

Teigen H.F. - A Manichaean Church at Kellis

TAM METİN EKSİKSİZ TÜRKÇE TERCÜME (365 Sayfa)
Gnostik Araştırma Kütüphanesi Arşivi

--- SAYFA 1 ---

Kellis Håkon Fiane Teigen'deki Maniheist Kilisesi - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 2 ---

Nag Hammadi ve Maniheist Araştırmalar Editörleri Jason D. BeDuhn Dylan M. Burns Johannes van Oort Yayın Kurulu A. D. Deconick – W.-P. Funk – I. Gardner S. N. C. Lieu – H. Lundhaug – A. Marjanen – L. Painchaud N. A. Pedersen – T. Rasimus – S. G. Richter M. Scopello – J. D. Turnert – F. Wursy Cilt 100 Bu seride yayınlanan başlıklar brill.com/nhms adresinde listelenmiştir. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 3 ---

Kellis'teki Maniheist Kilisesi Håkon Fiane Teigen tarafından LEIDEN | BOSTON Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 4 ---

Kongre Kütüphanesi Yayında Kataloglama Veri İsimleri: Teigen, Håkon Fiane, yazar. Başlık: Kellis'teki Maniheist kilise / Yazan: Håkon Fiane Teigen. Açıklama: Leiden; Boston : Brill, [2021] | Seri: Nag Hammadi ve Maniheist çalışmaları, 0929–2470; cilt 100 | Bibliyografik referanslar ve indeks içerir. Tanımlayıcılar: LCCN 2021008227 (baskı) | LCCN 2021008228 (e-kitap) | ISBN 9789004459762 (ciltli) | ISBN 9789004459779 (e-kitap) Konular: LCSH: Maniheizm. | Maniciler—Mısır—Kellis (Soyu tükenmiş şehir) | Kellis (Soyu tükenmiş şehir)—Medeniyet. Sınıflandırma: LCC BT1410 .T45 2021 (baskı) | LCC BT1410 (e-kitap) | DDC 299/.932—dc23 LC kaydı <https://lcn.loc.gov/2021008227> adresinde mevcuttur. LC e-kitap kaydı <https://lcn.loc.gov/2021008228> adresinde mevcuttur. Latin, Yunanca ve Kiril alfabeleri için yazı tipi: “Brill”. Bakın ve indirin: brill.com/brill-typeface. ISSN 0929-2470 ISBN 978-90-04-45976-2 (ciltli) ISBN 978-90-04-45977-9 (e-kitap) Telif Hakkı 2021, Håkon Fiane Teigen'e aittir. Koninklijke Brill NV, Leiden, Hollanda tarafından yayınlanmıştır. Koninklijke Brill NV, Brill, Brill Hes & De Graaf, Brill Nijhoff, Brill Rodopi, Brill Sense, Hotei Publishing, mentis Verlag, Verlag Ferdinand Schöningh ve Wilhelm Fink Verlag markalarını bünyesinde barındırıyor. Koninklijke Brill NV bu yayını izinsiz kullanıma karşı koruma hakkını saklı tutar. Yeniden kullanım ve/veya çeviri talepleri brill.com veya telif hakkı.com aracılığıyla Koninklijke Brill NV'ye iletilmelidir. Bu kitap asitsiz kağıda basılmış ve sürdürülebilir bir şekilde üretilmiştir. Bu, CC BY-NC-ND 4.0 lisansının koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir başlıktır; bu, hiçbir değişiklik yapılmaması ve orijinal yazar(lar) ve kaynağa atıfta bulunulması koşuluyla, herhangi bir ortamda ticari olmayan kullanıma, dağıtıma ve çoğaltmaya izin verir. Daha fazla bilgi ve lisans metninin tamamı <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/> adresinde bulunabilir. CC lisansının koşulları yalnızca orijinal materyal için geçerlidir. Diyagramlar, resimler, fotoğraflar ve metin örnekleri gibi diğer kaynaklardan (referansla gösterilen) materyallerin kullanımı, ilgili telif hakkı sahibinin ek iznini gerektirebilir. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 5 ---

Astrid : Håkon Fiane Teigen için - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 6 ---

Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 7 ---

İçindekiler Teşekkür xi Tablolar, Şekiller ve Ağ Şemaları Listesi xiii Sıkça Atıfta Bulunulan Kaynakların Kısaltmaları xiv Alıntılar ve Çeviriler Üzerine Bir Not xvi Başlangıç xvii 1 Giriş: Mani Kilisesi ve Sosyal Hayatı 1 1 Mani Kilisesi 1 2 Kaynaklar 4 3 Maniheist Sosyal Organizasyon 8 4 Teorik Çerçeve 22 Bölüm 1 Dördüncü Yüzyıl Kellis'in Sosyal Dünyası 2 Kellis'te Yaşam: Bir Vaha Kasabasında Toplum ve Din 31 1 Vahaya Giden Yolda 31 2 Dakhleh Vahası 32 3 Kellis Köyü 40 4 Vaha Topluluğu ve Dini Hareketler 51 3 Pamour Ailesi: Ailesel ve Ekonomik Ağlar 53 1 Ev Çevreleri 3 55 2 Pamour Ailesi 72 3 Aile Şirketi 75 4 Sonuçlar 80 4 Köy Ağları: Dördüncü Yüzyıl Kellis'inin Küçük Dünyası 81 1 Komşularla Tanışın 82 2 Oasis İleri Gelenleri 85 3 Köy Elit 89 4 Vadideki Köylüler 93 5 Bir Ticaret Derneği mi? 95 6 The Village Network 97 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 8 ---

viii İçindekiler Bölüm 2 Bir Maniheist Kilisesi: Kellis'teki Hafif Zihin 5 Maniheist İpuçları: Günlük Yaşamda Dini Kimlik 109 1 Dini Kimlik ve Yaşanan Din 109 2 Sinyal Veren Kimlik: Papirüs Mektuplarında Dini İpuçları 113 3 Ev Çevresindeki Dini İpuçları 3 115 4 Maniheist İpuçları 126 5 Kellis'teki Hafif Zihin 134 6 Sonuçlar 139 6 Maniheist Ağlar: Halkın Sosyal Ağları 140 1 Maniheizmin Sosyal Bileşimi 140 2 Maniheist Sosyal Ağlar 144 3 Maniheistleri Sayma 160 4 'Açık' veya 'Sınırlı' Ağ? 167 5 Ağlar, Yayılma ve Gerilimler 176 7 Maniheist Kitaplar: Edebi Metinler ve Metinsel Topluluk 178 1 Bir Maniheist Dünya 179 2 Maniheist Edebiyatı 182 3 Metinsel Uygulamalar 202 4 Metinsel Topluluk, Maniheist Kimlik 209 8 Maniheist Ritüeller: Seçilmiş ve Meslekten Olmayan Uygulamalar 215 1 Seçilmişlerin Belirlenmesi 218 2 Denetçinin Sadaka Vermesi 224 3 Seçilmiş Hizmetler 243 4 Sonuçlar 250 9 Maniheist Kilisesi: Seçilmiş Organizasyon 251 1 Seyahat ve Grup Oluşturma 253 2 Hiyerarşi ve Denetleme 259 3 Ortak Alanlar ve 'Manastırlar' 270 4 Ağ bağlantılı bir Maniheist Kilisesi 282 5 Sonuç 289 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06.09.2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 9 ---

ix İçindekiler 10 Sonuç: Dünyada Bir Kilise 290 1 Maniheist Kimliği ve 'Maniheizm' 291 2 Elit-Lay İkilimi 292 3 'Dini' Yeniden Düzenleme 294 4 Kilisenin Kaderi 298 Kaynakça 301 Kaynak Dizini 329 İsimler 337 Konu Dizini 340 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 10 ---

Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 11 ---

Teşekkür Bu kitap geç antik çağda 'dinin' günlük yaşamdaki rolüyle ilgilidir. Roma Mısır'ındaki küçük bir kasabada bulunan belgelerle ve bunların bir zamanlar Avrasya kıtasına yayılmış kayıp bir dini gelenek olan 'Maniheizm' ile olan ilişkisinden kaynaklanıyor. Bu konuya yaklaşmak için bir dizi farklı alandan yararlandım: papiroloji, Kıptitoloji, mikro tarih, prosopografi, ağ teorisi, kültürel sosyoloji, Maniheizm çalışmaları, erken dönem Hristiyan çalışmaları ve antik çağrışımların incelenmesi. Amaç, geç antik din tarihinde kabaca "ideolojik" ve "toplumsal" güçler diyebileceğimiz güçler arasındaki dinamiklere ışık tutmaktır. Şu anki haliyle kitap, 2018 sonbaharında Bergen Üniversitesi'nde savunulan 'Hafif Aklın Uzuvarları: Dördüncü Yüzyıl Mısır'ındaki Maniheizm Topluluğun Sosyal Dünyası' adlı doktora tezinin büyük ölçüde yeniden yazılmış bir versiyonudur. Ancak tezden kitaba yapılan değişiklikler çoktur - burada sayamayacağım kadar çok. Bunlardan en göze çarpanı, Kellis topluluğunun ekonomisine ilişkin ayrıntılı tartışmaların bir kenara bırakılması ve bunun yerini dini kimliğe daha odaklı bir bağlılığın almasıdır. Tezin ekonomik faaliyeti ele alan bazı bölümleri çıkarılmış, dini hayatı tartışan bölümler ise yeniden düzenlenmiş ve büyük ölçüde genişletilmiştir. Bu çalışmanın en büyük borçlu olduğu kişi hiç şüphesiz eski amirim Eivind H. Seland'dır. Doktoram sırasındaki şaşmaz desteği, fikirlerimi gerçekleştirilebilir bir projeye dönüştürdü ve devam eden tavsiyeleri, dostluğu ve yürüyüş davetleri, sonraki dönemde büyük bir güç ve temiz hava kaynağı oldu - özellikle bunu yazarken hala devam eden COVID19 salgını altında takdir edildi. Ayrıca tez komitemin üyeleri Jacques van der Vliet, Arietta Papaconstantinou ve J. Christian Meyer'e, tezin önemli eksikliklerine ve geliştirilmesi gereken alanlara işaret ederken, aynı zamanda bir yayın planı yapma konusunda bana güven verenlere de çok minnettarım. Ayrıca, henüz tez aşamasındayken metni okuyup yorum yapan akademisyenlere, özellikle de Giovanni Ruffini, René Falkenberg ve Ingvild Gilhus'a içten teşekkürlerimi iletmek isterim. Pek çok kişi bu yolda büyük önem taşıyordu; özellikle de Kıpti'ye dair her konuda bana büyük destek veren ve eğitmen olan Alexandros Tsakos ve yıllar boyunca dostane ve verimli anlaşmazlıklar yaşadığım Mattias Brand. Ayrıca, hem taslağın geliştirilmesine yardımcı olan hem de yayın süreci boyunca bana rehberlik eden Johannes van Oort'a teşekkürlerimi iletmek isterim; anonim üç eleştirmenim, yorumları için, Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla indirildi

--- SAYFA 12 ---

xii Teşekkür düzeltmeleri ve öneriler; ve Carina van den Hoven ile Brill'deki diğer editörlere çalışmaları için teşekkür ederiz. Her şeyden önce, minnettarlığım ve sevgim, en yakın destekçim ve en anlayışlı eleştirmenim Birgit'e ve koridordaki kahkahası bana klavyeyi yalnız bırakıp bir kule inşa etme zamanının geldiğini söyleyen kızımız Astrid'e gidiyor. Håkon Fiane Teigen Bergen, Mart 2021 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13 ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 13 ---

Tablolar, Şekiller ve Ağ Grafikleri Tablolar 1 Dakhleh'de para birimi ve ölçüler (c.355-370) 44 2 Kellis'te seçilmiş fiyatlar (c.355-70) 45 3 Psais, Andreas, Ploutogenes ve Horos dizisi 67 4 Makarios'un selamları (P.Kellis V Copt. 19) 163 5 Matthaïos'un selamları (P.Kellis V Kıpti. 25) 164 6 Belgesel papirüslerdeki dini kitaplar 204 7 Mecliste Seçilmişler 1-3 materyal 224 Şekiller 1 Mısır Haritası. Kredi: Anna L. Boozer (Çizim: M. Mathews) 34 2 'Büyük Vaha' haritası. Kredi: Anna L. Boozer (çizim M. Mathews) 34 3 Kellis Haritası. Kredi: Dakhleh Oasis Projesi ve Colin A. Hope 41 4 Evin Haritası 1-3. Kredi: Dakhleh Oasis Projesi ve Colin A. Hope 54 5 Genişletilmiş Pamour ailesi 58 Ağ Tabloları 1 Tüm belgeler 102 2 Ev Hariç 3 harf 103 3 Hesaplar ve Ev hariç 3 harf 104 4 Pausanias'ın ego ağı 153 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 14 ---

Sıkça Atıfta Bulunulan Kaynaklar için Kısaltmalar Kellis'ten Papyri Yayınları P.Kellis I Kellis'ten Yunanca Papyri (ed. Worp 1995) P.Kellis II Kellis Literary Texts, cilt. 1 (ed. Gardner 1996) P.Kellis III The Kellis Isocrates Codex (ed. Worp ve Rijksbaron 1997) P.Kellis IV / KAB The Kellis Tarımsal Hesap Kitabı (ed. Bagnall 1997) P.Kellis V Kellis'ten Kıpti Belgesel Metinler, cilt. 1 (ed. Gardner, Alcock & Funk 1999) P.Kellis VI Kellis Literary Texts, cilt. 2 (ed. Gardner 2007) P.Kellis VII Kellis'ten Kıpti Belgesel Metinleri, cilt. 2 (ed. Gardner, Alcock & Funk 2014) Kellis'ten O.Kellis I Ostraka (ed. Worp 2004) Manichaeen Texts 1 Ke Kephalaia cilt. 1: Öğretmenin Bölümleri (ed. Polotsky ve Böhlig 1940 / Böhlig 1966 / Funk 1999, 2000, 2018) 2 Ke Kephalaia cilt. 2: Lordum Mani'nin Bilgeliğinin Bölümleri (Bölüm III) (ed. Gardner, Beduhn ve Dilley 2018) 2 Ps Mezmur kitabı, bölüm 2 (ed. Allberry 1938 / Wurst 1996 / Richter 1998) CMC Cologne Mani Codex (ed. Koenen ve Römer 1988) Hom Homilies (ed. Pedersen 2006) Keph Kephalaion (Kephalaia ciltlerindeki bölüm numaraları) SGW Büyük Savaş Üzerine Vaaz (Hom. 7.8–42.8) SNC Çarmıha Gerilme Hikayesi Bölümü (Hom. 42.9–85.34) Augustine C. Faust'un Yazıları. Contra Faustum Manichaeum C. Fort. Contra Fortunatum Manichaeum tartışması De haer. De haeresibus ad Quodvultdeum De mor. De moribus ecclesiae Catholicae et de moribus Manichaeorum Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 15 ---

xv Sıklıkla Atıf Yapılan Kaynakların Kısaltmaları Diğer Kısaltmalar Crum Crum, Walter E. 1939 (ed. 2000). Bir Kıpti Sözlüğü (Oxford: Clarendon Press) MP Orta Farsça dili Pa Part dili Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 16 ---

Alıntılar ve Çeviriler Üzerine Bir Not Bu çalışmada kullanılan Kellis papyri'nin hem Kıpti hem de Yunanca tüm İngilizce çevirileri, aksi belirtilmedikçe, ilk baskılarda yayınlananlardır. Kıpti belgesel metinleri için bu, İain Gardner, Anthony Alcock ve Wolf-Peter Funk'un (P.Kellis V, P.Kellis VII) iki cildi ve Yunanca belgesel metinleri için Klaas A. Worp (P.Kellis I) ve Roger S. Bagnall'ın (P.Kellis IV) yayınları anlamına gelir. Bu metinlerde geçen Kıpti isimler genellikle Yunanca formlarında verilmektedir (örneğin, Pshai yerine Psais). Kellis'in hem Kıpti hem de Yunanca edebi metinleri için, Gardner'ın iki cildi (P.Kellis II, P.Kellis VI) anlamına gelir. Berlin Kephalaia'nın çevirileri, aksi belirtilmedikçe, Gardner'ın (1995) çevirisinden ve Funk'ın (1999, 2000) baskılarından alınmıştır. Diğer Medinet Madi metinlerinin çevirileri Allberry'den (Mezmurlar kitabı için) ve Pedersen'den (Vaizler için) alınmıştır. Ayrıca, Kellis'teki tek tek belgelerden alıntı yaparken, bu çalışma, serinin adının (P.Kellis) cilt numarası (Romen rakamlarıyla) ve papirüs numarasıyla birlikte kullanıldığı papirolojik standardı takip ediyor, ancak aynı zamanda belgenin dilinin bir kısaltmasını da içeriyor (Gr., Kıpti., Syr.). Böylece, Worp'un Kellis'ten Yunanca Papirüs'teki (P.Kellis I) 16 numaralı papirüs, P.Kellis I Gr olarak anılır. 16. Bunun istisnası, pasajları KAB [satır numarası] kısaltmasıyla anılan Kellis Tarım Hesap Kitabıdır. Editör(ler)in giriş veya yorumlarına atıfta bulunulurken, italik yazılan isim ve cilt numarası kullanılır, örn. P.Kellis I, 32. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 17 ---

Prelüd Kardeşime, efendime; ruhumun ve ruhumun sevdiği. Doğruluğun çocuğu, Işık Aklının iyi kolu. Ağzımda tatlı kalan isim sevgili kardeşim Hor. Benim, Horion; Rab Tanrı'da, – selamlar. Mektubunu aldığımda hissettiğim sevinci anlatamam; dahası, sağlığını öğrendiğim için.... Size huzur verenleri, seçilmişleri ve din adamlarını benim için içtenlikle selamlayın.1 Bu satırlar, Kıpti Mısır dili lehçesinde papirüs üzerine yazılmış ve MS dördüncü yüzyılın ortalarına tarihlenen bir mektubun başlangıcını ve sonunu oluşturur.2 Mektup, bir zamanlar Mısır'ın batısındaki bir vahada kumla kaplı bir harabe olan Ismant el-Kharab'da kazıcılar tarafından keşfedilmemiş olsaydı, bugün bilinemezdi. Kellis. Bu iki adam, Horion ve Horos, yakın zamana kadar bilinmeyen kişilerdi. Mektubun içeriğinin geri kalanı ilk bakışta pek dikkat çekici değil, buğday ve yağ alımıyla ilgili. Ancak bu selamlaşmalar bizi duraklatıyor. Yazar Horion, 'Işık Aklın uzvu' ve 'doğruluğun çocuğu' gibi ifadelerle ne demek istiyor? Seçilmiş ve katkımen arasındaki ayrım neyi gerektirir? Bu tür terimleri kullanmaya nasıl başladı? Bu görünüşte masum sorular bu kitabın konusunu oluşturmaktadır. Artık kaybolmuş olan ve 'Maniheizm' olarak bilinen bir din hakkındaki anlayışımızın kalbine iniyorlar. Horion'un mektubu bu harekete ait literatürün yanında bulundu ve bu akımın bazı sözcüklerini yansıtıyor; dolayısıyla sorularımıza sadece Horion ve Horos'un bu dinin taraftarları olduğunu, yani 'Maniheist' olduklarını söyleyerek cevap verebiliriz gibi görünüyor. Ancak böyle bir cevap meseleyi kapatmıyor, tam tersine. Günlük pratik açısından 'Maniheist' olmanın ne anlama geldiği bir konudur ve bazı tartışmaların konusu haline gelmiştir. Taraftarların ne kadar organize oldukları, hangi inançlara sahip oldukları, hangi ritüelleri yerine getirdikleri ve bugün 'Maniheist' olarak etiketlediğimiz kişilerin aslında Roma döneminde nasıl ayrı bir kimliğe sahip olup olmadıkları konusunda bilimsel görüş farklılık göstermektedir. Bu nedenle ilk sorularımızın çerçevelenmesi gerekiyor 1 P.Kellis V Copt. 15, II.1–30 (kısaltılmış), çev. Iain Gardner, Anthony Alcock ve Wolf-Peter Funk, editörler, Kellis'ten Kıpti Belgesel Metinleri cilt. 1 (P.Kellis V Copt. 10–52, O.Kellis Copt. 1–2) (Oxford: Oxbow, 1999). 2 Aksi belirtilmedikçe bu çalışmadaki tüm tarihler CE'dir. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 18 ---

xviii Daha büyük bir sorunun parçası olarak giriş: Horion, Horos ve diğer "doğruluğun çocukları" için "Maniheizm" neydi? Mevcut çalışma bu konuya Kellis'teki papirüslerin merceğinden yaklaşıyor. Bunu iki adımda yapar: Horos ve Horion'un gömülü olduğu sosyal ağları keşfederek, ağ teorisinden yararlanarak ve ağ içindeki dini uygulamalara ilişkin kanıtları analiz ederek, sembolik etkileşimcilik alanındaki kavramlardan yararlanarak. Buna karşılık, bu yaklaşım iki temel varsayıma dayanmaktadır. Öncelikle Kellis halkının dini faaliyetlerini diğer sosyal faaliyetlerden ayrı görmemeliyiz. Horion'un mektubunun bulunduğu yer, yani Ev 1-3 olarak bilinen bir bina kompleksi, çok çeşitli belgeler ortaya çıkardı: Maniheist mezmurlar ve dualar, aynı zamanda Roma hükümetine yapılan beyanlar ve dilekçeler, hesaplar, sözleşmeler ve Horion'unkiler gibi özel mektuplar. Ait oldukları köylüler yalnızca "Maniciler" değildi. Bunlar çocuklar ve eşler, dokumacılar ve tüccarlar, patronlar ve müşteriler, Romalılar, Mısırlılar ve/veya 'Kellitlerdi'. Araştırmanın amacı Maniheizm olsa da, bu materyal konuyu bu köylülerin temel perspektifinden değerlendirmemize olanak sağlıyor. Maniheizm'i ancak dini uygulamaları günlük kaygıların, sosyal dünyalarının bağlantı noktasına doğru bir şekilde yerleştirerek köydeki sosyal bir fenomen olarak kavramaya başlayabiliriz. İkincisi, köydeki dini uygulamaları daha geniş tarihsel gelişmelerden ayrı göremeyiz. Maniheizm ilk olarak dördüncü yüzyıldaki Kellis'te ortaya çıkmadı. Buraya, MS üçüncü yüzyılın ortalarında Mezopotamya'da ortaya çıkan, Vaha ile Nil Vadisi arasındaki yolları sık sık kullanan kervanlar ve diğer gezginler tarafından getirildi. Hareket üçüncü yüzyılın sonlarında Mısır'a ulaştığında, dini rekabetin arttığı bir dönemdeydi. Mısır tanrılarının tapınakları, Hristiyan grupların artan etkisiyle karşı karşıya kaldı; bunlardan biri 314'te Roma imparatorunun desteğini kazandı. Bu dini hareketlerin ortaya çıkışı, antik Akdeniz'de bu ve sonraki yüzyıllarda -geç antik çağ olarak bilinen dönemde- meydana gelen "din" kavramında bir değişikliğin habercisiydi. Kellis'teki topluluk bu daha geniş dönüşümün ışığında görülmelidir. Aynı zamanda papirüsleri, bu değişimin sahadaki sonuçlarını görmemizi sağlayan bir merceğe sağlıyor. O halde bu kitap, belirli bir zaman ve mekandaki belirli bir Maniheist topluluğunu ve bu topluluğun daha geniş bir fenomen olan 'Maniheizm' ile ilişkisini inceliyor. Bölüm 1, Maniheist toplumsal örgütlenmeyi çevreleyen tartışmayı ve 'Maniheizm' teriminin kendisiyle bağlantılı kavramsal sorunları, ayrıca bu çalışmanın dayandığı teorik perspektifleri ve kaynakları tanıtıyor. Mikro tarihle en çok ilgilenen okuyucular için, dördüncü yüzyıldan kalma bir Håkon Fiane Teigen'deki günlük yaşam - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 19 ---

xix Başlangıç Mısır Vahası, bu çalışmanın ana ilgi noktası 1. Kısım olacaktır. Ev 1-3'teki insanların sosyo-ekonomik dünyasını ele alır: onların ailevi ilişkileri, geçim kaynakları ve sosyal ağları. 2. Bölümde Oasis, onun coğrafi ve sosyal manzarasının yanı sıra Kellis köyü, yerleşim planı ve sosyo-ekonomik karakteri tanıtılmaktadır. 3. Bölüm, papirüslerin en zengin buluntu noktası olan Ev 3'teki sosyal çevreleri ve önde gelen aktörleri ve bu çevreleri birbirine bağlayan ailesel ve ekonomik faaliyetleri sunuyor. Bölüm 4, Ev 3 çevrelerini diğer köylülere göre konumlandırıyor: komşular, meslektaşlar ve sosyal üstler. Bölüm 1'i köydeki papirüslerin sosyal ağ analiziyle sonlandırıyoruz. Ancak çalışmanın ana odak noktası, dini kimliğin ve uygulamanın bu ağ içindeki rolünü ve bunların 'Maniheizm' anlayışımız üzerindeki etkilerini ele alan 2. Kısımdır. Bölüm 5, Ev 3'ten seçilmiş özel mektuplardaki dini dili analiz ediyor ve bunların Maniheist geçmişini araştırıyor. Bölüm 6, Bölüm 1'deki prosopografik çalışmayı temel alarak köydeki Maniheist varlığının kapsamını ve Maniheist bağlılığın yayıldığı ağları tartışıyor. 7. Bölüm, sitedeki edebi metinleri hem içerikleri hem de ağ içindeki kullanımları açısından inceliyor. 8. Bölüm, belgesel papirüslerde uygulamaların nasıl gerçekleştiğini inceliyor; özellikle de laikler ve Seçilmişler arasındaki karşılıklı ilişkiler. 9. Bölüm, önceki bölümlerde ortaya çıkarılan Seçilmişlerin örgütlenmesinin doğasını tartışıyor. Son olarak, sonuç bölümü, Kellis'teki Maniheist topluluğunu daha geniş bir bağlama yerleştiriyor; Maniheist kimlik meselesinin, geç antik çağda yaşanmış din anlayışımız açısından ve 'din'deki daha geniş değişimi nasıl kavramsallaştırdığımız konusundaki çıkarımları tartışıyor. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 20 ---

Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 21 ---

© Håkon Fiane Teigen, 2021 | doi:10.1163/9789004459779_002 Bu, CC BY-NC-ND 4.0 lisansının koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir bölümdür. 1. Bölüm Giriş: Mani'nin Kilisesi ve Sosyal Hayatı Zarades, İran'a, kral Hystaspes'e gönderildi. O, tüm İran'da gerçek anlamda temellendirilmiş yasayı açıkladı. Yine mübarek Bouddas, Hindistan ve Kuşan topraklarına geldi. Ayrıca tüm Hindistan ve Kuşan'da gerçek anlamda temellendirilmiş yasayı da ortaya çıkardı. Ondan sonra yine Aurentes, Kebellos'la birlikte doğuya geldi. Onlar aynı zamanda doğuda asıl olan kanunu da ortaya çıkardılar. Elchasai (?) Parthia'ya geldi. O, tüm Partlarda hakikat yasasını açıkladı. İsa Mesih batıya geldi. O da tüm batıdaki gerçekleri ortaya çıkardı.... Ben geldim; Bu dünyayı (yani Işık Ülkesini) bu dünyada ortaya çıkardım. Tanrı'nın sözünü vaaz ettim. Ve ben batıdan [doğuya] kadar dünyadaki Tanrı'yım.¹ Yukarıdaki sözler Maniheizm'in kurucusu Mani'ye atfedilir ve Orta Mısır'daki Medinet Madi'de keşfedilen bir papirüs kodeksinde yer alır. Bu ve ilgili kodekslerdeki diğer metinler, ilahi ve şeytani güçlerin olağanüstü derecede ayrıntılı bir sistemini anlatır. Mısırlı taraftarlarından bazıları tarafından tasavvur edilen bu geleneğin kapsamını ortaya koyuyorlar: bilinen tüm dünyayı kapsayan, önceki tüm gelenekleri kucaklayan ve aşan ve gökteki ve yerdeki her şeyi açıklayan bir gelenek. Son bilimsel eğilimlerin odaklandığı dinin yerel, yaşanmış veya maddi yönleriyle görünüşte bu kadar çelişen bir din bulmak zordur ve günlük toplumsal uygulamaların Maniheizm çalışmaları kapsamında büyük ölçüde çok az ilgi görmesi belki de şaşırtıcı değildir. Ismant el-Kharab'daki son keşifler bunu değiştirmek için eşsiz bir fırsat sağladı: Hareket hakkındaki bilimsel varsayımları yeniden değerlendirmek ve ideal ile pratik arasındaki, 'büyük gelenek' ile günlük yaşam arasındaki ilişkiyi araştırmak. Bu çalışma bu çabaya katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. 1 Mani Kilisesi Bu çalışmanın dayandığı kaynakları, metodolojiyi ve bilimsel tartışmaları değerlendirmeye geçmeden önce, Mani'nin, onun vahiylerinin ve hareketinin bir sunumunu yapmamız gerekiyor. Bilgimiz hâlâ tam olmaktan uzak olsa da, 1 2 Ke. 423.3–424.14 (kısaltılmış), çev. Iain Gardner, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley, editörler, The Chapters of the Wisdom of My Lord Mani (Leiden: Brill, 2018). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 22 ---

2 Bölüm 1 tarih, ritüeller ve ilkeler, bu çalışmanın dayandığı giderek artan bilimsel çalışmalar nedeniyle, bugün bir yüzyıl, hatta birkaç on yıl öncesine göre çok daha iyi anlaşılmaktadır.² Mani (c.216-277), Mezopotamya'da bir Yahudi-Hristiyan 'vaftizci' topluluğunda büyümüş ve Elchasai adındaki karanlık bir peygamberle bağlantısı olan, Sasani İmparatorluğu'nun Süryanice konuşan bir tebaasıydı.³ Hayatı genellikle anlatılır. onun vahiyleri açısından. Mani, 13. yılında ilahi, göksel İkizinin getirdiği bir dizi vahiyden ilkinin aldı. 25. yılında, yani MS 240 civarında, başka bir vahiy, topluluk içindeki hararetli çatışmanın ardından vaftizcilerden ayrılmasına neden oldu. Sonraki 35 yıl boyunca onun kapsamlı seyahatler yaptığı, vahiylerini vaaz ettiği ve Sasani İmparatorluğu ve ötesinde giderek artan sayıda takipçiye hizmet ettiği ve kendisini İsa Mesih'in Havarisi olarak sunduğu görüldü. Hristiyanlık onun misyonunda önemli bir rol oynadı ama aynı zamanda diğer geleneklerden de yararlandı; bu noktaya aşağıda döneceğiz. Bir noktada Sasani kralı I. Şapur'un (hükümdarlık dönemi yaklaşık 240-271) onayını aldı.⁴ Ancak 277'de o zamanın hüküm süren kralı II. Behram onu zincire vurdurdu. Takipçilerine göre Mani, 26 gün hapis ve işkenceden sonra öldü.⁵ Ölümüne zulümler eşlik etti, ancak o zamana kadar hareketinin taraftarları her yere yayılmıştı; Mısır, onların Roma İmparatorluğu'ndaki en eski merkezlerinden biriydi. Vahiyler ona evrene dair ikili bir vizyon sunmuştu: Burada iki karşıt "doğa" veya "alem", Işık (Ruh) ve 2 arasında bir savaş sürüyordu. Bu tür genel bakışlar için bkz. Samuel N. C. Lieu, *Manichaeism in the Later Roman Empire and Medieval China* (Manchester: Manchester University Press, 1985); Michel Tardieu, *Maniheizm*, çev. M. B. Devoise (Urbana: University of Illinois Press, 2008), her ikisi de ilk olarak 1980'lerde yayımlandı. Daha yeni bir giriş, Nicholas J. Baker-Brian'ın *Maniheizm: Yeniden Keşfedilen Eski Bir İnanç* (London: Continuum International Publishing, 2011) adlı eserinde bulunmaktadır. Mani'nin hayatı için en son bkz. Iain Gardner, *The Founder of Manichaeism: Rethinking the Life of Mani* (Cambridge: Cambridge University Press, 2020). Bu alandaki çalışmalara ilişkin, zaten biraz eskimiş bir inceleme için bkz. Andrew Wearing, '21. Yüzyılda Maniheizm Çalışmaları', *Through a Glass Darkly: Reflections on the Sacred*, ed. Frances di Lauro (Sydney: Sydney University Press, 2006). 3 Bu 'vaftizciler' ile Elchasai arasındaki ayrımı sürdüren muhalif bir görüş için bkz. Gerard P. Luttikhuisen, 'Mani'nin Gençliğinin Baptistleri ve Elchasaites', *Yaratılış Hikayeleri ve Erken İsa Geleneklerinin Gnostik Revizyonları* içinde (Leiden: Brill, 2006). 4 Toplantının tarihi ve I. Şapur'un onayının kapsamı bilinmiyor. Bkz. Paul C. Dilley, 'Mani's Wisdom at the Court of the Persian Kings', *Mani at the Court of the Persian Kings*, ed. Iain Gardner, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley (Leiden: Brill, 2015), 39-41. 5 Akademik tartışmalar onun öldüğü yılı kuşattı. Kesin ölüm zamanını koruduğunu iddia eden Maniheizm Kilisesi tarafından kutlanan tarihten itibaren hesaplanması gerekir: on birinci saat, Pazartesi, Adar ayının dördüncü saati. Eğer bu gelenek doğruysa, takvimimize göre bu olayın MS 277'ye, yani 26 Şubat Pazartesi gününe tarihlendirilmesi artık Dublin Kephalaia tarafından destekleniyor gibi görünüyor; bkz. Iain Gardner, 'Mani'nin Son Günleri', *Mani Pers Sarayı'nda*

Krallar, ed. Iain Gardner, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley (Leiden: Brill, 2015), 203-5. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 23 ---

3 Giriş Karanlık (Madde). Maniheizt söylem, bu savaşı 'üç kez' olarak bilinen üçlü bir mit şemasında sundu.6 Zaman, Karanlığın iblislerinin Işığa saldırarak ilkel dengeyi bozmasıyla başladı. En yüksek Tanrı, Işıkların Babası, kendi krallığını savunmak için tanrılar yaydı, ancak ardından gelen savaşta savaşçılar birbirine karıştı. Daha sonra, yeni bir dizi tanrı, şeytani Maddeyi ikisini ayıracak ve dünyayı yaratacak bir araca dönüştürdü. Ancak hayatta kalan iblisler misilleme yaptı; kapana kısılmış Işık daha da bölündü; insanların, hayvanların, bitkilerin ve toprağın maddi bedenlerine bağlandı. Tanrılar bu Işık Ruhlarını serbest bırakmaya çalışırken savaş devam ediyor.7 Üçüncüsü, Işık gelecekte zaferine ulaşacak: tüm ruhların Işık ile yeniden birleştiği ve Karanlığın tüm yaratıklarının bağlanıp hapsedildiği iki maddenin nihai ayrılığı. Mani, hayatı boyunca gelişen öğretilerini, deneyimlerini, mitlerini, benzetmelerini, teolojik tartışmalarını, mektuplarını, ilahilerini, dualarını ve hatta resimlerini içeren, geleneksel olarak yedi numaralı kitaplarda sundu.8 En azından, öğretileri korumak ve kiliseyi tanıtmak için batı kaynaklarında ekklesia (Gr. ἐκκλησία), yani bir 'Kilise' olarak anılan bir topluluk kurdu. ruhların kurtuluşu. Maniheizt toplumsal örgütlenmenin planını burada buluyoruz. Bu, münzevi seçkinler, "erdemliler" veya "seçilmişler" (Seçilmişler) ve sıradan takipçiler, "katekümenler" veya "dinleyiciler" (Denetçiler) olarak bölünmüş temel iki yönlü bir yapı açısından tasavvur edilmisti.9 Seçilmişler, ritüellere ve münzevi disipline bağlı kalarak "dinin işini" yerine getiriyordu.10 Et yemekten, alkol içmekten, mülk sahibi olmaktan veya günlük ihtiyaçları için gerekenden fazla yiyecek tüketmekten kaçınmaları gerekiyordu. Canlılara zarar vermemelidirler 6 Bkz. Iris Colditz, 'The Abstract of a Religion or: What Is Manichaeism?', Dublin'deki Mani: Chester Beatty Kütüphanesi'ndeki Uluslararası Maniheizt Araştırmalar Birliği Yedinci Uluslararası Konferansı'ndan Seçilmiş Makaleler, Dublin, 8-12 Eylül 2009, ed. S. G. Richter, C. Horton ve K. Ohlhafer (Leiden: Brill, 2015). 7 Onun 'Işık Ruhları' kavramının, ana akım Hristiyan (ya da Yeni-Platoncu) ruh kavramına karşılık gelmediğini vurgulamak gerekir. Işık Ruhları, örneğin ilahi 'ışık verenler', güneş ve ayda görülen görünür, fiziksel bir maddedir. 8 Hiçbiri bütünüyle korunmamıştır. Mani 'kanonu' üzerine bilgi edinmek için bkz. Gregor Wurst, 'L'état de la recherche sur le canon manichéen', Le canon du Nouveau Testament: Ressources nouveaux sur l'histoire de sa formation, ed. Gabriella Aragione, Eric Junod ve Enrico Norelli (Cenevre: Labor et Fides, 2005). 9 Burada büyük ölçüde Jason D. BeDuhn'un 'Denetçi' ve 'Seçilmiş' terimlerini kullanmasını takip ediyorum; ayrıca bkz. Jason D. BeDuhn, The Manichaean Body: In Discipline and Ritual (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2000), 25-30. 10 Bkz. Nicholas Sims-Williams, 'The Manichaean Commandments: A Survey of the Sources', Papers in Honor of Professor Mary Boyce, ed. A.D.H. Bivar (Leiden: Brill, 1985); BeDuhn, Maniheizt Beden, 33-53; Andrea Piras, 'Bedeni Mühürlemek: Maniheizt Çileciliğin Teorisi ve Uygulamaları', Roma İmparatorluğu'nda Din 4 (2018). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 24 ---

4 Bölüm 1 (toprak işlemek veya meyve toplamak dahil), cinsel ilişki gibi zararlı tutkulara kapılmayın veya küfür konuşun. Bunun yerine oruç tutacak, vaaz verecek, ilahiler söyleyecek, haftalık itiraflar sunacak, kutsal metinleri okuyup kopyalayacak ve sürekli seyahat ederek "kutsal bir yoksulluk" hayatı yaşayacaklardı. Bu şekilde ruhları maddi bedenlerini evcilleştirdi ve onları ışığı serbest bırakabilecek hale getirdi. Günde bir kez vejetaryen bir yemek tüketerek ışığı arındırdılar ve onu Madde'ye hapseden yeniden doğuş döngüsünden kurtardılar.¹¹ Hepsine Mani'nin 'varisi' olan archegos (ἀρχηγός) adı verilen tek bir liderin başkanlık ettiği 12 Öğretmen, 72 piskopos ve papazdan oluşan bir hiyerarşi topluluk işlerini yönetecekti. Taraftarların çoğunluğu olan Denetçiler, yeteneklerine uygun görevler üstlendiler. En önemli görevleri Seçilmişlerin tüm ihtiyaçlarında yardımcı olmaktı: kıyafetler, askerler, barınma ve günlük ritüel yemekler. Sonuç olarak, Denetçilerin kendileri de ışığın özgürleştirilmesinde yer aldılar ve onları gelecekteki kurtuluşlarına daha da yaklaştırdılar. Bu, Maniheist topluluğunun bilim adamları tarafından çeşitli kaynaklara dayanarak yeniden yapılandırılan 'kanonik' tasviri olarak adlandırılabilir. Fakat bu, sıradan Maniheistlerin çoğunun bildiği varlık mıydı? Kökleri Mani'nin vahiylerine dayanan ve uzak Mezopotamya'dan gelen, Seçilmiş hiyerarşisi tarafından temsil edilen çok geniş bir hareketin parçası olarak mı tanımlanıyorlardı? Kendi dini uygulamalarının Maniheist olmayan komşularınınkinden ne kadar farklı olduğunu düşünüyorlardı? Bu sorularla ilgili bilimsel tartışmaya geri dönüyoruz, ancak önce bu tartışmaya zemin hazırlayan kaynakları kısaca incelememiz gerekiyor: Mısır'daki Maniheist materyal ve özellikle Kellis'teki son keşifler. 2 Kaynaklar 2.1 Mısır Maniheist Metinleri İlk bilim adamlarının erişebildiği bilgilerin çoğu, Salamis'li Epiphanius, sözde Hegemonius ve özellikle günümüz Cezayir'indeki Hippo Regius piskoposu Augustine (354-430) gibi dördüncü yüzyıl patristik yazarlarından elde edilmiştir. Augustinus bir zamanlar Mani taraftarıydı ve 373'te Kartaca'da genç bir öğrenciyken böyle olmuştu, ancak yavaş yavaş bu harekete olan inancını yitirdi ve 386'da ünlü Hristiyanlığa "dönüşümünü" gerçekleştirdi.¹² Bir piskopos olarak 11 Özellikle bkz. BeDuhn, *The Manichaean Body*, 163-87. 12 Augustinus'un 'dönüşümsüzleşmesi' üzerine güncel bir değerlendirme için bkz. Jason D. BeDuhn, *Augustine's Manichaean Dilemma*. Cilt I: Dönüşüm ve Döneklik, MS 373-388 (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2010). Augustine ve Håkon Fiane Teigen hakkındaki diğer güncel çalışmalar için - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 25 ---

5 'Katolik' Kilisesi'nin kurulmasıyla, Maniheist inanç ve uygulamaların acımasız bir eleştirmeni haline geldi. Harekete karşı polemik yazıları, korunmuş yazılarının saygın bir bölümünü oluşturur. Daha sonraki bir döneme ait olsa da, 19. yüzyılın ikinci yarısında bilimsel olarak dikkat çeken Müslüman alimlerin geleneğe değinen çalışmaları daha bağımsızdır; bunların arasında en önde gelenleri Ebu el-Faraj Muḥammad ibn İshak el-Nedim'in Fihrist'idir.¹³ Bu kaynakların karşılaştırılacağı Maniheist "içeriden" metinler yalnızca 20. yüzyılda ortaya çıktı. İlk keşifler, 1900'lerin başında Turfan Havzası'na (bugünkü Batı Çin'de) yapılan Avrupalı ve Japon keşif gezileri sırasında yapıldı ve İran, Çin ve Türk dillerinde yazılmış geniş bir Maniheist literatürü gün ışığına çıkardı. Batıda, Latince bir Maniheist eseri ilk olarak 1918'de Tebessa'nın (Cezayir) dışındaki bir mağarada bulundu. Ancak bugüne kadar en önemli Batılı Maniheist metinler, Orta Mısır'daki Fayyum'da, Roma döneminde Narmouthis olarak bilinen Medinet Madi bölgesinde bulunanlardır. Bu buluntu, 1929 civarında yerel işçiler tarafından bulunan, 1930-31'de Kahire'deki Avrupalı ve Amerikalı alıcılar tarafından satın alınan ve 1933'te Carl Schmidt ve Hans J. Polotsky tarafından bilim dünyasına duyurulan yedi (ya da daha fazla) koddan oluşuyordu. Bazıları Londra'ya (daha sonra Dublin), diğerleri ise Berlin'e ulaştı.¹⁴ Hepsi Yukarı Mısır'la bağlantılı bir Kıpti lehçesinde yazılmıştı ve yaklaşık 400 tarihlidi, ancak içindeki metinler çoğunlukla daha önceki eserlerin çevirileriydi. Bunlar arasında şunlar yer alır: – Mani'nin Mektuplarından oluşan bir koleksiyon (Mektubat kodeksi) – Kilise tarihi anlatılarından oluşan bir koleksiyon (Elçilerin İşleri kodeksi) – Mani'nin Yaşayan İncili'nden alıntılardan oluşan bir koleksiyon (Synaxeis kodeksi) – Bir vaaz koleksiyonu (Vaaz kodeksi) – Büyük bir mezmur koleksiyonu (Mezmur kitabı, ikiye bölünmüş: 1 ve 2 Mezmur) Maniheizm, çalışmalara bakın Johannes van Oort, Mani ve Augustine: Mani, Maniheizm ve Augustine Üzerine Toplu Denemeler (Leiden: Brill, 2020). 13 Yazan: Gustav Flügel, Mani, seine Lehre und seine Schriften: Ein Beitrag zur Geschichte des Manichäismus (Leipzig: F. A. Brockhaus, 1862), ölümünden sonra yayınlandı. Maniheizm ile ilgili pasajlar Bayard Dodge, The Fihrist of al-Nadim: A Tenth-Century Survey of Muslim Culture'da tercüme edilmiştir. Cilt II (New York: Columbia University Press, 1970). Ayrıca bkz. John C. Reeves, Prolegomena to a History of Islamiye Manichaeism (Sheffield: Equinox, 2011). 14 Hans J. Polotsky, Carl Schmidt ve Hugo Ibscher, 'Ein Mani-Fund in Mısır: Originalschriften des Mani und seiner Schüler', Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften (1933). Schmidt sekiz kodeksten bahsetmişti ancak Mezmur kodeksinin satış için ikiye bölündüğü varsayılmıştı. Bkz. James M. Robinson, The Manichaean Codices of Medinet Madi (Eugene: Cascade Books, 2013), 4; Iain Gardner, 'Chester Beatty Kephalaia Kodeksine Giriş', Mani Pers Krallarının Sarayında, ed. Iain Gardner, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley (Leiden: Brill, 2015), 2 n.2. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 26 ---

6 Bölüm 1 – Teolojik “bölümler”den (kephalaia) oluşan, sırasıyla aşağıdaki başlıklara sahip iki kodeks: – Öğretmenin Bölümleri (1 Ke, ya da Berlin Kephalaia) – Lordum Mani'nin Bilgeliği Bölümleri (2 Ke, Dublin Kephalaia) Bunlardan birkaçı İkinci Dünya Savaşı'ndan önce yayımlanmıştı.15 Ne yazık ki, Mektuplar ve Elçilerin İşleri bunların arasında değildi; Berlin'de saklandılar ve savaştan sonraki kaosta ortadan kayboldular. Geri kalan kodeksler kötü durumdaydı. Son birkaç onyılıda çeşitli metinler basılmış ve yeniden basılmış olsa da, bugün bile pek çoğu yayınlanmamış durumda.16 Mısır'a ait çok önemli bir başka buluntu, Mani'nin müritleri tarafından iddia edilen, onun hayatı ve misyonerlik yolculuklarıyla ilgili Yunanca gelenekleri içeren minyatür bir kodekstir.17 15 Hans Jakob Polotsky ve Hugo Ibscher, *Manichäische Homilien* (Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 1934); Hans Jakob Polotsky ve Alexander Böhlig, *Kephalaia (I). Erste Hälfte. Lieferung 1–10* (Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 1940); Charles R. C. Allberry, *Bir Maniheist Mezmur Kitabı. Bölüm II* (Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 1938). 16 Polotsky'nin çalışmalarına dayanan ve büyük bölümü 1943'te tamamlanan bir başka 1 Ke fasikül'ü, Alexander Böhlig, *Kephalaia (I)* tarafından yayımlandı. *Zweite Hälfte. Lieferung 11/12.* (Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 1966). Geriye kalan kısımlar yakın zamanda Wolf-Peter Funk tarafından yayımlandı, ed. *Kephalaia I. Zweite Hälfte. Lieferung 13/14* (Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 1999); id., *Kephalaia I. Zweite Hälfte. Lieferung 15/16* (Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 2000); id., *Kephalaia I. Zweite Hälfte. Lieferung 17/18* (Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 2018). 2 Ke'nin faks baskıları 1980'lerde Søren Giversen tarafından yayınlandı; bkz. Wolf-Peter Funk, 'Zur Faksimileausgabe der koptischen Manichaica in der Chester-Beatty-Sammlung', *Orientalia* 59, no. 4 (1990). İçeriği Michel Tardieu tarafından ele alınmıştır, 'La diffusion de bouddhisme dans l'empire Kouchan, l'Iran et la Chine, d'après un kephalaion manichéen inédit', *Studia Iranica* 17 (1988). Kritik baskı üzerindeki çalışmalar devam ediyor ve ilk cilt yayınlandı; Gardner, BeDuhn ve Dilley, eds., *The Chapters of the Wisdom. Mani'nin Mektupları'nın geri kalan sayfaları Gardner ve Funk tarafından düzenleniyor.* Mezmur kitabıyla ilgili çalışmalar için bkz. Gregor Wurst, *Liber Psalmorum. Pars II. Fasc. 1. Die Bêma-Psalmen* (Turnhout: Brepols, 1996); Siegfried G. Richter, *Liber Mezmur. Pars II. Fasc. 2. Die Herakleides-Psalmen* (Turnhout: Brepols, 1998); aynı adı taşıyan, 'Arbeiten am koptisch-manichaeischen Psalmenbuch I', *Il Manicheismo*'da. *Nuove prospettive della ricerca* (Turnhout: Brepols, 2005). Homilies için; Nils A. Pedersen, *Maniheist Vaazlar: Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Bir Sayıda Parçayla* (Turnhout: Brepols, 2006). Synaxeis Kodeksi için; Wolf-Peter Funk, 'Kipti Synaxeis Kodeksine Göre Mani'nin Diğer Dinler Hesabı', *Maniheizm Üzerine Yeni Bir Işık*, ed. Jason D. BeDuhn (Leiden: Brill, 2009). 17 Albert Henrichs ve Ludwig Koenen, 'Ein griechischer Mani-Codex (P. Colon. inv. nr. 4780)', *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 5 (1970); Ludwig Koenen, 'Zur Herkunft des Kölner Mani-Codex', *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* (1973); Albert Henrichs, 'The Cologne Mani Codex Reconsidered', *Harvard Studies in Classical Philology* 83 (1979). Ludwig Koenen ve Cornelia Römer, *Der Kölner Mani-Kodex: Über das Werden seines Leibes*'de eleştirel bir baskı yayınlandı. *Kritische Sürümü* (Opladen: Westdeutscher)

Verlag, 1988); Cornelia Römer'deki bazı ek açıklamalar ve okumalarla birlikte, *Manis frühe Missionsreisen nach der Kölner Manibibliographie: Textkritischer Kommentar und Erläuterungen zu s.121–s.192 des Kölner Mani-Kodex* (Opladen: Westdeutscher Verlag, 1994). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 27 ---

7 Giriş Köln'de ortaya çıktı ve bu nedenle Köln Mani Kodeksi (CMC) olarak anılıyor. (Yukarı) Mısır'da bulunması dışında, keşfiyle ilgili ayrıntılar belirsizdir, ancak keşfinin 1970'te yayınlanması, Batı Maniheizmi üzerine çalışmalara yeni bir ivme kazandırdı. 2.2 İsmant el-Kharab'daki Keşifler Ayrıca 1970'ler, Dakhleh Vahası'nda arkeolojik araştırmaların başlangıcına tanık oldu. O zamana kadar bu uzak bölge, Nil Vadisi'nin iyi bilinen yerleriyle karşılaştırıldığında çok az ilgi görmüştü. Avrupalı kaşifler Vaha'ya ilk kez 1819'da gelerek bölgedeki kalıntılar ve kaya oymaları hakkında rapor verdiler ve 1908'de burayı ziyaret eden Amerikalı Herbert E. Winlock Dakhleh hakkında kapsamlı bir bilgi verdi.18 İsmant el-Kharab'ın kalıntıları bu dönemde tespit edildi ve tanımlandı. Vahaya olan ilgi, 20. yüzyılın ortalarında Mısır eğitimi almış ilk arkeologlardan biri olan Ahmed Fakhry tarafından yenilendi ve onun çalışmaları, Kanadalı arkeologları Dakhleh Vaha Projesi (DOP) ve Institut Français d'Archéologie Orientale (IFAO) ile 1977 yılında araştırmalar başlatmaya sevk etti. Kazılar günümüze kadar devam ediyor ve Oasis hakkında raporlar ve konferanslar veriliyor. arkeoloji Dakhleh Oasis Projesi serisinde ve daha yakın zamanda Oasis Makaleleri serisinde yayınlandı. İsmant el-Kharab'daki ('Yıkık İsmant') kazılar 1986/7'de başladı. Zaten ilk kazılan alanlardan biri olan ev kompleksi Ev 1-3, zengin papirüs birikintilerini barındırıyordu. Bu noktada bölgenin Roma dönemindeki adı hâlâ bilinmiyordu, ancak bu papirüsler, İsmant'ın, daha önce Nil Vadisi'ndeki dağınık birkaç papirüsten bilinen bir köy olan Kellis'in yeri olduğunu gösteriyordu. 90'lı yılların ortasından bu yana yayınları sürüyor. Belgesel materyalin ilk cildi P.Kellis I, 1995 yılında Klaas A. Worp tarafından yayımlandı. Bu ciltte tamamı House 1-3 kompleksinden olmak üzere 90 Yunanca papirüs metni kalıntısı vardı. Türler mektupları, notları, astrolojik takvimleri, sözleşmeleri ve dilekçeleri içerir. İki yıl sonra Roger S. Bagnall, House 2'den yerel ekonomiyi anlamak için büyük önem taşıyan bir kodeks olan Kellis Tarımsal Hesap Kitabı'nı yayınladı.19 Kıpti belgesel materyali Iain Gardner, Anthony Alcock ve Wolf-Peter Funk tarafından düzenlendi ve P.Kellis V (1999) ve P.Kellis VII (2014) olmak üzere iki bölüm halinde yayınlandı. Bu iki ciltte çoğunluğu özel mektuplardan oluşan 118 metin ve parça yer alıyor. On tanesi hariç hepsi House 1-3 kompleksinden kaynaklanıyor. Ev 1-3'ten ostraka üzerine yazılan metinler, Worp'un 18 Anna L. Boozer, 'Mısır'ın Kenarında Arkeoloji: Dakhleh Oasis'te Arkeolojik Araştırma, 1819-1977', Antik Batı ve Doğu 12 (2013) adlı yayınında yer aldı. 19 Roger S. Bagnall, ed., The Kellis Tarımsal Hesap Kitabı (P.Kellis IV Gr. 96) (Oxford: Oxbow, 1997). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 28 ---

8 Bölüm 1 O.Kellis I (2004). Çoğunlukla Kellis'in diğer bölgelerinden gelen ek materyaller çeşitli makalelerde yer almıştır.20 Son olarak, Ev 1-3'teki edebi materyal Kıpti, Yunanca metinlerin yanı sıra Süryanice parçalardan oluşmaktadır. 1991 yılında bunların arasında Maniheist edebi kalıntıların da olduğu anlaşıldı. Bunlar Iain Gardner tarafından, diğer bazı bilim adamlarının yardımıyla düzenlendi ve P.Kellis II (1996) ve P.Kellis VI (2007)'de yayınlandı.21 Bu ciltler toplam 31 parçadan oluşuyor. Bunlar arasında İncil metinleri ve büyümlü metinlerin yanı sıra Mani'nin Mektuplarından kalanlar, Maniheistlerden alıntı dualar ve Medinet Madi Mezmurlar kitabındaki benzerleriyle özdeşleştirilebilecek mezmurlar da yer alıyor. 3 Maniheist Sosyal Organizasyon Roma İmparatorluğu'ndan Maniheizm ile ilgili materyalin miktarı bugün oldukça fazladır.22 Ancak Kellis'teki keşiflerden önce, kaynaklar 20 Klaas A. Worp, Kellis'ten Yunan Ostraka. Cilt 1 (O.Kellis I, no. 1-293) (Oxford: Oxbow, 2004); John F. Oates, 'Eşek Satışı (P.Duke inv. G9)', The Bulletin of the American Society of Papyrologist 25 (1988); John F. Oates ve Peter van Minnen, 'Kellis'ten Üç Duke Üniversitesi Papirüsü', Papyri in Memory of P. J. Sijpesteijn (P.Sijp.), ed. Klaas A. Worp ve Adriaan J. B. Sirks (Oakville: Amerikan Papirologlar Derneği, 2007); T. de Jong ve Klaas A. Worp, 'MS 373'ten Bir Yunan Horoskopu', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 106 (1995); T. de Jong ve Klaas A. Worp, 'Kellis'ten (Dakhleh Oasis) Daha Fazla Yunan Burçları', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 137 (2001); Roger S. Bagnall ve Klaas A. Worp, 'Kellis'ten İki 4. Yüzyıl Hesabı', Johannes Bingen octogenarii (P.Bingen) onuruna Papyri'de, ed. Henri Melaerts, Rudolf de Smet ve Cecilia Saerens (Leuven: Peeters, 2000); Colin A. Hope ve Klaas A. Worp, 'Dakhleh Oasis'ten Bir Kil Tablet Üzerine Bir Yunan Hesabı', aynı yerde; Klaas A. Worp, 'Kellis Tapınağından Yeni Bir Ahşap Tahta (XXVI numaralı levha ile)', Akten des 21. Internationalen Papyrologenkongresses, Berlin, 13.-19.8 1995, ed. Bärbel Kramer ve diğerleri. (Stuttgart; Leipzig B.G. Teubner, 1997); Klaas A. Worp, 'Ana Tapınaktan Kısa Metinler', Dakhleh Oasis Projesi: 1994-1995 ila 1998-1999 Tarla Sezonlarına İlişkin Ön Raporlar, ed. Colin A. Hope; Gillian E. Bowen (Oxford: Oxbow, 2002); Colin A. Hope ve Klaas A. Worp, 'Ana Tapınaktan İthaf Yazıtı', aynı yerde; Roger S. Bagnall, Colin A. Hope ve Klaas A. Worp, 'M.S. İkinci Yüzyıl Kellis'ten Aile Kağıtları', Chronique d'Egypte 86, no. 171-172 (2011); Klaas A. Worp, 'Kellis'ten Çeşitli Yeni Yunan Papirüsleri (P.Gascou 67-88)', Mélanges Jean Gascou: Textes et études papyrologiques (P.Gascou), ed. Jean-Luc Fournet ve Arietta Papaconstantinou (Paris: Collège de France, 2016). 21 Ayrıca klasik Atinalı retor Isocrates'in konuşmalarından oluşan bir kodeks de vardı; bu kodeks, Klaas A. Worp ve Albert Rijksbaron, eds., The Kellis Isocrates Codex (P.Kellis III Gr. 95) (Oxford: Oxbow, 1997). 22 Kapsamlı bir seçki için bkz. Iain Gardner ve Samuel N. C. Lieu, Manichaean Texts from the Roman Empire (Cambridge: Cambridge University Press, 2004). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 29 ---

9 Giriş Meslekten olmayanlar arasındaki yaşamı ve uygulamaları kavramak, bizzat içerdekilerden gelmedi. İlk bilim adamları Augustinus'un polemik niteliğindeki yazılarına ve diğer Maniheizm karşıtı metinlere bağımlıyken, Medinet Madi ve Turfan'daki materyaller büyük ölçüde Maniheizm otoritelerinin ürünü gibi görünüyor. Üstelik akademisyenlerin çoğu, çoğu ağır hasar görmüş olan ikinci metinlerin düzenlenmesiyle meşgul olmuştur. Tarihsel analizle ilgilenildiğinde, Mani'ye ve onun 'dinler tarihi' içerisindeki rolüne, yani onun biçimlendirici etkilerine veya mitolojik sistemine, daha sonraki taraftarlarının sosyal uygulamalarından daha fazla dikkat gösterilmiştir. Ancak ilk bilim adamlarının vurguladığı bir özellik, hareketin kurumsal 'ilkelliği'ydi. Gezici ve münzevi bir yaşamı gerektiren Seçilmiş disiplinin tapınaklar, sunaklar, resimler ve organize ritüeller gibi özellikleri dışladığı görülüyordu.²³ Üstelik 20. yüzyılın büyük bir bölümünde, öncelikle bir tür 'Gnostisizm', yani vahiy yoluyla kurtuluş odaklanan manevi bir inanç olarak görülüyordu. Bu nedenle Maniheizm'in ritüel uygulamaya çok az vurgu yaptığı veya hatta reddettiği, kurumsal organizasyonu daha az önemli hale getirdiği varsayılıyordu.²⁴ Aynı zamanda bunun, memurların hiyerarşisi gibi birçok kurumsallaşmış özelliğiyle de bağdaştırılması gerekiyordu. Turfan Havzası'nda Maniheizm kalıntıların bulunmasıyla bilim adamları, 'manastırlara', ritüel yasaklara, katı düzenlemelere ve düzenli gelire sahip, devlet destekli, Maniheizm bir örgütün varlığına dair kanıtlarla karşı karşıya kaldılar.²⁵ Bu iki boyut, bilimsel literatürde yan yana varlığını sürdürmüştür. Gnostisizm kavramı sorunsallaştırılmıştır ve Maniheizm'i anlama açısından önemi azalmıştır, ancak Roma Maniheizminin zayıf kurumlarla karakterize edildiği görüşü hâlâ etkili olmaya devam etmektedir.²⁶ Çoğu bilim insanı, Batı Maniheizminin doğudakinden çok farklı bir yol izlediği, Turfan'da daha sonra örgütlenen Kilise'den ziyade ilk hareketin karizmatik yaşam tarzına daha yakın olduğu konusunda hemfikirlerdir - hatta şu iddiaya yol açar: [Batıdaki] Maniheizm paylaşılmadılar ²³ Bkz. Flügel, Mani, seine Lehre, 324-25; Ferdinand C. Baur, Das manichäische Religions system nach den Quellen neu untersucht und entwickelt (Tübingen: S.F. Osiander, 1831), 351. ²⁴ Bu yaklaşımın gözden geçirilmesi ve eleştirisi için bkz. BeDuhn, The Manichaean Body, 211-22. ²⁵ Maniheizm Orta Asya metinleri için bkz. Jes P. Asmussen, Maniheizm Edebiyatı (New York: Scholars' Facsimiles & Reprints, 1975); Werner Sundermann, Mitteliranische manichäische Texte kirchengeschichtlichen Inhalts (Berlin: Akademie Verlag, 1981); Tardieu, Maniheizm, 57-74; Claudia Leurini, Maniheizm Kilisesi: Esas Olarak Orta Asya Metinlerine Dayalı Bir Deneme (Roma: Scienze e lettere, 2013). ²⁶ Bkz. Michael A. Williams, "Gnostisizm"i Yeniden Düşünmek: Şüpheli Bir Kategorinin Parçalanması İçin Bir Argüman (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 30 ---

10 Bölüm 1 Hristiyanların kilisenin bir kurum olması gerektiği yönündeki görüşü.²⁷ Bu görüş, François Decret'in çalışmalarını takip ederek hareket içindeki yerel çeşitliliğe odaklanmaya başlayan Augustinus ve Latin Kuzey Afrika Maniheizmi akademisyenleri arasında destek görmüştür. Decret, Maniheizm Kilisesi'nin Kuzey Afrika'daki çoğu taraftara oldukça uzak olduğunu ve aslında Batı Latin'deki Maniheizmlerin, Augustine'in daha sonra bir Katolik olarak benimsediği dini otorite türünü büyük ölçüde reddettiğini savundu. Bunun yerine, taraftarlar inancın örgütlenmesinde yerel özerkliğin büyük bir kısmını kullandılar.²⁸ Decret'in görüşleri, bir başka önde gelen Fransız bilim adamı Michel Tardieu ile hararetli bir fikir alışverişine yol açtı, ancak o zamandan bu yana pek çok bilim adamı, Kuzey Afrika Maniheizmini araştırmak için başlangıç noktası olarak bu yerelleştirilmiş karakterini aldı.²⁹ Bu görüşün en güçlü savunucuları arasında Richard Lim yer alıyor. 1989 tarihli bir makalesinde, bilim adamlarının "Maniheizm adı verilen tutarlı ve tutarlı bir toplumsal varlığı ve ona eşlik eden fikir sistemi"ni eleştirmeden yeniden üretme şeklini eleştirdi. Seçilmiş disiplin rejiminin etkili bir kilise kurumuna yardımcı olmadığını, dolayısıyla böyle bir kurumun Kuzey Afrika'da çok az rol oynamış olması gerektiğini savundu. Seçilmişler, Gerd Theissen'in 'gezgin karizmatik' çizgisinde daha iyi düşünülür; yani, otoritesi kurumsal bağlılıktan ziyade bireysel niteliklerine dayanan gezici din virtüözleri. Akademisyenler, Maniheizm kilise organizasyonuna odaklanmak yerine, Maniheizm fikirlerin ve metinlerin Hristiyanlar tarafından nasıl benimsendiğine dikkat etmelidir.³¹ Daha yakın tarihli bir makalede, benzer şekilde, bu kimliğin esas olarak felsefeye ilgi duyan seçkin Hristiyanlar tarafından benimsendiğini ileri sürerek, bilim adamlarını farklı bir 'Maniheizm' grup kimliğini olduğu gibi kabul ettikleri için eleştirdi. ²⁷ Samuel N. C. Lieu, 'A Lapsed Manichaean's Correspondence with a Konfüçyüsçü Yetkili in Sung Hanedanlığı (1264)', Maniheizm in Orta Asya ve Ortaçağ Çin'inde (Leiden: Brill, 1998), 104. ²⁸ François Decret, *L'Afrique manichéenne: IVe-Ve siècles. Étude historique et doctrinale* (Paris: Études augustiniennes, 1978), 267-68; id., 'Le manichéisme présentait-il en Afrique et à Rome des featureismes régionaux Differentifs?', *Augustinianum* 34, no. 1 (1994): 12ff. ²⁹ Michel Tardieu, 'Vues nouvelles sur le manichéisme africain?', *Revue d'Études Augustiniennes et Patristiques* 25, no. 3-4 (1979); François Decret, 'Encore le manichéisme', *Revue d'Études Augustiniennes et Patristiques* 26, no. 3-4 (1980). Decret'i takip eden çalışmalar için bkz. Daniel McBride, 'Egyptian Manichaeism', *Journal for the Study of Egypt Antiquities* 18 (1988), J. Kevin Coyle, 'Characteristics of Manichaeism in Roman Africa', *New Light on Manichaeism*, ed. Jason D. BeDuhn (Leiden: Brill, 2009). ³⁰ Richard Lim, 'Batı Manicileri Arasında Birlik ve Çeşitlilik: Mani'nin sancta ecclesia'sının Yeniden Değerlendirilmesi', *Revue d'Études Augustiniennes et Patristiques* 35, no. 2 (1989): 232. ³¹ Age, 239-46. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 31 ---

11 Giriş 'Kanonik' tasviri olduğu gibi kabul etmeme konusunda uyarıda bulunan Lim ve diğer bilim adamlarının argümanları, diğer heresiyojik kategorilerin ve yekpare bir erken Hristiyan 'Kilisesi' veya 'orijinal cemaatinin' yapışökömleri doğrultusunda, alana çok ihtiyaç duyulan bir tarihsel hassasiyet çağrısını getirmiştir.³² Ancak Maniheist bakış açısına yönelik endişelere rağmen, Lim'in argümanı esas olarak Augustine'in yazılarına dayanmaktadır. ve diğer polemik kaynakları. Nils A. Pedersen yakın zamanda Maniheist metinlerin bize Batılı Maniheistlerin öncelikle Hristiyan entelektüeller olduğunu düşünmemiz için çok az neden verdiği gerekçesiyle itiraz etti: korunmuş Maniheist metinler felsefi incelemeler değil, toplumsal ve ritüel niteliktedir.³³ Jason D. BeDuhn'un Maniheist kaynaklara dayanarak Seçilmiş yemeği yeniden yapılandırması, normlar açısından doğu ve batı metinleri arasında yüksek derecede bir birlik olduğunu göstermiştir. ve ritüel uygulamaları yönlendiren söylemler.³⁴ Yine de bu metinler esas olarak Maniheist otoritelerin söylemlerine kanıt sağlıyor. Horos ve Horion gibi din dışı taraftarlar, otoritelerin (hem "Maniheist" hem de "Hristiyan") kendilerini bu ışık altında çerçeveleme çabalarına rağmen, kendilerini ayrı bir "Maniheizm"e katılmış olarak görmemiş olabilirler. 3.1 'Maniheizm' ve Hoşnutsuzlukları Bu bağlamda, 'Maniheizm' ve 'Maniheist' etiketlerini çevreleyen tartışmanın ve bunların Maniheist öz-kimliğe (veya bunların yokluğuna) yönelik sonuçlarının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Nicholas Baker-Brian'ın ifade ettiği gibi, "Maniheist araştırmalardaki tartışmasız en sorunlu etiket, "Maniheist" teriminin kendisi olmaya devam ediyor.'³⁵ Bir anlamda, Maniheizm'in nasıl etiketleneceğine ve etiketlerin hareketin nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkin sonuçlarına ilişkin tartışmanın kökeni, Augustinus ile Maniheistlerin kendileri arasındaki tartışmalara kadar uzanabilir. Augustinus'a ve çağdaş Hristiyan liderlere göre Maniheizm, kendi geleneklerinin bir sapması, Kilise'nin gerçek öğretilerinden tehlikeli ve yeni bir sapma, özellikle de iğrenç bir sapma olarak ortaya çıkmıştır. Alain le Boulluec, *La notion d'hérésie dans la littérature grecque Ile-IIIe siècles* (Paris: Études Augustiniennes, 1985). Williams, "Gnostisizm"i Yeniden Düşünmek; Eduard Iricinschi ve Holger M. Zellentin, 'Kendini Yaratmak ve Başkalarını İşaretlemek: Kimlik ve Geç Antik Heresiolojiler', *Heresy and Identity in Late Antiquity*, ed. E. Iricinschi ve H. M. Zellentin (Tübeck: Mohr Siebeck, 2008); Stanley Stowers, 'The Concept of 'Community' and the History of Early Christian', *Method and Theory in Study of Religion* 23 (2011). 33 Nils A. Pedersen, 'Batı Geleneğinde Maniheist Kendini Tanımlamalar', *Augustine and Manichaean Christian*'da, ed. Johannes van Oort (Leiden: Brill), 177-98. 34 BeDuhn, *Maniheist Beden*. 35 Baker-Brian, *Maniheizm*, 23. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 32 ---

12 Bölüm 1, düalizmi nedeniyle.³⁶ Ortaçağ Hristiyan yetkilileri, kendi zamanlarının düalistlerini ve diğer "sapkınlarını" karalamak için "Maniheist" terimini kullanarak bu görüşü sürdürdüler. Terimin modern akademik kullanımının kökleri erken modern Avrupa'nın dini polemiklerine dayanmaktadır. Huguenot Isaac de Beausobre (1659-1738) genellikle Maniheizm'in ilk modern bilim adamı olarak kabul edilir.³⁷ Onun görüşüne göre, Maniheistler ve onların varsayılan halefleri olan Catharlar ve Valdensianlar daha olumlu bir anlamda "sapkındı": bazı bakımlardan proto-Protestanlar olarak kabul edilebilirlerdi; Fransız Huguenot'lara çok benzer şekilde, Katolik Kilisesi'ne muhalif olan ve dolayısıyla Katolik Kilisesi tarafından karalanan, Hristiyanlığın ilk kolunu temsil eden gruplar.³⁸ Din çalışmalarının genişlemesiyle, diğer biçimlendirici etkilere daha fazla ilgi gösterildi. Ferdinand C. Baur, İran ve Hint geleneklerinin Mani için özellikle önemli olduğunu savundu.³⁹ Müslüman bilim adamlarının Maniheizm'e değinen eserlerinin tercümesi, Konrad Kessler'in dikkatini çeken Mezopotamya arka planını ön plana çıkardı.⁴⁰ Turfan'da 20. yüzyılın başlarında İran, Çin ve Türk Manihe metinlerinin keşfi, Hristiyan alanı dışındaki köken arayışlarını güçlendirdi. Richard Reitzenstein, İran Maniheist metinlerini, Helenistik gizem dinlerinin, Hristiyanlığın ve Gnostisizmin (Maniheizm dahil) Mazdayasni kökenli olduğuna dair kanıt olarak "kayıp bir halka" olarak gördü.⁴¹ Bu anlayış, 20. yüzyılın büyük bölümünde Maniheizm çalışmalarına hakim oldu. Kıpti Maniheist metinler 36 Roma'nın Maniheizm karşıtı söylemi için bkz. Samuel N. C. Lieu, 'Some Themes in Later Roman Anti-Manichean Polemics: I', Bulletin of the John Rylands University Library 68, no. 2 (1986); id., 'Daha Sonra Roma Anti-Maniheist Polemiklerinde Bazı Temalar: II', John Rylands Kütüphanesi Bülteni 69, no. 1 (1986); Sarah Stroumsa ve Guy G. Stroumsa, 'Geç Antik Çağda ve Erken İslam Altında Maniheizm Karşıtı Polemiklerin Yönleri', Harvard Theological Review 81, no. 01 (1988); Neil Adkin, 'Kafirler ve Maniciler', Orpheus 14 (1993). Yahudiler ve Müslümanlar tarafından daha sonra yapılan Maniheizm karşıtı polemikler için bkz. John C. Reeves, 'A Manichaean "Blood Libel"?', ARAM 16 (2004). 37 Johannes van Oort 'Würdigung Isaac de Beausobres (1659-1738)', Studia Manichaica IV'te. IV. Uluslararası Maniheist Araştırmalar Konferansı Bildirileri, Berlin, 14.-18. Temmuz 1997, ed. Ronald E. Emmerick, Werner Sundermann ve Peter Zieme (Berlin: Akademie Verlag 2000); Guy G. Stroumsa, 'Isaac de Beausobre Yeniden Ziyaret Edildi: Maniheist Çalışmaların Doğuşu', aynı yerde; ve aynı zamanda aynı kaynak, A New Science: The Discovery of Religion in the Age of Reason (Cambridge: Harvard University Press, 2010), 113-23. 38 Stroumsa, 'Isaac de Beausobre', 604-11. 39 Baur, Das manichäische Religionssystem, 416ff; Stroumsa, Yeni Bir Bilim, 123. 40 Konrad Kessler, Mani. Forschungen über die manichäische Religion (Berlin: Georg Reimer, 1976). 41 Bkz. Karen L. King, Gnostisizm Nedir? (Cambridge, Mass.: Belknap Press, Harvard University Press, 2003), 84-90; Iain Gardner ve Samuel N. C. Lieu, 'Narmouthis'ten (Medinet Madi) Kellis'e (Ismant el-Kharab): Roma Mısır'ından Maniheist Belgeler', The Journal of Roman Studies 86 (1996): 147-48. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 33 ---

13 Mısır'daki Medinet Madi'de bulunan giriş 1930'larda yayımlandı ve diğerlerinin yanı sıra bilim adamlarını Maniheizm ile Mandaeizm arasındaki bağlantıyı daha yakından incelemeye yönlendiren kanıtlar sağladı.⁴² Yine de Hristiyanlık bağlantısı hiçbir zaman ihmal edilmedi. Francis C. Burkitt, yeni keşfedilen başka bir kaynağı, dördüncü yüzyıl Hristiyan lideri Edessa'lı Ephrem'in Maniheizm karşıtı yazılarını, Hristiyan bir geçmişi savunmak için kullandı.⁴³ Ephrem, Maniheizm yazılarından Mani'nin kendi dili olan Süryanice'de alıntı yaptı ve bu onun tanıklığını özellikle değerli kıldı. Reitzenstein aynı zamanda kendi öğrencilerinden biri olan Hans Schaeder tarafından da eleştirildi; Hans Schaeder, hareketin esasen Helenistik-Hristiyan doğasını tartışmak için üçüncü yüzyılın sonlarına ait filozof Lycopolis'li Alexander'ın bir incelemesinden yararlandı. Burkitt'in yaklaşımı doğrultusunda, Mani'nin oluşum yılları ve genel olarak hareket açısından Hristiyanlığın önemi bugün genel olarak kabul edilmektedir. 1945'te Nag Hammadi'de Hristiyan gnostik metinlerinin keşfi, erken dönem Hristiyan geleneklerinin çeşitliliğine ışık tuttu ve 1969'da ortaya çıkan Köln Mani Kodeksi, Mani'nin benlik anlayışına ve yaşamına yeni bir ışık tutarak, onun "Elchasaite" Yahudi-Hristiyan vaftizciler arasındaki gençliğine tanıklık etti. Bu, örneğin Maniheizm İncil tefsirleri ve Hristiyan heresiologların yazıları hakkında değerli çalışmalara yol açmıştır.⁴⁴ Aynı zamanda 'Maniheizm' teriminin daha fazla incelenmesine de yol açmıştır. Korunmuş edebi kaynaklarda 'Maniheizm', nadiren bir öz kimlik etiketi olarak bulunur. Ephrem, Mani'nin harekete kendi adını verdiğini iddia etse de, bu genellikle bilim adamları tarafından reddedilir.⁴⁵ Maniheizm örgüt analizini takip eden Lim, bu terimin kullanımının en güçlü eleştirmenlerinden biri oldu. 2008 tarihli bir makalesinde, bunun harekete dair anlayışımızı bulanıklaştırdığını savundu. Başlangıç noktası olarak, Augustine'e yazdığı bir mektupta bulunan, özerk isim olarak kullanılan "Maniheizm" kelimesinin onaylanmış birkaç örneğinden birini alır. ⁴² Geo Widengren, Maniheizmde Mezopotamya Elemanları (Uppsala: Lundequistska bokhandeln, 1946); Torgny Säve-Söderbergh, Kıpti Maniheizm Mezmur Kitabında Çalışmalar: Aruz ve Mandaeen Parallels (Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1949). ⁴³ Francis C. Burkitt, The Religion of the Manichees (Cambridge: Cambridge University Press, 1925); Gardner ve Lieu, 'Narmouthis'ten', 147-48; Ephrem'in kaynakları için, John C. Reeves, 'Ephrem'in Prose Redutations'ından Maniheizm Alıntıları', Emerging From Darkness, ed. Paul Mirecki ve Jason D. BeDuhn (Leiden: Brill, 1997). ⁴⁴ Nils A. Pedersen, Tanrının Savunmasında Gösterici Kanıt: Bostra'nın Contra Manichaeos'unun Titus Üzerine Bir Çalışması (Leiden: Brill, 2004); Jason D. BeDuhn ve Paul A. Mirecki, editörler, Frontiers of Faith: The Christian Encounter with Manichaeism in the Acts of Archelaus (Leiden: Brill, 2007); Jacob A. van den Berg, Maniheizm Misyoner Uygulamasında İncil Argümanı: Adimantus ve Augustine Örneği (Boston: Brill, 2009); Alexander Böhlig, Peter Nagel ve Siegfried Richter, Die Bibel bei den Manichäern und verwandte Studien (Leiden: Brill, 2013). ⁴⁵ Örneğin J. Kevin Coyle, 'Yabancı ve İnsane: Roma İmparatorluğu'nda Maniheizmi Etiketlemek', Studies in Religion / Sciences Religieuses 33, no. 2 (2004): 218. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 34 ---

14 Bölüm 1 Secundinus adlı biri tarafından. Lim'in görüşüne göre, Secundinus kendi başına bir Maniheizt olarak görülmemelidir, ancak "Mani'nin üstün öğretilerini takip etmeyi seçen felsefi eğilimli bir Hristiyan" olarak daha iyi anlaşılmalıdır.⁴⁶ Akademisyenler, 'Maniheizm'i kullanarak ana akım Hristiyan otoriteleri tarafından yaratılan bir etiketi yeniden üretiyorlar: 'ayırt edici bir Maniheizt kimliği duygusunu, ... belirli uygulamaları, inançları ve kişileri daha etkili bir şekilde mahkum edebilmek için yabancı bir Öteki imajı.'⁴⁷ Bu nedenle bilim adamları, Maniheizm'i yanlış bir şekilde ayrı bir din olarak yorumluyorlar ve çoğu inanan için bunun sadece 'İsa'nın öğretilerini takip etmenin başka - aslında daha katı - bir yolu' olduğu gerçeğini gizliyorlar.⁴⁸ Diğerleri de benzer değerlendirmelerde bulundu. Baker-Brian, terimin Mani (yani onun Yahudi-Hristiyan arka planı) üzerindeki biçimlendirici etkileri gizlediğini ve "Mani'nin öğretilerinin en eski günlerden itibaren tamamen biçimlendirilmiş, sistematize edilmiş ve kurumsal olarak uygulanmış görüldüğü varsayımını" sürdürdüğünü ileri sürmüştür.⁴⁹ 'Maniheizm'e yönelik bu eleştiri, terimin göz ardı edilmesine yol açmıştır. Artık Maniheizm'i daha genel bir kategori olan 'Hristiyanlık' kategorisi altında sınıflandırmanın daha iyi olduğu sıklıkla tartışılmaktadır.⁵⁰ Baker-Brian, terimi kitabında korumaya karar verirken, tartışmaya ilişkin incelemesini 'Maniheizmin' eski Mezopotamya Hristiyanlığının bir biçimi olarak daha iyi anlaşılabilirliğini belirterek bitirir.⁵¹ Alexander Khosroyev, 'Mani'nin yüksek mitolojili senkretik dualistik Hristiyanlığı' gibi bir tanımlamanın, 'Maniheizm'den daha anlamlıdır.⁵² 46 Richard Lim, 'The nomen manichaeorum and its Uses in Late Antiquity', *Heresy and Identity in Late Antiquity*, ed. Eduard Iricinschi ve Holger M. Zellentin (Tübingen: Mohr Siebeck, 2008), 160. 47 Aynı eser, 147. 48 Aynı eser, 164. 49 Baker-Brian, Maniheizm, 23. 50 Bkz. Pedersen, Gösterici Kanıt, 8; Peter van Minnen, Orta Doğu'dan Belgesel Mektuplar incelemesi, Eva Mira Grob ve Andreas Kaplony, editörler, *Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni* 46 (2009); Iain Gardner, 'Mani'nin Dini Gelişiminin ve Maniheizt Kimliğinin Arkeolojisinin Anlaşılmasına Doğru', *Din ve Cezalandırıcı Mantık: Profesör Garry W. Trompf'un Onuruna Yazılar*, ed. Carole Cusack ve Christopher Hartney (Boston: Brill, 2010). 51 Baker-Brian, Maniheizm, 24. 52 'Ayrıca kann man diese religiöse Bewegung als "das hochmythologisiert-synkretistische dualistische Christentum des Mani" bezeichnen. Solcher Definition scheint mehr Sinn zu sein als im Terminus "Manichäismus"'. Alexander Khosroyev, 'Manichäismus: eine Art Christentum'a devam mı ediyor?', *Inkulturation des Christentums im Sasanidenreich*, ed. Araf Mustafa, Jürgen Tubach ve G. Sophia Vashalomidze (Wiesbaden: Reichert Verlag, 2007), 51. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 35 ---

15 Giriş Ancak bana göre 'Maniheizm' etiketini korumak ve onunla 'Hristiyanlık' arasındaki ayrımı sürdürmek için iyi nedenler var. Elbette akademisyenler, sapkın etiketleri eleştirmeden benimsememeli veya araştırma konularının tanıyamayacağı olguları somutlaştırmamalıdır.⁵³ Öte yandan, 'Maniheist' teriminin tarihi, söylendiği kadar net değildir. Heresiologlar, belki de hareketin yabancılığını vurgulamak için kesinlikle bu etiketi tercih ettiler⁵⁴ ve buna kaynaklarımızda sık sık rastlanmıyor - ancak şunu görüyoruz: külliyyat, kendini tanımlamak için kullanılan iki 'Maniheist' örneğini içeriyor⁵⁵ ve bu terimin kullanımı (Ephrem ile aynı fikirde olarak) onu Mani'ye atfeden Berlin Kephalaia'nın yazarları tarafından desteklendi.⁵⁶ Bu terimin belirli bağlamlar için, belki de dışarıdan tanımlamanın belirli örnekleri için ayrılmış olması mümkündür. Pedersen tarafından ileri sürülmüştür.⁵⁷ Bunun tersine, 'Hristiyan' terimi de Maniheistler arasında kendini tanımlamak için yaygın olarak kullanılmamaktadır. Augustinus'un muhataplarından bazıları, kendilerinin 'gerçek' Hristiyanlık olduğunu iddia ederek bunu kullansa da, Baker-Brian ve Pedersen'in işaret ettiği gibi Kellis'in mektuplarında bu bulunmaz.⁵⁸ Daha da önemlisi, 'Maniheizm' teriminin bir etik etiket olarak bilimsel kullanımının mantıksız çarpıklığa yol açtığına ikna olmadım. Öncelikle önerilen diğer etiketler de uygun görünmüyor. 'Mezopotamya 53 Bkz. Walter Bauer, Ortodoksluk ve Heresy in Earlyest Christian, çev. Robert A. Kraft ve Gerhard Krodel (Philadelphia: Fortress Press, 1971); Bouluec, La notion d'hérésie; Iricinschi ve Zellentin, 'Kendini Yaratmak'. 54 Örneğin bkz. Coyle, 'Yabancı ve Insane', 218; Lim, 'nomen manichaeorum', 149. 55 Secundinus tarafından ve Salona yakınında bulunan 'Maniheist' bir Bassa'nın mezar taşı üzerinde. İkincisi için bkz. Madeleine Scopello, Femme, gnose et manichéisme: de l'espace mythique au territoire du réel (Leiden: Brill, 2005), 293-315. Terim muhtemelen keph'te geri yüklenebilir. 115 (1 Ke. 271.15), ancak Iain Gardner'ın (diğer birkaç olaya dayanan) uyarı notuna bakınız, The Kephalaia of the Teacher: The Edited Coptic Manichaean Texts in Translation with Commentary (Leiden: Brill, 1995), 278 n.146. 56 Keph'te. 105, Mani, bazı insanların neden (veya hangi durumlarda) kendilerini etiketlemek için 'İsa' adını kullandıklarını açıklıyor. Daha sonra şunu iddia ediyor: 'İnşa ettiğim iyi ve faydalı öğretilerimle; bakın, beni sevenler benim ismimle anılırlar!' (1 Ke. 259.13). Alexander Böhlig'in belirttiği gibi, 'Hristiyan' ve 'Maniheist' arasında kavramsal bir ayrım ve Mani'nin ismine dayalı bir etiketin teşviki ima edilmektedir, 'Manichäismus'ta Christliche Wurzeln', Mysterion und Wahrheit: Gesammelte Beiträge zur spätantiken Religionsgeschichte (Leiden: Brill, 1968), 204-5. Pedersen, tek bir pasaja dayanarak genelleme yapılmasına karşı uyarıda bulundu, ancak aynı zamanda (Gardner'ın son zamanlardaki argümanlarına uygun olarak) Kephalaia'nın "Maniheizmi Hristiyanlıktan ayırma girişimini temsil ettiğini" öne sürdü. Pedersen, 'Manichaeen Self-Designations', 191. Eğer öyleyse, bu gelişme muhtemelen Suriye-Mezopotamya bölgesinde üçüncü yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşiyordu; bkz. Bölüm 9, Bölüm 4, n.115. 57 Pedersen, 'Maniheist Kendini Tanımlamalar'. 58 Baker-Brian, Maniheizm, 17; Pedersen, 'Maniheist Kendini Tanımlamalar', 188-89. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9

Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM'den ücretsiz erişim yoluyla indirildi

--- SAYFA 36 ---

16 Bölüm 1 Hristiyanlık', hareketin inançlarının, uygulamalarının veya kendini anlamasının ayırt ediciliğini yansıtmamaktadır. Başka bir alternatif olarak 'Maniheist Hristiyanlık' önerildi. Ancak 'Hristiyanlık' kategorisinin kendisi olduğu gibi kabul edilmemelidir ve bu bağlamda sorunludur. Bu, 'Maniheizm'i 'Hristiyanlık' başlığı altında toplayan, dolayısıyla onu 'Budizm' veya 'Mazdayasna' ile karşılaştıran modern bir tipolojiyi gerektirir. Bu, kendi Kilisesini Pavlus veya İsa'nınki kadar Buda ve Zerdüşt'ün "Kiliseleri"nin de mirasçısı olarak gören ve onların daha sonraki enkarnasyonlarına da aynı derecede karşı çıkan Mani'ye yabancı olurdu. İkinci olarak, 'Maniheizm' terimi kendi başına Mani üzerindeki biçimlendirici Hristiyan etkilerini gizlemez; en azından 'Hristiyan' teriminin erken Hristiyanlığın Yahudi bağlamını karartması gibi.⁵⁹ Bunun tersine, 'Maniheist'i 'Hristiyan' ile değiştirmek, hareketin özelliklerine katkıda bulunan diğer merkezi etkileri ve tarihsel gelişmeleri belirsizleştirir. Mani coşkulu ('Elchasaite') bir Hristiyan olarak başlamış olabilir ve İsa ile havarilerinin anlatıları, Pavlus'un mektupları, İncil tefsirleri ve Hristiyan sembollerinin tümü onun takipçileri için önemini korudu. Bununla birlikte, 35 yıllık faaliyetinin sonunda hareket, Seçilmişlerin kurtarıcı rolü, acı çeken dünya ruhu, reenkarnasyon, 'Işık Havarileri'nin (Zerdüşt ve Buda dahil) periyodik enkarnasyonları ve güneş ve ay için ilahi rollerin yanı sıra günlük ritüel yemekler ve haftalık günah çıkarma gibi uygulamaları entegre etti; İran (Mazdayasniyan), Hint (Budist, Jain) veya diğer geleneklerden ya da iç gelişmelerden bilinçli olarak uyarlanan özellikler.⁶⁰ Ben bunu yapıyorum ⁵⁹ Kuşkusuz bu, bilim adamlarının en eski gruplar için 'Hristiyanlık' terimini bir kenara atmasına ve 'İsa hareketi' veya 'Mesih grupları' gibi terimleri tercih etmesine yol açtı. Ancak bu çalışma boyunca göreceğimiz gibi, Mani 'Kilisesi' erken İsa hareketinden çok farklı bir bağlamda ve çok farklı bir başlangıç noktasıyla ortaya çıktı. ⁶⁰ 'Reenkarnasyon' (μεταγγισμός) hakkındaki Maniheist öğretilerin Hint (özellikle Jain) arka planı için bkz. Albert Henrichs, "'Thou Shalt Not Kill a Tree": Greek, Manichean and Indian Tales', The Bulletin of the American Society of Papyrologist 16, no. 1-2 (1979): 106; ayrıca Iain Gardner, 'Mani ve Hint Dinleri Üzerine Bazı Yorumlar: Kıpti Kephalaia'ya Göre', Il Manicheismo'da. Nuove prospettive della ricerca, ed. A. van Tongerloo ve L. Cirillo (Turnhout: Brepols, 2005); ve Max Deeg ve Iain Gardner, 'Mani Üzerindeki Hint Etkisi Yeniden Değerlendirildi: Jainizm Örneği', International Journal of Jaina Studies 5, no. 2 (2009). Günah çıkarma ritüelinin Hint kökenleri için bkz. Jason D. BeDuhn, 'The Near Eastern Connections of Manichaean Confessionary Practice', ARAM 16 (2004); id., 'Maniheist Haftalık İtiraf Ritüeli', Gnosis'i Uygulamak: Nag Hammadi, Maniheist ve diğer antik edebiyatta Ritüel, Büyü, Teurji ve Liturji, ed. April D. DeConick, Gregory Shaw ve John D. Turner (Leiden: Brill, 2013), 274-75; ve ritüel yemeğin Mazdayasnan benzerlikleri için, aynı isim, 'Eucharist mi yoksa Yasna mı? Maniheist Yemek Ritüelinin Öncülleri, Studia Manichaica'da: IV. Uluslararası Maniheist Çalışmaları Konferansı Bildirileri, Berlin 1997, ed. Ronald E. Emmerick, Werner Sundermann ve

Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 37 ---

17 Giriş Bazen iddia edildiği gibi bunların dışsal tuzaklar olduğunu düşünmüyorum;61 daha ziyade bunlar onun temel fikirlerinin ve uygulamalarının ayrılmaz bir parçasıydı; P. Oktor Skjærvø'nun belirttiği gibi, 'kurucu unsurların artık ayrı ayrı tanımlanamadığı bir alaşım halinde eritilmişti.'62 Mani'nin dini otoritesi bu alaşımın önemli bir bileşeniydi ve bu nedenle tartışmalı bir konu haline geldi. Batıdaki Maniciler, potansiyel Hristiyan din değiştirenleri, kutsal metinlerinin Mani geleneğinin merceğinden okunması gerektiğine ikna etmek zorundaydı. Mani'nin erdemlerinin, vahiylerinin özgünlüğünün ve kutsal metin yorumlarının geçerliliğinin Hristiyan polemiklerinde önemli bir rol oynaması şaşırtıcı değildir.63 Bu bizi Maniheizm'i ayrı bir "din" olarak düşünmenin anlamlı olup olmadığı sorusuna getiriyor - kendisi de pek çok bilimsel incelemeye konu olan bir terim.64 Ancak onu eleştirenler bile onu Maniheizm'e uygulama eğilimindeydi. 'Din'in yapışökümünü özcü bir kavram olarak başlatan Wilfred C. Smith, yine de İslam'da buna yaklaşan bir şey buldu ve Maniheizm'i bir öncü olarak kaydetti.65 Jonathan Z. Smith, 'dünya dini' kategorisine yönelik eleştirisinde, 'hiçbir tipolojinin Maniheizm'i, belki de ilk, öz-bilinçli 'dünya' dinini içermediğini' bir hata olarak belirtti.66 Son zamanlardaki değerlendirmeler daha az kesindi. Gördüğümüz gibi Lim, 'Maniheizm'i 'Katolik' bir yapı olarak reddetti. Brent Nongbri'nin 'din' terimi üzerine yaptığı bir çalışma da Maniheizm'in bu şekilde sınıflandırılması iddiasını reddetti. Lim'e paralel olarak, Mani ve müritlerinin Hristiyan olarak bir öz anlayışla hareket ettikleri için Peter Zieme'yi savunur (Berlin: Akademie Verlag, 2000). Paylaşılan metinler ve mitler için bkz. Dilley, 'Ayrıca schrieb Zarathustra? "Zarades Yasası"nın Yorumcusu Olarak Mani; ve Jason D. BeDuhn, 'Chester Beatty Kephalaia'daki İran Destanı', Mani at the Court of the Persian Kings, ed. Iain Gardner, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley (Leiden: Brill, 2015). 61 Örn. Burkitt, Manicilerin Dini, 14, 41-42, 73-79. Benzer şekilde Lieu, 'Zerdüş't ve Budist unsurların misyon sırasında edinildiğini ve Maniheizm için temel olmadığını' ileri sürmüştür. Lieu, Roma İmparatorluğu'nda Maniheizm, 53-54. Ayrıca bkz. Gardner, 'Mani's Religious Development', 156. 62 Skjærvø (1995), alıntı: Timothy Pettipiece, 'A Church to Surpass All Churches: Manichaeism as a Test Case for the Theory of Reception', La théorie de la réception 61, no. 2 (2015): 254. 63 Augustine'in tartışmalarında Mani'nin otoritesinin rolü hakkında bkz. Eduard Iricinschi, 'Tam pretiosi codices uestri: İbranice Scriptures vs Persian Books in Augustine's Anti-Manichaean Writings', Vahiy, Edebiyat ve Geç Antik Çağda Topluluk, ed. Philippa Townsend ve Moulie Vidas (Tübingen: Mohr Siebeck, 2011), 168ff. 64 Örn. Jonathan Z. Smith, 'Din, Dinler, Dini', Dini Araştırmalar İçin Eleştirel Terimlerde, ed. Mark Taylor (Chicago: University of Chicago Press, 1998); Brent Nongbri, Dinden Önce: Modern Bir Kavramın Tarihi (New Haven: Yale University Press, 2013). 65 Wilfred C. Smith, Dinin Anlamı ve Sonu: İnsanlığın Dini Geleneklerine Yeni Bir Yaklaşım (New York: Macmillan, 1963), 98-105. 66 Jonathan Z. Smith, 'Din Taksonomileri', Harvard Theological Review 89, no. 4 (1996): 396. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi06/09/2021 09:31:13PM

ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 38 ---

18 Bölüm 1 Hareket, 'ortodoksluk' ile 'sapkınlık' arasındaki (Hristiyan) dinamikler açısından daha iyi anlaşılır. Daha sonraki Maniheistler de yeni kültürel bağlamlara uyum sağlama kolaylığından anlaşılan farklı bir dinsel kimliğe sahip değildi.⁶⁷ Yine de, bazı yönler yerel dillere ve kavramsal çerçevelere uyum sağlarken, son bulgular, göreceğimiz gibi, giderek artan bir şekilde zamanlar arası tutarlılığa işaret ediyor. Dahası, Maniheizm'i Hristiyan sapkınlık biliminin bir ürününe indirgemek yerine, onu Maniheistlerin kendi kavramsal çalışmalarının bir sonucu olarak görmek için iyi nedenler vardır - özellikle de Mani'nin ekklesia, "kilise" terimini kullanmasının birçok açıdan modern din kavramına yakın olması nedeniyle. Aslında Hans-Jakob Polotsky, Berlin Kephalaia'nın bazı bölümlerinde bunu 'din' olarak tercüme etti; bu hareket Pedersen tarafından terimin modern çağrışımları nedeniyle eleştiriliyordu.⁶⁸ Ancak Maniheist 'kilise' kavramının da modern olana karşılık gelmediği konusunda da aynı şekilde itiraz edilebilir. Günümüzde 'Kilise', 'İslam' veya 'Budizm' ile zıtlık oluşturan bir grup ailesi olan 'Hristiyanlık' cinsinin bir alt kümesini ima etmektedir. Yukarıda işaret edildiği gibi, Mani ya da müritleri bu terimi bu şekilde kullanmıyordu: İsa'nın yanı sıra Zerdüşt'ün, Buda'nın ve diğer bilgelerin "Kiliseleri"ni de içeriyorlardı; hepsi aynı grup ailesinin parçasıydı. Bu noktaya yakın zamanda BeDuhn tarafından değinilmiştir.⁶⁹ Mani'nin Kilisesini sosyal bir topluluğu, inançları ve uygulamaları içeren bir yapı olarak gördüğünü belirtir. Bunu aynı modeldeki diğer 'Kiliseler' ile karşılaştırarak (yani yorumlayarak), modern 'din' kategorisinde örtük olarak bulunana çok benzer bir kategorizasyon şeması yarattı.⁷⁰ Aslında bu, böyle bir şemayı tasvir etmeye yönelik ilk - bilinen ve tutarlı - girişimi oluşturabilir. O halde 67 Nongbri, Before Religion, 66-73 arasında hiçbir çelişki yoktur. 68 Pedersen, Açıklayıcı Kanıt, 8 n.13. 69 Jason D. BeDuhn, 'Mani ve Üçüncü Yüzyıl İran'ında 'Din' Kavramının Kristalleşmesi', Mani Pers Krallarının Sarayında, ed. Iain Gardner, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley (Leiden: Brill, 2015). 70 Nongbri, Berlin Kephalaia'nın önemli bir bölümü olan keph'e atıfta bulunarak, ekklesia'nın Maniheist kullanımının "bedensiz "dini" sistemleri değil, toplumsal grupları" ifade ettiğini ileri sürer (Before Religion, 70). 151. Ancak bu hem modern terimin sosyal yönünü hem de Mani'nin kullanımının soyut 'ideolojik' bileşenini göz ardı etmektedir. İkincisi keph'te belirgindir. 151'in kendisi, inanç, uygulama ve grubun karıştığı yer. Örneğin bir pasaj şöyle diyor: 'Ona (yani Kilise'ye) güvenen, onunla aynı fikirde olan ve onun içinde kalan kişiye ne mutlu; ve o kâr edecek ve onun yaşamında ve [...] önceliğinde yaşayacak. Ve yukarı çıkıp ışık sonsuzluğunda dinlenecek' (1 Ke. 375.2-6, çev. Gardner ve Lieu, Manichaeen Texts, 267). Ayrıca bkz. Reinhold Glei ve Stefan Reichmuth, 'Son Yargı, Hukuk ve İman Arasındaki Din: Koranic dīn and It Rendering in Latin Translations of the Koran', Din 42, no. 2 (2012): 257-60; ve David Frankfurter, Brent Nongbri'nin Before Religion incelemesi, Journal of Early Christian Studies 23, no. 4 (2015): 634. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 39 ---

19 Giriş Maniheiztlerin bir yandan güçlü bir şekilde Hristiyan olduklarını, diğer yandan da 'Hristiyanlık'tan, yani 'Maniheizm'den ayrı bir varlığa ait olduklarını ele alıyoruz. 3.2 Dinsizler ve Yaşanan Din Maniheizm, Mani ve diğer Seçilmiş liderler tarafından ayrı bir 'din' olarak görülse bile, Denetçiler arasında günlük dini uygulama ve kimlik düzeyinde nasıl algılandığı daha yakından incelenmeye ihtiyaç duyar. Yukarıda gördüğümüz gibi, Latin Kuzey Afrika'daki Maniheizm akademisyenleri, Maniheizt kilise yetkililerinin bu bölgede yalnızca küçük bir rol oynadığını ileri sürdüler. Üstelik Lim, sözde Maniheiztlerin çoğunun belirgin bir Maniheizt öz kimliğe sahip olmadığını öne sürdü. Kellis'teki meslekten olmayanlar için bilim adamları tarafından daha az güçlü olsa da benzer bir iddia ortaya atıldı. Ev 1-3'teki papirüsler, sıradan inananların çoğunun kendilerini diğer Hristiyanlardan çok farklı uygulamalara veya inançlara sahip bir topluluğun parçası olarak görmediklerini göstermek için alınmıştır. Iain Gardner'ın Kellis'teki edebi metinlerin ilk yayınında Denetçileri Seçilmişlerle karşılaştırarak yazdığı gibi, "inançlı kitlenin kaygıları zorunlu olarak daha gerçekçiydi, onlar için Maniheizm bir tür daha yüksek ve daha etkili Hristiyanlık olurdu."71 Seçilmişler, Mani ve müritleri tarafından bestelenen özel bir literatürü yorumlarken, Kellis'teki sıradan taraftarlar bu konuya yabancı olabilir. Hareketin farklı fikirleri ve uygulamaları. Ya Seçilmişler, Mani'nin öğretilerinin bazı kısımlarını sıradan insanlardan sakladı ya da sıradan kesimin bu tür öğretilere pek ilgisi yoktu. 'Yaşanan din' konusunda güncel yaklaşımlar bu görüşü desteklemek için kullanılabilir. Birbirine bağlı gruplar ya da ortak kimlikler yerine, durumsal olarak bağımlı oldukları ve sıklıkla dini otoritelerle çatıştıkları iddia edilen bireysel din dışı kimliklere odaklanırlar.72 Farklı gruplar arasındaki sınırlar büyük ölçüde dini elitlerin yapısıydı ve onları destekleyen otoritelerin ötesinde çok az sosyal sonuçları vardı. Kuzey Afrika Hristiyanlığı için Eric Rebillard'ın ve Mattias Brand'in Kellis topluluğu için öne sürdüğü gibi, dini kimlik genel olarak sıradan insanlar arasında çok az dikkat çekmiş olabilir.73 71 P.Kellis II, ix-x. 72 Bu bakış açısı, başta popüler dinle ilgili olanlar olmak üzere, kültürel ve etnografik çalışmalardan ortaya çıkmıştır; bkz. David D. Hall, ed., *Lived Religion in America: Toward a History of Practice* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997); Meredith McGuire, *Yaşanan Din: Günlük Yaşamda İnanç ve Uygulama* (Oxford: Oxford University Press, 2008). 73 Bkz. Eric Rebillard, *Christians and Their Many Identities in Late Antiquity: Kuzey Afrika, 200-450 CE* (Ithaca: Cornell University Press, 2012); Mattias Brand, 'Kellis'in Maniheiztleri: Din, Toplum ve Gündelik Yaşam' (Doktora, Leiden Üniversitesi, 2019). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 40 ---

20 Bölüm 1 3.3 Çalışmanın Amacı Ancak mevcut katkı, Kellis'teki papirüslerin önceki bilim adamlarının izin verdiğinden daha organize ve bilinçli bir Maniheist topluluğunu ortaya çıkardığını ileri sürmektedir. Bunu Kellis'teki metinsel materyallerin genişliğiyle ilgilenerek ve papirüs çalışmalarını Maniheist sosyal kurumlardan biriyle birleştirerek yapıyor. Son birkaç yılda Kellis'teki hem sosyal hem de dini hayata ilişkin bilgilerimize önemli ölçüde katkıda bulunan önemli metinlerin yayımlandığına tanık olduk. Bu buluntular Maniheist bilim adamlarının giderek daha fazla ilgisini çekmeye başladı.⁷⁴ Ancak hiçbir belgesel ile edebi papirüs arasındaki ilişkiyi, Kellis'teki Maniheist ailelerin sosyal yaşamını ve dini uygulamalarını sistematik olarak ele almadı. Yalnızca birkaç yıl öncesine kadar şu iddia hâlâ savunulabiliyordu: Maniheistleri tanımlayan uygulamaları yeniden yapılandırmaya yönelik son girişimlere rağmen (özellikle BeDuhn 2000), tarihçiler için Maniheizm temelde bir doktrinler bütünü olarak kalıyor ve kaynaklarımız kendilerini bu mezhebin üyesi olarak tanıyan bireyler hakkında hiçbir kanıt sunmuyor.⁷⁵

⁷⁴ Çalışmalar arasında Nikolaos Gonis ve Cecilia Römer, 'Ein Lobgesang an den Vater der Grösse, P. Kellis II 94', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 120 (1998); Jean-Daniel Dubois, 'Une lettre manichéenne de Kellis (P. Kell. Copt. 18)', Erken Hristiyan Sesleri: Metinlerde, Geleneklerde ve Sembollerde, ed. David H. Warren ve diğerleri. (Boston: Brill, 2003); Jason D. BeDuhn, 'Roma Geç Antik Döneminde Maniheist Kült Derneklerinin Yerel Ortamı', Archiv für Religionsgeschichte 10 (2008); Iain Gardner, 'Antik Kellis'te Maniheist Ritüel Uygulaması: Sözde Yayılma Duasının Anlamı ve İşlevine Dair Yeni Bir Anlayış', Hakikati Arayışında: Augustine, Maniheizm ve Diğer Gnostisizm. Sixty'de Johannes van Oort için çalışmalar, ed. Jacob A. van den Berg, ve diğerleri. (Leiden: Brill, 2011); Majella Franzmann, 'Augustine'in Kellis'teki Maniheist Topluluğunun Maniheist Sadaka ve Sadaka Vermesine İlişkin Görüşü', 69, no. 1 (2013); Mattias Brand, 'Dini Kimliklerin Göstergeleri Olarak Konuşma Kalıpları: Geç Antik Mısır'daki Maniheist Toplum', Sinews of Empire: Networks in the Roman Near East and Beyond, ed. Eivind H. Seland ve Håkon F. Teigen (Oxford: Oxbow, 2017); Nicholas J. Baker-Brian, 'Geç Antik Çağ Dininde Kitle ve Elit: Maniheizm Örneği', Yunan ve Roma Dünyalarında Kitle ve Elit: Sparta'dan Geç Antik Çağ'a, ed. Richard Evans (Londra: Routledge, 2017); ve Håkon Fiane Teigen, 'Işık Zihninin Uzuvarları: Maniheist Bir Topluluğun Sosyal Dünyası' (Doktora, Bergen Üniversitesi, 2018).

⁷⁵ Eric Rebillard, 'Hristiyanlığın Geç Antik Sınırları: Augustine Çağında Kuzey Afrika', Geç Antik Çağda Grup Kimliği ve Dini Bireysellik, ed. Eric Rebillard ve Jörg Rüpke (Washington, DC: The Catholic University of America Press, 2015), 63-64. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 41 ---

21 Giriş Göreceğimiz gibi, Kellis papirüsleri Maniheizt bireyler ve onların sürdürdüğü yaşamlar hakkında bol miktarda kanıt sağlar. Ancak bu kişilerin bizimle konuşabilmesi için onları tanımamız gerekiyor. Papirüsler yalnızca Maniheizm'i anlamak için önemli değildir; dördüncü yüzyıldan kalma bir Oasis köyündeki sıradan hayata ilişkin zengin bilgiler sağlarlar. Onlara sahip olan kişiler bu ortamı olduğu gibi kabul edebilir, ancak biz bunu yapamayız ve bağlamın uygun bir şekilde değerlendirilmesi olmadan onları yanlış yorumlama riskiyle karşı karşıya kalırız. Dolayısıyla bu çalışmanın bir amacı da papirüsün sahiplerini ve onların sosyal çevrelerini araştırmaktır. Prosopografi ve ağ analizini kullanarak, papirüsün merkezi aktörlerinin yanı sıra onların arkadaşlarını, komşularını ve iş ortaklarını ve bunların içinde yer aldıkları ailevi, politik ve ekonomik ilişkileri belirlemeyi amaçlıyor. Bu ağın kapsamı ve karakteri, Kellis'teki topluluğu nasıl anladığımız konusunda önemli sonuçlara sahiptir. Ancak asıl amacımız hem belgesel hem de edebi materyalin ortaya koyduğu uygulamalarla ve bunların Maniheizt toplulukların örgütlenmesi ve Maniheizt kimliğinin yeniden üretimi üzerindeki etkileriyle ilgilenmektir. Topluluğun sosyal bileşimini, laiklerin mektuplarında kullandıkları dini ifadeleri, metinle bağlantılı uygulamaları ve laikler ile Seçilmişler arasındaki ve Seçilmişlerin kendi aralarındaki etkileşim kalıplarını inceliyoruz. Kellis malzemesi ilgi odağı olmaya devam ederken, Maniheizt benzerlikleri (ya da bunların yokluğu), diğer kanıtların, özellikle de Augustinus'un neredeyse çağdaş yazıları ve Medinet Madi'nin kodeksleri ışığında değerlendirilmelidir. Maniheizt gelenekleri bilinçli olarak benimseyen bir laik, toplulukla aktif olarak ilgilenen ve Seçilmiş-laik etkileşiminin kurumsallaşmış modellerini bulduğumuz iddia ediliyor. Son olarak bu katkı, Kellis'teki Maniheizm anlayışımızın, 'din'de antik çağlardan geç antik çağa doğru olan değişimi nasıl değerlendirdiğimiz konusunda nasıl sonuçlar doğurduğunu göstermeyi amaçlıyor.⁷⁶ Kellis'teki sıradan taraftarların uygulamalarının, bu geçişin dini seçkinler düzeyiyle sınırlı olmadığını gösterdiği ileri sürülüyor; daha ziyade yeni pratiklerin ve kendini tanımlama tarzlarının yaygın biçimde benimsenmesini içeriyordu. ⁷⁶ Bu değişime ilişkin bazı modern yaklaşımlar için bkz. John North, 'The Development of Religious Pluralism', *The Jewish Among Pagans and Christians*, ed. John Kuzey. Judith Lieu ve Tessa Rajak (Londra: Routledge, 1992), 174-93; Daniel Boyarin, *Sınır Çizgileri: Yahudi-Hristiyanlığın Parçalanması* (Philadelphia: Pennsylvania Üniversitesi Yayınları); Guy G. Stroumsa, *Kurban Sonu: Geç Antik Çağda Dini Dönüşümler* (Chicago: University of Chicago Press, 2009). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 42 ---

22 Bölüm 1 4 Teorik Çerçeve 4.1 Sosyal Ağlar Bu amaçlara ulaşmak için, günlük dini uygulamalara yaklaşmamıza yardımcı olacak teorik araçlara ihtiyacımız var. Belirli kavramlar, ortaya çıktıkları bölümlerde daha kapsamlı bir şekilde tanıtılmaktadır; mevcut tartışma, mevcut çalışmanın dayandığı çerçevelere genel bir bakış sunmaktadır. Bunlardan biri, bize uygulamanın dini kimliği nasıl şekillendirdiğini ve ilettiğini kavramak için kavramlar sağlayan geniş sembolik etkileşimcilik geleneğidir. Aşağıda buna geri döneceğiz. Diğerisi ise sosyal ağ teorisidir. Dini uygulamaları çerçeveleyen insanlar arasındaki ilişkileri (toplumsal yapılar) kavramaya yönelik kavramlar sağlar. Ancak sosyal yapı, insan etkileşimine yaklaşmanın çeşitli yollarını kapsayan şekillendirilebilir bir kavramdır. 20. yüzyılın sonlarındaki bazı entelektüel akımlar, daha önceki yapısalcıların fazlasıyla katı kavramları olarak görülen kavramlardan kaçmak için sosyal ağlar kavramını kullandı.⁷⁷ Modern sosyoloji, gücün öne sürüldüğü, bilginin yayıldığı ve kimliklerin kişilerarası ilişkiler ağları aracılığıyla oluşturulduğu dinamik yolları vurgulayarak bu eğilimi takip etti. Önemli bir alt alan da sosyal ağ analizidir (SNA).⁷⁸ Kişilerarası ilişkiler ağları açısından büyük miktarlardaki verileri haritalandırmak ve bu ağlar içindeki bireysel yetki ve konumları analiz etmek için araçlar sağlar. Kısaca ifade etmek gerekirse, SNA, ağları, toplam sayısı bir ağ yapısını oluşturan düğümler (örneğin insanlar) ve bağlardan (örneğin arkadaşlık) oluşan bir şekilde tanımlar.⁷⁹ Kaynakların veya bilginin yayılımının ('akış') bu yapı açısından nasıl analiz edildiği, yani yoğunluk, derece ve aradalık merkeziliği gibi kavramlar kullanılarak bağların sayısı, yönlülüğü ve gücü analiz edilir. Biçimsel ve buluşsal analiz arasında kaba bir ayrım ortaya çıkmıştır.⁸⁰ Biçimsel analiz, yoğunluk ve merkezilik gibi kavramları ölçmek için istatistiksel araçların uygulanmasından oluşur; bu, bir ağ içindeki belirli bir aktörün merkeziliğini değerlendirmede faydalıdır ⁷⁷ Bkz. Gilles Deleuze ve Felix Guattari'nin felsefi polemiği. Öne çıkan ağ odaklı teoriler Bruno Latour'un aktör-ağ teorisi (ANT) ve Manuel Castell ile Michael Mann'ın çalışmalarıdır. ⁷⁸ Bu alan, grafik teorisi, sosyometri, antropoloji ve mikro sosyoloji dahil olmak üzere çeşitli entelektüel kolları bir araya getirdi. Stephen P. Borgatti ve diğerleri, 'Sosyal Bilimlerde ağ analizi', Science 323, no. 5916 (2009). ⁷⁹ Bunların ve diğer kavramların temel tanımları için bkz. Stanley Wasserman ve Katherine Faust, Sosyal Ağ Analizi: Yöntemler ve Uygulamalar (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), 17-21. ⁸⁰ Bkz. Håkon F. Teigen ve Eivind H. Seland, 'Giriş', Sins of Empire: Networks in the Roman Near East and Beyond, ed. Håkon F. Teigen ve Eivind H. Seland (Oxford: Oxbow, 2017). Håkon F. Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 43 ---

23 Giriş ve farklı ağların yapıları. Birçok çalışma istatistiksel analizi tarihsel materyale uygulamıştır.⁸¹ Antik dünya için, Elizabeth A. Clark, katılımcıların sosyal ağlarının sonuç açısından teolojik inceliklerden daha önemli olduğunu ileri sürerek, dördüncü yüzyılın sonlarındaki Origenist tartışmayla ilgili edebi kaynaklara ağ yoğunluğu ve uzaklık kavramlarını uygulamıştır.⁸² Clark edebi mektupları incelerken, Giovanni Ruffini geç dönemlerden itibaren papirüslerdeki köy ve şehir elitleri üzerine yaptığı çalışmada bu yöntemi papirolojik materyale uygulamıştır. antik Afrodito ve Oxyrhynchus.⁸³ Toplumsal ilişkilerin haritasını çıkarmak için yararlı olsa da, biçimsel yaklaşım niceliksel malzemeye bağımlılığı nedeniyle sınırlıdır. Ancak ağ teorisi aynı zamanda sosyal oluşumları yorumlamak için esnek buluşsal modeller de sağlar. Antik dini hareketlerin sosyolojisi, Gerd Theissen ve Wayne A. Meeks'in 1970'lerde ve 80'lerde erken Hristiyanlık üzerine yaptıkları önemli katkılardan bu yana çok genişledi⁸⁴ ve ağlar, repertuarın standart bir parçası haline geldi. Araştırmacılar, kaynaklardaki kalıpları açıklamak için sıklıkla Mark Granovetter'in "zayıf bağların gücü" gibi kavramlardan yararlanırlar.⁸⁵ Sosyolog Rodney Stark, Hristiyanlığın yayılmasının birincil aracının arkadaş ve aile bağları olduğunu, "dönüşümün" öncelikle kişinin inançlarını sosyal akranları ve yakınlarının inançlarına uygun hale getirmeyi içerdiğini savundu.⁸⁶ Daha yakın zamanlarda, Irad Malkin ve Anna Collar gibi bilim adamları, tercihli bağlanma ve bilgi gibi kavramları kullanarak karmaşıklık teorisinden yararlandılar. antik sosyal ağlar içindeki kültürel yayılmayı açıklamak için basamaklıdır.⁸⁷ 81 Özellikle Christopher K. Ansell ve John Padgett'in Medicis'in siyasi stratejisine ilişkin çalışmasına bakınız, 'Robust Action and the Rise of the Medici, 1400-1434', American Journal of Sociology 98, no. 6 (1993). 82 Elizabeth A. Clark, 'Elit Ağlar ve Sapkınlık Suçlamaları: Origenist Tartışmanın Sosyal Tanımına Doğru', Semeia 56 (1992). 83 Giovanni Ruffini, Bizans Mısır'ında Sosyal Ağlar (Cambridge: Cambridge University Press, 2008). 84 Gerd Theissen, Erken Filistin Hristiyanlığının Sosyolojisi, çev. John Bowden (Philadelphia: Fortress Press, 1978); Wayne A. Meeks, İlk Kentli Hristiyanlar: Havarî Pavlus'un Sosyal Dünyası (New Haven: Yale University Press, 1983). 85 Çevresel ('zayıf') temasların önemine dair bir argüman. Mark Granovetter, 'Zayıf bağların gücü', American Journal of Sociology 78, no. 6 (1973); aynı adı taşıyan, 'Zayıf bağların gücü: yeniden gözden geçirilen bir ağ teorisi', Sosyolojik Teori 1 (1983). Bu tür yaklaşımlara ilişkin araştırmalar için bkz. Greg Woolf, 'Only Connect? Roma Dünyasında Ağ Analizi ve Dini Değişim', Hêlade 2, no. 2 (2016); ve Ruffini, Sosyal Ağlar, 14-19. 86 Rodney Stark, Hristiyanlığın Yükselişi: Bir Sosyolog Tarihi Yeniden Değerlendiriyor (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996). 87 Irad Malkin, Küçük Bir Yunan Dünyası: Antik Akdeniz'deki Ağlar (New York: Oxford University Press, 2011); Anna Collar, Roma İmparatorluğu'nda Dini Ağlar: Yeni Fikirlerin Yayılması (New York: Cambridge University Press, 2013). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 44 ---

24 Bölüm 1 Aynı zamanda, ağ teorik kavramlarının açıklayıcı gücünün abartılması riski de bulunmaktadır. Sosyal ağlar, dini fikir ve uygulamaların yayılmasını kolaylaştırıp etkilerken, ikincisi, ağlar üzerinden zahmetsizce akan bir 'içerik'e indirgenemez. Greg Woolf'un işaret ettiği gibi, dinin yayılmasının izini sürerken, dinin 'yeni gruplar halinde sosyalleşme, ibadette çıraklık, yeni davranış kurallarına uyma, yeni alışkanlıkların edinilmesi' yoluyla sosyal ilişkileri nasıl etkilediğini hesaba katmamız gerekir.⁸⁸ Kültürel kavramlar, davranış kalıplarını aktif olarak etkiler ve dolayısıyla ağların gelişme şeklini etkiler.⁸⁹ 4.2 Kurum ve Kimlik Bu, bizi bu çalışmanın yararlandığı diğer teorik geleneğe, yani sembolik bilginin geniş alanına getiriyor. etkileşimcilik. Kültür ve uygulama arasındaki ilişkiyi analiz etmek için kullanılabilecek bir dizi kavram sağlar. Uygulama, sosyal teoriler ve iletişim teorilerinin yanı sıra din ve ritüel teorilerinde de uzun zamandır vurgulanmaktadır.⁹⁰ Uygulamanın yeniden üretimi, genel olarak 'bireylerin ilişkilerini yöneten ve kısıtlayan etkileşim kalıpları' olarak tanımlanan kurumlar açısından kavramsallaştırılır.⁹¹ Kurumların bunu, ağ teorisinin bu yönünün güçlü bir eleştirisi için, bkz. Mustafa Emirbayer ve Jeff Goodwin, 'Ağ Analizi, Kültür ve Faillik Sorunu', American Journal of Sociology 99, no. 6 (1994). Örneğin etkileşim yalnızca yayılmaya veya homojenleşmeye yol açmakla kalmaz, aynı zamanda grup sınırlarını güçlendirebilir ve hatta sağlamlaştırabilir. Bkz. Fredrik Barth, 'Etnik Gruplar ve Sınırlar', Etnik Gruplar ve Sınırlar: Kültür farkının sosyal organizasyonu (Boston: Little, Brown and Company, 1969). Yeni otorite biçimleri için geç antik çağda 'kutsal adamların' ortaya çıkışına bakın. Peter Brown, 'Geç Antik Çağda Kutsal Adamın Yükselişi ve İşlevi', The Journal of Roman Studies 61 (1971); Claudia Rapp, Geç Antik Çağda Kutsal Piskoposlar: Geçiş Çağında Hristiyan Liderliğinin Doğası (Berkeley: University of California Press, 2005). ⁹⁰ G. H. Mead, J. L. Austin ve J. Searle (Q. Skinner tarafından tarihsel bir program olarak formüle edilmiştir), G. Lakoff, M. Foucault ve P. Bourdieu gibi bir dizi düşünürden yararlanılmaktadır. Son örnekler arasında E. G. Bormann'ın sembolik yakınsama teorisi (SCT), J. Alexander'ın kültürel pragmatikliği ve H. White'ın kimlik ağı yaklaşımı yer almaktadır. Ernest G. Bormann, 'Fantazi ve Retorik Vizyon: Sosyal Gerçekliğin Retorik Eleştirisi', Quarterly Journal of Speech 58 (1972); Jeffrey Alexander, 'Kültürel Pragmatik: Ritüel ve Strateji Arasındaki Sosyal Performans', Sosyolojik Teori 22, no. 4 (2004); Harrison C. White, Kimlik ve Kontrol: Sosyal Oluşumların Ortaya Çıkışı, 2. baskı. (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008), özellikle bkz. 20-62. Din alanında, ör. J. Goody, Mary C. Bell, R.F. Company. Manuel A. Vásquez'in soybilimsel çalışmasına bakınız, More Than Belief: A Materialist Theory of Religion (Oxford: Oxford University Press, 2011). ⁹¹ Bu tanım, Douglass C. North, John J. Wallis ve Weingast R. Barry'nin neo-kurumsalcılığından alınmıştır, Violence and Social Order: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History (New York: Cambridge University Press, 2009), 15.

Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 45 ---

25 Giriş Bireyler ('aktörler'), bu rolleri tanımlayan normları, bunları güçlendiren yaptırımları ve bunları tanımlayan ve açıklayan gerekçeleri benimser.⁹² Kurumlar, bireylerin ağırları, soyut topluluklardan resmi organizasyonlara kadar daha uyumlu gruplara dönüştürmelerine olanak tanır. Topluluğun uygulamaları, üyelerinin tanıdığı ve yeni üyelerin topluluğa sosyalleşme sürecinde öğrendikleri sembolik bir rezervuar oluşturan semboller (anlatılar, metaforlar, sözler, jestler vb.) tarafından kutsallaştırılır. Kurumlar, belirli rolleri ve davranış kalıplarını doğallaştırarak ('şeyleştirerek') sosyal dünyaların (yeniden) üretilmesine yardımcı olur.⁹³ Bireyler, etnik, mesleki, politik ve dini olanlar da dahil olmak üzere farklı toplulukların kurumlarına katılım yoluyla rolleri (çeşitli derecelerde) içselleştirirler ve Bourdieu ile birlikte bizim 'habitus' olarak adlandırabileceğimiz şeyi oluştururlar.⁹⁴ İçselleştirildiklerinde, çeşitli rolleri kimlikler olarak kavramsallaştırılabilir.⁹⁵ Kimlikler, yerleştirme yoluyla hayata geçirilir. Sembolik repertuarı paylaşan insanlar arasında düşünce ve davranış biçimlerini ortaya çıkarmak için sembollerin kullanılması. Bu tür kullanımı sembolik ipuçları olarak adlandırabiliriz.⁹⁶ Yetkili aktörler, sembolik ipuçlarını ayrıntılı gösteriler veya sembolik performanslar halinde bir araya getirebilirler ve siyasi veya dini otoriteler çoğu zaman buna mecburdurlar. Vaazlardan şiir okumalarına ve siyasi mitinglerdeki konuşmalara kadar çeşitli örnekler verilebilir. Metinsel topluluklar için metinler, bu tür performansların kolaylaştırılmasında önemli bir rol oynamaktadır.⁹⁷ Hem kurumlar hem de kimlikler, eski din araştırmaları kapsamında önemli araştırma alanlarını oluşturur. Gönüllü ('pagan') dernekler, İsa grupları ve sinagoglar arasındaki karşılaştırmalar aracılığıyla, antik çağdaki resmi dini kurumları anlamak için modellerden ve karşılaştırmalı materyallerden yararlanan bir bilim bütünü ortaya çıktı.⁹⁸ Eş zamanlı olarak birçok bilim adamı, kimlik ve performans kavramlarını antik kaynaklara dayandırmak için getirdi, ⁹² Bkz. Peter L. Berger ve Thomas Luckmann, *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge* (New York: Penguin, 1968). ⁹³ Berger ve Luckmann, *Sosyal Yapı*, 77; Pierre Bourdieu, *Bir Uygulama Teorisinin Ana Hatları* (Cambridge: Cambridge University Press, 1977), 164-68. ⁹⁴ Bourdieu, *Outline*, 72. ⁹⁵ Bkz. Peter Burke ve Jan E. Stets, *Identity Theory* (Oxford: Oxford University Press, 2009), 38. ⁹⁶ Bu terim, Adam Schor'un 'ipuçları' kavramından (aşağıda) ve Bourdieu'dan alınmıştır. 'İşaret' terimi sosyolojik teoride, örneğin Sembolik Yakınsama Teorisinde yaygınlaştı. Bkz. Ernest G. Bormann, John F. Cragan ve Donald C. Shields, 'Sembolik Yakınsama Teorisinin Geliştirilmesi, Temellenmesi ve Kullanılmasının Üç Yılı (SCT)', *Annals of the International Communication Association* 25, no. 1 (2001). ⁹⁷ Buradaki örneklerim sözlü olanlarla sınırlı olsa da sembolik performanslar aynı zamanda 'sahne', 'sahne dekorları' vb. unsurları da içerebilir. Bkz. Alexander, 'Cultural Pragmatics', 544-47. ⁹⁸ Bkz. Philip A. Harland, *Associations, Synagogues ve Congregations: Claiming a Place in Ancient Mediterranean Society* (Minneapolis: Fortress Press, 2003); Richard S. Ascough, Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 46 ---

26 1. Bölüm, antik tarihte dilsel dönüşümün bir parçası olarak.⁹⁹ Bu iki yaklaşım zaman zaman birleştirilir. Philip Harland, Hristiyan, Yahudi ve 'Pagan' dernekleri içindeki kimlik ifadelerini araştırmıştır.¹⁰⁰ Adam Schor'un beşinci yüzyıldaki Nasturi ihtilafına ilişkin çalışması, piskopos Cyrrhus'lu Theodoret'nin kültürel performansını ve bunun onun müttefik Suriyeli piskoposlar ağıнын şekillenmesine nasıl katkıda bulunduğunu ele almaktadır.¹⁰¹ Ancak bunlar belki de özellikle din dışı uygulamalara ilişkin çalışmalarda daha sık karşılık içindedir. Modern sosyolojideki durumcu eğilimler ve dini çalışmalardaki "yaşanan din" yaklaşımı, hem resmi hem de resmi olmayan grup modellerinin çoğu insan için gerçekte tutarlı "kimlikler"i şekillendirdiği kurumlar konusunda güçlü bir şüpheciliğe katkıda bulunmuştur.¹⁰² Bu akımlardan yararlanan geç antik din bilimi, bunun yerine bireyin kimliğinin durumsal doğasını ve her bireyin erişebildiği çoklu kimlikleri vurgular. Genellikle dini kurumların sıradan dini kimlikler üzerinde sınırlı bir etkiye sahip olduğunu iddia ederler.¹⁰³ 4.3 Araştırmanın Yaklaşımı Bu çalışma, Maniheizt kurumların dördüncü yüzyıl Kellis'indeki köylülerin dini kimliğini ne ölçüde etkilediğini ele alarak, sıradan kimlik konusundaki tartışmayı ele almaktadır. Prosopografi ve ağ kavramlarını kullanarak, Hane 1-3'ün merkezi aktörlerinin sosyal ağlarını ve Oasis ve köydeki Maniheizt topluluğun sosyal boyutlarını izler ve analiz eder; hangi sosyal gruplara yayıldığı ve ağıın ne kadar genişlediği. Bu da Kellis papirüsündeki meslekten olmayan uygulamaları ve kimliği tartışmak için bir temel sağlar. İlk olarak, atıfta bulunulan veya ima edilen dini uygulamaları inceleyerek 'Şimdi Mesih Grupları ve Dernekleri Hakkında Ne Diyorlar?', Currents in Biblical Research 13, no. 2 (2015). ⁹⁹ Önemli bir işaret, 1993 yılında Journal of Early Christian Studies'in kurulmasıydı. Genel bir bakış için bkz. Elizabeth A. Clark, History, Theory, Text: Historians and the Linguistic Turn (Cambridge: Harvard University Press, 2004); Augustine'in böyle bir analizi için bkz. Virginia Burrus, 'In the Theatre of This Life': The Performance of Ortodoksi in Late Antiquity', The Limits of Ancient Christian: Essays in Late Antique Thinking and Culture in Honor of R. A. Markus, ed. W. Kingshern ve M. Vessey (Ann Arbor: Michigan Üniversitesi, 1999). ¹⁰⁰ Philip A. Harland, İlk Hristiyanların Dünyasında Kimlik Dinamikleri: Dernekler, Yahudiler ve Kültürel Azınlıklar (New York: T & T Clark, 2009). ¹⁰¹ Adam Schor, Theodoret's People: Social Networks and Religious Conflict in Late Roman Suriye (Berkley: University of California Press, 2011). ¹⁰² Bu eleştiri için, Roger Brubaker ve Frederick Cooper, 'Beyond Identity', Theory and Society 39, no. 1 (2000). ¹⁰³ Bkz. Rebillard, Christians and They Many Identities ve ayrıca bu çalışmanın 5. Bölümü. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 47 ---

27 Giriş Belgelerde, ağı dini bir topluluğa dönüştüren günlük etkileşim kalıplarına bir göz atıyoruz. İkincisi, laiklerin kullandığı dini ipuçlarını, yani sembolik performanslarını analiz ederek, bu topluluğun dini kimliğini neyin karakterize ettiğine dair bir fikir ediniriz. Elbette birçok engelin dikkate alınması gerekiyor. Birincisi, Cyrrhus'lu Theodoret gibi geç antik Hristiyan otoritelerin faaliyetleri hakkında nispeten iyi bilgi sahibi olmamıza rağmen, papirüslerden derleyebileceklerimiz dışında, Maniheizt faaliyetleri çerçeveleyen tarihsel gelişmeler ve kurumsal bağlam hakkında neredeyse hiçbir şey bilinmiyor. Dahası, papirüslerdeki farklı dini 'kimlikler' arasında ayırım yapmak zorlu bir iştir ve Maniheiztlerin Hristiyan sembolik repertuarının çoğunda paylaştığı gibi, özellikle Maniheizt performansları tanımlamak ek sorunlar yaratır.¹⁰⁴ Bununla birlikte, göreceğimiz gibi, Kellis'teki belgesel metinler bize bu yaklaşımı değerli kılan kanıtlar sağlar. Maniheizt topluluğun nasıl 'uygulamaya geçirildiğini' kavramamıza izin veriyorlar: gündelik, alışılmış faaliyetlerin kendine özgü bir kimlik yaratmaya ve yerel bir Maniheizt kiliseyi yeniden üretmeye nasıl katkıda bulunduğunu. ¹⁰⁴ Ve sadece Hristiyan olanlar değil; Yakın tarihli bir yazarın belirttiği gibi, 'Mani, kendisine sunulan sembolik repertuarın tamamını bilinçli olarak kullanmış gibi görünüyor.' Richard Foltz, Religions of Iran: From Prehistoryadan Günümüze (London: Oneworld Publications, 2013), 140. 'Sembolik repertuar' terimi için bkz. aynı eser, xii-xiii. Geç antik papirüslerdeki dini ifadeler ve 'Hristiyan' veya 'pagan' gibi kategoriler hakkındaki güncel araştırmalar için bkz. Malcolm Choat, Belief and Cult in Fourth-Century Papyri (Turnhout: Brepols, 2006); Lincoln H. Blumell, Yazılı Hristiyanlar: Hristiyanlar, Mektuplar ve Geç Antik Oxyrhynchus (Leiden: Brill, 2012). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 48 ---

Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 49 ---

Bölüm 1 Dördüncü Yüzyıl Kellis'in Sosyal Dünyası · Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 50 ---

Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 51 ---

© Håkon Fiane Teigen, 2021 | doi:10.1163/9789004459779_003 Bu, CC BY-NC-ND 4.0 lisansının koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir bölümdür. Bölüm 2 Kellis'te Yaşam: Bir Vaha Kasabasında Toplum ve Din 1 Vahaya Giden Yolda Ev 1-3'te görülen Maniheistler, Roma Kellis ve onun vaha çevresi, Batı Mısır'daki Dakhleh Vahası gibi belirli bir coğrafi ve sosyal manzara boyunca hareket ediyordu. Son birkaç on yıldaki kazılar, Dakhleh'in Roma dönemindeki koşulları hakkında zengin bilgiler sağladı: doğal çevresi, nüfusu, hükümeti ve ekonomik yaşamı. Bu faktörler köylüleri ve onların sosyal dünyasını anlamanın önkoşullarıdır ve ayrıca Maniheizm'in burada kurulma şeklini de etkilemiştir. Bunlar bu bölümün konusudur. Öncelikle Maniheizm'in Vaha'ya çıkmadan önce Mısır'daki yayılışına kısaca bakalım. Buradaki tarih nispeten iyi belgelenmiştir. Turfan'daki Maniheist anlatılar, ilk müritlerden biri olan Adda'nın, Mani yaşarken, yaklaşık 242-270 yılları arasında İskenderiye'ye ulaştığını göstermektedir.¹ Mani'nin, Adda'ya orada kalıp vaaz vermesini emrettiği ve ona yazılarının kopyalarını gönderdiği söylenir. Diğer kaynaklar üçüncü yüzyılın sonlarında Mısır'da Maniheistlerin varlığını doğruluyor. Yeni-Platoncu bir filozof olan Lycopolisli Alexander, yaklaşık 300 yılında Maniheistlere karşı bir inceleme yazdı ve kendi bölgesindeki ilk misyonerleri Pappos ve Thomas olarak adlandırdı.² Bir başka erken tanık, İskenderiye piskoposu Theonas'a (yaklaşık 280-300) atfedilen ve Maniheist misyonerleri sert sözlerle, özellikle de Seçilmiş kadın olarak kınayan bir papirüs mektubudur. Romalı yetkililer de onların gelişini dikkate aldı. İmparator Diocletianus'un 302 yılında İskenderiye'de yayınlanan ve Kuzey Afrika valisine hitaben yayınlanan bir fermanı, 1 Michel Tardieu, 'Les manichéens en Égypte', Bulletin de la Société Française d'Égyptologie 94 (1982), 27-40; Ludwig Koenen, 'Manichäische Mission und Klöster in Ägypten', Das Römisch-Byzantinische Ägypten: Akten des Internationalen Symposions 26.-30. Eylül 1978, Trier, ed. Günter Grimm (Mainz: Philipp von Zabern, 1983). Van den Berg (İncil Argümanı, 35), 'Addas'ın görevine erken, yaklaşık 243'te başlamış olmasının büyük olasılıkla muhtemel olduğunu' ileri sürer. 2 Bu noktada İskenderiye'de olmuş olabilir. Pappos, Adda'nın başka bir adı olabilir; bkz. van den Berg, İncil Argümanı, 21-23. Jürgen Tübach, bu mezmurların Mandaean benzerliklerine dayanarak, mürit Thomas'ın kurgusal olduğunu ve Thomas mezmurlarının başlangıçta Mandaean topluluğuna ait olduğunu iddia etmesine rağmen, Thomas genellikle Medinet Madi Mezmurları kitabındaki 'Thomas'ın Mezmurları'nın yazarı olarak kabul edilir. Jürgen Tubach, 'Die Thomas-Psalmen und der Mani-Jünger Thomas', Il Manicheismo'da. Nuove prospettive della ricerca, ed. A. van Tongerloo ve L. Cirillo (Turnhout: Brepols, 2005). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 52 ---

32 2. Bölüm, Roma İmparatorluğu'ndaki Manicilere sert cezalar verilmesini emrediyordu.³ Ancak hareket, hakaretlere ve zulme rağmen Hristiyan liderlerin öfkelerini çekerek güçlendi. Dördüncü yüzyılın ortalarında iki otorite, Thmuis'li Serapion ve Kör Didymus, tarikata karşı polemik yaptılar. İskenderiyeli Athanasius, 39. Festival Mektubu'nda (367 tarihli) diğer "kafirlerin" yanı sıra Maniheistleri de hedef aldı.⁴ Ancak Kıpti patriği İskenderiyeli Eutychius (fl. dokuzuncu yüzyıl), uzak selefi Timothy'nin (yaklaşık MS 380-85) zamanında bunların o kadar yaygın olduğunu iddia etti ki, Timothy kökünü kazımak için keşişlere yiyecek testi yaptırdı. Bunlar arasında Maniheistler de var.⁵ Özellikle Yukarı Mısır, Maniheistlerin kalesi olarak görülüyor.⁶ Böylece, Jozef Vergote, Michel Tardieu ve Ludwig Koenen'in daha önceki önerilerine dayanarak, eşzamanlı iki yayılma yolu önerdi: Adda'nın İskenderiye misyonu ve bir tanesi Kızıldeniz üzerindeki Aelana (Akabe) üzerinden Yukarı Mısır limanlarına kadar.⁷ Her halükarda, Yukarı Mısır'da, şu şehirlerden geliyordu: Manicilerin Nil Vadisi'nden batı vahalarına giden yolları buldukları Antinoopolis, Lycopolis ve Panopolis. 2 Dakhleh Vahası Dakhleh Vahası, Mısır'ın yerleşimin en batı kısmını oluşturan, Sahra Çölü ile çevrili beş vahadan biridir.⁸ Bunların hepsi hanedan öncesi zamanlarda yerleşmişti ve o zamandan beri sürekli olarak iskan ediliyor. Antik çağda Dakhleh genellikle doğusundaki komşu vahayla birlikte gruplandırılırdı, 3 Lieu, Roma İmparatorluğu'nda Maniheizm, 91-94. 4 Bkz. David Brakke, 'Athanasius'un Otuz Dokuzuncu Festival Mektubundan Yeni Bir Parça: Heresy, Apocrypha ve Canon', Harvard Theological Review 103, no. 1 (2010). 5 Lieu, Roma İmparatorluğu'nda Maniheizm, 146. 6 Samuel N. C. Lieu, Mezopotamya ve Roma Doğu'da Maniheizm (Leiden: Brill, 1994), 92-93; Siegfried G. Richter, 'Lykopolis ve Nag Hammadi arasındaki Panopolitan Bölgesinde Maniheizm ve Gnostisizm', Hristiyanlık ve Yukarı Mısır'da Manastırcılık, ed. Gabra Gawdat ve Hany N. Takla (Kahire: Kahire'deki Amerikan Üniversitesi, 2008). 7 Tardieu, 'Les manichéens en Égypte' ve Koenen, 'Manichäische Klöster', 96-98. Bkz. J. Vergote, 'L'expansion du Manichéisme en Égypte', After Chalcedon: Studies in Theology and Church History, ed. C. Laga, J. A. Munitiz ve L. van Rompay (Leuven: Orientalia Lovaniensia Analecta, 1985). Belki de, Paul van Lindt'in The Names of Manichaean Mythological Figures: A Comparative Study on Terminology in the Coptic Sources (Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1992), 221-22'de tartıştığı gibi, farklı Kıpti Maniheist metinleri arasındaki terminoloji farklılıklarını açıklama becerisinde bir miktar destek vardır. Van den Berg (İncil Argümanı, 37) güney yolunu en olası yol olarak görüyor. 8 Diğerleri Farafra, Bahariya, Ammonit (modern Siwa) ve Dakhleh'in komşusu Khargeh Oasis'tir. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 53 ---

33 Kellis Khargeh'de yaşam, 'Büyük Vaha' (oasis magna) veya kısaca 'Vaha' şemsiye terimi altında. Herodot, Büyük Vaha'dan 'mutluluk adası' olarak bahsetmişti ve Strabon ile Thebes'li Olympidorus'un aktardığı gibi zengin ve bereketli bir üne sahipti.⁹ İkincisi (MS beşinci yüzyılın ortaları) Yukarı Mısır'daki birkaç antik tarihçiden biridir; Büyük Vaha'yı bizzat ziyaret ettiğini iddia etti. 'Dış' (ἐξωτέρω) ve 'iç' (ἐσωτέρω) vaha arasında ayırım yaptı: Guy Wagner'in belirttiği gibi, bu terimler mevcut Arapça 'Khargeh' ve 'Dakhleh' terimlerine tam olarak karşılık geliyor.¹⁰ Bu adlandırmaların referans noktası çöldür. Dakhleh "en içte", çöle doğru, Nil Vadisi'nin en uzağındadır. Daha büyük ve Nil Vadisi'ne daha yakın olan Khargeh, bu ikisinden daha önemliydi. Zor da olsa, iyi gidilen yollar buraya, büyük Vadi şehirleri Abydos ve Lycopolis'ten çıkıyordu.¹¹ Strabo'ya göre, Abydos'tan Büyük Vaha'ya (muhtemelen Khargeh anlamına geliyor) yolculuk yedi gün sürdü.¹² Dakhleh Vahası batıya doğru, başka bir çöl şeridinin ötesinde, adından da anlaşılacağı gibi çölün daha da içlerinde uzanıyordu, ancak yollar Dakhleh'den kuzeye doğru devam edip sonunda Akdeniz kıyılarına ulaşıyordu. Daha hızlı ama daha az kullanışlı olan uzun bir çöl yolu doğrudan Lycopolis'ten Dakhleh'e gidiyordu. Eşekle altı ila on gün sürerken, deveye biraz daha az sürüyordu.¹³ Seyahat etmek zorlu olabilir. Dördüncü yüzyılın sonlarında Khargeh'den Dakhleh'e seyahat eden Romalı bir yetkili, 'susuz çölde (τέσσαρας ὅλας νυχθημέρους δι' ἀνύδρων ὁρῶν) dört gün ve gece süren bir yolculuğu anlattı.¹⁴ Büyük Vaha'nın iklimi gerçekten de aşırıdır: sert güneş ışığı, zaman zaman fırtınalara varan kum taşıyan rüzgarlar ve yalnızca nadir yağmur fırtınalarıyla hafifletilen uzun süreli sıcaklıklar.¹⁵ Böyle bir ortamda, yalnızca insan yerleşimleri vardır. d'Archéologie orientale du Caire, 1987), 113-14. 10 age, 131 n.6. 11 Bkz. Alan Roe, 'Eski "Darb al Arbein" Kervan Rotası ve Antik Çağda Kharga Vahası', Mısır'daki Amerikan Araştırma Merkezi Dergisi 42 (2005). 12 Wagner, Les Oasis d'Egypte, 143. 13 Yolculuk için, P.Kellis V, 12. 1908'de deveye seyahat eden Herbert E. Winlock'un, Assiut'tan (Lycopolis) Dakhleh'e giden yolda sekiz gün geçirdiği bildiriliyor; age, 63. Ayrıca bkz. Bagnall ve Aravecchia, 'Ekonomi ve Toplum', 168-70. 14 M.Chr. 78 (II.6-7). Yazar bir amirine yazıyor ve bir miktar abartıya belki izin verilebilir, ancak muhtemelen hafiftir. Khargeh'den Dakhleh'e iki yol ulaştı: biri güneyde düz ama susuz, diğeri kuzeyde daha uzun, daha zorlu, ancak bir Roma kalesinin kazıldığı 'mini vaha' Ain Amour'da su ve biraz rahatlık mevcut. Wagner, Les Oasis d'Egypte, 144-45; Robert B. Jackson, İmparatorluğun Sınırında: Roma'nın Mısır Sınırını Keşfetmek (New Haven: Yale University Press, 2002), 198-200. 15 Ölçümler yağış miktarının yılda 0 ila 1 mm olduğunu gösteriyor. Sıcak yaz aylarında sıcaklık uzun süre 40°C'nin üzerinde kalırken kışın 0°-2°C arasında hızla değişebilir.

--- SAYFA 54 ---

34 Bölüm 2 Şekil 1 Mısır Haritası Kredi: Anna L. Boozer (M. Mathews tarafından çizilmiş) Şekil 2 'Büyük Vaha' Haritası Kredi: Anna L. Boozer (M. Mathews tarafından çizilmiş) Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 55 ---

35 Kellis'te yaşam çok özel koşullar altında gelişir. Vahalarda yerleşik yaşam, geniş bir yer altı akifer tabakası sayesinde mümkün olmaktadır. Bazı yerlerde yeraltı suları doğal kaynaklarla fışkırıyor, ancak çoğu zaman araziye sulamak için rezervuarlar, kuyular ve kanalların inşa edilmesi gerekiyor. Vaha yerleşimleri bu tür su kaynaklarının kümelenildiği çevrede büyüdü. Kuyuların kontrolü Firavunlar döneminde de tartışmalı bir konuydu. Olympiodorus'a göre, kuyular ortak çabayla inşa edilmişti; ancak kullanım hakkı sıkı bir şekilde düzenlenmiş ve özel mülkiyete ait gibi görünse de, ostrakalar arasında '[isim] kuyusu' formülüyle kuyu etiketlerinin çok sayıda bulunmasının da kanıtladığı gibi.¹⁶ Vahalar Nil taşkınlarıyla bağlantılı olmadığından buradaki insan faaliyeti, Mısır'ın geri kalanıyla karşılaştırıldığında farklı bir karaktere büründü. Bagnall, Roma dönemindeki Oasite toplumunun, Mısır'ın geneline göre daha küçük bir bağımsız köylü kesimi tarafından karakterize edilmiş olması gerektiğini ileri sürmüştür.¹⁷ Sadece çok zenginler kuyu inşaatlarını finanse edebilirdi ve böylece tarım sektörü, hali vakti yerinde toprak ağalarından oluşan küçük bir elit grubun (γεοῦχοι) hakimiyeti altına girdi. Temel tarımsal ürün tahıl, buğday, arpa ve darıydı; meyve mahsulleri ise büyük ekonomik öneme sahipti. Roma zamanlarına gelindiğinde bu ürünler arasında pamuk, hünnap, bal, sebzeler ve muhtemelen susam ve kimyon gibi diğer çeşitli ürünlerin yanında yetiştirilen üzüm, zeytin ve hurma da vardı. Pamuk, Büyük Vaha için özel bir öneme sahip olabilir.¹⁸ Ahemeniş, Ptolema ve Roma dönemlerinde yeni kaldırma cihazları ve tekniklerinin kullanılmaya başlanması, daha yoğun sulamaya olanak sağladı.¹⁹ Bu, Nil Vadisi'nden göçün de yardımıyla nüfus artışını kolaylaştırmış olabilir. Roma döneminden kalma pek çok arkeolojik alan, Dakhleh'de MS ilk birkaç yüzyılda bir miktar nüfus artışı olduğunu gösteriyor. Aslına bakılırsa Dakhleh, Romalılar döneminde modern öncesi nüfus zirvesine ulaşmış gibi görünüyor.²⁰ Başlıca nüfus merkezleri Mothis'ti ve sıcaklığı sabahları öğlen 20°-25°C'ye ulaşıyordu. Anna L. Boozer, 'Ticaret ve Göçün Sosyal Etkisi: Firavun ve Firavun Sonrası Mısır'da Batı Çölü', ed. Christina Riggs, Oxford Handbooks in Archaeology Online (Oxford: Oxford University Press, 2015), 5. 16 Wagner, Les Oasis d'Égypte, 280-81; Anthony J. Mills, 'Dakhleh Vahasındaki Firavun Mısırlıları', Dakhleh Vahası Araştırmasından Raporlar 1977-1987, ed. Charles S. Churcher ve A. J. Mills (Oxford: Oxbow, 1999), 175-76. Roman Trimithis'ten kuyu etiketleri için bkz. Roger S. Bagnall ve Giovanni Ruffini, Amheida I: Trimithis'ten Ostraka. 2004-2007 Sezonlarından Metinler. (New York: New York University Press, 2012). 17 Bagnall ve Aravecchia, 'Ekonomi ve Toplum'. 18 Wagner, Les Oasis d'Égypte, 284-301; P.Kellis IV, 36-46; Ursula Thanheiser, 'Kellis'ten Görünüşüyle Mısır'da Roma Tarımı ve Bahçeciliği', Dakhleh Oasis Projesi: 1994-1995'ten 1998-1999 Tarla Sezonlarına İlişkin Ön Raporlar, ed. Colin A. Hope ve Gillian Bowen (Oxford: Oxbow, 2002). Pamuğun önemi için bkz. Bagnall ve Aravecchia, 'Economy and Society', 154-55. 19 Mills, 'Firavun Mısırlıları', 175-76. 20 Boozer, 'The Social Impact', 15. Dakhleh Roma'da belki de modern zamanlara göre daha fazla nüfusa sahipti, bkz. J. E. Molto, 'Kellis'in Biyo-Arkeolojik Araştırması 2. Genel Bir Bakış', Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim

--- SAYFA 56 ---

36 Bölüm 2 başkent ve en azından dördüncü yüzyılın başlarında polis statüsü kazanmış bir kent merkezi olan Trimithis. Anna L. Boozer, Trimithis'in nüfusunun bu dönemde yaklaşık 25.000 olduğunu tahmin ediyor. Hermopolis'ten alınan bir vergi değerlendirmesi (c.368 tarihli) Mothis'in muhtemelen üçte bir kadar daha büyük olduğunu göstermektedir.²¹ Beşinci yüzyılda Olympidorus hâlâ 'Büyük Vaha'nın müreffeh olduğunu düşünürken, Nazanziuslu Gregorius, Asterios ve Zosimus gibi çağdaş Hristiyan yazarlar daha az pembe bir görüşe sahiptiler: aşırı hava koşullarını ve su eksikliğini vurguladılar.²² Bunun Strabon'dan bu yana kötüleşen koşulları yansıtıp yansıtmadığı (ve dolayısıyla Olympidorus'un anakronizmi) ya da Hristiyanlar tarafından vaha ile çölün birleştirilmesi (ve belki de oraya sürgüne gönderilen inançdaşların acılarını vurgulama arzusu) belirlemek zordur. Son zamanlarda yapılan arkeolojik araştırmalar ve kazılar, dördüncü ve beşinci yüzyılın sonlarındaki yerleşim düzenlerinde, bazı önemli alanların terk edilmesi de dahil olmak üzere, belki de koşulların gerçekten de kötüleştiğini düşündüren bir değişiklik olduğunu ortaya çıkardı.²³ Büyük Vaha, yalnızca iklim açısından değil, aynı zamanda kültürel farklılıklar açısından da Mısır'dan farklıydı. Romalı yetkililer (en azından zaman zaman) 'Oasis' ile diğer 'Mısırlılar' arasında ayrım yapmayı uygun buldular.²⁴ Yerel halk tarafından belirgin bir 'Oasite' hissi hissedildiği, Nil Vadisi'ne seyahatin genellikle 'Mısır'a gitmek olarak görüldüğü Kellis'teki Kıpti belgeleri tarafından da belirtiliyor. Ayrıca tanrı Seth'in kaderine de yansımış olabilir. Bir zamanlar Yukarı Mısır'da önemli olan bu tanrı, Nil Vadisi'ndeki 25. hanedandan (M.Ö. 760-656) itibaren Mısırlı yetkililer tarafından büyük ölçüde bastırılmıştı, ancak Seth tapınakları Roma dönemine kadar Dakhleh ve Khargeh'de faaliyet göstermeye devam etti.²⁵ Belli bir sınır zihniyeti, buranın sakinlerini karakterize etmiş olabilir. Dakhleh Oasis Projesi: 1994-1995 ile 1998-1999 Tarla Sezonlarına İlişkin Ön Raporlar, ed. Colin A. Hope; Gillian E. Bowen (Oxford: Oxbow, 2002), 239. 21 P.Kellis IV, 73, n.42. Anna L. Boozer, 'Geç Roma Trimithis'inde Kentsel Değişim (Dakhleh Vahası, Mısır)', MS Birinci Binyılda Mısır'da: Yeni Saha Çalışmasından Perspektifler, ed. Elisabeth R. O'Connell (Leuven-Paris-Walpole: Peeters, 2014), 29. 22 Wagner, Les Oasis d'Egypte, 116-19. 23 En önemlisi Trimithis ve Kellis'in kendisi. Roger S. Bagnall ve Olaf Kaper, 'Giriş', An Oasis City'de, ed. Roger S. Bagnall ve diğerleri. (New York: New York University Press, 2015), 23-24. Geçici bir açıklama için bkz. Roger S. Bagnall ve Nicola Aravecchia, 'Economy and Society in the Roman Oasis', An Oasis City, ed. Roger S. Bagnall ve diğerleri. (New York: New York University Press, 2015), 188-89. 24 Wagner, Les Oasis d'Egypte, 214-15. Nil ile Vaha arasındaki gerilimlerin ve Roma'nın Oasite ötekiliğini inşasının incelenmesi için bkz. Anna L. Boozer, 'Frontiers and Borderlands in Imperial Perspectives: Exploring Rome's Egypt Frontier', American Journal of Archaeology 117, no. 2 (2013). 25 Bkz. Olaf E. Kaper, Temples and Gods in Roman Dakhleh: Studies in the Indigenous Cults of an Egypt Oasis (Groningen: özel yayın, 1997), 84-85. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 57 ---

37 Kellis'te Yaşam Büyük Vaha, Romalı yetkililer tarafından suçluları (ve dördüncü ve beşinci yüzyıllarda dinsel 'baş belası olanları') sürgüne göndermek için kullanılıyordu; bu da belki de genel olarak Mısır'dan uzaklaşma duygusunu artırıyordu. Eski Krallık zamanlarından bu yana, Büyük Vaha'nın yerleşik kısımlarının etrafındaki alanlar, sosyal ve etnik çeşitliliğe katkıda bulunan 'Libyalılar' veya 'Blemmyes' olarak adlandırılan kırsal göçebeler tarafından iskan edilmişti. Göçebeler ve yerleşik bölgeler arasında zaman zaman çatışmalar patlak verse de ('Blemmye'lerin' 373'te Hibis'i yağmaladığı söyleniyor) barış içinde bir arada yaşama norm olurdu.²⁶ Bunun farklılığı da abartılmamalı. Ekonomik büyümeye Mısır'ın diğer bölgelerinden gelen yerleşimciler yardımcı olacaktı (ve dolayısıyla onları cezbedecekti). Tersine, Oasis'lerin Vadi'deki mallara, eserlere ve kültürel eğilimlere ilgisi vardı. Greko-Romen sanatsal tarzları, mimarisi ve edebiyatı Dakhleh'de izler bırakmıştır. Hristiyanlık burada dördüncü yüzyılın başlarında kurulmuştu; Ain el-Gedida (muhtemelen eski Pmoun Berri) ve Ain es-Sabil gibi küçük mezralarda bile kiliseler bulunmuştur.²⁷ Maniheiztlerin aynı dönemde, hareketin Mısır'a ilk gelişinden kısa bir süre sonra burada ortaya çıkışı bu ışıktaki değerlendirilmelidir. 2.1 Yerel Yönetim Geç Roma döneminde Büyük Vaha'daki Roma varlığı oldukça yaygındı. Ordu, Roma gücünün özellikle gözle görülür bir tezahürünü sağlıyordu: Üçüncü yüzyılın sonlarında Dakhleh'de, bugün El Kasr olarak bilinen yerde, Trimithis yakınında bir castrum inşa edilmişti ve bir atlı askeri müfrezesi olan Ala I Quadorum ile donatılmıştı.²⁸ Bununla birlikte, Romalılar çoğunlukla yerel şehirli elitlerden ve köy mülk sahiplerinden alınan bir sivil memurlar sistemine dayanıyordu. Göreceğimiz gibi, bu tür yetkililerin çoğu, Meclis 1-3 materyallerinde yer alıyor ve sakinlerin imparatorluk yapısındaki farklı güç merkezleriyle olan bağlantılarına kanıt sağlıyor. Bu nedenle bu yapının biraz ayrıntılı olarak sunulması gerekmektedir. ²⁶ Wagner, *Les Oasis d'Egypte*, 394-400; Boozer, 'Sınır ve Sınır Bölgeleri', 278-82. ²⁷ Nicola Aravecchia, 'Geç Antik Çağda Batı Çölü Hristiyanları: Ain el-Gedida Dördüncü Yüzyıl Kilise Kompleksi, Yukarı Mısır' (Doktora, Minnesota Üniversitesi, 2009), 257; Nicola Aravecchia, Roger S. Bagnall ve Raffaella Cribiore, 'Trimithis'te ve Dakhla Vahasında Hristiyanlık', *An Oasis City'de*, ed. Roger S. Bagnall ve diğerleri. (New York: New York University Press, 2015). ²⁸ Paul Kucera, 'Al-Qasr: Dakhleh Oasis'in Roma kalesi', *The Oasis Papers 6: Dakhleh Oasis Projesi Altıncı Uluslararası Konferansı Bildirileri* ed. Paula Davoli, Roger S. Bagnall, Colin A. Hope (Oxford: Oxbow, 2012), 312. Başka birimler de mevcut olabilir; Rodney Ast ve Roger S. Bagnall, 'Trimithis Roma Garnizonu için Yeni Kanıt', *Tyche* 30 (2015). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 58 ---

38 2. Bölüm Dördüncü yüzyıla kadar Büyük Vaha, hem Khargeh hem de Dakhleh'den oluşan, Khargeh'deki Hibis şehrini merkeze alan tek bir idari birim - nome adı verilen bir belediye - idi - her ne kadar bir nome için alışılmadık bir durum olsa da, 'Büyük Vaha' polis statüsünde birçok kentsel merkeze sahipti.²⁹ Roma hükümetinin en önemli sivil temsilcisi, belediye valisi veya strategos'du. (στρατηγός), İskenderiye valisi tarafından atanır. Stratejiler nome hükümetini denetledi: Kamu kayıtlarını kontrol etti ve İmparatorluğun başka yerlerinde yerel belediye meclisi (βουλή) tarafından yürütülen çatışmaları karara bağladı. Bu tür şehir konseyleri Mısır'da resmi olarak ancak 200/130'da tanıtıldı. Üyeleri olan yargıçlar (ἄρχοντες), genellikle meraklı sınıf olarak adlandırılan bilim adamları tarafından zengin ve saygın yerel ileri gelenler arasından seçiliyordu. Sulh hakimleri, barışı korumak, vergilendirmeyi yönetmek veya festivaller düzenlemek gibi kamu hizmetlerini organize etmek ve finanse etmekten sorumluydu. Onlara, nöbetçi görevi veya vergi tahsilatı gibi hizmetleri fiilen yerine getirmek üzere askere alınan kişiler olan ayinciler (λειτουργοί) yardım ediyordu. Hakimlik ve ayinler genellikle altı ay veya bir yıllık hizmetle sınırlıydı, ancak dördüncü yüzyıla gelindiğinde aynı kişi birkaç dönem hizmet edebiliyordu.³¹ Genel olarak ayinler ve dördüncü yüzyıla gelindiğinde hakimler, birçok kişinin muaf tutulmak istediği yükler olarak görülüyordu. İmparatorluğun geri kalanı gibi, Mısır da üçüncü yüzyılın sonlarında ve dördüncü yüzyılın başlarında büyük ölçekli bir idari yeniden yapılanmaya tanık oldu.³² Yukarı Mısır, Antinoopolis'te kendi valisinin oturduğu ayrı bir eyalet olan Thebais'e dönüştürüldü.³³ Yeni bir ofis, kūrator civitatis veya lojistes (λογιστής), adaylarda baş sivil temsilci olarak strategos'un yerini alırken, strategos'un rütbesi düşürüldü. ²⁹ Roger S. Bagnall ve Giovanni R. Ruffini, 'Dördüncü Yüzyıl Trimithis'inde Sivil Yaşam. 2004 Kazılarında İki Ostraka, Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 149 (2004): 143-44. ³⁰ Her ne kadar bu tarihten önce de bazı yerel sivil kuruluşlar mevcut olsa da; Alan K. Bowman ve Dominic W. Rathbone, 'Roma Mısır'ında Şehirler ve Yönetim', The Journal of Roman Studies 82 (1992): 120-27. ³¹ Naphtali Lewis, Roma Mısır'ının Zorunlu Kamu Hizmetleri, 2. baskı. (Firenze: Edizioni Gonnelli, 1997), 65; 76. Tekrarlanan hizmetler için bkz. Roger S. Bagnall, 'Property Holdings of Liturgists in Fourth-Century Karanis', The Bulletin of the American Society of Papyrologist 15, no. 1/2 (1978). ³² Özet için bkz. Roger S. Bagnall, Egypt in Late Antiquity (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1993), 59-67; Alan K. Bowman, 'Septimus Severus'tan Konstantin'in Ölümüne Mısır', The Cambridge Ancient History, ed. Alan K. Bowman, Averil Cameron ve Peter Garnsey (Cambridge: Cambridge University Press, 2005). ³³ Dördüncü yüzyıl boyunca çeşitli yeniden düzenlemeler yapıldı. Bkz. Bagnall, Geç Antik Çağda Mısır, 63-64; Alan K. Bowman, Firavunlardan Sonra Mısır MÖ 332 - MS 642: İskender'den Arap Fetihlerine (Berkeley: University of California Press, 1986), 81-84. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 59 ---

39 Kellis'te Yaşam ve Exactor Civitatis olarak yeniden adlandırıldı.³⁴ Dışarıdan atanan kişiler olmak yerine, her iki makam da yerel ileri gelenler arasından seçilmeye başlandı. 'Büyük Vaha'da, Dakhleh bu dönemde başkenti Mothis olmak üzere bir nom haline getirildi. Her ikisi de Thebais valisine tabi olan Khargeh 'Hibite Nome' iken 'Mothite Nome' olarak tanındı.³⁵ Ancak bu bölünmeye rağmen, görünen o ki lojistikçiler ve gaspçı her ikisinin de genel sorumluluğunu elinde tutuyordu ve dolayısıyla Büyük Vaha idari olarak oldukça merkezi kalmıştı; bu noktaya aşağıda döneceğiz. Kent konseylerinde de büyük değişiklikler yaşandı. Birçok geleneksel hakimlik ortadan kalktı. Konseylerin çevredeki kırsalın idaresinde daha fazla rol alması sağlandı. Adayların alt bölümlere (pagi) bölündüğü kırsal bölgeler artık meraklı sınıf olan praepositi pagi'den seçilen yeni ayin görevlilerinin denetimi altına girdi. Büyük Vaha'nın da muhtemelen bu konuda kendine özgü düzenlemeleri vardı.³⁶ Başka bir yeni yargıç olan riparius, yasa ve düzeni denetledi.³⁷ Strategos/exactor görevini de üstlenen böyle bir riparius, Kellis'te yerel bir öneme sahipti - belki de göreceğimiz gibi özellikle Maniheist topluluk için. Kırsal kesimde yer alan köylerde, praepositus tarafından denetlenen, düzeni sağlamaktan, kayıt tutmaktan ve vergi toplamaktan sorumlu yerel halktan oluşan kendi ayin görevlileri vardı.³⁸ Hizmetlerin yerine getirilmesini ve vergilerin ödenmesini sağlamak için, belirli bir mali duruma sahip köylüler arasından ayin uzmanları atanıyordu. Diğer ayinler gibi hizmet de zorunluydu ve köylüler masrafları ve sorumlulukları kendilerine ait olmak üzere hizmet ediyorlardı ve şehirdeki benzerleri gibi birçoğu da bunlardan kaçınmaya çalışıyordu. Yerel ofisler arasında 'köy muhtarı' veya komarch (κώμαρχος) vardı; bu ofis, 34 Brinley R. Rees, 'Mısır'daki küratör civitatis', The Journal of Juristic Papirology 7-8 (1953-1954): 98-104; Lewis, Zorunlu Kamu Hizmetleri, 82. 'Strategos' terimi dördüncü yüzyılda kullanılmaya devam etti; J. David Thomas, 'Dördüncü Yüzyılda Stratejiler ve Exactor: Bir Ofis mi, İki mi?', Chronique d'Egypte 70, no. 139-140 (1995). 35 Bagnall bölünme yılı olarak 307/8'i önerir; P.Kellis IV, 73; ayrıca bkz. Worp, 'Kısa Metinler', 345-46. 36 Bagnall ve Ruffini, Oasis şehirlerinde ayrı lojistik merkezlerinin bulunmaması nedeniyle praepositus'un 'olay yerinde bir tür mini lojistik işlevi görmüş olabileceğini' öne sürüyorlar. Roger S. Bagnall ve Giovanni Ruffini, Amheida I. Ostraka, Trimithis'ten. 2004-2007 Sezonlarından Metinler (New York: New York University Press, 2012), 46. 37 'Şehir savunucusu' veya defensor civitatis (σύνδικος, ἑκδικος) ile birlikte. Bkz. Bagnall, Mısır'da Geç Antik Çağ, 61; Sofia Torallas Tovar, 'Bizans Mısır'ında Polis: Dördüncü Yüzyıldan Yedinci Yüzyıla Papirüslerdeki Hiyerarşi', Mısır Biliminde Güncel Araştırmalar içinde, ed. Christina Riggs ve A. McDonald (Oxford: 2000), 115-16; Brinley R. Rees, 'Mısır'daki defensor civitatis', The Journal of Juristic Papyology 6 (1952). 38 Köy ayincileri başlangıçta strategos tarafından atanıyordu ve dördüncü yüzyılda praepositus'a devredildi. Lewis, Zorunlu Kamu Hizmetleri, 65-66, 82. Strategos/exactor'ın hâlâ Dakhleh'deki ayinlerle ilgili bazı işlevleri vardı; bkz. P.Kellis I Gr. 23. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 60 ---

40 Bölüm 2 ilgili yükler³⁹ ve buğday ve arpada vergilerden sorumlu olan sitologos (σιτολόγος) ve diğer mallar ve ticaret üzerindeki vergilerden sorumlu olan apaitetes (ἀπαιτητής) gibi vergi memurları. Yerel elitlerden alınan bu kentsel ve kırsal görevliler sistemi, Roma hükümetinin nispeten daha az müdahalesini gerektiren bir yönetim sağlamayı amaçlıyordu. 3 Kellis Ismant el-Kharab Köyü, antik Kellis, Mothis'in doğusunda ve Trimithis'in uzak güneydoğusunda yer alır ve bugün kesişen iki vadiyle sınırlanmıştır. Köy nispeten yeni bir kuruluş gibi görünüyor ve yaklaşık olarak birinci yüzyıldan dördüncü yüzyılın sonuna kadar iskan edilmiş.⁴⁰ Çoğu Mısır köyünün aksine⁴¹ hamam ve su perisi gibi tanınabilir kamu binaları vardı. Ekskavatörlerin dört ana sektöre ayırdığı 1050x650 m'lik (68,3 m²) bir alanı kapsıyordu: Alan A, B, C ve D. Bunlara kısa bir tur atmak bize yerleşim planı hakkında fikir verebilir. Alan D, köyün ilk odak noktasıydı. Kellis'in 'büyük tanrıları' Tutu, Neith ve Tapshai'den oluşan ilahi üçlüye adanmış, Ana Tapınak olarak adlandırılan büyük tapınak kompleksinin hakimiyetindeydi. Tapınağın kendisi dördüncü yüzyılın başlarından ortalarına kadar bir noktada kullanım dışı kalmasına rağmen, tapınak alanından alınan tarihlenebilir malzeme köyün tüm ömrünü kapsıyor. Aynı sıralarda tapınak alanının kuzeybatı köşesine küçük bir kilise inşa edildi. Tapınağın kuzeydoğusunda Alan B yer alır. Buradaki büyük bir kompleksin, B/1/1'in sivil bir işlevi olduğu ileri sürülmektedir, ancak son buluntular daha çok bir grup ayrık, elit konut birimini akla getirmektedir.⁴² Bir kısmı dördüncü yüzyılda ahırlara dönüştürülmüş gibi görünüyor. B Bölgesi'nin kuzey ucunda yer alan büyük ve zengin boyalı konut B/3/1'de 39 Diana Delia ve Evan Haley, 'Komarşiye Veraset Anlaşması', Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni 20, no. 1-2 (1983): 43. 40 Bkz. Colin A. Hope, 'Ismant el-Kharab'daki Mesleğin Tarihlendirilmesi Üzerine Gözlemler', The Oasis Papers: Proceedings of the First International Symposium of the Dakhleh Oasis Project, ed. Charles A. Marlow; Anthony J. Mills (Oxford: Oxbow, 2001). 41 Bagnall, Geç Antik Çağda Mısır, 112-14; James G. Keenan, 'Bizans Mısır'ında Afrodite Papirüsü ve Köy Hayatı', Bulletin de la Société d'archéologie copte 26 (1984); Peter van Minnen, 'Evden Eve Araştırmalar: Roman Karanis'e Disiplinlerarası Bir Yaklaşım', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 100 (1994). 42 Colin A. Hope, 'Mısır'ın Dakhleh Vahasındaki Kellis'in Roma Dönemi Evleri', Antik Akdeniz'de Konut ve Habitat: Kültürel ve Çevresel Tepkiler, ed. A. A. Di Castro, Colin A. Hope ve B. E. Parr (Leuven: Peeters, 2015), 201. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 61 ---

41 Kellis'te yaşam üçüncü yüzyılda Kellis sakinlerinden bazılarının zenginliğidir.⁴³ Doğudaki B Alanı'na bitişik olan C Alanıdır. Bu, en azından ikinci yüzyılın başlarından üçüncü yüzyılın sonlarına kadar terkedilene kadar iskan edilen ve birçok atölye ve metal işçiliğine dair kanıtlar içeren erken bir yerleşim alanıydı. Planı, 'çoğu düz çatılı olan daha küçük, dikdörtgen odalarla çevrelenmiş açık avlulardan oluşan geniş bitişik yapı alanlarından' oluşuyordu.⁴⁴ Son olarak, Alan A, batıda Ana Tapınak ve kuzeyde B/1/1 kompleksi ile sınırlanmıştır. Alan C'den farklı olmasına rağmen, esas olarak bir yerleşim bölgesiydi; kerpiçten inşa edilmiş, ara sokaklarla birbirine bağlanan ayrı konut bloklarından ve 43 age, 207-9; Helen Whitehouse, 'Bir Ev Ama Tam Olarak Bir Yuva Değil mi? Kellis'teki Boyalı Konut Yeniden Ziyaret Edildi', Antik Akdeniz'de Konut ve Habitat: Kültürel ve Çevresel Tepkiler, ed. A. A. Di Castro, Colin A. Hope ve B. E. Parr (Leuven: Peeters, 2015). 44 Bagnall, Hope ve Worp, 'Family Papers', 229. Ayrıca bkz. Hope, 'Roma Dönemi Evleri', 211. Şekil 3 Kellis Haritası Kredi: Dakhleh Oasis Projesi ve Colin A. Hope Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 62 ---

42 2. Bölüm düzensiz caddeler.45 Güneydoğu köşesinde dördüncü yüzyıldan kalma iki kilise bulunuyordu. Kuzey kesiminde, B/1/1 sınırında, Ev 1, 2, 3 konut birimlerini ve bundan böyle toplu olarak Ev 1-3 kompleksi olarak anılacak olan küçük Kuzey Binası'nı buluyoruz. Bunlar papirüslerin ana buluntu yerleridir ve bunları Bölüm 3'te daha yakından inceleyeceğiz. 3.1 Halkı ve Geçim Kaynakları Nüfus açısından Kellis, Dakhleh, Trimithis ve Mothis adlı iki şehir merkezinin çok gerisindeydi. Büyüklüğüne ilişkin tahminler, en düşük noktasında 500 ile zirvesinde, muhtemelen üçüncü yüzyılda 1500 arasında değişmektedir.46 Aynı zamanda, burada yaşayanlar nispeten varlıklı görünüyorlar - aslında Bagnall ve Paola Davoli, B Bölgesi'ndeki evlerle ilgili olarak 'bu evlerin önerdiği zenginliğin bir köy ortamında beklenebilecek her şeyin ötesinde olduğunu' belirtmişlerdir. Zenginlik kısmen, Nil'de yetiştirilmesi zor olan mahsullerin yetiştirilmesini kolaylaştıran Vaha'nın özel iklim koşullarından kaynaklanıyor olabilir. Bagnall, özellikle pamuk ve zeytin gibi mahsullerin yanı sıra incir, hurma ve hünnapların Vaha'dan Nil Vadisi'ne karlı bir şekilde ihraç edilebileceğini savundu. Tekstil boyalarında kullanılan değerli bir sülfat tuzu türü olan şapın, Kellis'teki metinlerde tasdik edildiği görülmektedir.48 Köy, dördüncü yüzyılın sonlarında veya beşinci yüzyılın başlarında terk edildi. O halde dördüncü yüzyılın kaderinde büyük bir düşüş görülmesi beklenebilir. Ancak öyle görünüyor ki Kellis bu yüzyıla kadar müreffeh bir köy olarak kaldı. 357 tarihli bir beyan, P.Kellis I Gr. 15, tüccarlar ve zanaatkarlar gibi şehirli profesyonellere uygulanan bir vergi olan chrysargyron'u toplamak için on kadar ayın uzmanının atanmasından bahsediyor. Diğer papirüslerde, çoğu (ya da yalnızca) dördüncü yüzyıldan kalma olduğu doğrulanan çeşitli meslekler sergilenmektedir: marangozlar, ayakkabı tamircileri, çömlekçiler, dolgucular, dokumacılar, deve ve eşek sürücüleri, kuyu temizleyicileri, banyo görevlileri, katipler, öğretmen, bronz ustası, tarla bekçisi, kaz bakıcısı, yatak yapıcı ve belki de bal satıcısı. Tarım doğal olarak önemli bir yer tutuyordu. Burada da köyün dördüncü yüzyılın ortalarında iyi durumda olduğu görülüyor. En iyi yazılı kaynağımız, 45 P.Kellis IV, 5-6'yı içeren ahşap bir kodeks olan Kellis Tarımsal Hesap Kitabıdır (KAB). 46 Colin A. Hope ve Anthony J. Mills'in kişisel (ayrı) yazışmalarında J. E. Molto, 'Bio-Archaeological Research', 243. Bununla birlikte Bagnall, dördüncü yüzyıl için ihtiyatlı bir tahmin olarak 1000 sayısını alır. P.Kellis IV, 13. 47 Roger S. Bagnall ve Paola Davoli, 'Helenistik ve Roma Mısırı Üzerine Arkeolojik Çalışma 2000-2009', American Journal of Archaeology 115, no. 1 (2011): 140. 48 Pamuk için bkz. P.Kellis IV, 39-40; zeytin, 80; mezunlar için bkz. Wagner, Les Oasis d'Egypte, 306-9. Ayrıca bkz. Bagnall ve Aravecchia, 'Ekonomi ve Toplum', 150-56. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 63 ---

43 Kellis'te Yaşam 361-64 yıllarını kapsayan kira ve harcamaların hesabı.⁴⁹ Bu, Kellis'in çevredeki mezralar için bir merkez işlevi gördüğünü gösteriyor. KAB'ın yazarı, uzaktaki bir ev sahibi adına kiracı çiftçilerden kira toplamaktan sorumlu bir emlak yöneticisiydi: komşu Khargeh Vahası'ndaki Hibis'te yaşayan Aquila'nın oğlu Faustianos adında biri. Yöneticinin Kellis'te bir deposu vardı ve 36'sı düzenli kiracı çiftçi olan en az 138 kişiyle etkileşimde bulunuyordu.⁵⁰ Öyle olsa bile, muhtemelen ev sahibinin çevredeki tüm mülklerinden sorumlu değildi. Ve bazı kiracılar aidatlarını ödemekte zorlanırken, daha önceki benzer materyallerin eksik olmasına rağmen genel bir düşüş belirgin değil.⁵¹ Ev 1-3'teki diğer belgesel metinler ekonomik refahı öne sürüyor. 3. Bölüm'de göreceğimiz gibi (3. Kısım), bunlar, satılık tekstil üreten küçük bir atölyeyi ve Nil Vadisi ile Dakhleh Vahası arasında faaliyet gösteren özel bir ticaret girişimini ortaya çıkarıyor. Pamuk ürünlerinden mektuplarda açıkça bahsedilmemesine veya bölgede büyük miktarlarda bulunmamasına rağmen, belki de pamuk bu insanlara kumaş ihracatında rekabet avantajı sağladı. Her halükarda, onların ticari girişimleri daha genel olarak Roma Mısır ticaretinin ışığında görülmelidir. Mısır, ticarete elverişli bir altyapıya sahipti: bir dereceye kadar rekabet ve hareketlilik yaşadı ve (karşılaştırmalı olarak) büyük ölçüde parasallaştırıldı.⁵² Ülke içi geçiş ücretleri düşüktü. Şehirlerde üretilen mallar köylerde satılıyordu ve bunun tersi de geçerliydi; ticaret 5-7 yıllarına tarihleniyor, muhtemelen 361/2, 362/3 ve 363/4 tarım yıllarını kapsıyordu, bkz. P.Kellis IV, 58-59. Gösterge yılları, Konstantin'in hükümdarlığı sırasında başlatılan 15 yıllık dönemler içindeki belgeleri tarihlendirmek için kullanıldı. Bagnall, kitap için (daha az muhtemel olsa da) makul bir alternatif tarih olarak sonraki gösterge döngüsünde (376-79) dört yıllık bir dönemi kaydetti, ancak bkz. Bagnall ve Worp, 'İki 4. Yüzyıl Hesabı', 506-7. 50 P.Kellis IV, 63-72'deki prosopografiye dayanmaktadır. 51 Yöneticinin geliri için bkz. age, 25-27, 76-80. 52 Bkz. Richard Alston, 'Trade and the City in Roman Egypt', Trade, Traders and the Ancient City, ed. Helen Parkins ve Christopher Smith (Londra: Routledge, 1998; repr. 2012); Dominic W. Rathbone, 'Roma Egypt', The Cambridge Economic History of the Greko-Romen World, ed. Walter Scheidel, Ian Morris ve Richard Saller (Cambridge: Cambridge University Press, 2007); Matt Gibbs, 'Üretim, Ticaret ve Ekonomi', The Oxford Handbook of Roman Egypt, ed. Christina Riggs (Oxford: Oxford University Press, 2012). Daha geniş bir bağlam için, Roma ekonomisine ilişkin 'modernistler' ve 'ilkelciler' arasında uzun süredir devam eden tartışmaya bakın. Merkezi katkılar arasında Moses I. Finley, The Ancient Economy (Berkeley: University of California Press, 1973); ve Keith Hopkins, 'Roma İmparatorluğu'nda Vergiler ve Ticaret (MÖ 200 - M.S. 400)', The Journal of Roman Studies 70 (1980). Modernist konumlar önemli revizyonlara uğrasa da, 'son araştırmaların giderek yelpazenin 'minimalist' ucundan uzaklaştığı' ileri sürüldü. Walter Scheidel ve Sitta von Reden, 'Giriş', Antik Ekonomi'de, ed. Walter Scheidel ve Sitta von Reden (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2002), 7. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 64 ---

44 Bölüm 2, Nil'deki ulaşım kolaylığı ve vahalar için yol ve güvenlik sağlayan Roma askeri varlığıyla kolaylaştırılmıştır.⁵³ Hatta kaynaklar bize bazı ortak ürünlerin fiyatlarını da vererek dördüncü yüzyılın ortaları ve sonlarında Kellis'teki günlük hayata dair fikir vermektedir. Aşağıda iki tablo, tartışılan papirüslerde yer alan fiyat ve ölçülerden bir seçkiyi sunmaktadır. Bu papirüslerden alıntılanan bazı pasajları anlamak ve 3. ve 4. Bölümlerdeki aktörlerin ve çevrelerin tarihlendirilmesine ilişkin bazı argümanları takip etmek için fiyatlara ve ortak önlemlere aşına olmak gereklidir. Fiyatlar sabit kalmadı: Dördüncü yüzyılın ortaları ve sonları hem artan fiyat enflasyonlarına hem de para birimi reformu girişimlerine tanık oldu.⁵⁴ Bu nedenle yaklaşık 355'ten önceki ve 370'ler/380'lerin sonlarından sonraki fiyatlar, aradaki dönemdeki fiyatlardan oldukça farklıydı; Belgelerin parasal şartlara ve fiyatlara göre tarihlendirilmesi bir dereceye kadar mümkündür; ancak fiyatların yalnızca zamana göre değil, aynı zamanda yerellik ve bağlama göre de değiştiği unutulmamalıdır. Tablo 1, Roma Mısır'ındaki ölçüleri listelerken, Tablo 2, Kellis metinlerinden derlenen farklı gündelik eşyaların fiyatlarını listelemektedir.⁵⁵ Tablo 1 Dakhleh'deki para birimi ve ölçüler (c.355–370) Tip Ölçü Modern ölçüye eşittir Para birimi 1 yetenek (T.) Madeni para 1 nummus c.1 T.a Madeni para 1 solidus (sol.) c.8000–12 000 T.b 72 sol. = 323 g altın Ağırlık 1 mna c.1 litre (Roma poundu) 323 g Ağırlık 1 centenarion (cent.) 100 litrai 32,3 kg a Bkz. P.Kellis V, 144. b Yakın zamanda yayınlanan O.Trimithis I 19, c.352–360, 7511 T./sol fiyatını verir. Bu, Bagnall'ın (P.Kellis IV, 57–59) önceki ortalama 8000 T./sol hesaplamasına çok iyi uyuyor. KAB için. Buna karşı P.Kellis V Kipti. 11, bir katının değerini 11 500 T. olarak ortaya koyuyor gibi görünüyor, ancak Kipti dilindeki yorum kesin değildir, bkz. P.Kellis V, 59. C.367 tarihli P.Bingen 120, muhtemelen 12 000 T./sol civarında bir fiyat sağlar; Bagnall ve Worp, 'İki 4. Yüzyıl Hesabı', 504–7. Son ikisi muhtemelen önceki ikisinden biraz daha sonraki bir dönemle ilgilidir. 53 Colin Adams, Roma Mısır'ında Kara Taşımacılığı (Oxford: Oxford University Press, 2007), 91–115. 54 Roger S. Bagnall, Dördüncü Yüzyıl Mısır'ında Para Birimi ve Enflasyon (Chico: Scholars Press, 1985). 55 Bilgilerin bir kısmı P.Kellis IV, 47–54'ten alınmıştır; ve P.Kellis V, 58–65; ve kısmen bu kitabın yazarı tarafından papirüslerden derlenmiştir. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 65 ---

45 Kellis'te Yaşam Tablo 1 Dakhleh'deki para birimi ve ölçüler (c.355–370) (devam) Tip Ölçü Modern ölçüye eşittir Kuru ölçü 1 artaba (mad.) 10 mat. / 23 mat. 38,78 litre (30 kg buğday) Kuru ölçü 1 milyon (mat.) – büyük 1 milyon (mat.) – küçük 1/10 yemek kaşığı. 1/23 md. 3,88 litre (3 kg buğday) 1,69 litre (1,3 kg buğday) Sıvı ölçüsü 1 chous 6 sext. 3,24 litre Sıvı ölçüsü 1 ago 3 sext. 1,62 litre Sıvı ölçü 1 sextarius (sext.) 0,54 litre Tablo 2 Kellis'te seçilmiş fiyatlar (c.355–70) İyi Miktar Değer Kaynak Ekmek 1 adet 30 T. (Nil Vadisi) P.Kellis V Copt. 21 Buğday 1 md. 1000–1500 T.P.Kellis V Kipti. 15, P.Bingen 120, KAB Arpa 1 md. 500–1000 T.P.Kellis I Gr. 10, P.Bingen 120 Pamuk 1 lit. 600 T. KAB, P.Kellis I Gr. 61 Hünnap meyveleri 1 md. 1500–2000 T.P.Kellis V Kipti. 45, P.Kellis I Gr. 10 Zeytinyağı 1 sext. 250–350 T.P.Kellis V Kipti. 44, P.Bingen 120, KAB Papirüs A çifti (?)a 1000–1200 T. (Nil Vadisi) P.Kellis VII Copt. 78 Tunik (stikharion) 1 Adet 5000 T. P.Kellis V Copt. 26 Kaput 1 adet 1200–1300 T. P.Kellis VII Copt. 58 Çarşaf 1 adet 2500 T. P.Bingen 120 Dokuma ücreti Günlük 60–70 T. P.Kellis V Copt. 48, 44 a Muhtemelen miktar oldukça fazlaydı: Theophanes tarafından aynı yüzyılın başlarında Antakya'dan satın alınan papirüs diğer mallarla karşılaştırıldığında o kadar pahalı değildi, bkz. John Matthews, The Journey of Theophanes: Travel, Business, and Daily Life in the Roman East (New Haven: Yale University Press, 2006), 111. Ayrıca bkz. T. C. Skeat, 'Was Papyrus Regarded as Antik Dünyada "Ucuz" mu yoksa "Pahalı mı?", Aegyptus 75, no. 1/2 (1995). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 66 ---

46 Bölüm 2 3.2 Köy Seçkinleri ve Dışarıdan Etkileyenler Doğal olarak, köyler genellikle şehirlere göre daha az hiyerarşik olsa da, köy yaşamı zenginlik ve statü açısından farklılıklar içeriyordu.⁵⁶ Kellis'in kesinlikle diğerlerine göre nispeten daha fazla zenginliğe ve güce sahip aileleri vardı, örneğin B Bölgesi'ndeki boyalı konutların da kanıtladığı gibi. Daha zengin köylüler genellikle önemli köy ayinlerinde hizmet ederlerdi; komarch makamı en göze çarpanıydı. Dördüncü yüzyılın ortalarında, Kellis'te kurayla atanan iki komarch'ın yanı sıra kayıt tutma ve yazma işleriyle ilgilenen bir köy katibi vardı.⁵⁷ Bununla birlikte, daha geniş Oasis'in ileri gelenleri ve yargıçları, yerel halktan gönderdikleri emirler veya (daha sıklıkla) aldıkları dilekçelerden de anlaşılacağı üzere, Kellis üzerinde nüfuz sahibiydi. Kellis papirüsleri hem bir lojistikçiye, hem de bir vergi tahsildarına, hatta bir icra memuru yardımcısına tanıklık ediyor.⁵⁸ Belirtildiği gibi, bu yetkililer dördüncü yüzyıla kadar Büyük Vaha'nın tamamından sorumlu olmaya devam ettiler. Mothi Nome seviyesinde, muhtemelen Mothis'teki belediye meclisinin konsey başkanlarını ve Trimithis'in praepositus pagi'sini içeren papirüsler buluyoruz.⁵⁹ Faustianos adlı eski bir sulh hakimi (ἄρχας), ya Mothite Nome'un ya da tüm Büyük Vaha'nın 'bölgenin savunucusu' sıfatıyla dilekçe verdi.⁶⁰ Bu tür yüksek şahsiyetler genellikle şehirlerde ikamet ediyorlardı, kırsal kesimdeki köyler. Bununla birlikte, birçok papirüs, yüksek rütbeli yargıçların dördüncü yüzyıl Kellis'inde mülkleri ve yerel halkla güçlü bağları olduğunu ve hatta bazılarının orada ikamet etmiş olabileceğini gösteriyor. Bunlar, eski bir lojistikçi olan Gelasios,⁶¹ kesin görevli ve riparius olan Pausanias ve görevi bilinmeyen eski bir hakim olan Harpokration'dır. 4. Bölüm'de bunlar daha detaylı bir şekilde ele alınıyor. Etkilerinin önemli kanallarından biri de toprak mülkiyetiydi. Hem Pausanias hem de Gelasios köyde ve/veya çevresinde araziye sahipti. KAB'ın ev sahibi Faustianos gibi nispeten uzak bir şahsiyet bile, papirüslerdeki toprak mülkiyeti üzerine ampirik çalışmalara ilişkin kısa bir inceleme için bkz. Roger S. Bagnall, *Reading Papyri, Writing Ancient History* (London: Routledge, 1995), 64-68. Ayrıca bkz. Ruffini, *Sosyal Ağlar*. 57 Bkz. P.Kellis I Gr. 23, tarih 352. Naphtali Lewis, 'Dördüncü Yüzyılda Kleros, Komarch ve Komogrammateus', *Chronique d'Egypte* 72, no. 2 (1997). Katip için bkz. P.Kellis I Gr. 14, 356 tarihli ve muhtemelen P.Kellis I Gr. 45, 382 tarihli (P.Kellis I, 136; ancak bkz. P.Kellis IV, 63 ve Lewis, 'Kleros', 346-47). 58 Not sırasıyla, P.Kellis I Gr. 25, P.Gascou 70 ve P.Kellis I Gr. 23. 59 Başkanlar adına, P.Gascou 72, P.Kellis I Gr. 25; praepositus için P.Kellis I Gr. 27. Bkz. J. David Thomas, Kellis'ten Yunan Papyri'sinin incelemesi, I, Klaas A. Worp, ed, *The Journal of Egypt Archaeology* 84 (1998): 262. Serenos adlı bu praepositus için şimdi bkz. Bagnall ve Ruffini, *Ostraka, Trimithis'ten*. 60 Bu soru için bkz. P.Kellis I, 65-66 n.2. 61 Bu makamın ilk sahipleri için bkz. J. David Thomas, 'The Earliest Occurrence of the strictor civitatis in Egypt (P.Giss. Inv. 126 Recto)', *Yale Classical Studies* 28 (1985). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 67 ---

47 Kellis'te yaşam, Khargeh'deki Hibis'te ikamet etmiş gibi görünüyor ve sahip olduğu araziler aracılığıyla yerel düzeyde nüfuz sahibi olmuş olabilir.62 Kellis'teki yöneticileri (προνοῖται) onun adına kira topluyor ve diğer yerel işleri yürütüyordu. Bunlar muhtemelen kendi başlarına önemli erkek ve kadınları, kendileri de yerel olarak önemli toprak sahipleriydi ve konumları, onun büyük mülküyle olan bağları sayesinde güçlendirilebilirdi.63 Patronaj, elitlerin nüfuzlarını hissettirmelerinin başka bir yolu. Harpokration'ın çalışanları arasında köylüler vardı ve bunlardan biri ayin hizmetine karşı korunmak için kendisine geldi ve 353'te şiddetli bir çatışmaya neden oldu. Elit nüfuz köylülere kadar uzanırken, köylüler de bu nüfuzdan kendi amaçları için yararlanabiliyordu. Bu seçkinler mutlaka bir istikrar gücü değildi: ailevi çatışmalardan köy çapındaki çatışmalara kadar çeşitli belgelerde yerel kavgalar tekrarlanıyor.64 Daha küçük çatışmalar, örneğin bir eve zorla girme ve bir komarch tarafından saldırı ya da eski bir sulh hakiminin çocukları arasındaki miras konusunda bir anlaşmazlık gibi doğal olarak hakim.65 Daha geniş kapsamlı iki çatışma da belgelendi. Bunlardan birinde gerilimin artması önlenmiş görünüyor. 352 tarihli bir beyan, P.Kellis I Gr. 24, biri Ploutogenes ve diğeri Hatres olmak üzere iki adam arasında çatışmanın çıktığını gösteriyor. Belgenin içeriği çoğunlukla kaybolduğu için kesin şikayet belirsizdir, ancak görünen o ki Nefretlerin 'nefreti' ve 'düşmanlığı' (κατ' ἀπέχθειαν καὶ κατ' ἐχθρὰν Ἀ[τ]ρής, l.2) sorunlara neden olmuş Ploutogenes için. Çatışmanın önemi (veya mağdur olduğu iddia edilen kişinin etkisi), üçü din adamı olan en az 33 erkeğin, Hatres'in eylemleri hakkında bilgi sahibi olmadıklarına ve olaya karışmaktan uzak duracaklarına dair yemin ederek tanık olarak katılması ile kanıtlanmıştır. Ploutogenes'in daha fazla sıkıntı yaşamaması için beyanın dux'a yani askeri valiye teminat olarak gönderilmesi gerekiyordu. Bu tür gösteriler, zarar verici bir çatışmaya dönüşebilecek durum karşısında birliğin ve karşılıklı güvenin - ya da en azından bunun dışarıya yansıtılmasının - yeniden tesis edilmesine yardımcı oldu. Bir yıl sonra 353'te büyük çaplı bir çatışma daha yaşandı ve bu sefer şiddete dönüştü. Dilekçede anlatıldığı üzere P.Kellis I Gr. 23, Ouonsis66 oğlu Ploutogenes ve aynı adı taşıyan ve meslektaşları olan iki komarch'ı karşı karşıya getirdi. 62 Faustianos ve Hibis arasındaki bağlantı için, şimdi ayrıca bkz. Roger S. Bagnall ve Gaele Tallet, 'Ostraka from Hibis in the Metropolitan Museum of Art and the Archaeology of the City of Hibis', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 196 (2015): 189. 63 P.Kellis IV, 70-72. Yerel yönetici olarak çalışan kadınlar için bkz. age, 79-80. 64 Köy elitlerinin monolitik varlıklar olarak tasvir edilmesine yönelik bir eleştiri için bkz. Giovanni Ruffini, 'Aphrodito before Dioscoros', Bulletin of the American Society of Papyrologist 45 (2008): 238-39. 65 P.Kellis I Gr. Sırasıyla 21 ve P.Gascou 69. 66 Muhtemelen P.Kellis I Gr.'deki adamla özdeşleştirilecektir. 24. Bkz. Bölüm 4, Kısım 3.1. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 68 ---

48 Bölüm 2 Eski Yargıç Harpokration. Dilekçe sahibi Ouonsis'in oğlu Ploutogenes'e göre çatışma, Taa adlı bir köylünün kendisine tahsis edilen ayini yerine getirmeyi reddetmesiyle başladı. Komarşlar tarafından yakalandı, ancak işvereni Harpokration, komarşlara saldırmak, mallarını çalmak ve onları şiddetli bir şekilde dövmek için birkaç destekçisini (oğlu Timotheos⁶⁷ ve on müttefiki⁶⁸) gönderdi. Buna karşılık komarch'lar da kendi destekçilerini harekete geçirdi. Harpokration'ın destekçileri daha sonra görünüşe göre olaysız bir şekilde silahsızlandırıldı. Ari Bryen'in işaret ettiği gibi, bu tür dilekçelerde muhafaza edilen tek taraflı tasvire dayanarak, ihtilaflılar arasındaki güç dengesini veya olayların gerçek gidişatını değerlendirmek zordur.⁶⁹ Her halükarda, köylerdeki gerginliklerin nasıl şiddete dönüşebileceğini ve yerel güç simsarlarının nasıl birbirleriyle çatışmaya çekilebileceğini canlı bir şekilde göstermektedir. 3.3 Kültür ve Dini Yaşam Greko-Romen kültürü Kellis'e de ulaşmıştı. Retorikçiler dördüncü yüzyılda Dakhleh'de etkindi ve kanıtlar, Atinalı hatip Isocrates'in (M.Ö. 436-338) dördüncü yüzyılda üretilmiş ve belki de retorik öğretmek için kullanılan konuşmalarının bir koleksiyonunun KAB'ın yanında bulunması nedeniyle Kellis'te bile ders verilmiş olabileceğini gösteriyor.⁷⁰ Bir Yunan efsanesinin ve Homeros'u yansıtan - muhtemelen parodi niteliğindeki - bir şiir kompozisyonunun parçaları Ana Tapınak'ta bulundu.⁷¹ Bizim asıl ilgi alanımız Burada, varlığının büyük bölümünde yerel tapınak kültürünün egemen olduğu köyün dini hayatıyla ilgili. Ana tapınak Tutu, annesi Neith ve eşi 67 Worp tanrılarına adanmıştı: "Timotheos'un sadece bir köle olmaktan ziyade Harpokration'ın kendi oğlu olduğunu varsaymanın biraz daha çekici görüldüğünü" belirtti, P.Kellis I, 72. Öte yandan Ari Bryen onu bir köle olarak kabul ediyor (Violence in Roman Egypt: A Study in Legal Interpretation (Philadelphia: University) Pennsylvania Press, 2013), 98); ancak P.Kellis I Gr.'da 'Harpokration'ın oğlu Timotheos'un varlığına bakın. 8 (II.16-17). 68 Symmakhoi olarak adlandırıldı (τῶν συμμάχων, I.23). Bryen onları riparius'un yardımcıları olarak görüyor; eğer öyleyse, burada aslında nome ile köy idaresi arasındaki bir çatışmayla karşı karşıya olabiliriz. Bryen, Roma Mısır'ında Şiddet, 98. 69 Age, 98-100. 70 Olaf Kaper, 'The Western Oasis', The Oxford Handbook of Roman Egypt, ed. Christina Riggs (Oxford: Oxford University Press, 2012), 725; Pasquale M. Pinto, 'P. Kellis III Gr. 95 ve Evagoras I', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 168 (2009). Ayrıca P.Kellis I Gr. 53 (I.2). 71 Colin A. Hope ve Klaas A. Worp, 'Kellis'ten Minyatür Kodeksler', Mnemosyne 59, no. 2 (2006); Klaas A. Worp, 'Kellis'ten Mitolojik Bir Ostrakon', The Oasis Papers 3: Dakhleh Oasis Projesi Üçüncü Uluslararası Konferansı Bildirileri, ed. Gillian E. Bowen ve Colin A. Hope (Oxford: Oxbow, 2003). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 69 ---

49 Kellis'te Yaşam Tapsais veya Tnaphersais, "Kellis köyünün büyük ve güçlü tanrıları".⁷² Tutu (aynı zamanda Tithoes olarak da bilinir) sıklıkla sfenks şeklini alıyordu; Mısır'da şeytani bir ordunun şefi olarak popüler hale gelmişti ve sıklıkla 'şeytanların efendisi' unvanıyla anılırdı.⁷³ Bu tanrılara kişisel dindarlığın bir örneği, Thaesis'in kızı Talaous tarafından adanan bir adak heykeli şeklinde keşfedildi.⁷⁴ Üstelik Tithoes adı köydeki en popüler erkek kişisel isimlerinden biriydi; yalnızca bir bireyin 'şansını', 'kaderini' veya 'cinini' temsil eden (P)shai tarafından yenildi. Diğer tanrılar arasında, ana kült merkezi Hibis'te bulunan Seth'in de Kellis'te tapınıldığını görüyoruz.⁷⁵ İsis, Büyük Vaha'da İsis-Sothis veya İsis-Demeter biçiminde popüler bir tanrıçaydı: İsis-Demeter kültürünün lideri (προστάτης) Ophellianos tarafından üçüncü yüzyılda yapılan bir adak ve aynı zamanda İsis-Demeter kültürünün iki heykeli. Kellis'te tanrıça bulunmuştur.⁷⁶ Ophellianos'un unvanı ona adanmış bir kült derneğinin varlığını göstermektedir ve B Alanı'ndaki (B/3/1) büyük boyalı konutun böyle bir kült toplantılarına ev sahipliği yapmış olabileceği öne sürülmüştür.⁷⁷ Ana Tapınak kazıları buranın dördüncü yüzyılın başlarına kadar sürekli kullanıldığını göstermektedir ve burada bulunan ostraka rahiplerin ve diğer tapınanların faaliyetlerini kanıtlamaktadır. Psais adında bir adam üçüncü yüzyılın ortalarında önemli bir rahiplik makamı olan 'peygamber' (προφήτης) konumundaydı; başka bir peygamber, Paçumis, aynı yüzyılın sonlarında etkindi.⁷⁸ Bir grup tapınak görevlisi (παστοπόροι), 299, 300 ve 302 yıllarına ait birikmiş petrol borçlarını anlatan O.Kellis I 98'de listelenmiştir.⁷⁹ Çömlekçi Psais adında bir adam, üçüncü yüzyılın sonunda önde gelen bir rahipti; 294 yılında hâlâ hayattaydı (O.Kellis I 145), fakat yaklaşık 300 yılında ölmüştü (O.Kellis I 98). Onaylanan son tapınak rahibi (ἱερέυς), 335 yılında P.Kellis I Gr. ile yapılan bir sözleşmeye tanık olan Tepnachthes'in oğlu Stonios'tur. 13. ⁷² Bu başlık ve Kellis'in tapınakları ve rahipleri için bkz. Kaper, *Temples and Gods*, 27-40, 87-138. ⁷³ David Frankfurter, *Religion in Roman Egypt: Asimilasyon ve Direniş* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998), 115-16. ⁷⁴ Klaas A. Worp ve Olaf Kaper, 'Kellis'in Tapsais'ini Temsil Eden Bronze', *Revue d'Egyptologie* 46 (1995); Frankfurter, *Roma Mısır'ında Din*, 115-16. ⁷⁵ Kaper, *Tapınaklar ve Tanrılar*, 55-64; Frankfurter, *Religion in Roman Egypt*, 113. Nadir teoforik adı Seth olan bir adam O.Kellis I 123'te görünür. ⁷⁶ Hope and Worp, 'Dedicated Inscription'; Olaf Kaper, 'Roma Dakhleh'de İsis', Nil'de İsis: Helenistik ve Roma Mısır'ında Mısır Tanrıları. IV. Uluslararası İŞİD Çalışmaları Konferansı Bildirileri, Liège, 27-29 Kasım 2008, ed. Laurent Bricault ve Miguel John Versluys (Leiden: Brill, 2010). ⁷⁷ Whitehouse, 'Bir Ev', 252-53. ⁷⁸ Bkz. Worp, 'Yeni Bir Ahşap Tahta'; kimliği., 'Kısa Metinler'. ⁷⁹ Pastophoroi'lere törenlerde kutsal eşyaları taşımak ve diğer küçük görevler (tapınağı korumak gibi) veriliyordu. Bowman, *Firavunlardan Sonra Mısır*, 182. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13 ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 70 ---

50 Bölüm 2 Büyük tapınak binasının bu sıralarda ibadet yeri olarak kullanım dışı kaldığı görülüyor. Yahudi isimleri, ör. Fareler, Elias ve Rachel Kellis'ten biliniyor, ancak bunların bir Yahudi topluluğunun varlığına işaret etmesi pek olası değil, ancak muhtemelen Hristiyanlara atıfta bulunuyorlar.⁸⁰ Dördüncü yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan üç kilisenin de gösterdiği gibi, yaklaşık 300 yılında bir Hristiyan topluluğunun zaten aktif olması gerekir. Bunlardan en eskisi olan Küçük Doğu Kilisesi, Konstantin döneminden kalmaz. Diğer ikisi, Büyük Doğu Kilisesi ve Batı Kilisesi ise bundan kısa bir süre sonra, ikinci çeyrek ile dördüncü yüzyılın ortaları arasında inşa edildi.⁸¹ Büyük Doğu Kilisesi'nde muhtemelen dini motiflerle süslenmiş renkli cam paneller bulundu ve bu, o dönemde zengin bir topluluğun varlığının göstergesiydi. Ancak bundan önceki dönemde Hristiyan varlığına dair kanıtlar çok azdır.⁸² İlk açık kanıt, pagan rahip Stonios'un 337'de 'Katolik kilisesinin rahibi' (πρεσβύτερος καθολικός) Harpokrates adlı birinin son ortaya çıkışından kısa bir süre sonra gelir. ἐκκλησία[ς] (I.8), bir sözleşmeye tanık olarak abone olmuş, P.Kellis I Gr. 58. 'Katolik kilisesi' ifadesi Meclis 1-3 materyalinde her biri bir makamın unvanıyla bağlantılı olarak toplam üç kez geçmektedir.⁸³ P.Kellis I Gr. 58, genel olarak papirüslerde bu ifadenin en eski ve erken bir kanıtıdır. 'Katolik kilisesinin' başka bir rahibi 80 P.Kellis I, 163. Ancak genel olarak Kellis'in onomastikleri bize dinsel değişim hakkında pek bir şey söylemiyor gibi görünüyor. Worp'un analizi, Kellis onomastikonunda 'Hristiyanlaşma'yı gösteren nispeten az şeyin olduğu sonucuna varıyor. Bkz. Klaas A. Worp, 'Kellis (Dakhleh Oasis) Belgelerinde Hristiyan Kişisel İsimleri', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 195 (2015); Adlandırma eğilimleri ve dini değişimle ilgili tartışma için bkz. Roger S. Bagnall, 'Erken Bizans Mısır'ında Dini Dönüşüm ve Onomastik Değişim', Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni, no. 19 (1982); Ewa Wipszycka, 'La valeur de l'onomastique pour l'histoire de la christianization de l'Egypte. A propos d'une étude de R. S. Bagnall', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 62 (1986). 81 Gillian E. Bowen, 'Ismant el-Kharab'daki Dördüncü Yüzyıl Kiliseleri', Dakhleh Oasis Projesi'nde: 1994-1995 ila 1998-1999 Saha Sezonlarına ilişkin ön raporlar, ed. Colin A. Hope ve Gillian E. Bowen (Oxford: Oxbow, 2002). 82 Nil Vadisi'ndeki bir ticari girişimle ilgili olan 319 ve 320 tarihli, P.Gascou 18 ve 19 tarihli, hemen hemen birbirinin aynı olan iki sözleşmede, genellikle Hristiyan inancını belirtmek için alınan 'tanrı ile' (σὺν θεῷ) ifadesi kullanılır. Bu varsayım sorunsuz değildir; bkz. Malcolm Choat ve Alanna Nobbs, 'İkinci Yüzyıldan Dördüncü Yüzyıla Kadar Papirüs Üzerine Yunan Mektuplarında Monoteistik İnanç Formülleri', Greko-Romen Hristiyanlık ve Yahudilik Dergisi 2 (2001- 2005): 40-41; Choat, İnanç ve Kült, 104-5. Bununla birlikte, adamlardan birinin adı Ouonsis'tir ve P.Kellis I Gr.'da 'Katolik kilisesinin papazı' bağlamında da (muhtemelen bir baba adı olarak) yer alan bir figürdür. 24. 83 Worp dört sayar (P.Kellis I, 74), ancak sonuncusu P.Kellis I Gr.'de bulunan bir Psekes'tir. 48, καθολικός olarak tanımlanmamıştır. 'Katolik kilisesi' ifadesi için bkz. Ewa Wipszycka, 'Katholiké et les autres épithètes qualifiant le nom ἐκκλησία: katkı à l'étude de l'ordre, hiérar-

chique des églises dans l'Egypte byzantine', The Journal of Juristic Papyology 24 (1994). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 71 ---

51 Kellis'te Yaşam, P.Kellis I Gr.'da Ploutogenes ile Hatres arasındaki anlaşmazlığa karışmıştı. 24, 352 tarihli. Son olarak P.Kellis I Gr. 32, 364 tarihli, Afrodito'da bulunmasına rağmen 'Katolik kilisesinin okuyucusu' (ἀναγνώστης καθολικῆς ἐκκλησίας, I.21) yer almaktadır. 'Katolik kilisesi' teriminin kullanılması köydeki farklı kilise toplulukları arasındaki ayrımı yansıtabilir. Dolayısıyla, P.Kellis VII'de yayınlanan Ev 4 ve D/8'den birkaç Sahidik Kıpti mektubu, göreceğimiz gibi, Maniheist bir kilisenin yanında var olan 'ana akım' bir Hristiyan Kilisesinin taraftarlarıyla ilgili olabilir. 4 Oasis Topluluğu ve Dini Hareketler Kellis'teki Maniheistlere ilişkin ilk kanıt, hareketin Büyük Vaha'ya daha önce gelmiş olması gerekmesine rağmen, 'Katolik' memurlara, yani 330'lara ilişkin kanıtlarla çağdaştır. Yayılmasına, büyümesine ve köydeki diğer dini topluluklarla etkileşimine 6. Bölüm'de geri döneceğiz. Buradaki sonuç tartışması daha izlenimcidir ve Maniheizm'in Nil Vadisi'nden Vaha'ya kadar olan alanını genişletme şeklini etkilemiş olabilecek Oasis toplumunun yönleriyle ilgili genel açıklamalarla sınırlıdır. Bu tür iki özellik, Oasis'teki dini toplulukların yayılmasında muhtemelen sonuç olarak öne çıkıyor: merkezi elit ve hareketli sakinleri. Ağ araştırmacıları için dinlerin yayılmasını kavramsallaştırmanın yaygın bir yolu, onları farklı merkezietteki aktörlerin ağları içindeki bilgi akışları olarak görmektir.⁸⁴ Merkezi toplumlarda, bilginin nispeten sınırlı bir grup insan aracılığıyla akması gerekir. Gördüğümüz gibi, Vaha'nın doğal çevresi bir dereceye kadar mekansal ve sosyal merkezileşmeyi gerektiriyordu. Yeni arazi parçaları geliştirmek için gereken emek ve kaynak yatırımları nedeniyle burada tarımsal organizasyon, Mısır'ın diğer yerlerine göre daha katı bir hiyerarşıkti. KAB'ın yazarı, Khargeh'deki Hibis'te yaşayan bir ev sahibine rapor verdi. Roma yönetiminin baş yetkililerinin hem Khargeh hem de Dakhleh'den sorumlu olduğu göz önüne alındığında, siyasi merkezileşme de açıkça görülüyor. O halde Büyük Vaha'nın hem idari hem de ekonomik açıdan oldukça dar bir karar vericiler grubuna sahip olduğu görülüyor. Böylesine merkezi bir elit kesimin sahip olduğu nüfuz, dinin Vaha'ya ve Vaha aracılığıyla nasıl yayıldığını etkileyecektir. Bunun yeni dini hareketlerin girişini zorlaştırdığı ileri sürülebilir, zira siyasi elitlerin sosyal statüsü ve muhafazakarlığı ⁸⁴ Örneğin bkz. Anna Collar, 'Network Theory and Religious Innovation', Mediterranean Historical Review 22, no. 1 (2007); Woolf, 'Yalnızca Bağlantı mı?'. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 72 ---

52 Bölüm 2, sosyal ve/veya dini sapmalara daha az yatkındırlar.⁸⁵ Öte yandan, Nil Vadisi'ndeki yeni fikirlere veya eğilimlere diğer sakinlere göre daha sık maruz kalmış olabilirler. Üstelik bu tür bir merkezileşme, eğer iktidar ağındaki merkezi figürlerin desteğini almayı başarabilirlerse, dini hareketler için hızla bir nimet haline gelebilir. Dördüncü yüzyılın ilk yarısından ortasına kadar Dakhleh'in her yerinde kiliselerin birdenbire ortaya çıkışı, bu merkezileşmenin her halükarda Hristiyan (ve/veya Maniheizt?) toplulukların yayılmasına bir engel oluşturmadığını gösteriyor. Oasis toplumunun başka bir özelliği de bu yayılmaya katkıda bulunmuş olabilir, yani nüfusun bir kısmının yüksek derecede hareketliliği. Antik dünyada hareketlilik, yani insanların ve malların fiziksel hareketi, son zamanlarda akademik ilginin arttığına tanık oldu.⁸⁶ Maniheizm, dini bir hareket olarak, Seçilmişlerin seyahatleri ve ticari topluluklarla bağlantıları nedeniyle sıklıkla özellikle yüksek derecede bir hareketliliğe atfedilir. Yüksek derecede hareketlilik, Oasis toplumundaki bazı grupların da karakteristik özelliği idi. Hiçbir Nil Nehri ulaşımı kolaylaştırmıyordu. Bu nedenle nüfusun nispeten büyük bir kesimi malların karadan taşınmasıyla meşgul olmak zorundaydı; Bagnall'a göre bu katı hiyerarşiyi dengelemiş olabilir, çünkü 'burada vahalarda birçok onelatai, eşek sürücüsü ve kamelitai, deve sürücüsü vardı.'⁸⁷ Bunlar yalnızca Vaha'nın kendi içinde işe yaramakla kalmıyordu, aynı zamanda Oasis'in Nil Vadisi ile bağlantı kurma ihtiyaç ve arzusuna da hizmet ediyordu. Bu da bu tür gruplara Oasis'te Mısır'ın geneline kıyasla daha önemli bir yer vermiş olabilir. Kellis'te Maniheizm ile en yakından ilişkili olan insanların, ileride göreceğimiz gibi, Nil Vadisi ticaretiyle de derinden meşgul olmaları tesadüf olamaz. ⁸⁵ Collar, Dini Ağlar, 19–20'deki argümanlara bakınız. ⁸⁶ Konu, en azından Lionel Casson'dan bu yana dikkat çekiyor ancak son zamanlarda bir yükselişe geçti. Dönüm noktası oluşturan bir çalışma Peregrine Horden ve Nicholas Purcell, *The Corrupting Sea: A Study of Mediterranean History* (Oxford: Blackwell, 2000). Roma İmparatorluğu'na ilişkin hem ampirik hem de teorik yönelimli çalışmaların bir derlemesi için bkz. Luuk de Ligt ve Laurens E. Tacoma, eds., *Migration and Mobility in the Early Roman Empire* (Leiden: Brill, 2016). Mısır'daki fiziksel hareketlilik üzerine yakın zamanda yapılan bir çalışma Adams, Kara Taşımacılığıdır. Oasis'teki uzun vadeli hareket kalıplarına odaklanan bir çalışma için bkz. Boozer, 'The Social Impact'. Özellikle kültle ilgili hareket için bkz. Simon Price, 'Religious Mobility in the Roman Empire', *The Journal of Roman Studies* 102 (2012); Philip A. Harland, ed. *Antik Çağda Seyahat ve Din* (Waterloo: Wilfred Laurier University Press, 2011). ⁸⁷ Bkz. Bagnall ve Aravecchia, 'Ekonomi ve Toplum', 175. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 73 ---

© Håkon Fiane Teigen, 2021 | doi:10.1163/9789004459779_004 Bu, CC BY-NC-ND 4.0 lisansının koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir bölümdür. 3. Bölüm Pamour Ailesi: Ailevi ve Ekonomik Ağlar Dördüncü yüzyılda Kellis hâlâ hareketli bir yerdi. Batıdaki büyük Tutu tapınağının kapalı girişinde ya da doğu kısmındaki terk edilmiş evlerde çürüme izleri tespit edilebiliyor. Ancak tapınağın hemen doğusunda, bir dizi doğu-batı şeridi ve dar sokaklarla bölünmüş düz çatılı, kerpiç konut birimlerinden oluşan bir yerleşim alanı hâlâ geliyordu. Burada kiliseler inşa edilmişti, hatta içlerinde vitray paneller bile vardı ve papirüslerden elit ailelerin köyle yakından bağlantılı olduğunu öğreniyoruz. Kuzeyinde büyük bir idari komplekse bakan ve güneyde daha geniş bir caddeye bakan ana girişleri olan bu alanda, Ev 1-3 olarak adlandırılan ev birimleri grubu bulunuyordu. Şu ana kadar Kellis'te kazılan Maniheist varlığına ilişkin neredeyse tüm papirüsler burada bulundu. Bu papirüslerin sahipleri bu bölümün ve bir sonraki bölümün konusudur. Bu metinlerde görünen kişileri tanıtıyoruz, önde gelen kişilerin ve onların akraba ve tanıdık ağlarının izini sürüyoruz ve onların mektuplarının öncelikli olarak ilgili olduğu ticari faaliyetleri, ticaret, dokuma ve kervancılık konularını inceliyoruz. Ev 1-3 kompleksi pek çok açıdan dikkat çekici değildir. Üç ayrı birimi üçüncü yüzyılın sonlarında inşa edilmiş, yerleşim planı ise büyük yapısal değişiklikler olmadan en az 380'lere kadar devam etmiş (bunun için bkz. Şekil 4).1 Bunlar, ana kapıları güneydeki bir sokağa bakan, çatı teraslı tek katlı evlerdi. Duvarlar çamurla sıvanmıştı ve palmiye kaburgalı raflarla birlikte depolama için kullanılan nişleri çevreleyen beyaz sıvalı alanlar vardı. Odalara ahşap kapılardan giriliyordu; çatılar beşik tonozluydu veya ahşap kirişlerle destekleniyordu. Evler, Alan B'deki zengin konutlardan daha küçük ve daha sadeydi; atrium ve 1 atrium yoktu. 1 Aşağıdaki açıklama ve buluntularla ilgili tartışmalar için bkz. Colin A. Hope ve Gillian E. Bowen, 'The Archaeological Context', Coptic Documentary Texts from Kellis. Cilt 1., ed. Iain Gardner, Anthony Alcock ve Wolf-P. Funk (Oxford: Oxbow, 1999); Lisa Nevett, 'Aile ve Ev, Antik Tarih ve Arkeoloji: Roma Mısır'ından Bir Örnek Olay', A Companion to Families in the Greek and Roman Worlds, ed. Beryl Rawson (Blackwell, 2011); Gillian E. Bowen, 'İçindeki Çevre: Mısır'ın Dakhleh Vahası'ndaki Kellis'teki Ev 3'teki Metinlerin Arkeolojik Bağlamı', Eski Akdeniz'de Konut ve Habitat: Kültürel ve Çevresel Tepkiler, ed. A. A. Di Castro ve Colin A. Hope (Leuven: Peeters Publishers, 2015); ve Hope, 'Roma Dönemi Evleri'. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 74 ---

54 Bölüm 3 duvar süslemeleri. Bunların en büyüğü, aynı zamanda ilk inşa edilen Ev 3'tü. Odaların çoğu, ocakla donatılmış Oda 6 adlı bir iç avlunun ortasındaydı. Birkaç oda, kuzeyde hayvanların tutulduğu bir dış avlu boyunca sıralanırken, merkezi Oda 7'deki merdivenler çatıya erişimi sağlıyordu. Bu tarz, Dakhleh'in başka yerlerinde bulunan kalıplara büyük ölçüde uyuyor.2 2 Evin düzeni üzerinde herhangi bir 'ideolojik etkinin' olması pek mümkün görünmüyor. Boozer, Ev 2'de mutfak bulunmamasına ilişkin şunları kaydetti: 'Manicilerin evlerin içinde yemek pişirmeyi yasaklamış olabileceğine inanmak için bazı nedenler var. Görünüşe göre Maniciler Şekil 4 Ev 1-3 Haritasına sahip olabilir Kredi: Dakhleh Oasis Projesi ve Colin A. Hope Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 75 ---

55 Pamour Ailesi O halde papirüsün sahipleri Kellis toplumunun orta katmanına ait gibi görünüyor - metinlerde adı geçen kişilerin aynı zamanda evlerde de ikamet ettiği varsayımıyla, bu soruya aşağıda döneceğiz. Ev 3 ana papirolojik buluntu alanıydı ve hem Yunanca hem de Kipti dillerinde büyük miktarda papirüs sağlıyordu; bunların çoğu orta iç avluda, Oda 6'da bulunuyordu. Ev 2 ayrıca çoğunlukla Yunanca olmak üzere bazı önemli buluntular da sağlıyordu. Metinlerinin birçoğu prosopografik olarak Ev 3'ün metinleriyle bağlantılı olabilir. Ev 1 ve Kuzey Binası esas olarak parçalar içeriyordu. Ancak bu kalıntılar da prosopografik ve hatta fiziksel olarak Ev 3 ile bağlantıları ortaya koymaktadır.3 Toplamda, Ev 1-3'te bulunan (şu ana kadar yayınlanmış olan) belgesel papirüsler yaklaşık 208 papirüs metnini oluşturmaktadır; Yunancada 90 ve Kipti dilinde 116, ayrıca hem Yunanca hem de Kipti dilinde bazı ostrakalar. 1 Evin Çemberleri 3 Belgesel metinlerin çoğu, temel olarak yinelenen yazarlara/alıcılara dayalı olarak, zaman zaman ana aktörler, konular, paleografi veya buluntu yeri gibi yinelenen diğer özelliklerle birleştirilen farklı 'çevreler' halinde gruplandırılabilir. İlk gruplama Klaas A. Worp tarafından Yunanca metinlere dayanarak yapıldı ve o zamanlar henüz yayınlanmamış Kipti papirüslerinden birkaç okumayla desteklendi.4 Worp, Ev 2 için iki önemli çevre buldu: Pausanias ve ortağı Gena'nın çevresi ile Petesis'in oğlu Tithoes ve oğlu Samoun'un çevresi. İlki esas olarak dördüncü yüzyılın ilk yarısında, ikincisi ise ikinci yarısında aktifti. Ev 3 için, Yunan malzemesi Psais I'nin oğlu Pamour I ve onun soyundan gelenlerin hakimiyetindeydi. Faaliyetleri neredeyse dördüncü yüzyılın tamamını kapsıyor. Ancak her belge bu çevrelere kolaylıkla sığdırılmaz.5 Kipti materyale dönecek olursak, P.Kellis V'de yayınlanan Kipti metinlerin büyük çoğunluğu (neredeyse tamamı Ev 3'ten geldi) doğrudan Kellis 1-3 evlerinde yaşanamazdı ve bu, yemek hazırlama alanlarının evin dışındaki konumunu kısmen açıklayabilir.' Anna L. Boozer, Amheida II. Dakhla Vahasında Geç Roman-Mısır Evi: Amheida Evi B2 (New York: New York University Press, 2015), Böl. 6, n.143. Bununla birlikte, bu tür yasaklar yalnızca Hane 1-3'ün birincil kullanıcıları olma olasılığı düşük olan Seçilmişler için geçerliydi. 3 En çarpıcı olanı, bir Maniheist kodeksi olan P.Kellis VI Gr. 97, Ev 1, Kuzey Binası ve Ev 3 arasına dağılmış parçalar halinde bulunmuştur. Bkz. Hope ve Bowen, 'The Archaeological Context', 108; P.Kellis VI, 94-97. 4 Bkz. P.Kellis I, 28 ve 51. 5 Worp, Ev 3'ten gelen ve 'Ev 3'te bulunan belgelerin orada yaşayan insanlara yönelik/ilişkili olduğu' varsayımıyla açıklanamayan 25 belgeyi (72 belgeden) listeledi. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 76 ---

56 Bölüm 3, P.Kellis I'in çevrelerine atfedilmiştir. Editörler, 173 ismin ön prosopografisini yaptılar.6 Yukarıda adı geçen aktörlerden biri olan Tithoes'un P.Kellis V Copt. 12. Bu malzemenin geri kalanı dört ana gruba ayrılabilir (isimlerin genellikle kaybolduğu veya çıkarıldığı 'Maniheist harfler' hariç): Tehat/Horion, Maria/Makarios, Psais/Andreas ve Petros çevresi.7 Kıpti metinleri - çok az istisna dışında - tarih ve soyadı içermediğinden, Yunanca belgeler bu ikinci çevreler için bir zaman çizelgesi oluşturmak açısından hayati öneme sahipti. Neyse ki, Yunanca metinlerdeki bazı aktörler Kıpti materyalde de boy gösteriyor ve bu çevrelerden bazılarını dördüncü yüzyılın ortalarındaki Pamour ailesine bağlıyor. Hem 2. hem de 3. Hane'nin ana çevreleri için geçici bir zaman çizelgesi veren diğer rakamlar da tarihli Yunanca metinlerle ilişkilendirilebilir (aşağıya bakınız). Pek çok ismin yinelenmesi, bu çevrelerin (hepsi olmasa da) çoğu arasında bağlantılar olduğunu açıkça ortaya koydu; ancak editörler, Kıpti metinlerinin ikinci cildinin tamamlanmasına kadar bunların çoğunu ayıklamayı ertelediler. Bu cilt, P.Kellis VII, çoğunlukla House 3'ten gelen ve P.Kellis V'in çevreleriyle doğrudan ilgili olmayan materyaller içeriyordu (yaklaşık 64 metin). Editörler bu çevrelere ait yalnızca üç metin buldu.8 Bunun yerine, P.Kellis VII'den gelen mektupların büyük bir kısmı daha sonraki Pamour ailesine aittir. Çoğunun yazarı III. Pamour, eşi II. Maria, kardeşi Peksis ya da II. Philammon ve Theognostos gibi yakın arkadaşlarıydı; burada Pamour/Pekysis çemberi olarak adlandırılıyor. Bu çevreler arasında Makarios'un muhabiri I. Maria'nın rolü gibi ailevi bağlar kurulabilir: Maria II'nin annesi ve dolayısıyla Pamour III'ün kayınvalidesi olduğu anlaşılıyor. Editörler Makarios'un materyallerini 350'lerin sonuna yerleştirdikleri ve Pamour III ile Maria II'nin materyallerini sonraki nesillere atfettikleri için zaman çizelgesi değişmeden kaldı. Şu sonuca vardılar: Özetle, bizim yorumumuz, Makarios ailesi yazışmalarının MS 350'lerin sonlarına ait olduğu yönündedir (bunun kanıtı CDT I'de ayrıntılı olarak tartışılmıştır). Muhtemelen Ev 3'te yaşlı bir akraba olarak yaşayan eşi Maria tarafından birkaç yıl korunmuştur. Bunun aksine, temel Pamour belgeleri daha genç bir nesle aittir. Belki de bunlar Age., 52'dir. Bununla birlikte, birçok durumda, bağlantısız mektuplar ile burada ikamet ettiği varsayılan kişiler arasındaki olası bağlantılara dikkat çekmektedir. 6 P.Kellis V, 21-50. 7 Aynı eser, 11, 55-58. 8 P.Kellis VII Kıpti. 58 (Tehat/Horion), 59 (Psais/Andreas) ve 60 (Petros). Son ikisinden sadece başlangıçlar kaldı. Ev 3'teki bazı materyaller hâlâ yayınlanmadı, ancak çoğu çok parçalı. P.Kellis VII, 259-62. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 77 ---

57 Pamour Ailesi çoğunlukla on-on beş yıl sonra yazılmıştır ve bu nedenle Makarios veya Matthaïos'tan hiç söz etmez; ama yaşlı kadın evde hâlâ hayattaydı.9 Özetlemek gerekirse, Ev 2 ve 3'teki Yunan malzemesinin ana çevreleri şunlardır: - Ev 2 - 330'lar: Pausanias/Gena çevresi - 360'lar: Tithoes/Samoun çevresi - Ev 3 - 300-380: Pamour ailesi - 290'lar - 320'ler: I. Psais'in oğlu Pamour ve Philammon I - 330'lar - 360'lar: Psais II, Pamour I'in oğlu - 350'ler - 380'ler: Pamour III ve Pekysis, Psais II'nin oğulları Ev 3'ün Kıpti harflerinin ana çemberleri şunlardır: - c.355: Horion/Tehat çemberi - 350'ler (geç): Maria/Makarios çemberi - 360'lar (erken/geç?):10 Pamour/Pekysis çevresi - 360'lar (son): Psais/Andreas çevresi - 370 dolayları: Petros çevresi Bununla birlikte, ikinci ciltte bu 'çekirdek' çevrelerle ilişkilerini kurmak zor olan birçok mektup vardı. Bunlar, Ploutogenes'ten (P.Kellis VII Kıpti. 85-91) gelen ve ona gönderilen mektupları içerir; muhtemelen bu isimde birkaç kişi; Loihat ve Timotheos'tan mektuplar (P.Kellis VII Kıpti. 92-93); ve herhangi bir daireye kolayca yerleştirilemeyen büyük miktarda harf (P.Kellis VII Kıpti. 94-121), ancak yukarıdaki dairelerden birine bağlantılar genellikle papirüsün çok fazla hasar görmediği durumlarda bulunabilir. Editörler, diğer mektupların yanı sıra aktörlerin belirlenmesi ve birincil çevreler arasındaki ilişkilerin çözülmesi konusunda da çok değerli yorum ve önerilerde bulundular. Ancak P.Kellis VII güncellenmiş bir prosopografi içermediğinden aralarındaki olası bağlar yalnızca kısmen araştırılmıştır.11 Aşağıda bu aktörleri tanıtacağız ve bu ilişkileri daha yakından ele alacağız. Kıpti metinlerinde aile terminolojisinin yaygın kullanımından dolayı, akrabalık terimleri ancak birkaç istisnai durumda makul bir şekilde (biyolojik) aile ilişkisini belirtmek için alınabilir. Ancak bunlar 9 age, 40-41. 10 Aşağıdaki tartışmaya bakınız. 11 Worp ve R. P. Salomons, Oasis'teki isimlerin bir derlemesini yayınladılar, ancak prosopografiye girişmediler. Klaas A. Worp ve R. P. Salomons, 'Onomasticon Oasiticum: Bir Onomasticon' (2009). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 78 ---

58 3. Bölüm geniş nesiller oluşturmak için faydalıdır.¹² Bu bağlamda da biraz dikkatli olmak gerekir: aynı yazar tarafından hem 'baba' hem de 'erkek kardeş' olarak adlandırılan bireylerin örneklerinin de gösterdiği gibi, bu kullanım da akıcı ve bağlamsal olabilir. Bu nedenle, özdeşleşmeyi kurmak için akrabalık terimlerinin, paylaşılan prosopografinin, rollerin, flörtleşmenin ve yer bulmanın bir kombinasyonunu göz önünde bulundurmak zorundayız. Öyle bile olsa, yapılabilecek tanımlamalar, kanıtlar çoğunlukla ikinci dereceden olsa ve bunların kesin ilişkileri her zaman kesin olarak kurulamasa da, yukarıdaki tüm çevrelerin geniş Pamour ailesinin bir parçasını oluşturduğunun görülebileceğini güçlü bir şekilde ortaya koyuyor. 1.1 Pamour III ve Pekysis Pamour ailesinin kaynaklarda bulunan en eski aktif üyesi, Psais'in (I) oğlu Pamour'dur (I), 299-331 dönemi için kimliği doğrulanmıştır. Tekysis (I) adında bir kadınla evliydi ve Philammon (I) adında bir adamla yakın işbirliği içinde çalışıyordu. Korunan belgeleri temel olarak hukuki metinlerdir: biraz belirsizlikle birlikte yalnızca iki mektup Pamour I ve Philammon I'e atfedilebilir, 12 Dördüncü yüzyıla kadar Yunan papirüslerinde akrabalık terimlerinin kullanımı (ve önemini değerlendirmenin zorluğu) için bkz. Eleanor Dickey, 'Literal and Extended Use of Kinship Terimleri in Documentary Papyri', *Mnemosyne* 57, no. 2 (2004). Daha spesifik olarak Kellis materyali için bkz. Iain Gardner, 'Some Comments on Kipti Belgesel Papyri'deki Ismant el-Kharab'dan, *The Oasis Papers 2: Proceedings from the Second International Conference of the Dakhleh Oasis Project*, ed. Marcia F. Wiseman (Oxford: Oxbow, 2008). Psais I Pamour I Pamour II Pebos (?) Philammon I Tekysis I Tekysis Maria I Pamour III Horos III Andreas? Kapiton II Psais IV? Maria (III?), Horos (II?), Piena (III)? diğer çocuklar çocuklar Maria II Pekysis Partheni (Heni) Makarios Matthaios Piene Psais II Kapiton I Psais III Tapollos (Lo) Şekil 5 Genişletilmiş Pamour ailesi Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 79 ---

59 Sırasıyla Pamour Ailesi.13 I. Pamour ve I. Tekysis'in oğlu Psais (II) daha iyi bilinmektedir. Tarihlendirilebilen faaliyetleri dördüncü yüzyılın ortalarına, yani 333'ten 364'e kadar uzanır ve dolayısıyla (en geç) 315 dolaylarında ve muhtemelen daha önce doğmuştur. Karısı Tapollo'ydu ve bilinen çocukları arasında Pamour (III), Pekysis ve bir kızı, muhtemelen Tekysis (III) bulunmaktadır. Ayrıca Pamour (II) adında bir erkek kardeşi vardı, ancak onun kimliği yalnızca tek bir belgede kesin olarak belirlenebilir: P.Kellis I Gr. 42: Kıpti metinlerinde 'Pamour' isminin çoğu Psais II'nin oğlu Pamour III ile ilgilidir. Psais II, dördüncü yüzyılın ortalarındaki Kıpti belgelerinde, çoğunlukla dolaylı olarak da olsa, 'baba' Psais'e yapılan atıflarla belirgin bir şekilde yer alır. Yazarlığına çok az mektup atfedilebilir. Makul ölçüde kesin olan tek örnek P.Kellis VII Kıpti'dir. 110, Nil Vadisi'ndeki oğullarına yazılmıştır. Ailenin Vadi ile güçlü bağları vardı: Ev 1-3'te bulunan birkaç belge, Lycopolis ile Antinoopolis arasında, Büyük Vaha'ya giden yoldan çok da uzak olmayan bir köy olan Aphrodito'da yazılmıştı. 364 yılında II. Psais, Aphrodito'yu ana ikametgahı haline getirmişti ve aynı yıl kardeşi II. Pamour da aynısını yapmıştı.14 II. Psais'in karısı Tapollo, oğulları için sorumluluğunu üstlenirken Kellis'te kalmış gibi görünüyor; bazen Kıpti mektuplarında ikiyüzlü 'Lo' biçimiyle anılır.15 Ancak arşivin en merkezi figürleri Psais II'nin oğulları Pamour III ve Pekysis'tir. Onlar da 360'ların başında Oasis ile Valley arasında seyahat etmeye başlamışlardı ve özel mektuplarla en iyi belgelenen şey onların çevresiydi. Faaliyet dönemleri yaklaşık 350 ila 380 yıllarını kapsamaktadır. Her iki kardeş de zaman zaman dini selamlaşma ve dualar kullansa da, hatta açıkça Maniheizt işaretler kullansa da (bkz. Bölüm 5, Kısım 3.2), asıl ilgi alanları işti. Pamour III, ikisinden büyük olanıydı. İlk kez P.Kellis I Gr.'de tarihli bir belgede yer almaktadır. 24, tarih 352, burada bir grup imzacı adına yazıyor. O dönemde yetişkin bir adam olmalı, muhtemelen yaklaşık 330 ya da daha önce doğmuş olmalıdır.16 360'ların başında evlenmiş ve üç çocuk sahibi olmuştu; bunlar arasında 13 P.Kellis I Gr. 66, Pamour I tarafından yazılmıştır ve daha az kesin olarak P.Kellis I Gr. 65, Philammon (I?). İkincisi, bir Tekysis'e hitap eden bir Philammon tarafından yazılmıştır ve Worp tarafından biyolojik kız kardeşi ve I. Pamour'un karısı Tekysis I'i yazan Philammon I olarak kabul edilmiştir (P.Kellis I, 51, 174). Bununla birlikte, P.Kellis V, 21'de geçici olarak önerildiği gibi daha sonraki bir nesle ait de olabilir. Worp bunu, mali kayıp konusunda benzer endişeleri olan Kıpti materyalinden Philammon'un bir mektubuyla karşılaştırır. Bu mektup artık P.Kellis VII Kıpti adıyla yayımlandı. 81: açıkça dördüncü yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir ve Tekysis adlı en az iki kadının çağdaşı olan II. Philammon tarafından yazılmıştır (II ve III, bkz. aşağıda n.20). 14 Bkz. P.Kellis I Gr. 32 ve 42. Belki de 352 tarihli önde gelen Kellitler listesinde, P.Kellis I Gr. 24, on iki yıl önce bu zamana kadar zaten hareket halinde olduklarını belirtmek için alınabilir. 15 Bkz. P.Kellis I, 51; P.Kellis VII, 40, 46; ama bkz. 67. 16 Ayrıca bkz. P.Kellis I Gr. 38, 333 tarihli, II. Psais'in bir oğlundan söz etmektedir. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 80 ---

60 Bölüm 3 Onlara bir erkek ve bir kız. Bu, P.Kellis I Gr tarafından belgelenmiştir. 30, 363 tarihli, Pamour'un ölen eşine ait olan ve oğulları Horos'a (III) verilen mülkiyet haklarıyla ilgili bir sözleşme.17 Bu dönemde Pamour, bu mülk Afrodito'da yer aldığı için Nil Vadisi ile açıkça güçlü bağlar geliştirmişti. Karısının oralardan gelmiş olması pekâlâ mümkündür. Hatta yazar, Pamour ve Horos'u 'Mısırlı' olarak bile etiketliyor ve muhtemelen ailenin Vadi toplumuna entegre olma girişimine atıfta bulunuyor.18 Yine de Pamour, sözleşmenin hazırlandığı sırada Vaha'da bulunuyordu ve babası Psais II tarafından temsil edilmesi gerekiyordu. Vadi'ye kök saldıktan sonra da Vaha'ya dönmeye devam etmiş olmalı. Aynı zamanda hem Kıpti (P.Kellis VII Kıpti 64–72) hem de Yunanca (P.Kellis I Gr. 71) olmak üzere korunmuş tüm mektupları Nil Vadisi'nden yazılmıştır. Çoğunlukla erkek kardeşi Peksis'e ve/veya erkek kardeşi Psais'e (III) hitap ederler, ancak diğer bazı iş arkadaşlarına da selam verirler. Mektuplarının birçoğunda, muhtemelen karısı olan Maria'nın (II) yazdığı dipnotlar yer alıyor, ancak onu P.Kellis I Gr.'deki kadınla özdeşleştiriyor. 30 bazı problemler sunmaktadır (aşağıya bakınız). Tarihli bir belgede son kez ortaya çıktığında, P.Kellis I Gr. 33 (369), yine Kellis'teydi ve bir evin bir odasını kiraya veriyordu. Şu anda Aphrodito'da ikamet ettiği belirtilmemektedir ve dolayısıyla resmi olarak hâlâ Kellis'te ikamet ediyor olabilir. Her halükarda kendisi ile Pekysis, P.Kellis VII Kıpti. 69, bir noktada Vadi'de ikamet ettiğini doğruluyor. Bu sözleşme aynı zamanda Pekysis'in artık Kellis'te kendilerine miras kalan mülklerin sorumluluğunu üstlendiğini de belirtiyor. Pekysis, III. Pamour tarafından ele alınmasının ve diğer belgelerde selamlanmasının yanı sıra, pek çok korunmuş mektubun da yazarıdır (P.Kellis VII Copt. 73–79, P.Kellis I Gr. 72, 76). 360 dolaylarında muhtemelen Partheni (II) adında bir dokumacı olan bir karısı ve çocukları (en az bir erkek çocuğu) vardı.19 Onun mektupları ayrıca Kellis'le Pamour'dan daha güçlü bağları olmasına rağmen açıkça çok iş yaptığı Vadi'den yazıldı. Ancak özel mektuplarda sıklıkla yer almasına rağmen Pekysis'in kimliği yalnızca belirlenebilmektedir 17 P.Kellis I, 90. Evdeki 3 dairedaki Horos (Horos I ve II) isimli diğer aktörler için aşağıda Psais/Andreas dairesi ve Horion/Tehat dairesi ile ilgili bölümlere bakınız. 18 Lewis şöyle yorumluyor: 'Horos'un ailesinin Vadi ile uzun süredir devam eden bağları vardı... Vadi ile bu tür bağlantıları olan Oasis ailelerinin komşuları tarafından 'Mısırlılar' olarak adlandırılabilceğini hayal etmek zor değil, bu da sanırım bazı insanların 'şehir halkı' hakkında konuştuğu (ya da hala konuştuğu?) kıskançlık ve küçümseme karışımının aynısını ifade ediyor.' Lewis, 'Notationes legentis', 29-30. Her ne kadar makul olsa da bu takma adın Vadi'de hazırlanan bir belgede neden yer aldığını açıklamıyor. Belki de Afrodito'daki köylülerin "Mısırlı" olmaya çalışan yeni gelen "Oasis"lere yönelik küçümsemesiydi. 19 Çoğunlukla ikiyüzlü Heni ile özdeşleştirilir; bkz. P.Kellis VII, 142. Aslında bu isimde iki kişi vardı: bir 'anne' Partheni (I) (P.Kellis V Copt. 19, 47?) ve bir 'kız kardeş' Heni/ Partheni (II) (örn. P.Kellis V Copt. 25). İkincisi Peksis'in karısıdır ve Partheni/Heni örneklerinin çoğu muhtemelen onunla ilgilidir. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 81 ---

61 Tarihlendirilebilir bir Yunanca belgede kesin olarak Pamour Ailesi: P.Kellis I Gr. 44, Aphrodito'da yazılmış 382 tarihli bir kredi sözleşmesi, orada bulunan başka bir Kellis köylüsünden altın bir katı borç aldığını gösteriyor. Afrodito'da ikamet ettiği belirtilmiyor ve Pekysis muhtemelen onu köye getirirken yanında getirmişti, dolayısıyla bu noktada muhtemelen hala bir Kellis sakiniydi. Bu iki kardeşin mektuplarında diğer birçok iş arkadaşı da belirgin bir şekilde yer alıyor; kız kardeşleri III. Tekysis,20 kocası Kapiton I, Philammon II ve Charis çifti, 'baba' Horos I ve 'kardeşler' Psais III, Andreas ve Theognostos da dahil. Bunların hepsi kendi başlarına yazarlar ve/veya alıcılar olarak ortaya çıkıyor, ancak bazı durumlarda Pamour III veya Pekysis ile olan özel ilişkilerini ayırt etmek zor. Psais III durumunda, o muhtemelen Pamour III/Pekysis'in bir başka küçük erkek kardeşiydi. Aşağıda kendisinin ve 'kardeş' Andreas'ın Psais/Andreas çevresinin kahramanlarıyla özdeşleştirilmesi gerektiği tartışılıyor. Ailenin genel olarak birbirleriyle iyi ilişkiler içinde olduğu görülüyor. Mektuplar, birbirlerinin arkadaşlığına duyulan özlemin veya birbirlerinin sağlığıyla ilgili endişelerin birçok ifadesini içeriyor. Elbette papirüslerde bu etkiye yönelik formüsel ifadeler yaygındır ve içten kaygı ile sıradan topoî arasında ayırım yapmak zordur. Ancak zaman zaman dindar bir din diliyle desteklenen bazı tuhaf ifadeler, bunların yalnızca formalite olmadığını gösteriyor. P.Kellis I Gr. 71, Pamour III, Psais III'ü 'en onur duyulan ve gerçekten özlenen kardeş' (II.1-2) olarak selamlarken, P.Kellis VII Copt. 72, Psais III ve Theognostos'a ayrıntılı bir dua ve şu gibi ifadelerle hitap eder: 'Çünkü kalbimi delen sana olan sevgiyi Tanrı dışında kimse bilemez' (II.5-7). P.Kellis I Gr. 72, Pamour III'e, Pekysis kenarlara şöyle yazıyor: 'Bunun için hemen sana geleceğim, çünkü ağır kafalı görünüyordun' (I.43). Mektuplar aynı zamanda gerilime de işaret ediyor. Tekysis III'ün kocası Kapiton I, şiddetli bir çatışmanın ardından ortadan kaybolmuş gibi görünüyor: P.Kellis I Gr. 76'da Pekysis, kayınbiraderinin Vadi'de bir yere gittiğini, artık ortak hiçbir noktalarının kalmadığını yazıyor ve ondan 'sözde Kapiton (τινος λεγομένου Καπίτωνος)' olarak söz ediyor (II.6-7). Ailenin daha sonraki geçmişi bilinmiyor. Ev 3'ten yalnızca iki papirüs, Pekysis'in 382'deki kredi sözleşmesinden sonraki faaliyete dair kanıt veriyor, ancak bunlar (anlayabildiğimiz kadarıyla) Pamour III veya Pekysis'in torunlarını ilgilendirmiyor. 386 tarihli diğer bir kredi sözleşmesi, P.Kellis I Gr. 45, yeğenleriyle ilgili olabilir: 20 Üç Tekysis varmış gibi görünüyor; Pamour I'in karısı Tekysis I; 'anne' Tekysis II; ve Psais II'nin kızı Tekysis III. İlk ikisinin tanımlanması mümkündür. İsmi çoğu örneği muhtemelen Tekysis III ile ilgilidir. Kapiton I ile olan evliliği için bkz. P.Kellis VII Kipti. 75, P.Kellis I Gr. 76. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 82 ---

62 Bölüm 3 Kapiton (II) Kapiton'un (I) oğlu, o dönemde Thio köyünde ikamet etmektedir.²¹ Arşivin tarihlenebilir en son metni P.Kellis I Gr. 77, tanınmış bir ismin görülmediği, 389'dan kalma bir adli işlemin oldukça parçalanmış bir kaydı. Kısa açıklama. Pamour/Pekysis Çevresi'nin tarihlendirilmesi: Maria II ve P.Kellis I Gr. 30 Editörler Pamour III ve Pekysis'in özel mektuplarını 360'ların sonu veya 370'lerin başına tarihlendirdiler. Ancak sözleşme P.Kellis I Gr. 363 tarihli 30, aslında bunların çoğunu yaklaşık yarım on yıl öncesine, 360'ların başlarına yerleştiriyor olabilir. Bu argümanın biraz açıklanması gerekiyor. Sözleşme, Psais (II) oğlu Pamour (III) oğlu Horos (III) ile Psenpnouthes adında bir adam arasındaki mülkiyet haklarının değişimiyle ilgilidir. Horos III, Afrodito'daki bir evin hissesini annesinden miras almıştır, ancak hem Horos hem de babası Pamour III katılamadığından, onları temsil etmek büyükbaba Psais II'ye düşer. II. Maria, III. Pamour'un karısı olma ihtimali açık ara en muhtemel aday olduğundan, onun 363'teki ölümü, onun dahil olduğu tüm mektupların bu tarihten öncesine ait olmasını gerektirecektir.²² Bunun tersine, III. Pamour'un Maria II'nin bulunmadığı ancak onun bir dipnot eklemesinin beklendiği mektupları, daha geçici olarak onun ölümünden sonrasına tarihlenebilir.²³ Onun ölümüyle ilgili bir söz, akrabaları Philammon II'nin bir mektubunda bile bulunabilir. P.Kellis VII Kıpti'de. 80, Pamour'un başına gelen 'büyük bir kötülükten' söz ediyor²⁴ ve Pekysis'e şunları yazıyor: 'Çünkü onu teselli etmesi gereken sizlersiniz; Şüphesiz biz ona büyük bir belanın geldiğini biliyoruz. Ayrıca yaşlı kadının cenazeden ayrıldığını da duyduk' (II.12-16). İkinci kötülük yaşlı bir kadının ölümüyle ilgili olduğundan, ilk kötülük de benzer şekilde bir ölümü içerebilir ve bu özellikle Pamour III için çok zordu. Karısının ölümü bariz bir aday gibi görünüyor.²⁵ Maria ismi Philammon II'nin diğer mektuplarında geçmiyor. Ancak yine de bu olaylar zinciri varsayımsal kalıyor ve bazı itirazlar var. Bunlardan biri, Pamour III'ün mirasçısı olan III. Horos'un yaşıyla ilgilidir. 21 Geç tarih göz önüne alındığında, Kapiton'un (I) ayrılmış olması muhtemeldir. Onun için bkz. P.Kellis I Gr.'da Korax oğlu Kapiton. 24. 22 Bunlar arasında P.Kellis VII Copt. 64-66, 71, 77, P.Kellis I Gr. 71, belki P.Kellis V Kıpti. 42 ve P.Kellis VII Kıpti. 115 ve P.Kellis I Gr. 72 ve 73. 23 Başta P.Kellis VII Kıpti harfleri. 72 ve 103. Pamour III olduğu varsayılan bazı mektuplarda onun varlığının veya yokluğunun belirsiz olduğu eklenebilir: P.Kellis VII Copt. 67, 68 ve 70. P.Kellis VII Copt.'un yazarı. Ancak 70 belirsizdir, P.Kellis VII Copt. 67 ve 68 çok eksiktir (Maria'nın son yazısının aslında kısmen birincisinde korunmuş olması mümkündür). Bkz. P.Kellis VII, 60. 24 Tesellinin ana nesnesi olarak Pamour için, bkz. aynı eser, 123. 25 Mektubun bu bölümünün yazarı da Pamour olmasına rağmen, Pamour III'ün mektuplarından birinde II. Maria'nın kendisi hasta düştüğünden bahsetmiş olabilir. Bkz. P.Kellis VII Kıpti. 71, ancak bkz. 72. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 83 ---

63 P.Kellis I'deki Pamour Ailesi annesi Gr. 30. Pekysis'in P.Kellis I Gr. mektubuna göre, bir noktada Kellis'teki bir köy ayinine atandı. 72. Bu mektupta Pamour'un karısı hala hayatta ve Vadideki kocasına selamlarını gönderiyor. Naphtali Lewis, Horos'un kendisini P.Kellis I Gr.'de temsil etmediğini öne sürdü. 30 çünkü o reşit değildi ve bu nedenle büyükbabası tarafından temsil edilmek zorundaydı. 26 Ancak Horos'un annesinin ölümünde reşit olmaması, onun ayin randevusunda hayatta olmasıyla çelişiyor gibi görünüyor: ayinler genellikle olgun, sağlam vücutlu erkeklere ayrılmıştı. 27 Bu durumda III. Pamour'un iki karısı olmalı: biri 363'te ölen, III. Horos reşit olmayan ve diğeri de ondan sonra hayatta olan Horos reşit oldu ve ayine atandı. İkincisi Maria II olabilir, bu da editörlerin Pamour mektuplarının tarihini 360'ların sonlarına tarihlemesini olası kılmaktadır. 28 Öte yandan P.Kellis I Gr.'de bir temsilciye ihtiyaç duyulmaktadır. 30, Horos III'ün Vaha'daki evinde olmasıyla tatmin edici bir şekilde açıklanabilir - aslında burada P.Kellis I Gr.'de bulunmaktadır. 72. Bir diğer itiraz ise diğer çevrelerle çapraz referans yapılmasından kaynaklanmaktadır. Eğer II. Maria 363'te ölen eş olsaydı, III. Pamour'un mektuplarının çoğu Maria/Makarios çevresinin mektuplarıyla çağdaş olurdu veya onlardan yalnızca birkaç yıl uzakta olurdu. Ancak editörlerin de belirttiği gibi Makarios, Pamour/Pekysis çevresinin mektuplarında yer almıyor. İkisi arasında, 350'lerin sonlarındaki Maria/Makarios mektupları ile 360'ların sonlarındaki Pamour mektupları arasında on-onbeş yıllık bir boşluk şeklinde bir nesil değişimi önerdiler. 29 Bu durumda Maria II'nin, Pamour III'ün ikinci eşi olarak alınması gerekir. Yine de bana öyle geliyor ki, bu çevreler arasında başka açılardan kapsamlı örtüşme, zamansal bir fark olsa da, bunun çok büyük olmadığını gösteriyor. 26 Naphtali Lewis, 'Notationes legentis', Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni 34, no. 1-4 (1997). 27 Teorik olarak, erkekler kelle vergisine tabi oldukları yaşta, yani 14 yaşında ayinlere katılmakla yükümlü hale gelmiş olabilirler, ancak şimdiye kadar papirüslerde belgelenen en genç ayin uzmanlarının yaşları 18-20 arasındadır ve büyük çoğunluğu daha yaşlıdır. Bkz. Lewis, Zorunlu Kamu Hizmetleri, 72 n.46. Bunun Horos için de geçerli olduğunu varsayarsak, P.Kellis I Gr. ile arasında en az 5 yıl olacaktır. 30 ve 72, ikincisini en erken c.368'e yerleştirir. 28 Her ikisinde de eş olarak isimsiz kalmasına rağmen P.Kellis I Gr. 30 ve 72, hangi eşin (363 öncesi veya sonrası) Maria II olacağını kesin olarak söyleyemeyiz. Üçüncü bir olasılık, II. Maria'nın III. Pamour'un karısı olmaması (ama örneğin biyolojik kız kardeşi olması) çok daha az olası görünüyor. 29 Editörler bunu şu şekilde nitelendiriyorlar: 'Makarios ve Pamour'un Kellis'e hemen hemen aynı anda yazmaları ve farklı çağdaşlara hitap etmeleri nedeniyle hala bu kuşaksal 'değişim' izlenimini vermeleri kesinlikle akla yatkındır. Bu nedenle, nesillerden bahsettiğimizde mutlaka aralarında yirmi yıllık bir fark olduğunu ima etmiyoruz (örneğin). Yukarıdaki örnekte bizi Makarios ailesi mektupları için kavramsal bir tarihe götüren bir dizi faktör vardır. son 350'ler; ve on ila on beş yıl sonra Pamour için.' P.Kellis V, 11. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 84 ---

64 3. Bölüm Psenpnouthes I ve Kyria I, Philammon II ve Charis, 'anne' Tapshai I ve Apa Lysimachos gibi merkezi 'yaşlı' figürler her iki çevrede de aktiftir. Üstelik benzer bir itiraz, baş aktörlerin burada olmamasına rağmen editörlerin kabaca Maria/Makarios'la çağdaş olduğunu düşündükleri Horion/Tehat çevresinin mektuplarına da yöneltilebilir. Kanıtlar daha basit bir şekilde açıklanabildiği sürece yeniden evlenmeyi varsaymamamız gerektiği ilkesinden hareketle, III. Pamour'un mektuplarının çoğu için 360'ların başlarına tarihlemeyi, kendisi ile Maria/Makarios çevresinin mektupları arasında belki üç-beş yıllık bir boşluk olmasını tercih ediyorum. Bu çevrenin diğer üyelerinin (Philammon II, Theognostos, Pekysis) II. Maria'yı içermeyen mektupları yine de biraz daha sonraki bir döneme (örneğin 360'ların ortalarına) ait olabilir. 1.2 Maria I ve Makarios Editörlerin belirlediği bir diğer çevre ise 'anne' Maria (I) merkezlidir. 'Kardeşi' Makarios ve 'oğulları' Matthaïos ve Piene tarafından yazılan en az yedi Kıpti mektubun ana alıcısıdır.³⁰ Kellis'teki diğer akrabaları ve iş arkadaşlarıyla birlikte yaşıyordu. Maria I muhtemelen Matthaïos ve Piene'nin biyolojik annesiydi; Makarios onun kocası ya da erkek kardeşi olabilir. Bu çevrenin mektupları, yazarların akrabalık terminolojisini cömertçe kullanması nedeniyle aile bağlarının izini sürmenin zorluğunu örnekliyor. Böylece Makarios, I. Maria'ya, "kardeşleri" Psenpnouthes I ve Kyria I ve "anne" Tamougenia'nın yanı sıra hitap eder; ayrıca çok sayıda başka 'erkek kardeş', 'kız kardeş', 'anne' ve 'baba'dan bahseder veya onları selamlar (bkz. Bölüm 6, Kısım 3.1). İsimlerin çoğu Pamour/Pekysis çevresinde tekrarlanıyor. Buna, bu çevrenin ana aktörleri olarak tanımlanabilecek Pamour, Pekysis ve Philammon'un oyuncularını da dahildir.³¹ Pamour III'ün P.Kellis I Gr. mektubundan bir pasaj. 71, editörlerin belirttiği gibi aralarındaki ilişkiye dair bir ipucu veriyor.³² Maria II'nin eklediği bir dipnotta 'annesi' Maria'ya hitap ediyor. 30 P.Kellis V Kıpti. 20–22, 24 (Makarios); 25–26 (Matthaïos); 29 (Piene). Makarios'un P.Kellis V Copt. mektubunda da kendisine değiniliyor. 19, burada Matthaïos birincil alıcıdır. Diğer bazı mektuplar (P.Kellis V Kıpti. 23, 27, 28, 52) muhtemelen ona - ya da en azından aynı yazarların ürünlerine - gönderilmişti ama bunlar incelenemeyecek kadar parçalıydı. 31 Kesinlikle P.Kellis V Copt. 24 ve 25, ama muhtemelen P.Kellis V Kıpti'de de var. 20, 22 ve 26, Pamour ve Philammon'un Nil Vadisi'ne gidip gelirken birlikte seyahat ettikleri yer. Son üç örnekte Pamour III'ün kimliği editörler tarafından şüpheyle karşılanmaktadır (P.Kellis V, 36), ancak Pamour'un, aynı zamanda bir Pamour'u Nil Vadisi'ne yerleştiren üç mektupta da Kellis'teki insanlarla karşılaşmaması dikkat çekicidir, oysa kendisi ilk ikisindedir - P.Kellis V Copt. 26, kuşkusuz isminin geçtiği noktada kopuyor. Ayrıca Pamour III ve Philammon II'nin mektuplarda açıkça görülen yakın bağlarına da dikkat edin (örneğin, P.Kellis VII Copt. 82). 32 Bkz. P.Kellis VII, 40–41. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 85 ---

65 Pamour Ailesi Bunun Maria I, Maria II'nin biyolojik annesi olduğundan şüphe etmek için çok az neden var. Maria I, Makarios, Matthaïos ve Piene bu nedenle rahatlıkla III. Pamour'un kayınpederi olarak tanımlanabilir. Ancak Makarios ve Matthaïos, Pamour/Pekysis çevresinde hiç tekrarlanmaz ve Ploutogenes (yani Piene) isminin çeşitli varyantları ortaya çıksa da, bunlar hem House 1-3 metinlerinde hem de genel olarak Kellis metinlerinde o kadar yaygındır ki burada bir tanımlama yapmak zordur.³³ Makarios, Piene ve Matthaïos'un hepsi Nil Vadisi'ndeki yerlerden yazıyor. Makarios ve Matthaïos, Hermopolis'ten yazıyorlar ve burayı ana ikametgahları haline getirmiş görünüyorlar, ancak aynı zamanda yakınlardaki Antinoopolis'e de geziler yaptılar. Makarios Vadi'de bazı işler yürütüyordu. Mektupları pek çok sıradan eşya (çoğunlukla tekstil), meyve ya da para talepleri içeriyordu ve karşılığında ailenin Vadi'deki işleri hakkında sık sık kötü haberler veriyordu - aslında editörler 'zamanının büyük bir kısmını şu ya da bu konuda 'sıkıntılı' geçirerek geçirmesinin Makarios'un (ya da en azından tarzının) bir bakıma karakteristiği gibi gördüğünü' belirttiler.³⁴ Ancak Makarios'un ticari kaygıları ayrıntılı dini dil ve dini kaygılarla iç içe geçmiş durumda. Böylece, P.Kellis V Copt'un başlangıcında. 22, Maria'yı ve onun birlikte aldığı kişileri 'iyi bakıcılar, her iyi şeyde gayretli olanlar, yaşayan ırkın çocukları, gelişen ağacın meyvesi ve sevginin çiçekleri' olarak selamlıyor (II.4-6). P.Kellis V Kıpti'de. 19, Matthaïos'a hitaben, 'Paraklit'e bir söz atfediyor, Matthaïos'u dini literatürü incelemeye teşvik ediyor ve belli bir 'diyakozun' işlerini tartışıyor. Matthaïos ve Piene'nin mektupları da benzer şekilde dinsel bir ton sergiliyor, Maniheizt repertuarına özgü duaları kullanıyor (bkz. Bölüm 5), sıradan istekler ise mektuplarında neredeyse hiç yok. Üstelik Makarios ve iki oğlu, Apa Lysimachos ve 'Öğretmen' gibi açıkça dini otorite figürleri olan kişilerin yaptıklarını sık sık tartışıyorlar. Genç Piene bu adamlara özellikle yakındı; Antinoopolis'te Lysimachos'un yanında kalırken ve İskenderiye'ye kadar Öğretmen'i takip ederken bulunur. Muhtemelen dini eğitim alıyordu.³⁵ 1.3 Psais III ve Andreas P.Kellis V'de, editörler Psais adında bir adama hitaben üç mektup içeriyordu: ikisi belli bir Ouales (yani Valens) tarafından ve biri belli bir Ammon tarafından yazılmıştı; 33 Ploutogenes/Piene, 'Gena', 'Iena', 'Iene' ve 'Piena' dahil olmak üzere diğer harflerde çeşitli formlarda bulunur. Editörler onu bu diğer figürlerden herhangi biriyle özdeşleştirmese de ismin bu isim ailesine ait olduğu açıktır. Bkz. P.Kellis VII, 143-44. 34 P.Kellis V, 185. 35 Örneğin; Baker-Brian, 'Kitle ve Elit', 180-81. Bkz. Bölüm 8, Bölüm 3.2. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 86 ---

66 Bölüm 3 P.Kellis V Kipti. sırasıyla 35, 36 ve 37.36 Psais, hem P.Kellis V Kipti'de hem de 'kardeş' Andreas ile karşılanıyor. 36 ve 37. Buna karşılık, hem Psais hem de Andreas, biyolojik kardeşleri olmadıkları açık olmasına rağmen yazarlar tarafından 'kardeşler' olarak adlandırılıyor. Akrabalar arasında P.Kellis V Kipti'de Ouales tarafından karşılanan iki 'küçük kardeş' lena ve [Hor] bulunabilir. 36.37 Bu kardeşler grubu, Psais/Andreas çevresi olarak adlandırılabilir şeyin başlıca aktörleridir. Göreceğimiz gibi, onların metinleri Pamour ailesinin daha sonraki tarihini anlamının yanı sıra Kellis'teki Maniheist metin uygulamaları açısından da büyük önem taşıyor. Ne yazık ki, aktörlerin diğer metinlerle ilişkilendirilmesi de, isimlerinin - özellikle Psais, lena (yani Ploutogenes) ve Hor - Kellis'te geçerli olması nedeniyle zordur. Ancak bazı tespitler yapılabilir. Birincisi, bazı metinler, diğer göstergelerin yanı sıra, P.Kellis V Copt. 36 (bkz. Tablo 3). Bu temelde, Psais/Andreas çemberine en az beş metin daha eklenebilir.38 Biraz daha az kesin bir şekilde, bu aktörlerin Ploutogenes harfleri olarak adlandırılan harflerle ilişkilendirilmesi mümkündür; buradaki diğerlerinin yanı sıra Psais/Andreas'ın 'küçük kardeşleri'ni burada Ploutogenes III ve Horos II olarak adlandırılan iki figürle tanımlamak mümkün görünmektedir.39 Son olarak ve en önemlisi, Psais ve Andreas ikilisinin belirgin bir şekilde öne çıktığı gösterilebilir. Pamour/Pekysis çevresi. P.Kellis V40'taki editörler bu çevreler arasında bir bağlantı öngörmüştü ve P.Kellis VII'deki materyal de bunu doğruluyor. Pamour III ve Pekysis'in en yakın arkadaşı aslında Psais III adında bir "kardeş"tir ve düzenli olarak küçük "kardeş" Andreas ile birlikte olur. İki çevre arasındaki çok sayıda başka prosopografik bağ, bu ikisinin Psais/Andreas çevresinin ana figürleriyle özdeşleştirilmesini güçlü bir şekilde desteklemektedir.41 36 Psais ve Andreas'a muhtemelen Ouales tarafından yazılan bir başka mektup, P.Kellis VII'de P.Kellis VII Copt olarak ortaya çıkmıştır. 59, ancak yalnızca parçalar korunmuştur. 37 Hor yeniden yapılandırıldı, ancak hem boşluğun boyutu hem de aşağıda verilen metinler göz önüne alındığında muhtemelen uygun olacaktır. 38 P.Kellis VII Kipti. 105, 111, 115, 118 ve P.Kellis I Gr. 75. Bunları Psais III ile ilişkilendirmeye yönelik argümanlar, editörün ilgili metinlere yaptığı yorumda bulunur ve ayrıca bkz. P.Kellis VII, 144. Her erkek kardeş her mektupta geçmez ve P.Kellis VII Copt. 115 Piena ve Hor'un yanında Maria (III?) adında bir 'çocuk' ortaya çıkar. Yine de bu mektupları birbirine bağlamaya yarayan başka yinelenen rakamlar ve konular var. 39 Özellikle mektuplarda P.Kellis VII Kipti. 88, 89 ve 91. Uzun süreli bir tartışma için bkz. Teigen, 'Limbs', 83-88. 40 P.Kellis V, 57-58. 41 Özellikle bkz. P.Kellis VII Kipti. 105 ve 115 ve yukarıda sözü edilen Ploutogenes mektuplarında (n.39) birçok Pamour ilişkisinin varlığı. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 87 ---

67 Pamour Ailesi Tablo 3 Psais, Andreas, Ploutogenes ve Horos Metin Dizisi Yazar / selamlıyor / taşıyor Alıyor / selamlıyor P.Kellis V Kıpti. 36 Psais, Andreas, Iena, [Hor] P.Kellis VII Kıpti. 105 Psais, Piena, Hor Andreas P.Kellis VII Kıpti. 111 Psais, Andreas, Hor P.Kellis VII Kıpti. 115 Andreas Psais, Piena, Hor P.Kellis VII Kıpti. 118 Psais, Iena, Hor P.Kellis I Gr. 75 Psais, Ploutogenes, Hor Bu belgeler aracılığıyla Psais ve arkadaşlarının Pamour ailesindeki rolü hakkında fikir sahibi oluyoruz. Psais III öncelikli olarak Kellis'te bulunuyordu; burada Pamour ailesi için ev işleri ve tekstil işleriyle ilgilenmede önemli bir rol oynuyordu ve sık sık yün alması ya da işçi tutması isteniyordu.⁴² Aynı zamanda dini işlerle de ilgileniyordu: Kendisine gönderilen birkaç mektup güçlü dini duygular ifadeleri içeriyor ve bazıları ondan dini görevleri yerine getirmesini talep ediyordu.⁴³ Pamour III ve Pekysis tarafından kendisine verilen sorumluluklar göz önüne alındığında, onun biyolojik kardeşleri olması muhtemeldir. Andreas, Ploutogenes III ve Horos II'yi düşünürsek, onların da Pamour ailesinin genç akrabaları olmaları muhtemeldir, ancak ilişkilerinin ayrıntılarını belirlemek zordur. Ne yazık ki Ploutogenes/Horos'un kimliği Pamour III ve Peksis'in mektuplarında açık bir şekilde belirlenemiyor. Bu da bu dairenin tarihlenmesine dair bir ipucu verebilir. Daha önce tartışıldığı gibi, Psais III/Andreas'a yazılanlar da dahil olmak üzere Pamour III ve Pekysis'in mektupları muhtemelen 360'ların başlarına ve ortalarına tarihlenmektedir. Ploutogenes III ve Horos II'nin isimlerinin geçtiği mektupların, hane tarihinin daha sonraki bir dönemine, bu ikisinin yetişkinliğe ulaştığı döneme ait olması muhtemel görünüyor. Maria/Makarios çevresinden isimler kendi zamanlarında hala aktif olduğundan aradaki fark çok büyük olmayabilir. Pamour/Peksis çevresinin mektuplarından sonraki beş ila on yıllık bir süre - yani 360'ların sonu veya 370'lerin başı - makul görünüyor ve editörler tarafından daha önce öne sürülenlerle aynı çizgide.⁴⁴ Bu noktada Pamour III ve Pekysis muhtemelen babalarının sorumluluklarını büyük ölçüde üstlenmişlerdi; Vaha. 42 Bkz. P.Kellis V Kıpti. 37 ve P.Kellis VII Kıpti. 105 ve Pamour mektuplarının birçoğu. 43 Bkz. yukarıda bahsedilen P.Kellis V Copt. 36, aynı zamanda P.Kellis VII Kıpti. 73 ve 111. 44 P.Kellis V, 11. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13 ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 88 ---

68 Bölüm 3 1.4 Tehat, Horion ve Horos I Malzemedeki bir diğer merkezi figür dokumacı Tehat'tır. Ad, bir dizi farklı belgede bulunur: alıcı olarak (P.Kellis V Copt. 18, 51, P.Kellis VII Copt. 58) ve birkaç mektubun yazarı (P.Kellis V Copt. 43, 50). Bu mektuplardan ikisi, P.Kellis V Kıpti. 18 ve P.Kellis VII Kıpti. 58, Horion adında bir adam tarafından yazılmıştır.⁴⁵ Onun mektupları, Tehat ve ortağı Hatres'e gönderilen kıyafet siparişleriyle ilgilidir ve Tehat'ın Kellis'te bulunan bir tekstil atölyesinden sorumlu olduğunu kuvvetle ima etmektedir. Kendisi büyük olasılıkla dile, prosopografik bağlara ve içeriğe dayalı olarak Kıpti dilindeki bir grup anlatımın (P.Kellis V Copt. 44, 46-48) yazarıydı. Tehat, ailenin komşusu Samoun tarafından Yunanca P.Kellis I Gr harfiyle karşılanır. 12,46 ve iki Kıpti mektubunda bahsedilen 'kardeş Şapka' olabilir, P.Kellis VII Copt. 93 ve 95. Son olarak, KAB'da (558-59) 'dokuma için' pamuk borçlu olan bir Tehat ile özdeşleştirilebilir; bu durumda babasının adı Lena'dır.⁴⁷ P.Kellis V Copt. 43, Tehat Kellis'in dışından yazıyor ve adını deşifre etmek zor olan bir "oğul" a hitap ediyor.⁴⁸ Kıpti metinlerin çoğu kayıp, ancak Tehat oğluna yük hayvanlarıyla bir şeyler göndermesi ve bir hayır işi yapması için yalvarıyor gibi görünüyor. Bu mektubun Yunanca eki daha iyi korunmuştur. Petrol sevkiyatıyla ilgili bir mesaj ve bir Leporius ile Makarios'tan selamlar içeriyor. P.Kellis V Kıpti. 50 aynı şekilde bir kadın yazarın oğluna yazdığı, 'sınıra (□□□ω)'⁴⁹ nakliye ve ilgili çalışmayla ilgili bir mektuptur. 45 Editörler P.Kellis VII'de yazımlarını Orion olarak değiştirdiler, ancak bir açıklama yapmadan; bkz. P.Kellis VII, 20. Bu nedenle P.Kellis V. 46'da bulunan 'Horion' sözcüğünü kullanmaya devam ettim. Bağlam parça parçadır. Worp ilk önce Θατμε[... μετὰ τῶν] υἱὼν αὐτῆς'u okudu, ancak daha önce doğrulanacak bir 'Thatme[...]' ismi bulamadığını kaydetti (P.Kellis I, 38). Ben burada Θατ μετὰ τῶν] υἱὼν αὐτῆς (P.Kellis IV, 66 n.28) okuyan Bagnall'ı takip ediyorum. Tithoes/Samoun ve Tehat arasındaki bağlantı, Tapsais, Tbeke ve Tithoes adlarının her iki çevrede de tekrarlanmasıyla güçlenmektedir, bkz. Bölüm 4, Kısım 1. 47 Belki de Lena (yani Ploutogenes), Ev 2'deki belgelerde bulunan Pataias'ın oğlu Ploutogenes ile özdeşleştirilebilir. Bu, Tehat'ı Pamour ailesinin tekstile uzun süredir ilgi duyan bir komşusunun kızı yapar. Diğer bir olasılık da 353 yılında komarch olan Ouonsis'in oğlu Ploutogenes'tir. Bu varsayım, P.Kellis V Copt. 47, muhtemelen Tehat tarafından yazılmıştır. Belki Tehat babasının papirüsünü yeniden kullanıyordu: Onun belgelerini saklaması, Ouonsis oğlu Ploutogenes'in Ev 1-3'teki diğer belgelerinin varlığını açıklayabilir (P.Kellis I Gr. 18, 23, 24). Ancak bunlar daha fazla kanıt yerine yalnızca öneri olabilir. 48 'Psenpsais' önerisi için bkz. P.Kellis V, 252. P.Kellis V Copt. 43 (II.1-2)? Tehat'ın yazılarındaki diğer Mısır isimlerinin baş harfleri genellikle □'den yoksundur. 49 Bu terimle ilgili olarak editörler şunu yazıyor: 'Terim aynı zamanda bir bölge veya isim anlamına da gelebilir. Resmi ve askeri kontrolün olacağı Vaha'ya giriş noktası anlamına geldiğini düşünüyoruz.' P.Kellis VII, 164. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 89 ---

69 Pamour Ailesi 'depoları (ⲉⲡⲟⲗⲁ)'. Although the names of both author and recipient are lost, the frame and the occurrence of a Hatres working with the author and of an associate named Horion provide good reasons for identifying the author as Tehat.⁵⁰ In addition to the two letters to Tehat/Hatres, three more letters from this Horion have been preserved addressed to a 'brother' Horos (P.Kellis V Copt. 15–17) – a man who did, however, have close ties to Tehat/Hatres.⁵¹ Horion'un Tehat/Nefret'e yazdığı mektuplar öncelikle iş odaklıyken Horos'a yazdığı mektuplar daha karmaşık bir ilişkiyi ortaya koyuyor. Horos I and Horion were probably not biological brothers.⁵² Horion's letters still suggest a strong tie between them, and are adorned with religious language, greeting Horos for instance as a 'limb of the Light Mind'. Onlar da Horion'un Horos adına yaptığı para, petrol ve buğday işlemlerini içeren işleri tartışıyorlar. Bu işlemlerden en azından bazıları, muhtemelen Seçilmişlere yönelik bir hayır kurumu olan agape olarak tanımlanmaktadır (bkz. Bölüm 8). Timotheos, Rax ve Pateni gibi birkaç 'oğullarımız' Horion'a işlerinde yardımcı oluyor. Akrabalık terimleri açıkça toplumsal anlamda ve muhtemelen (meslekten olmayan) dini bağlamda kullanılmaktadır. Tarihlendirmelerine dönecek olursak, çeşitli kanıtlar Tehat için yaklaşık 355-70 tarih aralığını,⁵³ Horion için ise 350'lerin ortası - sonu tarih aralığını vermektedir. Although the letters cannot be placed with certainty beyond the broad period c.355–80, the editors inclined towards a date in the mid-late 350s due to prosopographical considerations.⁵⁴ As to their location, Tehat was probably chiefly located in Kellis, although she also made trips such as that to the 'border', while Horion wrote from somewhere perhaps not too far off from Kellis. Bu, Pamour ailesiyle olan ilişkileri sorusunu gündeme getiriyor. The accounts attributed to Tehat mention Psais II and Pamour (probably III) by name, but these central members of the family do not appear in the letters of Horion. Bunun yerine başka bir figür grubu, Partheni II, Theognostos ve Horos gibi daireler arasındaki ilişkiye dair bir anahtar sunabilir. As mentioned previously, Partheni, often shortened 'Henı', was the wife of Pekysis: 50 Ibid., 276. 51 See a greeting to 'son' Hatres in P.Kellis V Copt. 17 ve belki de Tehat'ın P.Kellis V Copt. 43 (I.30) – ikincisi maalesef oldukça parçalanmış bir bağlamda. 52 Horion en önemlisi P.Kellis V Copt.'da 'babam'dan bahseder. 15 (I.10). 53 This includes Tehat's Coptic accounts (dating 355–73), her contact Timotheos son of Tiberios (for whom, see P.Kellis I Gr. 3, mid-350s), as well as her appearance in the KAB (361–64) and in the letter of Samoun (360s). 54 P.Kellis V, 140. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 90 ---

70 Bölüm 3 Tehat adına tekstil işleriyle ilgili olarak adı birkaç kez geçiyor. Dahası, Pamour III ve Pekysis'in sık sık selamladığı bir 'kardeş' olan Theognostos figürüyle de yakından bağlantılıydı.⁵⁵ Adı Horion'un P.Kellis V Copt. 17, Nefretlerle birlikte bir 'oğul' olarak karşılanıyor. Son olarak Pekysis'in birçok mektubunda önemli bir muhatap olarak belli bir Horos'un görünümü vardır (P.Kellis VII Kipti. 76, 78, 79). Kuşkusuz Kellis'te 'Horos' ismi yaygın ama bence bu ikisini tanımlamak için iyi nedenler var. Öncelikle Pekysis'in Horos'a yazdığı mektuplarda, gördüğümüz gibi Tehat ve Horion'la bağımsız bağlantıları olan Theognostos ve II. Partheni de yer alıyor. İkincisi, Pekysis genellikle ayrıntılı dini ipuçları kullanmazken, Horos'a gönderilen mektupların tümü dualarla donatılmıştır; bazıları oldukça ayrıntılıdır (bkz. Bölüm 5, Kısım 3.2). Horion'un Horos'a yazdığı mektuplarda da benzer dini havayı buna benzetebiliriz. Üçüncüsü, Pekysis ve Horion'un Horos'a hitaben yazdığı mektuplar bir arada bulunmuştur.⁵⁶ Bunların ayrı bir 'Horos dosyası'na ait olması muhtemeldir. Buna dayanarak, yukarıda tartışılan farklı Horoslar tek bir figür olarak ele alınabilir, Horos I. Horos I, Tehat/Hatres, Theognostos ve Partheni arasındaki bağlantılar arşiv içinde ayrı bir alt grup oluşturduklarını düşündürmektedir. Muhtemel bir açıklama, burada Pekysis'in karısı II. Partheni aracılığıyla Pamour ailesine bağlı bir grup akrabayla karşı karşıya olduğumuz ve dolayısıyla III. Pamour'un kayınpederi Maria/Makarios'un çevresi ile karşı karşıya olduğumuz olabilir.⁵⁷ 1.5 Petros Çevresi Belirli bir "oğul"un "annesi" P.Kellis V Kipti'ye yazdığı mektuplar diğer çevrelerle daha az açık bir şekilde ilişkilidir. 38–41. Hem yazarın hem de alıcının isimleri kasıtlı olarak çıkarıldığı ve mektupların çoğunda Petros adlı bir kardeşten bahsedildiği için, bunlar 'Petros mektupları' olarak gruplandırıldı. Başka bir mektup, P.Kellis VII Kipti. 91, aynı yazardan kaynaklanıyor olabilir.⁵⁸ P.Kellis V Copt. 40 ve 38'de isimsiz bir 'baba'. 'Kardeşler' (Timotheos, Herakles) ve 'babalar' (Pini, Dios, Ormaouo) olarak adlandırılan başkaları da var. Anne ve arkadaşları, P.Kellis V Kipti'de açıkça belirtildiği gibi Kellis'te bulunmaktadır. 40. Oğul muhtemelen Oasis'te bir yerde bulunuyor, zira çok da uzakta görünmüyor. ⁵⁵ Editörler onların kardeş olduklarını öne sürüyor; bkz. P.Kellis VII, 135. ⁵⁶ Horion'un P.Kellis V Kipti. 17 ve Pekysis'in P.Kellis VII Kipti. 78 ve 79'un tümü Oda 11'de bulundu; Horion'un P.Kellis V Kipti. 15 ve 16 ve Pekysis'in P.Kellis VII Kipti. 76, Oda 9. ⁵⁷ Bu argüman için bkz. Teigen, 'Limbs', 91–94. ⁵⁸ Bu kesin olmasa da; bkz. P.Kellis VII, 163. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 91 ---

71 Pamour Ailesi Mektuplarda annenin yapması gereken ürün (özellikle hünnap) ve tekstil işlerinden bahsediliyor. Yazılan, gönderilen ve alınan başka mektuplara da göndermeler var. P.Kellis V Copt.'da olduğu gibi, daha az sıradan endişeler de ortadadır. 39, büyüğü bir tılsım veya muska arayışıyla ilgilidir. Birkaç kanıt, editörleri, Petros ve Timotheos'un KAB'dan bilinen isimlerle iki keşişle özdeşleştirilebileceğini ve bu nedenle muhtemelen Maniheist Seçilmiş olduklarını ve daha ihtiyatlı olmak gerekirse oğlunun bir manastır bağlamına yerleştirilmiş olabileceğini öne sürmeye yöneltti.59 Anne/oğul ile evin geri kalanı arasındaki kesin ilişki bilinmiyor. Orada adı geçen ortakların birçoğu başka yerde tekrarlanmıyor. Ancak bu isimler Partheni II, Theognostos ve Tehat ile ilişkilendirilebilir; bu bağlantı, bu belgelerin buluntu noktaları tarafından desteklenmektedir. Partheni'nin kendisi muhtemelen P.Kellis V Kıpti'de 'Henı' olarak görünüyor. 38, okuma kesin olmasa da. Daha kesin olarak tespit edilen iki nadir isim, "baba" Pini ve "kardeş" Hom'dur: bunlar yalnızca Theognostos, Partheni II ve Psais III ile bağlantılı bir grup belgede başka yerlerde görülür.60 Bu prosopografik bağlantılara, büyüğü büyüyle ilgili bir tartışmanın hem Ouales'in Psais III'e yazdığı mektupta hem de Petros'un P.Kellis V Copt mektubunda bulunduğunu ekleyebiliriz. 40. Diğer endeksler Petros mektuplarını Tehat/Horion'a bağlamaktadır. Hem Petros'un kendisi hem de 'kardeş' Herakles her iki çevrede de karşımıza çıkıyor.61 P.Kellis V Kıpti. 41, oğul annesinden kendisi için iki başörtüsü yapmasını ister: Burada kullanılan 'başörtüsü' teriminin (ⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ) yalnızca P.Kellis V Copt. 48, burada bir Herakles çalışmaya dahil oluyor. O halde bu kanıtlar Tehat ile Partheni II/Theognostos ve Psais III arasında başka bir dolaylı bağlantı sağlar. 'Anne'nin Tehat veya yakın çevresindeki bir kadınla, 'oğul'un ise Pamour ailesinin genç arkadaşlarından biriyle özdeşleştiğine işaret ediyorlar. Tarihlendirmelerine gelince, Psais III ile olan bu bağlar ve Petros ile Timotheos'un KAB'da bulunan keşişlerle özdeşleştirilmesi, bu mektupların 360'ların ortaları-sonları veya belki de 370'lerin başlarına ait olduğunu düşündürmektedir. Yine de Horion/Tehat çevresinden ve Pamour ailesinden başka merkezi aktörlerin yokluğu, tıpkı 'babalar' Ormaou ve Dios gibi bilinmeyen isimlerin varlığı da kafa karıştırıcı olmaya devam ediyor. 'Anne' ve 'oğul'un kesin kimlikleri ve Pamour ailesiyle bağları sorusu açık bırakılmalıdır. 59 Bkz. P.Kellis V, 235 ve Bölüm 9, Kısım 3.3'teki argümanlar. 60 'Kardeş' Hom için, P.Kellis V Copt. 45, P.Kellis VII Kıpti. 84; 'baba' Pini için, P.Kellis VII Kıpti. 73, 83 ve 105. 61 Petros için bkz. P.Kellis V Copt. 18; Herakles adına, P.Kellis V Kıpti. 48, P.Kellis VII Kıpti. 58 ve P.Kellis I Gr. 14. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 92 ---

72 Bölüm 3 2 Pamour Ailesi Ana belgesel çevrelerinin önceki taslağında, farklı çevrelerde tekrarlanan birkaç aktörü belirledik ve çevrelerin birbirleriyle ilişki kurmasının bazı yollarını önerdik. Buradan hepsinin Pamour III ve Pekysis'in (geniş bir 'Pamour ailesi') hane halkı merkezli tek bir akraba grubunun parçasını oluşturduğu görülebiliyor. Bu bölümün geri kalanında bu tasviri daha açık hale getireceğiz ve bu akraba grubunun işleyiş şeklini inceleyeceğiz. Öncelikle Pamour ailesinin, belgelerin bulunduğu fiziksel alanda, yani Ev 3'te yaşayıp yaşamadığını ele alalım. Bu sorunun, belgelerin tutarlı bir arşiv olma durumu, tek bir aile grubuna ait olma durumu ve bu aileyi değerlendirmek için maddi bağlamın belirgin olup olmadığı açısından sonuçları vardır. Başlangıçta Gardner olumsuz bir yanıt verdi ve Gardner şunu belirtti: "Burada basit konut bağlamıyla açıklanamayacak kadar çok metin kalıntısı ve sanat eseri var."⁶² Bunun yerine, Ev 3'ün başka yerden toplanan malzemeler için bir çöplük alanı işlevi görebileceğine dikkat çekti. Öte yandan Colin A. Hope olumlu bir cevap önerdi: Kellis'teki çeşitli kaynaklardan alınan Ev 3 belgelerinde bulunan malzemenin miktarı nedeniyle, muhtemelen Ev 3'ün yakınındaki evlerin, bölgenin terk edilmesi üzerine taşınmaya hazırlık olarak burada toplanmış olabileceğini varsaymak kesinlikle gereksizdir....⁶ numaralı odada bulunan 150 ve daha fazla kap şaşırtıcı görünebilir ve evden bugüne kadar restore edilenlerin sayısı 200 civarında olsa da, bunlar aynı zamanda dördüncü yüzyıl boyunca birikmiş olabilir ve aynı zamanda Ev 3'te ikamet eden çeşitli aile gruplarının veya alt grupların mülklerini de temsil ediyor olabilir.⁶³ Bu aynı zamanda P.Kellis I Gr.'nin kanıtlarıyla da bir dereceye kadar desteklenmektedir. ³⁸ (tarih 333), Ev 3'te bulunan ve Psais II'ye verilen, ailesinin evinin bitişiğinde bulunan bir yapıyı anlatan bir sözleşme. Bu yapının tanımı, Ev 1-3 kompleksinin kuzey kısmı olan Kuzey Binası olarak adlandırılan binaya - mükemmel olmasa da - büyük ölçüde uymaktadır.⁶⁴ Ayrıca, Gillian E. Bowen, Kellis'teki tekstil endüstrisi üzerine yaptığı çalışmada, dokuma ekipmanlarının ve çok sayıda tekstil parçasının keşfedilmesinin, bloğun bazı kısımlarının dokuma atölyesi olarak kullanıldığına işaret ettiğini ve ⁶² P.Kellis II, ix'e ait dosyaya çok iyi uyduğunu belirtti. ⁶³ Hope ve Bowen, 'Arkeolojik Bağlam', 115-16. ⁶⁴ Bkz. Worp'un P.Kellis I, 109'daki tartışması. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 93 ---

73 Pamour Ailesi Tehat.⁶⁵ Ancak 2011 tarihli bir makalede Lisa Nevett, yapının planının analizine dayanarak bu sonucu sorguladı. Pamour ve Tehat'taki birden fazla haneye ait arşiv buluntularını bölgenin arkeolojisiyle uzlaştırmının zorluklarına dikkat çekerek şöyle yazdı: 'evin ayrı, müstakil birimlere bölündüğüne dair çok az gösterge var... Evde aynı anda birden fazla hanenin ikamet etmiş olması mümkün olsa da, arkeolojide bunu gösterecek hiçbir şey yok.'⁶⁶ Ancak Karanis'in buluntularını benzer şekilde analiz ettikten sonra şu sonuca vardı: 'Birlikte ikamet eden grupları ayırmak için fiziksel sınırlar gerekli görünmüyor. [...] Aksine, fiziksel bir ev, içinde oturan hane veya hanelerin yapısında meydana gelen değişikliklere rağmen organik bir bütün olarak işliyor gibi görünüyor.'⁶⁷ O halde plan, evde Pamour ailesinin yaşadığı hipotezini ne kanıtlıyor ne de çürütüyor. Bowen yakın zamanda, metinlerin prosopografisine dayanarak House 3'ün aile tarafından işgal edilmesi yönünde yenilenmiş bir argüman ortaya attı. Buluntu noktalarına göre dört ayrı arşiv belirledi ancak aralarında güçlü bağlantılar buldu. Üslup veya prosopografi açısından doğrudan bağlantılar kuramadığı yerlerde bile genellikle dolaylı bağlantılar bulunuyordu. Bowen bundan yola çıkarak kendinden emin bir şekilde '3. Ev'de bulunan belgelerin burada yaşayanlara ait olduğu' sonucuna vardı.⁶⁸ Yukarıdaki analizimizin bu sonucu desteklediği düşünülebilir. Çevreler arasındaki büyük prosopografik örtüşme, onların tek bir gruptan geldiklerini güçlü bir şekilde akla getiriyor, bu da bu insanların Ev 3'ün fiziksel alanına sahip olma ihtimalini artırıyor. Ancak 'ev' ile 'hane' arasında nadiren birebir bir ilişki var. Anna L. Boozer'ın belirttiği gibi, "ev" terimi arkitektonik bir birimi ifade ederken, 'hane halkı' terimi ekonomik ve sosyal işbirliğinin temel birimini tanımlamaktadır.⁶⁹ Bir hane birden fazla eve sahip olabilir ve bir evde birden fazla hane ikamet edebilir. 'Ev halkı' ile 'aile' eşanlamlı da değildir. Çevreler arasındaki ilişkiyi anlamak için onların malzemelerini daha geniş Roma-Mısır ev organizasyonu ışığında değerlendirmemiz gerekiyor. Roger S. Bagnall ve Bruce W. Frier'in demografi üzerine çalışması ⁶⁵ Hope ve Bowen, 'The Archaeological Context', 116; Bowen, 'Tekstil, Sepetçilik ve Deri: Ismant el-Kharab'dan Ürünler', Dakhleh Oasis Projesi: 1994-1995'ten 1998-1999 Tarla Sezonlarına İlişkin Ön Raporlar, ed. Colin A. Hope ve Gillian E. Bowen (Oxford: Oxbow, 2002, 97. ⁶⁶ Nevett, 'Family and Home', 23. ⁶⁷ age, 29. ⁶⁸ Bowen, 'The Environment Within', 240. ⁶⁹ Anna L. Boozer, 'Roma Mısır'da Ev İlişkileri Arkeolojisine Doğru', Mediterranean Families in Antiquity: Homes, içinde Extended Families, and Domestic Space, ed. S. R. Huebner ve G. Nathan (Wiley-Blackwell, 2017), 176. Gr. o'koç ve Copt'un belirsizliğinin gösterdiği gibi, bu ayrım daha az açıktı. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9. Brill.com06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 94 ---

74 Nüfus sayımı sonuçlarına dayanan Roma Mısır'ının 3. Bölümü iyi bir hareket noktası sağlıyor.⁷⁰ Belirttikleri gibi, Roma Mısır'ındaki haneler 'modern' (yani 'Batılı') hanelerden farklıydı. İnsanların çoğunluğu geniş ailelerden ya da birden fazla (evli) aileden oluşan karmaşık evlerde yaşıyordu. Çok aileli haneler, yani birden fazla evli ailenin bir arada yaşadığı haneler, tüm hanelerin yaklaşık %25'ini oluşturmuş olabilir.⁷¹ Bu tür çok aileli birimlerin haneleri ortalama olarak 9,38 üyeden oluşuyordu (kırsal kesimde), ancak yüksek ölüm oranları zaman içinde büyük değişikliklere neden oldu. Evli çiftler genellikle evlilikten sonra bir süre ebeveynleriyle (aileyi 'yukarı doğru' genişleterek) ve kardeşleriyle ('yatay olarak' genişleterek) birlikte yaşarlar ve iki kuşaktan oluşan çoklu aileler diyebileceğimiz şeyi oluştururlar. Kompozisyonları farklılık gösterse de Bagnall ve Frier, evlendikten sonra ebeveynlerinin evinde yaşamaya devam eden (ebeveynlerinin ölümü üzerine aynı kuşaktan birden fazla aileye, frérèches'e dönüşen) erkek kardeşlerden oluşan tipik bir biçimin altını çiziyor. Bu tür kardeş gruplar, örneğin birlikte mülk sahibi olmak gibi güçlü bağları sürdürdüler. Kiracılar (ἐνοικιοι) ve köleler yaygındı, bu da başka bir karmaşıklık katmanı ekliyordu.⁷² Bu, House 3 papirüsünden çıkarabileceğimiz sonuçlarla iyi örtüşüyor. Pamour III ve Pekysis'in evlendikten sonra (iş için uzakta olmadıkları zamanlarda) ebeveynlerinin evinde birlikte yaşamaya devam etmeleri ve iki kuşaktan oluşan, çok aileli bir birim oluşturmaları muhtemeldir. Küçük bir erkek kardeş, Psais III onlarla birlikte yaşadı ve Pamour III ile Pekysis Vadi'deyken işlerin sorumluluğunu üstlendi.⁷³ Yakın bağlar, göreceğimiz gibi, kardeşleri ekonomik ve dini olduğu kadar ailevi de bir arada tutuyordu. Kiracılara ve muhtemelen kölelere ev sahipliği yapıyorlardı.⁷⁴ En önemlisi, kayınpederleriyle yakın bağlarını sürdürüyorlardı. Pamour III'ün 70 Roger S. Bagnall ve Bruce W. Frier, *The Demography of Roman Egypt* (Cambridge: Cambridge University Press, 1994). Kellis'teki tek nüfus sayımı belgeleri ikinci yüzyıldan kalmadır ve çok daha eski bir döneme ait tek bir evli aileye aittir; Mesobe'ye kayıtlı olan Tithoes ve Talaeis ailesi, (tesadüfen iplikçi olan) iki kızları ve bir kadın köle ile Kellis'te yaşıyorlar. Bagnall, Hope ve Worp, 'Aile Belgeleri'. 71 Köyler için yaklaşık %15,8 dayanışmalı, %4,2 ailesiz, %36 evli aile, %17,9 geniş aile ve %25,3 çok aileli aile olduğunu tahmin ediyorlar. Bagnall ve Frier, *Demografi*, 67. 72 Age, 62-68. 73 Benzer bir durum P.Kellis I Gr. 13, üç erkek kardeşin, akraba olmayan bir çiftle birlikte tek bir evi paylaştığı miras sözleşmesi. Ayrıca bkz. Hope, 'Roma Dönemi Evleri', 226. 74 Pamour, P.Kellis I Gr. başına 369 yılında bir evin bir odasını kiralamıştır. 33. Köleler için bkz. P.Kellis I Gr. 19 (c.299) önceki nesil için ve belki de P.Kellis VII Kipti'deki 'kız' talebine dikkat edin. 64. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 95 ---

75 Pamour Ailesi'nin kayınvalidesi I. Maria, Psais III'ün yanına taşınmış gibi görünüyor ve akrabaları Vadideki Pamour/Pekysis çevresi ile işbirliği yaptı. 75 Aile grubunun diğer üyeleri açıkça ana hane halkına sıkı sıkıya bağlıydı; Tekysis III ve Kapiton I, Philammon II ve Charis ile 'kardeşler' Andreas, Ploutogenes III ve Horos II dahil. Bunlardan bazıları evde yaşıyor olabilir, ancak diğer faktörlerin yanı sıra insanların sık sık hareket etmesi nedeniyle, kaç kişinin herhangi bir zamanda bunu gerçekten yaptığından emin olmak mümkün değil. 3 Aile Şirketi Ekonomik açıdan karşılıklı bağımlılık ve işbirliği her hane halkının önemli yönleridir. O halde çevreler arasındaki bağlara yaklaşmanın bir başka yolu da aralarındaki ekonomik işbirliğini dikkate almaktır. Pamour ailesinin bıraktığı belgesel kanıtların ağırlıklı olarak geçim kaynakları olan ekonomik faaliyetlerle ilgili olması sürpriz olmamalı. Faaliyetleri çok çeşitliydi: Nil Vadisi'nde ticaret, Oasis ile Vadi arasında mal taşımacılığı ve Oasis'te tekstil üretimi ve satışı dahildi. Aşağıda bunların her birini inceliyoruz. Yukarıda belirtildiği gibi Pamour ailesinin merkezi üyeleri, Nil Vadisi'ndeki ticari çıkarlar nedeniyle sık sık Kellis'ten uzaktaydı. P.Kellis I Gr. tarafından belgelendiği gibi elimizdeki belgelere sahip ilk nesil olan Pamour I ve Philammon I, Oasis – Valley ticaretine katılmıştır. 19 ve 66. I. Pamour'un oğlu Psais II onun izinden gitti, oğulları Pamour III ve Pekysis de onu takip etti. En azından onların zamanında aile Afrodito'da bir ev sahibi oldukları bir yer edinmişti. Oasis ile Valley arasında ileri geri hareket düzenliydi ve toplumun birçok üyesini içeriyordu; kadın ve erkek. Nil Vadisi'nde kalan kıdemli tüccarlar ile ticarete yardımcı olmak için daha kısa süre kalan genç tüccarlar arasında kaba bir ayırım görülebilir. Böyle sınırlı bir kalışın süresi P.Kellis I Gr.'den öğrenilebilir. 73'te Tryphanes adında bir genç on ila 20 gün süreyle mal satmaya gönderilir, bu da toplamda yaklaşık 26 ila 36 günlük bir yokluk anlamına gelir. 76 Pamour kardeşler arasında da bir sorumluluk paylaşımı olduğu görülmektedir. Pamour III en büyüğüydü ve babaları gittikten sonra görevlendirilen kişiydi: P.Kellis VII Kıpti. 110, Peder II. Psais ona 'yanındaki kardeşlerine iyi bak' diye emreder (I.44tr). Hatta 75 P.Kellis VII, 40. 76'dan ayrıldıktan sonra bile gidiş-dönüş sekiz gün sürecek ve sonrasında Vaha'ya geri döneceği varsayılarak. Bu tahmin için Bölüm 2, Bölüm 2 ve n.13'e bakınız. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 96 ---

76 Vadi için 3. Bölüm, Pamour'un Oasis'te hesapların ödenmesi ve masrafların ödenmesi konusunda bazı genel sorumlulukları vardı.77 Pekysis'in ise tekstil konusunda özel bir sorumluluğu varmış gibi görünüyor. Yün ve boyalarla ilgili kaygılar mektuplarında sıklıkla tekrarlanıyor. Pamour III'ün bir mektubunda ondan bir giysiyi "kendi eliyle" kesmesini istemesi nedeniyle bu kısmen onun bir dokumacı olarak eğitim almış olmasıyla açıklanabilir (P.Kellis VII Copt. 103, I.21).78 Yine de yaptıkları işin asıl yükü muhtemelen babaları Psais II ve "babaları" Philammon II adına mal satmaktı. İkinciyle özellikle yakın çalıştılar. Philammon II bir mektubunda Pamour III hakkında şunları söylüyor: 'O her gün benimle birlikte. Çalışkandır, işini o kadar iyi yapar ki ona şöyle dedim: "Sen işini yaptığın sürece benim yaptığım hiçbir şey zarar etmez" (P.Kellis VII Copt. 82, II.33-36). En azından zaman zaman çalışmaları büyük şehre, daha spesifik olarak Antinoopolis ve Hermopolis Magna'nın 'kardeş şehirlerine' seyahat etmeyi gerektiriyordu. Nil Nehri'nin hemen karşısında yer alan bu şehirlerin her ikisi de bölgesel ticaret merkezleriydi. Hermopolis'te kapalı bir pazar ve bir macellum vardı ve Antinoopolis, Nil'i Kızıldeniz ticaretine bağlayan Via Nova Hadriana'nın başlangıç noktasıydı.79 Pamour III ve Pekysis bu bölgeye iş için seyahat ederken, Makarios ve Matthaios daha uzun süreler burada ikamet ediyorlardı.80 Kardeşlerin bu daha büyük pazarlara yaptığı geziler, antik dönemdeki tekstil tüccarlarının seyahat acentesi çalıştırma uygulamalarının ışığında görülebilir. Bu tür rakamlar Digest'te Ulpian'dan bir alıntıda anlatılıyor: "Giysi satıcılarının ve keten tüccarlarının taşıyıp atılmak üzere kıyafet verdikleri kişilere - halk arasında gezici satıcılar [circitores] dediğimiz kişilere - ticaret acentesi adını vermek de makul göründü."81 Bu strateji, Pamourlar gibi küçük ölçekli tüccarların pazarlarını çeşitlendirmelerine yardımcı olmuş olabilir. Taşıdıkları eşyalar ise tekstille sınırlı değildi. Aile, Pamour III'ün P.Kellis VII Kıpti'de bahsettiği gibi Vadi'de hünnap sattı. 64. P.Kellis I Gr'den daha geniş bir aralık çıkarılabilir. 51, kuşkusuz 77 değil Bkz. P.Kellis VII Kıpti. 64 ve 72. İlki için P.Kellis VII, 46'daki yorumlara dikkat edin. 78 Pekysis'in tekstil kaygıları neredeyse tüm mektuplarında açıkça görülmektedir. P.Kellis VII Kıpti'nin yazarlığı için. 103, P.Kellis VII, 196'daki tartışmaya bakınız. 79 Dördüncü yüzyılda öncesine göre daha az önemli olmasına rağmen bkz. Andrew Wilson ve Alan K. Bowman, 'Giriş: Ticaret, Ticaret ve Devlet', Quantifying the Roman Economy: Methods and Problems, ed. A. Wilson ve A. K. Bowman (Oxford: Oxford University Press, 2009), 15. Üçüncü yüzyılın sonlarında belgelenen Hermopolis'teki bir macellum için bkz. Alston, 'Trade and the City', 285. 80 Pamour III ve Pekysis'in faaliyetleri için sırasıyla bkz. P.Kellis V Copt. 25 ve P.Kellis I Gr. 71. 81 Ulp. Kaz. 14.3.5.4-5, alıntı ve çeviri, Horden ve Purcell, The Corrupting Sea, 359-60. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 97 ---

77 Doğrudan Pamour ailesine ait olan Pamour Ailesi, (diğer eşyaların yanı sıra) kuru incir, kuru üzüm ve kaliteli ketenlerin Vadiye tek bir yolculukla taşındığından bahseder. Bagnall ayrıca zeytinlerin Oasis-Vadi ticaretinde önemli bir rol oynadığını öne sürdü.⁸² Görünüşe göre tüccarlar tek bir ürüne güvenmek yerine 'Vaha spesiyaliteleri'nden bir seçki sunuyorlardı. Jennifer Cromwell'in haklı olarak işaret ettiği gibi, bu onlara yararlanabilecekleri daha geniş bir ekonomik strateji seti sunmuş olurdu.⁸³ Ticaret başlamadan önce, mallar ve tüccarlar Dakhleh ile Vadi arasındaki mesafeyi geçmek zorundaydı. Seyahat etmenin en yaygın yolu deveydi; çölde uzun mesafeler için eşekler veya atlardan daha uygun olmasına rağmen satın alınması ve bakımı daha pahalıydı.⁸⁴ 𐤁𐤏𐤍𐤏𐤍2 terimi çoğunlukla develer olmak üzere karavan hayvanları için kullanılıyordu, ama aynı zamanda navlun ücreti (𐤏𐤏𐤍𐤏) ödenen sürücülerine atıfta bulunmak için de kullanılıyordu.⁸⁵ Güven başka bir önemli para birimiydi ve kişinin acentesinin güvenilirliğine ilişkin endişeler birkaç şekilde ifade ediliyordu. mektuplar.⁸⁶ Güvenilirliği sağlamanın bir yolu da akrabaları işe almaktı. Pamour ailesinin Philammon II, Pamour III, Pekysis ve kayınbiraderi Kapiton I gibi üyeleri çöl boyunca sıklıkla yanlarında eşyalar getirirlerdi. Ancak nakliye yalnızca yakın aile adına yapılmıyordu. P.Kellis I Gr. 79, Philammon (muhtemelen II) 'deve sürücüsü' (δρομεδάριος) unvanını taşıyor ve çeşitli belgeler Psais II'nin ücretli nakliye işi üstlendiğini gösteriyor.⁸⁷ Bu 82 Bagnall ve Aravecchia, 'Economy and Society', 156. 83 Jennifer Cromwell, 'Domestic Textile Production in Dakhleh Oasis in the Fourth Century AD', Mısır Tekstilleri ve Üretimleri: 'Kelime' ve 'Nesne', ed. Maria Mossakowska-Gaubert (Lincoln, NE: Zea Books, 2020), 145–46 n.4. Cromwell, tekstilin tüccarlar için çok az bir önemi olduğunu düşünüyor ve giysilerin çoğunlukla iç tüketim için üretildiğini ve zeytinin birincil mal olduğunu öne sürüyor. Mektupların tekstil üretimi ve malzemeleriyle yoğun meşguliyeti göz önüne alındığında bu bana pek inandırıcı gelmiyor (altta). Belgelerde bulunan zeytin işlemleri büyük ölçüde Oasis ile sınırlıdır. 84 Adams, Land Transport, 88, 106. Belki de karavanlar zaman zaman vagon kullanmıştır: çöller arası ulaşım için vagonlar doğu çölünden gelen papirüslerde tasdik edilmiştir ve büyük bir vagon (𐤏𐤏𐤍𐤏) satın almak için bir kredi sözleşmesi Ev 3, P.Kellis I Gr.'da bulunmuştur. 46. Bkz. Roger S. Bagnall, 'The Camel, the Wagon, and the Eşek in Later Roman Egypt', Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni 22, no. 1 (1985); ve Adams, Kara Taşımacılığı, 66–67. 85 P.Kellis V Kipti'de bir deve (𐤏𐤏𐤍𐤏𐤏) bulunmaktadır. 50. 𐤏𐤏𐤍𐤏 için P.Kellis V, 62–63, 172; P.Kellis VII, 75, 167. Örneğin P.Kellis V Copt.'da insan sürücü açıkça kastedilmiştir. 20 (I.54). 86 Philammon (I veya II), P.Kellis I Gr.'da kendisine para getirmesi için 'güvenilir bir adam' (𐤏𐤏𐤍𐤏𐤏𐤏𐤏𐤏) ister. 65 (II.24–25), Horion, P.Kellis VII Kipti'ye kıyafet getiren 'dürüst bir adam' (𐤏𐤏𐤍𐤏𐤏𐤏𐤏𐤏) anlamına gelir. 58 (I.30), belli bir Timotheos ise P.Kellis VII Kipti'nin çoğunu geçirir. 92 nakliye sırasında ihmalkar davrandığı yönündeki bir suçlamaya yanıt veriyor. 87 Bkz. P.Kellis V Kipti. 44, I. Pamour'un oğlu Psais II'ye navlun için 950 T. ve P.Kellis I Gr. 50, Psais Tryphanes tarafından verilen nakliye makbuzu. Bunlara biz Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi06/09/2021 09:31:13PM

ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 98 ---

78 3. Bölüm ticari faaliyetlerini desteklemek için başka bir gelir kaynağı sağladı, ancak belgelenen navlun örneklerinin tamamının ortak bir bağlı kuruluş ağı kapsamında yürütüldüğü vurgulanmalıdır.⁸⁸ Navlun karşılığında kendileri de yakın sosyal bağlantılara ödeme yaptılar, örneğin "oğul" Lammon ve "kardeş" Papnouthes.⁸⁹ "baba" Pishai, "oğlumuz" gibi çok sayıda başka "ailesel" acentenin kendi adına mal taşıdığı görülüyor. Timotheos ve 'kardeşimiz' Plousiane.⁹⁰ Kellis'te belgelere göre açık ara farkla ortaya konan en önemli ekonomik faaliyet tekstil üretimidir. Ev 1-3 kompleksinden elde edilen maddi kanıtlar da oldukça fazladır. Ev 1-3'te, Ev 1'deki iki dokuma tezgahının duvar aksesuarları, Ev 2'deki bir çözgü çerçevesi ve Ev 3'ten yüksek kaliteli işçilik sergileyen özenle yamalı bir dekore edilmiş kumaş parçası da dahil olmak üzere dokuma ekipmanı bulundu.⁹¹ O halde aile muhtemelen yerel bir tekstil atölyesi işletiyordu.⁹² Belgeler kesinlikle bu yöne işaret ediyor. Dokuma organizasyonuna çoğu kadın ve genç erkeklerden oluşan çok sayıda aile üyesi katıldı. Erkeklerden Psais III ve "kardeş" Theognostos, Nil Vadisi'ndeki arkadaşları adına dokumacıları işe almak ve onlara ödeme yapmak ve malzemeleri depolamak ve dağıtmakla görevlendirilerek önemli roller oynadılar. Özellikle Psais III'e Pamour III ve Pekysis tarafından sıklıkla değinilmektedir. Pamour III'ün yokluğunda, Vaha'daki mali konularda özel bir sorumluluğu varmış gibi görünmektedir.⁹³ Theognostos ise, kendisini sık sık selamlamalarına rağmen Pamour III veya Pekysis tarafından hiçbir zaman doğrudan muhatap alınmaz. Philammon II, P.Kellis VII Kıpti'den ona iki mektup. 80 ve 81, onun da giysi üretiminin yönetilmesinde sorumlulukları olduğunu ortaya koyuyor. Gerçeklerin çoğu, P.Kellis V Kıpti'de bir Psais'in Makarios'a iki giysi getirdiğini ekleyebiliriz. 19, Psais II ile özdeşleştirilebilir; benzer şekilde P.Kellis I Gr. 66, Pamour I, iki deve yükünün nakliyesi için ödeme yapılması gereken bir Psais'ten bahsediyor; bu onun oğlu Psais II olabilir. Diğer birçok belge, navlunla ilgili bir anlaşmaya işaret ediyor; P.Kellis I Gr. 27, 29 ve 77. 88 Makarios, P.Kellis V Copt. 19, Tehat, P.Kellis V Kıpti. 44 ve P.Kellis I Gr.'da Psais Tryphanes. 50. Daha fazla bölüm 4, Bölüm 5'e bakınız. 89 Peksis, dört ajan için Oasis'e yün nakliyesi için yapılan ödemelere birkaç mektupta (P.Kellis VII Copt. 75, 78, 79, 96) değinmektedir: Pane, Lammon, Papnouthes ve Andreas. Bunlardan yalnızca Pane başka yerden bilinmiyor. 90 Timotheos için bkz. P.Kellis V Kıpti. 17; Pishai adına, P.Kellis V Kıpti. 25 ve 26; ve Plousiane için P.Kellis VII Kıpti. 80 ve 92. 91 Bowen, 'Textiles, Basketry and Leather', 93, 97. 92 Bu tür atölye çalışmaları için bkz. Kerstin Dross-Krüpe, 'How (Not) to Organize Roman Textile Production', Mısır Tekstilleri ve Üretimleri: "Word" ve "Object", ed. Maria Mossakowa-Gaubert (Lincoln, NE: Zea Books, 2020), 138; Gibbs, 'İmalat', 42-43. 93 Age., 199-200. Psais genellikle parasal işlemlere karışır; bkz. P.Kellis VII Kıpti. 64, 72, 102, 105, 108. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13 ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 99 ---

79 Pamour Ailesi'nin tekstil işi kadınlara düşüyordu. Pamour/Pekysis çemberinde Partheni II ve Tekysis III'ün her ikisi de dokuma ve Vadi'ye giysi göndermeyle görevlidir. Bununla birlikte, diğer aile işleriyle ilgilenmenin yanı sıra, işlerin mali tarafıyla da ilgileniyorlardı. Tekysis'ten birkaç kez para sağlaması ve ödemeleri yapması talep edilir⁹⁴ ve Partheni'ye gönderilen bir mektup, P.Kellis VII Copt. 95, kendisinin de dahil olduğu çeşitli ödemelerden bahsediyor; bunlardan bazıları Tehat'ın atölyesi olan 'Hat's Place'deki çalışmayla ilgili. Tekstil üretimine dair en detaylı bilgi Tehat'ın dosyasından geliyor. Horion'un mektuplarından, işinin malzemeleri boyamak, atkı eğirmek ve elbiseleri kesmek olduğunu ve bunun karşılığında 'dokuma ücreti' (ⲁⲓⲓⲓⲓ ⲁⲓⲓⲓⲓ) aldığını öğreniyoruz. Ayrıca bitmiş giysileri satıyor ve nakliyelerini organize ediyordu. Onun 'personeli' Hatres ve Herakles gibi erkek iş arkadaşlarının yanı sıra bir grup dokumacıyı da içeriyordu.⁹⁵ Tehat'ı Kıpti kayıtlarının hepsi olmasa da çoğunun yazarı olarak tanımlamak için iyi nedenler var P.Kellis V Copt. 44-48.⁹⁶ Bu hesaplar daha çok raporlara, satışlara, harcamalara ve Tehat ile iş arkadaşlarının isimsiz bir erkek iş arkadaşının devam eden tekstil çalışmalarına ilişkin raporlara benziyor. Görünüşe göre işi denetlemekten sorumluydu, ancak Tehat ondan dokuma konusunda yardım etmesini ve ortak mali sorumlulukları belirtmesini istediğinden çok uzak bir figür değildi. Çalışmaları karşılığında ücret alan dokumacılar arasında Partheni, Kame ve Lo yer alıyor ve bunların tümü Pamour ailesinin üyeleriyle özdeşleştirilebiliyor. Hesabındaki harcamalar arasında P.Kellis V Copt. 44, Pamour (III?) için ücret ödemeleri (ⲁⲓⲓⲓⲓ) ve Pamour (I) oğlu Psais (II) için navlun ücretleri (ⲁⲓⲓⲓⲓ) ödemeleridir. Bu durum işin nasıl organize edildiğine ve atölye ile tüccarlar arasında yüklerin nasıl paylaşıldığına ilişkin soruları gündeme getiriyor. Ne yazık ki ilişkileri oldukça belirsizliğini koruyor. Belki bir hipoteze girişmek için, başlangıçta ayrı olan iki akraba grubu arasındaki işbirliğini fark edebiliriz: biri Nil Vadisi ticaretine odaklanan ve Psais II/Philammon II tarafından yönetilen, diğeri tekstil üretimine yönelik olan ve Tehat/Horos I tarafından yönetilen diğeri. Bu ikisi, bir noktada Pekysis ile II. Partheni'nin evliliğiyle birleşmişti. Her halükarda arşiv, ekonomik faaliyetlerin yapılandırılmasında akrabalık ilişkilerinin büyük rol oynadığını gösteriyor. Vadideki ticaret, çölde deve sürmek ve Kellis'teki tekstil üretimi, yalnızca Pamour kardeşlerin evlerini değil, tüm geniş aileyi ve daha başkalarını da kapsayan birbiriyle bağlantılı faaliyetlerdi. ⁹⁴ P.Kellis VII Kıpti. 75, 78, 120. ⁹⁵ Örneğin bkz. P.Kellis V Kıpti. 18, burada Horion, Tehat/Hatres'ten arkadaşlarına "başörtüsü örmelerini" ister (II.20-21). ⁹⁶ Bkz. P.Kellis V, 253, 257. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 100 ---

80 Bölüm 3 4 Sonuçlar Bu bölüm boyunca Meclis 3 çevrelerindeki kilit aktörleri ve bunların birbirine nasıl bağlandığını değerlendirdik. Yukarıdaki analizden, belgesel materyalin büyük çoğunluğunun, üç ana sosyal çevreye bölünmüş geniş bir aile grubuyla ilgili olabileceği ortaya çıkıyor: Maria/Makarios çevresi (350'lerin sonlarına tarihlenen belgeler), Pamour/Pekysis çevresi (360'ların başı-ortası), Psais/Andreas çevresi (360'ların sonu-370'ler), Pamour III ve Pekysis kardeşlerin çoklu aile grubunu merkeze alan ve toplu olarak Pamour ailesi olarak anılır. Tehat/Horion çevresi, prosopografi açısından diğerlerinden biraz farklı olsa da, belki Pekysis ile II. Partheni'nin evliliği yoluyla Pamour ailesiyle de aile bağları vardı. Son olarak, yazarın ve alıcının anonimliği nedeniyle Petros çevresinin yerini belirlemek hâlâ zor; ancak tüm bu çevrelerle, özellikle de Horion/Tehat ve Psais/Andreas'la pek çok ortak yanları vardı. Genişleyen Pamour ailesine hem Horion/Tehat hem de Petros çevresi eklenebilir gibi görünüyor. Bu geniş ailenin bir kısmı, dördüncü yüzyılın son on yılına kadar metinlerin bulunduğu evlerden yararlandı. En azından hepsi güçlü ekonomik çıkarlar ve işbirlikleriyle birbirine bağlıydı. Buna, geniş aile grubunun parçası olmayan çeşitli gruplarla düzenli ve yakın etkileşim içinde olduklarını da eklemek gerekir. Bir sonraki bölümde bunlara değineceğiz. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 101 ---

© Håkon Fiane Teigen, 2021 | doi:10.1163/9789004459779_005 Bu, CC BY-NC-ND 4.0 lisansının koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir bölümdür. 4. Bölüm Köy Ağları: Dördüncü Yüzyıl Kellis'inin Küçük Dünyası Hiçbir aile kendi başına bir ada değildir. Pamour ailesi için Kellis köyü, akrabalık ittifaklarına, ekonomik faaliyetlere, siyasi kurumlara ve dini uygulamalara dayalı daha büyük sosyal varlıklarla etkileşime girdikleri sosyal yaşamlarının birincil alanlarından biriydi. Bu bölümde ailenin bu köy dünyasındaki konumu ilişkisel bir yaklaşımla inceleniyor. Ailenin ne tür bir etkisi vardı? Yakın arkadaşları kimlerdi? Nasıl etkileşime girdiler? Bu sorular Bölüm 6'da bizi meşgul edecek olan sorularla, yani yerel Maniheizt topluluğun kapsamı ve ona bağlılığın yayıldığı sosyal ağlarla ilgilidir. Ne yazık ki Pamour arşivinin kendisi ailenin konumu hakkında doğru bir fikir edinmenin önünde bir tür engel teşkil ediyor. Arşiv, köydeki papirüsler arasında büyük bir önem taşıyor; büyük kısmı, aile üyelerinin olduğundan daha belirgin görüldüğü bir tablo çiziyor. Şans eseri, diğer buluntu alanlarından elde edilen dördüncü yüzyıl papirüsleri bakış açımızı genişletiyor ve Ev 1-3 materyalinin kendisi de daha büyük köy sorunlarıyla ilgili belgeler içeriyor ve bunların tümü Pamour merkezli tabloyu düzeltmeye yardımcı olabiliyor. Pamour ailesinin etkileşimde bulunduğu diğer köylü çevrelerini de açığa çıkarıyorlar: Ev 2'deki komşuları, patron olarak hareket etmiş olabilecek Oasis ileri gelenleri ve ana iş ortaklarını oluşturan Kellis ve Nil'deki iş arkadaşları. Bu bölüm boyunca bu çeşitli grupların prosopografisini, rolünü ve Pamour ailesiyle ilişkilerini inceleyeceğiz. Dördüncü yüzyıl Kellis'inin sosyal çevrelerinin haritasını çıkarmak için köydeki belgesel papirüslerin tüm yelpazesini kullanarak, metinsel materyale dayalı niceliksel bir ağ analiziyle sonuca varıyoruz. Ancak öncelikle ailenin konumuna ilişkin daha doğrudan ipuçları sağlayabilecek bazı belgeler var. Öncelikle ailenin, P.Kellis I Gr. 72'de III. Horos'un bir ayine atandığı söylenmektedir. Ne yazık ki bu mektubun yazarı Pekysis ayinlerin mahiyetinden bahsetmeyi ihmal etmektedir. O halde, bu tür bir hizmeti yerine getirmek zorunda olan köylülerin (oldukça büyük) üst kesimine ait olmaları dışında, kendi içinde bize onların zenginliği ve statüleri hakkında pek bir şey söylemez.¹ İlk yarıya tarihlenen iki gider hesabı daha umut vericidir 1 Bagnall, Mısır'da Geç Antik Çağ, 135-36. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 102 ---

82 Dördüncü yüzyılın 4. Bölümü, P.Kellis I Gr. 53 ve 54, daha yüksek düzeyde bir sorumluluğa işaret edebilir.² Kamuya ait bir dizi pahalı hizmet için yapılan ödemeleri sıralıyorlar. P.Kellis I Gr. 53, Nil Vadisi'nden getirilen bir öğretmen, çeviri hizmetleri ve muhtemelen Thebaid valisinin 'özel kalemi' olan bir prinkipos için yapılan ödeme girişlerini içermektedir. P.Kellis I Gr. 54'te bir retor, bir haberci ve bir steno yazarı yer alıyor ve Worp, strateji bürosundan gelen bir emre atıfta bulunarak bir satırın onarılmasını öneriyor.³ Bu tür harcamalar, belgenin önde gelen bir yerel yetkiliye ait olduğu anlamına gelebilir. Ne yazık ki Pamour ailesine ait olduklarından emin olamıyoruz. Diğer olası sahipler Ouonsis'in oğlu Ploutogenes ve Pausanias'tır (kimin için aşağıya bakınız). Başka hiçbir belgede aileden birinin böyle bir görevde bulunduğu bahsedilmiyor ve aynı döneme ait diğer deliller bunun tersine yerel yetkililerle sorun yaşadıklarını gösteriyor. 321 tarihli bir dilekçede P.Kellis I Gr. 21, Pamour, Akoutis'in oğlu Sois adlı bir komarch ile uzun süredir devam eden sorunlar nedeniyle şikayette bulundum. Bu adam yerel askerleri ve askeri yetkilileri kendisine karşı kışkırtıyordu ve sonunda evine girip karısına saldırdı. Belki de bu çatışma köydeki farklı kesimler arasındaki daha büyük bir güç mücadelesinin parçasıydı, ancak bu hala bilinmiyor. Her halükarda, aşağıdaki analizde de görüleceği üzere ailenin en güçlü köylüler arasında yer alması pek olası değildir. 1 Komşularla Tanışın Pamour ailesinin gerçek anlamda, fiziksel anlamda en yakın arkadaşlarından başlayarak, Pamour ailesinin daha dostane ilişkiler içinde olduğu insanlara dönelim. Pamour ailesi Hane 1-3 kompleksinin tek sakinleri değildi. Komşu yapı olan Ev 2'de bulunan metinler, her ikisi de marangozları merkeze alan iki daireye aittir: Ploutogenes dairesi ve Tithoes ailesi. Marangozlardan birinin veya her ikisinin Ev 2'de yaşadığı, orada marangozluk aletlerinin ve malzemelerinin keşfiyle muhtemel hale gelmiştir.⁴ Göreceğimiz gibi, papirüslerin kendisi, bu çevreler ile Ev 3 arasında prosopografik bağlar şeklinde destek sağlamaktadır. 2 P.Kellis I Gr.'de öğretmene ödenen paranın toplamı. 53, P.Kellis I Gr.'deki strategos'un (geri yüklenen) oluşumu gibi, ilk yarıdaki bir tarihe işaret ediyor. 54, ancak P.Kellis I Gr.'ye göre bu terimin 352 yılında Oasis'te hala kullanıldığı belirtilmelidir. 23. 3 P.Kellis I, 152, 154'teki notlara bakınız. 4 Colin A. Hope, 'The Find Context', The Kellis Tarımsal Hesap Kitabı, ed. Roger S. Bagnall (Oxford: Oxbow, 1997), 9. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 103 ---

83 Köy Ağları Ev 2'deki iki dairenin en eskisi, Petesis'in oğlu marangoz Ploutogenes'e aittir. Kendisine ait belgeler onun iki yerel soyluyla olan iş yazışmalarıyla ilgilidir: Pausanias, P.Kellis I Gr. 5 ve 6 (330'lar?) ve P.Kellis I Gr.'de Harpokration. 7 (c.350?).5 İlkinin Pamour ailesinin bir tanıdığı olduğu biliniyor ve Ploutogenes onun adına ajan olarak hareket ediyordu (aşağıya bakınız). Babası Pataias birçok belgede yer alıyor: iki bildiriyi imzalayan P.Kellis I Gr. 3 ve 24, P.Kellis I Gr.'da Aionianos adında birinin ve babası Gelasios'un ortağı olarak. 16. Ploutogenes ve babası, dördüncü yüzyılın ikinci çeyreğinde öne çıkan kişiler olarak görünmektedir; özellikle de Pausanias, Harpokration, Gelasios ve Aionianos'un hepsinin eski hakimler olduğunun gösterilebilmesi nedeniyle. Ploutogenes aynı zamanda Pamour ailesiyle de temas halindeydi: P.Kellis I Gr.'deki tek tanık odur. 76, burada II. Psais'in oğlu Peksis'in güvenilirliğine kefil olur. Belge Ev 3'te bulundu ve Ev 2'dekilerden (belki de 370'ler) çok daha sonraki bir tarihe ait. Bunun ötesinde Ploutogenes'in Ev 3 ile ilişkisinin doğası belirsizdir. Yukarıda belirtilen belgelerde birkaç ortak (çoğunlukla meslektaş) yer almaktadır, ancak hiçbir Meclis 3 çevrelerinde tespit edilememektedir. Bu tür destekleyici kanıtlar olmadan, bu figürün Meclis 3 metinlerindeki eşesli erkeklerden herhangi biriyle daha fazla özdeşleştirilmesi spekülatif olmaya devam ediyor. Ancak bu belgeler Hane 3'ün insanlarıyla uzun süredir devam eden ilişkilere dair ikinci dereceden kanıtlar sağlıyor. İkinci Hane 2 grubu daha ayrıntılı olarak açıklanabilir. Aynı zamanda Petesis'in oğlu Tithoes (I) adında bir marangozun etrafında dönüyor. Onunla ilgili materyal beş Yunanca metin içermektedir: P.Kellis I Gr. 8-12 ve biri Kıpti, P.Kellis V Kıpti. 12. Bunlardan P.Kellis I Gr. 12 ve P.Kellis V Kıpti. Tithoes I ile oğlu Samoun arasında değiş tokuş edilen 12 numaralı belge, Tithoes I'in aile çevresi hakkında fikir veriyor. Bunlar arasında Samoun ve oğlu II. Tithoes, Tsenpamoun, Tapshai ve Tehat gibi Samun tarafından selamlanan veya Samun'a selam gönderen birkaç kız kardeşin yanı sıra "kardeş" Psenpnouthes ve "kız kardeş" Kyria adlı bir çift de vardı. Bunların ne ölçüde Samun'un gerçek kardeşleri olduğu belirsizdir. I. Tithoes'un, Mersis'in oğlu Horos adında bir deve sürücüsünün oğluyla evli olan biyolojik bir kız kardeşi vardı ve miras sözleşmesi P.Kellis I Gr. ile belgelendi. 9. Hem kız kardeşinin hem de kocasının isimleri kayıptır ancak Mersis oğlu Horos'un başka bir komşu olduğu Ev 3'te bulunan belgelerden bilinmektedir (aşağıya bakınız). 5 Diğerlerinin yanı sıra Nevett'in ('Aile ve Hanehalkı', 21) tersine, ben yazışmaların sahibinin Pausanias'ın değil Ploutogenes'in tanımlanması gerektiğini düşünüyorum. Bu, P.Kellis I Gr.'nin ek bulgusuna dayanmaktadır. 7, Ploutogenes'e ait, P.Kellis I Gr.'ye yakın. 6, ayrıca köyün başka yerlerinde Pausanias'la ilgili belgelerin bulunması. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 104 ---

84 4. Bölüm Tithoes I'in Ploutogenes'le nasıl bağlantılı olduğu belirsizdir, ancak ortak mesleklerinin bir tesadüf olması pek olası değildir. Faaliyetleri daha sonraki bir tarihe, dördüncü yüzyılın ikinci yarısına aittir. Tithoes I'e ait konsolosluk tarihi içeren tek bir metin korunmuştur, P.Kellis I Gr. 8, 362 yılına tarihleniyor ancak iki belge daha aynı yöne işaret ediyor: P.Kellis I Gr. Tithoes I'e gönderilen bir not olan 10, 368/9,6'ya tarihlenebilirken, P.Kellis I Gr. Oğlu Samoun'a ait benzer bir not olan 11, dördüncü yüzyılın sonlarına aittir.⁷ Bu bizi Tithoes I ile Hane 3 çevreleri arasında yakın bir ilişki beklememize götürür. Aralarındaki çok sayıda prosopografik bağlantı bunu doğrulamaktadır.⁸ Dolayısıyla Samoun'u selamlayan Psenpnouthes ve Kyria çifti hem Maria/Makarios hem de Pamour/Pekysis çevresinde tekrarlanmaktadır. Ve Samoun yokken, Tithoes adı birçok Pamour mektubunda geçmektedir.⁹ Kellis'teki popülaritesi, Tithoes I veya II ile özdeşleşmenin kesin olarak kabul edilemeyeceği anlamına gelir. Ancak Tapsais'in Psais III, P.Kellis VII Kıpti'ye yazdığı bir mektupta 'baba' Tithoes'un varlığı. 116, bu ikisinin de Tithoes ailesindeki adlarıyla özdeşleştirilmesini güçlü bir şekilde desteklemektedir. Aslında Tapsais ismi Ev 3.10'daki metinlerde sık sık tekrarlanıyor. İki ailenin yakın sosyal bağlar geliştirdiği açıktır; Tithoes ailesinin tekstil işiyle uğraşması ve Nil Vadisi'ne seyahat etmesi nedeniyle ekonomik işbirliğini içerebilecek bağlar vardı. Marangozluk, hem Tithoes I hem de Ploutogenes örneğinde Pamour ailesiyle işbirliği için de önemli bir alan sağlamış olmalı. Ev 3'te bulunan ve bazılarına 7. Bölüm'de değineceğimiz pek çok ahşap kod bu yöne işaret ediyor. 6 Bir artaba arpası için 800 T.'nin toplamı, onikinci gösterge yılı için bir işaretle birleştirildiğinde, onu ya 368/9 ya da 383/4'e yerleştirir (P.Kellis I, 34). P.Kellis I Gr.'nin tarihi dikkate alındığında. 8, KAB ve P.Bingen 120, 368/9'da bulunan arpa fiyatları ise en makul tarihtir. 7 Hiçbir tarih korunmamıştır, ancak Samoun artık alıcıdır ve sanat eseri başına 800 T.'den 2000 T.'ye kadar ciddi bir fiyat artışı olmuştur. arpa. Bu, 360'ların diğer metinlerinde bulunanlardan çok daha yüksektir ve o halde bu belge muhtemelen 370'lere veya 380'lere aittir. Bu dönemdeki enflasyon için bkz. Bagnall, Currency and Inflation, 46-47. 8 Tithoes I'in mektuplarındaki 14 akraba/ortaklıktan (P.Kellis I Gr. 10-12; P.Kellis V Kıpti. 12), on tanesi Hane'nin 3 dairesinde tekrarlanıyor: Tithoes, Tapsais, Tehat, Tbeke, Pebok, Psenpnouthes, Kyria, Andreas, Makarios ve Ammon; bunlara oğlu Horos'la olan karşılıklı ilişkilerini de ekleyebiliriz. Mersis (aşağıya bakınız). 9 P.Kellis VII Kıpti. 70, 72, 77 ve 116. Bunlardan yalnızca P.Kellis VII Kıpti. 77'nin Tithoes I'in ailesine ait olması pek olası değildir; bkz. P.Kellis VII, 104. 10 Tapsais adında iki figür varken (bkz. P.Kellis VII Kıpti. 65), burada Tapshai II olarak adlandırılan içlerinden biri, Samoun'un 'kız kardeşi' olarak alınmalıdır. Lammon figürü, birçok durumda Tapshai ve/veya Tithoes isimleriyle yakından bağlantılı olduğundan önemli bir bağlantı sağlıyor: P.Kellis V Copt. 19; P.Kellis VII Copt 65, 70 ve 116. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 105 ---

85 Köy Ağları Antik çağda dokumacıların aletleri marangozlara bağlıydı ve Ev 2.11'de marangozluk aletlerinin yanında dokuma kapları da bulunuyordu. Son olarak bir başka komşu da Mersis'in oğlu deveci Horos'tu. Ev 1-3'te yaşamamış olabilir, ancak P.Kellis I Gr.'de kaydedildiği gibi Psais II'nin evinin bitişiğinde bir deve ahırını vardı. 38, 333'e tarihleniyor. Horos pekala maddi durumu iyi olan bir adam olabilir: deve ahırlarının bakımı genellikle pahalıydı.12 Ayrıca "sadece" komşu mülkün sahibi de değildi: yukarıda bahsedildiği gibi, onun oğlu I. Tithoes'un ailesiyle evlendi. Ayrıca iki navlun makbuzu, P.Kellis I Gr. 51 ve 52, Pamour ailesiyle yakın bağları işaret ediyor. Her ikisi de yaklaşık 320 yılına tarihlenmektedir ve Ev 3'te bulunmuştur ve Horos'un Nil Vadisi'ndeki Hermopolis'e taşıdığı mallarla ilgilidir.13 Bunların Ev 3'te bulunması, ailenin Horos'un gezilerinde bir payı olduğunu güçlü bir şekilde akla getirmektedir. Pamour I'in aynı dönemde Hermopolis'e ulaşım ile meşgul olduğunu bilmesinin bir tesadüf olması pek olası değildir: Horos'un deve ahırının konumu, kendisi ve Pamour ailesi ticarette işbirliği yapsaydı pratik açıdan mantıklı olurdu. Bu belgelerden, Komşu ailelerin sosyalleşmesi, birlikte çalışması ve birbirleriyle evlenmesiyle Ev 1-3 kompleksinde oluşan karmaşık ilişkiler örgüsüne göz atabiliyoruz. Bağlar konut birimleri ve mesleki geçmişler arasında yayıldı. 6. Bölüm'de göreceğimiz gibi, bunun köyde dinsel bağlılığın yayılmasına ilişkin anlayışımız açısından önemli sonuçları vardır. 2 Oasis'in Öne Çıkanları Mahalle, sosyal etkileşim ve işbirliği için önemli bir birim olmasına rağmen aile, yakın sosyal akranlarıyla sınırlı değildi. Çeşitli belgeler, Pamour ailesinin sosyal ağının ileri gelenleri ve bazı önemli eski hakimleri, hatta Büyük Vaha'nın tamamı üzerinde nüfuz sahibi olan kişileri bile içerdiğini gösteriyor. En azından bunların zaman zaman Meclis 1-3'ten tanınan aktörlerle doğrudan etkileşime girdiği bulunmuştur. 11 Ewa Wipszycka, *L'industrie Textile dans l'Egypte Romaine* (Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1965), 51-52. Ev 2 buluntuları için bkz. Umut, 'Buluntu bağlamı', 9. 12 Adams, Kara Taşımacılığı, 89. 'Mersis oğlu Horos' ismi, Trimithis'ten bir ostrakonda bir meyve bahçesinin sahibi olarak bulunur, O.Trimithis I 241, geç üçüncü - erken dördüncü yüzyıla tarihlenir (Bagnall ve Ruffini'nin yorumlarına bakınız, Trimithis'li Ostraka, 30). Eğer bu aynı adamsa, Oasis'te çok farklı çıkarları olduğu açık. Ayrıca P.Kellis I Gr. zamanında oldukça yaşlı olacaktı. 38. 13 Adının ve tarihlendirme formülünün eskiye döndürülmesi gerekiyor, bkz. P.Kellis I, 148-49. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 106 ---

86 Bölüm 4 P.Kellis I Gr.'da Psais oğlu Pollon ile yaşanan bir anlaşmazlık nedeniyle valiye dilekçe verirken. 20 (300-320 civarı), I. Pamour, Hermopolis'in eski hakimi olan Phibion adında bir adamın desteğini aldım.14 Phibion hakkında daha fazla bir şey duyulmadı, ancak bu, ailenin Vadideki ileri gelenlerle erken bir tarihte, belki de himaye yoluyla bağları olduğunu açıkça gösteriyor. Pausanias adlı yerel bir ileri gelenle olan bağları hakkında daha fazla şey söylenebilir. Kendisi, Ev 2 ve 3'teki çeşitli Yunanca metinlerden bilinmektedir: üç harf, P.Kellis I Gr. 5, 6 (Ev 2), 63 (Ev 3) ve iki sözleşme, P.Kellis I Gr. 4 (Ev 2) ve 38 (Ev 3). Sözleşmeler sırasıyla 331 ve 333 tarihli. P.Kellis I Gr. 38, Pausanias'ın soyadı olan 'Valerios'un oğlu' ve onun 333 yılında zaten sulh hakimi olarak hizmet ettiğini gösteren Mothis'in eski sulh hakimi unvanını korur. Ayrıca Kellis'in diğer bölgelerinden gelen metinler ek bilgi sağlar. Pausanias'ın ofisi P.Kellis I Gr.'da belirtilmemişken. 38, D/8 yapısında bulunan Pausanias'a yazılmış bir dilekçe, P.Gascou 69, onları riparius ve exactor olarak belirtmektedir.15 Bu riparius/exactor, P.Kellis I Gr.'deki adamla güvenle özdeşleştirilebilir. 38, yine D/8'den bir başka papirüs olan P.Gascou 71 (336/7 tarihli) resmi mektubu özellikle Valerios oğlu Pausanias'a hitaben yazılmıştır. 2. ve 3. Hane'nin sözleşmeleri bu adamla Pamour ailesi arasındaki yakın bağları kanıtlıyor. P.Kellis I Gr. 4 ne yazık ki çok parçalı, mülk kullanımından emeklilik sözleşmesinin kalıntıları (παράχωρησις). Pausanias burada mülkünü, adı kaybolan ama Pamour olarak pekâlâ restore edilebilecek bir şahsa devrediyor.16 P.Kellis I Gr. daha güvenli. 38, Pausanias tarafından mülk verilmesine ilişkin benzer bir sözleşme. Burada alıcının adı iyi korunmuştur: Pamour'un oğlu Psais (II). Bu hediye'nin arka planından bahsedilmiyor ancak Pausanias'ın Psais II'nin hamisi olarak hareket ettiği öne sürülüyor (bkz. Bölüm 6, Kısım 2.4). Metinde ayrıca Pausanias'ın Psais II'nin evine komşu başka mülklerin de sahibi olduğundan bahsedildiğinden, aralarındaki etkileşim bu bağışın ötesine geçmiş olmalı. Ev 2 ve 3'teki diğer belgeler, sakinleriyle güçlü bir ilişkinin daha fazla göstergesini sağlıyor. Bunların hepsi özel mektuplar ve dolayısıyla Pausanias'a ne soyadı ne de resmi unvan veriliyor, ancak bunların aynı adama ait olduğundan şüphe etmek için çok az neden var. P.Kellis I Gr. 6, Ploutogenes'ten Pausanias'a kadar, önceki stiller 14 Saldırganın adı için bkz. Jean-Luc Fournet, 'Notes critiques sur des pétitions du Bas-Empire', The Journal of Juristic Papyrology 28 (1998): 8–10; Nikolaos Gonis, 'Çeşitli Belgeler Üzerine Notlar', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 143 (2003): 160–61. 15 Bu bilgi ilk olarak Worp tarafından sağlanmıştır; Colin A. Hope, 'Excavations in the Settlement of Ismant el-Kharab: Five Field Seasons 1995–1999', Dakhleh Oasis Project: Preliminary Reports on the 1994–1995 to 1998–1999 Field Seasons, ed. Colin A. Hope ve Gillian E. Bowen (Oxford: Oxbow, 2002), 202–4. Papirüs daha sonra Worp'ta 'Miscellaneous New Papyri' yayınlandı. 16 P.Kellis I, 20'de önerildiği gibi. Doğruysa, bu muhtemelen Psais I'in oğlu I. Pamour'dur. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 107 ---

87 Köy Ağları ikinci 'efendi' (δεσπότης) ve 'asil' (εὐγένειά). Yazışmalar, Ploutogenes'in Pausanias'ın temsilcisi olarak hareket ettiğini ve diğer ajanlarla birlikte onun adına ayak işleri yaptığını gösteriyor. P.Kellis I Gr harfi. 63 oldukça farklı bir türdür. Adı bilinmeyen ama kendisine 'baba' diyen, Pausanias'a ve Pisistratos adında birine 'oğul' diye hitap eden bir adam tarafından yazılmıştır. Akrabalık terimleri açıkça geniş anlamda kullanılmaktadır ve birçok farklı dini ipucu, yazarın Maniheizt bir Seçilmiş olduğuna işaret etmektedir (bkz. Bölüm 8, Kısım 2.3). Pausanias'ın bir Maniheizt olduğunu gösteriyor ve Pamour ailesiyle bir ortaklık noktası sağlıyor. Ne yazık ki ilişkilerinin izi dördüncü yüzyılın ortalarını geçmiyor. Pausanias, Kıpti metinlerinde veya 340'lardan sonra yayınlanan diğer Yunanca belgelerde yer almıyor. Pausanias'ın daha genç bir ortağı veya akrabası olan Pisistratos, 17 360'larda hâlâ Kellis'teki insanlarla ilişkisi içerisindeydi. Kıpti metinlerinde yer almaz ancak dördüncü yüzyılın sonlarına tarihlenen bir sözleşmede ailenin ortaklarından birine borç konusunda yardım ettiği görülür. 18 Diğer iki yerel ileri gelenin Pataias oğlu Ploutogenes ile bağları vardı, ancak Pamour ailesiyle etkileşimde oldukları bilinmiyor, yani Gelasios ve Harpokration. Pausanias'ın çağdaşı olan Gelasios, Ev 2'den, her ikisi de Ploutogenes'in çevresinden olan iki belgede yer alır. Bir, P.Kellis I Gr. 7, Harpokration'ın Ploutogenes'e yazdığı, 'kardeş' Gelasios'u selamladığı mektup; diğeri, P.Kellis I Gr. 16, Aionianos adında birinin 'babası' Gelasios'a, 'kardeş' Pataias'a hurma teslim edilmesini emreden bir not (tarih 329/30 mu yoksa 344/5 mi?). İsim P.Kellis I Gr.'da tekrarlanıyor. 29 (331 tarihli), Ev 3'te bulunan, 'heykellerin' (ἀνδρεῖς[ι]άντων) İskenderiye'ye taşınmasına ilişkin bir makbuz. Bu Gelasios'a eski lojistikçiler unvanı verilmiştir ve bu da onu tüm Büyük Vaha'nın (eskiden) en önemli memurlarından biri yapmaktadır. Ama o, Evdeki Adam 2 metinleriyle aynı mı? Bagnall ve Ruffini, Aionianos'un emrinin 'baba' Gelasios'un aşağı düzeyde olduğunu ima ettiği ve eski lojistikçilerle özdeşleşme ihtimalini ortadan kaldırdığı gerekçesiyle itiraz ettiler. 19 Ancak bir kimliğe işaret eden başka kanıtlar da var. Kellis'teki 4. Hane'den bir sözleşme, P.Gascou 67 (368 tarihli), 'Mothis'in eski hakimi' Gelasios'un oğlu Aionianos'u tasvir ediyor. P.Kellis I Gr'deki adamla açıkça tanımlanabilir. 16.20 Aionianos'un bu göreve sahip olması, babası Gelasios'un da bu göreve sahip olduğunu ve Pataias ile Ploutogenes'in ortağının 17 Bkz. O.Kellis I 85, Pausanias'ın "oğlu" Pisistratos için tavuk siparişi ettiğini güçlü bir şekilde akla getirmektedir. 18 Bkz. P.Kellis I Gr. 46 (Ev 3) ve P.Kellis I, 137-38'deki yorumlar. Pisistratos adı Roma dönemi için nadirdir, ancak dördüncü yüzyılın sonlarına ait Kellis'te P.Bingen 120 (366/7), O.Kellis I 85 ve 287'de tekrarlanır. 19 Bagnall ve Ruffini, Ostraka from Trimithis, 37 n.20. 20 En azından 'Aionianos' isminin Kellis dışında tasdik edilmemesi nedeniyle. Trismegistos veritabanında başka bir olay bulunamadı (10/9/2020'ye göre). Olası bir Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 108 ---

88 Bölüm 4 bu dikkate değer ile özdeşleştirilmektedir. Üstelik P.Gascou 67, Aionianos'un Kellis civarında araziye sahip olduğunu gösteriyor, bu da ailenin oradaki katılımının yoğun olduğunu gösteriyor.21 Ancak Hanedan 1-3 çevreleriyle bağları konusunda kesin olarak çok az şey söylenebilir. Navlun makbuzunun keşfi P.Kellis I Gr. Temsilcilerin adı ne yazık ki belirtilmese de, House 3'teki 29, Pamour ailesinin üyelerinin onun adına iş yaptığını öne sürebilir. Ne Gelasios ne de Aionianos, Kıpti dilinde veya Hane 1-3'teki diğer Yunanca metinlerde bulunmaz.22 Daha önce tartışılan eski bir hakim olan Harpokration'ın da benzer şekilde Hane 2 ile bağları vardı. O, P.Kellis I Gr. dilekçesinin 'kötü adamıydı'. 23 iddiaya göre çalışanlarından birinin dini görevlerden kaçmasına yardım etmiş ve komarch'lara karşı saldırganlar göndermişti.23 Dilekçe sahibi, Ouonsis'in oğlu komarch Ploutogenes, onu yerel olarak hatırı sayılır bir güce sahip olarak tanımlıyor (ἐπὶ τὸ[πῶν]). Öte yandan Pataias oğlu Ploutogenes, P.Kellis I Gr.'ye yazdığı mektup. 7, normalde köyle daha barışçıl bağları olduğunu öne sürüyor. Burada kibarca bir dalma tunik ister, mektup gövdesinde maalesef okunamayan bazı konuları satırlar halinde tartışır ve karşılığında Ploutogenes'in emirlerini içtenlikle isteyerek bitirir. Ailesi köyle ve Ev 2 ile bağlarını korudu: 362'de oğlu Timotheos, P.Kellis I Gr. adlı bir satış sözleşmesinin imzalanmasına yardım etti. 8. Ev 2'nin daha sonraki sakini Petesis'in oğlu I. Tithoes'in de bir parçası olduğu. Ancak Pamour ailesiyle doğrudan bir bağ bulunamadı. Son olarak ailenin, Aquila'nın ev sahibi Faustianos oğluyla bağları olabilir. Pamour ailesinin çağdaşydı ve KAB'ın belgelediğine göre Kellis civarında ve Oasis'in başka yerlerinde geniş arazileri olan bir toprak sahibiydi ama muhtemelen Hibis'te ikamet ediyordu. KAB onun yöneticilerinden birine aitti. House 2'deki keşfi, yöneticisinin oradaki aktörler arasında aranması gerektiğini düşündürülebilir ancak kesin bir tespit yapılamamaktadır.24 Ancak kodekte yönetici ile House 3 çevreleri arasında işbirliği yapıldığına dair kanıtlar bulunmaktadır. Tehat'ın pamuk dokuma müdürüne borcu vardır ve agape için ödeme yapılır; ismin Maniheist geçmişi Gardner tarafından ortaya atılmıştır ve Worp tarafından P.Kellis I, 46-47'de bahsedilmiştir. 21 Ayrıca bkz. P.Gascou 82 (dördüncü yüzyılın başı), D/8 yapısından. D/8'den henüz yayınlanmamış metinler Gelasios'un kişiliğine daha fazla ışık tutabilir; bkz. Worp, 'Miscellaneous New Papyri', 438. 22 Ancak, not O.Kellis I 288, Aionianos'un 'oğlu' Makarios'a yazdığı bir emir olup Batı Kilisesi'nde bulunmuştur. 23 Muhtemelen P.Gascou 80'de Petechon adlı yerel bir yetkiliye gönderilen bir mektupta emir istenen 'efendi baba' Harpokration ile de özdeşleştirilmelidir. Not P.Kellis I Gr. 69, Ev 3'ten, burada bir Petekon, adı bilinmeyen bir lojistikçiden emir talep ediyor. 24 Olası bir kimlik tartışması için bkz. P.Kellis IV, 224. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 109 ---

89 Köy Ağları, Pamourların ortaklarına ulaşım için ödeme yapılırken.²⁵ Bu düzenlemeler muhtemelen istihdamla değil, geçici işbirliği eylemleriyle veya sözleşmeli işlerle ilgilidir. Pamour ailesi arşivindeki bazı Yunanca harflerde de 'ev sahibi' (γεοῦχος) geçiyor, onu Faustianos'la özdeşleştirmek için iyi nedenler var.²⁶ Bu mektuplar, ev sahibinin temsilcisi olarak çalışan Elias adında bir adama gönderiliyor veya ondan geliyor. Bu mektuplarda yer alan Pamour ailesinin üyeleri de bunu yapmış olabilir, ancak hangi sıfatla olduğu çok belirsiz. Yine de Faustianos hem coğrafi hem de toplumsal açıdan uzak bir figür olarak kaldı. Diğer ileri gelenlerin aslında Kellis'e ne kadar yakın olduğu bilinmiyor. Faustianos Hibis'teyken, Harpokration ve Gelasios, hizmetlerinin bitiminden sonra köye (veya yakın çevresine) çekilmiş olabilirler ve hatta Pausanias, görev yaparken orada ikamet etmiş bile olabilirler.²⁷ Yine de Pamour ailesinin Pausanias ailesiyle yalnızca doğrudan bağları olduğu görülüyor ve ne kendisi ne de Pisistratos yakın arkadaşı. Sosyal mesafe muhtemelen çok fazlaydı: Curial sınıfının üyeleri, ailenin itibarı olan kişilerin her gün birlikte olduğu kişiler değildi. Bununla birlikte, örneğin hukuki konularda bu tür adamlardan yardım isteyebilmek büyük önem taşıyordu. Büyük Vaha'nın seçkinleriyle olan bu bağlar, Roma'nın güç yapısını manevra ederken aile ve dini topluluk için hayati önem taşıyordu. 3 The Village Elite 3.1 Ouonsis'in oğlu Ploutogenes Bu yüksek ve kudretli ileri gelenler, köydeki tek öne çıkan şahsiyetler değildi. Pamour ailesinin ortakları arasında başka bir elit grubu, yani (en azından teoride) zorunlu olan zengin köylüleri görebiliriz. 25 Tehat için bkz. KAB 106, 1264-1265; Pamour ailesinin (Kapiton, Papnouthes ve Psais dahil) ortaklarıyla özdeşleştirilebilen bir grup kişiye yapılan navlun ödemeleri için, 1299-1315. Pekysis, KAB 1691'de Sarapis ile çalışan bir ajan olarak ortaya çıkabilir. Bölüm 6'da Sarapas çevresi hakkındaki tartışmaya bakınız. 26 Elias için bkz. P.Kellis I Gr. 68, 75, 78 ve 81. Psais/Andreas çevresinden kardeşler P.Kellis I Gr.'da karşılanıyor. 75, P.Kellis I Gr'da bir Pekysis ve bir Psais (muhtemelen III) onunla etkileşime girerken. 68. Bu mektuplar KAB ile bağları ortaya koyuyor ve ev sahibinin Faustianos'la özdeşleştiğine işaret ediyor. En dikkate değer olanı, KAB'da (I.1430) hurma ödeyen ve P.Kellis I Gr'de hurma borcu olan bir kiracı olan Siris'tir. 78. P.Kellis I Gr.'da Mesobe ile meşguliyet daha da karşılaştırılabilir. 68, KAB yöneticisinininkine karşılık (ibid., 73-74). 27 Roma döneminde şehirlerden köylere giden memurların emekliliği için bkz. Andrea Zerbini, 'Human Mobility in the Roman Near East: Patterns and Motives', Migration and Mobility in the Early Roman Empire, ed. Luuk de Ligt ve Laurens E. Tacoma (Leiden: Brill, 2016), 328-29. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 110 ---

90 4. Bölüm en önemli ve pahalı ayinlerini üstleniyor. Daha uzaktaki ileri gelenlerin aksine, bunların özel materyalde daha büyük bir varlığa sahip olmasını ve ailenin akranı ağında daha merkezi olmasını beklerdik, bu da materyalin doğruladığı bir beklentidir. P.Kellis I Gr. 352'de hazırlanan bir yemin beyanı olan 24, diğer önde gelen isimlerin belirlenmesi için iyi bir başlangıç noktası sağlar. Bölüm 2'de (Bölüm 3.2) tartışıldığı gibi, bu, çekişme noktaları kaybolan Ploutogenes ve Hatres adlı iki adam arasındaki bir çatışmayla ilgilidir. Neyse ki imzacıların listesi büyük ölçüde korunuyor. Her biri yetkili bir yazar tarafından abone olunan dört gruba bölünmüştür ve kural olarak bir soyadı eşliğinde, 26'sı okunabilen toplam 33 isme sahiptir. Böylece dördüncü yüzyılın ortalarında Kellis'teki önde gelen erkek köylülerden oluşan büyük bir grubun anlık görüntüsünü sunuyor. Yerel seçkinlerin ne kadar büyük bir yüzdesini oluşturdukları ve tam olarak ne kadar öne çıktıkları bilinmiyor. Ancak söz konusu Ploutogenes muhtemelen P.Kellis I Gr.'deki Kellis'in iki komarşından biri olan Ouonsis'in oğludur. 23 ve dolayısıyla çatışma köy hiyerarşisindeki merkezi bir aktör etrafında dönüyordu.28 Kuşkusuz, Ploutogenes bu belgede 'mütevazı koşullar' (τῆς ἐμῆς μετριότητος) olduğunu iddia ediyor. Ancak bu kesinlikle ailesinin fakir olduğu anlamına gelmemelidir. Yaklaşık bir nesil önce, 319-320 yıllarında, bir Ouonsis, Nil Vadisi'ne yapılacak bir ticaret girişimi için nakliye hayvanlarının satın alınmasını, o zamanlar saygın olan 12 talantlık bir meblağ ile finanse etmişti.29 Ouonsis adı Kellis'te başka türlü bilinmiyor, bu yüzden büyük olasılıkla Ploutogenes'in babasıdır. P.Kellis I Gr'deki yemin imzacılarının sayısı. Şekil 24, Ploutogenes'in kendisinin kayda değer yerel etkiye sahip bir adam olduğunu gösteriyor. Hem Ev 2 hem de Ev 3'teki Yunanca materyaller arasında bulunan diğer belgeler onun Pamour ailesiyle bir tür bağlantısı olduğunu ima etmektedir.30 Yine de, Pamour ailesinin üyeleriyle doğrudan etkileşim içinde olduğunu belirtmezler ve Petesis'in oğlu Ploutogenes vakasında olduğu gibi, diğer kanıtların yokluğunda bu isim Kıpti materyalinde onun izini sürmek için çok yaygındır. 3.2 Psais Trpyhanes, Loudons ve Psenpnothes Bildirgeyi imzalayan ilk gruba dönersek daha fazla kesinlik elde edebiliriz. Gruba başka türlü tanımlanamayan üç din adamı başkanlık ediyor 28 P.Kellis I Gr. 24'te, adı kaybolan bir 'Ouonsis'in oğlu' (I.3) ve 'yukarıda adı geçen' bir Gena (Pluutogenes'in kısaltması) (II.7-8) yer almaktadır. Worp bu ikisini tanımlamakta tereddüt ediyor (P.Kellis I, 74), ancak belgelerin eşzamanlılığı ve aralarındaki prosopografik bağlantılar, iki Ploutogenes'in kimliğinin belirlenmesini muhtemel kılıyor. 29 P.Gascou 18 ve 19, bkz. Bagnall, 'İki Ortaklık Anlaşması'. 30 Parçalanmış bir sözleşme, P.Kellis I Gr. 18 ve P.Kellis V Copt'taki izler. 47. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 111 ---

91 Evdeki Köy Ağları 1-3 materyal.31 Bundan sonra dört adamı takip edin: Psenpnouthes, Psais Tryphanes, Loudon oğlu Timotheos ve Psais oğlu Sarapammon tarafından imzalanan L[oudon?] oğlu Loudon. Burada onların ortaya çıkmasının tesadüfi olması muhtemel değildir; muhtemelen din adamlarından sonra listedeki en öne çıkan kişiler onlardı. Bunlardan Psais Tryphanes adı House 3 materyalinde sıklıkla tekrarlanır.32 Pekysis, P.Kellis VII Kıpti'de onu 'baba' olarak adlandırır. 78, onun saygın bir ortak olduğunu gösteriyor. Psais Tryphanes öncelikli olarak Pamour/Pekysis çevresinde yer alırken, Tryphanes adlı bir oğlu da Maria/Makarios ve Horion/Tehat çevrelerinde yer almaktadır.33 Aileleri Pamourların işinin çeşitli yönleriyle ilgilenmekteydi: nakliye, tekstil ve ticaret. P.Kellis I Gr. 73, Psais Tryphanes'in III. Pamour'a yazdığı mektupta Pamour'dan oğlu Tryphanes'e malların, muhtemelen tekstil ürünlerinin satışında yardım etmesini ister. Bu, iki taraf arasındaki güvenin yüksek olduğunu gösteriyor. Papirüslerde bulunan çıraklık sözleşmelerinden de anlaşılacağı üzere, kişinin çocuklarını bir zanaatta eğitim almak üzere diğer zanaatkarlara göndermesi olağandışı bir durum değildi34 ancak Psais Tryphanes 'ücretlerden' (μισθός) bahsetse de, bunların düzenlemesi açıkça daha resmi olmayan bir düzenlemeydi. Pamour ailesi ile Psais Tryphanes arasındaki bağlar salt ekonomik bağların ötesine geçti. Listedeki sonraki iki kişi, Timotheos ve Loudon da benzer şekilde Kıpti materyalinde Pamour ailesinin iş ortakları olarak görülüyor. Belki de kardeşlerdi: Timotheos ve Loudon II, Loudon I'in oğulları. Timotheos Hane 1-3'te ve genel olarak Kellis'te yaygın bir isimdir ve onun izini tek başına sürmek zordur. Öte yandan Loudon nadirdir. Bu, Ev 1-3 dışında tasdik edilmemiştir ve aslında yalnızca Tehat'ın P.Kellis V Copt. mektubunda bulunan başka yerlerde bulunmaktadır. 50, ancak bu ismin farklı biçimleri – Louitoni, Loutou ve Toni/Tone – diğer birkaç metinde de görülmektedir.35 P.Kellis V Copt. 50, Tehat'ın Loudon'dan ve hemen ardından(?) 'Toni'nin oğlu' Timotheos'a selam vermesiyle her iki figürü de içeriyor. Tryphanes de Tehat ve Loudon'la birlikte mevcut ve P.Kellis I Gr. ile başka bir bağlantı sağlıyor. 24. Aşağıdaki satırlarda Timotheos'un (diğerlerinin yanı sıra) arpa(?) ödemesini tartışırken, bu iki figürün Tehat'la ilişkisi iş anlaşmalarını içeriyordu. Aile işlerine katılımları 31'e ulaştı. Bunlar: Papaz Paminis ve iki papaz, Pkour[.]s ve Cholos. 32 P.Kellis I Gr. 50, 71, 73, P.Kellis VII Kıpti. 78 ve muhtemelen 112. Sonuncusu, Psais'e gönderilen bir mektup, P.Kellis I Gr. özel makbuzunun rekto kısmına yazılmıştır. 50 ve muhtemelen bu metinden önce; P.Kellis VII, 230-31. Psais Tryphanes'in makbuz olarak aldığı bir mektubu yeniden kullanması muhtemeldir, özellikle de P.Kellis VII Kıpti. 112, bir 'baba' Toni'ye (yani Loudon, aşağıya bakınız) selamlar içerir. 33 P.Kellis V Kıpti. 26, 50 ve P.Kellis I Gr. 73. 34 Venticunque, 'Aile İşleri: Roma Mısır'ında Lonca Düzenlemeleri ve Aile İlişkileri', Yunan, Roma ve Bizans Çalışmaları 50 (2010), 288-92. 35 P.Kellis V Kıpti. 37, 47, 50; P.Kellis VII Kıpti. 78, 112. Bkz. P.Kellis V, 48. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 112 ---

92 Bölüm 4 Tehat'ın ötesinde: P.Kellis V Copt. 37, Psais III'ten, kendisi de yakın bir iş ortağı, Psbtneis'te bulunan bir depo sahibi ve bir Maniheist olan Ammon adlı bir kişi tarafından Louitoni'den yün temin etmesi istenir.³⁶ Son olarak, bu grubun başındaki kişi olan Psenpnouthes'e dönüyoruz. Hem ismin Hristiyanlık dönemindeki ortak özelliği hem de P.Kellis I Gr.'de ona eklenen kısa unvanın/patronimin kaybı nedeniyle onu yerleştirmek daha az kolaydır. 24. Kyria'nın (I) kocası olan bu isimdeki adam, Kıpti metinlerinde Makarios'un 'kardeşi', Matthaïos ve Maria II'nin 'babası' olarak geçmektedir. Bu nedenle, Pamour III'ün kayınpederinin akrabası olması muhtemeldir. Makarios, muhtemelen bir saygı göstergesi olarak kendisine hitap etmese de, mektuplarında sürekli olarak ilk önce onu selamlıyor. Matthaïos'un P.Kellis V Copt. kitabında belirtildiği gibi tekstile de ilgisi vardı. 26 ve Tehat'ın atölyesinde yer alan bu isimde bir adamla özdeşleştirilebiliyor.³⁷ Bu adamın P.Kellis I Gr. 24 eksik, ancak ikinci dereceden kanıtlar bu yöne işaret ediyor: deklarasyonun tarihi Maria/Makarios çevresine çok iyi uyuyor, kendisi her ikisinde de önemli bir figür ve deklarasyondaki adam kesinlikle yakın iş ortakları olduğu gösterilebilen Psais Tryphanes ve Loudon'larla ilişkili. Tartışılan diğerlerine göre daha az güvenli olsa da, kimlik tespiti olası görünmüyor. 3.3 Pebos ve Horion, Tithoes'un Oğulları P.Kellis I Gr.'yi imzalayan ikinci grup. 24 ayrıca yerel nüfuza ve Pamour ailesiyle yakın bağlara dair bazı rakamlar da veriyor. Pamour III tarafından imzalanmıştır ve bu nedenle 3. Hane'nin yakın ortaklarını bekleyebiliriz, ancak yalnızca gruba başkanlık eden iki kardeş bu şekilde tanımlanabilir: Pebos ve [Ho] rion, Tithoes'un oğulları. Bunlar dördüncü yüzyılın ortalarında Kellis'in önemli figürleriydi. Her ikisi de Ouonsis'in oğlu komarch Ploutogenes'in P.Kellis I Gr'deki eski hakim Harpokration ile olan çatışmasında destekçileriydi. 23. Burada Pebos'un, Harpokration'ın dokuz 'uşakını' silahsızlandırdığı söyleniyor; Horion, Ploutogenes adına şahitlik ederken, kendisi de kendi yardımcılarını harekete geçirebilmiş olmalı. Horion daha sonra KAB'da ortaya çıkar: normal bir kiracı olarak değil, belirli bir işlemde büyük miktarda saman sağlayarak (KAB 241-42). O halde kardeşler Kellis'te belli bir gelire ve itibara sahip toprak sahipleri olmalı. Pamour ailesiyle güçlü bağları olduğu birçok kişi tarafından kanıtlanmıştır. 36 P.Kellis V Kıpti'deki depo sahibi Ammon ile özdeşleşmesine dayanarak. 44 ve 46 (stikharion ile yinelenen bağlantısına dikkat edin). Onun da Makarios'un bir ortağıyla bu isimle özdeşleştirilmesi gerekip gerekmediği bilinmiyor. Dini bağlılığı için bkz. Bölüm 6, Bölüm 2.3 ve 4.2. Loudon II için bkz. P.Kellis V Kıpti. 47. 37 Tehat'la bağlantısı için bkz. P.Kellis V Copt. 48 ve Tithoes I. Håkon Fiane Teigen ile ortak bağları - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla indirildi

--- SAYFA 113 ---

93 Tithoes oğlu Pebos'un aile üyeleri adına hazırladığı Köy Ağları sözleşmeleri Aphrodito'da yapıldı.38 Pamour ailesinin merkezi üyeleri gibi kendisinin de bu noktada Aphrodito'ya yerleştiği düşünüldüğünde bağlar daha yakın olabilirdi. Hem Pebos hem de Horion isimleri Pamour ailesinin Kıpti materyalinde de geçiyor. Örneğin, P.Kellis VII Copt. 66,39 Horion ise, gördüğümüz gibi, Tehat ve Horos I'in önemli bir bağlı kuruluşuydu.40 Özellikle iki Horion'u tanımlamak, bu yazışmaları anlamamız üzerinde büyük bir etkiye sahip olacaktır. Ancak mümkün olsa da kanıtlar yetersiz kalıyor ve başka olası tanımlamalar da var. Vadideki 4 Köylü Hane'nin tüm ortakları 3 çevre köyün kendisinde bulunmuyor: dördüncü yüzyılın ortalarında Vadideki Afrodito köyünde birkaç Kellit toplanmıştı. Bunların arasında, gördüğümüz gibi, Psais II ve Pamour II gibi Pamour ailesinin üyelerinin yanı sıra Tithoes oğlu Pebos gibi bağlı kuruluşlar da vardı. Aile üyeleri adına hazırladığı sözleşmelerde Vadiye taşınan diğer Kellitler yer alıyor. P.Kellis I Gr. 44, alacaklı Antoninus adında bir adamın eskiden Kellis'li olduğunu ancak şimdi Afrodito'da ikamet ettiğini anlatırken, P.Kellis I Gr. 42, Pamour II'den borç alan Besas'ın kızı Sofia'nın da eski bir Kellis sakini olduğunu söylüyor. Aynı şey Aurelia 38 P.Kellis I Gr için de söyleniyor. 42 (364), 43 (382) ve 44 (374/87?). Tithoes'un oğlu Pebos'un P.Kellis I Gr.'deki adamla özdeşleştirilmesinin önünde bir engel var. 24, Pamour III'ün 'çünkü harfleri bilmiyorlar' (I.15) formülünü kullanması, bu adamın yüksek düzeyde Yunanca okuryazarlığından yoksun olduğunu öne sürüyor. Ancak yazarlar, özellikle listelerde formülün doğruluğu konusunda her zaman dikkatli olmuyorlardı; bkz. Herbert Youtie, 'Çünkü Onlar Mektupları Bilmiyorlar', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 19 (1975): 107. Pamour III'ün toplam dokuz adama abone olduğu göz önüne alındığında, buradaki formülü, Pamour III'ün ortakları olan Tithoes'un iki Pebos oğlu, Tithoes'un oğlu ve Epigraphik 19 (1975): 107'nin olduğunu varsaymaktansa, buradaki formülü, listelenenlerin hepsi için olmasa da çoğu için muhtemelen geçerli olan basmakalıp bir ifade olarak almak daha çekicidir. dördüncü yüzyılın ortaları Kellis. 39 Belki ayrıca P.Kellis VII Kıpti'de Psais III'ü yazan 'kardeş' Pebos'a da bakınız. 111 veya P.Kellis VII Kıpti'de yer alan 'baba' Pebos. 120. Her ikisi de bu adama uyan metin üretimiyle meşguldü. Bunlardan bir veya daha fazlasıyla özdeşleşme, Tithoes'un oğlu Pebos'u Maniheist topluluğa yakından bağlayacaktır, ancak bkz. Bölüm 9, Kısım 2.3. 40 Olası bir bağlantı P.Kellis I Gr'de bulunabilir. 14 (356), burada 'Tithoes'un oğlu' N. N. Horion adına yazıyor. Eski adı 'Pebos' olarak geri getirmek mümkünken, ikincisinin Kıpti yazışmalarındaki adamla özdeşleştirilmesi muhtemeldir. Bununla birlikte, buradaki soyadı olan 'Tithoes'un oğlu' Pebos'un diğer belgelerinde bulunandan farklı bir biçime sahiptir ve bu nedenle isminin restorasyonu kesin değildir, bkz. P.Kellis I, 43. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com06/09/2021 09:31:13PM adresinden ücretsiz erişimle indirilmiştir.

--- SAYFA 114 ---

94 Bölüm 4 Aphrodito'daki Psais II'den P.Kellis I Gr.'de bir oda kiralayan Marsis. 32. Her ikisi de P.Kellis I Gr. 42 ve 32, 364 yılına tarihlenmektedir. Çağdaş Kipti mektupları da daha geniş, Afroditto merkezli bir ağa işaret etmektedir. P.Kellis VII Kipti'de. 90, Apa Psekes adlı yazar, 20 yıldır Kellis'ten uzakta bir yerde (muhtemelen Aphrodito'da, ancak adının yenilenmesi gerekiyor) ikamet ettiğini belirtiyor. Ayrıca, yarısını Kellis'teki "babası" Ploutogenes'ten aldığı ve kendi köyüyle sürekli etkileşimini gösteren büyük miktarda paradan (altı katı) bahseder.⁴¹ O halde Aphrodito'daki Kellitler kendi aralarında iş yapmaya devam ettiler. Bir dereceye kadar kolektif kimliklerini ve memleketleriyle güçlü bağlarını korumuş olmaları muhtemeldir. Oasisliler kendilerini kesinlikle 'Mısırlılardan', yani Vadi sakinlerinden farklı görüyorlardı ve kanıtlarda daha spesifik bir köy kimliğinin izleri bulunabilir. Psais III, P.Kellis VII Copt'tan bir pasajda böyle bir kimliğe işaret ediyor gibi görünüyor. 105, burada şöyle yazıyor: 'Aslında ben kardeşlerim, bu mevsimlerde Vaha'ya gelmek istiyorum; bana yeniden ulaşırsan ve köyümü unutursam' (II.43-46). Her ne kadar bu ifadenin yorumlanması zor olmasa da⁴² Psais, evini unutmamak için geri dönme konusundaki güçlü arzusunu ifade ediyor gibi görünüyor. Karşılaştırma için Oxyrhynchus'un üçüncü yüzyıldan kalma bir mektubunu ele alabiliriz, P.Oxy. XXXI 2595. Burada bir Horigenes, kardeşi Serenos'a (muhtemelen Oxyrhynchus'tadır) ondan gelmesini istediğini yazar ve şunu ekler: 'Birkaç günlüğüne bize gelsen iyi edersin, çünkü burada çok sayıda Oxyrhynchus var' (II.5-7, çev. Adams). Adams'ın işaret ettiği gibi bu, 'diaspora' Oxyrhynchites arasında kolektif bir kimlik duygusunun mevcut olduğunu göstermektedir.⁴³ Bu nedenle, Pamour III ve ailesi, P.Kellis I Gr.'nin katibi tarafından etiketlendiği gibi, entegre olmaya ve 'Mısırlı' olmaya çalışıyor olabilir. 30 yaşında olmasına rağmen bağlantılarının çoğu hâlâ köylüydü. Pamourların Vadi ile etkileşimini izole edilmiş bir aile ve akrabalarının etkileşimi olarak değil, Kellitlerin daha büyük seferberliğinin bir parçası olarak düşünmemiz gerektiği açıktır. 41 Ev 3'teki diğer iki çağdaş belge onunla ilgili olabilir: Matthaios'un P.Kellis V Copt mektubunda "baba" Psekes, "baba" Pishai ile birlikte Antinoopolis'ten Kellis'e seyahat etmişti. 25 ve 'baba' papaz Psekes, P.Kellis Gr.'da Sarapion oğlu Valerios adına azat edilmesine tanık oldu. I 48 (355 tarihli). Bkz. Bölüm 8, Bölüm 3.4. 42 Bkz. P.Kellis VII, 206. 43 Çeviri ve açıklamalar için, Colin Adams, 'Migration in Roman Egypt: Problems and Possibility', Migration and Mobility in the Early Roman Empire, ed. Luuk de Ligt ve Laurens E. Tacoma (Leiden: Brill, 2016), 277-78. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 115 ---

95 Köy Ağları 5 Bir Ticaret Birliği mi? Özetlemek gerekirse, Pamour ailesinin Kellis'in önde gelen aileleriyle güçlü sosyal ve ekonomik bağları vardı ve Vadideki köylülerle ilişkilerini sürdürüyorlardı. Bu ağ, Psenpnouthes I, Psais Tryphanes ve Tithoes oğlu Pebos gibi önde gelen köylüleri içeriyordu. Yukarıda tartışılanlara, "baba" Antinou, "oğul" Lammon ve "kardeş" Papnouthes gibi, öncelikli olarak Kıpti materyalinde yer alan diğer birçok bağlı kuruluş da eklenebilir. Bu ağın nasıl anlaşılması gerektiği sorusu henüz yanıtlanmayı beklemektedir. Özellikle resmi bir ilişkiyle (κοινὸν, συνόδος) karşı karşıya olup olamayacağımızı düşünmeliyiz. Bu tür dernekler antik dünyanın temel öğelerinden biriydi ve belirli tanrılara adanmış olanlardan belirli zanaatlar (συνεργασία) etrafında örgütlenenlere kadar uzanan geniş bir olguydu; ancak hiçbir derneğin tek bir işlevi yoktu.⁴⁴ Mesleki dernekler düzenli toplantılara ev sahipliği yapıyor, üyelik ücretleri topluyordu, ortak harcamaların hesaplarını tutuyordu, resmi liderleri vardı ve ekonomik konularda üyelere yardımcı oluyordu.⁴⁵ Burs uzun süredir vurgulanıyordu. Akrabalık bağlarının sağladığı güvenlikten yoksun insanların yerine geçen derneklerin 'sosyal kulüpler' rolü. Son zamanlarda yapılan bazı çalışmalarda bu vurgunun mesleki derneklerin ekonomik işlevlerini küçümsediği ileri sürülmüştür.⁴⁶ Dolayısıyla Philip Venticinque, derneklerin akrabalık bağlarının yerini almaktan ziyade tamamladığını, üyelerin ekonomik zorlukları aşmasına yardımcı olduğunu ve karşılıklı iş bağlarını güçlendirdiğini ileri sürmüştür.⁴⁷ Bir başka deyişle, "sosyal kulüpler" olarak rolleri ekonomik açıdan da önemliydi. Kellitlere geri dönecek olursak, şu ana kadar yayınlanan belgelerde resmileştirilmiş bir ticaret birliğine dair doğrudan bir kanıt bulunmadığının vurgulanması gerekir. Böyle bir çerçeveye yönelik herhangi bir argüman dolaylı olmalıdır. Bununla birlikte, bazı dolaylı deliller ileri sürülebilir. Birincisi, yakın işbirliği var ⁴⁴ Harland, Associations, 25–53. Kloppenborg'un çalışmasını temel alan Harland, amaç veya 'işlev' yerine üyeliğe dayalı bir dernek tipolojisini takip ediyor; dernekler arasındaki ayrım öncelikle 1) hane halkı, 2) etnik/coğrafi, 3) mahalle, 4) meslek ve 5) kült bağlantılara göre yapılmaktadır. Bunlardan Kellis derneği -eğer öyle olsaydı- öncelikle profesyonel bir birlik olurdu (ibid., 38–44), ancak hane halkı üyeleri, coğrafi faktörler ve kült (Bölüm 6, Kısım 2.3'te göreceğimiz gibi) kurucu unsurlardı. ⁴⁵ Venticinque, 'Ortak Nedenler: Roma ve Geç Roma Mısır Ekonomisi ve Toplumunda Loncalar, Zanaatkarlar ve Tüccarlar' (Doktora, Chicago Üniversitesi, 2009), 54–67, 213. ⁴⁶ Harland, Associations, 59–61; Venticinque, 'Yaygın Nedenler', 24–54; id., 'Aile İşleri'; Matt Gibbs, 'Roma Mısır'ındaki Ticaret Dernekleri: Varoluş nedenleri', Ancient Society 41 (2011). ⁴⁷ Venticinque, 'Aile İşleri', 292–94. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 116 ---

96 Bölüm 4 farklı aile grupları arasında.⁴⁸ Loudon ve Psais Tryphanes gibi figürlerle olan yakınlık, grubun geniş akrabalık grubu dışında aileleri de içerdiğini göstermektedir. Faaliyetlerinin tüccarlar kadar dokumacıları da, erkeklerin yanı sıra kadınları da kapsadığı ve bu durumun tek meslekli, yalnızca erkeklere yönelik dernekler normuna biraz aykırı olduğu yönünde itiraz edilebilir. Öte yandan, tekstil üretiminin ticaret dernekleri içinde nasıl organize edildiğine dair çok az şey biliniyor ve bu tür bir işbirliğinin yaygın olması muhtemel görünüyor.⁴⁹ Sıklıkla varsayıldığı gibi, meslek birliklerine üyeliğin Diocletianus döneminde tüccarlar ve zanaatkarlar için zorunlu hale gelmesi durumunda resmi bir çerçeve güçlü bir şekilde desteklenirdi, ancak buna diğerlerinin yanı sıra Adriaan J. B. Sirks de karşı çıktı ve tartışma hala devam ediyor.⁵⁰ Bununla birlikte, geç dönem Roma devleti vergileri, özellikle de chrysargyron vergisini mesleki dernekler aracılığıyla toplamayı tercih ediyordu⁵¹ ve Hane 1-3 arasında bu tür toplu ödemeler için bazı geçici kanıtlar var.⁵² Kellis tüccarlarının resmi bir dernek olarak örgütlenip örgütlenmediğinden emin olamıyoruz - eğer öyleyse, belgeleri başka bir yerde saklanmış olmalı. Güçlü kanıtların bulunmaması bizi resmi bir çerçeve varsaymamıza karşı uyarmalıdır. Her halükarda papirüsler, Pamour ailesinin kendi akraba grupları dışındaki Kellis'li tüccar arkadaşlarıyla yakın işbirliği yaptığını ve kaynakları paylaşan, ortak depoları kullanan ve mal satışında birbirlerini destekleyen büyük bir ticaret grubuna katıldığını gösteriyor. Bu daha büyük 'güven ağı' bazı riskleri hafifletebilir, kayıpları önleyebilir ve Pamour ailesinin Nil Vadisi pazarlarına katılmasını mümkün kılabilirdi. 48 Age., 276. 49 Bkz. Gibbs, 'Trade Associations', 294; Harland, Associations, 38. 50 A. J. B. Sirks, 'Geç Roma Hükümeti İnsanları Mesleklerine veya Statülerine Bağlamaya Çalıştı mı?', Tyche 8 (1993); Venticinque, 'Genel Nedenler', 188-90 ve 205-6. 51 Venticinque, 'Ortak Nedenler', 180; Gibbs, 'Ticaret Dernekleri', 292. 52 Pekysis'in 'kardeş' Sarapis'e yazdığı mektup, P.Kellis I Gr. 76, böyle bir toplu ödemeyle ilgili olabilir. Sarapis chrysargyron vergisinin ödenmesini bekliyor. Pekysis'in kendisine 'kardeş' adını vermesi, Sarapis'in resmi bir vergi memuru değil, vergi toplamaktan sorumlu bir tüccar arkadaşı olduğunu akla getirebilir. Çağrışımlardaki akrabalık terimleri için bkz. Harland, Dynamics of Identity, 63ff; Derneklerde vergi toplamak üzere seçilen lonca görevlisi (ἐπιστάτης) için bkz. Venticinque, 'Common Causes', 204. Benzer şekilde, Philammon I ve Pamour I tarafından O.Kellis I makbuzunda belgelenen bir vergi ödemesi, bir kolektif adına yapılmış gibi görünmektedir ve muhtemelen onların bir ticari derneğin temsilcisi olarak hareket ettiklerini ima edebilir. Bkz. O.Kellis I, 34. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 117 ---

97 Köy Ağları 6 Köy Ağı O halde resmi bir organizasyonu belirlemeye çalışmak yerine ilişkisel araştırmamıza devam etmemiz gerekiyor. Bölümü sonuçlandırmak için Ruffini'nin altıncı yüzyıl Afroditosunun ağını analiz ederken kullandığı metodolojiyi takip ederek Kellis'teki resmi olmayan sosyal bağları niceliksel sosyal ağ analizi yoluyla inceliyoruz.⁵³ Bu yaklaşım bize Pamour ailesinin ağı hakkında daha kapsamlı bir fikir veriyor. Göreceğimiz gibi, House 3 materyalinde çevresel (hatta görünmez) olan ve yerel Maniheist topluluğun anlaşılması açısından büyük ilgi uyandırabilecek aktörleri de vurgulayabilir. Aşağıda, Kellis'teki metinsel materyalin bazı ağ temsillerini inceliyoruz ve bunların Pamour ailesinin sosyal dünyası için çıkarımlarını değerlendiriyoruz. Kellis'teki metinlerden ve bu metinlerde öne çıkan aktörlerden oluşan bir veri tabanını kullanarak, ilgili metinlerin tamamı aracılığıyla aktörler arasındaki ilişkilerin izini sürüyoruz ve köy ağının bağlantısını ve belirli aktörlerin merkeziliğini istatistiksel açıdan analiz ediyoruz. Mevcut ağ 600'e yakın metinden oluşan bir veri kümesinden oluşturulmuştur. Ev 1-3 en büyük buluntu noktasıydı ancak veri seti tüm köyün buluntularını içeriyor.⁵⁴ Buradan yaklaşık 1750 aktörden oluşan ikinci bir veri seti çıkarıldı. Metinlere ve aktörlere kimlik numaraları ve 'Tür' ('metin' veya 'aktör') gibi diğer nitelikler atanır ve bir Excel elektronik tablosunda saklanır. Kenar listesi olarak adlandırılan başka bir sayfa, aktörleri gördükleri metinlere bağlar. Bu sayfalar daha sonra ücretsiz bir sosyal ağ analiz yazılımı olan Gephi'ye yüklenir ve bu yazılım iki modlu veya aktörden metne bir ağ oluşturur.⁵⁵ Daha sonra, söz konusu dönemden, yani dördüncü yüzyılın ortalarından sonlarına kadar uzanan metinler dışındaki tüm metinler kaldırılır ve geriye 554 aracılı 230 metinden oluşan bir ağ kalır. Son olarak bu iki modlu ağ, Gephi için 'MultiMode Network Projection' adı verilen bir eklenti yardımıyla aktörleri doğrudan aynı metinlere bağlı aktörlere bağlayan tek modlu bir ağa dönüştürülüyor. Çeşitli istatistikler 53 Bkz. Ruffini, Sosyal Ağlar, 198-241. Mevcut analizin daha kapsamlı bir versiyonu için bkz. Teigen, 'Uzuvlar', bölüm 5. 54 Veritabanındaki 598 belgeden 347 metin (yaklaşık %60) House 1-3'ten değildi. Diğer birincil yer ise ilgili tapınaklarıyla birlikte Ana Tapınak'tı (D/1-4, 150 metin). Batı Kilisesi (D/6, 53 metin) bir diğer önemli buluntu alanıydı. Daha küçük buluntular bir çöp yığınının (A/10, 30 metin) ve ev ortamlarından elde edilmiştir: C alanındaki evler (C1 ve C2, 37 metin), D/8 yapısı (D/8, 31 metin), Ev 4 (A/6, 24 metin) ve Ev 5 (A/8-9, 5 metin). Doğu Kilisesi'nde birkaç ostraka bulunmuş (A/7, 9 metin), B Alanı'ndaki büyük blokta ise (B/1) şu ana kadar yalnızca üç kavanoz kutusu bulunmuştur. Ayrıca köy içerisinde menşei bilinmeyen 5 adet metne de yer verilmiştir. 55 Bu tablolar için bkz.: <http://hdl.handle.net/1956/18580>. Gephi, erişilebilirliği ve ücretsiz olarak erişilebilir olması nedeniyle seçilmiştir. Daha popüler bir yazılım UCINET/Pajec'tir; bunlar için bkz. Ruffini, Sosyal Ağlar, 29-30. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 118 ---

98 Bölüm 4 araçları, hem ağın özelliklerini bir bütün olarak, hem de içindeki bireysel aktörlerin merkeziliğini dikkate almamıza olanak tanır. Bir bütün olarak ağ için önemli istatistiksel ölçümler yoğunluk, çap ve ortalama yol uzunluğudur.⁵⁶ Ağ içindeki aktörlerin merkeziliği incelenirken ise derece merkeziliği, yakınlık merkeziliği ve arasındalık merkeziliği gibi ölçümler kullanılabilir.⁵⁷ Bizi burada öncelikli olarak ilgilendiren son ölçü olan aradalık merkeziliğidir. Düğümlerin 'erişilebilirliğini' derecelendirir ve bunları, diğer düğümlerin birbirlerine ulaşmak için izlemeleri gereken en kısa yollarda ne sıklıkta göründüklerine göre puanlandırır; yani, farklı alt gruplar arasında köprü olarak hangi aktörler en önemlidir. Aşağıda sunulan grafikler, aktörlerin büyüklüklerine göre göreceli arasındalık merkezilik puanını göstermektedir: Bir aktör ne kadar merkezi olursa, grafikte o kadar büyük gösterilir. Bazı önemli sınırlamalara dikkat edilmesi gerekir. Sosyal ağ analizinin tarihsel kaynaklara yönelik ortak eleştirisi, tespit edilen merkeziliğin tarihsel gerçekliği yansıtmaktan ziyade aynı kaynakların bir eseri olduğu yönündedir. Kellis materyali örneğinde bu, House 1-3 metinlerindeki aktörlerin, arşivlerinin - özellikle de çoğunlukla aile içi meselelerle ilgili olan özel mektupların - kazara hayatta kalması nedeniyle olduğundan çok daha merkezi görünmelerine neden oluyor. Ayrıca, insanların yalnızca aynı belgede bir arada bulunmaları nedeniyle bağlantı kurmaları ve farklı etkileşim türlerini 'bağlantı' kapsamına almaları nedeniyle, yaklaşımın görünür olan etkileşimler hakkında yanıltıcı bir tablo sunduğuna itiraz edilebilir. Buna karşılık, ilk noktaya ilişkin olarak bizim ilimizin, Pamour arşivinin vazgeçilmez olduğu köyün tamamını kuşbakışı görmekten ziyade, Pamour ailesi ile köyün geri kalanı arasındaki ilişkiler olduğu söylenebilir. Dahası, özel mektupları Ev 3'ten hariç tuttuğumuz ağın bir yinelemesini göz önünde bulundurarak aile ilişkilerinin önyargısını bir dereceye kadar açıklayabiliriz. İkinci noktaya gelince, farklı etkileşim biçimleri arasında ayrım yapan ve bağlara yönlülük veya pozitif/negatif değerler ekleyen daha ayrıntılı bir etkileşim yönteminin kullanılabileceği doğrudur. Ancak modelin amacı köydeki sosyal hiyerarşilerin doğru bir resmini sunmak değil, farklı sosyal çevrelerde sıklıkla aktif olan aktörleri vurgulamaktır ve 56 Yoğunluk, düğümler arasındaki olası bağlantılara göre gerçekleşmiş bağların sayısını, yani ağın bağlantılılık derecesini ölçer. Çap, birbirine en uzak iki düğüm arasında kaç tane bağ olduğunu gösterir; yani ağın bir 'ucundan' diğerine en uzun mesafe. Ortalama yol uzunluğu, rastgele seçilen bir düğümün diğerine ulaşmak için geçmesi gereken ortalama bağ miktarını gösterir. 57 derece merkezilik toplam bağlantı miktarını ölçer. Bir aktörün sıralaması, içinde yer aldığı metin(ler)in sayısına ve aynı metinde kaç başka aktörün yer aldığına bağlıdır. Yakınlık merkeziliği, ağın 'merkezine' en yakın olan düğümlerin ortalama olarak diğerlerine en kısa yola sahip olduğunun bir ölçüsüdür. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 119 ---

99 Köy Ağları ancak materyalin tamamı dikkate alındığında ortaya çıkar. Kabul etmek gerekir ki açık bir ölçü olmasa da, birlikte meydana gelme, Ruffini'nin belirttiği gibi (italikler orijinalindedir) 'bir tür bağlantı' anlamına gelir.⁵⁸ Kanıtlar onları haritalamamıza izin verdiği ölçüde, örneğin arabuluculuk yapmak, anlaşmalara aracılık etmek, bilgi yaymak veya kaynakları dağıtmak için iyi konumlanmış aktörleri tespit etmemize olanak tanır. Elbette bir aktörün rolünün ayrıntıları bireysel olarak dikkate alınmalıdır. Hiçbir şekilde sosyal bağlantı ima etmeyen ortak olaylar da vardır. Ruffini, mali kayıtlar gibi büyük 'olay belgelerinin' veri tabanında bırakılması sorununa dikkat çekti.⁵⁹ Bunlar çok sayıda aktör içeriyor ancak çoğu arasında gerçek bir aşinalık veya etkileşim olduğunu ima etmiyor ve bu nedenle kaldırılmaları gerekiyor. Bu nedenle Kellis'in tek büyük olay belgesi olan KAB mevcut analizin dışında tutulmuştur. Aynı itiraz daha küçük hesaplar, listeler ve hatta bazı mektuplar için de yapılabilir.⁶⁰ Aynı zamanda bazı hesaplar ve listeler etkileşimi ima eder veya varsayar – örn. Dekania listeleri, 61 rahip listesi ve bazı hesaplar. Bu nedenle analiz, daha küçük hesapları/listeleri hem hariç tutan hem de içeren ağ yinelemelerini inceler, böylece fark değerlendirilebilir.⁶² Hesaba katılması gereken son bir konu, prosopografik tanımlamanın yapılmasındaki zorluklardır. Bir aktörün merkeziliği, bazen onun belirli bir belgede mevcut olarak tanımlanıp tanımlanmamasına bağlı olarak büyük ölçüde değişebilir. Bir yandan, isimlerin geçtiği yerler yanlışlıkla bir aktöre atfedilebilir ve bu da onun merkeziliğini abartabilir; diğer yandan, özdeşleşmenin yokluğu bir aktörün merkeziliğini küçümsememize neden olabilir. Bu nedenle kenar listesi, aktörler ve metinler arasındaki her bağlantıya bir kesinlik değeri atar.⁶³ O halde bu sınırlamaları hesaba katmak için köy ağının üç yinelemesini ele alacağız. İlki, yaklaşık 320-390 arası tarihlenen 230 metnin tamamından oluşturulmuştur ve 554 oyuncuyu içermektedir. Pamour arşivinin önyargısını kontrol etmek için ikinci bir yineleme House 3'ten gelen tüm özel mektupları hariç tutar. Son olarak üçüncü bir yineleme hem hesapları/listeleri hem de House 3'ü hariç tutar 58 Ruffini, Social Networks, 25. 59 Age., 203–4. 60 Örneğin bkz. Brand, 'Speech Patterns', 109. 61 Dekania listeleri, yani koruma görevi için hazırlanan köylülerin listeleri için bkz. Roger S. Bagnall, 'Ordu ve Polis in Roma Yukarı Mısır', Journal of the American Research Center in Egypt 14 (1977). Kellis'ten bu tür listeler için bkz. O.Kellis I 124–137, P.Kellis I Gr. 60. 62 Dekania listeleri, yani muhafız görevi için hazırlanan köylülerin listeleri için bkz. Roger S. Bagnall, 'Army and Police in Roman Upper Egypt', Journal of the American Research Center in Egypt 14 (1977). Kellis'ten bu tür listeler için bkz. O.Kellis I 124–137, P.Kellis I Gr. 60. 63 Azalan kesinlik ölçeği kullanılarak 0'dan 6'ya kadar. Bir aktörün 'çekirdek' oluşumu 0 olarak belirlenir. Daha sonra 1, aktör 0 ile belirli bir özdeşleşmedir; 2 kesinlikle kesin, 3 çok muhtemel, 4 muhtemelen, 5 belirsiz ve 6 belirsiz bir tanımlama. Değerlendirme kriterleri şunlardır: soyadı, yer bulma, ismin nadirliği, ortak aktörlerin varlığı, flört ve aktörün katıldığı faaliyet. Aşağıdaki ağlar, 'olası' olarak kabul edilen bağlantılara dayanmaktadır. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 120 ---

100 Bölüm 4 mektupları. Tüm bu listelerde tekrarlanan aktörlerin aslında bir şekilde merkezi olma olasılıkları daha yüksek. Analizimizde ağın bazı genel özelliklerine ve bunların köy bağlantısı konusunda bize neler söyleyebileceğine dikkat çekiyoruz ve yinelenen bazı aktörleri daha yakından tartışarak sonlandırıyoruz. Göreceğimiz gibi, bunların çoğuyla zaten tanıştık, ancak ağlarda yüksek puan alan ve yerel Maniheizt topluluk için önem taşıyan, daha önce fark edilmeyen iki kişi de var. 6.1 Ağ Şemaları ve Tablolar Tüm belgeler (Grafik 1) H3 harfleri hariç (Grafik 2) H3 harfleri ve hesaplar/listeler hariç (Grafik 3) Bileşenler (yalıtlımlanmış) 26 (18) 28 (24) 37 (29) Aktörler 554 393 257 Ortalama yol uzunluğu 3.514 3.822 3.114 Yoğunluk 2,50 % 2,40 % 3,20 % Dev bileşen Aktörler 489 301 145 Ortalama yol uzunluğu 3,52 3,848 3,122 Yoğunluk 3,10 % 3,70 % 8,80 % Çap 9 9 9 İlk on isim Derece merkezilik Pamour III (5073) Philammon II (5051) Psais II (5089) Psenpnouthes (5010) Andreas (5008) Kapiton I (1014) Lammon (5057) Pekysis (5081) Psais III (1264) Charis (5052) Horion s.Tithoes (1090) Pamour III (5073) Pebos s.Tithoes (1091) Ploutogenes s.Ouonsis (5155) Psenpnouthes I (5010) Pataias (1011) Kapiton I (1014) Sarapammon s.Psais (1052) Loudon II (5110) Tehat (5035) Horion s.Tithoes (1090) Pebos s.Tithoes (1091) Ploutogenes s.Ouonsis (5155) Pamour III (5073) Pataias (1011) Kapiton I (1014) Psenpnouthes I (5010) Sarapammon s.Psais (1052) Pinoutas s.Ploutogenes (1016) Psais s.Peteminis (1012) Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 121 ---

101 Köy Ağları (devamı) Tüm belgeler (Çizelge 1) H3 harfleri hariç (Çizelge 2) H3 harfleri ve hesaplar/listeler hariç (Çizelge 3) Yakınlık merkeziliği Pamour III (5073) Psenpnouthes I (5010) Psais II (5089) Horion s.Tithoes (1090) Lammon (5057) Kapiton I (1014) Partheni II (5087) Hatres (5030) Psais Tryphanes (7036) Tehat (5035) Horion s.Tithoes (1090) Pebos s.Tithoes (1091) Ploutogenes s.Ouon. (5155) Pamour III (5073) Psenpnouthes I (5010) Psais s.Tryphanes (7036) Kome (4087) Timotheos s.Harpokration (1035) Pataias (1011) Harpokration (1026) Horion s.Tithoes (1090) Pebos s.Tithoes (1091) Ploutogenes s.Ouonsis (5155) Pamour III (5073) Pataias (1011) Psenpnouthes I (5010) Psais Tryphanes Kapiton I (1014) Sarapammon s.Psais (1052) Pinoutas s.Ploutogenes (1016) Aradalık merkeziliği Petros (5036) Psais II (5089) Pausanias s.Valerios (1017) Horion s.Tithoes (1090) Psenpnouthes I (5010) Pamour III (5073) Ammonios f.Psais (8352) Kapiton I (1014) Tehat (5035) Pisistratos (1175) Horion s.Tithoes (1090) Petros (5036) Pausanias s.Valerios (1017) Pamour III (5073) Kome (4087) Ammonios f.Psais (8352) Psais II (5089) Pisistratos (1175) Porphyrios (9508) Psenpnouthes I (5010) Pamour III (5073) Psenpnouthes I (5010) Pebos s.Tithoes (1091) Pausanias s.Valerios (1017) Horion s.Tithoes (1090) Gelasios (1261) Psais II (5089) Pataias (1011) Harpokration (1026) Tithoes I s.Petesis (5013) 6.2 Modeller ve Sosyal Gerçeklik Ağın Pamour ailesinin hakim olduğu kısmı, yüksek düzeyde bağlantı ve bilginin yayılması için birçok olası yol ile karakterize edilir.64 Dolayısıyla Bölüm 3'te 64'teki materyal değerlendirilmiş olsa da Ev 1-3 ağının daha kapsamlı bir incelemesi için bkz. Teigen, 'Uzuvlar', 134-36. Farklı bir ağ yapısına dayanan benzer bir sonuç gösterilmektedir. Yazan Brand, 'Konuşma Kalıpları', 110. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13 ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 122 ---

102 Bölüm 4 farklı çevrelerin terimleri arasında, aralarındaki örtüşme o kadar geniştir ki, bunları ayırt etmek zordur. Horion/Tehat ve Psais/Andreas gibi kronolojik olarak ayrı olduğu varsayılan çevreler bile sıkı sıkıya bağlantılıdır. Bu, merkezi Ev 3 dairelerinin, malzemesi nispeten kısa bir zaman aralığına ait olan tek bir akraba grubuna ait olduğu hipotezine ağırlık vermektedir. Ancak ağın diğer kısımları Grafik 1'dekinden daha az uyumlu olsa da Tüm belgeler Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 123 ---

103 Köy Ağları Pamour kümesine göre Pamour ailesinin 'normal'den daha sıkı bir şekilde birbirine bağlı olduğu sonucuna varamayız. Daha çok, daha önce tartışıldığı gibi, köyün diğer bölgelerinden (şimdiye kadar) yayınlanan belgesel metinlerin sayısını ve türünü yansıtıyor. Benzer şekilde, Harita 1'de Pamour ailesi üyelerinin merkezietteki hakimiyeti, bu grubun köy üzerinde herhangi bir hegemonyasını yansıtmamaktadır. Ev 3'teki özel harfler kaldırıldığında, Harita 2 Hariç Ev 3 harflerinden yalnızca birkaçı Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 124 ---

104 Bölüm 4'ün ana aile üyeleri (Pamour III, Psais II), arşivlerinin hâlâ toplam belgelerin önemli bir bölümünü oluşturmalarına rağmen, aradalık merkeziliği açısından yüksek puanlar alıyor (bkz. Tablo 2). Aile üyelerinin ötesinde, yakın arkadaşlarının birçoğunun yüksek merkezilik puanlarına sahip olduğunu belirtiriz. Özellikle, tüm ağ yinelemelerinde öne çıkan birkaç ortak vardır: Tithoes'in oğulları Pebos ve Horion, eski yargıç Pausanias ve I. Psenpnouthes. Yukarıda tartışıldığı gibi, bu rakamların köy çapında öneme sahip olduğu gösterilebilir. Ancak buradaki merkeziet puanları mutlaka köydeki en önemli figürler oldukları anlamına gelmiyor, ancak Pamour ailesi ile köydeki diğer çevreler arasında arabuluculuk yapma rollerini vurguluyor. Aslında şu ana kadar tek tek ele alınmamış sadece birkaç figür var: Petros, Kome, Psais'in babası Ammonios ve Porphyrios. Tablo 3 Hesaplar ve Ev Hariç 3 harf Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 125 ---

105 Köy Ağları Son iki tanesi daha az ilgi çekicidir: diğer çevrelerde önemli figürler olsalar da, rolleri belirsizliğini koruyor.⁶⁵ Öte yandan, ilk ikisi daha yakından ilgiyi hak ediyor. Petros figürü, Petros'un mektuplarında tekrar eden başlıca aktördür; burada oğul, ondan sürekli olarak "kardeşimiz" olarak söz eder ve çeşitli mesaj ve yazıları ona emanet eder. İsim, Horion'un P.Kellis V Copt mektubunda, bu dairenin dışındaki House 1-3 materyalinde bir kez geçmektedir. 18 I. Horos'a. Ağdaki şöhreti, KAB aracılığıyla Batı Kilisesi ostraka hesaplarındaki bir grup Petros ile özdeşleşmesine dayanmaktadır. KAB'da, bir topos Mani adına kiray kısmen zeytinyağıyla ödeyen bir "keşiş" Petros yer alıyor.⁶⁶ Benzer şekilde, Batı Kilisesi'nden gelen zeytinyağıyla ilgili bir kayıt olan O.Kellis I 121, Petros'u ve biri açıkça "keşiş" olarak adlandırılan ve diğerleri potansiyel olarak bu şekilde tanımlanabilecek diğer dört aktörü listeliyor.⁶⁷ 'Petros' ismi, Batı Kilisesi ve Evi dışında Kellis'te yaygın değil. 1-3, yalnızca bir kez bulunur. KAB, Hane 1-3 metinleri ve O.Kellis I 121'de bulunan Petros'un köyde aktif olan ve Hane 3 çevreleri, büyük toprak sahipleri ve bir Maniheizt dini kurum arasında arabuluculuk yapan seçilmiş bir Maniheizt olması muhtemeldir. Bulunduğu yer, Kellis'teki ismin göreceli olarak nadir olması ve kiracı olarak benzer bir role dayanılarak, bu adamın Batı Kilisesi'ndeki bir grup ostraka hesabında yer alan Petros ile özdeşleştirilmesi mümkündür (O.Kellis I 114, 115, 117). Bu onun yukarıdaki konumunu açıklıyor. Bu çanak çömlek parçalarında keşişin adamlarla özdeşleştirilmesinin daha az kesin olduğu ve dolayısıyla onun merkeziliğinin abartıldığı itirazı yapılabilir. Yine de mali sorumlulukları olan bir dini otoritenin köy yaşamında ön plana çıkması pek olası değildir. Kome, daha önce dikkate alınmayan bir başka merkezi figürdür. Harita 2'de yalnızca ilk on arasında yer almasına rağmen, Harita 1 ve 3'ün yinelemelerinde 12. sırada yer almaktadır. O da Batı Kilisesi'nin (ve başka yerlerin) ostrakasinda görülüyor ve bu isimdeki bir adamın en büyük ve en önemli kiracılarından biri olduğu KAB'a referansla kimliği belirlenebilir.⁶⁸ Bazen Porphyrios adına arabuluculuk yaptı. ⁶⁵ Porphyrios, Harpokration'ın bir ajanıydı ve P.Bingen'in yazarının önemli bir ortağıydı. 119, Ammonios ise Batı Kilisesi'ndeki bazı anlatımlar arasında köprü kurar. ⁶⁶ Petros'un bu adamlarla özdeşleştirilmesi için bkz. Bölüm 8, Kısım 1. Mani topoları için bkz. Bölüm 9, Kısım 3.3. ⁶⁷ Hesapta Petros, Psais 'keşiş' (μόνοχ), Bok, Alexandros, Horos s.P[...] ve Tithoes oğlu Korax yer alır. Hesabın bir dizi keşişi listelemesi mümkündür, Psais açıkça bu şekilde etiketlenen tek kişidir. P.Kellis VII Kipti'de Psais adında bir papaz bulunur. ⁹². Bok için, P.Kellis V Kipti'deki bir manastırın 'babası' olan Pebok'u not edin. ¹²; Lysimachos'un P.Kellis V Kipti'deki ortağı Horos için. ³⁰ ve P.Kellis VII Kipti. ⁷²; Alexandros için, muhtemelen yakındaki 'Ain el-Gedida'dan bir ostrakonda 'Apa Alexandros' (bkz. Aravecchia, 'Hristiyanlar', 247). ⁶⁸ KAB'da iki adet Kome bulunmaktadır; Kiracı Kome ve hamamcı Kome (ibid., 64). Kiracı Kome, birkaç kez KAB yöneticisinin temsilcisi olarak görev yaptı ve aidatlarını buğday, saman, saman ve tavuk olarak ödedi. Bu, Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla indirilen ostraka'dan Kome ile tamamen aynı fikirdedir.

--- SAYFA 126 ---

106 Bilinen aktörlerin 4. Bölümü: O.Kellis I 85'te bir notta Pausanias, Kome'ye ikinci suçlama yılında (328/9 veya belki 347/8) Pisistratos'a tavuk sağlamasını emreder. Kome'nin ağıdaki konumunun, Kellis civarındaki nispeten zengin bir kiracı çiftçi olarak rolünü yansıttığını düşünmek için iyi nedenler var. Üstelik Pausanias ve Timotheos adındaki bir keşişle olan ilişkisi onu dolaylı olarak Pamour ailesine bağlamaktadır; bu noktaya 6. Bölüm'de döneceğiz. Bu bölüm boyunca Pamour ailesini farklı çevrelerle olan bağlarını çizerek köydeki konumlarını belirledik. Kesinlikle marjinal olmasa da üyeleri Kellis'in en önde gelen vatandaşları gibi görünmüyor. Ancak aralarında pek çok önemli şahsiyetin de bulunduğu çok çeşitli ve geniş bir temas ağı vardı. Bu ağ, ailenin iş girişiminde aktif olan meslektaşlarını, dokumacıları, tüccarları ve deve sürücülerini, aynı zamanda komşu marangozları, Oasis ileri gelenlerini, yerel toprak sahiplerini ve dördüncü yüzyılın ortalarında - sonlarında bilinmeyen nedenlerle Nil Vadisi'ndeki Afrodito'ya taşınan diğer köylüleri içeriyordu. Öne çıkan kişiler arasında özellikle Tithoes'in oğulları Pebos ve Horion, I. Psenpnouthes ve Tryphanes oğlu Psais'e bağlı tüccarlardan oluşan bir çevre ve Valerios'un oğlu eski hakim Pausanias yer alır. Üstelik bu ilişkilerin birçoğu, Bölüm 6'da göreceğimiz gibi, köydeki Maniheist topluluğu anlamak açısından önemlidir. Ancak ilk olarak, bu 'Maniheistliği' karakterize eden şeyin ne olduğunu incelememiz gerekiyor. Şimdi bu konuya dönüyoruz. O.Kellis I 85'teki Pausanias adına Pisistratos'a tavuk öder, aynı buluntu yerinden O.Kellis I 112'de ajan olarak görev yapar, O.Kellis I 119'da Ev 4'ten saman veya saman borcu vardır ve büyük miktarda bakla unu (on sanat; bunun için KAB, P.Kellis IV, 46'daki miktarlarla karşılaştırınız) teslim eder. O.Kellis I 60 Ana Tapınaktan, tamamı dördüncü yüzyıldan kalma. KAB'a göre Nos adında en az bir yetişkin oğlu olduğundan 360'lara gelindiğinde muhtemelen oldukça yaşlıydı. Bagnall şöyle yazıyor: '5. ve 6. işaretteki en büyük kiracı, daha sonra yerini oğulları Nos ve Timotheos aldı... Pekâlâ ind hasadının başlarında ölmüş olabilir. 6.' P.Kellis IV, 68. Bu isim aynı zamanda O.Kellis I 131'de de geçiyor ancak bu figürle daha az ilişkilendirilebilir. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 127 ---

Bölüm 2 Bir Maniheist Kilisesi: Kellis'teki Hafif Zihin : Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 128 ---

Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 129 ---

© Håkon Fiane Teigen, 2021 | doi:10.1163/9789004459779_006 Bu, CC BY-NC-ND 4.0 lisansının koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir bölümdür. 5. Bölüm Maniheist İpuçları: Gündelik Yaşamda Dini Kimlik Geçtiğimiz birkaç bölümde tanıştığımız insanlar çeşitli rolleri dengelediler. Pamour III - söyleyebildiğimiz kadarıyla - saygılı bir oğul, sorumlu bir ağabey, bazen ortalıkta olmayan bir koca ve baba, hevesli bir tüccar, bir Kellite, bir göçmen ve muhtemelen ayırt edemediğimiz daha birçok şeydi. Diğer köylüler kız çocukları, çömlekçiler, anneler, dokumacılar, marangozlar, kervan sürücüleri, mülk yöneticileri, Romalı memurlar, "Mısırlılar", "Hibitler" vb. idi. Pamour III gibi bazıları için listeye 'Maniheist'i ekleyebiliriz. Ancak bu 'Maniciliğin' doğasını tespit etmek zordur. Ortak din, genel olarak Pamour ailesinin veya onların arkadaşlarının uzun uzadıya tartıştığı bir şey değildir: Aslında, Maniheist bağlılığın ana kanıtı belgesel mektuplar değil edebi metinlerdir. Pamour III ve onun diğer arkadaşları için dini kimliğin önemini nasıl değerlendireceğiz? Peki bu kimliğin 'Maniheist' olduğundan nasıl emin olabiliriz? Bu sorular, çeşitli görünümelerde, bu kitabın geri kalanında bizi takip edecek. Bu bölüm, girişte öne sürülen bazı teorik kavramları açıklığa kavuşturarak ve bunları çeşitli belgesel mektuplara uygulayarak sahneyi hazırlıyor. Dini bağlılık hiçbir zaman açık bir şekilde tartışılmasa da, House 1-3'ün yazarları dini içerikli ifadeler, imalar ve terimler kullanmışlardır: 'dini ipuçları' diyebileceğimiz şeyler. Bu ipuçları, aktörlerin dini kimliklerini nasıl ifade ettiklerine dair elimizdeki en iyi korunmuş kanıtları oluşturuyor. Aşağıda Hane 3 sakinlerinin günlük yaşamlarında dini kimliğin rolü hakkında bize söylediklerini ve bunların ne ölçüde özel bir Maniheist geleneğe ait olarak kabul edilebileceğini inceliyoruz. Ancak Meclis 1-3 materyaline dönmeden önce, bir adım geriye gitmemiz ve mevcut katkıyı konumlandırmak için gündelik din ve din dışı kimlik üzerine bazı teorik perspektifleri değerlendirmemiz gerekiyor. Bu nedenle geç antik dönem dinsel kimliğine ilişkin akademik alandaki son eğilimlere bakarak başlıyoruz. 1 Dini Kimlik ve Yaşanan Din Sosyologların görüş alanında 20. yüzyılın ortalarından bu yana 'kimlik' var. Bu terim 1960'larda diğerlerinin yanı sıra Erik Erikson ve Håkon Fiane Teigen tarafından popüler hale getirildi - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 130 ---

110 5. Bölüm Erwin Goffman ve 1970'lerde bile bunun bir klişe haline geldiğine dair şikayetler vardı.¹ Yine de akademisyenler arasında güncelliğini korudu ve kimlik teorisi sosyolojik araştırmanın merkezi bir alanı haline geldi. Kimlik üzerine literatür, özellikle son otuz yılda, sosyoloji, antropoloji ve edebiyat teorisindeki eğilimlerden etkilenecek, antik çağ alanında da oldukça genişledi.² Bu 'kimliğin yükselişi', başka bir bilimsel gelişmeyle, yani özcü 'din' kavramlarının reddedilmesiyle çakıştı.³ Bu, antik din hakkındaki yerleşik varsayımların çözülmesine yol açtı. Eski akademisyenler, dinlerin nispeten tekdüze ve keskin sınırlara sahip olduğunu ve bunlara bağlı olanların dini kimliklerinin de buna uygun olarak istikrarlı olduğunu verili olarak kabul etme eğilimindeyken, modern bilim adamları bu varsayımlara başarılı bir şekilde meydan okudu. Toplumsal sınırların geçirgenliğini vurgulamak yaygın hale geldi ve durumsal ve değişken kimlik kavramları bilim adamlarına bunu yapacak araçları verdi. Keskin sınırların büyük ölçüde sahadaki gerçekliklerden ziyade otoriter söylemsel yapıları yansıttığı görülüyor.⁴ Bu dönüş, din araştırmaları içindeki sözde 'yaşanan din' geleneği olan, uzman olmayanların günlük dini uygulamalarına olan ilginin artmasıyla daha da ivme kazandı. Bu paradigma içinde çalışan antik din bilim adamları, dikkatlerini 'Yahudilik' veya 'Hristiyanlık' gibi soyutlamalardan, bu gelenekleri kendi kullanımları için benimseyen belirli topluluklara veya bireylere kaydırarak, süreçteki geleneksel sınırları bulanıklaştırdılar.⁵ Akademisyenler, uzman olmayan dindarlık sorunuyla boğuştu. 1 Brubaker ve Cooper, 'Beyond Identity', 3-4. 2 Sıklıkla alıntı yapılan başlangıç noktası Judith Lieu, John North ve Tessa Rajak, editörler, Paganlar ve Hristiyanlar arasında Yahudiler (London: Routledge, 1992). Kimlik üzerine literatür son otuz yılda oldukça hacimli hale geldi ve bu nedenle birkaç örnek yeterli olacaktır: Judith Lieu, Christian Identity in the Jewish and Graeco-Roman World (Oxford: Oxford University Press, 2004); Isabella Sandwell, Geç Antik Çağda Dini Kimlik: Antakya'daki Yunanlılar, Yahudiler ve Hristiyanlar (Cambridge: Cambridge University Press, 2007); Zellentin ve Iricinschi, 'Kendini Yaratmak ve Başkalarını İşaretlemek'; Harland, Kimliğin Dinamikleri. 3 Smith, Anlam ve Son; Talal Asad, 'Antropolojik Bir Kategori Olarak Dinin İnşası', Dinin Soykütükleri: Hristiyanlık ve İslam'da İktidarın Disiplinleri ve Sebepleri (Baltimore: John Hopkins Press). 4 Bkz. Boyarin, Sınır Çizgileri; Lieu, Christian Identity, 98-146 (özellikle 132-46); Sandwell, Dini Kimlik; Rebillard, Hristiyanlar ve Onların Birçok Kimlikleri (altta). 5 Hall, ed., Lived Religion in America; McGuire, Yaşanan Din. Antik din alanındaki örnekler arasında Geç Antik Hristiyanlık'ta Virginia Burrus ve Rebecca Lyman'ın 'Tarihin Odağını Değiştirmek' kitabı yer alıyor. Bir Halkın Hristiyanlık Tarihi, cilt. 2, ed. Virginia Burrus (Minneapolis: Fortress Press, 2005); Jörg Rüpke, ed., Antik Akdeniz Dinlerinde Birey (Oxford: Oxford University Press, 2015); Paul Lichterman ve diğerleri, 'Antik Yaşanan Dinde Birlikte Gruplanmak', Roma Dininde Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi06/09/2021 09:31:13PM

ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 131 ---

111 Maniheizt İpuçları geç antik çağda metinsel kanıtları eleştirel bir şekilde değerlendirerek, arkeolojik malzemeye çok dikkat ederek ve yeni sosyolojik eğilimlerden yararlanarak uygulanır. Son araştırmalar, uzman olmayan kişilerin dini gelenekleri kendine özgü şekillerde nasıl kullandığını, yetkililerin ise onların davranışlarını etkilemeye çalıştığını vurguladı. Eric Rebillard, Hristiyanlar ve Geç Antik Çağda Çoklu Kimlikler (2012) adlı eserinde, sosyolog Rogers Brubaker'dan alınan kavramları Tertullian, Cyprian ve Augustine'in eserlerine uygulayarak, dindar olmayanların (Hristiyanlık olarak adlandırdığı) Hristiyan kimlikleri üzerinde nasıl hareket ettiğini veya daha sıklıkla eyleme geçmekten kaçındığını anlamak için uygular. Ruhban sınıfının hiyerarşik bir kimlik görüşü empoze etmeye çalışırken, diğer kimlikleri 'Hristiyan'inkine tabi kılmaya çalışırken, laik kesimin kendi Hristiyanlığını yanal olarak, yani belirginliği durumsal temelde değerlendirilen çeşitli kimliklerden biri olarak düzenlemeyi tercih ettiğini ileri sürer.⁶ Hristiyanlık öncelikle kilisede ve ilgili bağlamlarda, ancak geç antik çağda kristalleşen toplumsal yaşamın ayrı bir dini alanı içinde sergilendi (etkinleştirildi).⁷ Hristiyanlık, kolektif eylem için harekete geçmek amacıyla başarılı bir şekilde kullanıldı; bu, esas olarak kilise liderlerinin kışkırtmasıyla gerçekleşti ve bunların halk arasında yarattığı ortaklık (gruplaşma) duygusu geçiciydi.⁸ Meslekten olmayan insanların çoğu için, dini kimlik, belirgin dini bağlamlar dışında çok az rol oynadı. Benzer bir yaklaşım Mattias Brand tarafından 'Kellis'in Maniheiztleri' (2019) adlı tezinde Kellis materyali için benimsenmiştir. Rebillard'ın çalışmasını temel alarak ve Ann Swidler'in entegre ve ayrılmış kültürel repertuarlar kavramını kullanarak, Seçilmişlerin Maniheizt repertuvarları günlük hayatlarına entegre edebildiğini, Ev 1-3'teki belgesel mektuplardaki sıradan insanların ise 'Maniheiztliklerini' günlük deneyimlerden ayrı tuttuklarını ileri sürdü.⁹ Bu çalışmalar, kimliğe dair modern yaklaşımın antik dönemle ilgisini nasıl koruduğunu gösteriyor. Antik çağda bile insan hiçbir zaman saf bir homo religiosus değildi; aynı zamanda birçok rolün yerlisiydi. Bireylerin içinde bulunduğu belirli bağlamlar ve ilgili konular, dini yaşamlarını önemli şekillerde şekillendirdi ve laik kesim, onların dindarlığını şekillendirmede yüksek düzeyde bir faillığe sahipti. Aynı zamanda bana öyle geliyor ki bu yaklaşımlar kimliğin bireyci, durumcu yönüne çok fazla vurgu yapıyor. 'Kimlik' terimi, Empire 3 (2017) olarak; David Frankfurter, Mısır'ın Hristiyanlaştırılması: Geç Antik Çağda Senkretizm ve Yerel Dünyalar (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2018); ve aşağıda ele alınan Rebillard ve Brand'in çalışmaları. ⁶ Rebillard, Hristiyanlar ve Pek Çok Kimlikleri, 3-5. ⁷ Aynı eser, 12-20, 69-70, 74-75; Dinin ortaya çıkışı için bkz. 93-94. ⁸ Aynı eser, 92-93. ⁹ Brand, 'Kellis'in Maniheiztleri', 342-44. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 132 ---

112 Kimlik teorisyenleri arasında kullanılan 5. Bölüm, bir bireyin bir kolektif içinde sahip olduğu ve aktif olarak benimsediği rolleri belirtir.10 Bu nedenle herhangi bir verili kimlik ikili bir yapıya sahiptir: hem bireysel olarak sahiplenilir hem de kolektif olarak temsil edilir.11 Bu ikisi asla tamamen örtüşmez ve bireysel kimlikler kesinlikle değişmez özler değildir. Ancak tamamen koşullara bağlı değiller ya da tutarlılıktan yoksun da değiller. Brubaker ve Swidler tarafından geliştirilenler gibi güçlü sitüasyonist çerçeveler kültürel sosyolojide evrensel olarak kabul görmemektedir.12 Kimlik teorisi alanındaki araştırmalar, antik toplumlara göre daha geniş bir şekilde bölümlere ayrılmış modern toplumlarda bile kimliklerin kural olarak karıştığını, çatışmaya girdiğini veya birbirini güçlendirdiğini ve bireylerin kimliklerini bazılarını diğerlerinden daha fazla önem vererek hiyerarşik olarak düzenlediklerini göstermektedir.13 Geç Antik Mısır için David Frankfurter yakın zamanda şunu göstermiştir: Hristiyanlık, kendisinin "sosyal alanlar" dediği, hayatın farklı dünyevi alanlarında farklı şekillerde benimsendi ve uygulamaya konuldu.14 Her ne kadar (çoğu insan için) diğerlerinin tabi olduğu bir "ana kimlik" olmasa da, Hristiyanlık ve diğer dini kimlikler "yayılabılır" ve hayatın diğer alanlarındaki kararları ve eylemleri etkileyerek onlardan etkilenir. Aşağıda göreceğimiz gibi, Kellis materyali 'Manicilik' gösterilerinin de günlük bağlamlara dokunduğunu öne sürüyor gibi görünüyor. 10 Bu anlamda kullanımı Nelson Foote'a (1951) kadar uzanır. Bkz. Burke ve Stets, Kimlik Teorisi, 38. 11 Bir eleştiri için bkz. Brubaker ve Cooper, 'Beyond Identity', 6-9. Her ne kadar bireysel sahiplenmeler ve kolektif temsiller arasındaki arayüzü tanımlamak için 'kimlik' terimini faydalı bulsam da, eleştirmenler ikisinin analitik olarak ayrı tutulması gerektiği konusunda haklılar. Aşağıda, bireysel ödenekler vurgulanırken 'bireysel kimlik' kullanılmıştır; Kolektif temsilleri vurgularken 'toplumsal' veya 'paylaşılan' kimlik. 12 Brubaker'ın kültür sosyolojisi içinden, grup oluşumunda kültürün rolünü hafife aldığı öne süren bir eleştirisi için bkz. Craig Calhoun, 'The Variability of Belonging: A Reply to Rogers Brubaker', Ethnicities 3 no.4 (2003). Swidler'inki gibi güçlü durumcu çerçevelerin bilişsel açıdan sürekli bir eleştirisi için bkz. Stephen Vaisey, 'Motivation and Justification: A Dual-Process Model of Culture in Action', American Journal of Sociology, 114 no. 6. 13 Kimlik hiyerarşileri için bkz. Burke ve Stets, Kimlik Teorisi, 53-55, 139ff. 14 Frankfurter, bu süreci tanımlamak için senkretizm kavramını kullanıyor ve laik kesimin Hristiyan geleneğini hem Hristiyanlık öncesi, geleneksel davranış tarzlarından (habitus olarak adlandırdığı) süzerek, hem de onu diğer geleneklerle (yaptakçılık olarak adlandırdığı) yaratıcı bir şekilde birleştirerek benimsediğini öne sürüyor. Bu senkretizm ev, iş yeri veya yerel türbe gibi farklı sosyal mekanlarda farklı biçimler aldı. Bkz. Frankfurter, Mısır'ın Hristiyanlaştırılması, 15-31. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 133 ---

113 Maniheizt İpuçları 2 Kimlik Sinyali: Papirüs Mektuplarındaki Dini İpuçları Kimlikler, sosyal bağlamlarda sergilenerek sahiplenilen, güçlendirilen ve yayılan sosyal olgulardır. Bu tür gösterileri tanımlamak için burada 'ipuçları' kavramını kullanacağız. Bu terim, bireylerin herhangi bir toplulukta sosyal etkileşimde manevra yapmasına olanak tanıyan pratik, 'içeriden öğrenilen' bilginin gösterimlerini belirtmek için kullanılır.¹⁵ İpuçları, kodlanmış semboller, kelimeler ve ifadelerin yanı sıra bedensel jestleri, işaretleri veya genel görünümü içerebilir. Papirüslerde bize kalanlar bunlardır. 'Dini ipuçları' terimi burada, bir topluluğun üyeleri tarafından tanınan ve dini bağlılığa işaret etmek için kullanılan, dini içerikli kelime ve ifadeleri belirtmek için kullanılmaktadır.¹⁶ Başlangıçta bazı zorluklara dikkat edilmelidir. Birincisi, aynı terim hem dini bir ipucu olarak hem de başka bağlamlarda bir ipucu olarak kullanılabilir. Bu nedenle, 'kardeş' bazı bağlamlarda ortak bağlılığı, hatta bir keşiş ifade edebilir; diğerlerinde bir meslektaş ya da yakın bir iş arkadaşının yanı sıra aileden bir erkek kardeş. İkinci olarak, pek çok dini ipucu farklı dini topluluklar arasında benzer şekilde paylaşıyor ve kullanılıyor. Aşağıda daha detaylı tartışılacağı gibi, Maniheiztler arasında da durum kesinlikle böyleydi. Son olarak tarihçilerin bireysel zihinlere doğrudan erişimi yoktur. Dini dil kullanımının içselleştirilmiş dini eğilimleri mi yoksa örneğin toplumsal beklentilerin baskısını mı yansıttığını çoğunlukla tespit edemiyoruz. Ancak ipuçlarının verildiği retorik çalışmayı anlamaya çalışabiliriz. Bu, incelediğimiz toplumsal formasyonda ortak dini kimliğin rolünü analiz etmemize olanak sağlar. Eski mektuplar dini ipuçlarını analiz etmek için ilgi çekici bir alan sağlar. Antik çağda mektup yazmak, dostane ilişkileri ve toplumsal bağları sürdürmek isteyenler için merkezi bir faaliyetti.¹⁷ İpuçları geniş bir alanı işaret etmek için kullanılıyordu. 15 Burada Adam Schor'un çalışmasından yararlanıyorum, Theodoret's People, 10. 'İpuçları' kavramı için önemli bir kaynak Bourdieu, Theory of Practice, 10-11'dir. Ayrıca Sosyal Yakınsama Teorisinde bulunan 'sembolik ipuçları' kavramına ve kültürel sosyoloji kapsamındaki geniş bir yelpazedeki çalışmalarda kullanılan 'kültürel ipuçları' kavramına da bakınız. 16 Daha spesifik olmak gerekirse, buraya kendi adlarını, tanrı adlarını, metaforları, duaları, ibadetleri, selamlaşmaları ve haç veya nomina sacra gibi yazı işaretlerini dahil ediyoruz: ortak duyguyu uyandırmak için az çok kasıtlı olarak kullanılan kelimeler ve semboller. Bu, zaman zaman yazarları belirli bir gruba ait olarak tanımlamak için kullanılan kişisel adlar, resmi unvanlar veya arada bahsedilen festivaller gibi bazı diğer özellikleri hariç tutar. Bunların ve papirüslerdeki diğer kimlik belirteçlerinin tartışması için bkz. Choat, Belief and Cult. 17 Antik harf yazımı üzerine genel çalışmalar için bkz. John L. White, Light from Ancient Letters (Minneapolis: Fortress Press, 1986); Stanley Stowers, Greko-Romen Antik Çağda Mektup Yazımı (Philadelphia: Westminster Press, 1986); ve Hans-Josef Klauck ve Daniel P. Bailey, Ancient Letters and the New Testament: A Guide to Context and Exegesis (Waco: Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi)

--- SAYFA 134 ---

114 Bölüm 5, geniş çapta paylaşılanlardan yalnızca birbirine sıkı sıkıya bağlı topluluklar tarafından paylaşılanlara kadar uzanan bir kimlik hayaleti. Kullanımları eski mektup yazarları tarafından iyi anlaşılmıştı. Mektup yazımı üzerine bilinen ilk incelemenin kendisine atfedildiği (sözde) Demetrius, geniş çapta bilindiklerinden atasözlerinin bir mektubun güzelliğini artırmak için kullanılması gerektiğini savundu.¹⁸ Bu tür 'meseli bilgi' okuyazar Romalıların çoğu tarafından paylaşılıyordu ve dolayısıyla yazar ile alıcı arasındaki ortak zemini vurgulamak istendiğinde güvenli bir bahis. Daha az kapsayıcı ipuçları arasında, Roma İmparatorluğu'nun iyi eğitilmiş elitlerinin ortak eğitim geçmişlerine, payeia'larına işaret etmek, İmparatorluğun şehirlerindeki dağınık elitleri ortak kültür yoluyla birbirine bağlamak için kullandıkları eski şair ve yazarlardan (özellikle Homeros) türetilen arkaik terimler veya konuşma tarzlarından alıntılar, imalar ve hatta özellikle arkaik terimler veya konuşma tarzları yer alır.¹⁹ Hristiyanlar, ortak kimliğe işaret etmek için kutsal metinlerden alıntılar veya imalar kullandılar ve piskoposlar bile bunu kullanabilirdi. paylaşılan teolojik bağlılıkları belirtmek için belirli doktrinsel terimler.²⁰ Bu kimlikler kesinlikle birbirini dışlayan değildi: Seçkin kökenden gelen Hristiyan otoriteler, paedeia'larını geç antik çağa kadar göstermeye devam edeceklerdi.²¹ Ancak, tüm harflerin farklı kimlik işaretlerine ihtiyacı yoktu. Hane 1-3'ün aileleri, kamuya açık bir izleyici kitlesi için yazan tanınmış kişiler değildi ve onların mektupları, çoğunlukla, özenle şekillendirilmiş edebi ürünler değildi. Çoğu, papirolojik materyalde baskın olan sıradan iletişim kategorisine aittir.²² Malcolm Choat'ın gösterdiği gibi, dini kimliğin açık bir şekilde sergilenmesi, papirüs mektuplarında her yerde mevcut olmaktan çok uzaktır.²³ Sonuçta, bu tür mektuplar, büyük ölçüde, dini bağlılığın güvenli bir şekilde göz ardı edilebileceği, hafife alınabileceği veya arka plana atılabileceği bağlamlar (ailevi, ekonomik veya mesleki) için yazılmıştır. Hristiyan rahipler gibi dini uzmanlar tarafından yürütülen yazışmalar bile, mutlaka dini Baylor University Press, 2006'nın ayrıntılı sergilerini gerektirmiyordu. Toplulukları inşa etmedeki rolleri için bkz. Paola Ceccarelli ve diğerleri, eds., *Letters and Communities: Studies in the Socio-Political Dimensions of Ancient Epistolography* (Oxford: Oxford University Press, 2018). 18 Klauck ve Bailey, *Ancient Letters*, 186. 19 Özellikle bkz. Peter Brown, *Power and Persuasion in Late Antiquity: Towards a Christian Empire* (Madison: University of Wisconsin Press, 1992). 20 Choat, *İnanç ve Kült*, 74-10; Blumell, *Harfli Hristiyanlar*, 36-85; Schor, *Theodoret'nin Halkı*, 22-25. Daha fazlası için aşağıya bakın. 21 Örn. Brown, *Güç ve İkna*, 44-70. 22 Elbette 'edebi' ve 'belgesel' harfler arasındaki ayrım türden ziyade derece meselesi olarak anlaşılmalıdır; bkz. Klauck ve Bailey, *Antik Mektuplar*, 68-70. 23 Choat, *İnanç ve Kült*, 15-16, 152ff. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 135 ---

115 Maniheist İpuçları retoriği.24 'Rab'be selam vermek' gibi bazı ipuçları, konu ne olursa olsun Hristiyanlar tarafından yazılan mektuplarda yaygın olarak kullanılan basmakalıp ifadeler haline geldi, ancak daha kapsamlı kullanım genellikle uygun veya gerekli görülmedi. Bu nedenle, daha ayrıntılı dini ipuçlarının kullanıldığı örnekler, dini kimliğin aktif olarak rol oynadığı belirli ortamlar veya sosyal gruplar hakkında fikir vermesi açısından dikkatimizi daha da fazla çekmelidir. 3 Ev 3 Çevrelerindeki Dini İpuçları Aşağıda, Ev 3 çevrelerinin önde gelen sıradan yazarlarından bazılarının dini ipuçlarını ve bunların ortaya çıktığı bağlamları ele alıyoruz. Özel mektupların dini dilini örneklendirmeye ve yazarlar için dini kimliğin rolünü tartışmak için hareket noktaları oluşturmaya hizmet ederler. Genel düzeyde, Hane 1-3 harflerinde bulunan ipuçlarının karşılaştırmalı bolluğuna dikkat çekebiliriz. Yukarıda belirtildiği gibi, özel mektuplarda dini ipuçlarının kullanılması, korunmuş papirüslerde hiçbir şekilde norm değildir. Hane 1-3'ten gelen özel mektupların %60'ından fazlası dini ipuçları içerir.25 Çoğu, mektubun giriş kısmında, iç adresi (kural) içeren bir mektubun ilk kısmında ve sağlık için dualar, hatıralar ve mektubun ön kısmında yer alan diğer kibar ifadeler (proem) bulunur, ancak birkaç mektupta ayrıca mektup gövdesinde ve/veya mektubun kapanışında dini ipuçları bulunur.26 Bunlar basmakalıp ifadelerden değişir. ("Rab'de selamlar" gibi), daha belirgin selamlara, birkaç ipucunu bir araya getiren performansları detaylandırmak için. En belirgin olanları Seçilmiş 'Baba mektuplarında' ortaya çıksa da (bunun için bkz. Bölüm 8, Kısım 2.3), bazı sıradan harfler de daha ayrıntılı performanslar içerir. Gördüğümüz gibi Rebillard, kural olarak, ritüellerle uğraşırken veya dini otoriteler tarafından teşvik edilirken, Hristiyanlığın, özellikle dini bağlamlar dışındaki halk için dikkat çekici olmadığını ileri sürmüştür. Eğer bu, Kellis'teki din dışı kesim arasındaki Maniheistlik için geçerliyse, bu tür ayrıntılı ipuçlarının dini konularla ilgili mektuplarla sınırlı olmasını bekleriz. Bunu tespit edebilmek için dini ipuçları ile mektup içerikleri arasındaki ilişkiyi incelememiz gerekmektedir. Bu görüldüğü kadar basit değil. 24 Malcolm Choat, 'Geç Antik Mısır'dan Papirüs Üzerine Manastır Mektupları', Erken Mısır Manastırcılığında Yazma ve İletişim, ed. M. Choat ve Maria Chiara Giorda (Leiden: Brill, 2017), 46-48. Benim (kaba) hesabıma göre 120 üzerinden 25 C.75. Toplamda yer alan mektupların birçoğundaki açıklık kaybı göz önüne alındığında, dini ipuçları içeren mektupların yüzdesi büyük olasılıkla daha yüksekti. 26 Genel bir bakış için bkz. Klauck ve Bailey, Ancient Letters, 9-42. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 136 ---

116 5. Bölüm Bir yazarın muhakeme tarzının spesifik yönüne dair bilgi eksikliğimiz ve birçok mektubun özlü doğası, çoğu zaman bir konunun 'dini' olup olmadığının belirlenmesinde büyük engeller oluşturur. Dikkate alınması gereken bir diğer unsur, yazıcıların etkisi olasılığıdır. Antik çağdaki yazarların -hatta okuma yazma bilenlerin bile- eğitilmiş yazıcılardan faydalanması yaygındı. Ev 3'ün yazarları da bir istisna değildi.²⁷ Mektup açılışlarında kullanılanlar gibi basmakalıp selamlama ifadeleri çoğunlukla kâtip gelenekleri tarafından dikte edildiğinden, materyalde bulunan ipuçları bize yazarların eğitimi hakkında yazarların niyetlerinden daha fazlasını anlatıyor olabilir.²⁸ O halde, aynı yazara ait, daha ayırt edici veya ayrıntılı dini ipuçlarıyla donatılmış, farklı ellerin farklı katipleri belli ettiği, iyi korunmuş birkaç mektubunu dikkate almamız gerekiyor. Neyse ki pek çok yazar bu tür materyaller sağlıyor: Makarios, Horion, Pamour III ve Pekysis. Mektupları, ipucu kullanımını hem yazarın kendi dosyasında hem de farklı yazarlar arasında karşılaştırmamıza olanak tanır. Burada Tekysis III tarafından tek bir mektupla birlikte incelenmektedir.

3.1 Dini İşaretler ve Dini Konular: Horion ve Makarios Dini ipuçlarının en belirgin veya ayrıntılı örneklerini içeren sıradan harfler, Maria/Makarios ve Tehat/Horion çemberinde bulunanlardır.²⁹ Makarios'un mektuplarından başlayarak, P.Kellis V Kıpti'nin açılışlarında dini ipuçlarına rastlanmaktadır. 19, 20 ve 22, yani korunmuş mektuplarının yaklaşık yarısı. Geri kalanlardan P.Kellis V Kıpti. 21, kendisini 'Rab'de' bir selamlamayla sınırlandırırken, diğer iki tanesinin açılışları, P.Kellis V Copt. 24 ve 52 korunmamıştır. Tüm bu mektupların muhatabı I. Maria'dır, ancak başka muhatapları da vardır: Matthaïos, P.Kellis V Copt'un birincil alıcısıdır. 19, P.Kellis V Kıpti. 20, 21 ve 22'de Psenpnouthes ve Kyria çifti ortak alıcı olarak yer alıyor. Makarios'un mektuplarında ipuçlarının kullanımı genellikle kendisinin ve Nil Vadisi'ndeki arkadaşlarının meşgul olduğu dini işlerle bağlantılıdır. P.Kellis V Copt. 19, Makarios'un ipuçları genç Matthaïos'u övmek için kullanılıyor. 27 Herbert Youtie, 'ὑπογραφεύς: Greko-Romen Mısır'da Cehaletin Sosyal Etkisi', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 17 (1975) ile açılıyor. House 3 materyali için bkz. P.Kellis VII, 11. 28 Choat, Belief and Cult, 23. Yazılı üslup etkisinin (olası) bir örneği için bkz. T. V. Evans, 'Linguistic Style and Variation in the Zenon Archive', Variation and Change in Greek and Latin: Problems and Methods, ed. Martti Leiwo, Hilla Halla-aho, Marja Vierros (Helsinki: Suomen Ateenan-Instituutin säätiö, 2012), 25-40. 29 Bunların gerçekten meslekten olmayan kişiler olduğu varsayımına dayanarak. Horion vakasına ilişkin bir tartışma için bkz. Choat, 'Monastic Letters', 55-56 n. 228. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 137 ---

117 Maniheist İpuçları ayrıntılı hitap: 'Doğruluğun çocuğu; ünü her an ağızımda olan, şahitliği kalbimde kalıcı olan; adı ağızımda tatlıdır sevgili oğlum" (II.1-3). Bir anmayla devam ediyor ve şunu söylüyor: 'Senin nezaketini, sakinliğini ve nezaket örneğini hatırlıyorum' (II.4-5), Paraklit'e (yani Mani'ye) başvurmadan önce: 'Şimdi, değerli konularda ol; tıpkı Faraklit'in dediği gibi: "Doğruluğun müridi, kendisinden uzaktayken bile, (bir) koruyucu (?) gibi, öğretmeninin korkusuyla karşı karşıya kalır" (II.8-11).³⁰ Son olarak, Matthaïos'a çalışmalarına dikkat etmesini ve dini edebiyatla ilgili okumalarına ve alıştırmalarına devam etmesini tavsiye eder. Mektup gövdesi daha pratik konularla ilgilidir; öncelikli olarak I. Maria'ya hitap eder ve çoğunlukla Matthaïos'un Nil Vadisi'ne yaptığı bir yolculuğa ilişkindir. Matthaïos'un kendi mektuplarıyla da belgelenen bu Vadi ziyareti, dini kitapların kopyalanmasını ve Öğretmen olarak bilinen Maniheist bir otoriteyle ilişki kurmayı içeriyordu. Makarios'un ipuçları, Vadi'deki kalışına uygun şekilde hazırlandığından emin olmak için Matthaïos'un görev bilincine sahip ve eğitilmiş bir taraftar (hatta belki de seçilmiş bir aday olarak) kimliğini güçlendirmeyi amaçlıyor gibi görünüyor. Psenpnouthes, Kyria ve I. Maria'ya hitaben yazılan mektuplar kâtipler tarafından yazılmıştır.³¹ Bunlar çok çeşitli dini ipuçları içermektedir ve bunları Makarios'un yazdırmış olması muhtemeldir. Malcolm Choat'ın gözlemlediği gibi, 'selamlama formüllerinin alışılmadık derecede derin dini tonu ve içeriği ve bunların çeşitliliği, neredeyse kesinlikle bunları kendisinin oluşturduğudur.'³² P.Kellis V Copt. Yalnızca 'Rab'de' formülüyle tanıtılan 21, oldukça kısa bir mektuptur. Makarios'un Apa Lysimachos aracılığıyla Kellis'e ilettiği diğer mektuplar, aldığı (veya alması gereken) çeşitli nesnelerin yanı sıra tekstil ve iplik talepleriyle ilgilidir. Selamlama, içeriğin kısalığına uygun görünüyor. P.Kellis V Kıpti. 20 ve 22 ise daha uzun parçalardır. İlki, muhataplara şu selamla hitap ederek açılır: 'efendilerim, kardeşlerim, ruhumla şereflenmiş sevdiklerim' ve 'Tanrı adına sizi selamlıyorum' (P.Kellis V Kıpti 20, II.1-5). Bir duayla devam ediyor: 'Bu benim Tanrı'ya her zaman duamdır: Bu özgürlük bizim için gelecektir, biz bedendeyken gelip seni tekrar görmeliyiz' (II.5-9). Mektubun gövdesinde Makarios, Maria'yı kendisine ve arkadaşlarına yardım etmediği ('hatırlamadığı') için eleştirerek ve kendi endişelerini vurgulayarak başlıyor. İhmalinin çocuklarının yokluğundan kaynaklanıp kaynaklanmadığını merak ediyor. Matthaïos'un geri dönmesi bekleniyor (metin parçalı ve yokluğunun nedeni belirsiz), kardeşi ise 30 Bu yorum için bkz. Gardner, 'Letter from the Teacher', 321. 31 P.Kellis V, 156. 32 Choat, Belief and Cult, 26-27. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 138 ---

118 Bölüm 5 Piene yolda, Öğretmenle birlikte seyahat ediyor. Ayrıca Matthaïos'un eşyalarının Kleobolous adlı birinden geri alınması için bir dilekçenin yolda olduğunu da anlatıyor. Genel olarak olaylar açıkça dini konularla ilgili değildir. Ancak, editörlerin dikkatle öne sürdüğü gibi, açılıştaki 'özgürlük' duası, Makarios'un yaşadığı zorluklarla ilgili olabilir. 33 Kesin olmasa da, bunun Matthaïos'un sorunları ışığında görülmesi ve çatışmanın - P.Kellis V Copt'ta olduğu gibi - dini bir bileşenin olması pekâlâ mümkün olabilir. 22, benzer bir açılış duası içeriyor. P.Kellis V Kıpti. 22'nin kendisi Psenpnouthes I, Kyria I ve Maria I'e Yunanca selamlayla başlıyor, ancak 'anne' Tamouïenia'yı eklerken cümlemin ortasında Kıpti diline geçiyor ve oldukça farklı ipuçlarıyla devam ediyor: [Gr.] Efendilerime ve en saygıdeğer kardeşlerime (ve kız kardeşlerime): Pesempnouthes ve Kyria ve Maria, [Kıpti.] ve adlarıyla çocuklarınız ve annem Tamouïenia; Siz iyi koruyucularsınız, her iyi şeyde gayretlisiniz, yaşayan ırkın çocuklarısınız, gelişen ağacın meyvesi ve sevginin çiçeklerisiniz. Benim, Makarios; Tanrı'da, – selamlar. Her şeyden önce: Sizi sevgiyle selamlıyorum. Silinmez hatıran her zaman kalbimde; ve Allah'a bize özgürlük vermesi ve sizi bedende tekrar selamlamamız için dua ediyorum. (II.1-11) Bu açılış oldukça sıra dışı. Mektubun içeriğiyle nasıl bir ilişkisi var? Mektubun ilk bölümünde (II.11-60) Makarios, aldığı çeşitli malları anlatırken, almadığı mallardan da sitemlerini dile getirir. Ayrıca onları, biri ücretler ve ekonomik kayıp, diğeri seyahat ücretleri ile ilgili olan bir dizi karmaşık işlemle ilgili ihmalleri nedeniyle azarlıyor. Bağlamlarını belirlemek zordur. Bunu konu değişikliği takip ediyor. Makarios, açıkça dini meselelerle bağlantılı olan bir dizi dolaylı zorluğa yöneliyor. Bunlardan biri, bir kitapla ilgili bir çatışmadır. Ne yazık ki öncesinde birkaç kısa satır bulunan bir pasajda Makarios, bu çatışmada gerekli desteği sağlayamadıkları için ya Kyria I'i ya da Maria I'i azarlıyor: 'Kaç tane... bunlar ya da bizim sığınağımız? Siz de bir katkımen değil misiniz? Çünkü burada hiç kimseye bize yaptıklarından dolayı misilleme yapmıyoruz' (II.60-62). Diğeri ise Makarios'un eleştirisini sürdürdüğü bir aile üyesinin yaşadığı sorunları içeriyor: 33 Şunu belirtiyorlar: 'Geleceğe dair arzu, Makarios'un şu anda bir takım kısıtlamalar altında olduğunu gösteriyor olabilir. Benzer bir isteğini 22'de de ifade ediyor. Mektubun genel olarak sitem dolu tonu da kendini kısıtlanmış hissettiğinin bir başka kanıtı olabilir.' P.Kellis V, 169. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 139 ---

119 Maniheist İpuçları Bana hiç acımadın. Kardeşinin oğluna hiç acımadın çünkü o zulüm altında (□□□□□□); Gerçi iki yılımı onsuz geçirdiğimi biliyorsun. Elbiselerin bir kısmının karşılığını veren Allah'tan başka ona yol gösterecek kimsesi yoktur, çünkü kendisi için ne yapmıştır? (II.72-76) Bu pasajların topluluk ve daha geniş sosyal dünya arasındaki gerilimlere ilişkin sonuçları 6. Bölüm'de ele alınmaktadır. Burada Makarios'un dilinin bu (ilişkili?) olaylar için güçlü bir şekilde dini bir bağlam önerdiğini söylemek yeterlidir: Makarios özellikle 'katekümen' terimini kullanarak (Maniheist) bir dini bağlam içindeki bu role bağlı yükümlülükler dizisine atıfta bulunur.³⁴ Buna karşılık, çatışmanın dini doğası ve Makarios'un yönelttiği eleştiriler Alıcıların yeterli destek sağlamaması (durumunun görünürdeki aciliyetiyle birlikte), muhtemelen açılışın ayrıntılı dini ipuçlarıyla donatılması için gösterilen ekstra özeni açıklamaktadır. Makarios, ortak dini kimliklerini vurgulayarak, alıcıları Denetçiler olarak sağlamakta yükümlü olduğunu düşündüğü yardımı vermeye teşvik etmeye çalıştı. Horion'a dönersek onun da dini faaliyetler bağlamında dini ipuçlarını sıklıkla kullandığını görüyoruz. Dini ipuçları öncelikle Horos I'e yazdığı üç mektubunda bulunur (P.Kellis V Kıpti. 15-17). En ayrıntılı olanı P.Kellis V Copt'un açılışıdır. 15, Prelüd'de alıntı: Kardeşime, efendime; ruhumun ve ruhumun sevdiği. Doğruluğun çocuğu, Işık Aklının iyi kolu. Ağzımda tatlı kalan isim sevgili kardeşim Hor. Benim, Horion; Rab Tanrı'da, - selamlar. (II.1-5) Horion, Horos'un 'nezaketini' ve 'değişmez, asla değişmeyen sevgisini' (II.12-13) daha da övüyor ve mektubu, 'size huzur verenleri, seçilmişleri ve din adamlarını, her birinin ismiyle' (II.27-30) selamlayarak bitiriyor. Mektubun gövdesinde Horion, Horos'un petrol almak, buğday satın almak ve bir jlge (bez torba?) göndermek de dahil olmak üzere talep ettiği görevleri tamamladığı konusunda güvence verir; bunların hepsi, agape adını verdiği bir şeyi organize etmekle bağlantılı olarak belirlenebildiği kadarıyla. Açıkça bir tür dini hayırseverliktir ve bana göre agape'nin Seçilmişlere yemek için verilen Maniheist yiyecek sadakası olduğunu düşünmek için iyi nedenler var (bkz. Bölüm 8, Kısım 2.4). Öyle görünüyor ki, Horion'un selamları bu kurumla bağlantılıdır ve aşağıda belirtilenleri özellikle dini konularla ilgili olarak ayırmaya hizmet etmektedir.³⁴ Burada Brand'in sunduğu yoruma katılmıyorum ('Kellis'in Maniheistleri', 160); Bölüm 6, Kısım 4'te açık ve sınırlı kimlik tartışmasına bakın. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 140 ---

120 Bölüm 5 önemlidir. İlgili bir mektup, P.Kellis V Copt. 16, aynı katip tarafından yazılmıştır.³⁵ Şöyle başlıyor: Kardeşime, ruhum için değerli olan ve tüm uzuvlarımla sevgilisi olan sevgilime. Tüm kalbimle dilediğim kişi, gerçek suçsuz dostum. Kardeşim, efendim Hor. Benim, Horion, seni selamlıyorum; Rab Tanrı'da, - selamlar. (II.1-9) Aynı yazar tarafından yazılmış olmasına rağmen, açılışı çok farklıdır ve 'doğruluğun çocuğu' ve 'Işık Zihninin iyi uzuvları' gibi dikkat çekici ifadelerden yoksundur. Bununla birlikte, 'seçilmişlere [ve katekümenlere], size huzur veren herkese' (II.40-41) kapanış selamını içerir. Ne yazık ki mektubun gövdesi oldukça parçalıdır. Horion tedirgin görünüyor: 'şaşkın', 'yalvarıyor' ve 'ihtiyaç duyuyor' (II.17-19) ve 'keder' kelimesi (□□□□□) okunabiliyor (I.37). Ancak eldeki meseleler daha net anlaşılmadan açılış ipuçlarının bağlamı oluşturulamaz. Üçüncü mektuba geçiyoruz, P.Kellis V Kıpti. 17, önceki iki katipten farklı bir katip tarafından yazılmıştır.³⁶ Başlangıcında şöyle yazıyor: Kardeşime, efendime, benim için değerli. Her an ağzımda kalan, nezaketini her an hatırladığım o tatlı isim. Sevgili kardeşim Hor. Benim, Horion, sizi içtenlikle selamlıyorum; Tanrı'da, - selamlama. (II.1-8) Diğerlerinden biraz farklı olsa da Horos'un 'nezaket'i yeniden vurgulanır (P.Kellis V Kıpti 15'te olduğu gibi), 'ağız tatlı' ifadesi tekrarlanır ve kapanış selamında 'katekümenler ve sizi dinlendirenler' yer alır (II.52-53). 'Nazikliğin' (□□□□□□□□) hem P.Kellis V Copt'un gövdesinde ortaya çıkması. 15 ve P.Kellis V Copt'un açılışında. Farklı yazarlar tarafından yazılan 17. bölüm, burada Horion'un Horos'a hitap ederken vurgulamak istediği bir erdeme sahip olduğumuzu belirtir.³⁷ Bu mektubun ipuçları daha az belirgin olsa da, mektubun gövdesi yine agape hazırlıklarıyla ilgilidir, belki de konunun ipucu seçimini etkilediğini gösterir. Tersine, Tehat ve Hatres'e mektuplar - P.Kellis V Copt. 18 ve P.Kellis VII Kıpti. 58, her ikisi de aynı, kaba el yazısıyla yazılmıştır,³⁸ - içermez 35 P.Kellis V, 140. 36 P.Kellis V, 140. 37 Bu erdem aynı zamanda diğer birkaç Kellis harfinde de dile getirilir, ancak hiçbir şekilde yaygın değildir: Makarios (P.Kellis V Copt. 19, I.5), Matthaios (P.Kellis V Copt. 26, I.11) ve Öğretmen (P.Kellis VII Kıpti. 61, I.7). Aşağıya bakın. 38 P.Kellis V, 152; ayrıca bkz. P.Kellis VII, 20. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 141 ---

121 Maniheist İpuçları dini ipuçlarını detaylandırıyor, ancak kuşkusuz yalnızca P.Kellis V Copt. 18 açılışı korudu. Basitçe şöyle yazıyor: 'sevgili kardeşlerim Tehat ve Hatre'ye. Benim, Horion, – Tanrı adına selamlar' (II.1–2). Belki bu farklılık, katipler arasındaki farklılığa bağlanabilir (bu mektuplar I. Horos'un aksine Horion'un kendi eliyle yazılmış olabilir), ancak yukarıda da belirtildiği gibi, Horos'a yazılan mektuplardaki içsel çeşitlilik, katip etkisine bağlı değildir. Böylece P.Kellis V Kıpti. 18 ve P.Kellis VII Kıpti. 58'in esas olarak tekstil işlemleriyle ilgili olması, Horion'un agape konusunu ayrıntılı dini ipuçları talep etmek için değerlendirirken, iş mektuplarının bunu yapmadığını düşündüğünü akla getirebilir. Bu, Makarios'un mektuplarından elde edilen bulguları destekliyor gibi görünüyor: Dini ipuçlarının yoğun kullanımı, açıkça dini konularla ilgili mektuplarla sınırlıydı. Ancak Tehat/Nefret mektuplarındaki işlemlerin en azından bir kısmı dini konularla ilgilidir. Bu durum, her iki mektupta da yer alan 'rahip' Saren adına sipariş edilen tekstil işlerinde çok belirgindir, ancak muhtemelen 'kardeşlere' bağış yapılması gibi diğer örneklerde de görülmektedir (bkz. Bölüm 8, Kısım 2.4). Bu konular belki de mektupların ana kaygıları arasında P.Kellis V Copt'un merkezinde yer alan agape'nin hazırlanmasından daha önemsizdir. 15 ve 17, ancak ipucu kullanımının ilk bakışta görüldüğünden daha karmaşık olduğunu öne sürüyor. Ayrıca, alıcılar arasındaki statü farklılığı bana göre başka bir açıklayıcı faktör daha eklenebilir. Horos I'e gönderilen mektuplarda, aldığı mektuplara şükran ifadeleri ve aile üyeleriyle ilgili konuşmaların yanı sıra anne Taese ve oğlu Aetios'un selamları da yer alıyor. Ne yazık ki her iki mektupta da Tehat ve Hatres'e gönderilen kapanış selamları hakkında çok az şey okunabiliyor, ancak Horion'un onlara yazdığı birçok emirle birlikte yazdığı mektupların tonu belirgin şekilde daha az kişisel. Tehat/Nefret'lerin kıldemsiz ortaklar veya en azından eşit oldukları izlenimini veriyorlar: Horos I'e göre gösterişli dile daha az ihtiyaç duyan figürler. Statü meseleleri ve kişisel ilişkiler muhtemelen Horion'un işaret kullanımına etki etmiştir. 3.2 Gündelik Yazışmalarda Dini İpuçları: Pekysis, Pamour III, Tekysis II Makarios ve Horion, en belirgin örnekleri sunmakla birlikte, mektuplarında daha kapsamlı dini ipuçları kullanan tek yazarlar değildi. Pamourların etrafındaki çevrenin baş kahramanları bize çeşitli örnekler sunuyor. 3. Bölümdeki kilit isimlerden biri olan Pekysis'in mektuplarıyla başlayalım. Mektupları, orada da belirtildiği gibi, öncelikle işle ilgilidir. Yine de mektuplarından ikisinde hiçbir dini ipucu bulunmazken (P.Kellis VII Kıpti. 75, P.Kellis I Gr. 76), çoğunda en az bir tane vardır. Üç harfte, kullanımı kuşkusuz oldukça yaygın ve genel olarak 'Hristiyan' ipuçlarıyla sınırlıdır, Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 142 ---

122 Bölüm 5 'Rab'de' gibi (P.Kellis VII Kıpti. 73, 77; P.Kellis I Gr. 72), ancak üç harf aynı zamanda açılış duaları şeklinde daha ayrıntılı ipuçlarıyla donatılmıştır: P.Kellis VII Kıpti. 76, 78 ve 79. Aşağıda alıcıları ve içerikleri çok benzer olan son ikisine odaklanacağız. P.Kellis VII Kıpti ile başlayarak. 78'in açılışında şu yazıyor: 'Tanrı'ya sizi her zaman bedeninizde, ruhunuzda ve ruhunuzda sağlıklı tutması için dua ediyorum; seni tekrar görene ve sevincim tamamlanıncaya kadar" (II.6-12). Bu, diğer pek çok mektupta da kanıtlanan sözde 'üçlü dua'nın bir çeşididir.³⁹ Aksi takdirde, bu özel mektupta, kullanımı açıklayan özel bir dini bağlamı öneren hiçbir şey yoktur. Mektup gövdesi, papirüs alımı, ödeme tahsilatı, malların nakliyesi ve aile üyelerini ve iş ortaklarını kapsayan tekstil işleri ile ilgilenir. Peki buna ne sebep olmuş olabilir? Belki de duanın, Pekysis'in niyetiyle pek ilgisi olmayan katip tarafından eklendiği ileri sürülebilir. Ancak buradaki açılış duası P.Kellis VII Kıpti'de bulunan duaya çok yakındır. 79 ("gövde" belirtilmemesine rağmen), farklı bir katip tarafından yazılmıştır.⁴⁰ Daha makul bir açıklamayı alıcının kendisinde bulmak mümkündür. Pekysis'in mektuplarından duaların da yer aldığı mektupların tamamında I. Horos ana alıcıdır. Açıkça saygı duyulan kıdemli bir arkadaşı ve kendisine gönderilen mektuplarda dini kimliğin sergilenmesinin özellikle istendiği görülüyor.⁴¹ Mektubun içeriğinin 'dindarlığı' bunda etkili değildi. Bu, açıkça Kilise meselelerini ele alan bir mektubuyla desteklenmektedir: P.Kellis VII Kıpti. 73, Psais III'e hitaben. Buradaki konu, 'Kilise'ye hizmet' (II.16-17), 'sonsuz yaşam' (II.23-24) ile ilgili bir konudur, muhtemelen iki kızın Seçilmiş adaylar olarak başışlanmasıdır (bkz. Bölüm 8, Kısım 2.2). Bu dindar eylem kesinlikle spesifik olarak 'dini' alana ait olarak görülecektir. Bununla birlikte, bu mektup standart bir 'Rab'de' selamlamanın ötesinde hiçbir ipucu içermiyor. Pamour III'ün mektuplarına dönecek olursak, bunlar genellikle kardeşininkinden daha güçlü bir dindarlık unsuruna sahiptir. İyi korunmuş mektuplarının hiçbirisi bir tür dini ipucundan yoksun değildir.⁴² Bunlardan üçü daha uzun dualar içermektedir, yani 39 Mani'ninkiler de dahil. Maniheizt çevrelerdeki kullanımının ondan kaynaklanması muhtemeldir, ancak Mani'nin kendisi de Pavlus'tan ilham almıştır. Aşağıya bakın. 40 P.Kellis VII, 112-13. 41 Benzer şekilde, Horion'un 'kardeş' Horos'a yazdığı mektupların tümü dinsel ipuçlarıyla donatılmıştır ve bu da bu figürün I. Horos'la özdeşleşmesini güçlendirmektedir (yukarıya bakınız). 42 Pek çok belge aksi yönde yorumlanabileceği için bu ifadenin biraz açıklığa kavuşturulması gerekiyor: P.Kellis VII Copt. 64, 68, 69 ve 70. Ancak bunların hesabı verilebilir. P.Kellis VII Kıpti. 64 ve 68 parçalıdır, her ikisinde de bu tür ipuçlarının normalde yerleştirileceği açıklıklar yoktur. P.Kellis VII Kıpti. 69, özel bir mektuptan ziyade bir sözleşmedir. Son olarak P.Kellis VII Kıpti. 70'de net dini ipuçları yok, ancak yazarı kesin değil, Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 143 ---

123 Maniheist İpuçları P.Kellis VII Kıpti. 65, 71 ve 72. Pekysis'inkilerin aksine, dua içeren mektuplar, hepsi Pamour III'ün yakın akrabaları veya kıdemsiz ortakları olan farklı kişilere hitap etmektedir. Bunlardan ikisi, P.Kellis VII Kıpti. 65 ve 71, Pekysis'inkilere benzer üçlü dualarla açıktır, ancak kötü güçlerden korunmak için ekstra bir dua ile donatılmıştır. Böylece P.Kellis VII Kıpti'nin açılışı yapıldı. 65, öncelikle Pekysis'e hitaben şöyle yazıyor: [Ben] Baba'ya, [gerçeğin Tanrısı], [uzun] bir süre yaşaman için dua ediyorum; [bedensel olarak sağlıklı], [ruhsal olarak] sevinçli, ruhen sağlıklı olmak, şeytanın tuzaklarından ve Şeytan'ın sıkıntılarından güvende olmak (II.7-15)⁴³ içeriği tamamen işle meşguldür; buna peder Psais'in (II) Pamour'dan haksız yere para toplamaya çalışmasıyla ilgili eleştirileri de dahildir. İkinci harf, P.Kellis VII Kıpti. 71, Pamour III'ün baldızı Partheni II'ye hitap ediyor. Çocuklarıyla, özellikle de oğlum Andreas'la karşılaşır (I.3). Bunun üzerine şöyle devam eder: Her şeyden önce: Gerçeğin Tanrısı Baba'ya, benim için uzun ve uzun bir süre yaşaman, bedenlen sağlıklı olman, ruhun gelişip neşelenmen, Şeytan'ın tüm ayartmalarından ve kötü yerin sıkıntılarından güvende olman için dua ediyorum (II.4-9). Mektup gövdesi, Partheni'nin Nil vadisine yapmak üzere olduğu bir yolculuğun hazırlıklarının yanı sıra kendisi ve kendisi ile aralarındaki bir kavgaya müdahale etme girişimini ele alıyor. Oasis'teki arkadaşları kışkırtmıştı. O halde bu mektuplardaki duaların arka planı ne alıcının statüsü, ne içeriğinin dini niteliği olabilir, ne de aynı katip tarafından yazılmış olabilir. Belki her ikisinin de azarlama içermesi anlamlı olabilir. Pamour her iki mektubunda da alıcıları kötü davranışlarından dolayı eleştiriyor. Dualar Pamour'un otoritesini güçlendirirken aynı zamanda daha ciddi bir ton oluşturmak için kullanılmış olabilir - özellikle her ikisi de üçlü formüle günaha karşı uyarılar ("şeytanın tuzakları" ve "Şeytan'ın ayartmaları") eklediğinde.⁴⁴ Pamour III'ün en kapsamlı duası, P.Kellis VII Kıpti'de bulunmaktadır. 72, bu mektubun muhtemelen P.Kellis VII Copt. ile aynı katip tarafından yazılmış olmasına rağmen, şu ana kadar araştırılan diğerlerinden önemli ölçüde farklıdır. 71.45 Değildir ve 'kimin adı tatlıdır [ağızda]' ifadesini içermektedir ki bu Maniheist bir ipucu olabilir (aşağıya bakınız). 43 Metnin yeniden yapılandırılması için bkz. P.Kellis VII, 50. 44 Bu tür uyarılar Mani'nin kendi üslubunun bir parçasıydı (aşağıya bakın), ancak yazarın ihtiyaçlarına göre açıkça dahil edilebilir veya çıkarılabilir. 45 P.Kellis VII, 70-71. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 144 ---

124 Bölüm 5 üçlüdür ve daha kişisel bir dokunuşa sahiptir. Pamour, birincil alıcıları Psais III ve Theognostos'u 'Tanrı'da' selamladıktan sonra şunu ekliyor: Sağlığınız için Hakikat Tanrısı Baba'ya dua ediyorum; İçinde hiçbir kurnazlığın olmadığı kardeşliğim. Çünkü kalbimi delen sana olan sevgiyi Allah'tan başka kimse bilemez. Sana nasıl bir sevgiyle baktığımı ve seni görmek istediğimi bilen odur; ama benden uzakta olduğun için seni göremeyeceğim. Bunun yerine, yüzün yüze selam verdiği zamana kadar selam taşıyan bu belirsiz (□□□□□□) (?)⁴⁶ harflerle yazıyorum (sg.) (II.4-12). 71. Aynı zamanda Psais III'ü değersiz davranışlarından dolayı eleştiren ve ondan bir borcu ödemesini isteyen bir azarlamayı da içermektedir. Ancak açılış çok farklı ve bu duanın daha olumlu tonu sitemi pekiştirmeye daha az uygun görünüyor. Ancak başka olasılıklar da mevcut. Birincisi, mevcut şirketinin etkisi bunda rol oynamış olabilir. Mektup selamlarla bitiyor: 'Apa L(ysimachos?) ve Hor'dan: Kardeşim Pshai'yi içtenlikle selamlayın. Tanaïetoulou kadın Jpnoute; iki erkek kardeşi; diyakoz; hepsi sana selam veriyor' (II.35-36). Seçilmişlerin (Lysimachos ve bir papaz) varlığı III. Pamour'u daha dindar bir yaklaşım benimsemeye sevk etmiş olabilir. Bununla birlikte, daha kişisel olan başka bir neden muhtemelen daha iyi bir uyum sağlar. Mektubun sonuna doğru III. Pamour hastalıktan yeni çıktığını yazıyor: 'Beş aydır hastayım; Allah'ın izniyle iyileştim. Benim için uzun süre yaşa ve sağlıklı ol' (II.33-34). Pamour'un Psais III ve Theognostos'u uzun süredir görmediği açıktır.⁴⁷ Onun hastalığı, bu duadaki güçlü özlem ifadelerinin ve ilk başta sağlık ve kardeşlik vurgusunun arka planını sağlamış olabilir. Son örneğimiz P.Kellis VII Kıpti. 115. Bu mektup Psais III'e gönderilmiştir ve Psais/Andreas çevresinin diğer mektuplarıyla birlikte gruplandırılmıştır, ancak Tekysis - muhtemelen III. Tekysis, Pamour III'ün kız kardeşi Pekysis ve muhtemelen Psais III'ün kendisi tarafından yazılmıştır. Psais III, farklı yazarlar tarafından dini dil içeren çok sayıda mektup almıştır.⁴⁸ Tekysis III'ün mektubu, 46'daki birkaç mektuptan biridir. Tartışma için bkz. P.Kellis VII, 80. 47 Pamour (maalesef parçalı bir kısımda) P.Kellis VII Kıpti'de de hasta olduğunu anlatır. 71. Ancak bu mektubun farklı alıcıları var. Bkz. P.Kellis VII, 71-72. 48 Örneğin bkz. yukarıda incelenen P.Kellis VII Kıpti. 72, Ouales'in P.Kellis V Kıpti. 35 ve Ammon'un P.Kellis V Copt. 37. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 145 ---

125 Maniheist Arşivin kadın yazarlığına sahip olduğuna işaret ediyor. Ne yazık ki, kendisi tarafından korunan tek mektup bu, bu nedenle onun diğer mektuplarındaki işaret kullanımıyla ilgili hiçbir karşılaştırma yapılamaz. Yine de mektup, içeriği açısından ilgi çekici olmaya devam ediyor. Açılışı şöyledir: Benim için büyük bir şeref olan efendime, sevgili kardeşime: Adı her zaman ağızımda tatlı olan; Onu bedenimde kucaklamak için dua ederken sevincim tamamlanacak. Kardeşim Pshai: Ben, kız kardeşin Tegoşe, sana Rab adına yazıyorum; - selamlar (II.1-8) Bu açılışa ek olarak, başka yerlerde sıklıkla üçlü dua ile birleştirilen kucaklaşma formülünü kullanan mektubunda, muhtemelen belirgin bir Maniheist selamlama olan "size huzur veren herkese" (II.41-42) kapanış selamlaması yer alır (aşağıya bakın). Mektubun gövdesi, başına gelen farklı hastalıklarla ilgili üzücü bir şikayet içeriyor: "Nonna'nın çocukları'nın ölümü, kendisinin irin geliştirmesi nedeniyle seyahat edememesi ve en önemlisi, "küçük kız" olarak anılan yakın bir akrabanın (kızı?) üzücü ölümü (II.13-30). Dramatik bir kapanış selamıyla bitiriyor: 'Ve oğlum Andreas sana (sg.) tüm haberlere ve içinde bulunduğum duruma tanıklık edecek ve sana hayatımın gidişatını anlatacak' (I.44tr). Her ne kadar yazarı açılışa üçüncü tekil şahsı kullansa da ("Onu kucaklamak için dua ediyorum", $\omega\omega\omega\omega\omega\omega\omega\omega\omega\omega$), belki de Tekysis'in söylediği sözleri not ettiğini ima ediyor olsa da, burada yazarın etkisi mümkündür.⁴⁹ Elbette onun şikayetlerini çerçeveleyen ipuçları, kardeşlerinin kullandığı ipuçları kadar ayrıntılı değildir. Ayrıca onun özel durumuna göre uyarlanmış gibi görünmüyorlar. Ancak mektubu sıradan bir 'Rab'de' selamlamasından daha ciddi bir tonla donatıyorlar. Mektubu farklı kılmak ve taşıdığı haberin ciddiyetine vurgu yapmak için dini ipuçlarının kullanıldığını öne sürmek mantıklı görünüyor. 3.3 Özet Sonuç olarak, bu mektuplardaki dini ipuçlarının, birçok yinelenen kelime ve ifadeyle birlikte açıkça belirli bir repertuvara ait olmasına rağmen, bunların içerikle hiçbir ilişkisi olmayan sıradan yazılı formüller olmadığını ve kurumsal, 'dini' meselelere ayrılmış olmadıklarını bulduk. Aksine, yazarların kendilerinin bunları mektuplarının amacına uyarlama konusunda çok fazla yetkisi vardı. 49 Muhtemelen Tekysis, mektubun içeriğini kâtime aktarırken üçüncü şahıs olarak Psais'ten bahsetmiştir. Benzer bir özellik P.Kellis VII Kıpti'de de bulunabilir. 71; bkz. P.Kellis VII, 76. Kuşkusuz buradaki Tekysis anlatımı nispeten yaygındır. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 146 ---

126 5. Bölüm Rebillard'ın argümanına dayanarak bekleyebileceğimiz gibi, dini meseleleri en açık şekilde ele alan sıradan mektuplar aynı zamanda dini ipuçlarının en ayrıntılı örneklerini, yani Makarios'un mektuplarını da içerir. Ancak Horion ve Pekysis'in mektuplarında görüldüğü gibi dini meseleler her zaman ipucu gerektirmiyordu. En azından, dini ipuçları açıkça dini bağlamlarla sınırlı değildi. Daha sıradan bağlamlarda kullanılan ayırt edici ipuçları ve hatta ayrıntılı performanslar buluyoruz: belirli bireylere saygı göstermek, uzaktaki aile üyelerine duyulan özlemi vurgulamak, kötü davranışları cezalandırırken kişinin ciddiyetini desteklemek ve üzüntü ifadelerini çerçevelemek. Ev 3'ün yazarlarının dini kimliklerini, özellikle dini bağlamların dışında etkinleştirilebilecek bir şey olarak gördükleri açıktır. 4 Maniheist İpuçları

Şu ana kadar yukarıda incelenen ipuçlarının alındığı dini repertuar sorununu paranteze aldık. Yukarıda belirtildiği gibi, papirüslerde dini ipuçları çok yaygın değildir, ancak bunların açıkça görüldüğü durumlarda bile, yazarın dini geleneklerden birine veya diğerine bağlı olduğunu belirlemek zor bir iştir. Papirüslerdeki dinsel bağlılık üzerine yapılan bilimsel çalışmalara, şaşırtıcı olmayan bir şekilde, açıkça 'Hristiyan' belgelerini tanımlayan belirteçlerin avlanması hakim olmuştur. Önemli bir çalışma Guiseppe Ghedini'nin Hristiyan belirteçlerini neyin oluşturduğuna ilişkin kriterleri oluşturmaya çalışan Lettere cristiane (1923) adlı eseri idi. Listesinde tek tanrılı inancı ifade eden ifadeler, bazı mektup formülleri, nomina sacra kullanımı ve dini unvanların varlığı yer alıyordu. Bununla birlikte, bu kriterler uzun zamandır tartışılmaktadır ve belirli terim ve ifadelerin nasıl yorumlanacağına ilişkin tartışma hala devam etmektedir.⁵⁰ Özellikle, Malcolm Choat'ın dördüncü yüzyıl papirüsleri üzerine çalışması, bu kriterlerden belirli bir dini geleneğe bağlılığı anlama çabalarındaki zorlukları göstermiştir.⁵¹ Yine de, 'Rab'be (Tanrı) selamlar' gibi bazı ifadelerin, açıkça Hristiyan belirteçlerini temsil ettiği yaygın olarak kabul edilmeye devam etmektedir.⁵² 50 tarih yazımı için bkz. Blumell, Lettered Christians, 32-36. Dolayısıyla, örneğin, tek tanrılı 'inanç formülleri'nin Hristiyan belirteci olarak alınması, diğerlerinin yanı sıra Choat ve Nobbs tarafından, 'Monoteist Formüller', 50-51 tarafından şiddetle eleştirilmiştir. 51 Bkz. Choat, İnanç ve Kült, 12-15. Blumell'in belirttiği gibi: 'Choat'ın çalışmasının sonucu, farklı geleneklere inananların belgesel metinlerde dindarlığı ifade etmek için tipik olarak aynı veya birçok durumda benzer dili nasıl kullandıklarını göstermesidir, böylece dördüncü yüzyıla gelindiğinde Hristiyanların, edebiyatlarının kolayca ayırt edilmesini ve tanımlanmasını sağlayan benzersiz bir söylemi etkili bir şekilde yarattıkları görüşünü ortadan kaldırır.' Lettered Christians, 36. 52 Choat, Belief and Cult, 102-4. Ayrıca bu ifadenin Maniheist kullanımına da dikkat çekiyor. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 147 ---

127 Maniheist İpuçları Maniheist mektup yazımına ilişkin çalışmalar, İsmant el-Kharab'daki keşifler sayesinde daha yeni yeni başladı. Burada, bu sıradan harflerin aslında ne ölçüde belirgin bir 'Maniheist' yakınlığa işaret ettiğine ilişkin belirsizlik ifade edilmiştir.53 Mektupların dili, daha ziyade ana akım Hristiyan bir arka plan öneren mektupla ilgili geleneklerle aşılanmıştır. 'Rab'be selamlar' ifadesi Kellis'te yaygın bir ifadedir; yukarıda incelenmeyen iki mektup açıkça İsa'yı anmaktadır ve birçoğu, hem soyut topluluk - 'Kutsal Kilise' - hem de somut bir cemaat veya yer anlamında 'kilise'den (ⲕⲓⲗⲓⲥⲁ) söz etmektedir.54 Yazarların, dini topluluklarını kavramsallaştırmak için geniş Hristiyan geleneğinden gelen terminolojiden yararlandıkları açıktır. Peki Kellis'teki Maniheist kimliğin "gerçekte" Hristiyan olduğunu gösteriyorlar mı? Başlangıçta, 'Hristiyan' teriminin şirket içinde kullanılıp kullanılmadığı, eğer öyleyse, ne ölçüde kullanıldığı belirsizliğini koruyor.55 Bu terim, Pamour ailesinin ya da onların yakın arkadaşlarından herhangi birinin özel mektuplarında kendini tanımlayan bir ifade olarak bulunmuyor. Kendini Hristiyan olarak tanımlayan bir adamın yalnızca bir örneği vardır: P.Kellis I Gr. 48, tarih 355, Sarapion'un Valerios oğlu, Hilaria adlı bir kadın köleyi, 'istisnai Hristiyanlığı' nedeniyle bir azat sözleşmesi yoluyla serbest bıraktı. Valerios'un Hanedan 1-3 çevreleriyle ilişkisi belirsizdir. Valerios adı bir Yunan mektubunda geçmektedir, muhtemelen II. Philammon'un iş ortağı veya hamisi olarak.56 Belki de 320'li ve 30'lu yıllarda aktif olan Oasis hakimi Valerios'un oğlu Pausanias'ın babası ve 'Baba' mektubu P.Kellis I Gr.'nin alıcısı olabilir. 63 - gerçi bu durumda azat edildiği sırada oldukça yaşlı olacaktı. Azat için tanık olarak görev yapan papazın seçilmiş bir yetkili olarak tanımlanması mümkündür (bkz. Bölüm 8, Kısım 3.4). Valerios'un burada 'Hristiyanlık' terimleriyle çerçevelediği şey gerçekten de Maniheist bir bağlılıksa, o bunu özel ortaklardan ziyade hâlâ kamuya açık bir izleyici kitlesine (belgeyi gelecekteki bir hukuki anlaşmazlıkta kullanabilecek yetkililer dahil) işaret ediyor. Augustinus'un Maniheist karşıtları için de benzer şekilde kendini "Hristiyan" olarak tanımlayanlar görülüyor.57 Öyle bile olsa, halihazırda ileri sürülen terimler ve çağrılar göz önüne alındığında, Pamour ailesinin 53 7. Bölüm'deki edebi kalıntılarla ilgili tartışmaya bakınız. 54 İsa'ya yakarış için bkz. P.Kellis V Kıpti. 25, P.Kellis VII Kıpti. 61; özet olarak kilise için, P.Kellis V Kıpti. 31, 32 ve P.Kellis VII Kıpti. 73; ve belirli bir kilise cemaati için P.Kellis V Copt. 25. 55 Tartışma için bkz. Pedersen, 'Maniheist Kendini Tanımlamalar'. 56 P.Kellis I Gr. 64; Tehat'ın mektubunun altındaki metni alan kişiyi de not edin: P.Kellis V Copt. 43. 57 Onlar için bkz. Pedersen, 'Maniheist Kendini Tanımlamalar', 182-88. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 148 ---

128 Bölüm 5, normalde bu şekilde ifade etmeseler bile, kendilerinin bir tür 'istisnai Hristiyanlık' uyguladığını düşünüyorlardı. Ancak 1. Bölüm'de tartışıldığı gibi, kendini 'Hristiyan' olarak anlamak, 'Maniheizm'in yokluğu anlamına gelmez. Maniheizm literatürde 'Kutsal Kilise' gibi Hristiyan kavram ve terimleri yaygındır. Tartışma konusu daha ziyade bu meslekten olmayan yazarların Hristiyan bağlılıklarını ne ölçüde Maniheizm bir bakış açısıyla gördükleridir. Bu noktaya kadar özel mektupların Maniheizm öğretisel terimlere veya mitolojiye atıfta bulunmadığına dikkat çekildi. Belgesel metinlerin ilk cildinin girişinde editörler şu yorumu yaptı: ... kozmolojinin karmaşık ayrıntılarının ve ortaya çıkan çeşitli tanrı dizilerinin, burada temsil edildiği şekliyle günlük yazılara neredeyse hiç müdahale etmemesi dikkat çekicidir. Katekümenlerin tesadüfi belgeleriyle uğraşılıyorsa, bu hiç de şaşırtıcı değil. Görünüşe göre Mani'nin irfanının daha ezoterik unsurları seçilmişleri ve mezhep bilimcilerini en çok ilgilendiren konulardı; ve bu, Maniheizm'in belki de en iyi şekilde Hristiyanlığın daha üstün ve daha etkili bir türü olarak tanımlandığı bu köylülerin gerçek inançlarına ilişkin bir çalışmada bizi yanıltmamalıdır.⁵⁸ Benzer şekilde Timothy Pettipiece, Berlin Kephalaia'nın ayrıntılı retoriklerini Kellis'teki laiklerinkiyle karşılaştırdı ve şunları kaydetti: 'Kellis'te yakın zamanda keşfedilen sözde "Makarios ailesi"nden gelen Maniheizm belgeleri (bunların katekümenler) bu tür bir bilgiye çok az farkındalık ve hatta ilgi gösteriyorlar.'⁵⁹ Bu tür bilgiler Seçilmişlerin koruması altında olduğundan, laiklerin belirgin bir Maniciliğe pek fazla sahip olmadığı anlaşılıyor. Kellis mektuplarında bu tür bir teknik dilin büyük oranda -fakat göreceğimiz gibi tamamen olmasa da- mevcut olduğu doğrudur. Ancak bu görüşün sürdürülebileceğini düşünmüyorum. Kısmen yanlış beklentilere dayanıyor. Yukarıda belirtildiği gibi, belgesel papirüslerde dini ipuçları bulunsa bile, bunlar nadiren ayrıntılı performanslar oluşturur. Kephalaia literatüründe korunan 'bilgi' düzeyinin günlük iletişimde bulunması kesinlikle beklenemez. Aynı zamanda doktrinsel terimler ve mitler ⁵⁸ P.Kellis V, 79. ⁵⁹ Timothy Pettipiece, 'Rhetorica Manichaica: Kephalaia'nın Retorik Analizi Bölüm 38: "Hafif Zihin ve Havariler ve Azizler Üzerine" (Ke 89.19-102.12)', Coptica, Gnostica, Manichaica'da: Mélanges Wolf-Peter Funk'tan teklifler, ed. Louis Painchaud ve Paul-Hubert Poirier (Québec: Les Presses de l'Université Laval/Peeters, 2006), 740. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 149 ---

129 Maniheizt İpuçları (genel olarak) mevcut olmasa da, yukarıda incelenen ipuçlarının çoğunun aslında özel olarak Maniheizt bir edebiyat geleneğinden türediği gösterilebilir. İain Gardner'ın yakın zamanda tartıştığı gibi, Kellis mektupları ile Mani'nin Mektuplarının korunmuş parçaları arasındaki karşılaştırmalara dayanarak, bu metinlerde Maniheizt bir mektup geleneğini fark etmek mümkündür; biri Hristiyan geleneğini temel alan, ancak Mani'nin bizzat başlattığı farklı bir gelişmeyi temsil eden.⁶⁰ 'Öğretmen'in mektubu' (şimdi P.Kellis VII Kıpti. 61), Gardner, 'Mani'nin kendi Mektuplarının, hiyerarşi üyeleri tarafından bilinçli taklit yoluyla aracılık edilen bir model gibi hareket ettiğini' savundu.⁶¹ 2013 tarihli başka bir makalede, bu argümanı yeniden dile getirdi.⁶² Kellis mektuplarında bulunan duaların, Mani Mektupları'ndan bilinen duaları yansıttığını gösterdi ve burada bulunan İncil terimlerinin, imalarının ve alıntılarının, Hristiyanlığın Maniheizt yorumlarını nasıl yansıttığına işaret etti. Turfan ve Kellis'ten gelen Maniheizt mektuplar arasındaki kavramlar ve dikkat çeken süreklilikler. Şu sonuca varmıştır:⁶⁰ Yakın zamanda yapılan bir tartışma, hem Maniheizt hem de Hristiyan ipuçlarının ortak arka planını ve aynı zamanda Maniheizt farklılıklarını vurgulamaktadır. Bunlardan biri papirüs mektubu ile ilgili, P. Harr. 107, başlangıçta üçüncü yüzyılın ilk yarısına tarihleniyor ve en eski Hristiyan mektuplarından biri olarak kabul ediliyor. 2000 yılında Gardner, Alanna Nobbs ve Malcolm Choat, bu mektubun Kellis'in mektuplarıyla paylaştığı, daha çok Maniheizt bir bağlama işaret eden (ve dolayısıyla üçüncü yüzyılın sonları/dördüncü yüzyılın başlarına yeniden tarihlenen) ayırt edici unsurlara dikkat çekti. İain Gardner, Alanna Nobbs ve Malcolm Choat, 'P. Harr. 107: Bu Başka Bir Yunan Maniheizt Mektubu mu?', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 131 (2000). Onların iddiası, (ps.-)Serapion'un Dua kitabıyla paralelliklere işaret eden David G. Martinez tarafından eleştirildi. Martinez mektubun farklılığına itiraz etmedi ve şu sonuca vardı: 'Gardner, Nobbs ve Choat'ın (aynı eserde) kanıtlarına yönelik bu mütevazı çürütme, onların iddiasını çürütmez, ancak en azından P. Harris 107 ve Kellis Maniheizt metinleri için her ikisinde de ortak olan ifadelerin nihai kaynağının ayin ve koruyucu büyü dilinde olabileceğini düşündürür.' (David G. Martinez, 'The Papyri and Early) Hristiyanlık', The Oxford Handbook of Papyrology, ed. Roger S. Bagnall (Oxford: Oxford University Press, 2009), 602). Gardner yakın zamanda orijinal iddiayı yeniden dile getirdi ve daha fazla kanıt ekleyerek ifadelerin kaynağının Mani'nin mektuplarında aranması gerektiğini savundu. Ayrıca Serapion'un duaları ile kendisine atfedilen Maniheizm karşıtı polemik arasındaki olası bağlantıya ilişkin bazı (geçici) açıklamalarda bulundu ("Bir Kez Daha Mani'nin Mektupları Üzerine", 309-10). Benzer bir durum için Kellis metnini çevreleyen tartışmaya bakınız: P.Kellis VI Gr. 98, büyük ölçüde Maniheizt, hatta Hristiyan terminolojisinden yoksundur, ancak o zamandan beri Mani'ye atfedilen 'günlük dua' olduğu gösterilmiştir. Bu konuya 7. Bölümde geri döneceğiz. ⁶¹ İain Gardner, 'Öğretmenden Bir Mektup: Mektup Yazma ve IV. Yüzyıl Mısır'ındaki Maniheizt Toplum Üzerine Bazı Yorumlar', Coptica, Gnostica, Manichaica: Mélanges Offerts à Wolf-Peter Funk, ed. Louis Painchaud ve Paul-Hubert Poirier (Louvain: Editions Peeters, 2006), 322. ⁶² Gardner, 'Bir Kez Daha Mani'nin Mektupları Üzerine', 299-308. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9

Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM'den ücretsiz erişim yoluyla indirildi

--- SAYFA 150 ---

130 5. Bölüm Geç Antik Mısır'daki Maniheist mektup yazarları, Mani'nin kendi kutsal yazılarından türetilen terminoloji, deyim değişiklikleri, imalar ve yorumlarla birlikte öğretmenlerinin o kilisedeki uygulamaları ve kullanımı yoluyla bu topluluğa bağlılıklarını sergilediler. Otoritenin en önde gelen kaynağı, doğal olarak, daha sonraki yazarlar tarafından zaman zaman doğrudan kabul edildiği gösterilebilecek bir model görevi gören Mani'nin kendi Mektuplarıydı.⁶³ Bu tür karakteristik ifadeler, imalar ve yorumlar (yani 'ipuçları') şunları içerir: - Paraklit ve Işık Zihni gibi belirli bir Maniheist öneme sahip tanrılara yakarışlar (aşağıya bakın). - Güneş ve ayın işlevleri gibi Maniheist doktrine göndermeler. - Mani'nin 1 Selanik'teki yeniden çalışmasını temsil eden, ruh, ruh ve beden sağlığı veya korunması için kural olarak 'Hakikat Tanrısı'na yönelik 'üçlü dua' formülü. 5:23,64 genellikle kötülükten ve/veya Şeytan'dan korunmak için bir dua ile birleştirilir.⁶⁵ - 'Seçilmişler ve din adamları' formülü, 'hem seçilmişler hem de din adamları, size rahat verenleri' selamlar. O halde bunlar, 'Maniciliğin' en güvenli işaretleridir. Daha az belirgin Maniheist olan, ancak Maniheist mektupların külliyyatında sıklıkla kullanılan ve potansiyel olarak Mani'nin Mektuplarını taklit eden diğer üslup özellikleri şunları içerir: - 'Kucaklama' formülü, gelecekte 'bedende' kucaklaşmak için bir dua, genellikle şu ek ile birlikte: '(bizim/benim) sevincimiz tamamlansın'.⁶⁷ 63 Age, 308. 64 Gardner, Nobbs ve Choat, 'P. Harr. 107', 122-23 n.7-12; Gardner, 'Bir Kez Daha Mani'nin Mektupları Üzerine', 299-300. 65 Iain Gardner, 'Mani'nin Marcellus'a Mektubu: Acta Archelai'de Gerçek ve Kurgu Yeniden Ziyaret Edildi', *Frontiers of Faith*'te. Archelaus'un Elçilerinde Hristiyanlığın Maniheizmle Karşılaşması, ed. Jason D. BeDuhn ve Paul Mirecki (Leiden: Brill, 2007), 41; id., 'W. Sundermann'ın Düzenlediği Orta Farsça Mani Mektupları Kodeksinin Kalıntıları Üzerine Bazı Yorumlar', *Zur lichten Heimat: Studien zu Manichäismus, Iranistik und Zentralasienkunde im Gedenken an Werner Sundermann.*, ed. Team Turfanforschung (Wiesbaden: Harrassowitz, 2017), 176. 66 'Dinlenme' (Gr. ἀνάπαυσις, C. 𐭪𐭫𐭬𐭭) ifadenin ilk bölümünde Seçilmiş çileciliğe gönderme yapıyor olabilir; bunun için bkz. BeDuhn, *The Manichaean Body*, 37. Ancak bkz. P.Kellis V, 53'teki notlar. 67 Bkz. P.Kellis VII, 109-10. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 151 ---

131 Maniheizt İpuçları - 'Uzak ama yakın' formülü, fiziksel mesafeye rağmen duygusal yakınlığın ifadesi ("ne zaman uzakta olsam, sanki yakındaymışım gibi"). – İyi hal, iyi itibar ve Maniheizt söylemden bilinen diğer erdemlere ilişkin övgüler veya "hatıralar".⁶⁸ Bunlara iki tane daha ekleyebiliriz. Öncelikle buna/bizim kelimemize ait olan kişilere iki kez atıf yapılıyor: Matthaïos'un mektubunda P.Kellis V Copt. 25 ve Ammon's P.Kellis V. Copt. 37. Bu ifadenin bu örneklerde ortak dini topluluğa atıfta bulunmak için kullanıldığı açıktır, ancak ne ölçüde belirgin bir Maniheizt edebiyat geleneğinden türetildiği daha fazla araştırmayı beklemektedir. İkincisi, House 1-3 yazarlarının muhataplarına sıklıkla söylediği 'adı ağızda tatlı olan' ifadesi. Bu, açıkça Maniheizt bir ifade olabilir, çünkü Maniheizt söylemde bulunan erdemli eylemler ile duygusal sağlık arasındaki ilişkiyi yansıtabilir (Kellis'te Öğretmen'in mektubunda bulunan bir kelime oyununda örneklenmiştir).⁶⁹ Belki de Kıpti dilinin L4 çeşidine özgü bir diyalektik özellik göz ardı edilemez, ancak son zamanlarda L4 lehçesinin kendisinin Maniheizt yazı geleneğine özgü olabileceği tartışılmıştır.⁷⁰ Destekleyici bir argüman ⁶⁸ Gardner, 'Bir Kez Daha Mani'nin Mektupları', 300-1'den bir örnek olmadan, bu ifadenin diğer spesifik Maniheizt ipuçlarını içeren harflerde çok yüksek bir sıklıkta ortaya çıkmasıdır.⁷¹ Bunu tipik bir Maniheizt ifade olarak sınıflandırmak için erken olabilir. P.Kellis V'in editörleri, Kıpti mektuplarında bulunan sevgi (ἀγάπη), doğruluk (δικαί- οσύνη) ve barışçılık (εἰρήνη) gibi erdemler ve değerler için Maniheiztlerle sınırlı olmayan 21 terimi listeler. P.Kellis V, 80; ayrıca P.Kellis VII, 35 n.2. Kıpti Evi 3 harfleri, iç adreslerinin yapısında, alıcının nesne işaretçisi olmadan ilk sıraya yerleştirilmesi gibi bazı farklı özellikler gösterir, ancak bunun Mani'ye atfedilebileceğini gösteren hiçbir şey yoktur. Bkz. Malcolm Choat, 'Erken Kıpti Mektuplarında Epistolary Formüller', Actes du huitième congrès uluslararası d'études coptes, ed. Nathalie Bosson ve Anne Boud'hors (Leuven: Peeters, 2007), 670. ⁶⁹ Öğretmen ⲙⲁⲛⲓⲁⲓⲥ, 'koku' ve ⲙⲁⲛⲓⲁⲓⲥⲁⲓⲥ, 'iyi davranış' kelimeleri arasındaki benzerlik üzerinde oynuyor; P.Kellis VII, 33. Görünüşte Maniheizt rejimin yarattığı bedensel dönüşüm için bkz. keph. 104 (1 Ke. 258.4-25). 'Koku' ile ilahi Işık arasındaki, Süryanice Maniheizt metinlere kadar izlenebilen bağlantı için bkz. Nils A. Pedersen ve John M. Larsen, Manichaeian Texts in Süryanice: First Editions, New Editions, and Studies (Turnhout: Brepols, 2013), 226-29. ⁷⁰ Choat bunun diyalektik bir ifade olarak olası kökenine dikkat çekiyor, bkz. Malcolm Choat, Coptic Documentary Texts from Kellis Volume 2 incelemesi, Gardner, Alcock ve Funk, eds., Bryn Mawr Classical Review (2016). Bir (Maniheizt) yazı geleneğine özgü Kıpti L* lehçesi için bkz. Ewa D. Zakrzewska, 'L* as a Secret Language: Social Functions of Early Coptic', Christian and Monasticism in Middle Egypt: Al-Minya and Asyut, ed. Gabra Gawdat ve Hany N. Takla (Kahire: American University of Cairo Press, 2015). ⁷¹ P.Kellis V Kıpti. 15, 17, 19, 26, 37; P.Kellis VII Kıpti. 79, 82, 115. (Okunabilir) Maniheizt ipuçları olmayan harflerde görülmesi için bkz. P.Kellis VII 70, 93, 105, 112, 122. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9

Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM'den ücretsiz erişim yoluyla indirildi

--- SAYFA 152 ---

132 Bölüm 5 Maniheist otorite (örneğin, Mani'nin Mektuplarından biri). Seçilmişlere atfedilebilen iyi korunmuş 'Baba mektupları' bu terimi kullanmamaktadır. Bununla birlikte, muhtemelen aynı gruba ait gibi görünen parçalanmış bir Kıpti metni olan P.Kellis VII Kıpti'de restore edilmelidir. 63 (II.2-3). Maniheist fikirleri ve tanrıları çağrıştıran en açık ipuçlarının yukarıda adı geçen başlıca Baba mektuplarında, yani P.Kellis V Copt. 31-33 ve P.Kellis I Gr. 63. Onların ipuçları arasında Işık Ruhu, Işık Zihni ve Güneş ile Ay'ın Işığın "depoları" rolüne yapılan atıflar yer alır. Bununla birlikte, mektupların en az üçünde yazarlar Denetçilere yazmaktadır.⁷² Bunun tersine, arşivdeki en kolay tanımlanabilir iki Seçilmiş olan Öğretmen ve Apa Lysimachos, korunmuş mektuplarında kolayca tanımlanabilir Maniheist ipuçlarını hiç kullanmamaktadır.⁷³ Önemli bir uyarı, bu mektupların bazı kısımlarının, özellikle de Lysimachos'un P.Kellis V Kıpti'sinin açılışının olmasıdır. 30, kayıp veya çok parçalı. Ancak Öğretmenin mektubunun açılış kısmı korunmuştur ve şöyledir: Öğretmene ve yanımdaki kardeşlere: Tüm papazlara, çocuklarıma, sevdiklerime; Ploutogenios ve Pebo ve diğerleri [...] isimlerine göre; Tanrı'da, – selamlar. [Şimdi, her] uzakta olduğumda, sanki yakındaymışım gibi geliyor. Oğlunuzun nezaketini ve inancınızın gücünü [hatırlıyorum]. Her zaman İsa Mesih'e dua ediyorum: Davranışlarınıza karşılık gelen herkes tarafından [onurlandırıldığınızdan], sizi bu kokuyla ((mükemmel davranış)) benim için koruması için [...] P.Kellis VII Copt. 61, II.1-13 Elbette bu pasaj, 'uzak ama yakın' formülü ve toplum tarafından değer verilen erdemler ("nezaket" gibi) dahil olmak üzere çok sayıda dini ipucu içermektedir. Öğretmen'in önemli bir din görevlisi, muhtemelen Mısır'daki en yüksek Maniheist otorite olduğundan şüphe etmek için çok az neden var; dahası, seçilmiş papazlar alıcıların başında geliyor. Ancak, en açık ipuçlarına dair hiçbir iz yok: özellikle Maniheist tanrılar veya doktrinler, 'seçilmiş ve katkımen' formülü veya üçlü duaya dair. Son olarak, yukarıdaki tartışmadan da anlaşılacağı üzere, özellikle Maniheist edebiyat geleneğine yapılan göndermeler Seçilmişlerin mektuplarıyla sınırlı değildi. P.Kellis VII'de editörler, yayınlanan 110 Kıpti belgesel mektubundan 23'ünün şunları içerdiğini hesapladılar: 'Maniheist inancın oldukça açık ifadeleri, 72 In P.Kellis V Copt. 31, 32 ve P.Kellis I Gr. 63. 73 I.e. Öğretmenin P.Kellis VII Kıpti. 61; Lysimachos'un P.Kellis V Kıpti. 30 ve P.Kellis I Gr. 67. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 153 ---

133 "Paraklit" veya "Hafif Zihin" veya benzerine atıfta bulunmayı kast ettiğimiz Maniheist İpuçları.⁷⁴ Başka bir deyişle, Ev 1-3'ten yayınlanan Kıpti mektupların yaklaşık beşte biri belirgin Maniheist ipuçları içerir.⁷⁵ Buna Seçilmişlerin mektupları da dahildir elbette, ancak "makul derecede açık ifadeler" de sadece Petros mektupları hariç Ev 1-3'ün tüm farklı sosyal çevrelerinde bulunur. Makarios ve Horion gibi bazı yazarlar, diğerlerine göre çok daha ayrıntılı gösteriler sergilediler. Bu iki yazarın özellikle dini işlerle ve Seçilmiş yetkililerle meşgul oldukları görülüyor. Bununla birlikte, bu kadar güçlü bağlantılara sahip olduğu bilinmeyen yazarlar da belirgin bir şekilde Maniheist ipuçlarını kullanıyor. Yukarıdaki analizde de gördüğümüz gibi hem Pamour III hem de Pekysis üçlü selamlaşma formülünü kullanırken, Tekysis III ise 'onu bedenimde kucakla, sevincim tamamlansın' duasını kullanmış ve dinlenme formülüyle kapatmıştır. Kuşkusuz onların ipuçlarında Maniheist mit veya inançlara doğrudan göndermeler yapılmaz.⁷⁶ Yine de dini ipuçları açıklama gerektirmez. İmayı bir erdem haline getirirler ve grup kimliği üzerindeki etkilerini, sembolik bir repertuarın (bu durumda Mani'ye atfedilen) örtülü, paylaşılan bilgisini akla getirmekten alırlar. House 3'ün sıradan yazarlarının ipucu kullanımı, belirgin bir Maniheist kimliği önermek için açıkça yeterlidir. ⁷⁴ P.Kellis VII, 13. ⁷⁵ Benim saydığım kadarıyla 24 harf var – 23 Kıpti (her ne kadar listelemeseler de editörler tarafından muhtemelen 23 not edilmiş) ve bir Yunanca: P.Kellis V Copt. 14–17, 19, 22, 25, 29, 31–36; P.Kellis VII Kıpti. 61–62, 65, 71–72, 78, 85, 89, 115 ve P.Kellis I Gr. 63. 'Makul derecede açık' saydığım ifadeler, 'üçlü dua', Seçilmişler ve/veya Katekümen tarafından 'dinlenme'ye yapılan atıflar, Hakikat Tanrısı'na, Paraklete, Işık Zihnine veya Işık Ruhuna yapılan çağrılar, 'doğruluğun çocukları' veya 'iyi ağacın meyvesi' gibi etiketler ve 'uzak ama yakın' formülüdür. Diğer birçok mektupta, belki Maniheist mektup geleneğinden türetilmiş olabilecek, ancak yukarıda tartışıldığı gibi bu şekilde olduğu kanıtlanamayan ifadeler yer almaktadır. Bunlar arasında 'adı ağızda tatlı olan' ifadesi, Şeytan'dan ya da 'kötülük'ten korunma duaları, 'bedende kucaklaşma' özlemi ve belki de 'Allah'a kulluk!' ünlemi yer almaktadır (ikincisi için bkz. P.Kellis V, 80). ⁷⁶ Brand'in belirttiği gibi. Mani'ye olan olası borçlarını kabul ederken, dua formülleriyle ilgili olarak "açık ve özel Maniheist dilini neredeyse hiç içermediklerini" yazar... açık Maniheist terminolojisinin çoğunun ya seçilmişlerden ya da onlarla birlikte seyahat edenlerden gelmiş olması dikkat çekicidir. Brand, 'Kellis'in Maniheistleri', 152. Yine de, 'Baba mektupları' ile ilgili olarak Seçilmişler için ikinci iddia doğru olsa da, Apa Lysimachos ya da Öğretmen için geçerli değil. En açık Maniheist ipuçlarını kullanan sıradan figürlerin, Makarios ve Horion'un, açıkça yakın temas halinde olmalarına rağmen, Seçilmişler ile birlikte seyahat ettiklerini de bilemeyiz. Öte yandan Philammon II, Lysimachos ile birlikte P.Kellis VII Kıpti. 82, daha az açık ipuçları kullanır. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 154 ---

134 Bölüm 5 5 Kellis'teki Hafif Zihin İnsan hala makul olarak sıradan insanların daha spesifik olarak 'Maniheist' geleneklerin farkında olup olmadıklarını veya ne ölçüde farkında olduklarını sorabilir. Belki Denetçilerin, ipuçlarının türetildiğinin bilincinde olmadan, sadece Seçilmişlerin kullanımını taklit ettikleri iddia edilebilir. Brand'in Kellis mektuplarındaki din dili analizinin gösterdiği gibi,⁷⁷ Seçilmiş mektupların Denetçiler tarafından doğrudan taklit edildiği mevcut kanıtlarla gösterilemez, ancak mutlaka mantıksız da değildir. Bu nedenle, delillerden belirlenebildiği kadarıyla, mektupların Maniheist kavramlarla daha "bilinçli" bir bağlantı gösterip göstermediğini değerlendirebiliriz. Bu nedenle aşağıda, bu soruya ışık tutmak için sıradan taraftarlar tarafından kullanılan iki ipucunu - 'Işık Zihin' ve 'gelişen ağaç' - inceliyoruz. Işık Zihin ile başlayalım. Yetkili Maniheist geleneğin 'teolojisinde' bu figür, Işık güçlerinin yeryüzündeki en önemli işlerinden bazılarından sorumlu olan çok önemli bir tanrı olarak kabul edilirdi.⁷⁸ Ruh tarafından davet edildiğinde insan bedenlerine giren, bu bedenlerde yaşayan iblisleri zincirleyen ve 'eski insanları' 'yeni insanlara' dönüştüren kişi oydu. Bu süreç, Berlin Kephalaia'nın en uzun bölümlerinden biri olan keph'te ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. 38. Bu bölüm de Turfan'da çeşitli dillerde bulunan Aydınlık Akıl Üzerine Vaaz adlı metinle birçok özelliği paylaşıyor. Her ikisi de keph. 38 ve Vaaz, Mani'nin kanonik bir eserinden, muhtemelen Devler Kitabı⁷⁹'dan materyallerden yararlanmış olmalı ve dolayısıyla Işık Zihnin önemi açıkça hareketin en erken dönemine kadar uzanmaktadır. Keph'te. 77 Brand, analizinde, özellikle 'Maniheist' olanlarla sınırlı olmamak üzere, daha geniş bir yelpazede dini ipuçlarına yer veriyor, ancak doğrudan Seçilmiş-Denetçi aktarımını gösteren hiçbir model bulamıyor. Bkz. Brand, 'Speech Patterns', 114, 118. 78 Medinet Madi metinlerinde nasıl geçtiğine dair bir araştırma için bkz. Lindt, Mythological Figures, 154-69. 79 Werner Sundermann, Der Sermon vom Licht-Nous: Eine Lehrschrift des östlichen Manichäismus Edition der parthischen und soghdischen Version (Berlin: Akademie Verlag, 1992), 13-15. Mani'nin Resimli Kitabının bu tanrısal varlığın bir tablosunu içerdiği söyleniyor ve ikonografisi, Mani'nin Resimleri Zsuzsanna Gulácsi'de Uygur ve Çin sanatından yeniden inşa edildi. Sasani Mezopotamya'sından Uygur Orta Asya'sına ve Tang-Ming Çin'ine Maniheistlerin Didaktik İmgeleri (Leiden: Brill, 2015), 356-74. Tüm bu farklı gelenekler kötülükle, özellikle de mükemmel olduğu varsayılan Seçilmişlerle ilgilidir. 'Karanlığın güçlerinin Yeni İnsan'a karşı isyan etmeye devam ettiği sinir bozucu deneyim, Maniheist topluluklardaki günlük yaşam için büyük endişe kaynağı olsa gerek.' Werner Sundermann, 'Mani'nin Devlerin Kitabı ve Enoch'un Yahudi Kitapları. Manichaica Iranica'da Bir Terminolojik Farklılık Vakası ve Ne İma Ettiği. Ausgewählte Schriften von Werner Sundermann, ed. Christiane Reck ve ark. (Roma: Istituto italiano per l'Agricoltura e l'Oriente, 2001), 705. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 155 ---

135 Maniheist İpuçları 38'de, Işık Zihin, beş kötü niteliği bastıran ve insan bedeninin beş "ruh uzuvlarına" beş iyi erdem yerleştiren biri olarak tasvir edilir. Bu çalışmayla Işık Zihin 'ruhun üyelerini düzelterektir; onları oluşturup arındırın ve onlardan yeni bir insan, doğruluk çocuğu yapın' (1 Ke. 96:25-27). O halde Işık Zihninin varlığı, dürüstlük çocukları üretir: Bedensel disiplinleri aracılığıyla, ilahi ışığın dünyadan özgürleştirilmesine bizzat yardımcı olan seçilmişler. Başka bir bölüm, keph. 7, Işık Zihnini aynı zamanda soteriolojik bir tanrısallık olarak sunar; ruhları, serbest bırakıldığında ruhla buluşan, iblislerle savaşı ve onu güvenli bir şekilde kurtuluşun diğer tanrılarına getiren 'Işık Formu' adı verilen kendi yayılımı yoluyla kurtarır (1 Ke. 36.9-11). Başka bir deyişle, Işık Zihin birey için büyük önem taşıyordu; ruhlarını özgürleştirmeye ve bedenlerini kendileri ve başkaları için kurtuluş araçlarına dönüştürmeye yardımcı oluyordu. Aynı zamanda Kilisenin sosyal yapısı için de benzer bir rol oynadı. Keph. 7, Işık Zihni 'havarilerin babası, tüm Kiliselerin en büyüğü' olarak tanımlar (1 Ke. 35.21-22). Bu rolü, insan Havarilerde yaşayan ve daha sonra 'beden Kilisesi'ni seçen bir ruh olan 'Işık Havarisi'nin yayılması yoluyla oynadı (1 Ke. 36.4-5).⁸⁰ Havarilerin sonuncusu Mani, gerçekten son Kilise olacak olan 'iyi bir seçim olan Kutsal Kilise'yi (1 Ke. 16.3-4) seçmişti.⁸¹ Işık Zihin, bu Kilise'de yaşamaya ve onu birbirine bağlayarak ona rehberlik etmeye geldi. Işık Zihnin bu toplumsal işlevi bizzat Mani'ye kadar uzanır: Medinet Madi Mektup Kodeksinden korunan ve Gardner tarafından yapılan ön çeviride verilen bir mektup parçasında Mani şunları belirtir: 'O (İsa Mesih) hepinizi, çocuklarımı, sevdiklerimi kutsayabilecek kişidir: Çünkü sevgisini sizin [... Işık Zihniniz olan] içine yerleştirebilir'.⁸² Daha sonraki otoritelere göre, Işık Zihni Kilise'ye yerleştiren kesinlikle Mani'ydi.⁸³ Keph. Hatta 63, Aydınlik Zihnin 80'e sahip olduğunu belirtmektedir. Antik Çağda Dini Yenilikler: Pieter Willem van der Horst Onuruna Çalışmalar, ed. Alberdina Houtman, Albert de Jong ve Magda Misset-van de Weg (Leiden: Brill, 2008), 97-98. Ancak Mani ayrıca başka yerlerdeki önceki 'Havarilerden' de söz ediyor; Keph'te. 122 (1 Ke. 295.5) ve ayrıca bkz. keph. 143 (1 Ke. 346-347), tüm Havarilerin arkasında tek bir 'gücün' olduğunu açıkça ifade eder. 81 Ayrıca bkz. keph. 151 (1 Ke. 371.31-372.10). 82 Geçici çeviri, İain Gardner, 'The Reconstruction of Mani's Epistles from Three Kipti Kodeksler (Ismant el-Kharab ve Medinet Madi)', The Light and the Darkness, ed. Paul Mirecki ve Jason D. BeDuhn (Leiden: Brill, 2001), 100. Kilise hiyerarşisine uygulanan bir emir olarak 'aşk' için, Kellis'te bulunan ve P.Kellis VI Copt'ta korunan Mani'nin mektubuna bakın. 54 (Bölüm 7'de alıntılanmıştır). 83 Medinet Madi Elçilerin İşleri Kodeksinde bulunan bir rivayete göre, Mani ölüm döşeğindeyken Nushak adlı bir kadına 'Aklının' Kilise'de kalacağına dair güvence vermişti. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 156 ---

136 5. Bölüm, Mani'nin sevgisi ve fedakarlığı aracılığıyla birleşen Kilise haline geldi.84 Kurtuluş Işık Zihninin yardımına bağlı olduğundan ve Işık Zihin ile Kutsal Kilise bir olduğundan, ruhları özgürleştirebilmek için ritüellerin Kutsal Kilise içinde gerçekleştirilmesi gerekiyordu.85 Bu şekilde Maniheist yetkililer, temsil ettikleri Kilise'yi kurtuluşun tek yeri olarak tasvir ettiler. Bu, kilise yetkilileri tarafından detaylandırıldığı şekliyle Işık Zihni'dir. Bunun Kellis'teki mektuplarda bulunan tanrısallıkla nasıl bir ilişkisi var? Kanıtlar az olsa da, bana göre Kellitlerin bu tanrısallığın bazı önemli özelliklerini bildiklerinden şüphelenmek için iyi nedenler var. Aydınlık Zihin belgesel metinlerinde iki kez karşımıza çıkar. Daha önce de belirttiği gibi Horion, P.Kellis V Kipti'de 'kardeşi' Horos'u 'doğruluğun oğlu, Işık Aklının iyi kolu' olarak selamlıyor. 15. Onun 'Işık Zihninin Uzuvunu' bir kimlik etiketi olarak kullanması, benim bildiğim kadarıyla, Medinet Madi külliyyatında doğrudan paralel değildir. Ve yine de onun kullanımı, yukarıda anlatılan Işık Zihin ve Kilise özdeşleşmesiyle dikkate değer ölçüde örtüşmektedir. Taraftarlar zaman zaman Kilise'nin 'uzuvları' olarak sunulur.86 Kilise ve Işık Zihin birleştiğinde, Berlin Kephalaia'da takipçilerine sıklıkla 'uzuvlarım' diye hitap eden Mani'nin kendisinin bir uzantısını temsil ediyordu.87 Kilise üyeleri bu nedenle kolaylıkla Işık Zihninin uzuvları olarak düşünülebilir. Ayrıca, 'doğruluğun çocuğu' ve 'Işık Zihninin uzvu' şeklindeki iki etiketin birlikteliği, keph'ten geçişi güçlü bir şekilde hatırlatır. 38, burada 'doğruluğun çocuğu' olmak, Işık Zihni tarafından özgür kılınmanın sonucudur. Horion'un ifadeleri, 'doğruluğun çocuğu', Aydınlık Zihin ve 'Kilise' üyeliği arasındaki ilişkiye dair belirli bir Maniheist anlayışa gönderme yapıyor gibi görünüyor. Bu, P.Kellis V Copt'ta kullanılan benzer bir ifadeyle desteklenmektedir. 31, 'Mısır'daki Babanız' adı verilen isimsiz bir Seçilmiş tarafından, 'Kutsal Kilise'nin üyeleri (ⲙⲁⲛⲓⲥⲏⲧⲉⲛⲓ), Işığın [kızları]' olarak tanımladığı bir grup meslekten olmayan kadına yazılmıştır. Bkz. Polotsky, Schmidt ve Ibscher, 'Ein Mani-Fund', 26-27. Ayrıca bkz. 1 Ke. 148.7-15; 2 adet 171.22 ve CMC 17.2-7. Mani'ye uygulanan Ef.5.26-32'deki Mesih ve Kilise birliğinin yeniden işlenmesini temsil ediyor gibi görünüyor. 84 'Bu ikisi, Akıl ve Kilise, tek bir beden de onların benzerleridir; çünkü yine elçi de kilisesi için kendini feda edecektir. Ve yine bu nedenle kilise de ona "sevgi" adını verir (1 Ke. 156.10-14). 85 Bkz. keph. 38 (1 Ke. 79.13-81.20), keph. 87 (1 Ke. 217.6-11) ve BeDuhn, The Manichaeon Body, 206-7. Işık Zihninin ritüeli etkili kılmadaki rolü keph'te açıkça ortaya konmuştur. 75. Ayrıca bkz. Mezmur 227, burada şarkıcılar 'Kilisenin Zihninden Kutsal Mührü (ⲙⲁⲛⲓⲥⲏⲧⲉⲛⲓ ⲙⲉⲃⲣⲉⲧⲉⲛⲓ) almayı' talep ediyorlar (2 Mez. 22.11). 86 İnanlılar Kilise'ye girerek keph'ten bir geçiş olarak 'birleşik uzuvlar' (ⲙⲁⲛⲓⲥⲏⲧⲉⲛⲓ ⲙⲉⲃⲣⲉⲧⲉⲛⲓ) haline geldiler. 149 (1 Ke. 357.9) bunu ifade etmektedir. Ayrıca bkz. SNC (Hom. 85.26). 87 Örn. 1 Ke. 34.6, 213.3 ve 285.21. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 157 ---

137 Maniheist Zihne İşaret Ediyor' (II.2-4). Bu selamlama, eğer bu durumda bir Seçilmiş tarafından yapılmışsa, Kutsal Kilise ile Aydınlık Zihin arasındaki birliğe daha da açık bir gönderme sağlar. Daha sonra iki harfte de kullanılan 'iyi ağaç' imgesini ele alalım: P.Kellis V Copt. 22, Makarios ve P.Kellis V Copt. 32, bir 'Baba' tarafından. Makarios, muhatapları Maria, Psenpnouthes ve Kyria'yı (diğerlerinin yanı sıra): 'gelişen ağacın meyveleri, aşkın çiçekleri' olarak selamlıyor (P.Kellis V Copt. 22, II. 5-6). Her ne kadar nihai olarak İsa'nın iki ağaçla ilgili benzetmesinden türetilmiş olsa da (örneğin Matta 7:15-20), ağaç, Maniheist gelenek içinde, örneğin Işık Krallığı veya kozmik bilgelikle bağlantılı olarak kullanılan şekillendirilebilir bir semboldü. Aynı zamanda özellikle Kilise ve üyeleriyle de ilgilidir. Bu kullanım, en azından Berlin Kephalaia'nın ikinci bölümünde sunulduğu şekliyle, Mani'nin İsa'nın benzetmesine ilişkin kendi açıklamasında zaten mevcuttur. Mani burada 'iyi ağacı' Hakikat Tanrısı, onun yayılımları ve Işık Ülkesi ile, 'kötü ağaç'ı ise Madde, Şeytan ve onların alemleri ile eşitler ve Havariler (Buda, Zerdüş, İsa, Pavlus, Mani) tarafından kurulan Kiliseleri 'iyi ağacın' meyveleri olarak tanımlar (1. Ke. 19.30-22; ayrıca örneğin 13.35-14.2).⁸⁸ Makarios'un ifadesi bu kavramla örtüşüyor ama onunla doğrudan karşılaştırılmaz: Kiliselerden ziyade, taraftar arkadaşlarını 'meyve' olarak tasvir ediyor. Bununla birlikte, onun ifade tarzı, Kilise'nin 'iyi ağaç' ve bireysel inananın da 'meyvesi' olarak adlandırıldığı Mezmur 249 gibi bazı mezmurlarda doğrudan karşılığını bulur (2 Mezmur 58.9-10). Seçilmiş Baba'nın P.Kellis V Kıpti'de bu ifadeyi nasıl kullandığını buna benzetebiliriz. 32, Denetçi Eirene'ye yazıyor. Onun kullanımı da doğrudan Mani'nin benzetmeyi açıklamasından türetilmemiştir, ancak yine farklı bir uyarlamayı temsil etmektedir: Eirene'nin kendisini "iyi ağaca" ve iyi davranışlarını da "meyvelere" benzetmektedir; bu, Maniheist mezmurlarda da bulunan bir metafordur.⁸⁹ O halde, Makarios'un "iyi ağaç" metaforunu kullanmasının, Maniheist sembolik repertuarına sıkı bir şekilde kök saldıgı açıktır. Yine de bunu mekanik bir şekilde aktarmıyor, ama amacına uygun, ortak Maniheist kimliklerini vurgulayan özel bir metafor seçmiş. ⁸⁸ İki ağacı iki âleme benzeten metafor muhtemelen Mani'ye kadar uzanır; Severus of Antioch's 123rd Cathedral Homily'de (150.7-14) bulunur, bkz. Samuel N. C. Lieu, ve diğerleri, eds., CFM Series Subsidia: Greek and Latin Sources on Manichaean Cosmogony and Ethics (Turnhout: Brepols, 2010), 29. Bu referansı anonim eleştirmenlerimden birine borçluyum. Severus'un, Mani'nin kendi çalışmalarından biri olduğu düşünülen alıntılarının kaynağı hakkındaki son çalışmalar için (belki de The Living Gospel), bkz. John C. Reeves, 'Further Textual Evidence Pertaining to the Enigmatic "Mani-Citations" of Severus of Antioch', Open Theology 1 (2015). ⁸⁹ Örneğin, 2 Ps. 40,2-3, 91,8-13, 175,8-9. Eirene'nin 'iyi işleri' de sadaka vermeyle bağlantılıdır; Bölüm 8, Kısım 2.3'teki analize bakın. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 158 ---

138 5. Bölüm Belki de ipuçlarının yalnızca yazarlarının katılımını yansıtacak şekilde alınabileceğine itiraz edilebilir. P.Kellis V Kıpti'de Horos I, Maria I veya kadınların neye hitap ettiğini kesin olarak bilmiyoruz. 31 ve 32, 'Işık Zihninin uzuvları' veya 'doğruluğun çocuğu' gibi etiketlerle okunur. Bu tür kitlelere hitap eden yazarlar sıklıkla hem kendileri hem de alıcılar için senaryo yazma kimlikleriyle meşgul olurlar ve alıcıların bu tür senaryoları yazarlarla aynı şartlarda kabul ettiği veya anladığı kesin değildir.90 Aynı zamanda, mevcut örneklerde muhatapların bu senaryolara aşına olmaması veya bunları onaylamaması pek olası değildir. Açıkça dini bir zorunluluk olan agape'nin düzenlenmesinde bizzat Horos'un da payı vardı. I. Maria'nın ortak alıcısı Kyria I, dini kitaplara sahipti (Mani'nin Mektupları da muhtemelen bunlar arasındaydı) ve Makarios'un yukarıda tartışılan Maria I'in (veya Kyria I'in) 'katekümen' statüsüne başvurması, onun bu rol konusunda genel olarak benzer bir anlayışa sahip olduğunu kabul ettiğini gösteriyor. P.Kellis V Copt.'yi alan kadınlar. 31-32, Kilise'ye yaptıkları önceki hizmetlerden dolayı övüldü ve onlara mektup yazan 'Babalar'ın bu ipuçlarına olumlu yanıt vereceklerine dair makul beklentileri olduğu açıktı. Yukarıdaki analizin amacı, kökleri Hristiyan metinleri ve geleneklerine dayanan Kellitlerin dini ipuçlarının, kendi yazılarına bilinçli olarak uyarladıkları ayrı bir Maniheist sembolik repertuvarda daha doğrudan bir arka plana sahip olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Dahası, bunlar topluluğun kendisiyle, yani 'Kutsal Kilise'yle ilişkili metafor kümeleriyle bağlantılıdır ve yazarların, Medinet Madi metinlerini üreten aynı yetkili geleneğe, Medinet Madi Mezmur 222'de adı verilen 'Paraklit Kutsal Kilisesi'ne bağlılıklarını işaret ettiklerini kuvvetle önerir. Bu mezmur, aslında Kellis'te kısmen korunmuştur. 7. Bölüm'de göreceğimiz gibi, Pamour ailesinin, topluluğun ritüel yaşamına gömülü olan ve bu yazarların kendi ipuçlarını formüle etmek için yararlandıkları havuzlar olarak pekala hizmet verebilecek olan, açıkça Maniheist literatüre erişimi vardı. Elbette bunu, Maniheist mitlerin ve tanrıların tüm şemasına, Işık Zihninin rolünün ayrıntılı tasvirine veya Mani'nin Kephalaia'da bulunan 'iyi ağaç' hakkındaki açıklamasına aşına oldukları anlamına gelemeyiz. Bununla birlikte ipuçları, Kellis'teki sıradan insanların dini kimliklerini ifade ederken yararlandıkları, belirgin bir Maniheist gelenekle bilinçli bir etkileşimi gösteriyor. 90 Bkz. Rebillard, 'Geç Antik Sınırlar', 294-95. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 159 ---

139 Maniheist İpuçları 6 Sonuçlar Sonuç olarak, bu bölüm boyunca Ev 1-3'teki insanların dini kimliklerini, özellikle dini ortamlar diyebileceğimiz ortamların ötesinde nasıl belirgin olarak gördüklerini gördük. Bu ortak kimliği öne çıkarmak için kullandıkları ipuçları belirgin bir Maniheist sembolik repertuardan yararlanıyordu ve bunların kullanımı bizi, belirgin bir Maniheist kimliğin Hane 3 ailelerinin günlük yaşamlarında bir rol -hatta nispeten önemli bir rol- oynadığı sonucuna götürmeli. Elbette bu, Maniheist kimliğin onların 'birincil' kimliği olduğu anlamına gelmiyor. Ne tek tip ne de her şeyi kapsayan bir şeydi. İzinsiz girmeyeceği pek çok durum kalırdı ve bu durumlarda da, hem bireysel düzeyde hem de farklı alt gruplar arasında öne çıkma derecesi değişiklik gösterirdi.91 Ev 3'teki mektuplarda bu tür içsel farklılıklara bir göz atabiliriz: Pamour/Peksis'in aile grubu çeşitli ortamlarda dini ipuçları kullanmış ve Maniheist bağlılıklarını açıkça önemli saymış olsa da, bunlar daha azdı. Maria/Makarios'un aile gruplamasına göre kelime dağarcığına daha fazla dalmıştır.92 Ancak bu noktalar yukarıdaki sonucu boşa çıkarmaz. Bireyselleştirilmiş sahiplenmeye çok fazla vurgu yaparak, ortak kimliğin sıradan insanlar arasında da taşıyabileceği önemi ve aslında çekiciliği gözden kaçırma riskiyle karşı karşıya kalıyoruz. 91 BeDuhn'un Augustine ve akıl hocası Faustus'un Maniheist kimliğe yönelik farklı yaklaşımları üzerine yakın zamanda yaptığı çalışma, bireyselleştirilmiş uyarlamalara güzel bir örnek sunuyor. Bkz. Jason D. BeDuhn, 'Ben Hristiyan mıyım? Maniheist-Hristiyan Arayüzünde Birey', Geç Antik Çağda Grup Kimliği ve Dini Bireysellik, ed. Éric Rebillard ve Jörg Rüpke (Washington, DC: The Catholic University of America Press, 2015). 92 Aile çevreleri arasındaki bu farklılığa ilişkin kısa bir tartışma için bkz. Bölüm 6, Kısım 2.1. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 160 ---

© Håkon Fiane Teigen, 2021 | doi:10.1163/9789004459779_007 Bu, CC BY-NC-ND 4.0 lisansının koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir bölümdür. 6. Bölüm Maniheist Ağlar: Dindar Olmayanların Sosyal Ağları Bu bölümde dini kimliğin bireysel ifadelerinden, Maniheist bağlılığın izlenebileceği sosyal gruplar sorununa dönüyoruz. Üyeleri tüccarlar, deve sürücüleri ve dokumacılar olan Pamour ailesi içindeki Maniheist kimliğini ele aldığımız için, önceki bölümde onu hangi çevrelerde bulduğumuza dair bazı göstergeler vermiştik. Ancak dini ağ ile ailenin diğer ağları arasındaki örtüşmenin araştırılması gerekmektedir. Maniheist bağlılık belirli sosyal temaslar veya bağlamlarla sınırlı mıydı, yoksa farklı ağlara ve sosyal ilişki türlerine mi nüfuz etmişti? David Frankfurter'ın kelime dağarcığını kullanırsak, başka hangi "sosyal sitelerde" Maniheistlere rastlıyoruz? Peki Kellis'te ne kadar yaygındı? Aşağıda, Pamour ailesine bağlı birkaç farklı ağdaki Maniheist bağlılığı inceliyoruz: aile içinde, komşular ve meslektaşlar arasında ve patron-müşteri ilişkilerinde. Ayrıca Pamour ailesinin ötesine geçerek köyde ne kadar yaygın olduğunu görmeye çalışıyoruz. Son olarak ağın doğasını ele alıyoruz: Maniheist bağlılığın, taraftarların sosyal çevreleriyle etkileşimi açısından onu nasıl etkilemiş olabileceğini veya etkilemediğini. 1

Maniheizm'in Toplumsal Bileşimi Bu sorulara geçmeden önce, hareketin toplumsal karakteri üzerine önceki araştırmalara bakmamız gerekiyor. Akademisyenler, Maniheizm'in Roma İmparatorluğu'ndaki başarısını - ve başarısızlığını - açıklarken, onun büyüklüğü ve yapısıyla ilgili sıklıkla hipotezler öne sürdüler veya varsayımlarda bulundular. Genellikle kırsal kesimde ortaya çıktığı ancak şehirlerde kalıcı bir başarı elde ettiği şeklinde sunulan ilk İsa hareketinin¹ aksine, Maniheizm başlangıcından itibaren şehirlerde kendini evinde hissediyordu. Mani, şehirdeki birçok şehirde vaaz verdi. 1 Hristiyanlığın başarısına ilişkin bu "kentsel tezi" tartışan (ve buna meydan okuyan) yakın tarihli bir çalışma, Thomas A. Robinson, İlk Hristiyanlar Kimdi? Kentsel Tezi Sökmek (New York: Oxford University Press, 2017). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 161 ---

141 Maniheist Ağlar Sasani İmparatorluğu'nun merkezleri, özellikle de başkent Ktesiphon'un kendisi.2 Misyonunun hitap ettiği varsayılan sosyal gruplar arasında üçünün uzun süredir hareketin başarısının anahtarı olduğu düşünülüyordu - hepsi, en azından Roma İmparatorluğu'nda, şehirlerdeki yaşamla bağlantılıydı: siyasi elitler, tüccarlar ve entelektüeller. Siyasi elitlerle ilgili olarak, Maniheist anlatılar genellikle Kilise tarihinin önemli anlarında etkili destekçilerin desteğini selamlıyor ve Mani ile müritlerinin Sasani diyarındaki soyluları ve hükümdarları dönüştürdüğünü tasvir ediyor. Buna karşılık, bu, modern bilim adamları tarafından bilinçli bir misyonerlik stratejisi olarak değerlendirilmiştir.3 Roma yörüngesine yakından bakıldığında, Maniheistlerin Kiliseleri için hak iddia ettikleri bilinen tek hami, Palmira kraliçesi Zenobia'dır.4 Tardieu, Zenobia'nın desteğinin, kısa ömürlü Palmira İmparatorluğu'nun bu bölgeyi kontrolü altına aldığı yaklaşık 270 yılında tarihlediği Adda misyonunun Mısır'a gelişini açıklayabileceğini ileri sürmüştür.5 Ancak argüman, genel kabul görmemiştir.6 Bunun dışında, Roma İmparatorluğu'nun büyük siyasi etkiye sahip hiçbir destekçisi kesin olarak bilinmemektedir.7 Öte yandan tüccarların önemi iyice anlaşılmıştır. Hatta biraz abartılı bir şekilde, 'tüccar ve Maniheist'in bir süredir fiilen eşanlamı olduğu' iddia edilmiştir.8 Tüccarlar da hem Maniheist hem de Maniheizm karşıtı edebi tasvirlerde yer alır.9 ve 2 Her ne kadar CMC'ye göre (111) vaftizcilerle arasının ardından onunla karşılaştığımız ilk yerlerden birinin Naser olduğunu belirtmek gerekir. başkentin eteklerinde. 3 Lieu, Roma İmparatorluğu'nda Maniheizm, 58-59; Paul C. Dilley, 'Geç Antik Avrasya'da Dini Geçişler: Kayıp, Yolsuzluk ve Kanon Oluşumu', Journal of World History 24, no. 1 (2013): 62ff. 4 Özellikle, Nils A. Pedersen, 'A Manichaeon Historical Text', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 119 (1997)'de geçici olarak yayınlanan Elçilerin İşleri Kodeksi'nin (P 15997) sayfasına bakınız. 5 Tardieu, 'Les manichéens en Égypte', 10. 6 Lieu, Manichaeism in Mesopotamia, 35 tarafından Palmyrenlerin daha dolaylı bir rolü öne sürülmektedir. 7 Olası bir istisna, Athanasius'un Maniheist olmakla suçladığı, Mısır dux'u (356-358) ve Adrianopolis'te Valens ile savaşan bir general olan Sebastianus'tur. Bu suçlamanın doğruluk değeri pek çok bilim insanı tarafından şüpheyle karşılanıyor ve Tardieu tarafından şiddetle reddediliyor, 'Sebastianus étiqueté comme manichéen', Klio 70, no. 2 (1988). 8 Maenchen-Helfen (1951), Peter Brown'dan alıntı, 'The Diffusion of Manichaeism in the Roman Empire', The Journal of Roman Studies 59, no. 1/2 (1969): 102. 9 Maniheist metinler için bkz. CMC 144-45 ve P 15997 (pl.99, l.14), Pedersen, 'A Manichaeon Historical Text'. Maniheizm karşıtı metinler için bkz. Mani'li Epiphanius'un tüm fikirlerini 'Saracen' tüccarı Scythianus'tan alan kişi olarak tasvir edilmesi (Panarion 3.66.1.8-4.1); Frank Williams, Salamisli Epiphanius'un Panarion'u, Kitaplar II ve III, 2. baskı. (Leiden: Brill, 2013), 227-31). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 162 ---

142 Bölüm 6 ticari metaforlar, Maniheist şiirsel imgelerin temelini oluşturuyordu.10 Soğdu tüccarlar, dinin Orta Asya'daki yayılmasında merkezi rol oynuyordu ve Suriyeli tüccarların, dinin Mısır'a yayılmasını kolaylaştırdıkları ileri sürülüyordu.11 Peter Brown, Maniheizm'in eşzamanlı gerilemesinde önemli bir faktör olarak Roma'nın doğu ticaretindeki beşinci yüzyıldaki gerilemeyi ele aldı.12 Anekdotsal kanıtlar, Augustine'in biyografisini yazan kişi tarafından sağlanmıştır: Possidius, Augustinus'un bir zamanlar Maniheist bir tüccar olan Firmus'u ilahiyatla saptırılmış bir vaaz yoluyla dönüştürdüğünü anlatır.13 Bununla birlikte, Maniheizm kesinlikle yayılması ticaret yollarıyla ve tüccar faaliyetleriyle ilişkilendirilebilen tek dini grup değildir ve dolayısıyla Maniheizm'in bu bağlamda ne ölçüde özel bir durum sunduğu sorgulanabilir.14 Son olarak, biraz belirsiz olan "kentli entelektüeller" grubu, bir grup olarak görülmüştür. Romalı taraftarların önemli kaynağı. Başlıca örnek Augustinus'un çevresidir, ancak hareketin Roma Mısır'ına ulaşmasından kısa bir süre sonra yazan filozof Lycopolis'li Alexander, filozof arkadaşlarının öğretilere ilgi duyduklarını anlatır. Hatta Émile G. de Stoop, Maniheizm'i öncelikli olarak entelektüeller arasında etkili olarak tanımlarken Lim, sözde 'Maniheistler'in, Mani'nin kitaplarına ve fikirlerine ilgi duyan, felsefi eğilimli Hristiyanlar olarak görülmesinin daha iyi olabileceğini savundu.15 Çoğunlukla şehir merkezli bu elitlere hitap etmenin yanı sıra, Maniheizm'in esas olarak daha önce Hristiyanlaştırılmış çevrelerde, (bazı tür) taraftarları arasında ilerleme kaydettiği yaygın olarak varsayılmıştır. Hristiyanlık. Zaten Suriyeli Ephrem, Mani'nin taraftarlarını Marcion'dan aldığını ve Marcion'un da insanları 'Katolik' Kilisesi'nden baştan çıkardığını iddia etmişti.16 Genel olarak gnostik hareketler hakkında yazan Adolf von Harnack, 'bu Gnostik toplulukların ilkeleri ve doktrinleri öyle idi ki, kendilerinden önce bazı Hristiyanların gittiği yerler dışında herhangi bir taraftar kazanmaları kolay değildi. Bu, dördüncü yüzyıldaki Maniheist hareket için de geçerlidir.'17 Benzer şekilde, Brown 10 Bkz. Widengren, Mezopotamya Elementleri, 82-95. 11 Lieu, Roma İmparatorluğu'nda Maniheizm, 69-78; Guy G. Stroumsa, 'Monachisme et marranisme chez les Manichéens d'Egypte', Numen 29, no. 2 (1982), 186. 12 Brown, 'Diffusion of Manichaeism', 102. 13 Vita Augustini 15, Gardner ve Lieu, Manichaeen Texts, 142-43'te alıntılanmış ve çevrilmiştir. 14 Örneğin bkz. Hristiyanlığın Kızıldeniz'deki tüccar ağırları aracılığıyla yayılması. Eivind H. Seland, 'Doğu Afrika ve Kızıldeniz/Hint Okyanusu Ticaretinde Erken Hristiyanlık', African Archaeological Review 31, no. 4 (2014). 15 Émile G. de Stoop, Essai sur la diffusion du manichéisme dans l'empire romain (Ghent: Université de Gand, 1909), 6-7, 42-51; Lim, 'nomen manichaeorum', 160. 16 Lieu, Roma İmparatorluğu'nda Maniheizm, 44. 17 Adolf von Harnack, İlk Üç Yüzyılda Hristiyanlığın Genişlemesi. Cilt 2, çev. James Moffatt, 2. baskı. (Londra: G.P. Putnam's Sons, 1908), 307-8. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 163 ---

143 Maniheizt Ağlar, 'geleneksel paganların Maniçilere her zaman korkuyla baktığını' iddia etti; ama Hristiyanlar bundan o kadar emin değildi. '18 Hareketin Denetçilerinin çoğunluğunun (en azından daha sonraki dönemde) Hristiyan toplulukların 'kenarından' geldiğini varsayıyordu. Yine de bu görüş eleştirilere maruz kalmıştır ve mevcut tüm kanıtları kapsamamaktadır.19 Ayrıca, Maniheiztlerin çoğunlukla Hristiyanlara çekici geldiği görülürken, tam tersine, onların 'ortodoks' olan alanlarda pek fazla zemin kazanmadıkları varsayılmıştır. Harnack, yukarıda gördüğümüz gibi, (diğer) Gnostik gruplardan eleman alımını vurguladı. De Stoop, Hristiyanların Yunan veya "Doğu" fikirlerinden etkilendiğini ve bazı paganların Maniheizmi çekici bulduğunu, Katoliklerin ise dayanıklı olduğunu belirtti.20 Maniheizt misyonerlerin zorlukları kısmen Hristiyan dini gücünün büyümesiyle ilişkilendirildi.21 Ancak zaman zaman bu, Maniheizt öğretilerin elit olmayanlar arasında ilerleme sağlayamayacak kadar karmaşık veya "tuhaf" olduğu fikriyle de ilişkilendirildi. gruplar veya Hristiyan düşüncesine henüz aşına olmayan gruplar. William H. C. Frend, Maniheizt çileciliğin ve coşkunun farklı sınıflardan üyeleri nasıl cezbediğini, ancak aşırı karmaşık doktrinlerinin onu bir kitle hareketi olmaktan alıkoyduğunu belirtti; "özellikle ortodoks Hristiyanlığın sadeliğiyle karşılaştırıldığında".22 Benzer şekilde, doktrinsel ilkelerinin bazı kısımları sınırlayıcı bir faktör olarak görülebilir. Çiftçiler, Roma İmparatorluğu'nun sakinlerinin büyük çoğunluğunu oluşturunuyordu ve (örneğin, hareketin kendilerine tahsis ettiği statüye çekilebilecek tüccarların aksine) mesleklerine yönelik düşmanca bakış açısı göz önüne alındığında, Maniheizm'e çok az ilgileri olurdu (varsayılabilir). Zor doktrinlerle birleşen bu elitist misyon, Maniheiztlerin geniş bir hareket inşa etmek için desteği gerekli olan genel halka hitap edemedikleri anlamına geliyor. Ayrıca, yerel Maniheiztlerin az sayıdaki takipçilerinin bir sonucu olarak, 18 Brown, 'Diffusion of Manichaeism', 98. 19 Jason D. BeDuhn'un (Augustine's Manichaean Dilemma I, 107), Augustine'in Maniheizt arkadaşlarından birçoğunun - Honoratius, Nebridius ve Faustus'un kendisi - din değiştirmeden önce 'pagan' olduklarını belirttiği ileri sürülmektedir. Maniheizm'e. Pedersen (Göstergeli Kanıt, 158-71), Bostralı Titus'un Maniheiztlere karşı yazdığı eserin hem Hristiyan hem de "pagan" bir okuyucu kitlesine hitap ettiğine işaret etmiştir. 20 De Stoop, Essai sur la difüzyon, 32. Maniheizm'in Hristiyan veya gnostik konaklar üzerindeki bir 'parazit' olduğu görüşü Williams, Rethinking "Gnosticism", 93-94'te eleştirilmiştir. 21 Örneğin Brown, 'Diffusion of Manichaeism', 101. 22 W. H. C. Frend, The Rise of Christian (Philadelphia: Fortress Press, 1984), 456 (ve bkz. 568-69). Öte yandan Robin Lane Fox, Mani'nin 'tuhaf 'efsanesinin' çok yüksek sosyetedeki insanlara nasıl hitap edebileceğini', MS İkinci Yüzyıldan Konstantin'in Dönüşümüne Kadar Akdeniz Dünyasındaki Paganlar ve Hristiyanlar (Londra: Viking, 1986), 570'i sorguladı. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 164 ---

144 6. Bölüm toplulukları büyük ölçüde gezici Seçilmişlere hizmet eden sıradan inananlardan oluşan küçük, birbirine sıkı sıkıya bağlı birimler veya 'hücreler' (Latince konvantikula tercümesi) halinde örgütlenmişti.²³ Hareketin Kellis'teki örgütlenmesi sorununa 8. ve 9. Bölümlerde dönüyoruz; aşağıda büyüklük ve sosyal bileşime odaklanacağız, ancak iki sorunun birbiriyle ilişkili olduğunu da belirtmek gerekir. Kellis'teki topluluk belirli bir hane veya meslek grubuyla (örneğin geniş Pamour ailesi) sınırlı olsaydı, böyle bir hücre organizasyonu onlara sunulan tek seçenek olurdu. Ancak göreceğimiz gibi, Kellis'in kanıtları Maniheizm'in sınırlı ilgiye sahip bir hareket olarak tanımlanmasına meydan okuyor. En azından burada grup, genellikle izin verilenden daha çeşitli ve yaygın bir yayılmaya sahipti. 2 Maniheist Sosyal Ağlar Kentsel elitlere ve çevrelere yapılan vurgu göz önüne alındığında, Maniheistlerin İmparatorluğun sınırındaki bir taşra köyüne yerleştiklerini görmek şaşırtıcı gibi görünüyor. Bu uzak bölgedeki varlıkları zaman zaman zulümle açıklanıyor. Samuel N. C. Lieu, Kellis'teki ilk Maniheistlerin 302'de Diocletianus'un zulmünden kaçan misyonerler olduğunu ileri sürerek, "Dakhleh vahasının muhtemelen imparatorluk yöneticileri tarafından daha az denetlendiği ve aynı zamanda daha az Hristiyanlaştığı için tarikat için daha fazla barınak sunduğunu" savundu.²⁴ Ev 3'ün, kuşatma altındakiler için bir güvenli ev ve din propagandası merkezi olarak işlev görebileceğini belirtti. grup. Bu, bölgede bulunan Süryanice metinlerden ve çeviri araçlarından destek alıyor olabilir, bu da Suriyeli misyonerlerin burada bulunduğuna işaret ediyor olabilir. Ancak Franzmann'ın gösterdiği gibi, Kellis'te bulunan iki dilli metinler, ana dili Süryanice olanların ürünleri değil, daha ziyade Süryanice yazmayı öğrenen Mısırlılar için araçlardı.²⁵ Buna Süryanice kullanımının toplumun en erken evresiyle sınırlı olmadığı da eklenebilir: dördüncü yüzyılın ortalarına ait bir mektupta, Süryanice okumayı öğreten bir 'kardeş' Ision'dan bahsedilmektedir (P.Kellis I Gr. 67). Dahası, 2. Bölüm'de gördüğümüz gibi, bir Roma askeri birliğinin Oasis'te kendi evi vardı. de Stoop, Essai sur la diffusion, 34ff; Brown, 'Maniheizmin Yayılması', 97; Frend, Hristiyanlığın Yükselişi, 661; Lieu, 'İlkeler ve Uygulamalar', 78-79; BeDuhn, 'Domestic Setting', 260. 'Hücre' teriminin eleştirisi için (ama altta yatan 'hücre davranışı' değil), bkz. Lim, 'Unity and Diversity', 231. 24 Lieu, Manichaeism in Mesopotamia, 98. 25 Majella Franzmann, 'The Süryani-Koptik İki Dillileri Ismant el-Kharab'dan (Roman Kellis): Çeviri Süreci ve Maniheist Misyoner Uygulaması', Il Manicheismo'da. Nuove prospettive della ricerca, ed. A. van Tongerloo ve L. Cirillo (Turnhout: Brepols, 2005), 120-22. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 165 ---

Trimithis'in dışında 145 Maniheist Ağ; orada Roma'nın gücünde bir eksiklik yoktu. Kellis'te ve Oasis'te yayılmasına ilişkin başka açıklamalar aranmalıdır. Kellis topluluğunun hem yayılmasını hem de sosyal karakterini keşfetmek için Pamour ailesi mutlaka başlangıç noktamız olmalıdır. Aşağıda, her biri ilişkili bir ağa sahip olan dört farklı sosyal sitedeki (aile, mahalle, ticaret ve himaye) Maniheist bağlılığın rolünü inceliyoruz. Bu ağlardaki aktörlerin dini eğilimlerini değerlendirirken 'birliktelikten kaynaklanan suçluluk' yaklaşımını benimsememeye dikkat etmeliyiz. Aile ağında var olmak tek başına bir aktörün ortak uyumlu olmasını sağlamak için yeterli değildir ve bu nedenle her bağlamın dikkatle incelenmesi gerekir. 2.1 Aile Ağları Maniheistler mülteci olarak geldiyse de kesinlikle öyle kalmadılar: dördüncü yüzyılın ortalarına gelindiğinde yerel topluma sıkı bir şekilde yerleşmişlerdi. Yerel ailelerin evleri özellikle önemli dini faaliyet alanları olurdu. BeDuhn, Kellis papirüslerinden yararlanan yakın tarihli bir çalışmada, Maniheist ritüelin günlük biçimlerini ev içi, aile ortamına yerleştirmiştir.²⁶ Günlük dualar ve dini çalışmalar gibi bireysel dini uygulamalar, ev içi alanda merkezlenmiş olmalıdır. BeDuhn ayrıca Kellis'teki kanıtların, ilahi söylemek, kutsal metinleri okumak ve gezici Seçilmişlerin sıradan evlere kabul edilmesi gibi faaliyetler için de yerel bir bağlamı doğruladığını savunuyor. Ancak Maniheizm'in yerel karakteri abartılmamalıdır. BeDuhn, Kellis'teki durumun daha karmaşık olabileceğini belirtiyor.²⁷ 8-9. Bölümlerde göreceğimiz gibi, ortak bir toplanma yerinin varlığı da dahil olmak üzere köyde daha kurumsallaşmış ibadet biçimlerine dair güçlü kanıtlar var. Rodney Stark, dini bağlılığın öncelikle önceden var olan sosyal ağlar aracılığıyla ilerlediğini öne sürdü; 'doğrudan ve samimi kişiler arası bağlardan oluşan bir yapı'.²⁸ Bu önermenin ışığında, özellikle Bölüm 4'te gördüğümüz Pamour aile ağının yoğunluğu göz önüne alındığında, aile bağlarının da bağlılığın yayılması için birincil bir odak noktası sağlaması muhtemeldir. Mektup içeriklerinden elde edilen kanıtlar bu varsayımı doğrulamaktadır. Son bölümde gördüğümüz gibi, Pekysis, III. Pamour ve III. Tekysis kardeşler ve Pamour'un kayınpederi Makarios gibi önemli üyelerin mektuplarında, Petros mektupları dışında, Hane 3'ün tüm çevrelerinde açıkça Maniheist ipuçları bulunabilir. Diğer aile üyelerinin çoğu da kesinlikle bu taraftardı. Psais III, Maria I ve II, Partheni II, Psenpnouthes I, Kyria I, Philammon II, Horos I, Tehat, 26 BeDuhn, 'Yurtiçi Ortam'. 27 Age., 261. 28 Stark, The Rise of Christian, 20. Ayrıca bkz. Harland, Associations, 38-44. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 166 ---

146 6. Bölüm Theognostos ve Andreas'ın hepsi belirgin Maniheist ipuçlarıyla karşılaşılır ve mektuplarını koruduğumuz kişiler, çoğunlukla daha az belirgin ipuçları kullansa bile, ortak dinsel bağlılığı çağırıştırır. Doğal olarak bağlılık aile üyeleri arasında ve aile grupları arasında farklılık gösterebilir. Maniheist kimliğin en güçlü ifadeleri, III. Pamour'un kayınpederi Maria/Makarios'un çevresinde bulunur.²⁹ Bu çevre ile Pamour/Pekysis çevresi arasındaki fark, yakın zamanda sonraki kuşaklara olan inancın azalmasına atfedilmiştir,³⁰ ancak bu hipotez bana göre savunulabilir değildir. Ayrıntılı ipuçları kullanan ve Seçilmişlerle yakından bağlantılı olan Matthaios ve Piene kardeşler, Pamour III ve Pekysis ile aynı nesildendi. Üstelik Psais III'ün küçük kardeşi, yaklaşık 370 tarihli bir mektupta cemaat adına dini metinleri kopyalarken bulunmuştur (bkz. Bölüm 7, Kısım 3.2). Ayrıca 'baba' Psais II'nin korunmuş tek mektubu olan P.Kellis VII Copt. 110, Maniheist ya da diğer dini ipuçlarını hiçbir şekilde kullanmaz; buna dayanarak Maniheist inancın oğullarının sonraki neslinde daha önemli hale geldiği iddia edilebilir. Eğitim düzeyi, öncelikler veya katılım fırsatları arasındaki farklardan dolayı aile çevreleri arasındaki dilsel farklılıklar, kuşak farklılıklarından daha olası bir açıklama sağlar. Aile bağlarının önemi Kellis'te kadınların oynadığı önemli rolde görülüyor. Dini ipuçları kullanan yazarların çoğu (ama hepsi değil) erkek olsa da, daha genel olarak yazarların çoğunluğu gibi, alıcıların (özellikle Kıpti mektuplarının) büyük bir yüzdesi kadındır.³¹ Kadınların ekonomik açıdan önemi Tehat, Partheni II ve Tekysis III gibi isimler için zaten araştırılmıştı. Bu ve diğer kadınların da 29 oynamış olduğu bulunmuştur. Pamour'un karısının Nil Vadisi kökenli olması mümkün olduğundan (P.Kellis I Gr. 30, bkz. Bölüm 3, Kısım 1.1), evliliklerinin Vaha ve Vadi'deki Maniheistler arasındaki bağları güçlendirme amacı taşıdığı düşünülebilir. 30 P.Kellis VII'nin editörleri şunları kaydetti: 'Maniheist inanç hayati derecede canlıdır ve Makarios ve oğulları için merkezi bir ilgi alanıdır; aksine, Pamour belgelerinde hâlâ buna dair kanıtlar bulunmasına rağmen nadiren bu kadar açık oluyor. Bunun artan ihtiyatlılığın mı, yoksa inancın azalmasının mı bir sonucu olduğunu kesin olarak söyleyemeyiz.' P.Kellis VII, 41. Daha güçlü bir şekilde, Mattias Brand şunları ileri sürmüştür: 'Makarios ve Pamour III'ün mektuplarını karşılaştırdığımızda, böyle bir karşılaştırmanın tüm eksikliklerine rağmen, genç neslin Maniheist repertuarından daha az unsur kullandığı görülüyor, bu da onların topluluğa daha az dahil olmuş olabileceklerini gösteriyor.' Brand, 'Maniciler'in Maniheistleri Kellis', 164. 31 Editörler, bir kadının ya yazar (ortak yazarlık dahil) ya da birincil alıcı olduğu toplam Kıpti mektuplarının kabaca %40'tan fazlasını (çoğunluk alıcıdır) oluşturduğunu tahmin etmektedir. Bkz. P.Kellis VII, 13-14. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 167 ---

147 Maniheist Ağlar toplumun dini hayatında hayati bir rol oynuyordu.32 Bölüm 8'de inceleyeceğimiz gibi, Tehat, Seçilmişlere verilen sadakaların organize edilmesiyle yakından ilgiliydi. I. Maria, Matthaïos'un Vadiye gitmeden önce dini eğitimini çevreleyen pratik düzenlemelerden ve orada Makarios ve Piene'yi desteklemekten sorumluydu. Maria I'in desteğine Makarios aracılık ederken, Eirene gibi diğer kadınlara katkıları için doğrudan Seçilmişler tarafından hitap edildi (P.Kellis V Copt. 32). Seçilmiş bir yazar Kellis'teki kadınlara bir kolektif olarak hitap ederek onların büyük dindarlığını överken aynı zamanda da sadaka talep etti (P.Kellis V Copt. 31). Kadınlar pratik düzenlemelerle sınırlı değildi; dini bağlamlarda da öncü rollere sahiptiler. P.Kellis V Kıpti'de. 25, Matthaïos, Vadideki 'kardeşlik' tarafından uygun bir şekilde bir araya getirilemeden ölen 'büyük annesinin' ölümünden yakınıyor; açıkça saygı duyulan bir kadındı. Anne Kyria I, Makarios'un Maria I'den alıp P.Kellis V Copt. 19. Kyria'nın kitabı saklaması ve Makarios'un ima ettiği gibi, eğer ona ihtiyacı olmasaydı ondan ayrılmak istememesi pek olası değildir ve dolayısıyla okuryazar olabilirdi. Dini bağlılık açıkça tüm geniş aileye derin bir şekilde yerleşmişti. 2.2 Mahalle Ağları 4. Bölüm'de, Ev 1-3 kompleksinin Ev 2'sinde bulunan metinlerde görülen komşularla tanıştık: marangozlar Petesis'in oğlu Tithoes I ve Pataias'ın oğlu Ploutogenes. House 2'de Maniheist bir edebi metnin buluntuları, P.Kellis I Copt. 8, Tithoes I ve Ploutogenes'in çevrelerinin Pamour ailesinin dini topluluğunu paylaşma olasılığı konusunda bizi uyarmalı. Buna, Ev 3'te bulunan Maniheist edebi metinlerin birçoğunun ahşap tahtalar üzerine yazıldığı da eklenmelidir; bu, bu iki adamın marangoz geçmişiyle pekala ilgili olabilir.33 Ayrıca, Tithoes I için, mektuplardan elde edilen kanıtlar destek amacıyla eklenebilir. Tithoes I, P.Kellis V Kıpti'de 'kardeş' Psenpnouthes ve 'kız kardeş' Kyria'nın oğlu Samoun'a selamlarını ilettiler. 12; açıkça Maniheist Denetçiler olan bir çift. Kesin olmamakla birlikte, Tithoes I'in kullanımının çerçevesini dini bir bağlam sağlamış olabilir. 32 Kellis'te ve genel olarak Maniheizm'de kadınların rolüne ilişkin daha kapsamlı değerlendirmeler için Majella Franzmann'ın çalışmalarına bakın, 'Dokumacı Tehat: Dördüncü Yüzyıl Roman Kellis'te Kadınların Maniheizm Deneyimi', Australian Religion Studies Review 20, no. 1 (2007); örneğin, 'Maniheist Sadaka Verme'; Scopello, Femme, gnose et manichéisme; J. Kevin Coyle, Maniheizm ve mirasında 'Prolegomena to a Study of Women in Manichaeism' (Leiden: Brill, 2009); Johannes van Oort, 'Augustine'in Yaşamında ve Eserlerinde Maniheist Kadınlar', Vigiliae Christianae 69 no. 3 (2015). 33 Ahşap tahtalar üzerindeki Maniheist metinler için bkz. T.Kellis II Copt. 1-7. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 168 ---

148 Bölüm 6 akrabalık terimleri burada. Daha da aydınlatıcı olanı, 'kızı' Tapsais II ile Pamour ailesi arasındaki ilişkidir. P.Kellis VII Kıpti. 116, Psais III'e yazdığı bir mektup - burada babası I. Tithoes'u da selamlıyor - belirsiz de olsa, açıkça Maniheist bir ifade olabilecek bir ifadeyi kullanarak, ortak dini inanca atıfta bulunuyor.³⁴ Tapsais II, farklı Maniheist ipuçları içeren mektuplarla karşılanıyor; örneğin P.Kellis VII Kıpti. 65, Pamour III'ün üçlü duayı kullandığı yer. Benzer şekilde P.Kellis VII Kıpti. 86'da, belirgin bir şekilde Maniheist açılış kısmı kısmen korunmuş olan³⁵ selamlama bölümünün okunaklı kısmında şöyle yazıyor: 'mahalleyi selamlayın (ⲙⲁⲛⲏⲏⲏⲏⲏⲏ) benim için [...] Tapshai' (II.8-9). Bu kanıt göz önüne alındığında, Tithoes ailesinin, büyük bir kesinlikle, yan komşularıyla aynı dini inancı paylaştığı kabul edilebilir. Üstelik bağlılık düzeyleri de yüksek olabilir. P.Kellis I Gr. 12, Samoun babasından oğlu II. Tithoes'u keten dokumayı öğrenmesi için bir manastıra göndermesini talep etti ve P.Kellis V Copt. 12 yaşındaki babası, çocuğun gerçekten de 'baba' Pebok'la birlikte gönderildiğini doğruladı. Tithoes II'nin manastırdaki çıraklığının Maniheist bir çerçeve içinde görülmesi muhtemeldir; bu noktaya Bölüm 9'da döneceğiz. 2.3 Mesleki Ağlar Maniheizm ile tüccarlar arasında sıklıkla varsayılan güçlü bağlantılar göz önüne alındığında, Pamour ailesinin tekstil ticaretine katılımı belki de özellikle şaşırtıcı değildir, ancak ticaret ve dinsel bağlılığın nasıl iç içe geçtiği daha fazla açıklanmaya ihtiyaç duyar. İletişim ağları kesinlikle bir rol oynadı. 4. yüzyılın başlarında I. Pamour Hermopolis'e tunikler gönderirken, komşusu Mersis oğlu Horos da develerini aynı şehre sürdü. Birkaç on yıl sonra Pamour III, Pekysis ve Philammon II'nin ticaret yapmak için Hermopolis'e ve komşu Antinoopolis'e seyahat ederken bulunması, ailenin ilişkilerinde süreklilik olduğunu gösteriyor. Hermopolis bu dönemde çoğulcu bir dini manzaraya sahipti: Thoth'un (Hermes) antik tapınağı hâlâ aktifti, şehir canlı bir pagan entelektüel ortamına³⁶ ve bir Yahudi mahallesine ev sahipliği yapıyordu. Bir Hristiyan geleneği, 34. yüzyılın sonlarına doğru bu şehirde faaliyet gösteren bir Maniheist Seçilmiş'in öyküsünü korur. 'Tanrı'nın hizmeti!' ünlemi (ⲙⲁⲛⲏⲏⲏⲏⲏⲏ ⲙⲁⲛⲏⲏⲏⲏⲏⲏ). Bkz. P.Kellis V, 80. 35 Bazı açıklamalar için bkz. P.Kellis VII, 145. 36 Önceki yüzyıllara göre daha az olmakla birlikte; bkz. Matthews, Theophanes'in Yolculuğu, 15-30. Edebi papirüs buluntularına dayanarak Helen edebiyatının burada örneğin Oxyrhynchus'tan daha uzun süre kullanıldığı ileri sürülüyor; bkz. Peter van Minnen ve Klaas A. Worp, 'Hermopolis'ten Yunan ve Latin Edebiyat Metinleri', Greek, Roman and Bizans Çalışmaları 34, no. 2 (1993): 182-83. Ancak bu tür istatistiklerin değerlendirilmesi zordur; genel olarak bkz. Roger S. Bagnall, Early Christian Books in Egypt (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 169 ---

149 Manihe Ağları dördüncü yüzyılda.³⁷ Antinoopolis bir süre için Pamour ailesinin en iyi belgelenmiş Seçilmiş ortağı Apa Lysimachos'un ikametgahıydı ve Öğretmen bu şehri düzenli olarak ziyaret etmiş gibi görünüyor.³⁸ Ayrıca daha güneyde, yaklaşık üç çeyrek yüzyıl önce Mani aleyhinde yazan Neo-Platoncu İskender'in şehri ve CMC'nin görünürde bulunduğu bölge olan Lycopolis'te ve buradan bağlantıları vardı. bulunmuştur.³⁹ Dolayısıyla tüccarların, Maniheizm'in erken bir tarihte geldiği Yukarı Mısır'daki önemli merkezlerle uzun süredir devam eden bağları vardı. Yine de ilk nesil tüccarların (Pamour I ve Philammon I) dini bağlantıları bilinmiyor. I. Pamour, korunmuş tek mektubu olan P.Kellis I Gr'de hiçbir şekilde dini ipuçları kullanmıyor. 66. Philammon I, P.Kellis I Gr.'ye atfedilebilecek bir mektup. 65, genel olarak tek tanrılı, muhtemelen Hristiyan bir dua içerir: 'Ve eğer Tanrı sana bizi beladan kurtarmanı emrederse ve hayatta kalırsak, iyiliğinin karşılığını tam olarak ödeyeceğim. Ve Tanrı yapmasa bile, sana bu iyiliği yapacağım' (II.10-15). Bu mektubun Philammon I'e atfedilmesi doğru olsa bile (hangi şüphelerin devam ettiğine ilişkin olarak), yine de Maniheist bir bağlılığı kanıtlamayacaktır: ana akım bir Hristiyan bağlamı mümkündür ve Maniheizmin ilk olarak Hristiyanlar arasında yayıldığı yönündeki ortak varsayım ile uyumlu olacaktır.⁴⁰ Aynı zamanda, hareketle c.300-325 döneminde karşılaşmak, ailenin Maniheizm'e olan güçlü bağlılığı göz önüne alındığında, başlı başına olası değildir. dördüncü yüzyılın ortaları. Bölüm 4'te gördüğümüz gibi, dördüncü yüzyılın ortalarındaki Pamour ailesi, aralarında Horion, Psenpnouthes I, Papnouthes, Lammon, Psais Tryphanes, Loudon II ve Loudon I'in oğlu Timotheos ve ambar sahibi Ammon'un da bulunduğu daha geniş bir tüccar ve kervan sürücüsü ağının parçasıydı. Horion ve I. Psenpnouthes'in Maniheizm ile bağlantısı kesindir. Ammon'un da bu taraftardan biri olduğu rahatlıkla söylenebilir: P.Kellis V Copt. 37, birisinin "bu kelimenin söz konusu olanlarına" (II.19-20) kötü muamele etmesinden duyduğu üzüntüyü ifade eder; bu, Matthaios'un P.Kellis V Copt. 25 (aşağıya bakın). Ayrıca durumlarının iyileştirilmesi için Tanrı'ya bir çağrı da ekliyor. Papnouthes ve Lammon, Makarios'un P.Kellis V Kipti'sinde karşılanıyor. 19 ve ilki Pekysis'in P.Kellis VII Kipti'sine kendi selamlarını ekliyor. 78, 37 Historia monachorum 10.30-35'i içerir, Gardner ve Lieu, Manichaeae Texts, 121'de alıntılanmış ve çevrilmiştir. 38 Bkz. P.Kellis V Copt. 21, 25, 29 ve bkz. P.Kellis V, 193. 39 P.Kellis V Copt. 19, P.Kellis VII Kipti. 81. İskender'in incelemesini yazdığı sırada gerçekten orada olduğundan emin olamayacağımızı belirtmek gerekir. CMC'nin kökeni için bkz. Koenen, 'Zur Herkunft', 240-41. 40 'Pagan' bağlamı bile tamamen dışlanamaz, bkz. Choat ve Nobbs, 'Monotheistic Formulae'. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 170 ---

150 6. Bölüm Maniheist dua. Psais Tryphanes'e gelince, onun mektubu P.Kellis I Gr. 73, 'yeni şarabın mevsimi'nden (τὸν καιρὸν τοῦ γλεῦκος) söz etmesine ve Pamour'un 'gayretini' (οἶδα γὰρ τὴν σὴν) övmesine rağmen açık bir dini ipucu içermiyor σπουδήν) (II.22-24) – her ikisi de dini imalara sahip olabilir, ancak bu sadece iş hayatındaki çalışkanlıkla ilgili olabilir.⁴¹ Ancak Pekysis'in dindar mektubu P.Kellis VII Copt'ta da saygıyla 'baba' olarak adlandırılıyor. 78 ve muhtemelen P.Kellis VII Copt'un yazarıdır. 112, hem genel olarak Hristiyan tabiri olan 'Rab'de' hem de daha özel olan 'adı ağızda tatlı olan' ifadesini içerir. Psais Tryphanes ve ailesinin Pamour ailesinin dini inancını paylaşıyor olması muhtemeldir. Yukarıdakiler, Maniheist bağlılığın bu ticaret çevrelerinde yaygın olduğunu göstermek için yeterli olmalıdır. Nasıl yayıldığı bilinmiyor. Somut kanıtlar ne yazık ki mevcut değil. Ancak yine de bazı hipotezler ileri sürülebilir. 4. Bölüm'de tüccarların gayri resmi bir birlik veya bir 'güven ağı' oluşturdukları ve bu durumun kişilerarası güçlü bağların oluşmasına yol açtığı ileri sürülüyordu. Roma dönemindeki mesleki dernekler de kural olarak kült dernekleriydi ve genel olarak dini ibadetlerle ekonomik işbirliği arasında yakın bir ilişki vardı. Antik ekonomiyle ilgili son araştırmalar, ortak zihinsel modeller gibi resmi olmayan kurumların ticareti kolaylaştırmaya nasıl yardımcı olduğunu vurguladı.⁴² Bu, yeni dini uygulamaların bu tür ağlara girişini zorlaştırmış olabilir, ancak aynı zamanda ilk "dönüşümler" gerçekleştikten sonra yayılmaya ek bir ivme kazandırmış olabilir. Bu ilk yayılmanın kesin yerini ölçmek zordur. Ticaret camiasının meraklı bir üyesi meslektaşlarını bir Maniheist toplantıya mı götürdü? Seçilmiş vaizler işin içinde miydi yoksa daha sonra mı ortaya çıktılar? Tüccarlar Vadi'de onları hareketle tanıştıran iş ortaklarıyla tanıştı mı? Yaklaşık iki yüzyıl önce yazan Pagan filozofu Celsus, Hristiyanları saf insanları "mükemmelliği öğrenebilmeleri için yüncü dükkânına, ayakkabıcıya ya da çamaşırcı dükkânına" çekmekle suçlamıştı.⁴³ Celsus'un küçümseyici ve polemik niyetine rağmen, örneğin tekstil atölyelerinin dini yayma mekânları olarak işlev görmüş olabileceği ve Tehat gibi kadınların ya da Nil'deki muadillerinin olduğu göz ardı edilmemelidir. Valley, meslektaşları ve müşterileri tanıtmada önemli bir rol oynamıştır. 41 Bununla birlikte, P.Kellis I, 192'de önerildiği gibi, Oasis'ten Valley'e ihraç edilen yeni şaraptan söz etmesi pek olası değildir. 42 Wim Broekaert, 'Going Mental: Culture, Exchange and Comromise in Rome's Trade with the East', *Sinews of Empire: Networks in the Roman Near East and Beyond*, ed. Håkon F. Teigen ve Eivind H. Seland (Oxbow: Oxbow, 2017), 9–13. 43 C. Cel. 3.55, çev. Chadwick, alıntı: Meeks, *The First Urban Christians*, 51. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 171 ---

Her ne kadar bu onların mensubiyeti sorusunu gündeme getirse de. Stark'ın aksiyomlarından biri olan dinsel olarak aktif olmayanların genellikle yeni dinsel hareketlere duyarlı olduğu dikkate alınabilir.⁴⁴ Elbette bu, Stark'ın öne sürdüğü gibi, yerli kült uygulamalarının genel olarak yetersiz olduğu ve tatminsiz "tüketicilerin" hakimiyetinde olduğu anlamına gelmemelidir,⁴⁵ ancak Makarios gibi gayretli Maniheist taraftarlar, dinsel olarak daha az meşgul olan insanlar için pekala ikna edici görünebilir. Bu, onları da aynı yolu izlemeye yöneltmiş olabilir; özellikle de Apa Lysimachos gibi 'kutsal adamların' argümanlarına ve otoritesine güvenebiliyorsa. Aynı zamanda mektuplarda ticari kaygılar öne çıkıyor olsa da, bu durum Maniheist bağlılığın tüccarlarla sınırlı olmadığı gerçeğini göz ardı etmemeli. Makarios ve Matthaïos'un karşıladığı tüm hanelerin (bunun için aşağıya bakınız) ticaret yapan aileler olması pek olası değildir. Topluluk, Pamour ailesi örneğinde kuşkusuz ticaretle örtüşen roller olan dokumacıları ve deve sürücülerini içeriyordu; komşu marangozlara ve kiracı çiftçi Kome gibi yerel çiftçilere kadar uzanıyordu (aşağıya bakınız). Bir ev sahibinin temsilcisi olan Elias, kanıtlar ikinci dereceden olmasına rağmen, pekâlâ bir bağlı kuruluş olabilir.⁴⁶ Pebos ve Tithoes'un oğulları olan kardeşi Horion'un nüfuzlu kişileri, Kıpti materyalinde bulunan ortak yandaşlarla özdeşleştirilebilir, ancak yine de Bölüm 4'te gördüğümüz gibi kanıtlar kesin değildir. 25, arkadaşları arasında doktorları (□□□□□□) saydı (I.40). Şehirde bir tıp fakültesi bulunuyordu ve bu nedenle Matthaïos -iddiasını gerçek anlamda ele alırsak- genel anlamda entelektüel çevreler olarak adlandırılacak çevrelerden arkadaşlar edinmişti.⁴⁷ Seçilmiş Apa Lysimachos da burada bulunuyordu ve Matthaïos bunun dışında bu mektupta kendisinin ve dini topluluğun yaptıklarını aktarıyor. Bu nedenle onun bu doktorları ortak Maniheist bağlılık yoluyla tanımış olabileceğini öne sürmek cazip gelebilir. Lycopolisli İskender'in anlatımına göre, 44 Stark, *The Rise of Christian*, 19. 45 Bir eleştiri için bkz. Leif E. Vaage, *Religious Rivalries in the Early Roman Empire and The Rise of Christian* (Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2006). Ayrıca bkz. Jan N. Bremmer, Gibbon, Harnack ve Rodney Stark'ın Gözüyle Hristiyanlığın Yükselişi (Groningen: Barkhuis, 2010), 47-63. 46 P.Kellis I Gr.'de ortak dini bağlılığa değinen muhatabı Psais. 68, Pamour ailesinin Psais'lerinden biri olabilir. Ayrıca P.Kellis I Gr.'da 'efendi baba' Bemophanes'in adı da geçmektedir. 75, Mani'nin ortaya çıkışını (φάνης) ve gelecekteki dönüşünü kutlamak için yükseltilmiş bir platformun (βήμα) inşa edildiği Maniheist Bema festivaline bir gönderme içerebilir. Bildiğim kadarıyla bu isim Mısır'ın başka yerlerinde bilinmiyor; Trismegistos'ta yapılan bir arama başka hiçbir olaya rastlanmadı (2/5/2017) ve bkz. P.Kellis I, 197. 47 Bkz. C.H. Roberts, *The Antinoopolis Papyri*. Bölüm I. (London: Egypt Exploration Society, 1950), 70. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 172 ---

152 Bölüm 6 din, erken bir tarihte Yukarı Mısır edebiyatçılarının ilgisini çekmişti. Doktorlar Roma toplumunun üst seçkinleri arasında yer almıyordu ama birçoğu okuryazardı ve tıp profesyonelleri de bu hareketin ilgisini çekmiş, belki de diyetetik teorilerinden etkilenmiş olabilirler.⁴⁸ Elbette bu, kesin olarak kanıtlanamayan bir hipotez olarak kalıyor. Kellis'teki Maniheizmin tüccarlarla sınırlı olmadığı her halükarda geçerli. 2.4 Ayanın Patronaj Ağı Dini bağlılığın tespit edilebildiği bir diğer sosyal site de etkili yerel ileri gelen Pausanias'ın ağıdır. Ortağı Pisistratos ile birlikte, o aslında Kellis materyalinde Maniheist iktidarın tanımlanabilir en eski aktörüdür. Onun Kellis'te (320-340) aktif olan Valerios'un oğlu eski sulh hakimi Pausanias ile özdeşleştirilmesi gerektiği zaten tartışılmıştı. Pausanias'ın dini bağlılığına dair kanıtlar P.Kellis I Gr. 63, kendisi ve Pisistratos'un "baba" N.N.'den aldığı bir mektup. Yazara, kardeşlerine ve belirli bir 'lord [...]ryllos'a sağladıkları hediyelere yanıt olarak ayrıntılı ifadeler ve Maniheist ipuçları içerir; bu, Maniheist sadaka çerçevesinde anlaşılması gereken bir hayırseverlik eylemidir (bkz. Bölüm 8, Kısım 2.3). Pausanias'ın korunan belgelerinin geri kalanı herhangi bir dini eğilim göstermediği gibi, Pausanias'ın ofisini hareketi desteklemek için kullandığını da varsayamayız. Ancak materyaller onun, dinin Vaha'da yayılmasını kolaylaştırmak için iyi bir konumda olduğunu gösteriyor. Onun köydeki önemine 4. Bölüm'de zaten işaret edilmmişti. Aşağıda verilen görüntü (Tablo 4), o bölümdeki köy ağ haritasının (Tablo 1) bir çıkışıdır - sözde ego ağı -. Pausanias'ın doğrudan bağlantılarını gösteren derinlemesine bir tane var. Pausanias'ın bilinen bağlı kuruluşlarını tanıtıyor ve onun farklı rollerini gösteriyor: Sozomene'nin dilekçesi ve konsey başkanı Heron'un emriyle Romalı bir memur olarak ve toprak sahibi Kome ve Pataias'ın oğlu marangoz Ploutogenes'e verilen emirlerle yerel bir soylu olarak. Pausanias'ın ortakları arasında Psais II gibi Maniheist bağlıları bulmamız pek tesadüf değildir. Her ne kadar I. Pamour'un oğlu II. Psais'in Maniheist ipuçlarını kullanan mektupları olmasa da, onun hareketle olan ilişkisi son derece muhtemeldir (ve 48'de Matthaios tarafından karşılanmıştır. Doktorlar arasında okuryazarlık için, Harland, Associations, 42; Maniheist etioloji ile eski tıbbi söylem arasındaki ilişki için bkz. Jason D. BeDuhn, 'A Regimen for Salvation: Medical Models in Manichaeism', Semeia 58 (1992).

--- SAYFA 173 ---

153 Maniheist Ağlar P.Kellis V Copt. 25, aşağıya bakın). İlişkilerini belgeleyen metin, Pausanias'tan Psais'e yapılan bir hediye bağışdır ve açılış paragrafında şunlar yazılıdır:⁴⁹ Mothitlerin şehrinin eski hakimi Valerius'un oğlu Aurelius Pausanias, Mothitlerin aynı şehrine ait olan Kellis köyünden Pamour oğlu Aurelius [Psai]tos'a. Size Kellis köyünün doğu kesiminde bana ait olan arsalardan artık sonsuza kadar geri alınamayacak kalıcı bir hediye (χάρτι αἰώνια [καὶ ἀναφαίρετῳ]) verdiğimi kabul ediyorum. iki nüsha halinde bulunmuştur, P.Kellis I Gr. 38a ve b birbirini tamamlıyor ve bazı yeniden yapılandırılmalara kesinlik sağlıyor. Tablo 4 Pausanias Håkon Fiane Teigen'in ego ağı - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 174 ---

154 Bölüm 6 binası, güneyde ve kuzeyde on beş marangoz arşın uzunluğunda, doğuda ve batıda yirmi beş arşın uzunluğundadır. P.Kellis I Gr. 38a, II.1-9 Alıcı Psais II, daha önce Pausanias'ın elinde bulunan mülkün tam kullanım hakkını elde eder. İşlemin spesifik arka planı bilinmiyor. İki adam birbirine yakın (başka) mülklere sahipti ve bu nedenle muhtemelen önceden tanıdıkları olurdu. Dahası, 'geri dönülemez bir hediye' (χάρις ἀναφαί- ρετος) bağışına ilişkin diğer korunmuş örneklerin çoğunda, mülk aile üyeleri arasında, yani yakın bağları olan kişiler arasında el değiştirmiştir.⁵⁰ Psais II ile Pausanias arasında önceden var olan bir akrabalık bağı bizim tarafımızdan bilinmemektedir ve böyle bir akrabalığın var olması da muhtemel görünmemektedir. İşlemin arka planını başka bir tür güçlü bağ oluşturmalıdır ve ortak Maniheist bağlılık açık bir adaydır. Ayrıca O.Kellis I 85 çömlek parçasında Pausanias ve Pisistratos adına ajanlık yapan Kome'yi de ekleyebiliriz. 4. Bölüm'de gördüğümüz gibi KAB'ın önemli bir toprak sahibi olarak tanımlanabilir. Bu belgedeki ortaklarından biri de keşiş Timotheos'tur. Bu Timotheos da Hane 1-3 çevrelerinde aktif olan bir Seçilmiş olarak tanımlanabilir (bkz. Bölüm 8, Kısım 1). Eğer öyleyse, Kome ve Maniheist çevreler arasında, Seçilmişlerle bir tür ekonomik işbirliğini ve hatta Kilise'ye bir çocuk bağışlanmasını içeren bir ilişki dördüncü yüzyılın sonlarına kadar sürdürüldü - eğer Bagnall'ın düşündüğü gibi, keşiş Timotheos'un Kome'nin oğlu olarak tanımlanması gerekiyorsa. Bagnall, Kome'nin desteğinin, Kellis bölgesindeki bir Mani topos'u için arazi kiralamada etkili olabileceğini öne sürdü.⁵¹ Buna karşılık, Kome'nin grupla olan bağlantısı da Pausanias'tan etkilenmiş olabilir. Pausanias'ın 330'larda Kellis'te açıkça merkezi bir figür olduğu ve yerel Maniheist topluluğun koruyucusu olarak hareket etmiş olabileceği açıktır. Patronaj, Roma toplumsal düzeninin temel bir özelliğiydi; toprak sahibi ama büyük ölçüde şehir merkezli seçkinleri hem kentsel pleblere hem de kırsal iç bölgelere bağlıyordu.⁵² Din genellikle 50'yd. P.Col'un girişine bakın. 274, Roger S. Bagnall ve Dirk D. Obbink, eds., Colomibia Papyri X (Atlanta: Scholars Press, 1996), 107. 51 Kome'nin temsilcisi ve belki de oğlu olan keşiş Timotheos'un, keşiş Petros'un Mani toposuna ait olup olmadığı konusunda Bagnall şöyle yazıyor: 'Elbette, iki keşişin aynı grubun parçası olduğunu varsaymak gerekli değil. manastır kuruluşu. Ama eğer öyleyse, Nos'un babası Kome'nin KAB'deki en büyük tek kiracı olduğu gerçeği, Mani manastırının nasıl bazı meyve bahçesi arazilerini kiracı olarak elinde tuttuğunu açıklamaya yardımcı olabilir.' P.Kellis IV, 82. 52 Dördüncü yüzyılda, bu dönemin köylüleri farklı, rakip elit gruplara hitap edebildiğinden, patronajın sosyal organizasyonunda bazı değişiklikler görüldü. Peter Garnsey ve Greg Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 175 ---

155 Maniheist Ağlar patronaj bağlarıyla örülmüş. Romalı yetkililer ve yerel ileri gelenler dini derneklerin patronları olarak hareket ettiler ve bakmakla yükümlü oldukları kişileri ve diğerlerini kendilerinin de katıldıkları dini derneklere çektiler.⁵³ Richard Saller'in çalışmasına dayanarak Wallace-Hadrill, himayeyi 'esasen (i) karşılıklı olan, iki taraf arasında zaman içinde hizmet alışverişini içeren, (ii) örneğin kişisel olanın aksine kişisel olan bir sosyal ilişki' olarak tanımladı. ticari ve (iii) asimetrik, yani farklı statüdeki taraflar arasında.'⁵⁴ Ne yazık ki, elimizdeki kanıtlar bu ilişkilere yalnızca kısa bir bakış atmamıza izin veriyor. Pausanias'ın Kome ile bağı yalnızca O.Kellis I 85'te belgelenmiştir ve yalnızca son kriter olan asimetrikliği karşıladığı gösterilebilir. Pausanias'ın Psais II ile olan bağı yalnızca P.Kellis I Gr.'de belgelenmiştir. 38 ve hem kişisel, asimetrik hem de muhtemelen uzun ömürlüdür: Her ne kadar zamansal boyutundan ya da Psais II'nin karşılığında ne tür hizmetler sağladığından tam olarak emin olamasak da, Ev 3'te Pausanias'a ilişkin diğer belgelerin ortaya çıkması ve hediye gizli olan yakınlık, devam eden, altta yatan bir ilişkinin varlığını akla getirmektedir. Bu ilişkilerin spesifik arka planını bilemiyoruz, ancak Maniheist bağlılığın zaman içinde önemli bir rol oynamaya başlaması muhtemeldir. O halde, Pausanias'ın müvekkilleri, ister saygıdan, ister iknadan, ister iltimas kazanmak için olsun, dini bağlılığını uyarılama konusunda onu taklit etmiş olabilir. Bu bağlamda Pausanias'ın yerel halka bir kilise binası yaptırmış olabileceği ihtimalini gündeme getirebiliriz; özellikle Batı Kilisesi. Pausanias ve Pisistratos'u doğrudan bu yapıya bağlayan çok sayıda ostraka bulunmaktadır.⁵⁵ Pausanias'a ait diğer belgeler (bunun için aşağıya bakınız) yakınlardaki D/8 yapısında bulunmuştur. Dahası, buradaki ostrakada Ev 3'ün çevreleriyle çok sayıda başka bağlantı da bulunur.⁵⁶ Bu buluntular pek olası değildir. Woolf, 'Roma Dünyasındaki Kırsal Yoksulların Patronajı', Antik Toplumda Patronaj, ed. Andrew Wallace-Hadrill (Londra: Routledge, 1989), 164-66. 53 Dikkate değer bir örnek, baş rahibe Pompeia Agrippinilla'nın liderliğindeki Dionysosçu birliktir. Kocas, MS 150'de konsül ve MS 165'te Asya prokonsülü olan M. Gavius Squilla Gallicanus'tu. Dernek, 400'den fazla üyesinin çoğunu Agrippinilla ve kocasının Asya eyaletindeki ailesinden alıyordu. Harland, Associations, 30. Daha genel olarak bkz. aynı eser, 138-55. 54 Andrew Wallace-Hadrill, 'Giriş', Antik Toplumda Patronaj'da, ed. A. Wallace-Hadrill (Londra: Routledge, 1989), 3. 55 Her ikisi de O.Kellis I'de geçmektedir 85, Pausanias O.Kellis I 137'de yinelenmektedir, Pisistratos O.Kellis I'de 58. 56 O.Kellis I 137, Pausanias'tan bahsederken, Kellis'in başka bir yerinde yalnızca bir kez geçen bir isim olan Nestorios'u öne çıkarmaktadır. Pekysis'in mektubu P.Kellis I Gr. 72. Aynı çanak çömlek parçasında Makarios, Theodoros ve Lepius yer alır ve Tehat'ın P.Kellis V Copt. mektubundaki Makarios, Theodoros ve Leporius üçlüsü ile karşılaştırılabilir. 43 (Leporius'un kısaltması olan 'Lepius' için bkz. O.Kellis I, 123). Batı Kilisesi'ni Ev 1-3 ağına bağlayan diğer isimler arasında Petros yer alır; O.Kellis I 114, Psais oğlu Syros (Pamour ailesinin kiracısı, bkz. P.Kellis I Gr. 45), O.Kellis I 84 ve 111'de, Makarios ve Aionianos, O.Kellis I 288'de, Paulos Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9

Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM'den ücretsiz erişim yoluyla indirildi

--- SAYFA 176 ---

156 Bölüm 6'nın bir tesadüf olduğu söylenebilir. Kilise "muhtemelen yüzyılın ortasından çok daha geç bir tarihte" inşa edilmedi.⁵⁷ Pausanias ya da Pisistratos, kilisenin inşasının finansmanına katılmış olabilir mi? Ve eğer öyleyse, özellikle Maniheist topluluk için mi inşa edilmişti? Elbette, doğrudan kanıt olmaksızın Batı Kilisesi'nin Maniheist bağlamı varsayımsal olmaya devam ediyor, ancak dini faaliyetler için ayrılan ve Kellis'teki topluluğa ait bir binanın varlığı oldukça makul (bkz. Bölüm 9, Kısım 3.3). Her halükarda Pausanias muhtemelen topluluk için daha genel düzeyde önemli bir rol oynadı. 2. Bölüm'de gördüğümüz gibi, Dakhleh Vahası'nda oldukça dar bir idari ve ekonomik seçkinler topluluğu vardı. Büyük Vaha'nın, yani hem Dakhleh hem de Khargeh'in hakimi olarak Pausanias'ın etkisi, Hibis'in eski hakimlerinden birinin kızı Sozomene tarafından gönderilen P.Gascou 69 dilekçesinde de doğrulandığı gibi çok geniş bir alana yayılmıştı. Hane 1-3'ün Maniheist ağı Hibis'teki topluluklara kadar uzanıyordu (bkz. P.Kellis VII Copt. 111, 118). Pausanias, en azından görev yaptığı süre boyunca ve doğrudan bağlantılar kurulmadan önce, iki vahanın farklı toplulukları arasında bir bağlantı sağlamada merkezi bir rol oynamış olabilir. Yerel tüccarlar ile Nil Vadisi'ndeki Maniheist topluluk arasındaki ilk temasa aracılık etmiş olması muhtemelen pek olası değildir: Tüccarların Yukarı Mısır'la uzun süredir devam eden bağları ve Seçilmişler ile Vadideki tüccarlar arasındaki yakın bağlar göz önüne alındığında, Maniheist çevrelerle ilk kez orada doğrudan temasa geçmiş olmaları belki daha olasıdır. Pausanias ile Maniheizm arasındaki olası bir başka bağlantı yolu da yerel ileri gelenlerin çevreleri olabilir. Maniheizm, dördüncü yüzyıla gelindiğinde, siyasi makamları dolduran meraklı sınıfın bazı kesimlerinden bazı taraftarlar kazanmıştı. Bu, Diocletianus'un İskenderiye'de yayınlanan 302 tarihli fermanında görülmektedir: Maniheist liderlerin (Seçilmiş) yakılmasını ve onların takipçilerinin (Denetçiler) idam cezası almasını emretmiş, ancak yalnızca mülklerini kaybedecek ve madenlerde ağır, ağır işlere maruz kalacak olan soylu ve kamu görevlerindeki kişileri açıkça hariç tutmuştur.⁵⁸ Ne yazık ki, Gelasios gibi çağdaş ileri gelenlerin dini bağlılığını bilmiyoruz, Harpokration veya Faustianos. Pausanias'ın yalnız bir kırlangıç mı yoksa daha büyük, elit bir Maniheist ağının parçası mı olduğu bilinmiyor. Pausania'nın bağlantısı ve toplumdaki rolüyle ilgili pek çok şey belirsizliğini koruyor. Bununla birlikte, yerel taraftarlarla himaye bağları geliştirdiğini düşünmek için güçlü nedenler vardır ve O.Kellis I 79'da (bkz. P.Kellis V Kipti. 42), O.Kellis I 118'de Dorotheos'u (bkz. P.Kellis VII Kipti. 107) ve belki de O.Kellis I'de Psais'in oğlu Mour'u (Pamour III için?) 94. ⁵⁷ Gillian E. Bowen, 'The Coins from the 4th Century Churches and Christian Cemetery at Ismant el-Kharab', The Numismatic Chronicle 170 (2010): 482. ⁵⁸ Bkz. Gardner and Lieu, Manichaeism Texts, 118. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 177 ---

157 Maniheist Ağlar topluluğu, yerel meşruiyete, kaynaklara ve Roma yönetimine karşı desteğe sahip olup, tüccarların dışındaki çevrelerden taraftar toplanmasına yardımcı olmaktadır. 2.5 Ev 1-3'ün Ötesinde Bu bizi başka bir soruya yönlendiriyor: Hane 1-3 materyalinden derlenebilecekler dışında, Kellis'te Maniheist bağlılık ne kadar yaygındı? Dördüncü yüzyıla ait diğer bölgelerden gelen edebi metinler şimdiye kadar çok az bulundu. Ancak göreceğimiz gibi, bazı buluntular Kellis'te yaygın Maniheist varlığının resmini desteklemektedir. Öncelikle P.Kellis VI Syr. adlı Süryanice metnin bir parçasının bulunduğunu belirtebiliriz. 2, D/8 ev yapısında, Ana Tapınağın kuzeyinde ve Ev 1-3'ten oldukça uzakta. Metin büyük ölçüde okunaksızdır ancak Franzmann'ın işaret ettiği gibi Kellis'teki diğer tüm Süryanice metinler Ev 1-3'te bulunur ve muhtemelen Maniheist kökenlidir.⁵⁹ Süryanice'nin Maniheist topluluk tarafından kullanılması bu örnekte de en olası açıklamayı sağlar. D/8'de ayrıca iki adet Sahidik Kıpti mektubu, Sahidik olmayan bir Kıpti metnin bulunduğu ahşap bir pano, büyülü metinler ve Roma yönetimiyle ilgili Yunanca papirüsler ele geçmiştir.⁶⁰ Son gruptaki iki metin, P.Gascou 69 ve 71, Valerios'un oğlu Pausanias'a hitaben yazılmıştır ve iki ayrı odada bulunmaktadır. Maniheist çevrelerle doğrudan bir bağlantı sağlıyorlar ve Pausanias'ın bir noktada bu yapıdan yararlandığını öne sürüyorlar. P.Kellis VI Syr ile aynı odada. 2'de Petechon adında bir yetkiliye ait olan ve muhtemelen House 3 mektubunda aynı isimde bir yetkiliyle tanımlanabilen üç mektup bulundu.⁶¹ O halde bu yapı yerel yetkililer tarafından kullanılmış olabilir ve bulgular Maniheizmin onların çevrelerinde yayıldığını düşündürmektedir. Öte yandan Petechon'un mektupları onun taraftarı olduğunu gösteren başka hiçbir şey içermiyor. Sahidik bir mektup ayrıca D/8, P.Kellis VII Kıpti'de de bulunmuştur. 128, dini içeriği yerleştirilebildiği sürece ana akım Hristiyan bağlamına ait gibi görünmektedir.⁶² Bu, buluntular, buluntu alanı ve dini kimlik arasında basit bir ilişkiye karşı uyarıda bulunmalıdır ve daha fazla yorumun sitenin tam olarak yayınlanmasını beklemesi gerekecektir. Ancak bu, Maniheist edebiyatın Ev 1-3'ün ötesine geçtiğini gösteriyor. Kellis'te Maniheist materyallerin ele geçirildiği diğer yer ise Ev 4'tür. Aşağıda göreceğimiz gibi burada daha güçlü indekslere sahibiz 59 P.Kellis VI, 136–37. 60 Sırasıyla bkz. P.Kellis VII Kıpti. 127–128, P.Kellis VII Kıpti. 131 ve Worp, 'Miscellaneous New Papyri', 3 61 P.Gascou 72, 80, 81 (D/8, Oda 1); ve P.Kellis I Gr. 69 (Ev 3). Ne yazık ki ofisinden bahsedilmiyor. 62 P.Kellis VI, 295–96. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 178 ---

158 Bölüm 6 Maniheistlerin başka bir yerel çevresi ile uğraşıyoruz. Ev 4, Alan A'nın batı kesiminde, yine Ev 1-3'ten biraz uzakta, Alan D'ye ve Ana Tapınağa yakın bir ev kompleksidir. Yapı, mimari açıdan Ev 1-3 kompleksinden oldukça farklıdır: daha büyüktür ve sakinler daha zengin olabilir. Burada da muhtemelen birkaç aile ikamet ediyordu.⁶³ Kompleksin bir bölümünde iki Sahidik Kıpti mektubu, P.Kellis VII Copt. 123 ve 124. Hem lehçe hem de içerik, örneğin Eski Ahit'teki imaların kullanımı açısından House 1-3 harfleriyle belirgin bir tezat oluşturuyor ve pekala ana akım Hristiyan çevrelere ait olabilirler.⁶⁴ Ancak başka bir bölümde, ahşap bir tahta üzerinde bir Maniheist ilahisi vardı: T.Kellis II Copt. 7.⁶⁵ Açıkça Maniheist kökenlidir; en önemlisi Mani'nin kendisini övmesinde, aynı zamanda örneğin acı çeken Işık Elementlerine göndermesinde ve güneş ve aya övgüsünde (bkz. Bölüm 7, Kısım 2.1.1). Evdeki diğer belgeler bu duanın sahibi hakkında bize ipucu verebilir; en belirgin şekilde Kıpti mektubu P.Kellis VII Kıpti. 122. İlahi panosu, Oda 1B (bölüm 2) ile aynı odada ve depo seviyesinde bulunmuştur ve Ev 1-3 metinlerinde kullanılan aynı L* lehçesiyle yazılmıştır - bu lehçenin Kıpti kayıtlarında ve Tehat'a atfedilebilen bir mektupta bulunan en yakından ilişkili tuhaf bir versiyonu (P.Kellis V Copt. 50).⁶⁶ Mektup, Psais ve Masi'nin "oğulları" tarafından yazılmıştır. 'baba' Sarapas, 'kardeş' Sarapis'e ve küçük bir kıza selamlar. Kardeşler Kellis'ten ayrılmışlardı ve şimdi başka bir yerde yaşıyorlardı. Bu figürler, Kıpti Evi 1-3 materyalindeki aktörlerle kolayca tanımlanamasa da, alıcılar KAB'de yer alan kişilerle ilişkilendirilebilir: Sarapas adında bir depo sahibi, Sarapis adında bir ajan ve onun isimsiz kızı.⁶⁷ Pamour ailesinin yanı sıra KAB ile diğer bağlar da kanıttır. Bir Papnouthes 'kardeş' olarak karşılanır; bu, KAB yöneticisinin en önemli temsilcisinin ve aynı zamanda Pamour'un önemli bir ortağının adıydı. İsimlerin geri kalanı Pakous, Chares ve Philammon'dur (Lammon), kardeşler ve baba arasında aracı görevi gören kervan sürücüleri, muhtemelen bu isimleri taşıyan Pamour ailesinin ortaklarıyla akrabadırlar ⁶³ Bkz. Bagnall ve Worp'taki 'Ek', 'İki 4. Yüzyıl Hesabı', 508-9. ⁶⁴ P.Kellis VII, 263-64'te tartışıldığı gibi. ⁶⁵ Başlangıçta A/6/14 olarak adlandırılmıştır. Bkz. P.Kellis II, 50-54. ⁶⁶ P.Kellis VII, 265-66. ⁶⁷ Bkz. P.Kellis IV, 72. 'Sarapis'ten açıkça ayrılan Sarapas adı yalnızca bu mektupta ve KAB'daki yönetici için geçmektedir. Sarapis için bkz. P.Kellis I Gr. 76, Pekysis 'kardeş' Sarapis'e yazıyor ve bir Sarapis'in KAB'da Pekysis ile birlikte çalıştığını belirtiyor (1691). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 179 ---

159 Maniheist Ağlar benzer şekilde deve taşıma ve yük taşıma ile meşguldür.68 Mektuptaki dini ipuçlarına gelince, Psais ve Masi Sarapas'ı 'Rab'de' ifadesiyle ve daha belirgin olan 'adı ağızda tatlı olan' ifadesiyle (P.Kellis VII Kipti. 122, II.1-4) selamlıyor ve Tanrı'nın onu koruması için bir dua ekliyor: dindarlar genellikle Ev 1-3 metinlerinde bulunur, Bölüm 7'de ele alınmıştır, ancak her ikisi de kesin olarak Maniheist olarak tanımlanamaz. Editörler, Maniheist ilahi panosunun yüzey seviyesine yakın bir yerde bulunduğunu ve havaya uçmuş olmasa da daha sonra atılmış olabileceğini ve Ev 4.69 Sahidik dilinde bir duanın parçaları (kısmen) aynı odada bulundu, içeriğinin büyük ölçüde 'ana akım' Hristiyan olduğu anlaşılıyor.70 Yine de, P.Kellis VII Kipti. Aynı odada ve depo katında bulunan 122 no'lu sayının, buna benzer bir lehçeyle yazılmış olması, aynı ipuçlarından bazılarıyla donatılmış olması ve muhtemelen House 3 harfleriyle aynı kişilerden bazılarını içermesi, ilahinin varlığının tesadüfi bir olay olarak yorumlanması ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Daha ziyade Kellis'te Maniheist bağlılıkla yakından bağlantılı daha geniş bir L * yazan topluluğun varlığını öne sürüyor. Aynı odadan P.Bingen 120 adlı Yunanca bir kayıt da bu çevreyle ilgili gibi görünüyor. Muhtemelen 366/7 tarihli olması gerekir ve KAB ile çağdaştır. KAB yöneticisinin temsilcileri, yazarının iş ortakları arasında bulunur.71 Paylaşılan buluntu alanı ve KAB mülküyle olan bağların birleşimi, bu iki belgenin aynı çevreye, yani Sarapas çevresine ait olma ihtimalinin yüksek olduğunu gösteriyor. Aynı zamanda P.Kellis VII Kipti ile doğrudan bağlantıyı temsil eden bir Papnouthes de bulunmaktadır. 122 (ve Ev 3) ve Pisistratos ismi, muhtemelen Pausanias çevresine bir bağlantı sağlıyor. Yukarıdakilerle birlikte nihai bir belgenin de görülmesi gerekir. 2018 yılında, Ev 4 kompleksinin farklı bir bölümünden Yunanca bir mektup yayımlandı.72 Theodoros adlı dini otoriteye sahip bir kişiden, üç kişiye hitap eden bir mektup gönderildi: Peder Psais, 'katolikos ve rahip' (καθολικὸς κ[α]ὶ π[α]τ[ρ]ῆς [β] υπέρω), başka bir (isimsiz) rahip ve baba Psais, 'yönetici' (προνομήτης). 68 Bu kişilerin P.Kellis VII Kipti'deki deve sürücüleri durumu için. 122, CP. II.25-26 ve II.32-35. Ev 3 için; P.Kellis I Gr'deki deve sürücüsü Philammon II. 79; P.Kellis VII Kipti'deki Chares. 66, 76; P.Kellis VII Kipti'deki Pakous. 77. 69 P.Kellis VII, 263. 70 P.Kellis VII Kipti. 126; bkz. P.Kellis VII, 284-85. 71 Korau ve Papnouthes, her ikisi de KAB yöneticisinin ajanlarının isimleri. Eski isim nadirdir ve neredeyse kesinlikle bu ajanla özdeşleştirilmelidir. Bagnall ve Worp, 'İki 4. Yüzyıl Hesabı', 506. 72 Env. P93.103 (Oda 13, bölüm 2). Iain Gardner ve Klaas A. Worp, 'Ismant el-Kharab'daki Ev 4'ten Bulunan Yunanca'da En Dikkat Çekici Dördüncü Yüzyıl Mektubu', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 205 (2018). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 180 ---

160 6. Bölüm Theodoros ayrıntılı ve kendine özgü dini ipuçları kullanıyor. Görünüşe göre bazı özellikler Maniheist kökenle çelişiyor - peygamber Yeremya'ya atfedilen uydurma bir alıntı⁷³ ve belirgin Maniheist açılış ve kapanış selamlarının olmayışı. Aynı zamanda, birkaç güçlü Maniheist kavram mevcut: tüm insani dini yazıların kısmi gerçeği, 'unutkanlıktan' ayılma ([ἀνα]νῆσαι ἐκ τῆς λήθης, I.29) ve özellikle de yazarın kendini çarmıha gerilmiş, 'parlayan bir unsur' olarak tasvir etmesi. ([... ἐσ]ταύρωμαι καὶ τὸ ἔμαυ- τ[ο]ῦ φω[τε]ι[vo]ν, I.30). Aynı oda ve depo, P.Bingen 119'u içeriyordu; bu, P.Bingen 120'ye benzer bir hesaptı; KAB ve belki de Hane 1-3 ile bağlantıları gösteriyordu.⁷⁴ Yine, Hane 4 materyalinin uygun şekilde değerlendirilmesi için sitenin tam olarak yayınlanmasının beklenmesi gerekecek, ancak bir hipotez ileri sürülebilir. 1B Odasındaki belgeler, KAB'da depo sahibi olan ve P.Kellis VII Kıpti'nin alıcısı olan Sarapas'ın ailesine aitti. 122. Sarapas'ın çevresi Pamour ailesinin ortaklarıyla iş yapıyordu ve belki de Pisistratos'la bağları vardı. Aynı konut kompleksindeki diğer aileler daha 'ana akım' Hristiyan bağlılığına sahip olsa da, Sarapas'ın çevresi Maniheistlerdi: Pamour ailesi ve Pausanias'ın ait olduğu aynı taraftar ağının bir parçasıydı. Kesinlikle, Ev 4'teki Maniheist literatür ve D/8'deki Süryanice parça, dini topluluğun Pamour ailesinin yakın çevresinin çok ötesine uzandığını gösteriyor. 3 Maniheistleri Saymak 3.1 Makarios ve Matthaïos'un Mektupları Yukarıda Maniheist bağlılığın Kellis'teki birçok farklı ağ ve çevre yoluyla yayıldığını gördük. Aşağıda, Ev 3'te bulunan iki harfi başlangıç noktası olarak kullanarak, köydeki Maniheistlerin sayısını kabaca hesaplamaya çalışacağız: Makarios'un P.Kellis V Copt. 19 ve Matthaïos'un P.Kellis V Copt. 25. 73'lük geniş listelere selamlar içerirler. Yahudi yazılarına karşı Maniheist düşmanlığın çoğu zaman abartıldığını belirtmek gerekir; bkz. Funk, 'Mani'nin Hesabı', 122-24. 74 Bu tür bağlantılar şunları içerir: aktörler P.Bingen 120'deki ajan), Hermesias (KAB'deki yönetici), Elias (Mesobe ile ilgilenen bir Pamour bağlantısı ve toprak sahibinin temsilcisi) ve Hibis'e seyahat eden bir Ammon (bkz. P.Kellis V Kıpti 19, aşağıda). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 181 ---

161 Maniheist Ağ'ın komşuları ve ortakları, göreceğimiz gibi, yerel Maniheist topluluğunun bir parçası olarak görülüyordu. Jean-Daniel DuBois daha önce Matthaïos'un mektubunun böyle bir girişim için iyi bir başlangıç noktası olabileceğini öne sürmüştü.⁷⁵ Bu mektubun selamları, Pamour ailesinin sosyal çevrelerinin herhangi bir zamanda sahip olduğumuz en eksiksiz anlık görüntüsünü sağlıyor. Bu, aynı zamanda önemli sayıda insanı selamlayan 'babası' Makarios'un kabaca çağdaş mektubuyla karşılaştırılabilir. Her iki mektup da boşluklarda kaybolan birçok ismi ve dolaylı olarak bahsedilen önemli sayıda kişiyi içeriyor. Her durumda, toplu selamlamalarda ve boşluklarda ima edilen kişi sayısına ilişkin hem 'minimum' hem de 'maksimum' bir tahmin sunacağız. Makarios'un P.Kellis V Kıpti'sindeki selamlar. 19'u öncelikle bireylere yöneliktir ve bunların yaklaşık 23-24'ü iyi korunmuştur (alıcıların kendileri, Maria I ve Matthaïos dahil). Bazı kişiler isimsiz akrabalarıyla birlikte 'babası' veya 'çocukları' gibi ailevi terimlerle karşılanıyor. İlk tahminde, ailevi bir terimin çoğuldaki her örneğini en az iki olarak sayıyorum. 'Maksimum' için, her çoğul terimde fazladan bir kişiyi (yani toplam üç kişiyi) hesaba katıyorum. Bir grubun Kellis'in dışında olduğu belirtiliyor: 'Partheni ve Pena'ya ve hepsi Thio'da'ya bir selamlama (II.76-77).⁷⁶ 'Hepsi Thio'da'nın ima ettiği insan sayısı bilinmiyor; Burada, adı geçen kadınlar (bir 'küçük' hane: Partheni, Pena ve iki aile üyesi) ve 'maksimum' on (iki 'büyük' hane, biri Partheni'den ve biri Pena'dan) dahil olmak üzere 'minimum' beş kişi tahmin ediyorum.⁷⁷ Bu, 40 ila 49 kişi arasında bir sayı veriyor (aşağıya bakınız, Tablo 4). Bilinen muhatapların çoğunluğu kadındır: 26 vakanın yaklaşık 20'sinde cinsiyet belirlenebilmektedir. Selamlanan kadınların yaygınlığı, erkeklerin çoğunun orada olmadığını gösteriyor. Dolayısıyla Makarios'un hedef kitlesine dahil olan ancak bahsi geçmeyen kişilerin sayısı muhtemelen çok daha fazladır. Matthaïos'un mektubunun kapanış selamına dönersek P.Kellis V Copt. 25 (aşağıda, Tablo 5), yaklaşık 19 isim korunmuştur. Doğal olarak, pek çok örtüşme vardır. Louis Painchaud ve Paul-Hubert Poirer (Québec: Les Presses de l'Université Laval (editions Peeters), 2006), 236. 76 Kellis civarındaki bir mezra olan Thio'nun konumu için bkz. P.Kellis IV, 73-76. Kapiton oğlu Kapiton'un daha sonraki bir tarihte Thio'da ikamet ettiğinin belirtilmesi dikkat çekicidir (P.Kellis I Gr. 45, 386'ya tarihlenmektedir). 77 Bu ikisine ilişkin tahminde kullanılan (kabaca) hane halkı büyüklüğü için bkz. aşağıda alıntılanan Bagnall ve Frier. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 182 ---

162 Bölüm 6 iki harf arasında. Tekrarlanmayanlardan fnoute, Mo[...], Drousiane, Kyria (kızı), Kame (I ve II), Lammon, Pion, Pena ve [...]aeis'in yalnızca Makarios'un mektubunda yer aldığını görüyoruz; Andreas, Pekysis, Phila ve Marsa sadece Matthaïos'un mektubunda. Ancak Makarios, diğer mektuplarında da geçen Andreas, Psais II, Pamour III ve Pekysis'i kesinlikle tanıyordu; Matthaïos da aynı şekilde Makarios'un adını verdiği kişilerin çoğunu veya tamamını tanıyordu. Yer, yokluk veya diğer faktörler belirli isimlerin çıkarılmasına neden olmuş olabilir. Üstelik Makarios insanları çoğunlukla bireysel olarak selamlarken, Matthaïos bazı toplulukları da selamlıyor: eş, kardeş ve çocukların yanı sıra dört ayrı 'evi' de selamlıyor. O halde, ihmal ettiği insanlardan bazıları genel 'ev' (ⲓⲛⲁⲓ) teriminin kapsamına girebilir. İki durumda, adı geçen kişilerle toplu selamlaşmalar arasında bazı örtüşmeler olabilir. Matthaïos hem 'babam Pshai'yi, karısını ve çocuklarını', hemen ardından da 'Pakosh ve Pamour'u ve onların çocuklarını ve erkek kardeşlerini, her birinin ismiyle' selamlıyor (II.60-61). 78 Muhtemelen bunlar Psais II ve oğulları Pekysis ve Pamour III'tür; son ikisi her ikisini de Psais'in evinin bir parçası (çocukları) olarak ve ayrı ayrı kendi kardeşleri ve çocuklarıyla selamladılar. Benzer şekilde, Hatres ve Tsemnouthes'in Philammon II ve Charis'in "oğulları ve kızları" arasında olduğu ve yukarıdaki satırda (II.62-64) selamlandığı düşünülebilir, ancak böyle bir aile bağına doğrulayan hiçbir kanıt yoktur. Bununla birlikte, ilk etapta Psais II'nin Tekysis III ve belki de Psais III gibi diğer çocukları kastedilmiş olabilir ve Pamour III ile Pekysis'in "kardeşleri" arasında Kapiton I veya Theognostos gibi kayınpederler ve meslektaşları da olabilir. Diğer tüm selamlar açıkça ayrı gruplara yöneliktir. Çoğul "çocuklar", "kardeşler" vb. sözcüklerinin her geçişini iki olarak saymak, her "ev" için başka bir kişiyi eklemek ve Hatres ile Tsemnouthes'leri Philammon ve Charis'in "oğulları ve kızları" arasında kabul etmek, minimum 53 kişi verir. Ev başına başka bir kişinin yanı sıra çoğul durumda başka bir çocuk eklemek (yani ortalama üç çocuk varsayarsak), Pamour III ve Pekysis'e (örneğin Tekysis III ve Psais III) ek olarak Psais II'ye iki çocuk eklemek ve Hatres ve Tsemnouthes'leri Philammon/Charis'ten ayırmak, 'maksimum' 76 kişi verir. 78 Bu selamlama grubunun hemen öncesinde pasajda Maria (I) ve Partheni'den (II) bahsediliyor ve bu ikisinin sırasıyla Pamour III ve Pekysis'in eşleri olarak alınması gerektiğine dair ek kanıt sağlanıyor. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 183 ---

163 Maniheist Ağlar Tablo 4 Makarios'un selamları (P.Kellis V Kipti. 19) Minimum Genişletilmiş Notla Karşılanan Satır Terim Adı I.46 Anne Tamougénia 1 1 II.46-47 Erkek kardeş [...]fnoute 1 1 I.52 Kız kardeş N.N 1 1 I.53 Kızı E... 1 1 I.53 Kızı Tshsemnoute 1 1 I.62 Kızı Drousiane 1 1 I.62 Kızı Tshsemnoute 1 1 I.63 Kızı Kame 1 1 I.63 Kız kardeş Isi 1 1 I.63 Kız kardeş Mo[...] 1 1 I.64 Kız kardeş Kame 1 1 I.64 Anne Talaphanti çocukları 3 4 I.65 N.N çocukları içindeki kadın 3 4 I.70 Kız kardeş Charis 1 1 I.71 Kız kardeş N.N çocuklar 3 4 I.71 Kardeş Philammon 1 1 I.72 Bilinmiyor 1 1 I.72 Pion 1 1 I.72 Anne Tshmshai 1 1 I.73 Kızı Kyria 1 1 I.75 Lamou anne, baba 3 3 II.75-76 Tapsais 1 1 I.76 Anne Partheni 1 1 I.76-77 Anne Pena hepsi Thio 4 10'da; I.87 Kardeş Matthaïos 1 1 Piene tarafından ekle; I.88 Mother Maria 1 1 Piene tarafından I.88 Brother Hatres 1 1 Piene tarafından I.88 Brother A..e s.Hermeh 1 1 Piene tarafından I.89 Brother [...]aeis 1 1 Piene tarafından Toplam 40 49 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 186 ---

166 6. Bölüm Bu kadınların bir kısmına veya tamamına hitap eden bu içten ve dindar minnettarlık ifadesi, 'uzak ama yakın' formülünün bir çeşidi gibi görünen şeyleri de içeriyor. Belki de teşekkürü özellikle dini nitelikteki yardımlarından dolayıdır; her halükarda bu, onların ortak dini bağlılığını olduğu gibi kabul ettiğini gösteriyor. Daha doğrudan Matthaïos, P.Kellis V Kıpti mektubunu bitiriyor. 25 Maria'ya - daha önce sıralanan diğer selamlamalara ek olarak - 'sözümüzü dileyen (ⲙⲁⲣⲓⲁ ⲙⲉⲧⲁⲛⲁⲛⲁ)' (I.74) herkesi selamlamasını teklif ederek (I.74).⁸² Buna göre, hem Makarios hem de Matthaïos'un bu mektuplarda ayrıntılı ipuçları kullandığını ve dini meseleleri uzun uzadıya tartıştığını belirtebiliriz. Örneğin Makarios, 'uygulaması' sırasında bir papazla yaşadığı tartışmayı anlatır ([ⲙⲁⲕⲁⲣⲓⲟⲥ], I.49), Matthaïos ise Öğretmen'in seyahatlerini anlatır. Yazarlar, alıcılar I. Maria, Psenpnouthes I ve Kyria I'in yanı sıra selamlarını iletecekleri ve muhtemelen mektubun içeriğini aktaracakları kişilerin de bunlarla ilgilendiğini düşünürse, bu tür olayları anlatmak öncelikle anlamlı olacaktır. En azından, akrabalık terimlerinin geniş anlamda cömertçe kullanılması - 'annelere', 'kızlara' vb. sayısız selamlaşma - pekala ortak dinsel bağlılığa, manevi bir aile olarak topluluk kavramına dayandırılabilir: Makarios'un bahsettiği 'yaşayan ırk/aile (ⲙⲁⲕⲁⲣⲓⲟⲥ ⲙⲉⲧⲁⲛⲁⲛⲁ)' (I.5).⁸³ O halde Makarios ve Matthaïos'un selamlaştıkları insanların çoğunu veya tamamını yandaş olarak kabul ettiklerini düşünmek için iyi nedenler var. Elbette kaç tanesinin bağlılığını sempati ifadeleriyle sınırladığını, kaç tanesinin coşkuyla toplumsal yaşamla meşgul olduğunu ve Maniheizm kavram ve sembolleri aktif olarak benimsediğini bilemeyiz. Ancak bunun, onların bir anlamda yandaş olup olmadıklarıyla alakası yok. Son olarak, daha sonraki tartışmaları bir şekilde önceden şekillendirmek için, bu tahminlerin bizi Kellis'teki Maniheizm'in dini faaliyetleri için ev ortamlarına veya özel hücrelere hapsedildikleri fikrine şüpheyi yaklaştırması gerektiğini burada belirtebiliriz. Hareketin uygulama repertuarı, sonraki bölümlerde görüleceği gibi, Kellis'te gerçekten de görülen toplumsal ritüelleri içeriyordu. Yukarıda tartışıldığı gibi köyde kazılan kiliselerden birinin Maniheizm cemaate ait olabileceği ihtimali göz ardı edilmemelidir. Maniheizmin kırsal kesimdeki insanlara hitap etmediği yönündeki ortak fikri yeniden incelerken bu boyut da anlamlıdır. Bu ailelerin tamamının tüccar olması pek olası değil ve eğer grup Kellis'e 300 civarında (veya daha sonra) gelmiş olsaydı, büyümenin oldukça hızlı olduğu görülüyordu. Bu, çekme yeteneğini akla getiriyor. ⁸² Benzer bir formülasyon Ammon'un P.Kellis V Copt. mektubunda da bulunur. ³⁷ Aşağıya bakınız. ⁸³ Bkz. Brand, 'Kellis'in Maniheizm'i', 169–75. Hristiyan kontra 'pagan' çevrelerinde bu tür bir dilin dikkat çekiciliği için bkz. Jan N. Bremmer, 'İlk Hristiyanların Sosyal ve Dini Başkenti', Hephastos 24 (2007): 274–75. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 187 ---

167 Maniheist Ağların taraftarları, kırsal kesim de dahil olmak üzere, önceden tahmin edilenden daha geniş bir nüfus kesiminde yer alıyor.⁸⁴ 4 'Açık' mı yoksa 'Sınırlı' Ağ mı? Köydeki Maniheist varlığının ölçeği hakkında kabaca bir fikir sahibi olduktan sonra, bu nispeten büyük grup ile sosyal çevreleri arasındaki ilişkinin ne olduğu pekala sorulabilir. Bu bağlamda bu dini bağlılığın çevredeki toplumla ne derece gerilim yarattığını ele almamız gerekiyor. Din sosyolojisi içerisinde, bir grup ile onun sosyal çevresi arasındaki gerilim çoğu zaman "kiliseler" ve "mezhepler" (değişken bir ölçekte) arasındaki sınırı belirlemek için gerilimin derecesinin kullanıldığı "mezhepçilik" terimleriyle ifade edilmiştir.⁸⁵ Gerginlik aynı zamanda antik çağda dini grupları birbirinden ayırmak için merkezi bir kavram olmuştur ve "açık" Yunan-Roma kült derneklerini "dışlayıcı" sinagog ve kiliselerden ayırmak için kullanılmıştır.⁸⁶ Şüphe etmek için çok az neden vardır. Önceki nesil akademisyenler tarafından geleneksel olarak algılandığı şekliyle Maniheizm, dini organizasyon düzeyinde bir 'mezhep'ti - normatif olmayan, sosyolojik anlamda, çevredeki toplumla yüksek derecede gerilime sahip bir grup. Sasani İmparatorluğu'nda II. Bahram'a ve Roma İmparatorluğu'nda Diocletianus'a yapılan zulümler bunu göstermektedir. Bu, otoriter Maniheist gelenekteki kan kurbanları ve et tüketimi gibi bazı baskın sosyal uygulamaların yanı sıra (düşman) siyasi otoritelere karşı olan düşmanlıklarında da yankılanmaktadır. Ancak yine, daha genel olarak kimlik konusunda olduğu gibi, böyle bir mezhepçiliğin olup olmadığı da sorgulanabilir.⁸⁴ Aslında Robinson (İlk Kimlerdi, 78), Acta Archelai'nin kanıtlarına dayanarak köylere Maniheist misyonerlerin gönderildiğini kaydetmişti. Bu metin uzun süredir büyük ölçüde kurgusal olarak kabul ediliyor ve yeni araştırmalar yazarın muhtemelen Mani'nin biyografisi hakkında biraz bilgi sahibi olduğunu gösteriyor (bkz. Gardner, 'Mani's Last Days', 161, 96-205), bu bilginin güvenilirliğini yargılamak hala zor. ⁸⁵ Örneğin, 'kiliseleri' büyük ölçüde sosyal dokuya entegre olmuş dini kurumlar olarak ve 'mezhepleri' kiliselerden kopan, hakim sosyal normlara ve kurumlara karşı yüksek derecede gerilime sahip gruplar olarak kavramsallaştıran Stark ve Bainbridge'in çalışmalarında olduğu gibi. Rodney Stark ve William S. Bainbridge, Dinin Geleceği: Sekülerleşme, Uyanış ve Kült Oluşumu (Berkeley: University of California Press, 1985), 22ff. ⁸⁶ Bkz. Meeks, İlk Kentli Hristiyanlar, 78-80; Keith Hopkins, 'Hristiyan Sayısı ve Etkileri', Journal of Early Christian Studies 6, no. 2 (1998): 217-18; J. B. Rives, 'Christian Expansion and Christian Ideology', The Spread of Christian in the First Four Century içinde, ed. W. V. Harris (Leiden: Brill, 2005), 17-23; Mary Beard, John A. North ve S.R.F. Price, Religions of Rome (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 307-11 ve 211-44. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 188 ---

168 Bölüm 6 sıradan kişiler tarafından günlük etkileşim düzeyinde yeniden üretilmiştir. 'Açık' ve 'sınırlı' gruplar arasındaki ikilem, son dönemdeki bilim insanları tarafından sorgulanmıştır. Bilim adamları bir yandan Greko-Romen kült dernekleri arasındaki dışlayıcı eğilimlere işaret ettiler.⁸⁷ Diğer yandan, sınırlılık ve gerilimin kural olarak taraftarlar tarafından deneyimlenmekten ziyade dini otoritelerin söyleminin ürünleri olduğunu vurguladılar.⁸⁸ Çoğu insanın, dini kimliği sıradan bağlamlarda nadiren etkinleştirdiği iddia ediliyor. O halde yüksek gerilimi verili olarak kabul edemeyiz. Aynı zamanda, bir önceki bölümde gördüğümüz gibi, sıradan kesimin otoriter söylemleri ve kurumları aktif olarak sahiplenme derecesini küçümsememeliyiz. Sorunu çözmek için Kellis kanıtını bizzat değerlendirmemiz gerekiyor. Ancak burada da sergilenen gerilimin düzeyi konusunda akademik görüşlerde bazı farklılıklar var. Gardner ilk olarak P.Kellis II'de din dışı kesimin 'dışlayıcı' eğilimler sergilediğini belirtti ve şöyle dedi: 'Mezhepçi hareketlerin tipolojisinden, özellikle de daha önceki, dünyayı inkâr eden aşamalarından bilindiği üzere, burada bulunabilecek toplumsal özelliklerden bazıları vardır'.⁸⁹ P.Kellis V'de editörler, kötü bir dünyadan korunmak için duaların kullanımını ve kötü bir dünyadan korunmak için duaların kullanımını ve duaların kötü bir dünyadan ima edilmesini ve hatta açıkça söz edilmesini öne sürmüşlerdir. zulmü bu mezhepçi özelliğin kanıtı olarak gösteriyor.⁹⁰ Bu durum, 'mezhepçi' etiketini şiddetle reddeden Mattias Brand tarafından eleştirildi. Özellikle, topluluğun kendisini çevreleyen toplumla güçlü gerilimler yaşadığı fikrini eleştiriyor ve şunu ileri sürüyor: Bazı Maniheistlerin dini mensubiyetleri nedeniyle kötü muameleye maruz kalmış olmaları mümkün olsa da, tam anlamıyla dini zulme dair hiçbir kanıt yok. Bunun yerine, tıpkı Mısır'daki modern azınlıklar gibi, küçük ayrımcılık eylemlerinden veya diğer insanlara karşı ikincil konumlardan muzdarip olabilirler.⁹¹ Aşağıda, hem daha geniş topluma katılımın ("olumlu" etkileşim) hem de "dünya reddi" ve gerilimlerin ("olumsuz" etkileşim) kanıtlarını inceliyoruz ve bu konuyu gözden geçirmek için Brand tarafından öne sürülen bazı noktaları tartışıyoruz.⁹² 87 Harland, Associations, 191ff. 88 5. Bölümde alıntılanan literatüre bakınız. 89 P.Kellis II, viii. 90 P.Kellis V, 81. 91 Brand, 'Manichaeans at Kellis', 162. 92 'Negatif' ve 'pozitif' etkileşim kategorileri için bkz. Harland, Associations, 137-60. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 189 ---

169 Maniheist Ağlar 4.1 Olumlu Etkileşim Pek çok taraftarın köyün siyasi ve ekonomik yaşamına katıldığına şüphe yoktur ve bu tür katılımlara ilişkin kanıtların çoğunu zaten araştırdık. 4. Bölüm'de gördüğümüz gibi, III. Pamour'un oğlu III. Horos bir ayin gerçekleştirdi. Ailenin ortağı Pausanias'ın kendisi hem Maniheistti hem de nome yönetiminin aktif bir katılımcısıydı. Özel mektuplarda Roma siyasi düzenine karşı açık bir düşmanlık tespit edilemese de, ayin hizmetinin zorunlu olduğu ve kesinlikle bu sistemi desteklediğinin bir işareti olmadığı vurgulanmalıdır. Daha ilginç olanı ise House 3 materyalinde bazı 'Katolik rahiplerin' ortaya çıkmasıyla ortaya konabilecek mezhepler arası etkileşimin işaretleridir. Bu metinler, House 3 yazarlarının çoğunun ait olduğu (Maniheist) 'Kutsal' Kilise ile etkileşimde bulundukları baskın 'Katolik' Kilise arasındaki ikiliği ima ediyor olabilir. Yine de 'Katolik' (καθολική) teriminin diğer rakip kiliselere karşı belirli (ana akım) bir kilise örgütünü belirtmek için kullanıldığını kesin olarak kabul etmek için henüz erken olabilir. Papirüslerde bu terim basitçe bir köydeki ana kiliseye gönderme yapıyor olabilir.⁹³ Maniciler de mesajlarının evrensel olduğunu düşünüyorlardı ve her halükarda resmi belgelerde hakim terminolojiyi kullanmayı tercih etmiş olabilirler. Aşağıdaki kanıtları incelerken bunu akılda tutmak gerekir. Sıkça tartışılan P.Kellis I Gr.'da bir 'Katolik papaz' bulunur. 24 (352), Ouonsis'in oğlu Ploutogenes'e ait. Terim 'Ouonsis'in oğlu' soyadıyla ilişkilidir (Qύωγιο[ς] πρεσβυ[τ]έρου καθ[ο]λικῆς ἐκκλησίας, I.3). Ne yazık ki önceki kelimeler kaybolmuştur. Terimin Ouonsis'le ya da kayıp bir önceki isimle ilişkili olduğu düşünülebilir.⁹⁴ Ouonsis'in oğlu Ploutogenes'le ilgili olması pek mümkün görünmüyor: Ertesi yıl Ploutogenes tarafından gönderilen dilekçe, P.Kellis I Gr. 23 (353), kendisi için herhangi bir dini makamdan söz etmez; orada sadece yerel komarşlardan biri. Eğer papaz olsaydı muhtemelen bunu vurgulardı. Yine de babasıyla ya da tanımadığı bir erkek kardeşiyle ilgili olabilir. Belgenin bağlamı daha geniş köy meseleleriyle ilgilidir ve bu nedenle bu terimin örneğin Meletliler arasında da kullanıldığı ve basitçe bir kasabadaki en büyük kiliseyi gösterebileceği iddiası için bkz. Wipszycka, 'Katholiké'. Her halükarda, 'Maniheist' ve 'Katolik' Hristiyanlar arasındaki ayrım, Batı Latin'deki Maniheistler tarafından kabul edilmiş gibi görünüyor: Augustine, Maniheistleri 'Katolik' adını taşıyan Hristiyanlara' saldırmakla eleştirir (De mor. 2.20.75, çev. Roland J. Teske, The Manichaean Debate (New York: New City Press, 2006), 103). 94 Başlık, Ouonsis'in (Qύωγιο[ς] πρεσβυ[τ]έρου καθ[ο]λικῆς) genel hali ile uyumludur, ancak bu belirleyici değildir. Ouonsis, soyadı dışında yalnızca P.Gascou 18-19'dan bilinmektedir; sırasıyla 319 ve 320'ye tarihlenen iki sözleşme vardır. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 190 ---

170 Bölüm 6 Hanedan 1-3 kişiyle yakın etkileşim.⁹⁵ Ancak 4. Bölümde gördüğümüz gibi, Ouonsis'in oğlu Ploutogenes'in Pamour ailesiyle bir tür bağlantısı varmış gibi görünüyor. Unvan Ploutogenes'e veya onun aile üyelerinden birine aitse, bu 'Katolik' ailenin Maniheistlerle veya Maniheistlerle ilişki kurmakta hiçbir sorun yaşamadığını gösteriyor; ancak nasıl ve hangi sıfatla belirsizliğini koruyor. Katolik bir rahibin yer aldığı başka bir belge de aynı adama ait olabilir. Belirli bir Ploutogenes'i kapsayan oldukça parçalı bir sözleşmedir ve 337'ye (P.Kellis I Gr. 58) tarihlenmektedir. 'Katolik rahip'e [Harp]okrates adı verilir ve Ploutogenes adına tanıklar bulunur. Ouonsis'in oğluyla bir özdeşleşme mümkündür, ancak Ploutogenes adının yaygın olduğu ve hiçbir soyadının korunmadığı göz önüne alındığında, bu kesin değildir. Bu isim, Ev 1-3 materyalinin başka yerlerinde ve hatta genel olarak köyde bilinmiyor ve dolayısıyla Harpokrates'in aile karşısındaki rolü bilinmiyor. Son örnek P.Kellis I Gr'de bulunur. 32 (364) ve Basis oğlu Jakob'a aittir, 'Katolik kilisesinin ilk(?) okuyucusu (πρωτος?) ἀναγνώστης) (I.21).⁹⁶ Bu Jakob'un Kellis'ten bir oda kiralayan Aurelia Marsa adına yazdığı gibi Pamour ailesiyle daha doğrudan bağlantılıdır. Pamour'un (I) oğlu Psais'ten (II) Aphrodito. 'Katolik' teriminin yanı sıra, 'Yakup' adı da ana akım Hristiyan bağlılığını akla getiriyor. Bu isim Hanede 1-3 harfte geçmiyor ve dolayısıyla onun Pamour ailesiyle yakından ilişkili olduğunu varsaymak için hiçbir neden yok.⁹⁷ Öte yandan Marsa, Makarios ve Matthaïos'un yukarıda incelenen mektuplarında topluluğun diğer üyeleri arasında selamlanan bir kadın olan Marsha ile özdeşleştirilebilir. Kuşkusuz bu iki mektupta Kellis'te yer alıyor ve dolayısıyla kimliği kesin değil. Eğer onu bu Marsha ile özdeşleştireceksek, burada toplumun bazı üyelerinin farklı gruplar arasındaki sınırlar konusunda nasıl pragmatik bir görüşe sahip olduğunu görebiliriz. Tersine, Matthaïos'un kendisini de gruba dahil etme girişimine rağmen kendisini Maniheist topluluğun bir parçası olarak görmemiş olabilir. Son olarak, Jakob'u işe alması, okuryazar bir ihtiyaç nedeniyle basitçe bir zorunluluk eylemi olabilirdi. ⁹⁵ Listenin ilk sırasında Psenpnouthes I, Psais Tryphanes, Loudon II ve Timotheos ile aynı grupta yer alan din adamları sorunu var: Papaz Paminis ve Pkour[..]s ve papaz Cholos. Herhangi bir soy adı verilmemiştir ve Paminis'in belgenin başlarında 'Ouonsis'in oğlu' olarak adlandırılan 'Katolik' papazla mı özdeşleştirilmesi gerektiği, yoksa köydeki farklı bir kilise grubunu mu temsil ettiği bilinmemektedir. Bunların Maniheist din adamları olduğu da mevcut kanıtlarla kesinlikle gösterilemez. ⁹⁶ Bkz. P.Kellis V, 343. ⁹⁷ Bir anlatımda 'çömlekçi' Yakup'un yer aldığını belirtmek gerekirken, P.Kellis I Gr. 61. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 191 ---

171 Maniheist Ağları tanığı. Başka bir deyişle, bu etkileşimin yorumlanabileceği birçok yol vardır. Daha büyük ekonomik ve politik yapılara katılımın ve kendisini diğer topluluklarla özdeşleştiren insanlarla etkileşimin Denetçiler için norm olması pek de çarpıcı değildir. Her halükarda, onlara karşı tutumları hakkında bize çok az şey söylüyor. Daha ilgi çekici olanı, keşiş Petros'un Mani topos'u adına faaliyetleridir; bu, muhtemelen Faustianos'un mülküyle doğrudan ilgilenen bir Maniheist manastır kurumunu gösterir (bkz. Bölüm 9, Kısım 3.3). Bu ev sahibinin dini bağlılığı bilinmiyor, ancak bazı kanıtlar (oldukça belirsiz olsa da) yerel mülk yöneticisinin kendisini 'ana akım' bir Hristiyan olarak gördüğünü öne sürebilir.⁹⁸ Her halükarda, eğer toposun bir Maniheist manastır ile özdeşleştirilmesi doğruysa, bu onun antik çağın diğer kült dernekleri gibi ekonomik bir varlık olarak faaliyet gösterdiğini gösterir ve Seçilmişleri basitçe dünyayı inkar eden feragatçiler olarak tasvir etmek çok basit olur.

4.2 Olumsuz Etkileşim Daha geniş toplumla etkileşime dair bu işaretlerin yanı sıra, dünya karşıtı duyguların işaretleri ve çevredeki toplumla yüksek derecede gerilime ('olumsuz' etkileşim) dair kanıtlar vardır. İlk önce sıradan dini ipuçlarına bakalım. Bazı yazarlar, Mani'nin benzer kullanımı doğrultusunda, bazı durumlarda 'kötü' (ⲕⲟⲩⲩ) veya 'baştan çıkarıcı' (ⲕⲁⲧⲁⲛⲁⲧⲁⲣⲁⲕⲁ) karşı korunmak için başka bir dua ile birleştirilen, sağlık için Hakikat Tanrısı'na hitap eden dualardan yararlanmıştı.⁹⁹ Bu nedenle III. Pamour, alıcılarının 'şeytanın tuzaklarından ve olumsuzluklardan korunması için dua eder. Şeytan'ın P.Kellis VII Kıpti. 65 (II.12-15) ve yine P.Kellis VII Copt. 71 (II.8-9).¹⁰⁰ Benzer şekilde Matthaïos, P.Kellis V Copt. 25 (II.19-22) ve P.Kellis V Copt.'un kayıp yazarı. 34, alıcısının 'Şeytan'ın her türlü kötülüğünden arınmış' olması için dua eder (II.11-12). Makarios ve Matthaïos birkaç mektupta 'özgürlük' (ⲁⲓⲛⲁⲛⲁⲧⲁⲣⲁⲕⲁ) çağrılarını yer veriyor (P.Kellis V Kıpti. 20, 22, 25). En azından bu pasajlar, dünyanın bir anlamda 'kötü' bir yer olduğu yönündeki Manici görüşün Kellis'teki taraftarlar tarafından geniş çapta paylaşıldığını öne sürüyor. Bu görüş, belki de KAB kodeksine kazınmış olan Yunanca ΓΜΧ harfleriyle kanıtlanmıştır. Olası önemi için bkz. P.Kellis IV, 83-84. ⁹⁹ Gardner, 'Mani'nin Marcellus'a Mektubu', 36 ve 41; aynı kaynaktan, 'Mani'nin Mektupları Üzerine Bazı Yorumlar', 175-77. ¹⁰⁰ 'Şeytanın tuzakları' imgesinin Maniheist kullanımına ilişkin diğer örnekler için bkz. Gunnar Mikkelsen, 'Augustine and his Sources: "The Devil's Snares and Birdlime" in the Mouths of Manichaeans in East and West', In Search of Truth, ed. Jacob A. van den Berg, ve diğerleri. (Leiden: Brill, 2011), 419-25. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 192 ---

172 6. Bölüm elbette Maniheistlerle sınırlı değildi ve toplumsal önemi belirlenemez; Maniheistler kesinlikle dünyaya dair olumlu görüşler de ifade edebilirdi. Belki toplumun biraz katı olduğu anlamına gelebilir ama bu ölçülemez. Kozmik kötülüğe karşı yapılan duaların yanı sıra, bu dünyada meydana gelen kötülüklere dair çeşitli atıflar da tespit edilebiliyor, ancak bunlar toplumsal gerilimlere işaret ediyor. Özgürlük çağrıları Vadideki olaylarla ilişkilendirilebilecek Matthaïos ve Makarios'un mektuplarıyla başlayabiliriz. Bu ikinci çağrılar belki de Mani'nin Berlin Kephalaia'da bulunan kendi parrhesia çağrılarıyla karşılaştırılabilir; editörlerin belirttiği gibi: 'Aileyi vahadan uzak tutan şeyin mesafe zorbalığından daha fazlası olup olmadığını merak ediyoruz.' 101 Matthaïos'un P.Kellis V Kipti'deki duası. 25, bir dereceye kadar kaygıyı ima ederek devam ediyor ve öbür dünyada bir buluşma umudunu ima ediyor. Şöyle yazıyor: Ve ayrıca, her saat başı dua ettiğimiz bu büyük sevinç gününün başımıza gelmesi için dua ediyorum ve Tanrı bize birbirimizin imajını özgürce ve güler yüzle görebilmemizi nasip etsin. Ya da gerçekten: ister rüya (?) olsun, ister küre olsun [...]; 102 ya da yine: belki değişirler ve bizi bir kez daha sana doğru çekerler, biz de bütün sevdiklerimizin yüzüne razı oluruz. Keşke bu bizim başımıza da gelse! (II.22-30) Diğer mektuplardaki seyahatle ilgili sıradan üslup göz önüne alındığında, buradaki endişelerini yalnızca Oasis ile Nil Vadisi arasındaki fiziksel mesafenin neden olduğu ayrılığa bağlamak yetersiz görünüyor. Öte yandan bu mektupta hiçbir zorluktan, zulümden söz edilmiyor. Belki de içten duası, aynı mektupta bulunan 'büyük annesinin' ölümünden duyduğu üzüntü ifadesinin ışığında görülebilir. Makarios'un mektuplarındaki özgürlük çağrıları P.Kellis V Copt. 20 ve 22, ailenin sorunlar yaşadığını düşündüren bazı olayları aktardıkları için toplumsal gerilimlere dair daha güçlü göstergeler sağlıyor. Alıcıların bizim artık sahip olmadığımız güncel bilgileri varsayıyorlar ve bu nedenle dikkatli ilerlememiz gerekiyor. P.Kellis V Kipti'de. 20, Makarios, Matthaïos'un bazı sorunlar yaşadığını bildiriyor ve Maria'ya şunu bildiriyor: 'Bilin bakalım 101 P.Kellis V, 82. 102 Editörler bu boşluğun onarılmasını 'yıldız' (□□□□) olarak reddediyorlar. Age., 192. Yine de 'yıldız'ın alternatif çoğul biçimi □□□□'dur ve bu muhtemelen sigma yerine epsilon konularak okunabilir. Her halükarda, 'küre'nin varlığına dayanan bir tür astrolojik imayla karşı karşıyayız ve bu bağlamda, hem şeytani hem de ilahi unsurların rol oynadığı, bireylerin kaderi üzerindeki astrolojik etkinin Maniheist kavramına dikkat edilmelidir. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 193 ---

173 Maniheist Ağlar'a göre Sarmate kardeş Pkonaes'e (?) dilekçe vermiştir. Kleoboulos'a geri dönmesini ve Mathaios'tan alınan eşyaların geri verilmesini emretti' (II.40-42). Bu, Matthaïos'un 'eşyalarına' Romalı bir yetkili tarafından el konulmasıyla ilgili görünüyor.103 Başka bir mektupta, P.Kellis V Copt. 22, Makarios, zorlukların daha ayrıntılı (eğer hala belirsizse) bir tanımını veriyor ve şöyle yazıyor: 'Bunlardan kaç tanesi ya da bizim sığınağımız? Sen de bir katkūmen değil misin? Çünkü burada hiç kimseye bize yaptıklarından dolayı misilleme yapmıyoruz' (II.60-62). Ayrıca bir adamın (veya bir kitabın) peşinde koşan birinden ve 'aldıkları kitap yüzünden kalbimde yanan ateşten' bahseder (II.65-66). Aşağıda, bu pasajın parçalanmış kısmında 'zayıflık', 'çalışma' ve 'bedenle, ruhla' (II.67-69) referansları okunabilir; bunların bağlamı belirsizdir. İlkiyle bağlantısı biraz belirsiz olan bir sonraki pasajda, I. Maria'ya ya da I. Kyria'ya şöyle yakını: 'Kardeşinin oğluna hiç acımadın, çünkü o zulüm altında (□□□□□□); Gerçi iki yılını onsuz geçirdiğimi biliyorsun. Onun karşılığını veren Allah'tan başka ona yol gösterecek kimse yoktur' (II.73-75). Ancak bu olayların dini bağlamı Brand tarafından reddediliyor. P.Kellis V Kıpti'deki müsaderıyla ilgili olarak. 20, şunu savunuyor: '[i]Matthaïos ya da babası Makarios bir hırsızlık ya da saldırının ardından gerçekten de Romalı bir yetkiliye dilekçe vermiş olsaydı, dinsel bağlılıkları nedeniyle Romalı yetkililer tarafından kötü muameleye maruz kalacaklarından korkmuş olmaları pek muhtemel değildi.'104 Bununla birlikte, böyle bir dilekçe aslında onların vali tarafından bir miktar telafi sağlanacağına dair umutları olduğunu gösterse de - ve gördüğümüz gibi, pekala etkili temasları olmuş olabilir - bu, dini topluluğun Romalılarla iyi ilişkiler içinde olduğu anlamına gelmez. genel olarak yönetim.105 Büyük Vaha'nın lojistikçisi olabilecek Kleoboulos gibi yerel yetkililer arasında dini çatışma alevlenmiş olabilir.106 P.Kellis V Kıpti'deki olay(lar)la ilgili olarak. 22, Brand, kitapla ilgili olayın 'Makarios'un Maria'yı (ya da Kyria'yı) suçladığı başarısız bir ticari işlemle (kitaplar dahil?) ilgili olabileceği' ve zulüm konusuyla ilgili olarak 'Kıpti terimi 103 Editörler 'dilekçe' fiilinin (□□□□) *Pkonaes'in 'komes' olarak anlaşılması gerektiğini önerdiğini belirtir (ibid., 171), yani Yukarı Mısır'ın övgüleri veya sivil valisi (Brand'a göre askeri bir yetkili değil, 'Kellis'in Maniheistleri', 156). 104 Brand, 'Kellis'in Maniheistleri', 156-57. 105 Aynı eserde önerildiği gibi, 156. 106 Kleoboulos adlı Büyük Vaha'nın lojistikçilerine gönderilen parçalanmış bir mektup veya emir, Ev 3, P.Kellis I Gr.'de bulunmuştur. 25, ne yazık ki bir tarih eksik. M.Chr'de bu isimde bir Oasis yetkilisi var. 78 (c.376-78), Dakhleh'e seyahat eden ve praeses'e rapor veren ve bu isimde dördüncü yüzyılın sonlarına ait bir toprak sahibi, Khargeh Vahası'ndaki birkaç ostrakadan biliniyor. Bkz. P.Kellis I, 77. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 195 ---

175 Maniheist Ağlar 'Mutsuz olma', aciliyet duygusu ve gizlilik ihtiyacının karışımı, yazarın ve arkadaşlarının dış baskı altında olduğunu güçlü bir şekilde akla getiriyor.¹¹⁰ Mektubun sadaka alma amacı göz önüne alındığında, belki de sorunların biraz abartılmasına izin verilmelidir (bkz. Bölüm 8, Kısım 2.3) ve rahatsızlığın doğası belirsizliğini koruyor. Ancak sorunlar tam olarak ne olursa olsun, bunların özellikle dini bir bağlamla ilgili olduğuna dair çok az şüphe var. Pamour III kuşağından, potansiyel olarak dini sorunlara çok benzer imalar içeren başka mektuplar da var. Pamour III bir mektubunda zorluklara değiniyor ve şöyle yazıyor: 'Bana yazdın: 'Ortam sessizleştiğinde bana yaz'' (P.Kellis VII Copt. 72, II.26-27). Bununla birlikte, 'sessizlik'in (ⲥⲉⲥⲓⲙⲉⲧⲉ) anlamı son derece belirsizdir ve editörlerin önerdiği gibi, sadece ticaretle ilgili koşullara atıfta bulunuyor olabilir.¹¹¹ II. Partheni'ye hitaben yazdığı bir mektuptan bir pasajda Theognostos şöyle yazıyor: Tanrı şahittir ki, (pl.) hatıranız her zaman kalbimizdedir, biz de sizi gelip görmek isteriz. Peki ne yapabiliriz? Çünkü artık ortam bozuldu ve biz korkuyoruz. Ortam bozulduğu sürece kötü bir şey olmasına izin vermeyin. P.Kellis VII Kipti. 83, II.5-8 'Yer'in bozulması (ⲉⲃⲉⲛ ⲉⲃⲉⲛ), hareket kısıtlaması (Amon'un kiyle karşılaştırılabilir), Theognostos ve arkadaşlarının yaşadığı korku ve daha fazla 'kötülük' (ⲉⲃⲉⲛ ⲉⲃⲉⲛ) potansiyeli ciddi bir kargaşaya işaret ediyor. Ancak yine de olaylar dini zorluklarla ilgili olmayabilir ve Vaha veya Vadi'deki daha geniş koşullarla ilgili olabilir. Yukarıda ele alınan pasajlardan Makarios (en azından P.Kellis V Copt. 22), Ammon ve Seçilmiş Baba'nın mektuplarının arka planını dini gerilimin oluşturduğunu makul bir şekilde görebiliriz. Elbette geniş çaplı bir zulümle karşı karşıya olmamız pek olası değil. Tespit edilebildiği kadarıyla Makarios'un mektubu 350'lerin ortası-sonuna, Ammon'un mektubu ise 370 civarına aittir. En azından ilki, Valens ve Valentinianus'un 373'te Maniheist toplantılara karşı çıkardığı fermanın önceye aittir ve her ikisi de I. Theodosius'un aldığı daha sert önlemlerden önce yazılmıştır.¹¹² 110 Bkz. P.Kellis V, 213. Krş. Brand'in yorumu, 'Kellis'li Maniheistler', 160. 111 P.Kellis VII, 81, 75-76. 112 Bu fermanlar için bkz. Per Beskow, 'Theodosian Laws karşı Maniheizm', Manichaeen Studies, cilt. 1. Birinci Uluslararası Maniheizm Konferansı Bildirileri, 5-7 Ağustos 1987, ed. Peter Bryder (Lund: Plus Ultra, 1988); Geç Roma hukuku ve Maniheizm hakkında daha geniş bir tartışma için bkz. Caroline Humfress, Roman Law and the Prosecution of Heresy (Oxford: Oxford University Press, 2007), 243-55. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 196 ---

176 Bölüm 6 örneğinde, belirli bir Romalı yetkili (belki de P.Kellis V Kıpti 20'de olduğu gibi) genel olarak toplumla yüksek düzeyde bir gerilim olduğunu tek başına kanıtlamaz. Aynı zamanda, kanıt birikiminin yüksek düzeyde bir gerilime işaret ettiğini görmek için yeterli neden var. En azından Ammon'un mektubunda çok sayıda taraftara yönelik fiili şiddet ile uğraşıyoruz. Bunların farklı olaylarla ilgili olması, uzun bir döneme yayılmış olması ve muhtemelen geniş bir coğrafyaya yayılması, zorlukların tekrarlandığını gösteriyor.113 En azından, toplumun resmi yaptırımlar başlamadan önce bile sorunlarla karşılaşması, gerilimlerin sadece imparatorluk düzeyindeki otoritelerin ürünü olmadığını gösteriyor. Bu faktörler, belirli noktalarda şiddete dönüşebilecek yaygın ve kalıcı gerilimlere işaret ediyor. Grubun bastırılmasına yönelik kasıtlı bir program anlamında zulümlerle uğraşmadığımız konusunda Brand haklı. Ancak sorunların (yukarıda anılan) 'küçük ayrımcılık eylemleri' ile sınırlı olduğu yönündeki iddiası, bu tür gerilimlerin toplumsal sonuçlarını küçümsemediği ölçüde ikna edici değildir. Şiddetli patlamalar düzenli olmasa ve esas olarak küçük "aşırılıkçı" gruplar tarafından kaynaklansa bile, grubun diğer üyeleri arasında korkunun yayılmasına hizmet edebilirdi - özellikle de bu tür eylemler daha geniş toplumda veya devlet yetkilileri arasında bir düzeyde kabul görmüş olsaydı. Şiddetin etkili olabilmesi için günlük olarak gerçekleşmesi (hatta gerçekleşmesi) şart değildir: tehditler ve taciz, bir zulüm atmosferi yaratmak ve grup içi/grup dinamiklerini güçlendirmek için yeterlidir. 5 Ağlar, Yayılma ve Gerilimler Bu bölümde Maniheist topluluğun köyde birbirine bağlı birçok çevre yoluyla yayıldığını, yani hane halkı içinde, komşu aileler arasında ve tüccarlar arasında yayıldığını ve bir Vaha ileri geleninden ek destek ve meşruiyet aldığını bulduk. Hareketin köye tüccarların ağları aracılığıyla ulaşmış olması mümkün olsa da, meraklı sınıf aracılığıyla (ayrı?) bir yayılma göz ardı edilemez. Ancak komşuluk, akrabalık ve himaye bağları, bunun köyün geneline yayılmasına ve yerel çiftçileri ve diğer zanaatkârları da kapsamına olanak tanıdı. Bu sayede köy nüfusunun büyük bir yüzdesini kucaklar hale geldi. Üstelik Kellis'teki Maniheistler de katılmaktan çekinmediler. 113 Coğrafi olarak da yayılmış olabilirler: Ammon ve muhabiri P.Kellis'in Seçilmiş Oasis'indedir. V Kıpti. 31'i Nil Vadisi'ndeyken Makarios, zorlukların yaşandığı dönemde arada bir yerde gibi görünüyor (bkz. P.Kellis V Copt. 22, l.69). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 197 ---

177 Maniheist Ağlar daha geniş sosyal yapılardaydı ve muhtemelen diğer dini topluluklara bağlı insanlarla ilişkileri vardı. Bu bizi, Maniheizm'in doğası gereği seçkin üyelere veya küçük hücrelere ayrılmış "gizli" bir din olmadığı sonucuna götürmeli. Ancak, rastgele korunan ve zamana yayılan materyallerde bulunan dini gerilim ve şiddete ilişkin kanıtlar, bu ağın sürekli bir baskıya maruz kaldığını kuvvetle göstermektedir. Topluluk çok ağır bir darbe almadığı ve bu tür olaylardan sonra toparlanabildiği sürece, baskı onların ortak kimlik duygusunu güçlendirmiş ve ağ içinde farklı bir 'grupluk' duygusunun sağlamlaşmasına katkıda bulunmuş olabilir - belki de Makarios ve Matthaïos'un akrabalık terimlerinin yaygın kullanımıyla kanıtlanmıştır. Aynı zamanda, her iki taraftaki katılmış grup kimlikleri, halihazırda ağın bir parçası olanların dışındaki gruplara ulaşmayı daha da zorlaştıracaktı. Son olarak, uzun vadede resmi baskıların da artmasıyla dini kurumların sürdürülmesi zorlaşacaktı. Sonuç olarak ağ dağılmaya başlamış olabilir. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 198 ---

© Håkon Fiane Teigen, 2021 | doi:10.1163/9789004459779_008 Bu, CC BY-NC-ND 4.0 lisansının koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir bölümdür. Bölüm 7 Maniheist Kitaplar: Edebi Metinler ve Metin Topluluğu Tanrı'nın bilgeliğinin gizemlerinden hiçbir eksikliğiniz yok. [...]e ilan ettiğim, [kutsal kitaplarımda] sizin için yazdığım [...] bilgeliğin çoğu nedir? Hikmetten hiçbir şey eksik değildir. Tek bir şey var: Kendinizi yazılanlara adayın. P.Kellis VI Kipti. 54, II.12-17 Yukarıdaki alıntı, Pamour ailesine ait diğer belgesel papirüslerle birlikte Ev 3'te bulunan bir mektup parçasından alınmıştır. Bununla birlikte, bu açıkça Pamour III, Pekysis ve hatta Makarios'unkinden çok farklı bir mektup türüdür ve muhtemelen Mani'nin "kanonik" mektuplarından birine atfedilmelidir; Ev 1-3'te birkaç kodeks yaprağı keşfedilen Mektuplarının küçük bir koleksiyonundan türetilmiştir. Bu, Mani'nin misyon duygusu ve benlik algısı açısından, özellikle de ürettiği kitapların ve yazılı sözün önemini göstermektedir. Yine de, Mani metinlerinin, hatta Mani'ninkilerin bile onun sıradan takipçileri için önemi, bilim adamları arasında bazı tartışmalara konu olmuştur. Bu bölüm, bu soruyu aydınlatmak ve bunları Kellis'teki dini uygulama ve kimlik analizine entegre etmek için Mektupların kalıntılarını ve Ev 1-3'teki diğer Maniheist edebi metinleri inceliyor. Soruşturma iki aşamada gerçekleştirilir. İlk olarak, Kellis'teki sıradan kimliğin 'Maniciliği' ile ilgili 5. Bölüm'deki tartışmaya devam ediyoruz, şimdi de edebi papirüslerin bize ne söylediğine bakıyoruz. Bu bölümde belgesel mektupların, yazarların bilinçli olarak Maniheist bir topluluğa katılımını gösteren ipuçları içerdiği tartışıldı. Yine de, bazı dikkate değer istisnalar dışında, bu ipuçlarının çoğunun, özellikle Maniheist mitlerden veya kavramlardan faydalanmadığı da görüldü; bu, halk arasında belirgin bir "Maniheistliğin" bulunmadığını ima ettiği düşünülüyordu. Akademisyenler edebi metinlerin de aynı yöne işaret ettiğini düşünüyorlar. Edebi bulguların, Maniheist fikirlerin Hane 1-3'teki insanlar için çok az ilgi çekici olduğunu ve hatta onlar tarafından bilinmediğini gösterdiği öne sürülmüştür (her ne kadar geniş kapsamlı olarak tartışılmamış olsa da), bu da laiklerin 'gerçek Maniheizm' olarak kabul edilen şeyden ziyade 'üstün bir Hristiyanlığa' bağlı olduğu tasvirini desteklemektedir. Bu bölüm, Maniheist fikirlerin varlığını veya yokluğunu daha yakından incelemek için bu metinleri inceliyor. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 199 ---

İkinci olarak ve buna ek olarak, metinlerin halk arasında kimliğin yeniden üretilmesinde oynadığı rolü inceliyoruz. Bu metinlerde Maniheizt fikirlerin bulunması, bunların halk tarafından benimsendiğini kanıtlamak için tek başına yeterli değildir. Daha ziyade edebi metinlerin ağda nasıl işlediğini, ne yaptığını kavramamız gerekiyor. Dini metinler nasıl kullanıldı? Metinler ve uygulamalar arasındaki etkileşim, daha önce tartışılan ortak dini kimliği nasıl etkiledi? Bu bölümün ikinci kısmı, bu konulara ışık tutmak amacıyla metinsel topluluk kavramını kullanıyor ve hem belgeselin hem de edebi papirüsün kendisinin de doğruladığı gibi, edebi papirüsün içine yerleştirildiği metinsel uygulamaları inceliyor. 1 Maniheizt Bir Dünya Edebi metinler, Ev 1-3'te bulunan diğer papirüsler arasında geniş bir alana dağılmıştı. 1 Metinler hem Yunanca hem de Kipti dilinde bulundu. Ayrıca, dini metinlerin Süryanice-Kipti ve Süryanice-Yunanca çevirileri veya çeviri araçları gibi dini kelimeleri içeren iki dilli listeler de bulunmuştur (T.Kellis II Syr./Kipti. 1, 2; P.Kellis II Syr./Gr. 1). Bunlar burada ele alınmıyor, ancak Maniheizt metinlerin Süryanice'den ve Süryanice olmayan konuşmacılar tarafından doğrudan Kipti diline tercüme edildiğine dair önemli kanıtlardır. 2 Edebi metinlerin tümü dini değildi - Atinalı retor Isocrates'in Ev 2'deki konuşmalarının yer aldığı bir kodeksin bulunmasının gösterdiği gibi - ama büyük çoğunluğu öyleydi. Bunlar mezmur koleksiyonlarından, dualardan, edebi 'mektuplardan' ve diğer eserlerden oluşuyordu. Kendilerini kullanan topluluğun doğası hakkında bize ne söylüyorlar? Gardner bu soruyu House 1-3'teki edebi papirüslerin ilk cildinde sordu. 3 İlahiler ve dualar gibi adanmışlık materyallerinin yaygınlığına dikkat çekti; bunlar - belgesel ve arkeolojik kalıntılarla birlikte - topluluğun Denetçilerden oluştuğunu tanımlamanın temelini oluşturdu. Gardner'a göre bu Denetçiler, daha fazla şeyle çok az meşgul olmalarıyla karakterize ediliyordu. 1 'Edebiyat' terimi kesinlikle sorunsuz değildir ve edebi - belgesel arasındaki ayrım geçici olarak görülmelidir. Buradaki analizimin amacı doğrultusunda, P.Kellis I'de (Gr. 82-90) yayınlanan astrolojik takvimleri, yıldız fallarını ve majikal duaları hariç tutuyorum, ancak bunlar Maniheizt uygulamalarla yan yana (ve belki de entegre) majikal uygulamalar için önemli kanıtlar oluşturuyor (bunun için bkz. Bölüm 8, Kısım 3.4). Kellis'in diğer bölgelerinden (çoğunlukla) benzer materyaller için bkz. de Jong ve Worp, 'A Greek Horoskop'; de Jong ve Worp, 'Daha Fazla Yunan Burçları'; ve Worp, 'Çeşitli Yeni Papirüsler'. 2 Franzmann, 'Süryanice-Kipti İki Dillileri'. 3 P.Kellis II, vi. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 200 ---

180 Bölüm 7, Mani'nin karmaşık öğretileri ve o, edebi metinlerin onların dindarlığını öncelikle Hristiyanlığın daha yüksek bir biçimi olarak gördüklerini gösterdiğini öne sürdü: Mani'nin çeşitli tanrı ve şeytan dünyalarıyla ilgili öğretilerinin şaşırtıcı ayrıntıları, her ne kadar sapkın bilimciler tarafından polemik amacıyla vurgulanan bir özellik olsa da, bazı açılardan, seçilmişlerin ancak yavaş yavaş din değiştirenleri içine çekebileceği sınırlı bilgi gibi görünebilir. Maniheizm'in bir tür daha yüksek ve daha etkili Hristiyanlık olacağı inanan kitlenin kaygıları zorunlu olarak daha gerçekçiydi.⁴ Ayrıca, Mani'nin Mektuplarını içeren kodeks parçalarının keşfinin, üyeleri öncelikle etik ve pratik kaygılara ve Hristiyan İncili tefsirlerine odaklanan bir grubun yeniden inşasını desteklediğini ileri sürdü; bunlar, "şu gibi bir metinde anlatılan fantastik dünyalara çok az ilgi (ve belki de bunlar hakkında bilgi) olduğunu kanıtlıyor" Kephalaia.⁵ P.Kellis VI'nın girişinde metinlerin 'övgü ve din değiştirmeye odaklanan canlı bir inancı' ortaya koyduğunu bir kez daha vurguladı.⁶ Kanıtların bu doğrultuda değerlendirilmesi başka yerlerde de ileri sürülmüştü. Gardner ve Lieu, Roma İmparatorluğu'ndan gelen Maniheizm metinlerin çevirilerinden oluşan önemli koleksiyonlarında şunu iddia ettiler: Roma İmparatorluğu'na inananlar için bu, bir tür üstün Hristiyanlıktı ve bilim adamlarının (ve seçilmişlerin yüksek kademelerinin) dikkatini çeken metafizik ayrıntıların çok az profili vardı.... Kellis'ten (modern İsmant el-Kharab) türetilen metinsel materyal, hiyerarşinin, taraftarları kiliseye ve gerçeğin bilgisine ne kadar dikkatli çekmeye çalıştığını kanıtlıyor.⁷ Kellis'teki laiklerin bir bakıma 'uygun' Maniheizm öğretilerden korunduğu ve 'saf' Maniheizm doktrinlerin yalnızca aşamalı (bireysel?) inisiyasyon yoluyla sıradan insanlara aktarıldığı veya sadece maneviyat için ayrıldığı görüşü. Seçilmiş, birçok bilim adamı tarafından kabul edilmiştir.⁸ 4 Age., ix-x. 5 Aynı eser, x. 6 P.Kellis VI, 6. 7 Gardner ve Lieu, Maniheizm Metinler, 9. 8 Bkz. Nongbri, Dinden Önce, 72; Pettipiece, 'Rhetorica Manichaica'; ve Gábor Kósa, From Illahun to Djeme'de 'The Protagonist-Catalogues of the Apocryphal Acts of Apostles in the Kipti Manichaica - Kanıtların Yeniden Değerlendirilmesi'. Ulrich Luft Onuruna Sunulan Bildiriler, ed. Eszter Bechtold, András Gulyás ve Andrea Hasznos (Oxford: Archaeopress, 2011), 113. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 201 ---

Bu tasvirle ilgili bir sorun, henüz bu tür 'metafizik ayrıntılar' ile ne kastedildiğini tam olarak tanımlamaya yönelik herhangi bir girişimin yapılmamış olmasıdır. Muhtemelen Kephalaia literatüründe bulunan çeşitli yayılma listelerini, ayrıntılı mitolojik dramayı ve insan vücudundaki şeytani ve ilahi güçlerin karmaşık işleyişini içerirler. Ancak Maniheist metafizik, Hristiyan düşüncesinin ana akım (ve bazı durumlarda ana akım olmayan) akımlarından da büyük ölçüde ayrılan çok daha merkezi fikirleri gerektiriyordu. Bunlar şunları içerir: – İki ilkel ilke arasındaki merkezi çatışma. – Tüm canlılarda bölünmüş ve dağılmış bir dünya ruhunun varlığı ve bunun göç yoluyla hapsedilmesi. – Şartlandırılmış insan bedenlerinin ruhları (hem kendilerinin hem de başkalarının) özgürleştirme yeteneği. – Özgürleşmiş ruhların, güneş ve ay gibi ilahi güçlerin işleyişi yoluyla doğal dünyada yükselişi. – Kurtuluşa ulaşılacak yeni bir 'Kilise'nin kurucusu olarak Mani'nin rolü. Bu fikirlerin Seçilmişlerin 'metafizik ayrıntıları' arasında mı, yoksa laiklerin 'üstün Hristiyanlığı' arasında mı değerlendirileceği önceki bilimsel literatürde açık değildir. Bu fikirleri üstün bir Hristiyanlığın parçası olarak görmek yerine, burada onları anahtar "Maniheist kavramlar", birlikte spesifik bir "Maniheist dünya" oluşturan bir dizi fikir olarak kavramsallaştırmayı önereceğiz. Bireysel olarak bunların çoğu (sonuncusu hariç), diğer Hristiyan ibadet çerçeveleri de dahil olmak üzere diğer dini veya felsefi geleneklerde bulunabilir. Ancak herkesin mevcut olduğu yerde, belirgin bir Maniheist dünya görüşü şekillendirdiler: Maniheist ritüellerin kozmosta 'işlemesini' sağlayan ve Seçilmiş pratiğin temelini oluşturan mantığı oluşturan bir dünya görüşü. Eğer bunlar gerçekten de halk arasında yayılmış olsaydı, onları benimsemeyi seçen taraftarlar, onları, kendilerinden katılmaları istenen Maniheist kurumların gerekçeleri (ya da gerekçeleri) olarak kullanabilirlerdi; bu bölümün sonuna doğru bu noktaya döneceğiz.⁹ Antropologların ve din bilginlerinin uzun süredir kabul ettiği gibi, fikirlere pratiğe öncelik vermemeye dikkat etmemiz gerekirken, zihinlerde 'inanç'ın mevcut olup olmadığını bilemeyeceğimiz doğru olsa da. Kellis'teki belirli bireylerin ortak fikirleri, dini kimlik dikkate alınırken tamamen göz ardı edilemez.¹⁰ 9 Gerekçe kavramı için bkz. Berger ve Luckmann, Social Construction, 110–22; Maniheizm bağlamında kullanılan gerekçeler için bkz. BeDuhn, The Manichaean Body, 22–23. 10 'İnanç'ın geleneksel eleştirisi için bkz. McGuire, Yaşanan Din, 39–44. Konuya olan ilginin yeniden canlandığı son trendler için bkz. Bosco B. Bae, 'Beliving Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 202 ---

182 7. Bölüm Ev 1-3'te bulunan çeşitli edebi metin türlerini ele alarak, içeriklerini sunarak ve Maniheist fikirlerle ilişkilerini değerlendirerek başlıyoruz. Mezmurların, duaların ve Mektupların içeriğini inceleyerek 'dualizm', ilahi yayımlar, hapsedilmiş dünya ruhu, bireysel ruhların yükselişi ve Mani ile Kilisesi'nin rolünü nasıl sunduklarını inceliyoruz.¹¹ 2 Maniheist Edebiyatı 2.1 Mezmurlar Ev 1-3'ten alınan dini metinlerin ana gövdesi mezmurlar ve dualardı. Çoğunlukla kilise toplantılarında ve festivallerde söylenen Mezmurlar, Maniheist ritüel uygulamalarının ve edebi eserlerin önemli bir bileşenini oluşturuyordu. Mani'nin kendisi toplum için Mezmurlar ve Dualar'ı besteledi ve bunlar kendi kanonik kitapları arasında sayıldı - genellikle birlikte, tek bir eser olarak¹², ancak ayrılabilirler: Medinet Madi mezmurlarından bir pasajda, Mani'nin eserleri farklı çarelere benzetilir; son ikisi: '[...] bu sıcak, iki Mezmur, ağlayan [...] bir de serin olan bir tedavi var, onun Duaları ve tüm dersleri'.¹³ Bu pasaj, ayrıca Mani'nin iki Mezmur yazdığını gösterir. İçerikleri uzun zamandır bilinmiyordu,¹⁴ ancak son çalışmalar yeni bir anlayış sağladı. Birçok el yazması ve dilden yeniden oluşturulan Turfan mezmurları koleksiyonu aslında Mani'ye atfedilen, Küçüklere Övgü ve Büyüklere Övgü adı verilen iki mezmur içerir.¹⁵ Bunların Mani'nin kendi Mezmurları olduğu, sözde "günlük dua" ile birlikte onlara eşlik eden ve yine ona atfedilebilen bir duanın tanımlanmasıyla desteklenebilir (aşağıya bakınız). Kellis'te bulunan mezmurların çoğu Mani tarafından yazılmamıştır.¹⁶ Bunlar, Medinet Madi'nin Mezmur kitabında bulunan daha sonraki edebi eserler grubuna aittir: birkaç Kellis mezmurunun benzerleri Benlikler ve Bilişsel Uyumsuzluk: Birey ve Toplumu "İnanç" Yoluyla Bağlamak', Dinler 2016 7 no. 7.¹¹ Mezmurlar ve dualar arasındaki ayrım burada düzenleme amaçlıdır; bu kategoriler arasındaki sınırlar değişken olabilir. 12 Gardner ve Lieu, Maniheist Metinler, 153. 13 2 Ps. 47.3-4, çev. Gardner ve Lieu, Maniheist Metinler, 164. 14 Gardner ve Lieu, Maniheist Metinler, 163-64. 15 Desmond Durkin-Meisterernst ve Enrico Morano, eds., Mani's Psalms. Turfan Koleksiyonu'ndaki Orta Farsça, Partça ve Soğdca Metinler (Turnhout: Brepols, 2010). 16 İstisnalar P.Kellis I Gr. 91 ve 92'de, Mattias Brand'in nezaketle paylaştığı Maniheist şarkılar üzerine yakında çıkacak çalışmada belirttiği gibi, Mani'nin The Praise of the Great Ones adlı eserinin yankıları açıkça görülüyor. Bkz. Mattias Brand, 'Maniheizmi Gerçek Hale Getirmek: Grup Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 203 ---

Bu kodekste 183 Maniheist Kitap bulunmaktadır. 672 sayfalık Mezmurlar kitabı, modern zamanlarda iki parçaya (1 Ps ve 2 Ps) ayrılmış olmasına rağmen, bilinen en büyük antik papirüs kodeksidir.¹⁷ En az 362 numaralı, farklı yazarlar tarafından ve farklı durumlar için oluşturulmuş farklı mezmur gruplarına bölünmüş geniş bir mezmur gövdesi içeriyordu; Süryanice ve/veya Yunancadan derlendi, düzenlendi ve Kipti diline çevrildi.¹⁸ Pazar Mezmurları gibi belirli ritüel toplantılara yönelik mezmur gruplarını içeriyordu.¹⁹ Kellis metinlerine dönecek olursak, yaklaşık 23 Kipti ve iki Yunanca metnin mezmur olduğu belirlendi; bunların yaklaşık yarısı iki kodeksin kalıntılarındadır: T.Kellis II Copt. 2 ve P.Kellis II Kipti. 2. Birçoğu çok parçalıdır ve T.Kellis II Kipti'deki altı kadar mezmur. 2'nin tümü kısaltılmıştır (her kıtanın yalnızca ilk satırları verilmiştir), dolayısıyla içeriği anlaşılabilen sayı daha düşüktür. Yine de Gardner, Kellis külliyyatından altı mezmurun Medinet Madi Mezmurlar kitabından bilinen mezmurlarla olduğunu tespit etti.²⁰ Daha sonra Gregor Wurst tarafından başka bir tanımlama yapıldı.²¹ Kellis mezmurları, Medinet Madi kodeksinin düzenlenmiş özetinden farklı olarak, Kellis'teki taraftarlar tarafından kendi ayinle ilgili ihtiyaçları için kopyalanan yerel ürünlerdir. T.Kellis II Kipti'deki mezmurlar için. Ahşap bir kodeksten yapılmış bir folyo pano olan 2'de, her kıtanın yalnızca ilk kelimeleri yazıldı, bu da metinleri zaten bilen şarkıcılar için hafızaya yardımcı olarak kullanıldıklarına işaret ediyor.²² A2 metni, Medinet Madi Mezmur 68 ile paralellik gösterirken Gardner, 'Kellis metninin daha akıcı ve sözlü bir yorum olduğu' izlenimini kaydetti; bu da 'T. Kell'in genel yapısının duygusunu güçlendiriyor. Şarkı Yoluyla Oluşum', Geç Antik Çağda Rezonant İnanç, ed. Arkadiy Avdokhin (Londra: Routledge, yakında). 17 Yalnızca ikincisi tercüme edilip yayımlandı. 1 Ps'nin tıpkıbasımı 1988'de Søren Giversen tarafından yayımlandı. Daha yeni çalışmalar için bkz. Richter, 'Arbeiten'. 18 Bunlardan 289'u sıralandı ve diğer birkaç koleksiyonla birlikte düzenlendi. Yazım tarihi için bkz. Allberry, Psalm-Book, xix; Wurst, Die Bêma-Psalmen, 1-4; Richter, Die Herakleides-Mezmurlar, 1-7. 19 Gregor Wurst, 'Die Bedeutung der manichäischen Sonntagsfeier (Manichäischen Psalmenbuch I, 127)'. Ägypten und Nubien in spätantiker und christlicher Zeit, ed. Stephen Emmel, Martin Krause, Siegfried G. Richter ve Sofia Schaten (Wiesbaden: Reichert Verlag, 1999). 20 T.Kellis II Kipti. 2 A2 (Mezmur 68), 4a (Mezmur 222), 4b (Mezmur 108), 6 (Mezmur 261), P.Kellis II Kipti. 1A (Mezmur 246) ve 2 C1 (1 Mezmur 277-78). Bunlardan Mezmur 222, 246 ve 261, Allberry tarafından yayınlanan 2 Ps'de bulunurken Gardner, Mezmurlar 68, 108 için hazırladığı kapsamlı aparatı Giversen'in 1 Ps'nin tıpkıbasımından transkripsiyonları ve çevirileri ve sıralanmamış ve numarasız 277-278 yapraklarını dahil etti. Bkz. P.Kellis II, 18-24, 33, 42, 55, 64-72. 21 Wurst, P.Kellis II Copt. 2C2, P.Kellis VI, 173'te belirtildiği gibi, yine 1 Ps.'den Mezmur 126'ya paraleldir. 22 Gardner, benzer metinlerin Orta Asya materyallerinden bilindiğini belirtir. P.Kellis II, 9 n.57. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 204 ---

184 Bölüm 7 Kıpti. 2 ek belge olarak; ve “yetkili” bir versiyondan türetilmiştir.²³ Belki de hepsi şarkı söylemek için tasarlanmamıştı. P.Kellis II Kıpti için. Gardner, iki mezmur içeren bir kodeks yaprağı olan 1. el kitabının yapımını kaba olarak tanımladı ve bu parçaların "Maniheist Mezmurlar"ın bir "not defteri" olarak adlandırılmasının daha iyi olduğunu belirtiyor ve şu yorumu yapıyor: Bunun, manevi uygulamalarının bir parçası olarak mezmurları kopyalamayı üstlenen, muhtemelen Ev 3'te yaşayan aile üyeleri olan yerel katekümenlerin ürünü olduğunu düşünüyorum. Profesyonel bir yapım olarak kabul edilemeyecek kadar bariz hatalar bunlar; ve aslında ayin için kullanılıp kullanılmadığı da şüphelidir.²⁴ Ayrıca Kellis metinlerinin, Yunanca ve Süryanice'den (muhtemelen Orta Mısır'da) yapılan bir çevirinin ilk aşamasından sonra, redaksiyon çalışmasının ikinci aşamasına ait olduğunu, ancak 'en azından Medinet Madi kodeksine kendine özgü biçimini veren sürecin son kısımlarından' önce olduğunu öne sürdü.²⁵ Ancak Kellis metinleri de muhtemelen T.Kellis II için belirtildiği gibi yetkili bir koleksiyondan alınmıştır. Kıpti. 2 (yukarıda), seçimlerinin ardındaki mantık belirsiz olsa bile. İsmant el-Kharab ile Medinet Madi arasındaki ilişki konusunda yapılması gereken çok şey var. Mevcut amaçlar doğrultusunda Kellis metinleri, Medinet Madi versiyonlarına (korunduğunda) ilkinin içeriğini incelemek için kullanılacak kadar yakındır, ancak iletim sırasındaki potansiyel değişiklikler de akılda tutulmalıdır. Toplamda, Kellis'ten yaklaşık on mezmur tamamen korunmuş, büyük parçalar halinde muhafaza edilmiş ve/veya Medinet Madi metinleriyle özdeşleştirilebilmektedir.²⁶ Bunlar, aşağıdaki analizin temelini oluşturmaktadır. 2.1.1 Kellis Mezmurlarındaki Maniheist Kavramlar Mezmurların çoğu ruha hitap eder veya ruhun bakış açısını alır. T.Kellis II Kıpti'deki mezmurlar. 2 ruha hitap etmek (özellikle A2, A3, A4) ile ruhun veya şarkıcıların bakış açısını almak, tanrılara hitap etmek arasında geçiş. Mesih önemli bir rol oynar ve sık sık tekrarlanır. Pavlus da A2'de geçiyor ve metinde alıntılanıyor (I Korintliler 3.19). Ancak Maniheist kavramlar da çoktur ve daha önemli kısımları korunan tüm metinlerde bulunabilir. 23 Aynı eser, 24. 24 Aynı eser, 59. 25 Aynı eser, xv. 26 T.Kellis II Kıpti. 2A2, 4a, 6, 7; P.Kellis II Kıpti. 1A, 1B, 2B, 2C1; P.Kellis II Gr. 92; P.Kellis VI Gr. 97B.I. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 205 ---

185 Maniheizt Kitaplar İki prensibin temel ikiliğine ilişkin olarak, bu durum korunmuş mezmurlarda açıkça ifade edilmemektedir. Ancak bu olduğu kabul edilir ve her iki kuvvet de tasvir edilir. Özellikle, Işık Ülkesi ile ilişkili olan ve Aeon'ları ile Işıkların gizli Babası tarafından yönetilen çok çeşitli Işık tanrıları ortaya çıkar.27 P.Kellis II Gr. 92'de "Işıkların temeli", "gizli" ve "kendi kendini oluşturan" Baba'ya, yani Maniheizt panteonunun baş tanrısına yönelik bir ilahi bile bulunmaktadır. Elbette her türlü tanrısallığın ve iyiliğin nihai kaynağı olmasına rağmen, o uzak bir figürdür ve günlük ibadeti çekme ihtimalinin düşük olduğu varsayılabilir, bu nedenle onun için bir ilahinin ortaya çıkışı bir miktar dikkate değerdir. Şeytani Madde ve oğulları ortaya çıksa da (örneğin T.Kellis II Kıpti 1A), daha az ilgi görüyorlar. Aralarındaki ilk savaş ve dünyanın kuruluşu bazı ayrıntılarıyla anlatılıyor. Birkaç metin, Işığın Karanlığa inişinden, onu yenmek için bir stratejinin parçası olarak söz eder.28 Bu mücadeleye katılan tanrılar, çok çeşitli mezmurlarda karşımıza çıkar.29 P.Kellis VI Gr. 97B.I özellikle dikkat çekicidir. Burada korunan mezmur, alçalan kozmik Ruh'un dişi kişileştirilmesine adanmıştır ve (diğer) çarpıcı ayrıntılara sahiptir: belirsiz 'Işıkların Sevgilisi'nin adı, kozmosu koruyan, her biri kendi 'kanonik' erdemine30 sahip olan beş 'Yaşayan Ruhun Evlatları' listesinin bir kısmı ve savaştan sonra Işığın Karanlıktan ayırmak için bir sınırın ortaya çıkışına dair nadir efsane: 'Işıkların Sevgilisi'nin adı korunmuştur: 'Dünya için bir duvar'. çağlar boyu ışık kendini oluşturdu' (II.4-5r). 'Kozmik' efsaneler ortadayken, mezmurlar daha çok Işığın hapsedilmiş haliyle ele alır. Birçoğu, bireysel ruhlar, acı çeken dünya ruhu ve tanrılar arasındaki akrabalığa atıfta bulunur: ya doğrudan akrabalık iddiaları yoluyla ya da dünya ruhunu oluşturan beş Işık Elementinin tasvirleri yoluyla ve onların sıkıntılarını bireysel ruhunkıyla özdeşleştirerek.31 Medinet Madi Mezmur 246, bir kısmı P.Kellis II Kıpti'de korunmuştur. Şekil 1A, dünya ruhunun çektiği acının, bunun maddi dünyada nasıl bölünüp yayıldığına çağrıştıran bir tasvirini veriyor: 27 P.Kellis II Copt. 1A ve 1B; P.Kellis II Gr. 92; P.Kellis VI Gr. 97B.I. 28 P.Kellis II Kıpti. 1A ve 1B; P.Kellis II Gr. 97B.I. 29 Hayatın Anası (P.Kellis II Kıpti. 1B, P.Kellis II Gr. 92), İlk İnsan (P.Kellis II Kıpti. 1A, 2C1), Işıkların Sevgilisi (P.Kellis VI Gr. 97B.I) ve 'Yaşayan Ruhun Beş Oğlu' ('Hamalcılar') (T.Kellis II Kıpti. 7; P.Kellis VI Gr 97B.I). 30 Bunlar önem sırasına göre şunlardır: Görkemin Bekçisi, Onur Kralı, Işığın Adamas'ı, Görkem Kralı ve Omophoros (Atlas). Ne yazık ki, yalnızca Şeref Kralının adı ve iki 'erdem' korunmuştur (Şeref Kralıyla ilişkilendirilen 'büyük düşünce' ve Adamas'la ilişkilendirilen 'büyük içgörü'). 31 Akrabalık iddiaları için bkz. P.Kellis II Kıpti. 1A, 2C1; Elementlere ilişkin referanslar için bkz. T.Kellis II Copt. 7; P.Kellis II Kıpti. 1A, 1B, P.Kellis VI Gr. 97B.I. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 206 ---

186 Bölüm 7 Madde ve oğulları beni böldüler... Ben her şeydeyim, Ben gökleri taşıyorum, Ben temelim, Ben yeryüzünü destekliyorum, Ben parlayan, ruhlara neşe veren Işığım. Ben dünyanın hayatıyım: Ben tüm ağaçlardaki sütüm: Ben Madde 2'nin oğullarının altındaki tatlı suyum. 54.17-30, kısaltılmış Elementlerin 'kanonik' dizisi bile (yani hava, rüzgar, ışık, su ve ateş) P.Kellis II Copt. 1B. Hain şeytani güçler ve bunların insan vücudundaki faaliyetleri de açıkça görülmektedir.³² T.Kellis II Kıpti'de kısmen korunan Medinet Madi Mezmur'u. 2A2, Mezmur 68, özellikle bu konu üzerinde durmaktadır: Sizin (m.sg.) giydiğiniz bu beden, karanlığın derinliğidir [...] bütün dürüstler, onlar acı çekmişler, [onlar...] bu bedende baskı görmüştür. Karanlığın yarattığı bu tutku evidir [...] bu et yığınları, bu canavarlar [...] Çok yüzlü bir iblis, yedi [başlı] bir ejderhadır. Pek çok benzerlik, pek çok kötülük, bir yer... Mahvolma işi, [giydiğimiz karanlığın...] giysisidir, onlar (?) ile bağlanmıştır [...] 1 Mez. 97.13-22, çev. Gardner Medinet Madi versiyonunda, bu kıtanın son parçalı satırı bedenın şeytani yaratılışına gönderme yaparken, takip eden satır onunla bağlantılı günahlara gönderme yapıyor (1 Mez. 97.23-25). P.Kellis II Kıpti. Hatta 2B'de telafisi mümkün olmayan kötü bir yaratığın bir örneği bile yer alıyor: akrepler.³³ Ancak en yaygın tema, ruhun serbest bırakılması ve yükselişidir. Burada da mezmurlar, bu sürece bağlı belirgin Maniheizt ayrıntılara kapsamlı bir aşinalık göstermektedir. Bunlar, ruhun esaretten kurtulduktan sonra aldığı Işık Diademi veya 'taç' gibi ilahi varlıkları ve ruhun kendi 'imgesi' veya 'formu' hakkındaki görüşünü içerir.³⁴ Güneş ve Ay'ın rolüne ilişkin çeşitli referanslar vardır: ruhların yükseldiği 'Işık Gemileri' veya 'Kuleler'.³⁵ Işık parçacıklarının dünyadan serbest bırakılmasında rol oynayan 'küre'nin işleyişi ve bunların Dünya'ya yükselişi. atmosfer, 32 T.Kellis II Kıpti. 2A2, 7; P.Kellis II Kıpti. 1A, 2C1. 33 Görünüşe bakılırsa akrep, Maniciler arasında saf kötülükten oluşan bir yaratığın en sevilen örneğiydi; cp. De mor. 2.8.11. Belki de ünlü akrep ve kaplumbağa benzetmesi bu seçimi etkilemiştir. 34 T.Kellis II Kıpti. 2A4, 2C1; P.Kellis II Kıpti. 1A. 35 'Işık Gemileri' için bkz. T.Kellis II Kıpti. 6, P.Kellis II Kıpti. 1A; 'Kuleler' için bkz. T.Kellis II Kıpti. 7. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 207 ---

187 adet Maniheizt Kitap bulunmuştur.³⁶ P.Kellis II Kıpti'de çarpıcı bir görüntüyle yakalanmıştır. 1A1, kozmosun Işığı nasıl serbest bıraktığını anlatıyor: 'Işıklar [hayatı] arındırırken, Küre hızla dönüyor' (II.6-8).³⁷ Bireysel ruhların Işık Ülkesine taşınmak için birleştiği son zaman 'heykeli' olan Kusursuz Adam, T.Kellis II Kıpti'de görülür. 7. Son olarak, mezmurlar kilise topluluğunun temel yönlerine ilişkin bilgiyi ortaya koymaktadır. Mani'den hem ismiyle hem de Paraklet sıfatıyla bahsediliyor. Onun 'alfa'dan [omegaya]' İncili, T.Kellis II Kıpti'de övülmektedir. 7 (I.42).³⁸ Kendisi muhtemelen bazı kısaltılmış mezmurların muhatabıydı ve onun işkencesi ve ölümünden bazı kısaltılmış mezmurların korunan kısımlarında bahsediliyor.³⁹ Kilise birçok kez 'Paraklit Kilisesi' olarak anılır.⁴⁰ Paraklit onun kurucusudur, Mezmur 261'de (2 Mezmur 75.30) ifade edildiği gibi Kutsal Kilise'de 'Bilgi Ağacını diken' kişidir. T.Kellis II Kıpti'de kısmen korunmuştur. 6. Aynı mezmur, Seçilmişlerden 'Tanrı'nın Seçilmişleri' olarak söz eder ve onları 'Kilise'de bulunan Tanrı'nın hizmetkarları' olarak tanımlar (2 Mez. 75.28-29). Bir Bema-Mezmur, Mezmur 222, T.Kellis II Kıpti'de kısmen korunmuştur. 4a; hem festivalin kendisi hem de bununla bağlantılı günah çıkarma pratiğinin yanı sıra (bizim için) daha belirsiz olan "sağ elin selamlanması" ve onun efsanevi arka planı hakkındaki bilgiyi ortaya koymaktadır.⁴¹ 2.2 Dualar Kellis'ten altı metin, editörleri tarafından "dualar" olarak etiketlenmiştir. Bunlardan biri Kıpti, beşi ise Yunancadır.⁴² Yunanca metinlerden üçü oldukça kısa veya eksiktir.⁴³ Aşağıda üç önemli metne daha odaklanacağız; P.Kellis II Kıpti. 2A5, P.Kellis VI Gr. 98 ve P.Kellis II Gr. 91, her biri ayrı ayrı ele alınır. P.Kellis VI Gr. 98, aşağıda göreceğimiz gibi "günlük dua" olarak adlandırılan bu duanın bizzat Mani'nin bir eseri olarak tanımlanabilmesi nedeniyle özellikle ilgi çekicidir. 36 Atmosfer, T.Kellis II Kıpti. 2C1; küre için T.Kellis II Kıpti. 4a; P.Kellis II Kıpti. 1A. 37 Bu nedenle Allberry'nin Medinet Madi Mezmur 246'yı bu noktada yeniden yapılandırması (2 Mez. 55.7-8) değiştirilmelidir. 38 Ayrıca bkz. T.Kellis II Kıpti. 4a. 39 Muhatabı olarak Mani için bkz. T.Kellis II Kıpti. 2B2; ölümü için T.Kellis II Kıpti. 2A1 (ve belki 2A4). 40 T.Kellis II Kıpti. 2A2, 4a, 6. 41 T.Kellis II Kıpti. 2A3, P.Kellis VI Gr. 97B.I. 42 Kıpti: T.Kellis II Kıpti. 2A4; Yunanca: P.Kellis I Gr. 88; P.Kellis II Gr. 91, 93(?), 94; P.Kellis VI Gr. 98. 43 P.Kellis II Gr. 93 çok parçalıdır, P.Kellis I Gr. 88, ahşap bir tahta üzerinde kısa bir duadır ve P.Kellis II Gr. 94 yine tahtaya yazılmış, Işıkların Büyük Babası'nı (Gonis ve Römer, 'Ein Lobgesang') öven kısa bir metindir. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 208 ---

188 Bölüm 7 2.2.1 Ruhun Yükselişi İçin Bir Dua: T.Kellis II Copt. 2 A5 Öncelikle ahşap kodeks T.Kellis II Kıpti'den A5 metninde dikkat çekici bir dua daha bulunmaktadır. 2 (aynı zamanda altı veya daha fazla kısaltılmış mezmur içeriyordu, yukarıya bakın). Dua, Işık Ülkesine yükselişinden önce ve yükseliş sırasında bir dizi Maniheist tanrıyı çağıran, ölen bir ruhun bakış açısından yazılmıştır. Üçüncü Elçiye, ardından Görkemli İsa'ya (ⲓⲥⲁ ⲙⲁⲛⲓⲉⲓⲥⲁ), ardından iki tanrıya, Işık Zihnine ve Işık Bakiresi'ne bir çağrıyla başlar. Mani, Gerçeğin Ruhu (ⲙⲁⲛⲓ ⲙⲁⲛⲓⲉⲓⲥⲁ ⲙⲁⲛⲓⲉⲓⲥⲁ ⲙⲁⲛⲓⲉⲓⲥⲁ), konuşmacıya bilgisini bahsettiği için övülür, ruhu imanıyla güçlendirdi ve onu emirleriyle tamamladı. Bu tanrıların tümü, insanların kurtuluşu için Işığın dünyaya inmesiyle bağlantılıdır ve diğer Maniheist kaynaklardan bilinen 'kanonik' şemada yayılma sırasına göre listelenir.⁴⁴ Daha sonra, üç meleklerle birlikte ruhun karşılığı (ⲙⲁⲛⲓⲉⲓⲥⲁ) ortaya çıkar ve ona ölüme karşı zaferi simgeleyen hediyeler sunar. Ruh yükselmeye, Yargıçla buluşmaya, Sütun'da yıkanmaya ve Kusursuz İnsan'da mükemmelleşmeye başlar; yani etsiz ve günahsız olarak yenilenir ve diğer yükselen ruhlarla birleşir. Yargıç, diğer Maniheist kaynaklardan bilinen ve ruhun yolculuğunun fiziksel dünyada gerçekleştiğini belirten sözde 'Havadaki Yargıç'tır.⁴⁵ 'Yaşayan su gemisine' (ⲙⲁⲛⲓⲉⲓⲥⲁ ⲙⲁⲛⲓⲉⲓⲥⲁ), yani İlk İnsan'ın kutsadığı aya yükselir. ona ve sonra Üçüncü Büyükelçinin bulunduğu güneşe (ⲙⲁⲛⲓⲉⲓⲥⲁ ⲙⲁⲛⲓⲉⲓⲥⲁ ⲙⲁⲛⲓⲉⲓⲥⲁ). Oradan 'ilk doğru olanın' ve Işıkların Sevgilisi'nin bulunduğu Işık Ülkesine feribotla taşınır. Son olarak, son zamanlara bakan bir pasajda, Işıkların Babası kendi imajını ortaya koyuyor.⁴⁶ Gardner, terimlerin Berlin Kephalaia'da bulunanları yansıttığını ve kurtuluş tasvirinin başka yerlerde bulunanlarla uyumlu olduğunu, aslında "Maniheist dünyada dikkat çekici derecede sabit kaldığını" belirtiyor.⁴⁷ Dua, kesinlikle, Maniheist soteriolojinin zarif bir sunumudur. Aynı kodekste yer alan mezmurlar da benzer şekilde ruhun yükselişiyle ilgilidir (özellikle bkz. A4), belki de duanın özellikle bu temayla ilgili bir ibadet döngüsüne eşlik etmek üzere seçildiğini düşündürmektedir. Gardner bunun "ölüm karşısında inancı güçlendirmek için" kullanıldığını öne sürüyor.⁴⁸ 44 Jesus Splendor, Jesus Splendour'un Elçisi, Işık Zihni (ve Bakire) ve Işık Zihni'nin Mani'sinin (Paraclete ile manevi birliği içinde) bir yayılımıydı. Aşağıya bakın. 45 Örn. keph. 28, burada Havadaki Yargıç 'doğruları günahkarlardan ayırır' (1 Ke. 80.32). Ayrıca bkz. Lindt, Mitolojik Figürler, 192–93. 46 Gardner'ın işaret ettiği gibi, bu muhtemelen bu olayın şiirsel bir öngörüsüdür, bkz. P.Kellis II, 26. 47 A.g.e., 25. 48 A.g.e. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 209 ---

189 Maniheist Kitaplar Ancak duanın kullanımı daha fazla yoruma ihtiyaç duyar. Yakın zamanda metnin bir Seçilmiş inisiyasyon ritüelinin parçası olarak kullanıldığı ileri sürülmüştür.⁴⁹ Elbette, konuşmacı bir Seçilmiş olabilir: ruhun elde ettiği mükemmellik ve özgürleşme genellikle onlara ayrılmış olarak görülür. Eğer öyleyse, belki de bu parçayı (ve tüm kodeksi?) halk tarafından kullanılmayan, Seçilmişlerin koruma alanı olarak görmeliyiz. Öte yandan, Denetçilere Seçilmişlerin davranışını taklit etmeleri ve sonunda aynı hedefe varmaları tavsiye ediliyordu. Her ne kadar Denetçilerin genel olarak kurtuluşa ulaşmadan önce Seçilmiş olarak reenkarne olmaları gerekse de, Berlin Kephalaia'nın 91. bölümü, mükemmel davranan Denetçilerin hala 'tek bedende', yani reenkarne olmaya gerek kalmadan nasıl serbest bırakılabileceğini açıklıyor (1 Ke. 228.20-229.20). Herkesin arzu etmesi gereken bu kurtuluşa ilişkin bilginin onlardan gizlenmiş olması her halükarda olası değildir. Duanın, bir Denetçi veya bir grup Denetçi tarafından, kodeksin muhtemel ayinle ilgili işlevine uygun olarak, hep birlikte okunmasının önünde hiçbir engel yoktur. 2.2.2 Günlük Dua: P.Kellis VI Gr. 98 veya 'Yayılların Duası' Ev 3'ün arka avlusunda bulunan ahşap bir pano, P.Kellis VI Gr. olarak yayınlanan 'Yayılların Duası' (Εὐχὴ τῶν προβολῶν) başlıklı iyi korunmuş bir metin içeriyordu. 98. Gardner, "üretim, format ve el yazısı açısından bu parçanın genel olarak çağdaş papirüs dualarından üstün olduğunu" belirtir.⁵⁰ Bu, Kellis'teki Maniheist edebiyatın en önemli buluntuları arasındadır: Mani'ye atfedilebilecek bir eserin Yunanca çevirisi. Öyle bile olsa, metin büyük ölçüde uzmanlaşmış Maniheist (veya Hristiyan) terminolojiden yoksundur. Bu nedenle Maniheist kökeni, bunun daha ziyade Hristiyanlık öncesi bir gnostik metin olarak görülmesi gerektiğini savunan Alexander Khosroyev tarafından sorgulanmıştır.⁵¹ Ancak, Fernando Bermejo-Rubio tarafından desteklenen Maniheist bir arka plan Gardner tarafından muhafaza edilmiştir.⁵² Bu metni P.Kellis VI'da yayınladıktan kısa bir süre sonra Gardner, bunun Küçüklere Övgü'nün sonuna eklenen bir dua ile özdeşleştirilebileceğini keşfetti, bölüm Turfan'dan bir mezmur dizisinin Desmond tarafından düzenlenmesi 49 Örneğin bkz. Julia Iwerson, 'A Manichaeian Ritual of Ascent? T. Kell'in Tartışması. Kıpti. 2 A 5', Zur lichten Heimat: Studien zu Manichäismus, Iranistik und Zentralasienkunde im Gedenken an Werner Sundermann., ed. Turfanforschung Takımı (Wiesbaden: Harrassowitz, 2017). 50 P.Kellis VI, 111. 51 Alexander Khosroyev, 'Zu einem manichäischen (?) Gebet', Il Manicheismo'da. Nuove prospettive della ricerca, ed. Alois van Tongerloo ve Luigi Cirillo (Turnhout: Brepols, 2005). 52 P.Kellis VI, 112-15; Fernando Bermejo-Rubio, 'Εὐχὴ των προβολων (P. Kell. Gr. 98)'in Maniheist Doğası Üzerine Ek Açıklamalar', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 168 (2009). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 210 ---

190 Bölüm 7 Durkin-Meisterernst ve Enrico Morano.⁵³ Üstelik bu dua, bizzat Mani'ye atfeden el-Nedim tarafından anlatılan bir dua ile de özdeşleştirilebilir.⁵⁴ Bu dua, el-Nedim'e göre Denetçiler tarafından günde dört kez ve Seçilmişler tarafından günde yedi kez kılınırdı ve bu nedenle Günlük dua olarak bilinir. Müridler yıkanır, gündüz güneşe, gece ise aya yönelir, dua ederken secdeye kapanırlardı. Al-Nedîm bunu on iki (alt) namaz ve secdeden ibaret olarak tanımlamış ve bunlardan ilk altısının metnini vermiştir. Roma dönemi için, dua daha önce Augustinus'un sözlerinden biliniyordu ve o zamandan beri Kephalaia'da da buna bir gönderme bulunmuştur (1 Ke. 376.22-29).⁵⁵ Ancak metnin tamamı yalnızca Kellis'te bulunmaktadır. Kuşkusuz, Nedim'in zikrettiği on iki ayetten sadece onunu içermektedir. Gardner'ın işaret ettiği gibi, bu muhtemelen üçüncü ila on ikinci ayetlerin çeşitli tanrılara yönelik olmasına rağmen, en-Nedim tarafından verilen ilk iki ayetin Mani'nin onuruna yazıldığı ve dolayısıyla orijinal olarak duanın bir parçası olmadığı gerçeğiyle açıklanabilir. Kellis metni yalnızca Mani'nin yazdığı on ayeti koruyor. Her biri 'İbadet ediyorum ve yüceltiyorum' (προσκυνῶ καὶ δοξάζω) ifadesiyle başlıyor ve sırasıyla tanrıların bir listesini övüyor. Bunlar: 1. Çağların 'temelini' (συστάσιν) mükemmelleştiren (II.7-8) ve 'her lütfun, yaşamın ve gerçeğin temeli (σύστημα)' olan Işıkların Babası (II.13-14). 2. Tüm tanrıların (θεούς), meleklerin, görkemlerin, aydınlatıcıların, güçlerin topluluğu; bunların hepsi 'kutsallık içinde varlığını sürdürür ve onun ışığıyla beslenir, tüm karanlıklardan ve kötülüklerden arınır' (II.19-22). 3. 'Karanlığı (τὸ σκότος) ve onun her şeyden önce olanla savaşmak isteyen kibirli güçlerini' (II.26-29) bastıran parlayan melekler. Dünyayı düzene soktular ve ona 'aşağılamanın temelini (συστάσιν) bağladılar (II.32-33). 4. Çağlardan beri gelen ve gizemleri yorumlayan, tüm ırklar adına ve tüm dillerde gerçeği yalandan, ışığı karanlıktan, iyiyi kötünden, doğruyu kötünden ayıran 'parlayan akıl, kral, Mesih' (II.34-35). 5. "Yukarıda ve aşağıda emredilen her şeyi diriltten" Yaşayan Tanrı (II.57-59). 53 Şimdi yayınlandı. Bkz. Durkin-Meisterernst ve Morano, Mani'nin Mezmurları, xvii. 54 İain Gardner, 'Maniheist Ritüel Uygulaması'; "'Saf Bir Kalp ve Doğru Bir Dille": Maniheist Günlük Dualar Metninin Kurtarılması', Journal of Late Antiquity 4, no. 1 (2011). 55 Gardner, "'Saf Bir Kalple'", 85-86. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 211 ---

191 Maniheist Kitaplar 6. Işık verenler, "hem güneş, hem ay, hem de içlerindeki erdemli güçler, bunlar bilgelikle düşmanları yener ve tüm düzeni aydınlatır, hepsinden önemlisi dünyayı denetler ve yargılar ve ruhlar arasındaki muzafferleri büyük ışık çağına yönlendirir" (II.60-69). 7. Beş büyük ışık (τὰ μεγάλα πέντε φῶτα), 'onun aracılığıyla her şeyde güç ve güzelliğin, ruhun ve yaşamın bulunduğu' (II.73-75). 8. 'Yaratılışı destekleyen (δημιούργημα)' tanrılar (II.80-81). 9. Evreni yöneten, şeytanları bastıran ve doğruluğu koruyan parlayan melekler. 10. Tüm doğrular (δικαίους) - var olan, var olan ve var olacak olanlar - 'ta ki tapındığım, yücelttiğim ve isimlerini verdiğim herkes bana yardım etsin ve beni lütüfla kutsasın ve beni her türlü zincirden, her türlü zorlamadan, işkenceden ve reenkarnasyondan (μετενσωματώσεων) kurtarsın ve bana bağışlasın büyük ışık çağına erişim" (II.103-113). Bu özet, duanın, bireyle en alakalı tüm Maniheist mitsel şemanın sıkıştırılmış bir sunumunu içerdiğini göstermeye yeterlidir: Işık ve Karanlığın karışımından ruhun yükselişine ve "büyük ışık çağına" kadar. Kuşkusuz, dünyayı düzenleyen ve ruhlarını özgürleştiren olumlu, ilahi güçlere vurgu yapılırken, karanlığın güçlerine çok az ilgi gösteriliyor. O halde karakteristik Maniheist düalizmin küçümsendiği düşünülebilir. Ancak Bermejo-Rubio'nun işaret ettiği gibi metin, her biri ilişkili 'güçlere' sahip olan iki kökten farklı 'temel' (her ikisi de sistazis olarak adlandırılır) arasında bir karşıtlık olduğunu varsayar.⁵⁶ Elbette, Işığın üstün ve bir anlamda önce kabul edildiği bir 'asimetrik düalizm'i tasvir eder, ancak bu Maniheist metinler için yaygındır.⁵⁷ Işık tanrıları 'tanrılar' olarak ve Babadan gelen yayılımlar olarak tanımlanır. Işığın (dünyadaki) arıtılması ve Karanlıktan ayrılması gerekir ve böylece tanrılar dünyayı Karanlıktan inşa eder, kötülüğü kontrol altında tutar ve ruhları kurtarmak için inerler. 'Parlayan akıl, kral, İsa' hakkındaki uzun bir pasaj, kurtarıcı-tanrısallığın çoklu yayılımlar yoluyla dünyaya kademeli olarak inmesi fikrine gönderme yapabilir veya belki de bu fikrin öncüsü olabilir.⁵⁸ Güneş ve Ay'ın kendisi de ilahidir ve ⁵⁶ Bermejo-Rubio, 'Further Remarks', 223-24. ⁵⁷ Age. Ayrıca bkz. Concetta G. Scibona, 'Mani'nin Dualizmi Ne Kadar Tek Tanrılıdır? Bir Kez Daha Maniheist Gnosis'te Tektanrıcılık ve Düalizm Üzerine', Numen 48, no. 4 (2001): 455-56. ⁵⁸ P.Kellis VI, 126. Berlin Kephalaia'da bulunan soteriolojik yayılımların ayrı aşamalara bölünmesine ilişkin bir ön düzenlemeye burada zaten sahip olabiliriz: P.Kellis VI Gr. 98, Akıl, Kral, Mesih, 1) dış çağlardan, 2) önce yukarıdaki yaratılmış gerçekliğe, 3) sonra aşağıdaki yaratılmış gerçekliğe, 4) sonra her dildeki tüm ırklara gelmiştir. Keph. 7 (1 Ke. 34.13-36.26) Büyüklüğün gizli Babasına ek olarak soteriolojik yayılımları şu şekilde listeler: Üçüncü Elçi, 'Işıkların Kralının modeli' > İhtişamlı İsa, Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 212 ---

192 7. Bölüm, ruhların 'büyük çağ'a girmeden önce yükseldiği 'bilgelik' ve 'yargı'dan sorumlu (İhtişam İsa ve Üçüncü Elçi'yi ima eden) tanrıları barındırır. Ruh ve yaşam, dünyada beş büyük ışık, yani tuzağa düşmüş Işık Elementleri aracılığıyla varlığını sürdürür.⁵⁹ Taraftarlar, tanrıları övmenin yanı sıra, ruhlarını 'tüm zorlamalardan, işkencelerden ve reenkarnasyondan' kurtarmaya aracı olan Seçilmişleri de yüceltirler. Kuşkusuz, Medinet Madi geleneklerinden bilinen pek çok tanrı özel olarak isimlendirilmemekte veya farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır.⁶⁰ Gardner'ın iddia ettiği gibi, muhtemelen Mani'nin kendisi tarafından, dua yazıldığında terminolojinin hâlâ şekillendirilmekte olduğu muhtemeldir. Dinin hızla "Mani'nin iddia ettiğinden farklı bir şeye"⁶¹ dönüştüğü iddiasına katılmasam da, teknik kelime dağarcığının ve sistematik öğretilerin yavaş yavaş geliştiği fikri sağlam temellere dayanıyor. Duayla ilgili uygulamalarda da bazı değişiklikler olduğu görülüyor. Bu, Mani'ye ithaf edilen ayetlerin bulunmaması ve Kellis metninin sonundaki şu talimatın göstergesidir: 'Bu duayı günde en az üç defa sık sık kılana ne mutlu' (II.124-126).⁶² Günlük üç namazın sayısı bir Part Turfan parçası tarafından da belirtilmektedir ve dolayısıyla en-Nedim'in duanın günde dört defa okunduğu iddiası (Denetçiler tarafından) muhtemelen daha sonraki bir gelişmeyi yansıtmaktadır.⁶³ Ancak terminoloji ve uygulamada değişiklikler olsa bile, inancın temel kavramları zaten namazda mevcuttu. 'onun aracılığıyla sonsuz yaşam verilecek' > Işık Zihni, 'tüm havarilerin babası' > 'ara sıra gelip bedensel kiliseyi üstlenecek' olan Işık Havarisi. Bu, P.Kellis VI Gr.'deki aşamalarla uyumludur. 98 (Büyükülüğün Babası hariç): 1) Güneşte bulunan Büyükelçi, yani 'dış çağlara' açılan kapı; 2) İsa'nın aydaki görkemi, göksel 'yukarıdaki yaratılmış gerçeklik'; 3) dünyevi 'aşağıdaki yaratılmış gerçeklikte' aktif olan Işık Zihin; 4) farklı insanlara gönderilen Işık Havarilerindeki tezahürü. 59 Alexander Khosroyev ("Zu einem manichäischen (?) Gebet") bunları beş gezegen olarak tanımlamayı savundu, ancak bkz. P.Kellis VI, 113-14; ve bkz. Bermejo-Rubio, 'Diğer Açıklamalar'; Gardner, "Saf Bir Kalple". 60 Örn. 'Yaşayan Ruh' yerine 'Yaşayan Tanrı' (ibid., 126); Işık Zihin için 'parlayan akıl, kral, İsa' (ve diğer soteriolojik tanrılar, bkz. yukarıda n.58); 'Beş Işık Elementi' için 'beş ışık'; ve dünyayı tutmakla ve korumakla görevlendirilen tanrılar için 'Yaşayan Ruhun Oğulları' gibi unvanlar yerine 'tanrılar' ve 'parlayan melekler'. 61 Gardner, "'Saf Bir Kalple'", 98-99. 62 Başlangıçta, Gardner biraz tereddütle bu satırı 'en azından her üç günde bir' şeklinde tercüme etti (P.Kellis VI, 127-28), ancak bu çeviri artık geçerliliğini yitirmiştir. Bkz. Gardner, 'With a Pure Heart', 97. 63 Uygurların ortak itirafı olan Xuastvanift'te de dördü bulunur. Gardner, "'Saf Bir Kalple'", 97. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 213 ---

193 Maniheist Kitaplar 2.2.3 Aydınlik Zihne Bir Dua mı? P.Kellis II Gr. 91 Son olarak, P.Kellis II Gr. olarak yayınlanan bir papirüs bifoliumunda yer alan kısa ama tam iki parçalı bir duayı not edebiliriz. 91.64 İlk bölüm (II.1-18) bir veya birkaç tanrıya bir dizi başlıkla hitap eder: 'ilk doğan söz', 'entelektüel insanın babası', 'hayatın annesi', 'ilk havarilik', 'aydınlatıcıların ihtişamı', 'kutsal ruhumuz', 'kilisenin tuzu' ve 'iyiliğin pilotu'. İkinci bölüm, başka bir lakaplar dizisiyle ('sende kemâl etmiş olanlar', 'sen de ayık olanlar' vb.) 'biz' adına 'senin (sg.) sadık' olmaya 'lâyık' kılınmaya çağrıda bulunuyor. Başlıkların birçoğu Işık Zihne uygundur: Gardner ve Worp'un işaret ettiği gibi özellikle 'entelektüel insanın babası' ve 'kutsal ruhumuz'⁶⁵ ama aynı zamanda 'İlk Havarilik' (örneğin 1 Ke. 35.21-24) ve 'pilot' (örneğin 2 Mez. 161.5-6). Ayin yemeği sırasında Seçilmişlerin bedenlerindeki Işık Zihninin faaliyetleri 'kilisenin tuzu' ifadesini de açıklayabilir. O halde parça, önemi belgesel mektuplarda da açıkça görülen bu tanrıya adanmış bir dua olabilir. Ancak 'Hayatın Anası' farklı bir Maniheist tanrıyla doğrudan özdeşleştirilebilir. Gardner ve Worp, eserin basitçe popüler bir bağlılığın bir parçası olabileceğini öne sürüyorlar.⁶⁶ Ancak önerilebilecek alternatif bir yorum, yazarın, sonuçta farklı tanrıların bir ve aynı olduğu, yani aktif, ilahi Işık olduğu fikrini ima etmek için yan yana koymalar ("ilk doğan" ve "baba", "baba" ve "anne") kullanmasıdır. 2.3 Mani'nin Mektupları Dördüncü yüzyıl Kellis'indeki takipçileri gibi Mani de hevesli bir mektup yazarıydı. Mektupları geç antik çağda ün kazandı, özellikle de Kilisesinin kanonik yazılarının bir parçası olarak toplanıp tanıtıldığı için.⁶⁷ Berlin Kephalaia'nın bir bölümünde Mani'nin eserleri, çeşitli tanrılardan topluluğa verilen hediyelere benzetiliyor. Yaşayan Müjde Üçüncü Elçi'den, Hazine Şan Sütunu'ndan, İnceleme, Gizemler ve Devler'in tümü Işık İkizindendi. Son olarak, 'sizin için zaman zaman yazdığım tüm Mektuplar: onlar benim hediyelerim ve hediyelerimdir'.⁶⁸ O halde bu çalışma, 64 Buradaki editörler İain Gardner ve Klaas A. Worp, Ludwig Koenen'in metinde bir ölçü düzeni önerdiğini, bunun da potansiyel olarak bunun aslında bir mezmur olabileceğini ima ettiğini bildirmektedir. P.Kellis II, 132 n.417. 65 Age., 136. 66 Age. 67 Bazı yeni çalışmalar için bkz. Werner Sundermann, 'A Manichaean Collection of Letters and a List of Mani's Letters in Middle Persian', New Light on Manichaeism, ed. Jason D. BeDuhn (Leiden: Brill, 2009); Gardner, 'Mani'nin Mektupları Üzerine Bazı Yorumlar'. 68 1 Ke. 355.15-17, çev. Gardner ve Lieu, Maniheist Metinler, 154. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 214 ---

194 7. Bölüm, Mani'nin kendisiyle yakından bağlantılıydı: belki de diğer yazılarına göre daha az ilahi bir ilham kaynağıydı ve bir vaiz ve topluluk organizatörü olarak yaptığı çalışmalarla daha yakından uyumluydu. Aslına bakılırsa, içeriği esas olarak toplumsal disiplinle ilgili gibi görünüyor.⁶⁹ Onuncu yüzyılda bir nüshası hâlâ dolaşımdaydı, çünkü el-Nedim hâlâ diğer erken dönem kilise liderlerinin mektuplarıyla birlikte tek tek mektupların adlarını listeleyebiliyordu; toplam 76 mektup vardı.⁷⁰ Medinet Madi'de büyük bir Mektuplar kodeksi bulundu, ancak daha sonra kayboldu. Bu kodeksten yalnızca birkaçı, çoğunlukla yayınlanmamış yaprak bugün bilim adamlarının elindedir.⁷¹ Kellis'teki bu çalışmadan kaynaklanan parçaların keşfi bu nedenle büyük önem taşımaktadır. Edebi nitelikteki mektupları ('mektuplar') içerdiği belirlenen iki kodeksin parçaları P.Kellis VI Copt. olarak yayınlandı. Kellis edebi metinlerinin ikinci cildinde 53 ve 54.⁷² Bunlar Ev 3'te, aynı zamanda belgesel mektupların da bulunduğu odalarda (Oda 6 ve 3) bulundu, ancak hem stil hem de içerik bunların Mani'nin, büyük olasılıkla Mektuplarının edebi eserlerine atfedilmesi gerektiğini gösteriyor. İçerikleri, muhtemelen bu çalışmayı daha genel olarak karakterize eden iç çatışmalar ve disiplin ve endişeler gibi pastoral meseleler üzerinde yoğunlaşmıştır.⁷³ Gardner ayrıca, Mektuplar'ın Mani'nin otantik Hristiyan sesini ortaya çıkardığını ileri sürerek, kendisini öncelikle gelişmiş Maniheizt Kilisesi'nde bulunan mükemmel Havarî olarak değil, "İsa Mesih'in Havarisi" olarak gördüğünü öne sürmektedir: Açık hipotez, Mani'nin merkezde ve dinin pınarı olarak konumlandırılmasıdır. Bu, kesinlikle ölümünden sonra yavaş yavaş gelişen bir konudur... Mani, yalnızca Kephalaia ve benzerlerinin skolastik geleneğinde, bir dizideki son veya kesin vahiy anlamında 'havarî' haline gelir; İsa ise yalnızca daha öncekilerden biridir.⁷⁴ Daha 'ileri' Maniheizt literatürden ziyade Mektupların kullanılması, Kellis'teki topluluğun, Mani'yi, öğretileri öncelikle ahlaki ve pratik olan bir Hristiyan lider olarak gördüğünü ve sınırlı 69 Çin Özeti'nin üçüncü makalesinde yer alan bir açıklama, onun eponimlerinden birinin 'disiplinin kutsal kitabı' olduğunu söylüyor. Gardner ve Lieu, Maniheizt Metinler, 156. 70 Çeviri: Reeves, Prolegomena, 115–20. 71 Mektuplarla ilgili diğer korunmuş materyallerle birlikte bunlar İain Gardner ve Wolf-P tarafından düzenlenmektedir. Funk. Bkz. Gardner, 'Mani'nin Mektupları Üzerine Bazı Yorumlar', 177 n. 15. 72 P.Kellis VI, 14–15. 73 Gardner, 'Mani'nin Mektupları Üzerine Bazı Yorumlar', 177. 74 P.Kellis VI, 78; ve bkz. Gardner, 'Mani's Religious Development'. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 215 ---

195 Maniheist Kitaplar onun kozmolojisine ve kurumsallaşmış Kilisesine ilgi duyuyor. Ancak aşağıda göreceğimiz gibi, bu mektupların hem etik hem de pratik kaygılarını, Mani'nin kendi rolünü ve bir bütün olarak toplumu çerçeveleme şekli bu tabloyu karmaşık hale getiriyor. 2.3.1 Disiplin ve Ruh: P.Kellis VI Copt. 53 Mani'nin Mektuplarının bir parçası olduğu tespit edilen parçaların çoğu, P.Kellis VI Kıpti olarak adlandırılan tek bir kodekse aittir. 53. Kodeks, Mani'ye atfedilen tüm harfleri içerecek kadar büyük değildir; muhtemelen daha geniş bir külliyattan bir seçki içeriyordu.⁷⁵ Kodeksin çoğunlukla süreksiz kısımlarından on bir yaprak, en az üç farklı harfe ait materyalle birlikte ona tahsis edilmiştir. İçeriği temel olarak Gardner geçici olarak bu mektuplardan ikisine sırasıyla 'Hastalık mektubu' ve 'Düşman mektubu' adını verdi ve Hastalık mektubunun başka bir yerde On Kelimenin Mektubu olarak bilinen bir yazıyla bazı benzerlikleri olduğuna dikkat çekti.⁷⁶ En iyi korunan yapraklar Hastalık mektubuna atananlardır (12, 1, 6, 31-34 ve 51/52. sayfalar, Gardner'ın yeniden inşası). Adı kaybolan yazar kendisini 'Jesus Chrestos'un havarisi' olarak tanımlıyor. Adı da kaybolan bir adama ve yanındaki kardeşlere hitap eder (P.Kellis VI Kıpti. 53,12.1-6). 'Baba, Gerçeğin Tanrısı'ndan söz eder ve kendi otoritesine vurgu yaparak muhataplarını kendi içinde mühürlediğini iddia eder (12.13-14). Bu özellikler Mani ile özdeşleşmeyi kesin kılmaktadır. Mektup gövdesinin korunmuş ilk bölümünde (31-34. sayfalar), muhatapı tarafından gönderilen bir mektupla daha da kötüleşen, muzdarip olduğu korkunç bir hastalığı anlatıyor. 31. yaprağın çoğunlukla okunamayan orta bölümünde 'kutsalların cemaati' (31.12) ve 'haset ve çekişme' (31.16) sözcükleri okunabiliyor: konu cemaat içi çatışma gibi görünüyor. Bir sonraki sayfada, muhatapın önceki bir mektupta topluluğun başka bir üyesine karşı (kötü) sözler söyleyen bir taraftardan şikayetçi olduğu açıkça görülüyor (32.1-5). Mani şimdi, suçlunun bir kişiyi yaralayarak farkında olmadan 'tüm doğruluğu ve dindarlığı' (32.8) yaraladığını söyleyerek yanıt veriyor. Muhatap, suçluyu bu günahıtan uzaklaştırmak için onunla yumuşak bir şekilde konuşmalıdır. Sonraki iki yaprak (33-34) daha parçalıdır, ancak kilise içindeki sorunlar konusuna devam etmektedir, bir pasajda şöyle yazılmaktadır: 'Çünkü kilisede güçlü olmayan bu türden insanlar vardır; daha ziyade bahaneler ve boş sözler ararlar' (33.23-25). Bu mektuba ayrılan son sayfanın 51. sayfasında Mani, (artık çoğul olan) muhataplarını, onların ideallerine uygun yaşamının gerekliliğini vurgulayarak teşvik etmeye çalışmaktadır. Bu pasaj onun toplum içindeki rolünün güçlü bir formülasyonunu içermektedir: 75 P.Kellis II, 13. Ayrıca bkz. Gardner, 'Bir Kez Daha Mani'nin Mektupları', 294-95. 76 Bu harflerin yeniden yapılandırılmasına ilişkin ayrıntılar için bkz. P.Kellis VII, 11-27. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 216 ---

196 Bölüm 7 Gençliğinizde sahip olduğunuz ilk inancınızı hatırlayın: Henüz katekümenler ve kilise yokken mezheplerin cemaatlerinde (ⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ) nasıl çalıştım. Kutsal yoksulluğun daha iyi hale getirdiği insanlar oldunuz. Şimdi, siz din adamlarını ve kiliseleri ortaya çıkardığınıza göre -söylediniz ve onlar da sizi dinlediler- mezheplere ve dünyaya karşı zafer kazanacağınız bu yoksulluğun nimetlerini mükemmelleştirmeye artık daha çok mecbursunuz. Onu tamamlamanız ve bu konuda uyanık olmanız sizin için faydalıdır. çünkü yoksulluk senin şerefindir, zaferinin tacıdır. P.Kellis VI Kıpti. 53,51.1-17 O halde yazar açıkça Mani'dir, oysa muhataplar kendi aralarında disiplin ihlaline ilişkin bir karar için ona başvuran Seçilmişlere ('katekümenleri ve kiliseleri ortaya çıkararak') liderlik ediyor olmalıdır. Yanıt olarak Mani kurucu rolüne başvuruyor: Görevine başladığı sırada din eğitimi veren bir okul ya da kilise yoktu ve "mezhepler" arasında emek vermek zorundaydı. Mani zaferlerine giden yolu hazırladığından, bu Seçilmişler iyi şanslarının kıymetini bilmeli. Burada kendi otoritesine ilişkin, daha sonraki dini kaynaklar tarafından sık sık tekrarlanan güçlü bir açıklama yapıyor: Mani, önceden var olan bir topluluğa güvenmemişti, ancak 'mezheplere' karşı kendi 'iyi seçimini' yapmıştı (örneğin 1 Ke. 16.3), kutsanmış yoksulluğun gerçek uygulamasının çoğalabileceği üstün bir Kilise yaratmıştı (örneğin 1 Ke. 13.30-14.7).⁷⁷ Benzer bir pasaj Topluluk içindeki sorunların kaynağı aynı kodeksteki başka bir mektuptan, Düşman mektubundan geliyor. Burada Mani, Mani'nin görevden alınmasını sağlamak için bazı kişilerin ona nasıl iftira atarak, görünüşe bakılırsa kıdemli bir üye olarak muhatabına geldiklerini anlatıyor: [...] kilisede kimler var [...] kimler [...] onlar (?) bana gönderdiler ve [...] bana [...] seni, onlar [seni...] kirletmek istiyorlar. Bu asla olmamalı. Şöyle düşünüyorlar: "Eğer bütün bu sözleri hocamızın (ⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ) huzuruna iletebilirsek, o onu geri çevirebilir ve (ⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ ⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ) hizmetinden çıkarabilir. (ⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ) ve kalbini kirletir". Ancak ben şunu yaptım: Bu sözleri önümde söyleyen, sizi kirletmek isteyen insanlar; Kıymetlerine göre onlara sert sözlerle gittim. P.Kellis VI Kıpti. 53,61.7-20 ⁷⁷ Ayrıca bkz. Samuel N. C. Lieu, "My Church Is Superior...": Mani's Missionary Statement in Coptic and Middle Persian', *Coptica, Gnostica, Manichaica: Mélanges Offerts à Wolf-Peter Funk*, ed. Louis Painchaud ve Paul-Hubert Poirer (Quebec: Laval University Press, 2006). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 217 ---

Mani onları iç yüzünü görüyor ve bunun yerine azarlananlar suçlayıcılar oluyor. Bu pasajı, yukarıda da ima edildiği gibi, Mani'nin bahsettiği topluluğun zaten kendi kurumlarına sahip olduğunu ve yetkililerin bir hiyerarşi içinde örgütlendiğini gösteriyor. Mani'ye dolaylı olarak uygulanan unvan olan 'Öğretmen' (𐭪𐭫𐭮), açıkça yalnızca öğrencilerin ustası değildir: bu, bir başka bakanlığını (𐭪𐭫𐭮𐭬𐭫𐭮𐭬𐭫𐭮) elden çıkarma (καθαρεύω, 'aşağılama', 'tahttan indirme') yetkisine sahip bir makamdır.⁷⁸ Başka bir yaprak, muhtemelen üçüncü bir mektuba ait, belirli bir papazın hatalarıyla ilgilidir. Benzer bir izlenim veriyor ve şöyle yazıyor: Ve sizin (sg.) [...] bir veya iki kez görevlendirdiğiniz ve bunu yapmayan [...] ve sizden öğretilerimi almayan herhangi bir papaz: Bana yazın ve onun kim veya nerede olduğunu bana söyleyin ki ben de onu tanıyayım; bu şekilde aşağılık durumda olan, çıkarlarından nefret eden bu kişi. Çünkü anlayın ki, benden önce bu papaz için bundan daha ağır bir günah yoktur: Kendisine bildirdiğim bu öğretiyi almamasıdır. Şimdi, birisi [almadığında] [...] ona [bana (bir mesaj) ve...] göndermek zorundasınız ki bileyim. P.Kellis VI Kipti. 53,81.2-15 Mani, papazın yaptığı yanlışların kendisine bildirilmesini talep eder.⁷⁹ Hastalık mektubu ve Düşman mektubundaki pasajlarda olduğu gibi, disiplin ihlalleri ve Seçilmişler arasındaki çatışmalar topluluk yapısı içerisinde ele alınmalıdır. Seçilmişlerin Denetçiler tarafından karşılıklı olarak gözlemlenmesi ilkesi, yakın zamanda BeDuhn tarafından, Seçilmişlerin disipline uygun hareket etmeleri yönündeki baskıyı artıran bir kontrol mekanizması olarak vurgulanmıştır.⁸⁰ Bu mektup, karşılıklı gözlemin merkezi bir rol oynadığı izlenimini güçlendirmektedir. Bir üst olarak Mani'nin bilgilendirilmesi ve sorun çıkaranlara karşı harekete geçmesi gerekiyordu. Taraftarlar arasındaki davranışları düzenlemek için bir gözlem ve raporlama sistemi gerekiyordu. Muhatabın bir Seçilmiş ve muhtemelen kıdemli bir üye olduğu göz önüne alındığında, bu tür bir denetimin Seçmen-Denetçi ilişkileriyle sınırlı olmadığı, tüm Kilise'ye yayılacağı düşünülüyordu. Bölüm 9'da göreceğimiz gibi, Seçilmişler arasındaki akran incelemesi Maniheist kurumsal repertuarın pratikte de merkezi bir aracıydı. ⁷⁸ Belki de burada bizzat Mani'ye atfedilen öğretmen unvanı, Kilise'nin başı ve Mani'nin "varisi" olan Archegos'un Augustinus'un De haer'deki ifadesinde neden olduğunu açıklamaktadır. (46.16), (tamamen) ayrı bir ofis değil, diğer öğretmenler arasında ilk sırada kabul edildi. ⁷⁹ Bu pasajı Berlin Kephalaia'nın ne yazık ki çok parçalı bir bölümüyle bağlantılı olarak görmek ilginçtir; keph. 166. Kellis'ten gelen mektupta olduğu gibi, haydut bir papaz ve mesaj göndermek bu kephalaion'un temel özellikleridir (1 Ke. 411.15, 412.1-3). ⁸⁰ BeDuhn, 'Ev İçi Ortam', 264-65. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 218 ---

198 Bölüm 7 Yukarıdakiler, disiplin kaygılarının mektuplarda öncelikli ilgi alanı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte kozmolojik kavramların araya girdiği noktalar var. Mani, Düşman mektubunda beden'in 'esaretine' değinerek takipçilerine şunları söylüyor: Efendimizin ağzıyla duyurduğu söz bende yerine geldi... Bütün bunlara çocuklarımdan ve müritlerimden katlandım; dünyanın esaretinden ve beden'in esaretinden kurtardığım kişiler. Onları dünyanın ölümünden aldım. Ben, bütün bunları zaman zaman birçok insandan katlandım ve katlandım. P.Kellis VI Kıpti. 53,41.15-20 Seçilmiş muhataplarını 'sabırlı olmaya' hazırlanmaya ve bir sporcu, 'iyi bir rahip' ve bağ yetiştiren ve meyvelerini efendisine götüren bir çiftçi gibi olmaya teşvik ederek devam eder (42.22-25). Bu ikinci metafor, Seçilmiş'in Işığı arındırma ve Baba'ya göndermedeki rolünü pekala ima edebilir: özellikle bir sonraki sayfadaki tartışma aynı zamanda Şeytan'ın hakkında yalan söylediği ve Baba'nın 'dünyayı aydınlatan' ışığı olan 'yüceltilmiş ruhumuz' (ⲓⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛ ⲛⲁⲕⲁⲛⲁ) ile ilgili olduğundan. (43.16-17), yani tuzağa düşmüş Işık Ruhu. Mani şöyle teşvik ediyor: 'Yine yüce nefsinize, yani her yere yayılmış olan kâinat hayatına dikkat edin; çünkü (?) insanlığın katlandığı yaralar ne kadar, dehşetler ne kadar büyük" (43.19-24).⁸¹ Bu, muhatapların da içinde yer aldığı ve günden yaralanabilecek dünya ruhuna açık bir göndermedir. Yine Hastalık mektubunda bir suçlu, bir ihlal eylemiyle 'tüm doğruluk ve dindarlığa' (32.8) karşı günah işlemiştir: farkında olmadan bir insan failin neden olduğu kozmik bir yanlış. Burada Mani'nin makrokozmetik güçler ile bireysel etik arasında bağlantılar kurduğunu görüyoruz; bu, örneğin "skolastik" geleneklerden gelen tanrılar ve erdemlerle ilgili (kuşkusuz daha soyut) mitolojik-etik akıl yürütmeye benzer. keph. 38 ve P.Kellis VI Gr. 97. 2.3.2 Ortak Sevgi: P.Kellis VI Copt. 54 Farklı bir kodekse atanmış bir yaprak, P.Kellis VI Copt. 54, aynı zamanda Mani'ye atfedilebilecek bir metni de içermektedir, ancak onun Mektuplarından biri olarak sınıflandırılması daha az nettir.⁸² Okunabilir ilk kısım, bir 'kurtarıcı'nın aşk ve kurtuluş üzerine yazdığı bilinmeyen bir hikayeye ilgilidir. Mani yine kendi görüşünü ileri sürüyor: 'Ben, ben [uzuvlarıma (?) güç veriyorum]; bunlar] topladığım kişilerdir' (II.7-8). Bu Berlin 81'i hatırlatıyor. Ayrıca bkz. P.Kellis VI Gr. 98 (II.73-75) ve yukarıdaki tartışma. 82 Bkz. P.Kellis VI, 85, 91. Gardner yakın zamanda bunun, Mani'nin toplumu aşkıyla mühürlediği 'Mühür Mektubu' ile makul bir şekilde özdeşleştirilebileceğini öne sürdü. Gardner, 'Bir Kez Daha Mani'nin Mektupları Üzerine', 310-14. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 219 ---

199 Mani'nin taraftarlarından "uzuvlar" olarak söz ettiği 199 Maniheist Kitaplar Kephalaia,⁸³ ve ayrıca taraftarların "toplanmasının", yani kurtarılmasının onun otoritesi sayesinde olduğunu vurgular. Daha sonra Mani, bu bölümün başındaki alıntıyla sunduğu vahiylerin eksiksizliğini vurguluyor: Tanrı'nın bilgeliğinin gizemlerinden hiçbir eksikliğiniz yok. [...]e ilan ettiğim, [kutsal kitaplarımda] sizin için yazdığım [...] bilgeliğin çoğu nedir? Hikmetten hiçbir şey eksik değildir. Tek bir şey var: Kendinizi yazılanlara adayın. (II.12-17) Daha sonra, alıcıların birbirlerine sevgi duymaları ve 'bölünmelerden, uyumsuzluktan, kavgalardan veya suçlamalardan' kaçınmaları için dua eder (II.20-21). Onları 'sevgi ve nezaket' göstermeye teşvik ediyor (II.23-24). Yaprığın sonuna doğru, topluluğun farklı sınıfları arasındaki sevgiyle ilgili bir emirle gelir ve Gardner'ın çevirisinde şu şekildedir: Birinizi [birbirinizi] seveceksiniz: [öğretmenler] öğretmenleri sevecek (ⲓⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛ), bilgeler (ⲓⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛ) bilgeleri, piskoposları sevecek (ⲓⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛ) piskoposları sever, öğrenciler (ⲓⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛ) öğrencileri sever, erkek kardeşler erkek kardeşleri sever, ayrıca kız kardeşler de kız kardeşlerini sever; ve hepiniz [bir] bölünmez beden'in (ⲓⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛ) çocukları olacaksınız. Şimdi, böyle davranmalısınız sevdiklerim, böylece hepiniz bu tek sevgiye [ve bir (?)...] sahip olursunuz; çünkü bu aşk tüm yaptıklarının mührüdür. Çünkü bu bedenler bir süreliğine sana ait. Bu nedenle insan, kardeşliğinin ve kurtarıcısının sevgisinin mührü olmadan kalamaz. (II.49-63) Mani burada sevgi eğiliminin, "bölünmemiş tek bir vücut" yaratmak amacıyla topluluğun üyeleri arasındaki içsel ilişkileri yönetmek olduğunu iddia eder. Yukarıda belirtilen hatalı Seçilmiş vakalarında olduğu gibi, odak noktası kilise safları içindeki birlik ve uyumdur.⁸⁴ 'Öğretmen' unvanı listenin başında yer alır ve bu da onun Kilise içerisinde zaten ön plana çıktığını gösterir; yukarıdaki Düşman mektubunda Mani'ye uygulanmasında da görülmektedir. Ancak diğer başlıklar daha sonraki listelere uygun değildir. 'Piskoposluk' makamı, 'presbyter'lik makamının yerini alarak üçüncü sırada yer almaktadır - her ne kadar bu makam 83 Bölüm 5, Kısım 5, n.87'de belirtildiği gibi. 84 Benzer bir toplum içi 'sevgi' vurgusu 1 Ke'de de bulunmaktadır. (örneğin keph. 63, 'Aşk ile ilgili'). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 220 ---

200 Bölüm 7 yukarıda adı geçen P.Kellis VI Copt. 53. Bu, kesin sıra ve terimlerin bu mektupların yazıldığı sırada daha sonraki bir aşamada olduğu kadar sabit olmadığını düşündürebilir.⁸⁵ Bu terimler arasındaki ilişki ve/veya çevirileri gelişme geçirmiş olabilir. Bununla birlikte erken bir tarihte hiyerarşik yapının önemi açıktır. Yukarıdaki incelemeden, Kellis'ten gelen Mektup parçalarının kesinlikle ahlaki davranış ve disiplin konularına odaklanırken, bu konuları kurumsallaşmış, sosyo-dini bir yapının sınırları içinde çerçevelediği ortaya çıkıyor. Bu bedenın yaratıcısı ve nihai otoritesi Mani'dir ve bana öyle geliyor ki, onun vahiyleri yeni bir hareketi meşrulaştıran son 'havari' rolü burada zaten mevcut. Hastalık mektubunda tamamen yeni bir Kilise kurduğunu iddia etmesi, kendisini muhatapları 'kurtardığı' ve Düşman mektubunda İsa'nın sözlerini yerine getirdiği şeklinde sunması ve özellikle P.Kellis VI Kıpti'de kendi vahiylerinin tam gerçeği sağladığına vurgu yapılması görülmektedir. 54. Living Gospel ve Şabuhrgan gibi diğer yazılarından yapılan alıntılar da bu yöne işaret etmektedir.⁸⁶ En azından onun ilgilendiği pratik konular onun kozmolojik sistemine sabitlenmiştir. Mani'nin Mektupları öncelikle etik ve disiplin konularını ele almış olabilir - her ne kadar başka kaynaklardan bilinen mektupların ayrıntılı mitler içerdiği bilinse de - burada açıklanan etik, kozmolojik kavramlardan kolayca ayrılmıyordu.⁸⁷ 2.4 Bir Proto-Kephalaion? Bu bölümün başında tartışılan kavramların Kellis edebi papirüsünde mevcut olduğunu zaten görmüştük. Ev 3, T.Kellis II Kıpti'de bulunan ahşap bir tahta, daha ezoterik, kozmolojik ayrıntılarla bile yakın bir ilişki olduğunu kanıtıyor. 1, ayrıca didaktik bir amaç da önerebilir. Pano, 'Baba'nın beş özelliğine karşılık gelen' (I.3) Üçüncü Elçi olarak bilinen tanrının beş özelliğini (□□□□□) listeleyen bir Kıpti metni içerir. O, 1) yüce, 2) kral, 3) çağlar boyunca dağılmış bir ışık, 4) gizli ve 5) On İki Bakire'ye sahip olarak tanımlanır.⁸⁸ Her biri için, 85 hariç Bkz. P.Kellis VI, 92 n.31. 86 Reeves, Prolegomena, 97, 102-3. 87 Diğer mektupların 'efsane' ile ilgili olduğu açıktır. Mani'nin, Denetçi olarak Augustine'e okunan ve piskoposluğunun başlarında onun tarafından saldırıya uğrayan, "inandığınız her şeyin neredeyse tamamını içerdiği" (c. ep. Man. 5, çev. Teske, The Manichaean Debate, 236) Temel Mektubu, merkezi olarak Işık ve Karanlık arasındaki savaşla ilgileniyordu ve ilgili alemlerin yönlerini ayrıntılı olarak tanımlıyordu. 88 Turfan'da bulunan metinlere göre On İki Bakire, disiplin rejiminin Seçilmişler topluluğu üzerindeki etkilerini gösteren bir dizi tanrıydı. Bu kavramın Batı geleneğinde tam olarak sistematize edilip edilmediği belirsizdir. BeDuhn, The Manichaean Body, 226. Ayrıca bkz. 1 Ke. 97.7-19. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 221 ---

201 Maniheist Kitaplar üçüncü durumda, Üçüncü Elçinin mülklerinin, Aeon'larıyla (en yüksek) 'Baba'nın, yani Işıkların Babası, Gerçeğin Tanrısının mülklerine göre modellendiği vurgulanmaktadır. Üçüncü özellik, tüm Işıktaki 'dağılmış' olma özelliği, daha yüksek ve daha düşük yayılımların sonuçta aynı tanrı olduğu fikrini açıkça yansıtır. İlmi ilmi listeleme tarzı ve süreçlerin ve tanrıların beşli kategorilere ayrılması, Berlin Kephalaia'nın önemli özellikleridir. Öte yandan, bilgiyi 'Aydınlatıcı' ya da 'Havari'ye atfeden edebi çerçeveden yoksundur ve bu da yine bu çalışmanın karakteristik özelliğidir.⁸⁹ Pettipiece, beşli listelerin yaygınlığını, Kilise'nin skolastik geleneği içinde gerçekleştirilen 'beşlileştirme' olarak adlandırdığı sistemleştirme sürecinin bir parçası olarak görmüştür.⁹⁰ Pano, daha sonra böyle bir sistemleştirmeye dahil edilen kephalaik materyalin bir urtext'ini mi temsil ediyor, yoksa kendisi de aşağıdaki gibi yetkili bir koleksiyondan türetilmiş mi? Berlin Kephalaia bilinmiyor. Gardner ve onu takip eden Pettipiece, ilk çözümü tercih ediyor gibi görünüyor.⁹¹ Bununla birlikte, eğer bu hipotez kabul edilecekse, bu tür urtext'lerin yaratılma ve kanonlaştırılma süreci, eğer halihazırda otoriter sistemleştirme girişimlerinden kaynaklanmadıysa, bana öyle geliyor ki, daha fazla dikkat gerektiriyor. Her halükarda bu metin, Kellis'te 'skolastik' söylem tarzlarının mevcut olduğunu açıkça gösteriyor. Peki kimin içindi? Edebi bir çerçeveye sahip olmayan kaba üretim ve şematik yön listesi göz önüne alındığında, panonun bir öğretim veya anımsatıcı araç olduğu görülmektedir. Gardner bunu 'Maniheist doktrininin karmaşık ayrıntılarının kolayca öğrenilmesi için kullanılan bir 'çevirmeli kart' olarak tanımlıyor ve şöyle devam ediyor: Kellis'in kişisel mektupları, dindar olmayanların Maniheizm'i bir tür üstün Hristiyanlık olarak gördüklerini kanıtıyor; ve özellikle Üçüncü Elçi gibi Maniheist tanrılar nadiren araya girer. Görünüşe göre seçilmişler, müjdeci misyonlarında imanı gerçek kilisenin imanı ve İsa'nın öğretisinin yerine getirilmesi olarak sunmuşlardı. Daha sonra katekümenler yavaş yavaş topluluğa çekilecek ve yavaş yavaş Mani'nin vahiylerine ilişkin daha yüksek bilgiyle tanıştırılacaktı. Bu süreç Augustine'in yazılarında da açıkça görülmektedir. Bu aynı zamanda Kellis'te seçilmişlerin varlığını da akla getiriyor.⁹² 89 Bkz. P.Kellis II, 4-7. 90 Timothy Pettipiece, Maniheist Kephalaia'da Beşli Redaksiyon (Leiden: Brill, 2009). 91 P.Kellis II, 4; Pettipiece, Pentadic Redaction, 12. 92 P.Kellis II, 4. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 222 ---

202 7. Bölüm İnancı İsa'nın 'gerçek kilisesi' olarak sunmak ile inananları yavaş yavaş daha yüksek gizemlere çekmek arasındaki ayrım benim için açık değil - Seçilmişler muhtemelen hiçbir ayrım görmeyecek, sadece İsa tarafından tezahür ettirilen, Mani tarafından açıklanan ve açıklanan inancın giderek daha eksiksiz ve daha tatmin edici bir açıklamasını görecekti. Üçüncü Büyükelçi, gördüğümüz gibi, T.Kellis II Kıpti'deki duada yer alıyordu. 2A5. Her ne kadar kendisine sık sık başvurulmasa da, az sayıda kişiye ayrılmış gizli bir tanrı değildi ve onun spesifik nitelikleri muhtemelen öncelikle daha ileri çalışmalar yapanlar tarafından biliniyordu. Bu kurulun varlığı, Hane 1-3'te Seçilmişler ile sıradan olmayanlar arasındaki etkileşime ilişkin ilgi çekici soruları gündeme getiriyor. Denetçiler tarafından yazılan materyalle aynı odada ve depo katında bulunmuştur.⁹³ Denetçilere Üçüncü Büyükelçi rolü konusunda ders veren veya talimat veren bir Seçilmiş kişi tarafından kullanılmış ve daha sonra herhangi bir nedenle geride bırakılmış olabilir. Ancak kurulun bir Denetçi tarafından, belki de bir Seçilmiş tarafından sağlanan bir metinden kopyalanmış olması da mümkündür. Her halükarda, bulunduğu sıradan bağlam, bu panonun sıradan insanlar arasında kullanılmak üzere tasarlandığını gösterecek şekilde alınmalıdır.⁹⁴ Bu, 'ezoterik' bilginin benimsenmesinin Seçilmiş çevrelerle sınırlı olmadığını, bazı sıradan inananlara açıklandığını ve hatta onlar tarafından ezberlendiğini gösteriyor. 3 Metinsel Uygulamalar Yukarıdaki inceleme, Maniheizt dünyanın tüm temel kavramlarının Kellis'te bulunan edebi metinlerde mevcut olduğunu göstermektedir. Ayrıca metinlerin oradaki halk için hayati bir rol oynadığını da öne sürüyor. Ama ne şekilde? Peki bunlar ortak kimliği nasıl etkiledi? Bu soruları açıklığa kavuşturmak için Brian Stock'un metinsel topluluk kavramından faydalanabiliriz.⁹⁵ Bu kavram 93 Oda 11'de (bölüm 4) geliştirildi ve Pekysis'in 'baba' Horos I'e yazdığı mektupları (P.Kellis VII Kıpti. 78-79) içeriyordu; P.Kellis I Gr. 81 Sabinos'tan Elias'a bir ev sahibiyle iş yaparken; ve P.Kellis VII Kıpti. 93, Timotheos'tan Talou'ya, nakliyeyle ilgili. 94 Benzer nitelikteki bir başka buluntu da ne yazık ki P.Kellis II Kıpti'deki çok parçalı metindir. 8, Ev 2'den, aynı zamanda kefa laik malzeme de içerebilmektedir. Mani'nin benzer öğretilerine karşılık gelen, gece ve gündüze ve yüksekliklere (ve derinliklere) ilişkin bir açıklama içerir. P.Kellis II, 96-97. 95 Antik Hristiyanlığa uygulanan bu kavram için bkz. Robin Lane Fox, 'Erken Hristiyanlıkta Okuryazarlık ve Güç', Literacy and Power in the Ancient World, ed. Alan K. Bowman ve Greg Woolf (Cambridge: Cambridge University Press, 1994); Lieu, Hristiyan Kimliği, 28-36; Bremmer, 'Sosyal ve Dini Sermaye'; David Brakke, 'Erken Hristiyanlıkta Kutsal Yazılara Dair Uygulamalar', Buluş, Yeniden Yazma, Gasp: Antik Çağda Dini Gelenekler Üzerine Söylemsel Kavgalar, ed. Jürg Ulrich, Anders-Christian Jacobsen ve David Brakke (Frankfurt: Peter Lang, 2012). Eleştirel bir tartışma için bkz. Jane Heath, "'Textual Communities": Brian Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 225 ---

205 Maniheist Kitaplar eğer [...] ise hızlı bir şekilde [...] kapsar; yani o [...] epaggeliai'yi okudu ([...]ω
 □□□□□□□□□□) [...] (II.3-8). Aşağıda birkaç kez döneceğimiz önemli bir pasajda Makarios, Matthaïos'a
 çeşitli metinleri okuması konusunda uyarıda bulunur: İster Yunanca ister Kıpti <her> gün (?)
 Mezmurlarınızı çalışın [...] Yemininizden vazgeçmeyin. İşte Petrus'un Yargısı sizinle birlikte. [Şunu yapın]
 Apostolos; ya da Büyük Duaları ve Yunan Mezmurlarını öğrenin. Burada da Sözler yanınızda: onları
 inceleyin! İşte secdeler. Zaman zaman biraz, daha çok yazın. Günlük bir örnek yazın, çünkü buraya kitap
 yazmanıza ihtiyacım var. P.Kellis V Kıpti. 19, II.13-19 Matthaïos'un metinlerini yalnızca okuması değil,
 özellikle 'pratik yapması' veya 'çalışması' (□□□□□□) gerekir. Maniheizm için çalışmanın ve derin
 düşünmenin rolü, Kellis'ten elde edilen kanıtları kitapların Maniheist kimliği açısından merkezi bir öneme
 sahip olduğunu savunmak için kullanan Jason D. BeDuhn tarafından zaten araştırılmıştı. Metinlerin
 okuryazar Maniheistler arasında bireysel kimlikleri şekillendirmede merkezi bir rol oynadığını, bunların
 'özel, bireyselleştirilmiş manevi gelişim, dini otoritelerin ve profesyonellerin yokluğunda bile bireyin dini
 eğitime kalıcı erişimi için' önemini vurguluyor.102 Makarios, çalışmaya ek olarak Matthaïos'u P.Kellis V
 Copt'ta 'günlük bir örnek yazması' konusunda uyarıyor. 19. Bu başka bir uygulamayı kanıtlıyor:
 metinlerin yerel taraftarlar tarafından kopyalanması. Mektuplarda yazma veya kopyalamadan pek çok
 kez bahsediliyor.103 Bunların çoğunda da dini bir bağlam olduğu açık. Yukarıda alıntılanan pasajda
 P.Kellis V Copt. 33'te yazar, İncil'in 'küçük bir kişi' tarafından tamamlandığını yazdı. P.Kellis VII Kıpti'de.
 120, Pamour'a (III) hitaben yazar şöyle yazıyor: 'Lamon'un sahip olduğu bu kitap hakkında: Elçilerin İşleri
 kopyalansın. Ama İncil: Onu bana baba Pabo'dan getirsinler (II.3-7). Pamour, Elçilerin İşleri'nin ya
 kendisine ya da başka birine kopyalanmasını sağlayacak. Pamour ailesinin üyelerinin literatürün
 kopyalanması işine bizzat katıldıkları, Psais III, P.Kellis V Copt'a yazılan iki mektupla kanıtlanmaktadır. 35
 ve P.Kellis VII Kıpti. 111. Bunlar 'dörtlülerin' kopyalanmasıyla ilgilidir ve Psais III bizzat metinlerin
 kopyalanmasına aktif olarak katılmaktadır. Önceki mektupta Ouales şunu yazıyor: 102 BeDuhn,
 'Domestic Setting', 269. 103 P.Kellis V Copt. 19, 24, 33, 35; P.Kellis VII Kıpti. 111, 120; ve belki P.Kellis I
 Gr. 67 (aşağıya bakınız). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021
 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 226 ---

206 7. Bölüm Size yalvarıyorum efendim kardeşim; eğer size gönderdiğim bu tetradları benim için yazarsanız, yazılanların size de getirilmesini sağlarım; böylece nereye ulaştıklarını bilebileceksiniz. Bunları yazarken ihmalkar olup olmadığına dikkat edin (?). Çabuk, mübarek bir kimse aracılığıyla onları bana gönder; Çünkü diyorlar ki: "Diğerlerini başkası yazsın". Şimdi hızlıca göndermeyi ihmal etmeyin. Kesinlikle! Bunu harika metinler için yaptım; (ama öyle) çünkü papirüsün tükendiğini söylüyorlar. Yine de faydalı olan şey yazmaktır; ve eğer bunları yazarsan, ben de karşılığını alacağım. Ben aptal değilim! P.Kellis V Kıpti. 35, II.36-46 Bu metnin ilk yayınında editörler, 'tetradların' dört çift yapraktan oluşan papirüs şeritleri, yani kuaterniyonlar olarak anlaşılabileceğini öne sürdüler.¹⁰⁴ Eğer öyleyse, 'tetradların' kopyalanması, metnin temiz papirüs üzerine kopyalanmasını içerir. 'Kutsanmış olanın' varlığı ve birkaç satır önce Paraklit tarafından verilen yemin göz önüne alındığında, kopyalanacak metinlerin - 'büyük metinlerin' (ⲓⲛⲁⲕⲓⲃⲓⲟⲛ, I.44)¹⁰⁵ - doğası gereği dini olması kuvvetle muhtemeldir. P.Kellis VII Kıpti'de. 111, "kardeş" Pebos aynı şekilde Psais III'e, zaten çok sayıda yazmış olmasına rağmen "tetradlar" yazmaya devam etmesi konusunda uyarıda bulunur. Belki P.Kellis I Gr'yi ekleyebiliriz. 67, Lysimachos şöyle yazıyor: 'Kardeşin Ision'a iyi oranlanmış ve güzelce hazırlanmış on sayfalık bir defter gönder. Çünkü o, Yunanca kullanıcısı ve Süryanice okuyucu haline gelmiştir ('Ελληνιστῆς γὰρ γένονεν καὶ ἀναγνώστης συρια- ττικός') (II.17-21).¹⁰⁶ Ision'un okuma yeteneğiyle ilgili bir kenar, 'defter' veya 'tablet'in (ⲡⲓⲛⲁⲕⲓⲃⲓⲟⲛ) bir tür metin içerdiğini ve dolayısıyla alıcı Theognostos'un muhtemelen bu metni (hatta belki Süryanice'de) üzerine kopyaladığını ima eder.¹⁰⁷ Matthaïos, bu 'küçük' ve Psais III vakaları bunun yaygın olduğunu gösteriyor. genç erkeklerin dini uygulamalarının bir parçası olarak kitap kopyalayarak edebi beceriler kazanmalarını sağlamak için pratik yapın. Metinlerin maddiliği de bunu yansıtıyor gibi görünüyor: Mezmurlarda görünen farklı ve kaba ellerin sayısı, Gardner'ı kutsal metinleri kopyalamanın "tüm inanan topluluk" tarafından uygulanan ruhani bir görev olarak kabul edildiğini öne sürmeye sevk etti.¹⁰⁸ 104 Bu öneri ve metnin kendisi için bkz. Paul Mirecki, Iain Gardner ve Anthony Alcock, 'Magical Spell, Manichaeen Letter', Emerging from Darkness, ed. Paul Mirecki ve BeDuhn (Leiden: Brill, 1997), 31. 105 Brand 'Manichaeans of Kellis' tarafından önerilen alternatif çevirilere dikkat edin, 296. 106 Bu çeviri için, Iain Gardner, 'P. Kellis I 67 Revisited', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 159 (2007). 107 Adres Süryanice yazılmıştı ve dolayısıyla Theognostos'un muhtemelen bu dile aşina olduğu düşünülüyordu. Daha önce de belirtildiği gibi Süryanice metinler ve çeviri araçları Kellis'te bulundu. 108 P.Kellis VI, 6. Ayrıca bkz. Iricinschi, 'Tam pretiosi codices', 157-59. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 227 ---

Bu bizi başka bir uygulamaya, yani Maniheist edebiyatın metinlerarası kullanımına, yani Maniheist ipuçlarının kullanımına getiriyor. Okuryazar üyeler, dini kitapları inceleyerek ve kopyalayarak, tipik Maniheist edebi imaları ve retorik araçları içselleştirmiş olacaktı; bunun bazı örneklerini 5. Bölüm'de de görmüş olabiliriz. Bu, Makarios'un P.Kellis V Copt. 19, burada Matthaios'a verdiği mesajı güçlendirmek için 'Paraklet'ten bir alıntı kullanıyor: 'Şimdi, değerli işlerle meşgul olun; tıpkı Paraklit'in söylediği gibi: "Doğruluk müridi, kendisinden uzaktayken bile, sanki bir veli gibi, hocasının korkusuyla üzerinde bulunur" (II.8-11).¹⁰⁹ Bu tür ipuçlarının metinsel aktarımdan türetilmiş olması oldukça muhtemeldir. Ancak ipuçlarının kullanımının muhtemelen Makarios'tan daha düşük okuryazarlık seviyesine sahip olan Pamour III ve Tekysis III gibi üyelere kadar uzandığı göz önüne alındığında, diğer yolları da düşünmeliyiz. Özellikle, göreceğimiz gibi önemli metinsel boyutları da olan toplumsal uygulamalara bakabiliriz. 3.2 Toplumsal İbadet: Sadaka Verme ve Ritüel Performans Kitapları incelemek ve kopyalamak önemli bireysel boyutlara sahip olsa da, kitaplar yalnızca kişinin kendi özel tefekkürü için değildi. Birincisi, kitapların ortaklaşa tutulduğuna dair kanıtlar var. Kitaplar kesinlikle halk arasında geniş çapta dağıtıldı ve halk arasında da geniş çapta ulaşılabilirdi. Makarios, I. Maria'ya Büyük Mektupları P.Kellis V Kıpti'deki 'kızı' Drousiane aracılığıyla 'anne' Kyria I'den almasını emretti. 19 (II.73-74, 82-84) ve ailenin edebiyat ağı Ouales, Pebo ve Pekos gibi isimleri içeriyordu. Kitaplar uzak mesafelere gönderildi; Kellis'ten hem Nil Vadisi'ne (P.Kellis V Copt. 19, 20) hem de Hibis'e (P.Kellis VII Copt. 111) kitap gönderilmesi yönünde talepler bulunuyor. Makarios, P.Kellis V Kıpti'de Matthaios'u geride bıraktı. 19, Matthaios'un 'burada kitap yazmasına' 'ihtiyaç' duyduğunu, geniş bir okuyucu kitlesinden talep olduğunu gösteriyor. Bu talebin bir açıklaması, genç üyelerin kitap kopyalamasının yukarıda tartışılan dini yönünün Kutsal Kilise'ye bir tür sadaka teşkil etmesi olabilir. Bunun, 'din' adına kitap kopyalamanın aslında sadaka vermek olarak tanımlandığı Turfan'daki sıradan Maniheistlerin dini yükümlülüklerinin bir parçası olduğu biliniyor.¹¹⁰ Bu, Psais III'ün yazıları için taleplerin gerçekleştiği bağlamlar tarafından desteklenmektedir. P.Kellis VII Kıpti'deki 'baba' Pebo/Pabo figürü. 111, 109 olarak seçilmiş bir papaz olarak tanımlanabilir. Bu yeniden yapılandırma için bkz. Gardner, 'A Letter from the Teacher', 321 n.7. Başka bir alıntı için P.Kellis V, 233-34'te belirtildiği gibi Ammon'un mektubuna bakınız. 110 Aşağıda Bölüm 4, n.117'deki tartışmaya ve Zur lichten Heimat'ta Andrea Piras, 'The Writing Hearer: A Önerilen Restorasyon of M 101d'ye bakınız. Studien zu Manichäismus, Iranistik und Zentralasienkunde im Gedenken an Werner Sundermann (Wiesbaden: Harrasowitz, 2017). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 228 ---

208 Bölüm 7, Bölüm 9'da tartışılmıştır. Ouales, P.Kellis V Copt. 35, çoğul 'onlar'ın yazıların düzenlenmesinden sorumlu olduğunu ve üstlerin varlığını işaret ettiğini anlatır.¹¹¹ Bir başka pasajda bir tür otorite gibi görünen bir 'kardeş' Kallikles'ten bahsedilirken, metinleri Psais III'ten Ouales'e getirmek için bir 'kutsanmış olan' talep edilmektedir. Birçok Maniheizt otoritenin bu tür yazıların üretimi ve toplanmasıyla ilgilenmesi, Psais III'ün tetradlarını sadaka olarak almamız gerektiğini güçlü bir şekilde göstermektedir. Her halükarda metinlerin kendisi yalnızca bireysel okuma için kullanılmaz. Bazıları için öğrenim görmek büyük önem taşıırken, toplumun her üyesinin katılabileceği bir şey değildi. Kellis'teki topluluğun yalnızca okuryazar insanlardan oluştuğunu kesinlikle hayal etmemeliyiz. Bu metinlerin doğrudan kullanıcıların ötesinde bir rol oynayabilmesi için, bunların toplumsal okumalar gibi toplumsal metinsel uygulamalara dahil edilmesi gerekir. Gördüğümüz gibi metinsel kullanımın bireysel yönüne vurgu yapan BeDuhn, "Kellis belgelerindeki metinlerin okunması veya kopyalanmasıyla ilgili tüm referansların özel bir çalışmayı varsayıyor gibi göründüğünü" belirtti.¹¹² Ancak aslında toplu okumalara açık bir referans var: Matthaïos, erkek kardeşinin (yani Piene'nin), "onu çok seven ve ona kilisede okuma yaptıran" Öğretmen tarafından nasıl onurlandırıldığını anlatıyor. (ⲙⲁⲧⲁⲓⲱⲥ ⲙⲁⲧⲁⲓⲱⲥ ⲙⲁⲧⲁⲓⲱⲥ)' (P.Kellis V Copt. 25, ll.45-46). Bu muhtemelen dini metinlerin ayinle ilgili bir bağlamda halka açık okunmasıyla ilgilidir. Bu tür olaylardan, Mani'nin Temel Mektup gibi yazılarının okunduğu ibadete katıldığını anlatan Augustine tarafından bahsedilmektedir.¹¹³ Mani'nin Mektuplarının Kellis'te bulunan kalıntıları bu tür ortamlarda kullanılmış olabilir. Kuşkusuz Matthaïos, Piene'nin bulunduğu İskenderiye'deki Maniheiztler arasında yapılan uygulamalardan söz etmektedir. Ancak benzer okumaların Kellis'te de olması pek olası görünmüyor; Matthaïos'un mektubunun alıcıları bunun yaygın bir uygulama olduğunun kesinlikle farkında olmalı. Kellis'te yerel Seçilmişlerin yokluğunun, bu tür toplantıların gerçekleşmesi için Seçilmişlerin varlığının gerekli olduğu varsayımlarına dayanarak, orada resmi kilise okumalarını alışılmadık hale getirdiği iddia edilebilir ve Mattias Brand tarafından yakın zamanda ileri sürülen Seçilmişlerin genellikle Kellis'te bulunmadığı yönündeki argüman doğruysa. Ancak bir sonraki bölümde tartışacağım gibi, Seçilmişlerin Kellis'i düzenli olarak bile ziyaret ettiğini gösteren pek çok kanıt var.¹¹⁴ Ayrıca ¹¹¹ Mirecki, Gardner ve Alcock tarafından da belirtildiği gibi, 'Magical Spell', 30. ¹¹² BeDuhn, 'Domestic Setting', 269. ¹¹³ C. epist. Adam. 5. Bkz. Johannes van Oort, 'Genç Augustine'in Maniheizm Bilgisi: 'İtirafın' ve Diğer İlgili Metinlerin Analizi', Vigiliae Christianae 62, no. 5 (2008): 454. ¹¹⁴ Brand'in iddiası ve benim görüşlerim için bkz. Bölüm 8, Kısım 1 ve 3.1. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 229 ---

Okur-yazar olmayan kesimin bu tür toplantıları düzenleme işini üstlenmiş olma ihtimali var: metinsel buluntular kesinlikle onların bunu yapacak araçlara sahip olduğunu gösteriyor. Makarios'un mektubunda Mezmurlardan bahsediliyor P.Kellis V Copt. 19 metinlerin rol oynadığı başka bir toplumsal uygulamaya, yani mezmur söyleme uygulamasına dolaylı olarak işaret ediyor. Bu, yukarıda araştırılan malzeme kalıntılarından anlaşılmaktadır. Görüldüğü gibi T.Kellis II Kıpti'nin kısaltılmış mezmurları. Şekil 2, kodeks tahtalarının şarkıcılar için hafızaya yardımcı olarak kullanıldığını göstermektedir; muhtemelen kilise toplantılarında söylenecek. Yukarıda incelenen mezmurlardan biri olan T.Kellis II Kıpti. 4a, Bema Mezmur 222'ye karşılık geliyordu: Mani'nin çektiği acıların ve ölümünün anıldığı yerel Bema festivali kutlamalarında söylenmesi amaçlanmış olabilir. Üstelik daha önce ele alınan dini ipuçları Maniheist mezmurlarda da pek çok yankı bulmaktadır. Mesela Makarios'un P.Kellis V Copt. 22, Mezmur 249'da ve Mezmur 261'de bulunur; bunlardan sonuncusu Kellis'te tanımlanmıştır (T.Kellis II Copt. 6). Diğer Maniheist mektup ipuçları da bölgede bulunan mezmurları yansıtır: Aynı mektupta yer alan 'yaşayan ırkın çocukları' ifadesi T.Kellis II Kıpti'de geçmektedir. 4b ve Horion'un mektuplarının kapanışlarında kullanılan 'seçilmiş ve katkūmen' ifadesi (P.Kellis V Kıpti. 15-17), P.Kellis II Kıpti mezmurunun doksolojisinde bulunur. 2C1 (II.70-71). Kitapların Kellis'teki toplumsal uygulamalarda açıkça bir işlevi vardı. Hatta ritüel durumlarda sergilenmek üzere özel yastıkların üzerine yerleştirilmiş bile olabilirler: P.Kellis V Copt. 21, Makarios, I. Maria'dan 'kitap için boyalı yastığı (ⲛⲱⲩⲁⲩⲟⲩ ⲛⲁⲩⲁⲩⲟⲩ ⲛⲁⲩⲁⲩⲟⲩ)' göndermesini ister (II.24-25). 'Yastıklar' belirli kitaplar için törensel dinlenme yerleri veya dekoratif süs eşyaları sağlayabilirdi; bu, muhtemelen dışarı çıkarıldığında ve ortak ortamlarda sergilendiğinde onlara özel bir aura vermek içindi, ancak bu yorum daha fazla kanıt gerektiriyor.115 Kellis'teki edebi metinlerin çoğu açıkça sadece sergilenen türden değildi. 4 Metinsel Topluluk, Maniheist Kimlik O halde Kellis'teki dini edebiyat incelendi, alıntılındı, kopyalandı, okundu, söylendi ve toplumda geniş çapta dağıtıldı. Açıkçası, metinsel uygulamalar sıradan dini yaşamda nispeten merkezi bir yere sahipti. Peki bu tür uygulamalar Maniheist kimliğin şekillenmesinde nasıl bir rol oynadı? 115 P.Kellis V, 174'te kullanılan edebi metinler dikkate alındığında; Brand, 'Kellis'in Maniheistleri', 153-54. Mani'nin Resimli Kitabındaki görüntülerin cemaat ortamlarında Maniheist kullanımı için bkz. Gulácsy, Mani'nin Resimleri. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 230 ---

210 7. Bölüm Denetçiler merkezi ve belirli Maniheizt doktrinlerden uzak durmadılar; onların bu tür fikirleri onlara tanıtmaya işlevini yerine getirdiklerini ve Denetçilerin bunları Maniheizt kimliklerinin bir parçası olarak benimsemelerine izin verdiklerini pekâlâ hayal edebiliriz. Bununla birlikte, ayinle ilgili ortamlardaki mitlere ve inançlara yapılan yalnızca göndermelerin, bunlara ilişkin bilgiyi daha geniş bir izleyici kitlesine aktarma, hatta 'inançları' içselleştirme işlevi görmediği iddia edilebilir. BeDuhn, ritüel yemekle ilgili çalışmasında, bu tür ifadelerin öncelikle hikayeleri veya öğretileri yaymaya yönelik iletişimsel eylemler olarak işlev görmediğini belirten ritüel dil üzerine yapılan bir çalışmaya atıfta bulunur.¹¹⁶ Ritüel, üyelerin 'temelde yatan' doktrinleri anlamasına da bağlı değildir. Maniheizt otoriteler onların böyle bir işleve sahip olmalarını bile amaçlamamış olabilir: 'Gizemlere' yapılan göndermeler, onların gerçek önemini bilen Seçilmişleri hedef almış olabilir; bu da Seçilmişlerin 'Maniheizt bir dünyanın' koruyucuları olarak tasvir edilmesiyle uyumludur.¹¹⁷ Yine de, bunun genellikle farklı Maniheizt fikirlerin sıradan kişilerce benimsenmesini kolaylaştırma işlevi gördüğünü düşünmek için iyi nedenler var. Birincisi, Maniheizt otoriteler ayinler yoluyla kendi kozmolojilerine ilişkin bilgiyi geliştirmek için uyumlu ve bilinçli bir çaba gösterdiler. Gardner, Maniheizt mezmurlarda yayılma listelerinin sık sık görüldüğüne dikkat çekerek ¹¹⁶ BeDuhn, *The Manichaean Body*, 241'i belirtmiştir. ¹¹⁷ Benzer şekilde Denetçilerin Mani'nin kitaplarını okumasının veya kullanmasının yasaklandığı ileri sürülmüştür. Örneğin Claudia Leurini, Mani'nin senaryosunun dini kitaplara ayrılarak onları erişilemez hale getirdiğini ileri sürmüştür. Kanıt olarak, Kevin Coyle'a göre Maniheizm hakkında derin bilgiye ancak bir Hristiyan piskoposu olarak kitaplara el koyduktan sonra ulaşan Augustine'den bahsediyor. Ayrıca Turfan'daki Devler Kitabı'nı içeren bir kodekste bulunan bir dizi benzetmeden bir satır aktarıyor: 'Kitabı kopyalayan İştien hasta adama benzer...'. Ona göre bu, Denetçilerin "[Maniheizt metinlere] bakmalarının, onları okumalarının ve hatta onları kopyalamalarının engellendiği" anlamına gelir, Leurini, *The Manichaean Church*, 85. Ayrıca Lim, 'nomen manichaeorum', 155; ve bkz. Kevin Coyle, *Maniheizm ve Mirası* (Leiden: Brill, 2009). Ancak Johannes van Oort, Coyle'un yorumuna karşı çıkarak Augustine'in bilgisinin çoğunu Denetçi olarak görev yaptığı dönemde, en azından kısmen kendi okumaları yoluyla edindiğini ikna edici bir şekilde göstermiştir. Van Oort, Augustine'in 'Mani kitapları' ("Genç Augustine", 450-56) okuduğunu gösteren birkaç pasaj ekler. Üstelik Leurini'nin Auditor yazısının benzetmesinden aktardığı satır burada bitmiyor (son sözler kayıp olmasına rağmen); Aslında bu, Denetçilerden Kilise için yapmaları istenen olumlu faaliyetlerle ilgili bir dizi metaforun bir parçasıdır ve onları içinde bulundukları aşağılık durumdan kurtarır. Örneğin aynı metinde şunu buluyoruz: 'Seçilmişlere sadaka veren İştici, kızını krala sunan fakir adama benzer; büyük onurlu bir konuma ulaşır', Walter B. Henning, 'The Book of the Giants', *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 11, no. 1 (1943): 63-64. Yakın zamanda bkz. Piras, 'The Writing Hearer', 528-29. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi06/09/2021 09:31:13PM

ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 231 ---

211 Maniheist Kitaplar 'ayınle ilgili olduğu kadar dini bir işlev de'.118 Gördüğümüz gibi, Kellis'te bulunan metne göre 'günde en az üç kez' dua edilmesi gereken günlük duada bu kavramların tümü mevcuttu. Yazarının, yani muhtemelen Mani'nin, Denetçiler de dahil olmak üzere taraftarların içselleştirmesi için en önemli olduğunu düşündüğü şeylerin bir listesini sunmuş gibi görünüyor. Işık ve Karanlık arasındaki ilkel savaşı, dünyanın Işık tanrıları tarafından kötü maddeden inşa edilmesini, güneşin ve ayın kurtarıcı rolünü, tüm yaşamın katıldığı bir dünya ruhunun varlığını ve Seçilmişlerin ruh göçünden kurtulmasına hizmet etme ihtiyacını içeriyordu. Bu dua taraftarlar tarafından yaygın olarak kullanıldı. Kellis'te, Makarios'un Matthaïos'a "secde" (ⲛⲉⲕⲉⲃⲉ)119 uygulamasını (ya da yazmasını) tavsiye etmesi ve ilk birkaç kelimesinin P.Kellis I Gr.'yi oluşturan tahtaya karalanmış olduğunun keşfedilmesiyle de kanıtlanmıştır. 82 ve P.Kellis V Kıpti. 48.120 Augustine, İtirafları'nda, Denetçi olarak görev yaptığı dönemde bu duanın merkezi öneme sahip olduğunu ve en-Nedim ve Turfan'daki Uygur krallığı döneminde hala kullanıldığını doğrulamaktadır. Augustine, kavramların nasıl sahiplenilebileceğine dair ilgi çekici bir örnek sunuyor. Son zamanlardaki araştırmalar onun Maniheist fikirlerle olan ilişkisinin kapsamlı olduğunu ve 'dönüşümünün bozulmasından' sonra da devam ettiğini göstermiştir.121 Daha 'ezoterik' mitler veya mitsel tasvirler hakkında açık bilgi sergiliyor. Bu nedenle, Maniheist piskopos Faustus'a karşı yaptığı polemik çalışmasında, topluluk tarafından söylenen ve 'Aşıkların Şarkısı' adı verilen çok iyi bilinen bir mezmuru anlatır.122 Augustine'e göre bu, birçok kimlik arasında, dağlar ve tatlı havadaki Işık Ülkesindeki çelenkli Işıkların Babasını, On İki Aeon'la çevrelenmiş, üçer üçer dört bölgede gruplandırılmış ve Yaşayan Ruh'un beş oğlunu - Dünyanın Koruyucusu - tasvir eder. İhtişam, Şeref Kralı, Işığın Adamas'ı, Şan Kralı ve Atlas - her biri kendi 118 P.Kellis VI, 106. 119 Cf. Brand ('Kellis'in Maniheistleri', 297), bunun 'eğimler' anlamında alınması gerektiğini savunuyor. Ancak Makarios listesindeki diğer terimlerin tamamı metindir. Al-Nadim, Maniheistlerin dua ederken secdeye kapandıklarını kaydeder ve P.Kellis I Gr.'de proskyneō'nun bu şekilde anlaşılması muhtemel görünmektedir. 98. Gardner, 'Maniheist Ritüel Uygulaması', 253-56; aynı kaynak, "'Saf Bir Kalple'", 86-87. 120 İain Gardner, 'P. Kellis 82 ve Maniheist Günlük Duaların Fark Edilmemiş Kaydı, Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 211 no.1 (2019). 121 Örneğin hafıza gibi Maniheist kavramların Augustine üzerinde yarattığı potansiyel kapsamlı etki için bkz. Johannes van Oort, 'God, Memory, and Beauty: A Manichaean Analysis of Augustine's Confessions, Book 10,1-38', Augustine and Manichaean Christian, ed. J. van Oort (Leiden: Brill, 2013). 122 C. Faust. 15.5-6, çev. Roland J. Teske, Faustus a Manichaean'a Cevap (New York: New City Press, 2007), 189-91. Ayrıca bkz. Lieu, Roma İmparatorluğu'nda Maniheizm, 134. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 232 ---

212 Bölüm 7 özellikleri. Samuel N. C. Lieu, Mezmurlar kitabında benzer içeriğe sahip mezmurların bulunduğunu belirtmiştir.¹²³ Bu tanrılar Kellis'te bulunan en az bir mezmurda da isimlendirilmiştir. İlahilerde 'ezoterik' mitolojik imgelerin kullanımı açıkça yaygındı ve Lieu'nun iddia ettiği gibi, Augustine'in bu imgeleri hatırlama yeteneği muhtemelen bunların anımsatıcı bir etkiye sahip olduğunu gösteriyor. Augustine'in özel bir durum olduğu kesindir. Yine de birçok temel kavramı ortak bilgi olarak tanımlıyor. Kendi papaz yardımcısı Victorinus'un Maniheist Denetçi olduğunu itiraf etmesini sağladıktan sonra, Moritanya'daki Caesarea piskoposuna yazdığı bir mektupta şunu açıkladı: 'Onlar (Denetçiler) aynı zamanda seçilmişlerle birlikte güneşe ve aya tapıyorlar ve dua ediyorlar. Rab'bin gününde onlar da onlarla birlikte oruç tutarlar ve Maniçilerin sapkınlığından nefret edilmesi gereken tüm küfürlere onlarla birlikte inanırlar'.¹²⁴ Hayvanların ilahi olana katılımı, Tanrı'nın savaşı ve Karanlıkla karışması, Seçilmişlerin Işığı arındırması ve Işığın güneş ve ay boyunca yükselişi de dahil olmak üzere bu tür 'küfürleri' listelemeye devam eder. Richard Lim, Victorinus'un Denetçi olduğunu kabul ederken, kendisinin bu inançları kabul etmediğini ve muhtemelen bu inançlara sahip olmadığını (Augustine'in aksi yöndeki ısrarına rağmen) ve herhangi bir Maniheist grubun parçası olmadığını ileri sürmüştür.¹²⁵ Bununla birlikte, Victorinus'un durumu ne olursa olsun, Kellis bulgularının ışığında, çoğu Denetçinin aslında onlara aşına olduğundan şüphe etmek için çok az neden vardır. Bu nedenle, pek çok ayrıntı esasen Seçilmişler tarafından bilinse ve bazıları zamana ve yere göre değişse de, 'Maniheist dünya'nın temel kavramları geniş çapta yayıldı. Bunları yayma çabası, Seçilmişlerin uygulamasını savunma ve ona gerekçeler sağlama ihtiyacıyla bağlantılı olarak görülmelidir. Mısır'daki Seçilmişler ve daha genel olarak Roma İmparatorluğu, dini rekabetin yoğun olduğu bir ortamda dini otoriteyi kurmaya çalışıyorlardı. Onların 'kutsal adamlar' olarak konumlarının laiklere açıklanması ve tapınakların, yeni ortaya çıkan Hristiyan Kilisesi'nin ve diğer 'kutsal adamların' geleneksel dini otoritesine karşı savunulması gerekecekti. Hristiyan çevrelerinde vaaz verirken İsa'nın otoritesine başvurmanın kesinlikle bir rolü vardı, ancak Seçilmişlerin kendi özel rejimlerini ve ihtiyaçlarını haklı çıkarmak için kendilerini ana akım Hristiyan öğretmenlerden farklılaştırmaları gerekecekti. Taraftarlar için dinleyicilerini kendi özel "dünyalarının" -ilkel düalizm, hapsedilmiş Işık, onun dönüşümü, Seçilmişlerin kolaylaştırdığı bir kurtuluş-geçerliliği konusunda ikna etmek gerekliydi. Mezmur 219 (2 Mez. 1-3). Bkz. Lieu, Roma İmparatorluğu'nda Maniheizm, 134-35. ¹²⁴ Augustine, ep. 236 (Deuterius'a), çev. Roland J. Teske, Letters 211-270, 1*-29* (Epistulae) (New York: New City Press, 2005), 134-35. ¹²⁵ Lim, 'nomen manichaeorum', 155. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 233 ---

213 Maniheist Kitaplar sadaka vermenin yükünü kabul etmek için. Diğer ritüel eylemlerin anlamlandırılabilmesi anlatılar sağladılar.126 Dahası, potansiyel 'dönmüşlerin' zaten aşına olduğu mitlerle rezonansa girmiş olabilirler - ancak zaman zaman Augustinus örneğinde Yeni Platonculuk gibi diğer nispeten sistemleştirilmiş dünya görüşlerinin duyarlılıklarıyla da çatışabilirler. Seçilmişlerin yalnızca karmaşık gizemlerine değinerek Denetçileri tam bir açıklama vaadiyle 'baştan çıkardıkları' sıklıkla ima edilir. Bu büyük ölçüde, Seçilmişlerin kendisine 'hizmet ettiği' şeyin kendisine söz verilen (veya istenen) açıklamalar olmadığı konusunda büyük üzüntü ifade eden Augustine'in deneyimine dayanmaktadır. Ancak Augustinus'un kendi "dönüşümüne" ilişkin polemiklerle şekillendirilmiş anlatısını, Mani mitlerinin ve imgelerinin çekiciliğini sürdürmeye devam edeceği diğer taraftarların anlatısına genelleme yapmamalıyız. Bu, Denetçilerin 'bilgiye' her zaman büyük bir ilgiyle yanıt verdikleri anlamına gelmez. Yayılma sisteminin ve mitolojik ayrıntıların kapsamlı bir şekilde incelenmesi büyük olasılıkla oldukça nadirdi ve okuryazar ve coşkulu taraftarlarla sınırlıydı, ancak T.Kellis II Copt. Üçüncü Büyükelçi'nin özelliklerini anlatan Şekil 1, bunların Kellis'te de mevcut olduğunu öne sürüyor. Ancak otoritelerin Maniheist dünyaya Denetçiler atama çabalarına rağmen, taraftarlar birçok hususu ilgisiz olarak değerlendirmiş, çekinceler beslemiş veya talimatları Maniheist otoritelerin tercih ettiği çerçevenin dışında yorumlamış olabilirler - aynı zamanda ritüellere katılmaya ve taraftar olarak özdeşleşmeye devam ederler. 5. Bölüm'de tartışıldığı gibi, bireyler pek çok kimlikle hokkabazlık yapar ve Kellis'teki herkesin kendi Maniheist kimliklerine özel bir önem verdiği ya da tüm bu fikirleri içselleştirmenin gerekli olduğunu düşündüğü kesin değildir. Ancak BeDuhn'un vurguladığı gibi, ritüel dilinin temel işlevi, farklı bir toplumsal yapıya ait olma duygusunu güçlendirmektir.127 Ritüel ve metinsel uygulamalar, katılımcıların bilinçli 'bilgisini' veya 'inançlarını' her zaman etkilemese bile, onları 'Kutsal Kilise' topluluğu içinde sosyalleştirme etkisine sahip olurdu. Sonuç olarak, Kellis'teki edebi metinler, özellikle Maniheist mitler ve inançlar hakkında yüksek derecede farkındalık göstermekte ve Maniheist yetkililerin bu tür kavramları halk arasında yaymaya yönelik bilinçli girişimlerini doğrulamaktadır. Bireysel taraftarların onlarla etkileşim derecesi, diğer karşılaştırılabilir dini gruplarda olduğu gibi kesinlikle farklılık gösterecektir ve modern bilim adamları tarafından yeniden oluşturulan Maniheist "teoloji"nin her bölümünün 126 Bkz. Berlin Kephalaia'nın Çağrı ve Yanıt (keph. 115) veya ellerin konulmasıyla (keph. 9) ilgili bölümü. 127 BeDuhn, Maniheist Beden, 242-44. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 234 ---

214 Bölüm 7 onlar tarafından biliniyor. Ancak House 1-3'ün edebi ve belgesel kaynaklarının da doğruladığı gibi, temel fikirlerin hem bireysel hem de toplumsal uygulamalarda kullanılan metinler aracılığıyla sıradan insanlara tanındık gelmiş olması gerekir. Buna karşılık, bu tür uygulamalar farklı bir metinsel topluluğa ait olma duygusunu yaratma ve güçlendirme işlevi gördü: Mani'nin 'Kutsal Kilisesi'. Kellis'in laikleri, ilahiler söyledikleri, dualar okudukları veya metinleri kopyaladıkları sürece, belirgin bir Maniheist toplumsal kimliğin yeniden üretilmesine katkıda bulundular. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 235 ---

© Håkon Fiane Teigen, 2021 | doi:10.1163/9789004459779_009 Bu, CC BY-NC-ND 4.0 lisansının koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir bölümdür. Bölüm 8 Maniheist Ritüeller: Seçilmiş ve Sıradan Uygulamalar Benim tarafımdan büyük saygı duyulan sevgili kızlarım: Kutsal kilisenin üyeleri, Işık Aklının [kızı], onlar da Tanrı'nın çocukları arasında [sayılırlar]; ayrıcalıklı, kutsanmış, Tanrı'yı seven ruhlar; shona çocuklarım. Sana yazan, Mısır'daki baban benim; Tanrı adına – selamlar! Her şeyden önce sizi ve çocuklarınızı isimleriyle selamlıyorum. Seni uzun bir süre, kötü dünyanın her türlü kötülüğünden koruması için Tanrı'ya her saat dua ediyorum: Sizler bizim için yardımcılar, değerli koruyucular ve bükülmez sağlam sütunlarsınız; biz ise size güveniyoruz. P.Kellis V Kipti. 31, II.1–19 Yukarıdaki alıntı, House 3'te bulunan ve Seçilmiş yazarlığa atfedilebilecek birkaç mektuptan biri olan bir mektubu tanıtmaktadır. Bu bölümün ana temasına, yani Denetçiler ile Seçilmişler arasındaki etkileşim kalıplarına ilişkin bir Seçilmiş perspektifini ifade ediyor ve göreceğimiz gibi, belki de etkileşimin en hayati biçimi olan sadaka kurumuyla ilgili. Bu mektupların retorik stratejilerini ve içeriklerini analiz etmeden önce, 'Maniheizmin' meslekten olmayanlar tarafından uygulamaya konulma şeklini değerlendirmek için Seçilmişleri ve dolaylı olarak Meclis 3 mektuplarında fark edilebilecek Seçilmiş-Denetçi etkileşimi örneklerini tanımlayarak başlıyoruz. Maniheist kurumlar üzerine tartışmasız en önemli çalışma, Jason D. BeDuhn'un yiyecek sadakaları ve Seçilmiş yemekle ilgili davranışsal normları ve gerekçeleri ele alan The Manichaeen Body (2000) adlı eseridir. BeDuhn, normatif Maniheist söylemi analiz ederek, Maniheist etik rejime tabi olmanın nasıl belirli bir tür disiplinli, 'Seçilmiş' beden üretmeyi amaçladığını gösteriyor. Seçilmişler, bu tür bedenler aracılığıyla, günlük yemekleriyle canlanan ruhların kurtuluşunun araçları haline geldi. Disiplin, Seçilmiş bedenlerin sindirim yoluyla ruhu maddeden ayırmasına, ışığı gıda maddelerindeki hapsinden kurtarmasına izin verdi. BeDuhn, bunun, tabiri caizse, Maniheist pratiğin çekirdeğini oluşturduğunu savunur: Yemek ritüeli, Maniheist toplumsal örgütlenmenin odak noktası, Maniheist disiplinin varlık nedeni ve normatif Maniheizm'in nasıl "ruhlar" üretmeyi önerdiğini anlamının anahtarıydı. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM'den ücretsiz erişim yoluyla indirildi

--- SAYFA 236 ---

Hapsedildikleri bedenin eylemleri sayesinde olumsal bağlardan kurtuldular.¹ BeDuhn'un yeniden inşasında Maniheist kurumlar bu merkezi ritüele hizmet edecek şekilde tasarlanmıştı. Hiyerarşisi ve inisiyasyon ritüelleriyle Kilisenin kendisi, Mani'nin öğretilerini yayma ve yayma işlevine sahipti, ama aynı zamanda sadakaların sunulduğu Seçilmiş yetkililerin meşruiyetini ve dolayısıyla kurtuluş ritüelinin etkinliğini de garanti ediyordu. Sadaka vermek, Denetçileri Kilise'nin tam üyesi yapan şeyin önemli bir parçasıydı.² BeDuhn, toplumsal yaşam ve örgütlenmenin pratiklerine değil, normatif söylemde yemeği çevreleyen kurumlara odaklanıyor. Sosyo-dinsel bir örgüt olarak Maniheizm'e kısaca değinerek şunu belirtiyor: "Kilise" tanımı, organize edilmiş, merkezi olarak yönetilen bir kuruma atıfta bulunduğu sürece meşru olarak Maniheizm'e uygulanabilir - çünkü böyle bir Maniheizm, tarihinin en azından bir bölümünde öyleydi. Görünen o ki Mani, kışkırttığı geniş çaplı misyonerlik faaliyetini yönlendirebileceği bir hiyerarşi kurdu. Bu yönetim sisteminin kökeni ve gelişimi hakkında hiçbir şey bilmiyoruz... Bizim amaçlarımız açısından, Maniheizm'in, amaçlarını ilerletme ve kurallarını uygulama kapasitesine sahip bir kurum olarak var olduğunu kabul etmek yeterlidir.³ Elbette, Maniheist otoriteler normları ve kurumları yeniden üretmeye çalışsa ve belirli alan ve dönemlerde başarı elde etseler de, dördüncü yüzyıl Mısır'ındaki belirli toplulukların bunları paylaştığı veya koruyabildiği kesin değildir. Bir dereceye kadar açıkça başarılı oldular, aksi takdirde Mısır'da bu tür söylemlerin izlerini bulmamız pek mümkün olmazdı. Bununla birlikte, özellikle Seçilmiş rejimle ilgili iç gerilimlerin etkili bir Kilise örgütünün varlığını engellemesi veya ortaya çıkmasını engellemesi ya da Dakhleh Vahası gibi uzak bölgelere uzanmaması da pekala mümkündür. Kellis'teki bu "yönetim sistemi"nin işleyişini açıklamaya çalışırken dikkate alınması gereken iki temel husus vardır: Maniheist otoritelerin sadaka verme ve diğer ritüeller için Denetçileri harekete geçirme becerisi ve Seçilmişler arasında disiplini uygulama becerisi. Bir yandan iki düzeydeki taraftarlar arasında istikrarlı ve karşılıklı yarar sağlayan bağlar sağlayacak mekanizmalar bulmuş, diğer yandan da 1 BeDuhn, The Manichaeen Body, 24. 2 age, 53-65'i güvence altına almış olmalıdır. 3 Aynı eser, 29-30. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 237 ---

217 Maniheist Ritüeller İç Seçilmiş disiplini ve otoritesi korundu. Lim'in Kuzey Afrika kilise teşkilatına ilişkin iddialarının da belirttiği gibi (bkz. Bölüm 1), bu iki konu birbiriyle bağlantılıydı, ancak ikincisini bir sonraki bölüme erteliyoruz. Burada ilkini inceliyoruz: Kellis'teki Denetçiler ve Seçilmişler arasındaki bağlar. Maniheizm bilimi genellikle bu ilişkinin "her biri bir avuç Seçilmiş ile sadık Dinleyicilerini içeren" küçük, samimi "hücreler" içinde yer aldığını kabul etmiştir.⁴ Bu tür hücreler aynı zamanda, Turfan'da egemen olan toplumsal ibadetle güçlü bir tezat oluşturacak şekilde, Seçilmişleri evlerinde bekleyen küçük Denetçi toplantılarıyla evsel olarak kabul edilmiştir. Bu görüş, Maniheizm'e Roma İmparatorluğu'nda bir gizlilik havası kazandırdı. Örneğin Lane Fox, Augustine'in katıldığı toplantıları şu sözlerle tanımlıyordu: 'Her gün, öğleden sonra geç saatlerden önce değil, üyeler, gezici, gizli bir gruptaki 'hücreler' gibi, özel evlerdeki odalarda buluşurlardı.'⁵ Kellis metinleri böyle bir yeniden yapılanmayı desteklemek için alınmıştır. BeDuhn, yerel Maniheist uygulamalar hakkındaki makalesinde, Seçmen-Denetçi hücrelerinde geliştirilen yakın ilişkileri göstermek için Kellis'ten gelen papirüsleri kullanmıştır.⁶ Seçilmişlerin ev ziyareti ve beraberindeki yemek ritüeli, laiklerin "hem kendi ruhlarının hem de tüm canlı varlıkların ruhlarının özgürleşmesine hizmet eden bir gizemin aktif katılımcıları" olmasına olanak tanımıştır. Melekler, böylesine kutsal bir yemeğin gerçekleştiği odayı kelimenin tam anlamıyla doldurdular ve gerçekliğin kutsal ve dünyevi boyutları arasında bir portalı harekete geçirdiler.⁷ Ancak aşağıda göreceğimiz gibi, Kellis kanıtlarının tam bir açıklaması bunun öncelikle Seçmen-Denetçi etkileşiminin daha sıradan ve daha kurumsallaşmış yönleriyle ilgili olduğunu gösteriyor. Bu Maniheist toplantıların gizeminin bir kısmını dağıtmasına olanak tanıyor. Ne yazık ki, papirüsler kural olarak bu tür bağları açıkça tasvir etmiyor. Belgesel metinlerde hem dini uygulamalar hem de Seçilmişlerin varlığı genellikle dolaylı olarak ortaya konmalıdır; bu noktaya geri döneceğiz. Dahası, uygulamaların belirgin bir Maniheist çerçeveye uyup uymadığını veya nasıl uyduğunu değerlendirmek için, onları diğer metinlerle diyaloga sokmalı ve Maniheist geleneklerin ve Kellis materyallerinin karşılıklı olarak birbirini nasıl aydınlayabileceğini incelemeliyiz. Böyle sentetik bir yaklaşıma meydan okundu. Lim şunu ileri sürmüştür: 4 Lieu, 'Precept and Practices', 79. 5 Robin Lane Fox, Augustine: Conversions and Confessions (London: Penguin Books, 2015; repr., 2016), 121. 6 BeDuhn, 'Domestic Setting', 260ff. 7 Aynı eser, 263; ardından Baker-Brian, 'Mass and Elite', 166. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 238 ---

218 Bölüm 8 Ana hedeflerinden biri olarak yüzyıllar ve kıtalar boyunca Maniheiztlerin tanımlanması ve kurtarılmasında ısrar eden bu alandaki akademisyenler, Maniheiztlerin kim ve ne olduğuna dair ana söylemi yaratmak ve sürdürmek için farkında olmadan Augustinus gibi kişilerle güçlerini birleştiriyor.⁸ Aşağıda, Medinet Madi'den alınan metinlere odaklanıyoruz: Kellis'teki Maniheizt topluluğun yakınında üretilmiş ve büyük ölçüde onunla çağdaş olan kaynaklar. Ancak Augustinus'un yazılarından Orta Asya geleneklerine kadar uzanan başka metinler de dahil edilmiş ve bunlarla karşılaştırılmıştır. Kanıtların, yalnızca bilimsel yeniden yapılandırmaya atfedilemeyecek düzeyde bir tutarlılık gösterdiği ileri sürülüyor; daha ziyade Maniheizt bir kilise örgütünün kurumlarını veya etkileşim kalıplarını yeniden üretme tekniklerini yansıtır. Özellikle Berlin Kephalaia'da birçok ilgi çekici pasaj bulunmaktadır. Çoğunlukla karmaşık doktrinleri taraftarlarının günlük yaşamlarıyla pek ilgisi olmayan bir 'skolastik' ürün olarak görülüyor. Elbette asıl amacı, sosyal etkileşim için bir plan sağlamak değil, kozmolojik ve antropolojik öğretileri sistematize etmektir. Bununla birlikte, normatif olarak kabul edilen veya derleyiciler tarafından verili kabul edilen uygulamalara dair içgörü sağlar: Geç Antik Mısır'daki Maniheizt liderlerin Maniheizt bir sosyal dünya inşa etmek için yararlandığı kurumsal 'şablonlar'.⁹ 1 Seçilmişleri Tanımlamak Buradaki ilk görevimiz Kellis'teki Maniheizt aktörleri ve eylemleri tanımlamaktır ve bunu yapabilmek için bazı kriterlere ihtiyacımız var. Seçilmişleri tanımlamak teorik olarak çok zor olmamalı; sonuçta münzevi rejimleri onları dünyevi toplumdan ayırmaya yönelikti. Ne yazık ki, Ev 1-3'ten kalma arkeolojide görünür izler bırakmamıştır.¹⁰ Bunun yerine, 8 Lim, 'nomen manichaeorum', 166-67'yi tanımlamak için yazarlara güvenmek zorundayız. 9 Bu durum özellikle örneğin; Pettipiece, Berlin Kephalaia, dördüncü yüzyıl boyunca büyüyen bir geleneği temsil ediyor ve Mısır toplumunun ihtiyaç ve endişelerini gidermek için eklenen yeni geleneklerle birlikte. Pettipiece, Beşli Redaksiyon, 12-13. Ancak Bölüm 9, Bölüm 4, n.115'e dikkat edin. 10 Metinler dışında genel olarak Maniheizt uygulamalara ilişkin arkeolojik kanıtlar o kadar da muhtemel olmayabilir. Ancak dikkate alınabilecek bir özellik, özellikle Kellis 2 (doğu) mezarlığıyla ilgili olarak gömme uygulamasıdır. Buradaki cesetler çarşaflara sarılıydı, çok az eser bulundu (takı veya muska yoktu) ve yalnızca Håkon Fiane Teigen'de kullanılıyordu - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 239 ---

219 Maniheist Ritüellerin kendileri veya Seçilmiş olarak diğerleri. Burada da sorunlarla karşılaşyoruz: Malcolm Choat'ın belirttiği gibi, bu tür kimlik belirteçleri sıklıkla günlük yazışmalarda ihmal ediliyordu.¹¹ Mevcut bağlamdaki bir diğer zorluk, kimlik belirlemenin özellikle 'Maniheist' bir inanışa sahip kişilerle sınırlandırılmasıdır. Bilimsel literatürde güncel olan ve onları ana akım Hristiyan kişilerden ayırmak için yararlı olan 'erdemli' ve 'Seçilmiş' gibi terimler, belgesel külliyatında kendilerini tanımlayan terimler olarak görünmüyor (her ne kadar 'Seçilmiş' P.Kellis V Copt. 15, 16'da geçse de). Bu, minimalist bir bakış açısı benimseyen ve yalnızca Nil Vadisi'nde bulunan Elect'in kimliğini kabul eden Mattias Brand'in yakın zamanda öne sürdüğü gibi, Kellis'te Elect'in yokluğunun bir işareti olarak alınabilir.¹² Ancak aşağıda göreceğimiz gibi, bazıları Kellis'te aktif olan birkaç kişiyi daha bu listeye eklemek için yeterli neden var. Bir kimlik belirteci olarak 'Seçilmiş' mevcut olmasa da, dini makam şartlarına göre Seçilmiş olarak tanımlanabilecek kişiler var. Girişte sunulduğu gibi, Maniheist hiyerarşi düzenli olarak arkeologlar, Öğretmenler, piskoposlar ve papazlardan oluşan ve bunlara diyakozları da ekleyebileceğimiz şekilde tasvir edilmiştir (bkz. Bölüm 9, Kısım 2.1). Önceki bölümde incelenen edebi metinler, Kellis'teki Maniheistlerin hiyerarşiyi iyi bildiklerini göstermektedir. Ne yazık ki, biraz belirgin olan tek Maniheist unvan 'Öğretmen' unvanıdır. P.Kellis VII Copt'un yazarı tarafından kendi kendini tanımlama olarak kullanılır. 61 ve Maria/Makarios yazışmalarında önemli bir aktörün belirtilmesi. 'Öğretmen' (ⲓⲛⲉⲩⲧⲉⲛ) teriminin kendisi belirsiz olmasına rağmen, her iki örnek de söz konusu şahsın önemli bir dini otorite olduğunu göstermektedir - örneğin kendisinden 'Büyük Öğretmen' (P.Kellis V Kıpti 20) olarak bahsedilmektedir - ve Maniheist hiyerarşisinde üst düzey bir yetkiliyle karşı karşıya olduğumuzdan şüphe etmek için çok az neden vardır.¹³ Maniheistler tarafından Seçilmiş görevliler için kullanılan diğer dini unvanlar dördüncü yüzyıl; bkz. Michael Birrel, 'İsmant el-Kharab Mezarlıklarındaki Kazılar', Dakhleh Oasis Projesi: 1992-1993 ve 1993-1994 Tarla Sezonlarına İlişkin Ön Raporlar, ed. Colin A. Hope ve A. J. Mills (Oxford: Oxbow, 1999), 41. Bowen şu yorumu yapıyor: 'Christian Kellis 2 mezarlığı, bir bebeğin kapüşonlu tuniğinin üst kısmı dışında hiçbir giysiden yoksundu. Bu alışılmadık bir durum çünkü Hristiyanların tamamen giyinik olarak gömülmeye eğilimli oldukları biliniyor; Dünya genelindeki koleksiyonlarda bulunan 20.000'den fazla Kıpti kumaşın çoğunluğu mezarlıklardan alınmıştır (Carroll 1986, 1).' Bowen, 'Textiles, Basketry and Leather', 97. Buna, Maniheistlerin orada ölümlerini çıplak gömdüklerini anlatan Çin'deki Maniheist olmayan iki yazarın tasvirlerini karşılaştırabiliriz; bkz. Paul Pelliot ve Émmanuel-Édouard Chavannes, 'Un featureé manichéen retrouvé en Chine', Journal Asiatique (1913): 338, 55-56. 11 Choat, 'Manastır mektupları', 46, 57-58. 12 Marka, 'Konuşma Kalıpları'; ve aynı kaynak, 'Kellis'li Maniciler', 217-19. 13 Bkz. Öğretmenin Mani'nin Mektuplarına yaptığı göndermeler. Gardner, 'Öğretmenden Bir Mektup'. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 240 ---

220 8. Bölüm, 'keşiş' ve 'apa' gibi yaygın manastır adları gibi¹⁴ Hristiyanlarla paylaşıldı.¹⁵ Brand, insanları yalnızca bu tür unvanlara dayanarak Seçilmiş olarak tanımlamanın tehlikeli olduğunu savundu. House 3 papirüslerinde açıkça 'Katolik kilisesine ait' olarak işaretlenen yetkililerin varlığına işaret eder ve bu nedenle kendisini Öğretmen'i ve Apa Lysimachos figürünü (aşağıya bakınız) Seçilmiş olarak tanımlamakla sınırlandırır ve 'diğerlerinin şüphe götürmez olmadığını' belirtir.¹⁶ Bununla birlikte, 'Katolik kilisesi' tanımı ve onunla ilişkilendirilen isimler - Ouonsis, Harpokrates, Jakob - özel Kıpti dilinde değil, yalnızca resmi Yunan belgelerinde geçer. Hane 1-3.17'nin yazışmaları Dahası, Brand'in Lysimachos'u Seçilmiş olarak tanımlamak için kullandığı kriter, kendisini özel olarak Maniheist olarak adlandırması ya da belirgin Maniheist ipuçlarının kullanılması değil, Makarios'un ona tutarlı bir şekilde 'apa' unvanını uygulaması ve Pamour ailesiyle olan yakınlığıdır. 5. Bölümde işaret edildiği gibi, Lysimachos'un kendi iki mektubunda hiçbir özel Maniheist ipucu yoktur. Burada, Meclis 1-3 materyalinde dini unvanlarla görünen aktörlerin, etiketlerin bilinen Maniheist aktörler tarafından kullanıldığı ve Meclis 1-3 topluluğunun özel sosyal çevrelerinde yer aldıkları sürece, makul bir şekilde Seçilmiş görevliler olarak kabul edilebileceği ileri sürülmektedir. Her ne kadar sorgulamanın ötesinde olmasa da, bu varsayım, 'Katolik' Hristiyan bağlamını varsayılan olarak almaktan veya bir yargıda bulunmaktan kaçınmaktan daha makuldür. Seçilmişleri tanımlama kriterleri türden ziyade dereceli olmalıdır. Resmi unvan kriterlerine göre birçok aktör Seçilmiş olarak tanımlanabilir. İlk olarak, yalnızca unvanlarıyla anılan birkaç aktör var. Yukarıda adı geçen Öğretmene ek olarak bu kategoride biri P.Kellis V Kıpti'de Makarios ile her gün etkileşimde bulunan iki diyakoz yer alır. 19 ve P.Kellis VII Kıpti'de Lysimachos ile ilişkilendirilen bir tanesi. 72. Her ikisi de Nil Vadisi'nde bulunmaktadır. İsimleriyle bilinen Seçilmiş görevliler arasında çoğunlukla 'presbyter' unvanını taşıyanları buluyoruz. Bunlar Pebos ve Ploutogenios'tur ve P.Kellis VII Kıpti'de Öğretmen tarafından 'rahipler, çocuklarım' diye hitap edilmiştir. 61 ve P.Kellis V Kıpti'de Horion tarafından 'presbyter' olarak etiketlenen Saren. 18 ve P.Kellis VII Kıpti'de 'kardeşimiz'. 58. Bu örneklerde, Maniheizm ile yakınlık iyice yerleşmiştir. 14 Genel olarak bu terimlerin seküler ve dinsel kullanımına ilişkin bir tartışma için bkz. Choat, Belief and Cult, 57-73. 15 Medinet Madi Mezmurlar kitabında bireylere yönelik birçok doksolojide bulunur, ör. 2 adet 47.22-23. Genellikle Hristiyan dini bağlamlarında kullanılan bu terimin anlamı için bkz. Tomasz Derda ve Ewa Wipszycka, 'L'emploi des titres abba, apa et papas dans l'Egypte byzantine', Journal of Juristic Papyrology 24 (1994). 16 Marka, 'Konuşma Kalıpları', 107. 17 P.Kellis I Gr. 24, 32, 58. Ouonsis kısmen bir istisnadır, ancak yalnızca P.Kellis V Copt. hesabı için kullanılan papirüste adı hala kısmen okunabilen 'Ouonsis'in oğlu Ploutogenes'in soyadı olarak ortaya çıkar. 47. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 241 ---

221 Maniheist Ritüeller ve en azından Saren örneğinde, Vaha'da Maniheistlerle yakın etkileşim görüyoruz. Daha az belirgin bir örnek, P.Kellis VII Copt mektubundaki papaz Psais'tir. 92. Yazar Timotheos'tur; diğer bazı harflerde de bulunan bir isimdir (ve KAB'daki bir 'keşiş' için aşağıya bakınız), ancak yaygın olduğundan kesin olarak kimliği belirlenememektedir. Mektupta birkaç Pamour ortağından bahsediliyor. Ayrıca diğer belgelerde Psais adında bir Seçilmiş'in varlığına dair güçlü kanıtlar bulunmaktadır.18 Her ne kadar daha kesin olmasa da, Seçilmiş statüsü burada da muhtemel görünüyor. İki manastır unvanı, 'apa' ve 'keşiş' Seçilmiş statüsünü akla getiriyor. 'Apa' arşivdeki iki figür için kullanılıyor: Seçilmiş statüsü oldukça açık olan Lysimachos ve kendisine atfedilebilen tek mektupta bu ifadeyi kendisine uygulayan Psekes adında biri, P.Kellis VII Kıpti. 90. Psekes'in mektubu eğitimli bir üslupla yazılmıştır ve aralarında 'kucaklama' formülünün de bulunduğu çeşitli dini ipuçları içermektedir.19 Kesin olmamakla birlikte, bağlam muhtemelen Maniheisttir. Ayrıca Matthaios'un P.Kellis V Copt'unda geçen 'baba' Psekes ile de özdeşleştirilebilir. 25 ve P.Kellis I Gr.'da bir Psekes 'papazı'. 48. 'Keşiş' ile ilgili olarak Yunanca monakhos (μοναχός) terimi Ev 1-3'te geçmez. Ancak KAB'de iki adam, Timotheos ve Petros için kullanılıyor. İkincisi, muhtemelen bir Maniheist dini kurum olarak tanımlanan topos Mani'nin (II.320, 513) parasını ödüyor (bkz. Bölüm 9, Kısım 3.3). İsimler çeşitli Ev 1-3 metinlerinde ayrı ayrı tekrarlanıyor; Timotheos oldukça yaygın. Ancak Petros mektuplarında bu isimlerde iki aktör birlikte seyahat ediyor ve editörler bunların KAB keşişleriyle özdeşleştirilmesini öneriyor.20 Her ikisinden de 'kardeşimiz' olarak bahsediliyor ve mektuplar, Maniheist ipuçlarından yoksun olsa da, güçlü bir şekilde dini bağlamı düşündüren özelliklere sahip. En azından iki Petros harfinde Kıpti 'keşiş' terimi yer alır (C. 2000).21 Bu terim belirsizdir çünkü basitçe 'yaşlı adam' anlamına gelebilir ve açıkça Petros ya da Timotheos için geçerli değildir, ancak P.Kellis V Copt. 39, kâtiplik faaliyetiyle bağlantılı olarak ve bunlardan biriyle makul bir şekilde ilişkili olabileceği bir bağlamda ortaya çıkar. Üstelik bu isimler diğer iki not mektubunda da geçmektedir: 'Kardeşimiz' Timotheos, Apa Psekes'te haber getiriyor 18 Batı Kilisesi'nden bir ostrakon olan O.Kellis I 121'de 'keşiş' Psais Petros ile birlikte geçiyor (aşağıya bakın). Ayrıca bkz. P.Kellis V Kıpti'de Apa Lysimachos tarafından adlandırılan 'kardeşimiz' Psais. 30; Ouales'in ajanı Psais, Psais III, P.Kellis V Copt'a yazdığı mektupta. 36 ("kutsanmış olanla" aynı, P.Kellis V Kıpti 35'te adı geçen bir ajan); ve P.Kellis I Gr.'da 'baba' Bemophanes ile birlikte geçen 'büyük' Psais. 75, ayrıca Psais/Andreas çevresinin bir mektubu. 19 Bkz. P.Kellis VII, 160–61. 20 Bkz. P.Kellis V, 235. 21 Terim P.Kellis V Copt. 39 ve 40. Diğer Kıpti harflerden yalnızca P.Kellis V Copt'ta bulunur. 11, burada biraz belirsizdir ve P.Kellis VII Kıpti. 68, muhtemelen 'yaşlı adam' anlamında alınmalıdır. 9. Bölümdeki tartışmanın devamına bakınız. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 242 ---

222 Bölüm 8 P.Kellis VII Kıpti. 90 ve bir Petros, P.Kellis V Kıpti'deki papaz Saren ile ilgili bir meseleye karışıyor. 18. Petros ve Timotheos'un Seçilmiş olarak tanımlanması oldukça muhtemeldir ve aslında Vaha'da aktif olan bir Seçilmiş çevresi ile karşı karşıya olabiliriz. Kendilerini 'baba' (ⲃⲁⲃⲁ) olarak tanımlayan üç yazarın, mektup içeriklerine göre Seçilmiş olduğu söylenebilir. Bunlar P.Kellis V Copt'un yazarlarıdır. 31, 32-33 ve P.Kellis I Gr. 63, toplu olarak 'Baba harfleri' olarak adlandırabileceğimiz bir harf grubudur. Yazar her durumda ailesel 'baba' terimini dini anlamda kullanıyor ve alıcıları 'katekümenler', kilisenin 'çocukları' ve/veya dini terimlerle destekçi olarak etiketliyor. Retorik araçlarının daha ayrıntılı bir analizi, göreceğimiz gibi Maniheist Seçilmişler tarafından gönderilen sadakayla ilgili mektuplarla uğraştığımız konusunda çok az şüphe bırakıyor. P.Kellis V Copt'un yazarı. 31, kendisinin 'Mısır'daki Babanız' olduğunu belirtir. P.Kellis V Kıpti'deki Baba. Ancak 32, Vaha'nın içinde veya yakınında bulunuyor ve ayrıca alıcıya muhtemelen Kellis'e seyahat edeceğini belirtiyor. Bu mektuplar köydeki sadaka uygulamasına dair hayati kanıtlar sağlıyor. Ne yazık ki isimlerin yokluğu bu 'Babaların' daha fazla tanımlanmasını imkansız kılıyor - ancak olası bir istisna var. Üslup ve paleografi, P.Kellis V Copt. 32-33 aynı zamanda Theognostos'un mektubunu da yazmıştır: P.Kellis VII Kıpti. 84. Editörler şu sonuca varmıştır: '32, 33 ve 84'ün hepsinin tek bir katip tarafından yazılmış olması, hiç olmamasından daha muhtemel görünüyor; ama Theognostos'un 32'deki (özellikle) dikkate değer Maniheist duyguları kendisinin oluşturup oluşturmadığı yanıtlanamaz bir sorudur.'²² Eğer öyleyse, Theognostos'un bir Seçilmiş olarak tanımlanması gerekirdi. P.Kellis I Gr.'ye mektup gönderen Lysimachos ile yakın ilişkisi. 67'nin ona Süryanice bir adresle hitap etmesi ve Ision'un yanı sıra "ayıklığına" dikkat etmesini istemesi bu yöne işaret edebilir. Ayrıca P.Kellis VII Kıpti'deki Pekysis'in nedenini de açıklayacaktır. 73, Psais III'ten 'sonsuz yaşam' konularında 'kardeşimiz' Theognostos'a danışmasını ister. Eğer bu doğruysa, onun daimi yoldaşı Horos'u da düşünmeliyiz. Lysimachos'un başka bir mektubunun alıcısı olan P.Kellis V Kıpti olan Horos'la özdeşleştirilebilir. 30 ve P.Kellis VII Kıpti'de Lysimachos ile birlikte bulunan bir Horos ile. 72. Bu yeniden yapılanmada bu ikisi, sıradan ailelere gömülü Seçilmişlerin son derece ilginç bir örneğini sunacaktır. Bunun, Meclis 1-3 metinlerindeki aile bağları ve ekonomik faaliyetlere ilişkin anlayışımızın yanı sıra, Seçilmiş hayata bakış açımız üzerinde de güçlü etkileri olacaktır. Ancak Theognostos'un P.Kellis V Kıpti'nin katibine sormuş olması mümkündür. 32 onun adına yazmıştır ve birden fazla Horos olabilir. Daha fazla kanıt olmadan, mesele çözümsüz kalmak zorunda kalacak. 22 P.Kellis VII, 136. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 243 ---

223 Maniheizt Ritüeller Bu, olası özdeşleşmeleri kapsamamaktadır. Nil Vadisi'nde Öğretmenle birlikte seyahat eden ve İskenderiye'deki kilise faaliyetlerinde ona yardım eden Piene'nin, eğitim gören bir Seçilmiş olduğu açıkça görülmüyordu. Belirli bir Ision benzer şekilde eğitim sırasında Seçilmiş olabilir; P.Kellis I Gr.'de Lysimachos'un yanında bulunan bir 'Süryanice okuyucu'dur. 67 ve Philammon II, P.Kellis VII Kıpti'de ona 'kardeşimiz' diyor. 82, Kellis'teki Theognostos'a seyahat ediyor. 23 Seçilmişlere daha genel göndermeler yapılabilir: P.Kellis V Kıpti'de Psais III civarında bulunan 'kutsanmış olana' gönderme. 35; ayrıca P.Kellis V Kıpti'de Lysimachos tarafından 'piskoposlara' yapılan bir atıf. 30 ve 'kardeşliğe' Matthaios tarafından P.Kellis V Copt. 25, ikisi de Nil Vadisi'nde. Son olarak, Kellis civarında bir Maniheizt manastırın olası varlığı, 'kardeş' Ouales (P.Kellis V Copt. 35-36), 'baba' Pebok (P.Kellis V Copt. 12) veya Petros mektuplarındaki birkaç 'baba' gibi bazı 'babalar' ve 'kardeşlerin' Seçilmiş olarak tanımlanmasına destek sağlar. Bu soruya Bölüm 9'da geri döneceğiz. Özellikle diğer belgelerde tanımlanan Seçilmişlerin izini sürmeye çalışırken çok güçlü varsayımlarda bulunmamaya kesinlikle dikkat etmeliyiz. İlgili isimlerin çoğu – Pebos, Ploutogenios, Psais ve Timotheos – oldukça yaygındır. Bu ve bir sonraki bölümde olası veya muhtemel tanımlamalara ilişkin bazı örnekler ele alınacaktır. Bununla birlikte, dini unvanlar verilen veya Baba mektupları örneğinde ayrıntılı sembolik performanslar sergileyen aktörler, en güvenli kimliklerimiz olmaya devam ediyor. Kellis'teki Seçmen-Denetçi etkileşimini incelemek için ana görüş noktalarımız olarak hizmet ediyorlar. Bu da elimizde oldukça büyük bir grup bırakıyor: Seçilmiş olarak tanımlanabilen altı isimsiz ve sekiz isimli aktör, toplam 14 aktör (Tablo 7). P.Kellis I Gr. dışındaki tüm bu metinler aynı döneme, yani dördüncü yüzyılın ikinci yarısına aittir. 63, babası N. N. muhtemelen 330'larda aktifti. İsimsiz aktörler, isimleri olan aktörlerle ya da birbirleriyle özdeşleştirilebileceğinden, seçilmişlerin gerçek sayısı bu nedenle daha küçük olabilir; ancak bu sayının daha yüksek olması da aynı derecede mümkün görünmektedir. 23 Özellikle, Gardner'ın iddia ettiği gibi ('P. Kellis I 67 Revisited', 226) "Süryani okuyucu" olması, kilisede okuyan küçük bir memur olarak görev yaptığı anlamına geliyorsa ve Nils A. Pedersen'in, *Studies in the Sermon on the Great War: Investigations of a Manichaean-Coptic*'in iddia ettiği gibi Maniheizt "okuyucu" makamı Seçilmişlere ayrılmışsa. Dördüncü Yüzyıldan Metin (Aarhus: Aarhus University Press, 1996), 164 n.38. Burada kilisede kitap okuyan Piene'yi de not etmeliyiz. Ofis belki de esas olarak Seçim hazırlıkları altındaki gençler tarafından tutuluyordu. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 244 ---

224 Bölüm 8 Tablo 7 Meclisteki Seçilmişler 1-3 materyali Seçilmişlerin tanımlanması için birincil metinler Önerilen görünüm 'Deacon' P.Kellis V Copt. 19 'Deacon' P.Kellis VII Kıpti. 72 'Mısır'daki Babam' P.Kellis V Kıpti. 31 'Baba' P.Kellis V Kıpti. 32 P.Kellis V Kıpti. 33 baba N.N. P.Kellis I Gr. 63 Lysimachos (Apa) P.Kellis V Kıpti. 21, 24, 29, 30; P.Kellis VII Kıpti. 72, 82 P.Kellis I Gr. 67a Pebos (pr.) P.Kellis VII Kıpti. 61 P.Kellis VII Kıpti. 120, (111?) Petros (keşiş) KAB, P.Kellis V Copt. 38-40 P.Kellis V Kıpti. 18, O.Kellis I 121, (114?, 115?, 117?) Ploutogenios (pr.) P.Kellis VII Copt. 61 Psais (pr.) P.Kellis VII Kıpti. 92 (KAB 1315?, O.Kellis I 121?) Psekes (Apa) P.Kellis VII Kıpti. 90 (P.Kellis V Kıpti. 25?, P.Kellis I Gr. 48?) Saren (pr.) P.Kellis V Kıpti. 18 P.Kellis VII Kıpti. 58b Timotheos (keşiş) KAB, P.Kellis V Kıpti. 39 P.Kellis VII Kıpti. 90, (17?, 92, 93?)c 'Öğretmen' P.Kellis V Kıpti. 19, 20, 24, 25, 29, 52; P.Kellis VII Kıpti. 61 a Bkz. Gardner, 'P. Kellis I 67 Yeniden Ziyaret Edildi'. b Bkz. P.Kellis VII, 25. c Bkz. aynı eser, 164-65. Bu adam ör. Tiberios'un oğlu veya Loudon'un oğlu. 2 Denetçi Sadaka Verme Bilgin Ebu Reyhan el-Biruni'ye (fl. 11. yüzyıl) göre Mani, Seçilmişlerin 'bir günlük yiyecek ve bir yıllık yiyecek dışında herhangi bir şey edinmesini' yasakladı. 24 Böyle bir tedbir aslında Mani'ye kadar uzanmalıdır: CMC'den pasajlar ve ayrıca Mani'nin Şabuhrgan'ından ve Turfan'dan Mektuplarından bazı parçalar bunu kanıtlıyor el-Biruni'nin alıntısının doğruluğu. 25 The 24 Al-Biruni, Athar, çev. Reeves, Prolegomena, 212. 25 MP Maniheizt bir parça, M 731v., aynı emrin bir kısmını verir ve Mani'nin Mesene Mektubu'ndan açıkça alıntı yaparak el-Biruni'nin iyi bilgili olduğunu gösterir. Bkz. BeDuhn, *The Manichaean Body*, 128-35. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 245 ---

Seçilmişlerin yiyecek, mal veya toprak biriktirmesine izin verilmiyordu ama yine de beslenmeleri, giydirilmeleri ve barınmaları gerekiyordu. Bu görevler sadaka yoluyla Denetçilere düşüyordu. Tardieu'nun belirttiği gibi, sadaka 'kilisenin mali can damarı'ydı.²⁶ Yemekler hem prensipte kozmik öneme sahip ritüeller olduğundan, hem de daha sıradan bir ifadeyle günlük olarak temin edilmeleri gerektiğinden Seçilmişlere yiyecek sağlamak özellikle önemliydi.²⁷ Bu nedenle yiyecek sadakaları aşağıdaki tartışmanın ana konusunu oluşturuyor, ancak tekstil ve asker bağışları da mektuplarda tasdik ediliyor. 2.1 Edebi Gelenekler Sadaka dilenmek genellikle Seçilmişler için orijinal norm olarak görülür. Mani'nin kendisi, CMC'den (142.3-13) ne yazık ki özlü bir pasajda yemeği için dilenirken tasvir edilmiştir ve evden eve dolaşarak barınak ve yemek arayan gezgin Seçilmiş'in görüntüsü güçlü bir ideal olarak kalmıştır. Ancak en azından doğu kolunda yemek kolektif bir mesele haline geldi. Grubun öğretilerinin ve uygulamalarının MS 731'den önce yazılmış bir özeti olan Çin Özeti (Çince'ye çevrildiğinde), Seçilmişlerin manastırlarında birlikte sadaka beklemelerini yasaklıyor: Sadaka gelmezse sadece dilenmek için dışarı çıkmalılar.²⁸ Manastırlar, e-huan-jian-sai-bo-sai (muhtemelen Pa *arwāngān ispāsg, 'hizmetkarı' anlamına gelir) adı verilen bir memurla donatılmıştı. Her ay dönüşümlü olarak sadaka toplayan (veya alan) sıradan bir memurla birlikte.²⁹ Bu makam geç (ve geçici) bir gelişme gibi görünüyor, çünkü bu terim ilk İran metinlerinde bilinmiyor ve daha sonra ortadan kayboluyor.³⁰ Her halükarda, yemek, Seçilmişlerin akşamları bir araya toplandığı sırada, Denetçiler tarafından yemeğin törenle verilmesi ("davet", MP niwēdmā) ile gerçekleştirilen ayrıntılı bir ritüeldi. Bağışları 26 Tardieu, Maniheizm, 70. 27 Yukarıya bakınız; daha güncel tedaviler için, Jason D. BeDuhn, 'The Manichaean Sacred Meal', Turfan, Hotan und Dunhuang: Vorträge der Tagung Annemarie v. Gabain und die Turfanforschung, ed. Ronald E. Emmerick ve diğerleri. (Berlin: Akademie Verlag, 1996); id., 'Eucharist mi yoksa Yasna mı? Maniheizm Yemek Ritüelinin Öncülleri'. 28 Lieu, 'Precept and Practices', 85. 29 BeDuhn, The Manichaean Body, 138; bkz. Takao Moriyasu, 'Batı Uygur Krallığı Altında Maniheizmin Gelişmesi. Qoço'daki Maniheizm Manastırının İdaresine İlişkin Uygur Tüzüğü'nün Yeni Baskısı, Dünya Tarihinin İpek Yolunun Gözüyle Yeniden Değerlendirilmesi, ed. Moriyasu Takao (Osaka: Osaka Üniversitesi, 2003), 75. 30 Çince terimin açıkça İranca bir terimden türetilmiş olmasına rağmen, İran metinlerinde 'sadaka hizmetçisi' olarak adlandırılan bir makamın izi yoktur. Bkz. Werner Sundermann, 'Sadaka Verme Yasası Üzerine Maniheizm Bir Liturgical Talimat', The Light and the Darkness, ed. Jason D. BeDuhn ve Paul A. Mirecki (Leiden: Brill, 2001), 208. Daha sonraki Uygur diyarında ofisin yerini xroxan aldı; Moriyasu, 'Maniheizmin Gelişmesi, 75-77. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 246 ---

226 Bölüm 8 topluluğa ilahiler ve vaazlar eşlik ediyordu.³¹ Denetçiler daha sonra geri çekilerek Seçilmişlerin düşünmesine, yemek yemesine ve yemek sonrası ilahilerini ve dualarını yürütmesine izin verdi.³² Doğu uygulamaları, Roma İmparatorluğu'nda devam eden keşiş dilenme geleneğiyle pekala çelişebilir. Tebessa kodeksinin yazarı, Hristiyan İncilleri'nin zamanına atıfta bulunur; bu, Denetçilerin "seçilmişlere yardım ettiği ve onları kendi çatıları altına ve kendi evlerine kabul ederek onlara yaşam için gerekli malzemeleri sağladıkları" bir dönemdir; bu da muhtemelen bunun merkezi bir ideal olarak kaldığını gösterir.³³ Ancak batıdaki yemek ritüelleri hakkındaki normatif söylem, şimdiye kadar yeterince dikkat edilmeyen bir nokta olan toplu yemekleri ve tören resepsiyonlarını kabul etmiştir. Berlin Kephalaia'nın bir bölümü, Denetçilerin ilahiler ve dualar eşliğinde 'masa'yı Seçilmişlere getirmesini tasvir ediyor; burada bir çeşit tören olduğu kabul edilir (1 Ke. 346.22-347.9).³⁴ Üstelik Kephalaia'nın pek çok bölümü toplu yemek tüketimini ima eder. Keph. 85, bir Seçilmiş'in sadaka toplamak için dışarı çıkmak zorunda kalmasıyla ilgilidir; bu durum biraz kaygıya yol açarak onun Havari'den rehberlik istemesine neden olur. Sorusunun pasajı şöyle: Bazen, bulunduğum kilisenin bir öğretmeni veya bazı yabancı kardeşler, ihtiyaç duydukları bazı yiyeceklerle ilgili olarak sadakanın bir kısmını [bana sorabilir]. Yaptığım şeyin iyi olduğunu biliyorum, çünkü bana emir verene, beni yabancı bir ülkeye gönderene itaat ediyorum. Yine, eğer ben sadakayı alırsam ve onu kiliseye getirirsem, erkek ve kız kardeşler bundan paylarını alabilirler. Bu konuda büyük bir başarı elde ettiğimi biliyor ve algılıyorum. [Asla] yine de, yolda yürürken, 1 Ke Işık Haç'ında yürürken, dünyayı ayaklar altına alırken herhangi bir şekilde günah işlemekten de korkuyorum. 208.23-33 Mani'nin yanıtı bir benzetme biçiminde gelir: Işık Haçı (dünya ruhu) ve sadakalar (onu oluşturan parçalar) hasta bir kişi gibidir ve Seçilmiş, iyileşmek için zaman zaman acıya neden olması gereken bir doktor gibidir (1 Ke. 212.10-12). Ancak bu acı bir dereceye kadar kaçınılmaz olmasına rağmen, Seçilmişlerin şiddet kullanarak veya 31 BeDuhn, 'The Manichaeon Sacred Meal', 5; Sundermann, 'Ayin Talimatı', 203-4. 32 BeDuhn, Maniheist Beden, 149-57; Sundermann, 'Ayin Talimatı', 208. 33 Codex Tebestina, sütun. 17 (v.i) çev. Vermes, Gardner ve Lieu, Manichaeon Texts, 269. 34 'Tablo' (τράπεζα) düzenli olarak Seçilmiş yemeğin metonimi olarak kullanılmıştır. Henri-Charles Puech, Sur le manicheisme et autre essais (Paris: Flammarion, 1979), 74-75, 257. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 247 ---

227 Maniheist Ritüeller açgözlülükle. Bunun yerine, Seçilmişler Denetleyicilere güvenmeli ve sadaka verme işini Denetleyicilere 'sözde' yönlendirmelidir (1 Ke. 213.5-6). Yukarıdaki alıntı, soruyu soran kişinin başlangıç varsayımı olarak, sadaka toplamak için dışarı çıkmanın, onları 'bulunduğum kiliseye' geri getirmek anlamına geldiğini, bunun da (yerel) kilisedeki kardeşler tarafından dağıtılıp yenildiğini gösteriyor. Üstelik sadaka toplamak için dışarı çıkmak yalnızca bazen (ⲙⲁⲛⲓ ⲙⲁⲛⲓ), bir amirin emrettiği durumlarda gerekliydi. Mani'nin cevabı bunun arkasındaki mantığı gösteriyor: Sadaka almak için dışarı çıkmak, bazen gerekli olan ancak genel olarak kaçınılması gereken, dünyaya zarar vermeyi içerir. Denetçilere gereklilikleri sağlamaları yönünde talimat vermek daha iyidir. Önemli keph'te de toplu yemekler aynı şekilde olağan kabul edilir. 38.35 Bedene giren ve bir Seçilmiş şekillendiren Işık Zihin tarafından ruhların nasıl özgürleştirildiğini anlatır. Ancak bedenler isyanlar yaşamaya devam edebilir; hastalık, şüphe ve dinden dönme. Bunu önlemek için topluluk konseyde oturmalı ve potansiyel olarak hatalı seçilmişleri düzeltmelidir. Seçilmiş kişi tavsiyeye kulak vermezse günah yeniden ortaya çıkar ve kendini şu ifadelerle açıklanan anti-sosyal davranışlarla gösterir: Eğer [...] o yere tekrar gelirse, o zaman günah tekrar yükselecek [...] ve onu şehvet, kibir ve gururla giydirecek. Öğretmeninden ve kardeşlerinden ayrılır. Her zaman içeri girip yalnız çıkmak isteyecektir. Yalnız bir adam olarak, yalnız yemek ve içmek isteyecektir (ⲙⲁⲛⲓ ⲙⲁⲛⲓ ⲙⲁⲛⲓ). Her zaman yalnız yürümek isteyecek. Aslında bu, kardeşlerinin yakınlığının (ⲙⲁⲛⲓ ⲙⲁⲛⲓ) onun üzerinde etkili olmadığına işaretidir. 1 Ke. 98.15-22 'Aşinalık' olarak tercüme edilen ⲙⲁⲛⲓ- (I.22) terimi aynı zamanda 'gelenek, alışkanlık' anlamına da sahiptir.36 Bu, Seçilmişlerin birbirlerinin alışkanlıklarını taklit ederek düzenli etkileşim yoluyla kendi aralarında iyi davranışları güçlendirmelerinin beklendiğini gösterir. Kişinin kendi başına yemesi, içmesi ve seyahat etmesi 'günah'la, 'yalnız' olmakla sonuçlanır (ⲙⲁⲛⲓ ⲙⲁⲛⲓ).37 Açıkçası, toplu toplantılar Seçilmişlerin birbirlerinin 'tanıdıklığını' pekiştireceği hayati olaylardı. 1 Ke.'deki en uzun geleneklerden biridir ve Işık Nous Vaazıyla bağlantılı Part, Soğd, Türk ve Çin geleneklerinde paralellikleri vardır; Sonuçta kökleri Mani'nin Devler Kitabı'na dayanmış gibi görünen materyal. Sundermann, Der Sermon vom Licht-Nous, 11-19. Daha fazla bölüm 5'e bakın. 36 ⲙⲁⲛⲓ 'alışkan olun, tanıdık olun'dan, bkz. Crum 422b. Ayrıca Medinet Madi'nin 'Dua Üzerine' vaazına da bakın: 'Senin (Mani'nin) alışkanlığın (ⲙⲁⲛⲓ ⲙⲁⲛⲓ) kalbimde kardeşlerimden ve akrabalarımın daha fazla [kalıyor]' (Hom. 2.24-25). 37 Bu terim için bkz. Choat, 'Geç Antik Mısır'da Keşiş Döneminin Gelişimi ve Kullanımı', Jahrbuch für Antike und Christentum 45 (2002), 20. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 248 ---

228 Bölüm 8 eklendi. Keph. Bir sonraki bölümde alıntılanan 81 numaralı resim, 50 Seçilmişten oluşan bir grubun birlikte oruç tutup yemek yemesini tasvir ediyor. Keph. 150, Seçilmişlerin, eğer eksikleri varsa, sadaka için bir başkasına yönelmelerini tasvir eder (1 Ke. 364.14-17), yiyeceğin dahili dağıtımı - ya da en azından paylaşımı - uygulamasına işaret eder. Sadakaları kolektif olarak beklemek ve birlikte tüketmek, bu geleneklerin yazar(lar)ı tarafından, Compendium ile uyumlu olarak, normatif bir kalıp olarak algılanmıştır. Batıdaki Maniheist yetkililer, bireysel dilenmeyi kabul ederken, ritüel yemeği açıkça bir topluluk olarak Seçilmişlerle ilgili bir mesele olarak değerlendirdiler, Seçilmiş disiplinini güçlendirmenin merkeziydi ve bu nedenle doğu geleneğinde daha gelişmiş bir formda bulunan törensel sadaka kabulleri ve toplu yemek tüketimi kavramlarında paylaşıyordu. 2.2 Kellis'teki Maniheist Sadakalar Papirüslerde sadaka vermeyi, işlemin altında yatan amacın bilgisinin genellikle olduğu gibi kabul edildiği diğer hayırseverlik işlemlerinden ayırmak kesinlikle zordur. Seçilmişlerin tanımlanmasında olduğu gibi, Maniheist metinlerde dindarlık ve merhametle ilgili bulunan teknik terimler (Gr. εὐσέβεια, ἐλεημοσύνη, C. 38 büyük ölçüde yoktur. Bununla birlikte, sadaka vermeyi kesin olarak temsil eden işlemler de vardır. En güvenli şekilde tanımlananlar, Kıpti Baba'nın P.Kellis V Copt mektuplarındakilerdir. Hediyelere manevi bir boyut kazandıran terimlerle açıklanan mal hediye taleplerini içeren 31-32. Bunların muhtemelen sadaka olarak alınması gerektiğini ilk fark edenler editörler oldu.39 Majella Franzmann, bu mektupları Kellis'teki sıradan dindarlık ve sadaka verme üzerine bir dizi çalışmada ele aldı ve mektuplarda mevcut olan İncil'deki imaların ve diğer dini kavramların Maniheist Denetçi - Seçilmiş çerçevesine nasıl uyduğunu gösterdi.40 Bunlara kimliği belirlenebilir başka bir Seçilmiş kişinin mektubundan gelen talebi eklemeliyiz: P.Kellis I'deki 'baba'. gr. 63, hediye konusunda benzer manevi dili kullanan Pausanias ve Pisistratos'a yazıyor. Belki Apa Lysimachos'un 38'de yaptığı istekleri de ekleyebiliriz. 38 ('merhamet et, merhamet et') fiili Makarios'un P.Kellis V Copt. 19 ve Tehat'ın P.Kellis V Copt. 43. İkincisi için aşağıya bakınız. Bu tür terimler için daha genel olarak bkz. BeDuhn, The Manichaean Body, 128-29. 39 P.Kellis V, 207. Aşağıdaki analize bakınız. 40 Majella Franzmann, 'Yeni Ahit'in "sapkın" Kullanımı: Matta 6:19-20'nin Maniheist Bir Uyarlaması, P. Kell. Kıpti. 32', The New Testament Interpreted: Essays in Honor of Bernard C. Latagan, ed. Cilliers Breytenbach ve diğerleri. (Leiden: Brill, 2006); ead., 'Dokumacı Tehat'; ead., 'Maniheist Ruhsal Yaşamın Hazinesi', Gerçeğin İzinde, ed. Jacob A. van den Berg, ve diğerleri. (Leiden: Brill, 2011); örneğin, 'Maniheist Sadaka Verme'. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 249 ---

229 Maniheist Ritüeller P.Kellis V Kıpti. 30 ve P.Kellis I Gr. 67, sırasıyla Horos I ve Theognostos'a hitap etmektedir, ancak buradaki dil ve bağlamlar daha az açıktır. Denetçi - Seçilmiş sadakaları için net teknik terimler, belirtildiği gibi mevcut değildir. Ancak antik çağda Hristiyanların hayırsever yemeklerine sıklıkla uygulanan bir terim olan agape (ἀγάπη), Maniheist kaynaklarda zaman zaman Denetçi - Seçilmiş sadakaları için kullanılır.⁴¹ Maniheistler için Seçilmişler gerçekten fakirdi ve Seçilmişlere yönelik hayırseverlik bu nedenle gerçek agape idi. Horion ve Tehat ile bağlantılı belgelerde gıda maddesi şeklindeki hayırsever hediyeleri ifade eden bu terim Kellis'te de geçmektedir: Horion'un mektuplarında P.Kellis V Copt. 15 ve 17, Tehat'ın hesaplarında P.Kellis V Copt. 44, 47 ve ayrıca KAB.⁴² Horion ve Tehat'ın Seçilmiş sadakalara atıfta bulunduğu şüpheyi yer bırakmayacak şekilde kanıtlanamasa da, aşağıda göreceğimiz gibi bu yorumu kabul etmek için güçlü nedenler vardır. Meslekten olmayan yazarların bahsettiği diğer birkaç işlem de, teknik kelime dağarcığının olmamasına rağmen, Seçilmişler için sadaka olabilir. Horion, agape'yi tartışmanın yanı sıra, P.Kellis V Kıpti'deki papaz Saren adına kıyafet sipariş ediyor. 18 ve P.Kellis VII Kıpti'deki 'kardeşlere' bir kukuleta veriyor. 58. Seçilmiş papaz olarak tanımlanması doğruysa Saren'e verilen hediyeler sadaka olarak anlaşılmalıdır. Pekysis, 'kiliseye hizmet' olarak talep edilen iki kız meselesini tartışıyor (P.Kellis VII Kıpti. 73, ll.16-17), ki bu muhtemelen çocukları yeni Seçilmiş olarak eğitim ve öğretim için Seçilmişlerin bakımına verme uygulamasıyla ilgilidir. Maria/Makarios mektuplarından bilinen Piene'nin Öğretmen'le birlikte kalması da benzer bir bağışı akla getiriyor. 7. Bölüm'de tartışıldığı gibi, kitapların kopyalanması da sadaka vermenin bir başka örneği olabilir. Son olarak Tehat'ın çağrısı, Seçilmişlere yapılan bir hayır çağrısı olarak okunabilir. Pasaj ne yazık ki fazlasıyla parçalanmış, ancak tamamını alıntılanmaya değer: Eğer bir kase (?) sebze (?) varsa [...] Gerçekten de zamanı geldi: Bir tencere (?) [...] gönder bu yetimlere (ⲙⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓ); çünkü sen gönderdin [...] Eğer yüreğinde olan buysa [...] ben, annen; böylece (?) bu şekilde atarsın [...] Tapshai [...] onun için [...] sana. Bir [...] oldu [...] Tkoou [...] onun peşine düştün [...] Şimdi o zaman, [...] Onlara merhamet et ve sen (?) onlar için [bazı] çömlekler hazırladın; yani ne babaları ne de anneleri var. Ve siz (?) öğrenene kadar, pişmiş ekmekler [...] her dul kadın (ⲙⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓ) yer (?) [...] [...] onu bulun [...] sadaka (ⲙⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓ); ve o [...] ve onlara Tbeke [...] ile pişmiş ekmeklerde merhamet ediyor (ⲙⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓ). 41 P.Kellis V, 70-71, 77; Anthony Alcock, 'Agape', Vigiliae Christianae 54, no. 2 (2000). Berlin Kephalaia'daki Seçilmişlere duyulan sevgi ve hayırseverlik arasındaki bağlantı için ayrıca bkz. 1 Ke. 279.11-19, 166.13-16, 230.4-5. Bkz. Brand, 'Kellis'in Maniheistleri', 219-26, ancak aşağıya bakın. 42 Bunlar için aşağıdaki tartışmaya ve P.Kellis IV, 80-82'ye bakınız. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 250 ---

230 Bölüm 8 kalbinizin onları karşılama şekli (?). [...] Selamlamayın [...] onlar adına [...] Siz [...] yerinize koyun [...] Yapmayın [...] Babaları Hor'un tarzına göre [...] bu yabancıların (ⲙⲁⲛⲓⲥⲁⲓⲛ) [...] hepsini. Ellerinizi uzatın [...] sonra gönderdikleri [...] Gerçekten onlarla ve kalplerindeki endişeleriyle(?) ilgilenen kim? Çünkü onlar için başkaları var mı? P.Kellis V Kıpti. 43, II.6-3843 Franzmann, talepte bahsedilen 'yetimlerin' Seçilmiş olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı konusunda şüphesini dile getiriyor.⁴⁴ ⲙⲁⲛⲓⲥⲁⲓⲛ'nin kullanımı, bu pasajı, sadaka için ortak bir terimin ⲙⲁⲛⲓⲥⲁⲓⲛ ("hayırseverlik") olduğu Medinet Madi literatürüne bağlayabilir, ancak bu, Sadaka'ya özgü değildi. Maniciler. Ancak bu pasaj, Seçilmişler ile ilgili olarak kullanılan sıradan terimleri ve temaları güçlü bir şekilde hatırlatmaktadır: Hristiyan sadakalarıyla bağlantılı olarak sadece "yetimler" ve "dullar" değil, aynı zamanda "yabancılar" da yaygın terimlerdir.⁴⁵ En çarpıcı olanı, Mani'nin zulüm gören Seçilmişleri için ağlarken tasvir edildiği Büyük Savaş Vaazı'ndan (SGW) bir pasajla olan benzerliktir: Dullarım için ağlıyorum (ⲙⲁⲛⲓⲥⲁⲓⲛ) onlara (yardım etmek için) elini uzatacak kimsesi olmayanlar. [Yetim]çocuklarım (ⲙⲁⲛⲓⲥⲁⲓⲛ ⲙⲁⲛⲓⲥⲁⲓⲛ), bu yalnız yabancılar (ⲙⲁⲛⲓⲥⲁⲓⲛ ⲙⲁⲛⲓⲥⲁⲓⲛ) için ağlıyorum, çünkü onlara kim bakacak? [Kimin] masasında[e] (ⲙⲁⲛⲓⲥⲁⲓⲛ) yiyecekler? Hom. 17.11-14 Burada her üç terim de sadaka bağlamında Tehat'inkine benzer acıklı retorik sorularla birlikte geçiyor. Tehat'ın mektubundaki pasajın bu yorumu kesinlikle deneme niteliğindedir, ancak onun bir Seçilmiş yemeğinin hazırlıklarına gönderme yapma olasılığı göz ardı edilmemelidir - özellikle de onun anlatımlarında agape'nin ortaya çıkışı ışığında ve agape'nin organizatörleri olan Horos I ve Horion ile yakın ilişkisi göz önüne alındığında. Özetlemek gerekirse, Denetçi-Seçmen sadakalarının açık bir eylemi olmamakla birlikte, bu çerçeve içerisinde makul şekilde yorumlanabilecek birçok talep ve işlem bulunmaktadır. Bunlardan en köklü olanı Maniheist otoriteler P.Kellis I Gr. tarafından yazılan mektuplardır. 63 ve P.Kellis V Kıpti. 31-32. 43 Son satırın gözden geçirilmiş çevirisi için bkz. P.Kellis VII, 366. 44 Franzmann, 'Manichaeans of Kellis', 3; ayrıca Brand, 'Manichaeans of Kellis', 215. 45 'Dullar' ve 'yetimler' birçok Medinet Madi metninde Maniheist topluluğa atıfla geçmektedir ve birçok örnekte, özellikle Seçilmişlerin kastedildiği açıktır; örneğin 2 PsB. 53.24-25, 62.17, 175.22; Hom. 44.26. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 252 ---

232 Bölüm 8 Zenginliklerden biri: Kadın, 'güvelerin yol bulamayacağı ve hırsızların çalmak için onları kazamayacağı' yükseklerdeki hazinelerden zenginlik elde etti; (depolar) güneş ve aydır (ⲓⲛⲁⲓ ⲛⲁⲓ ⲛⲁⲓⲛⲁⲓ)' (II.10-13).46 Son olarak 'eylemlerinin onun ismine benzediğini' belirtir, Eirene (II.14-15).47 Bu övgü dönüşleri, iyiliğin önemini vurgulamak için özel bir şekilde kullanılan Yeni Ahit pasajlarının Maniheizt yorumunu yansıtır. eylemler: Eirene'nin inancı, 'sevgi' biçiminde 'meyve' veren ve daha sonra iyi eylemler biçiminde 'parlaklık yayan' bir 'ağaçtır'. Güneş ve ayın 'depoları'ndaki 'hazine' imgesi Matt aracılığıyla ifade ediliyor. 6:19-20, bir Denetçinin iyi işlerinin kelimenin tam anlamıyla gök cisimlerinde depolanmak üzere yukarı çıkan 'Işık' olduğu yönündeki Maniheizt düşünce. Franzmann, Eirene'nin ışık saçan tasvirini onun Seçilmişlerle eş olarak yerleştirildiğini ima etmek için almıştır.48 Bununla birlikte, bu görüntü muhtemelen Berlin Kephalaia'dan (1 Ke. 227.18-26) alınan ve Denetçilerin Işık parçacıklarının (yani 'ruh parçalarının') iyi işler yoluyla gök cisimlerine nasıl önlere gittiklerini ve nihai yargıdan önce ölümlerini beklediklerini anlatan bir pasaj ışığında okunmalıdır. Bu zengin girişin ardından, bir sonraki buluşmalarına kadar beden, ruh ve ruh sağlığı için üçlü dua takip ediyor. Yazar daha sonra daha sıradan konulara değiniyor: Eirene'nin warp karıştırıp petrol ve buğday göndermesini istiyor. Ancak bu meseleler bile bir metaforla iç içe geçmiş durumda: Eylemleri, sonsuz huzur bulacağı bir 'ev'in temellerini atıyor (II.28-31).49 Bu tartışmanın sonunda, onu 'işini tamamlamak için her şekilde mücadele etmesini' öğütlüyor, çünkü kişi, hırsızın hangi saatte evi kazmaya geleceğini bilemez' (II.40-45).50 Belli bir tehdit belki de tespit edilebilir: 'hırsız', eğer Kilise adına çalışmayı bırakır.51 Sonunda baba, onun hastalıktan kurtulmasına sevinerek sözlerini bitirir. Eirene'nin iyi işlerinin zaten göksel cisimlerde depolandığına ve ancak bunları yapmaya devam etmesi halinde ona manevi faydalar sağlayacağına dair önceki güçlü güvenceleri göz önüne alındığında, hastalığının bazı şüphelere yol açtığı ve yazarın bu şüpheleri gidermeye çalıştığı olasılığı düşünülebilir.52 46 'İyi ağaç' ve 'hazine' görüntülerinin bir analizi için bkz. Franzmann, 'Hazine'. Ayrıca Makarios'un P.Kellis V Copt. mektubundaki ağaç imgesi tartışmasına bakınız. 22, Bölüm 5. 47 P.Kellis V, 24'teki yorumlara bakınız. Ayrıca bkz. P.Kellis VII Copt. 105 (I.81). 48 Franzmann, 'Sapkın Bir Kullanım', 156-57. 49 'Ev' imgesi için bkz. Franzmann, 'Hazine'; Gardner, 'Bir Kez Daha Mani'nin Mektupları Üzerine', 301-2. 50 Dini dil ile çözü ve petrol talebi o kadar iç içe geçmiş durumda ki Gardner bu talebin kendisinin sembolik olup olmadığını değerlendiriyor. Gardner, 'Bir Kez Daha Mani'nin Mektupları Üzerine', 301-2 ve aşağıya bakınız, bölüm 2.4. 51 Ayrıca bkz. Franzmann, 'Hazine', 241-44. 52 Maniheizt düşünce içindeki fiziksel ve ruhsal hastalıklar arasındaki bağlantı için bkz. keph. 86. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 253 ---

233 Maniheist Ritüeller Bu mektupların Seçilmişlerin sadaka talepleriyle ilgili olduğundan şüphe etmek için çok az neden var. Ortak endişeleri, Seçilmişlerin Denetçileri bağış yapmaya ikna etmek için yararlanabileceği topoi'ler hakkında fikir veriyor. Her iki mektup da Denetçilerin Tanrı, Kilise ve yazar açısından değerini tasvir eden giriş formülüyle başlıyor. Her ikisi de iyi amellerin önemine güçlü bir vurgu yapıyor. İyi işler, alıcının imanının dayanıklılığına ve sonuçta onların kurtuluşuna bağlıdır. Her iki yazar da, her iki durumda da gıda maddesini içeren iyi eylemlerin (yani inanç ifadelerinin) pratikte yerine getirilmesini yardım taleplerine bağlamaktadır - ve P.Kellis V Copt. 32, tekstil işi - alacaklar. Burada ele alınan son Baba mektubu, Yunanca P.Kellis I Gr. 63 Pausanias ve Pisistratos'a ait, farklı bir yapıya ve amaca sahiptir. Aynı zamanda birçok endişeyi de paylaşıyor. Adını belirten yazar (her ne kadar ne yazık ki bir boşlukta kaybolmuş olsa da), alıcılarını överek başlıyor. Açılış, Kipti harflerinin üçlü yapısından farklı olarak alıcıların olumlu özelliklerini listeliyor, ancak 'itibar', P.Kellis V Kipti'de olduğu gibi anahtar bir rol oynuyor. 31. Pausanias ve Pisistratos'un 'iyi şöhreti', 'aklımızda ve konuşmamızda' 'büyük ve sınırsızdır', 'içinizdeki en samimi akıl' aracılığıyla 'kaydedilmiş ve tanıklık edilmiştir' (ἐὶλε[κρί]νῃς τῶν καὶ ἐν ἡμῶν) (II.5-11).53 Ardından, Yazar ve arkadaşları, bir ricada bulunmak yerine, Worp tarafından çevrildiği şekliyle özellikle çarpıcı bir pasajla hediyeler için teşekkür ediyorlar: Ve yine de, bu mektubun (sizi) gerektiği ölçüde sevindireceğini bilerek, sonuç olarak bundan faydalanmak ve sizin dindar karakterinize yönelik içten içe beslediğimiz ilahi olarak oluşturulmuş kavramların sözlerini göndermek için acele ediyoruz. Çünkü hem sempatinizin işaretlerini hem de hoş geldin mektubunuzu aldığımızda (ya da: bunu?) çok memnunuz ve seviniyoruz, yani [...]; ve şimdi ruhun birkaç meyvesinden yararlanıyoruz ve (daha sonra) takva sahiplerinin ruhunun meyvelerinden de yararlanıyoruz [...] (καρπῶν ψυχικῶν τῆς ἐξ ὁφθαλμοῦ ...φωρᾶς) ve her ikisiyle de dolu olarak, bizim için mümkün olduğu sürece, en nurlu ruhuna her türlü övgüyü yapacağız. Ama yalnızca efendimiz Paraklit sizi hak ettiğiniz şekilde övmeye ve uygun zamanda telafi etmeye yetkilidir. P.Kellis I Gr. 63, II.11-30 Bu minnettarlık gösterisinden sonra yazar daha sıradan konulara geçer ve Pausanias ile Pisistratos'un gönderdikleri sepette (τὸ σπυρίδιον, I.31) 53 ἐὶλεκρινῆς, 'karışmamış, saf, samimi'. Daha 'Maniheist' bir çeviri 'en saf' veya 'en karışmamış' olabilir. Bireylerin kendi içlerinde iyiyi kötüden ayırması konusundaki Maniheist vurguya dikkat edin. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 254 ---

234 8. Bölüm geldi ve içeriğinin (bazılarını) lord [...ryllos'a ilettiğini söyledi.⁵⁴ İkisine yardımcı olmaları için dua ettiğini ve isimleri çoğunlukla kaybolan çeşitli kardeşlerden selam verdiğini söyleyerek bitiriyor (II.38–39). P.Kellis V Copt'ta olduğu gibi. 31'de yazar, alıcılardan biraz uzakta bulunuyor gibi görünüyor ve onları öncelikle "iyi itibarları" nedeniyle tanıyor olabilir. P.Kellis V Copt'ta olduğu gibi. 32'de, Denetçilerin iyi eylemlerine atıfta bulunmak için manevi 'meyveler' dilini kullanıyor: sıradan hediyelerden daha yüksek, 'manevi' meselelere ve tekrar bir sepet tartışmasına ani geçişlerde görüldüğü gibi, bunlar kendisine ve kardeşlerine yapılan dindar bağışlarla bağlantılıdır. Üstelik kendisinin ve arkadaşlarının hediyeleri alırken 'dindarların ruhunun meyveleriyle' dolacağını iddia etmesiyle, hediyelerin tüketime yönelik mallar olduğu anlaşılıyor.⁵⁵ Muhtemelen P.Kellis I Gr.'yi anlamalıyız. 63, ayrıca alıcıların ritüel bir yemekte tüketecekleri sadaka ve sadakalar için bir teşekkür mektubu olarak. Bu, yazarın alıntılanan satırlardaki son iddiasıyla desteklenmektedir: Kendisi ve arkadaşları, Denetçilerin 'parlak ruhu', yani 'bizim için mümkün olduğu sürece' yemeklerle arınmış olan yaşayan ruh adına övgüde bulunacaklardır.⁵⁶ Onların övgüsü, bir sonraki satırda tartışılan Denetçilerin 'ödülü' (yani kurtuluşu) ile bağlantılıdır; son örnekte tam kurtuluş Paraklit'in elindedir. İki Kıpti Baba mektubunda olduğu gibi aynı topoi'lerin birçoğu burada da bulunur: yazarın manevi otoritesi, iyi işlerin önemi/alıcıların itibarı, yaptıklarının manevi karşılığı ve en azından iyi işler, kurtuluş ve yazara yapılan belirli mal bağışları arasındaki bağlantı. O halde bu üç mektupta Seçilmişlerin, Denetçileri Kilise için değerleri konusunda ikna etmek veya güvence altına almak için ayrıntılı sembolik performanslar kullandığını görüyoruz. Ancak bu tür performanslar her zaman gerekli değildi. Mektup P.Kellis I Gr. Bir defter talebini içeren Apa Lysimachos'tan Theognostos'a 67, çok daha az ayrıntılıdır: ana harf gövdesi kaybolurken Lysimachos, Theognostos'u 'ayıklığına' dikkat etmesi konusunda teşvik eder (προσέχετε ἑαυτ[ο]ς σε εὐψεως, 54 Muhtemelen [Ky]ryllos, ancak Kyrillous'un ikinci bir upsilon ile yazılışı benim bildiğim kadarıyla kanıtlanmamıştır. Bu isim [Be]ryllos olabilir mi? Bu isim daha sonraki Roma İmparatorluğu'nun papirüslerinde bulunur (P.Oxy. XIV 1679, SB XXVI 16581), boşluklara ve onunla olan ilişkilerine uygundur. 'Işık' ve 'parıltı', bu 'efendi'nin Maniheist bağlamıyla çok iyi uyum sağlar.⁵⁵ Bu durum özellikle, Worp'un 24. satırın başlangıcındaki ξὺσσεβούς'yi takip eden ve Worp'un ... φορᾶς, olarak çözümlenmesi gerektiği durumlarda geçerlidir. ἀναφορᾶς ("sunumlar"), Medinet Madi literatüründe sıklıkla Maniheist sadaka sunuları için kullanılan bir terimdir ve şunu belirtir: "dindar sunuların ruhlarının (meyveleri)" (benim çevirim). 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 255 ---

235 Maniheist Ritüeller II.6-7), nispeten kısa giriş formülü (II.1-3) Baba mektuplarındakilerle karşılaştırılabilir. Bu, kendisi ile Theognostos arasındaki daha az resmi bağların bir göstergesi olabilir; ikincisi, Ision ve Philammon II gibi Lysimachos'un birkaç arkadaşıyla yakından bağlantılıydı ve muhtemelen Lysimachos tarafından da yakından biliniyordu. Başka bir deyişle, sadaka istemek daha sıradan bir iş olabilir ve bu nedenle mektuplarda her zaman açıkça görülmeyebilir.⁵⁷ Lysimachos ve Theognostos arasındaki yakın bağların aksine, P.Kellis V Copt. 31 ve P.Kellis I Gr. 63'ünün alıcılarına doğrudan aşına olmadığı görülüyor. Retorik gösterileri, önceden var olan doğrudan bağların yokluğunda dini kimliklerini öne sürme işlevi görüyor. Ancak başka bir bağlam, P.Kellis V Copt.'un yazarının sembolik performansına yol açmış olmalı. 32, Eirene ile daha önce temas kurmuştu (aşağıya bakınız). Ona yaptıklarının değeri konusunda güvence verme hevesi ve bunu yapmak için kullandığı kutsal metinlerden imalar, pekala hastalığın ardından onu teselli etme ihtiyacından, hatta dini şüpheden kaynaklanıyor olabilir. 2.4 Sadaka Sağlamak Yukarıda ele alınan mektuplar bize yalnızca Seçilmişlerin talepleri hakkında çok şey anlatmakla kalmaz, aynı zamanda Denetçilerin bağışları nasıl ayarlamaları beklendiği hakkında da çok şey ortaya çıkarabilir. Birincisi, onlardan, uzak mesafelerden bile tanımadıkları Seçilmişlere sadaka katkıda bulunmalarının beklendiği ve dolayısıyla yalnızca yerel gezginlerini sağlamalarının beklenmediği açıktır. Yukarıda belirtildiği gibi P.Kellis V Copt. 31, alıcılarını itibarlarından tanıyordu ve muhtemelen daha önce Kellis'teki kadınlarla doğrudan temas kurmamıştı. Ancak yine de, onları geri almak için gönderdiği bir 'oğul' aracılığıyla, Nil Vadisi'nin her yerine, kendisine sadaka göndermeye istekli olacaklarını varsayıyordu (I.41). Benzer şekilde P.Kellis I Gr. 63, mektubunda Pausanias ve Pisistratos'un itibarının büyüklüğünü vurgulamaktadır ve onun sembolik performansı, önceden aşinalık olmamasına rağmen, onlara, armağanlarının manevi değeri konusunda güvence verme ihtiyacının ışığında görülebilir. Seçilmişlerin bazıları, belki de önde gelenleri, uzaktan sadaka toplayabilirken, diğerleri kişisel bağları geliştiriyordu. P.Kellis V Kıpti'deki Baba. 32, alıcı Eirene ile tanışıyordu: Bedende sağlık, ruhta mutluluk ve ruhta neşe için üçlü bir duayı 'seni tekrar görene kadar (I.)' (I.24) ifadesiyle bitiriyor ve onun hastalığından dolayı üzülüyor ve kendisinin de olduğu iyileşmesine seviniyor. genç bir Seçilmiş. Bu aynı zamanda Lysimachos'un ayıklığıyla ilgili yorumunu da anlamlı kılıyor. Ancak yukarıdaki tartışmaya bakınız, Bölüm 1. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla indirilmiştir.

--- SAYFA 256 ---

236 Bölüm 8, paylaşılan kişiler tarafından bilgilendirilmiştir (II.45-49). Ayrıca ikilinin yüz yüze yürüteceği pratik konulardan da bahsediyor: Ayrıca, ben gelene kadar, bu konunun sorun olmadığını size hatırlatarak yazıyorum. Evinizin temelini attıktan sonra, onun çatısını takmak için her şekilde mücadele edin ki, orada sonsuza kadar rahat olasınız. Ben gelene kadar işi yapın ve çözgüyü (?) karıştırın. Eğer petrolün varsa kardeşimize bir koro ver; bana göndersin, ya da doğal olarak iki tane (?), buğday da varsa ona onsekiz maje ver; Birbirimizle tanışıp hesabımızı halledene kadar P.Kellis V Copt. 32, II.24-40 İkilinin buluşması oldukça sıradan, hatta belki de sıradan bir olay olarak sunulur: Baba onun işini denetlemek ve hesaplaşmak için gelir († 𐤀𐤌𐤍𐤏𐤍, lafzen 'hesaplarımızı verin'). Ödeyecekleri hesap, parasal tazminat anlamında ele alındığında bu işlemin sadaka niteliğini belirsiz hale getiriyor. Eirene petrol ve tahıl kendi cebinden ödeyememiş (ya da istememiş) olabilir ve bu nedenle belki toplumsal fonlardan tazminat talep etmiş olabilir.⁵⁸ Ancak Gardner yakın zamanda bunun manevi bir alışveriş anlamında alınması gerektiğini öne sürdü.⁵⁹ Her ne kadar yazar yakınlarda yer alıyor gibi görünse ve hatta ziyaret etmeyi planlasa da, Eirene'e aynı zamanda Eirene ile birlikte bulunan başka bir Seçilmiş olan "kardeşimiz" aracılığıyla uzaktan sadaka göndermesini emreder. sadaka konusunda özel sorumlulukları olan sıradan bir kişi mi? Başka bir deyişle, Eirene'nin petrol, buğday ve tekstil bağışları, yazar yakın çevrede yer alıyor gibi görünse de, ziyaretindeki tek Seçilmiş Babaya yönelik değildi: başka bir Seçilmiş - ya da daha sonra göreceğimiz gibi, daha büyük olasılıkla bir Seçilmiş grup için uzak bir yere nakledilmeleri gerekiyordu. Agape ile ilgili mektuplar sadaka vermeye sıradan bir bakış açısıyla bakmamızı sağlar. Özellikle Horion'un anlaşmaları birçok ilginç ayrıntı sunuyor. P.Kellis VII Kipti'de. 58, 'kardeşlere' verdiği kukuleta için ödeme istedikleri için Tehat ve Hatre'yi azarlıyor. Editörler, Horion'un Tehat/Hatres'in kukuletayı sadaka olarak vermesini beklediğini ve bunun bedelini ödemek zorunda olduğu için biraz öfkeli olduğunu öne sürüyorlar.⁶⁰ Bu, masrafları kimin üstleneceği konusunda anlaşmazlık çıksa bile, Horion'un diğer Denetçiler adına sadaka dağıtmaktan sorumlu olduğunu gösteriyor. Kendisinin de 58 kişi için kaynak satın aldığı görülüyor. Seçilmişlerin muhtemelen sadaka için kullanılabilecek toplumsal fonlar biriktirdiğini gösteren kanıtlar var. c'nin tartışmasına bakınız. Faust. Bölüm 9, Kısım 3.2'deki 5.5. 59 Gardner, Maniheizmin Kurucusu, 102. 60 P.Kellis VII, 23. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 257 ---

237 Maniheist Ritüeller agape. P.Kellis V Kıpti'de. 15 Ağustos'ta yaptığı pratik düzenlemeler hakkında 'kardeş' I. Horos'u yazıyor: Oğlumuz Raz'dan petrol agonunu aldım. Bak, dediğin gibi, agape için onu [onlara] bıraktım. Ayrıca şunu yazıyorsunuz: "6 maje buğday al". Artaba'ya 12:00'den satın alacağım; dolayısıyla bu 6 majör için 705 nummi. Ayrıca jlge'yi oğlumuz Pateni'den (?) aldım. Bakın, doldurup Raz yoluyla gönderdim. Aldığınızda bana yazın. Agape konusunda kendinizi rahatsız etmeyin (?). Bunu yapacağım, sevinçle. Evet, kardeşimiz Pakous hendeğin güneyinde hasat yapıyor. O güne kadar gelmezse payını güneye ona göndereceğim (II.14-27) Horion bir grup insanla birlikte petrolü 'bıraktı' (ⲓⲛⲁⲓⲛⲁⲓⲛⲁⲓ). 'Onların' kim olduğunu belirtmesine gerek yok; Alıntılanan son satırın yan tarafı, P.Kellis V Copt. 17. Görünen o ki Horion kendi açısından sorumluydu ancak emirleri Horos'tan almıştı. Ancak bu işlemlerin Seçilmişlerin sadakaları olarak yorumlanması tartışmasız kalmadı ve Brand tarafından sorgulandı. Horion'un güneye, 'kardeşimiz' Pakous'a bir pay gönderdiğini anlattığı satırlarda bulunan bir soruna dikkat çekiyor. Brand, önerilen bazı alternatif yorumların bağlama uymadığını kabul ederken (yoksullar için hayırseverlik, şehitler anısına yemekler ve cenaze yemekleri), 'agape'nin... tipik bir Maniheist yemeği olmadığını, çünkü parçaları başka yerlere gönderilebileceğini' belirtiyor.⁶¹ Ancak bunun bildiklerimizle çeliştiğini düşünüyorum ve Kellis kanıtlarından sadaka verme konusunda makul bir tahminde bulunabilirim. Tartışıldığı gibi, buradaki Seçilmiş sadakalarının tüm belirli örnekleri, malların başka yerlere gönderilmesini içeriyor. Aslında Horion'un işlemleri Kıpti Baba'nın mektuplarıyla büyük benzerlik taşıyor. Buğday ve yağ karışımı arşivin başka bir yerinde bulunmuyor: yalnızca Horion'un iki agape mektubunda, P.Kellis V Copt. 15 ve 17'de ve yukarıda adı geçen iki Kıpti Baba mektubunda - her iki örnekte de hayırsever hediyeler için tasarlanmıştır.⁶² Bölüm 5'te tartışıldığı gibi, Horion'un bu mektupların her ikisinde de belirgin Maniheist ipuçları kullanması, bu işlemlerin dini öneminin altını çiziyor gibi görünmektedir. Petros ve papazın varlığıyla birlikte 61 Brand, 'Manichaeans of Kellis', 222. 62 Ayrıca Horion'un P.Kellis V Copt. 15 (1,5 litre yağ ve 18 kg buğday = litre başına 12 kg buğday), P.Kellis V Kıpti'de Baba tarafından talep edilenle aynı büyüklüktedir. 32 (3-6 litre & 58 kg = litre yağ başına 9,5-19 kg buğday). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 258 ---

238 Bölüm 8 Saren Horion'un diğer mektuplarında Horion'un Seçilmişlerle bağları yönetme konusunda özel endişeleri olduğunu düşünmek için güçlü nedenlerimiz var.⁶³ Maniheist bir bağlamla bağdaştırılması belki daha zor olan, Pakous'un normalde Seçilmişler için izin verilmeyen bir faaliyet olan "hasat yaptığı" (ⲡⲓⲕⲁⲓⲛⲓⲛⲓ) ifadesidir. Ancak ifade muğlaktır.⁶⁴ Üstelik Pakous'un tarlada hasat yaparken yardım yemeği alması da biraz tuftur. Pakous da sadece köyün dışındaki tarlalarda değil, aynı zamanda "hedeğin güneğinde", yani Khargeh'e giden yol üzerinde bir yerde (ya da Khargeh'in kendisinde). O halde Pakous'un 'hasatını' gerçek anlamda ele almamak için nedenler var.⁶⁵ Horion'un mektuplarındaki diğer olası sadaka örneklerine dönersek, bunların çoğu Saren figürüyle ilgilidir. Horion'un Tehat/Hatres'e gönderdiği her iki mektupta da Horion'un Tehat/Hatres'e iletteği kıyafet siparişlerini gönderdiği görölmektedir. Horion ve Saren'in düzenli etkileşim içinde olduğu açık. Daha fazla ayrıntı P.Kellis VII Kıpti'den bir pasajda verilmektedir. 58: Bu kumaşlar ve bu kukuletalar Saren kardeşimize aittir. Şimdi, o geleceğine göre (yapabilir misiniz?) çok nazıksınız [...] Eraklei'ye onları Vaha'ya gelmeleri için yazmasını teklif edin (?); ve ben de oraya gidip seni görecekim. Kumaşların yelek haline getirilmesini istiyor [...] Ayrıca, onları pelerinleriyle birlikte keseceksiniz: [her?] pelerin için iki mna, büyük çözgü ve bu pelerin için bir mna [...] staters. (Yün?) size de göndereceği yerden (II.21–26) Saren'in, muhtemelen kıyafetleri almak için Horion ve Tehat/Hatres ile buluşmak üzere bir yolculuğa çıkmak üzere olduğu (ⲡⲓⲕⲁⲓⲛⲓⲛⲓ 6ⲓ, I.21) anlaşılmaktadır. Son satır, eğer editörün yeniden inşa önerisi doğruysa, hem yeniden inşa hem de cümleinin konusu yoruma açık olmasına rağmen, muhtemelen Vadi'de faaliyet gösteren halktan elde edilen giysiler için yün sağladığını gösterebilir. Her halükarda, Elekt'in tekstil ticaretine karıştığını görmek pek de beklenmedik bir durum değil: Bunu daha önce 63'te görmüştük. Petrolün önemi özellikle ilgi çekicidir ve belki de Maniheist karşıtı Acta Archelai (11) gibi kanıtlarla karşılaştırılabilir; bu delil, zeytinyağının Seçilmişleri yemekten sonra yağlamak için kullanıldığını ima eder. Bkz. BeDuhn, The Manichaean Body, 148. 64 Crum (129b) şunu verir: 'mısır, meyve, odun topla' ve dolayısıyla mutlaka tarımsal çalışmayı ifade etmez. 65 Burada normal Seçilmiş uygulamasının toplu olarak yemek yemek olduğu tartışılırken (aşağıda), vaaz verenlerin, en azından sınırlı halk desteğinin olduğu bölgelerde, yolda sadaka almaları pratik bir gereklilik olsa gerek. Pakous adında bir Seçilmiş başka türlü bilinmez, ancak belki KAB'daki papaz Pakous'a (142) veya P.Kellis VII Copt.'un yazarı Pekos'a bakın. 120. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 259 ---

239 Maniheist Ritüeller P.Kellis V Kıpti'de babanın Eirene ile etkileşimi. 32. Saren papazının varlığı, en azından zaman zaman sadakalara Seçilmiş görevlilerin aracılık ettiğini gösteriyor; bu noktaya 9. Bölüm'de döneceğiz. Hesaplar, burada incelenen son belge grubudur. Kıpti anlatımlarında Maniheist bir bağlam açıktır. Yazarları Tehat, iki agape katkısına dikkat çekiyor. P.Kellis V Kıpti'de. 44, şöyle yazıyor: 'Theodora'nın agapesi: Bir maje zeytin ve yarım maje üzüm verdi' (II.12-13). P.Kellis V Kıpti'de. 47, bir grup iş arkadaşına hitap ediyor ve şöyle yazıyor: 'Mercimek ve acı bakla tohumları: Onları benim için agape yapın (ⲁⲓⲁⲓⲁⲓ ⲁⲓⲁⲓⲁⲓ ⲁⲓⲁⲓⲁⲓ)' (II.10-11). Tıpkı 'Theodora'nın agape'sinin Theodora tarafından verilen agape olması gibi, 'onların' yazar için yapacakları agape de muhtemelen onun adına verilecek olan agape olacaktır. Yazarın aldığı (ya da talep ettiği) agape katkılarını hesaba katmak zorunda olması aynı zamanda kendisinin nihai alıcı olmadığını da göstermektedir. Tehat'ın mektubu P.Kellis V Kıpti. 43 buna destek sağlayabilir: Orada 'oğlunu' bir tencere sebze(?) (ⲁⲓⲁⲓⲁⲓ ⲁⲓⲁⲓⲁⲓ, II.7-8) hazırlayıp bir grup 'yetim' veya 'yabancı'ya göndermeye ikna etmesi gerekiyor - ancak, belirtildiği gibi, bağlam çok belirsiz. Her halükarda Tehat'ın faaliyetleri, ortakları Horos I ve Horion'un oynadığı benzer roller ışığında görülebilir. Birlikte ele alındığında, Tehat/Horion çevresinden elde edilen kanıtlar, bu kişilerin Horion'un aracı olduğu Kellis'teki yerel halktan Seçilmişlere sadaka gönderme konusunda bir tür sorumluluğa sahip olduklarını gösteriyor. Son olarak, KAB'den gelen agape kanıtlarını kısaca ele almalıyız. Tehat'ın rolü, bu belgedeki altı (küçük) matia buğdayının 'Tehat'ın agape'si için' (ⲉⲓⲥ ⲁⲓⲁⲓⲁⲓ ⲉⲁⲥ, KAB 106) olarak belirlendiği bir girişle doğrulanmış gibi görünüyor.⁶⁶ Yukarıdaki yorumuma göre, bu giriş, KAB yazarının, Tehat'ın göndereceği bir agape katkısı sağlama sözü verdiğini gösterir.⁶⁷ Ancak bu giriş, tek agape girişi değildir. KAB'da bulundu. Yazar, Tehat'ın yanı sıra belli bir Tanoup için de agape veriyor. Ayrıca yönetici, agape için yıllık, işaretlenmemiş ve her yılın ilk dört ayında yoğunlaşan ödemeleri listelemektedir.⁶⁸ Belki bunların 66 KAB'da kullanılan 'küçük' ve 'büyük' ödemeler için Tablo 1'e bakınız. Altı küçük mat. 7,8 kg'a ulaşıyor. ⁶⁷ Bunun arka planında Tehat ile hesap yazarı arasındaki yakın ilişki yatıyor olabilir: Tehat'ın (Bölüm 4'te görüldüğü gibi) kodeksin bulunduğu Ev 2'deki Tithoes çevresi ile bağları vardı ve KAB bir tekstil atölyesine yapılan ödemeleri ve Tehat'a bağlı bir krediyi içeriyordu (Bölüm 4'te Faustianos ile ilgili olarak değinildiği gibi). Ancak KAB yazarının kimliği belirlenmeden bu ilişkinin kesin niteliği belirlenemez. ⁶⁸ Bagnall (P.Kellis IV, 82-83), KAB'de agape harcamalarını karakterize eden beş ana özelliği tanımlar: 1) hem dapane hem de hiperezi için girişlerde görünürler, yani belirtilmemiş hizmet harcamaları gibi görünenler; 2) çoğunlukla buğdayda bulunurlar, ancak iki kez şarapta, bir kez arpada ve bir kez de peynirde bulunurlar; 3) iki örnek belirli bireylerle ilişkilidir (Tehat ve Tanoup); 4) miktarlar önemli ölçüde değişiklik gösterir ve bu nedenle sabit değildir; ve 5) onlar Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 260 ---

240 Bölüm 8 Yazarın (ya da ev sahibinin?) Seçilmişlerin yılın belli dönemlerinde düzenli olarak aldığı kişisel katkıları. Ancak bu yorumda çeşitli sorunlar var. KAB ayrıca yerel (?) piskoposluk kilisesine yapılan ödemeleri de içerir: kiliseye (880, 883), piskoposlara (706) ve 'piskopos için kiliseye' (620-621). Her ne kadar bunlar da muhtemelen Maniheist olsa da, eş zamanlı agape ödemeleriyle bağdaştırılması zordur. Ayrıca, düzenli agape ödemeleri arasında şarap da yer alıyor ve bu, belirleyici olmasa da, Maniheist bağlama karşı çıkıyor.⁶⁹ Son olarak, yazarın daha ana akım bir Kilise ile bağlantılı olduğunu gösteren bazı kanıtlar var.⁷⁰ Elbette, yazar bunu bu kadar ikili terimlerle görmemiş olabilir ve hem Seçilmiş Maniheistlere hem de 'Katolik' Kilisesine agape katkıda bulunmuş olabilir. Yine de KAB'daki tüm agape kayıtlarının özellikle Maniheist sadakalarla ilgili olduğu sonucuna varmak mantıksız görünüyor. Her halükarda, Kıpti kanıtlarında görülen Denetçi-Seçilmiş sadaka verme eylemleri özel durumlar değildir. Bunun yerine Seçilmişler ya sadakaları kendileri alıyor ya da Medinet Madi metinlerinde de önerildiği gibi onları ayrı bir yerde bekliyorlardı. Bu bizi Seçmen-Denetçi ilişkilerinin pratikliğiyle uğraşırken sıklıkla gözden kaçırılan bir gerçeğe karşı uyarmalıdır: Denetçilerin Seçmen toplantılarına her gün katılması beklenemez. Bir Seçilmiş veya Seçilmiş grupla aynı köy veya şehirde bulunan istekli Denetçiler bile, kendilerinin gelemediği zamanlarda sadaka dağıtmak için mekanizmalara ihtiyaç duyardı. Meslekten olmayan taraftarların çoğu için bu muhtemelen çoğu gündü (belki de Pazartesi gününün neden özel 'dua toplantıları' için ayrıldığını açıklıyor). Bunun yerine, Kilise ile diğerlerinden daha fazla ilgilenen Denetçiler, Seçilmişlerin hak ettikleri ihtiyaçları almasını sağlama sorumluluğunu üstlendiler. Bu, her yılın ilk dört ayında yoğunlaştığını gördüğümüz röle sisteminin açıklanmasını sağlar. Bu özelliklerin agape uygulaması için ne anlama gelebileceği belirsizliğini koruyor. Değişen miktarlar, agape'ye ihtiyaç duyan Seçilmişlerin değişen sayılarına paralel olarak alıcı sayısının da değiştiğini gösterebilir (cp. Horion, P.Kellis V Copt. 17'de 'çok' (normalden daha fazla mı?) mevcut olduğunu belirtmek zorunda), ancak bu çok spekülasyon. Şarap ödemeleri için aşağıya bakın. ⁶⁹ Katkıları arasında şarabın varlığı, Maniheist olmayan bir bağlaman göstergesi olarak görülsede, bunların doğrudan Seçilmişlere gönderildiğinden ve örneğin ilk önce satılmadığından veya başka mallarla takas edilmediğinden emin olamayız (önemli bir şekilde, P.Kellis V Kıpti. 15 ve 17'de Horion, agape için petrol ödemek üzere para aldığını bildiriyor). Aynı zamanda De mor'a da dikkat çekilebilir. 2.16.47, burada Augustine, Seçilmişlerin içeceği 'meyve suyunun' alkolsüz şaraptan başka bir şey olmadığını söylüyor (Teske'nin belirttiği caroenum 'orijinal miktarının üçte birine kadar kaynatılmış tatlı bir şarap anlamına gelir.' Teske, The Manichaean Debate, 60 n. 9). ⁷⁰ 'Katolik' Hristiyan bağlantısı için bkz. aynı eser, 80-84, özellikle. 83-84. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 261 ---

241 Maniheizt Ritüeller yukarıdaki ana hatlarıyla belli Denetçilerin belirli merkezlerde toplanan Seçilmişlere sadaka toplayıp gönderdiği, böylece Seçilmiş temsilcilerin (genel olarak) bunları kendilerinin toplamasına gerek kalmadığı ana hatlar. 71 2.5 Sadakaların Paylaşılması Bu bağışlar bize aynı zamanda bunların verildiği Seçilmişler hakkında da bir şeyler söyleyebilir. Öncelikle Kıpti materyalindeki yiyecek sadakalarının ağırlıklı olarak yağ ve buğdayın yanı sıra zeytin, üzüm, mercimek ve acı bakla tohumlarından oluştuğunu belirtebiliriz. Bu diyet, Seçilmiş beslenme normları hakkında bilinenlerle uyumludur. Daha da ilginç, sadakaların bireylerden ziyade Seçilmiş gruplar tarafından alınıp tüketildiğine dair birçok göstergedir. Bu zaten P.Kellis I Gr. tarafından önerilmiştir. 63 (yukarıda alıntılanmıştır), burada baba N. N., hepsi 'ruhsal meyveler' ile doldurulmuş (ἀπολαύ[ο]μεν) çok sayıda kişi, muhtemelen Seçilmişler adına yazıyor. Kıpti Baba mektuplarında talep edilen buğday ve yağ miktarları da bu konuda aydınlatıcıdır. Herhangi bir Seçilmiş birey için ihtiyaç duyulandan çok daha büyüktürler. P.Kellis V Copt'un yazarı. 32'si bir veya iki seçenek talep etti, yani 1,5-3 litre ve 18 mat. neredeyse iki artaba veya yaklaşık 58 kg tutarında buğday. Bir artaba aktif, yetişkin bir erkeği bir ay boyunca ayakta tutmaya yetiyordu; 72 iki artabanın tek bir kişi için tasarlanması pek olası değil. P.Kellis V Copt'un yazarı. 31, iki choe yağı (yaklaşık altı litre) istedi ve açıkça çok sayıda insan adına yazıyor (II.29-34). Seçilmişler ya yiyecekleri kendileri için (ortak alanlarda?) saklamış ya da teslimat sırasında gruplar halinde tüketmiş olmalı - ya da büyük olasılıkla bir kombinasyon. Bu Baba mektupları, Seçilmişlerin toplu olarak yiyecek aldığına (ve muhtemelen yemek tükettiğine) dair güçlü kanıtlar sağlıyor. Horion'un mektupları da benzer bir tabloyu akla getiriyor. P.Kellis V Kıpti'de. 15, Horion altı matia buğdayı satın aldı - yarım artabadan biraz fazla, yani yaklaşık 18 kg - ve bir agon yağı, yani 1,5 litre gönderdi ve bunun hakkında şunları söyledi: 'Agape için onu (ⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓ)73 [onlara bıraktım]' (II.15-16). Agape'nin çok sayıda alıcıya teslim edildiği ve teslim edildiği açıktır. Aynı şekilde P.Kellis V Copt. 17, Horion bir veya iki agon yağından bahseder. 71 Bu tür toplantıların yapılacağı Maniheizt toplumsal merkezlerin varlığı için bkz. Bölüm 9, Kısım 3. 72 L. Foxhall ve H. A. Forbes (1982), alıntı: Dominic W. Rathbone, Ekonomik Rasyonalizm ve Rural Society in Third-Century M.S. Mısır: The Heroninos Archive and the Appianus Estate (Cambridge: Cambridge Üniversitesi) Basın, 1991), 109-10. 73 Bu yeniden yapılandırma için editörler şunları kaydetti: 'Burada okumak özellikle zordur; ama anlamı şöyle bir şey olmalı: "Agape için bir kenara koydum". Basitçe ⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓ okuyamayız; belki de en iyi olasılık ⲁⲓⲁⲓⲁⲓⲁⲓ ("Agape için bunu onların arasında bıraktım").' P.Kellis V, 144. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 262 ---

242 Bölüm 8 1,5-3 litre⁷⁴ ve bir kenara koyuyor: 'Agape için çok fazla yağ alıyoruz, çünkü biz çokuz ve onlar çok fazla yağ tüketiyor' (II.23-25). Yukarıda incelenen Babaların mektuplarında olduğu gibi, teslimatların büyüklüğü ve çok sayıda tüketiciye açıkça atıfta bulunulması, bir Seçilmiş grupla karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Ayrıca, yiyecek sadakasıyla ilgili olmasa da Horion ve Tehat, papaz Saren'e P.Kellis VII Kipti'de birden fazla başlık, yelek ve pelerin sağlamayı amaçladı. 58. Horion ayrıca bu mektupta çok sayıda 'kardeş'e bir kukuleta bağışladığını da belirtiyor. Bu ancak bunların bir grup adına alınması durumunda anlamlı olacaktır. 2.6 Özet Sonuç olarak Kellis'in sadaka vermeye ilişkin delilleri diğer Maniheist geleneklerden ileri sürülen delillerle uyumludur. Bu, hem Denetçilerin hem de Seçilmişlerin koordinasyonunu gerektirdi ve bu da Seçilmişlerin Nil Vadisi kadar uzak yerlere sadaka gönderilmesini beklemesini mümkün kıldı. Kanıtlar, Seçilmişlerin bireysel gezginler yerine grup olarak düzenli olarak sadaka aldığını (ve büyük olasılıkla yemek tükettiğini) gösteriyor. Bu daha önceki çalışmalarda yaygın olan bir varsayıma aykırıdır. Akademisyenler sıklıkla, uygulamada Seçilmişlerin Denetçileri ziyaret ederken yemeklerini bireysel olarak aldıklarını varsaymışlardır. BeDuhn'a göre, yerel halktan olmayan gruplar öncelikle ziyaret eden Seçilmişlerin kabul edildiği ve beslendiği kendi sayılarından birinin evinde toplanıyordu. Kellis kanıtlarının Seçilmişler ve Denetçiler arasındaki mesafeler arasında bir dereceye kadar iletişim ve bağların sürdürüldüğünü gösterdiğine işaret etmesine rağmen, odak noktası yerel resepsiyonlar üzerindedir: Bir Seçilmiş'in gelişi ve ağırlanmasına hazırlanmak için [c]dikkatli bir organizasyon ve iletişim gerekliydi ve Kellis'ten gelen belgelerle de doğrulanıyor. Seçilmişler güvenlik, barınma, yiyecek, giyecek ve Maniheist misyon için gerekli diğer malzemeler için tamamen sıradan taraftarlara bağılıydı. Bu sorumluluklar, Seçilmişlerin ayrılmasından sonra bile bir dereceye kadar devam etti, çünkü Maniheist aileler mektup ve haberci tarafından talep edilen ihtiyaç duyulan eşyaları sağlamaya devam edeceklerdi.⁷⁵ 74 Bazı parçalanmış satırlar (II.26-27) aynı zamanda üç xestes'e de gönderme yapıyor. Eğer bunlar yukarıda bahsedilen agon'a ek olarak (ve tekrarlanan bir referans olarak değil) dikkate alınırsa, bu toplam miktar 4,5 litre olacaktır. 75 BeDuhn, 'Domestic Setting', 261. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 263 ---

Bununla birlikte, Seçilmiş ziyaretlerinin törensel dikkat gerektirmesi ve pratikte Seçilmişlerin seyahat ederken Denetçilerin evlerinde yemek yemesi önsel olarak muhtemel olsa da, Kellis kanıtları, tespit edebildiğimiz kadarıyla, bunun için herhangi bir kanıt sunmuyor. Bunun yerine, bize bırakılan metinler Kellis'teki Denetçilerden başka yerlerde toplanan Seçmenlere gönderilen malzemelerle ilgilidir - ve yalnızca "kendi" yerel hücrelerine ait olanlarla değil: Seçilmişlerden bazıları kendilerine sadaka sağlayan Denetçileri hiç tanıımıyordu. Küçük ve samimi sadaka törenleri, muhtemelen yazılı belgelerde, mesafeler üzerinden daha büyük miktarlarda mal talep edilmesinden daha az iz bırakmıştır. Ancak bu aynı zamanda dördüncü yüzyıl Mısır'ında sadaka vermenin rutinleşmiş, kurumsallaşmış bir biçim aldığını da gösteriyor. 3 Seçilmiş Hizmetler Meslekten olmayanların sorumlulukları hikayenin yalnızca yarısıdır. Seçilmişler, yemek ve diğer hediyeler karşılığında, kendi bakış açılarına göre, Denetçilerin ruhlarıyla ilgilenmek gibi tartışmasız daha önemli bir görevi üstlendiler. Sadaka vermek kesinlikle iki yönlü bir işlemdi: Denetçiler tarafından sunulan yiyecek sadakalarında bulunan ışığı serbest bırakarak, Seçilmişler ruhlarının kurtuluştan pay almasına yardımcı oldu. Ancak Seçilmişler başka şekillerde de yardımcı oldular: Ritüel toplantılara katıldılar, ruhları için dua ettiler, dini bilgiler konusunda eğitim verdiler ve aşağıda göreceğimiz gibi belki başka ritüel uzmanlığı biçimleri sağladılar. 3.1 Ritüel Toplantılar Seçmenler ve Seçmenler arasındaki etkileşim, teoride, düzenli olarak yapılan toplumsal toplantılarla kolaylaştırılıyordu. Doğu geleneğinde, halk, ortak mezmurların söylenmesi ve duanın da dahil olduğu, sadaka sunularını sundukları günlük Seçilmiş yemek toplantılarına katılırdı. Ayrıca Pazartesi günleri için belirlenmiş gibi görünen haftalık bir toplantıya katılmaları da teşvik ediliyordu.⁷⁶ Burada da hem Seçilmişler hem de Denetçiler dua edip mezmurlar söylüyor, ayrıca kutsal metinleri okuyor, oruç tutuyor ve günah çıkarıyordu. Bu tür durumlarda Seçmenler ve Denetçiler arasında ritüelleştirilmiş bir etkileşim olduğu görülüyor: keph. 122 (1 Ke 292.4-8), cemaatin ilahi söyleyeceği 'çağrı' ve (belirtilmemiş) bir toplantı sırasında Seçilmişlerin yanıt vereceği 'cevap' için efsanevi bir açıklama sağlar. Homilies'ten, Kilise'nin bir 'okuyucusu' (ἀναγνώστης) olduğunu biliyoruz: çağdaş 'Katolik' Kilisesi'nde bulunan türden küçük bir kilise yetkilisi - Maniheizt Kilisesi'nde Seçilmiş olmasına rağmen - okumalarına dindar olmayanların da katıldığı. ⁷⁶ Bkz. Puech, Sur le manichisme, 96-97; BeDuhn, 'Maniheizt Haftalık İtiraf', 277-78. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 264 ---

244 8. Bölüm Bu düzenli toplantılara ek olarak daha nadir ve/veya özel amaçlı toplantılar da vardı. En önemlisi de cemaat her yıl Mani'nin ölümünü anmak amacıyla Bema töreni için bir araya geliyordu. Mezmur ilahilerini, toplu okumaları, duaları, orucu ve nöbetleri içeren, merkezi bir günah çıkarma ritüeli ve Mani'nin boş "tahtı" olan bema önünde yemek yenen bir ay süren kutlamalara ev sahipliği yaptı. Cenaze törenleri ritüel toplantılar için başka bir fırsattı. Maniheist 'ölüm ayinleri', Mezmur kitabındakiler gibi mezmurların içeriğine dayanılarak önerilmiştir ve ritüel uzmanlarının ölülerin ruhunun yükselişini kolaylaştırmaya yardım ettiği Manden kitlesel ayinleriyle benzerlikler bulunmaktadır.⁷⁷ Önceki bölümde gördüğümüz gibi, Kellis'teki muhtemelen ayinle ilgili ortamlarda kullanılan dualar, mezmurlar ve diğer materyaller hakkında pek çok kanıt vardır. Ne yazık ki, bunların hangi toplantılarda kullanılmış olabileceği ve Seçilmişlerin mevcut olup olmadığı bilinmiyor, ancak bir Bema Mezmurunun bulunması bu festivalin kutlandığını gösteriyor. Hane 1-3'ün laikleri mektuplarında düzenli olarak ritüel toplantılardan bahsetmezler. Sadece bir tanesi düzenli kilise toplantılarına (tesadüfi) bir gönderme içeriyor: Matthaïos'un P.Kellis V Copt. 25, erkek kardeşinin kuzeyde bulunduğunu (P.Kellis V Kıpti 24 ve 29'a göre İskenderiye) ve Öğretmenin 'ona kilisede kitap okuttuğunu' anlatır. Bu pasaj, Piene'nin Öğretmen'in himayesi altındaki statüsü göz önüne alındığında, kilisede kutsal yazıların okunduğu sırada Seçilmişlerin bulunduğunu ve bu okumaların yapıldığını gösterir. Matthaïos'un dili kesinlikle bu tür toplantıların düzenli olduğunu ima ediyor. Gerçek şu ki Ision, P.Kellis I Gr. 67 numaralı kişinin 'Süryanice okuyucu' haline gelmiş olması, muhtemelen daha önce tartışılan ofiste Süryanice metinlerin ara sıra okunduğunu gösterebilir. Daha dolaylı bazı kanıtlar ritüel toplantılara işaret ediyor. Matthaïos yukarıda tartışılan mektupta başka bir ritüel toplantı biçiminden söz ediyor olabilir. Babasını neden görmeye gitmediğini açıklamak için şöyle yazıyor: Öğretmenin güneye geldiği günden beri burada Antinoou'dayım; (ve) ne gidecek bir yol buldum ne de babamı ziyaret ettim çünkü şehirde büyük annemin mübarek ruhu için yas tutuyorlar. Onu çok anıyoruz. Ve biz onun yanında değilken ölmesi ve etrafında toplanan kardeşliği bulamadan ölmesi beni üzüyordu. P.Kellis V Kıpti. 25, II.48-56 77 Widengren, Mezopotamya Elementleri, 108. Ayrıca bkz. Siegfried Richter, 'Die manichäischen Toten- oder Seelenmesse', Ägypten und Nubien in spätantiker und christlicher Zeit, ed. Stephen Emmel, Martin Krause, Siegfried G. Richter ve Sofia Schaten (Wiesbaden: Reichert Verlag, 1999). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 265 ---

245 Maniheist Ritüeller Bu, daha önce bilim adamlarının tartıştığı türden bir cenaze töreni ritüelini kuvvetle akla getiriyor. Editörler bunu, Seçilmişlerin ölüm anında Denetçiler'i idare etmedeki rolünü belirtmek için alıyorlar.⁷⁸ Önceki bölümde görüldüğü gibi, Kellis'in çeşitli ilahileri ve duaları, Işık Ülkesine hazırlanırken ve ona yükselirken ruha hitap ediyor ve T.Kellis II Kıpti'de bulunan dua. 2A5 böyle bir durumda kullanılmış olabilir. 'Büyük anne'nin dini bir otorite figürünü (vefat etmiş bir Seçilmiş için bir töreni ima eden) ifade etmek için mi alınması gerektiği açık değildir, yoksa editörlerin tercih ettiği gibi Matthaïos'un gerçek büyükannesi mi?⁷⁹ Her iki durumda da, Matthaïos'un bunu I. Maria'ya bildirmesi, bunun Denetçiler için de önemli bir toplantı olduğunu göstermektedir. Edebi kalıntıların kendisi dışında, bu kanıtlar Vadideki faaliyetlerle ilgilidir. Seçilmişlerin Kellis'teki ritüel toplantılara katılımı, hatta orada bu tür toplantıların varlığı, belgesel papirüslerde kanıtlanmamıştır. Yine de Seçilmişlerin köyün civarındaki varlığı, bu tür bir etkileşimin en azından makul olduğunu gösteriyor. Yukarıda çeşitli noktalarda değinilen kanıtlar arasında Seçilmiş Baba'nın Eirene'yi ziyarete gelmesi; Theognostos'a giden Ision; 'Anne' ile 'oğul' arasında yolculuk yapan Petros ve Timotheos; ve papaz Saren, Horion ve/veya Tehat'ı ziyaret etmeye hazırlanıyor.⁸⁰ P.Kellis V Copt. 35'te, Ouales belirli metinler hakkında yazdığı gibi, düzenli olarak Psais III civarında bir 'kutsanmış olanın' bulunmasını bekliyor gibi görünüyor: 'Çabuk, onları bana kutsanmış bir kişi aracılığıyla gönder' (II.41-42). Petros mektuplarının ve Babanın P.Kellis V Kıpti'deki ziyaretlerinin sıradan doğasıyla birlikte. 32'de, materyal, Seçilmiş karşılaşmaların mutlaka nadir bir deneyim olmadığını ve bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi, Kellis civarında bir Seçilmiş toplanma noktasının olabileceğini öne sürüyor. Kellis'teki veya yakınındaki Seçilmişlerin Vadideki kardeşlerinin toplantılarına benzer toplantılara başkanlık etmesi pek olası değil. 3.2 Dini Öğretim Seçilmişlerin yardımı daha didaktik biçimlerde de olabilir. Berlin Kephalaia'dan keph gibi birkaç bölüm. 115 (aşağıda bahsedilmiştir), Mani'nin Denetçilerin sorularını yanıtladığını gösterir. Muhtemelen, aynı şekilde meslekten olmayanların sorularına yanıt vermek zorunda kalacak olan Seçilmişler için bir model olarak kabul ediliyordu. 'Büyük Savaş Vaazı'ndan bir pasaj, Kilise'nin yıkımın eşiğine gelene kadar nasıl zulüm göreceğini, ancak daha sonra yeniden inşa edileceğini ve bu noktada Denetçilerin toplu halde 'okuyucuyu', kiliseleri ve kiliseleri dinlemek için geri döneceklerini anlatır. 32, 38-41, P.Kellis VII Kıpti. 58, 80. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 266 ---

246 Bölüm 8 Denetçilerin evleri 'okul' haline gelecektir (ⲁⲓⲁⲓⲁⲓ ⲁⲓⲁⲓⲁⲓ, Hom. 30.32). Seçilmişler, duaların yanı sıra bilgi de sağlayarak, güvendikleri Denetçilerin ruhsal sağlığını ve nihai kurtuluşunu güvence altına aldılar. Augustine'in deneyimleri bu tür faaliyetlerin pratikte uygulandığına dair bazı çarpıcı kanıtlar sunmaktadır. Bir Denetçi olarak, akıl hocası Maniheist piskopos Faustus ile birlikte Maniheist astrolojik metinler de dahil olmak üzere metinleri okudu.⁸¹ Çalışmaları yalnızca özel değildi. Diğer Denetçilerden oluşan bir grupla birlikte, Hippo'daki Seçilmişlerle, özellikle de "oldukça iyi bir üne sahip, kıvrak zekalı ve bu tartışmalarda bize diğerlerinden daha yakın olan iki adamla"⁸² düzenli ve canlı tartışmalar yaptı.⁸² "İncir tüccarlarının mahallesinde tartışmalarına sıklıkla katıldığımız" bir Seçilmiş skandalından söz ediyor.⁸³ Bu pasajlar, Seçilmişler ve Denetçilerin bir araya geldiği olayların canlı örneklerini sunuyor. Ritüel toplantıların çerçevesi dışında Maniheist doktrinde tartışmalar ve eğitim. Buna karşılık Kellis'in kanıtları kapsamlı değil ve çoğunlukla dolaylı. Bölüm 7'de tartışıldığı gibi, T.Kellis II Copt. Üçüncü Elçi olarak adlandırılan tanrısallığın beş yönünü listeleyen ahşap bir pano olan 1 numaralı resim, Kellitlere daha gelişmiş dini eğitim sağlama girişimlerini ortaya koymaktadır.⁸⁴ Belgesel metinler, Seçilmişlerin topluluk üyelerine eğitim verme yükümlülüğünü üstlenmesine dair bazı ipuçları sunmaktadır. Makarios, Matthaïos'un Öğretmen'in peşinden giden kardeşi Piene'ye Latince öğretildiğini anlatır. Pasaj şöyle diyor: 'Ve Piene: Büyük Öğretmen, Latince öğrenebilmesi için onunla birlikte seyahat etmesine izin verdi. Ona iyi öğretiyor" (P.Kellis V Kıpti. 20, II.24-26). Piene'nin kilisede okuyacağı göz önüne alındığında, müfredatın muhtemelen dini bilgileri de içeren tek bölümünün Latince olması pek olası görünmüyor. Aynı şekilde Lysimachos, Theognostos'a, 'kardeşi' Ision'un hem Yunanca hem de Süryanice okuryazar olduğunu bildirir (P.Kellis I Gr. 67).⁸⁵ Eğer Kellis'ten korunmuş belgeler bir gösterge ise, Ision'a Süryanice okuryazarlık öğretilmesi kesinlikle Maniheist dini metinleri okumak ve tercüme etmek için tasarlanmış olmalıdır. Bu iki oğlanın eğitimine muhtemelen Seçilmişler için yetiştirilen gençlere ayrılmış olan Seçilmiş çıraklık eğitimi ışığında bakılmalıdır. 2.8.11, 2.19.71, Konf. 5.7. Ayrıca bkz. van Oort, 'Genç Augustine'; BeDuhn, Augustine'in Maniheist İkilemi I, 123-31. Van Oort ve Coyle'un Bölüm 7, Kısım 5, n.117'de tartışılan tartışmasına dikkat edin. 82 Daha mor. 2.19.71, çev. Teske, Maniheist Tartışma, 101. 83 De mor. 2.19.72, çev. aynı eser. 84 Önceki bölümdeki tartışmaya bakın ve ayrıca bkz. BeDuhn, 'Domestic Setting', 263. 85 Gardner'ın ('P. Kellis I 67 Revisited') bu metne ilişkin yorumuna dayanarak. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 267 ---

247 Maniheist Ritüeller Denetçilere verilen genel öğretici hizmetin bir parçası olarak.86 Günlük Denetçilerin seçim eğitimi için karanlıkta tutuluyoruz. Yine de P.Kellis VII Kıpti'den bir pasaj. 73 dini bilginin sıradan ağlar aracılığıyla nasıl yayıldığını aydınlatabilir. Yazar Pekysis, alıcı Psais III'ten yakın zamanda yetim kalan iki kız şeklinde bir 'kilise için hizmet' (ⲓⲛⲁⲓⲛⲁⲓⲛⲁⲓⲛⲁⲓⲛⲁⲓⲛⲁⲓ, II.16-17) talep ediyor. Pekysis, Psais'i ikna etmek için Theognostos'la konuşmasını ister: 'Kardeşimiz Theognos sana her şeyi anlatacak. O sana kızıdan ve [...] [büyük(?)] meseleden bahsedecek, böylece sonsuz yaşama kavuşabiliriz [...]' (II.20-24). Her ne kadar parçalanmış olsa da pasaj, Psais III'ü bağışın dini değeri konusunda ikna etmek için Theognostos'un çağrılması gerektiğini kuvvetle ima ediyor. Benim anladığım kadarıyla Theognostos, Lysimachos ve Ision'la yakın bağları olan istekli bir Denetçi idiyse, bu onun buradaki otoritesini açıklayabilir: Seçilmiş ile olan dostluğu sayesinde, kendisi de bu 'hizmetin' önemini açıklamak için Psais III'e aktarabileceği dini bilgiyi edinmişti. Aynı zamanda, Bölüm 7'de tartışıldığı gibi, özellikle Maniheist uygulamaları haklı çıkarmak için dini bilginin nasıl seferber edilmesi gerektiğine dair iyi bir örnek sunmaktadır. Bu tür uygulamalar ve motivasyonlar, Seçilmiş öğretilerin sıradan ağlar aracılığıyla yayılmasına yol açacaktı. 3.3 Dualar Dualar, Seçmen-Denetçi ilişkisinin önemli bir parçası olarak görülüyordu. Seçilmişler, hem yemek yeme eylemi hem de yemek sonrası özel dualar aracılığıyla günlük olarak sıradan ruhların ihtiyaçlarını karşılardı.87 Dualar, Denetçilerin ve ailelerinin kurtuluşuna yardımcı oldu ve Seçilmişler otoritelerini kısmen dualarının etkililiğinden alıyordu. Bu keph'te gösterilir. 115, burada bir Denetçi Mani'ye Seçilmişlerin sadaka ve şefaath dualarının zaten ölmüş olanların kurtuluşuna yardımcı olup olmadığını sorar. Mani'nin olumlu yanıt vermesi sağlanır ve cevabında saf ruhların diğer ruhların serbest bırakılmasına nasıl yardımcı olabileceğini göstermek için efsanevi paralelliklerden yararlanır (1 Ke 279.15-26). Denetçilerin ruhları adına dua eden Seçilmişlerin bir örneği, Yunan Baba mektubu P.Kellis I Gr'de tespit edilebilir. 63. Yazar burada, iki sıradan alıcıya, Pausanias ve Pisistratos'a, gönderdikleri hediyeler karşılığında sadakalarının uygun manevi faydayı sağlayacağına dair güvence vermek istiyor. Onun, ruhsal meyvelerle 'doldurulmanın' ardından 'en parlak ruhlar' adına 'her türlü övgüyü yapmaya' dair daha sonraki vaadi, 86 Baker-Brian'ın iddia ettiği gibi, 'Mass and Elite', 180-81 (daha önce alıntılanmıştır). Ision için ayrıca yukarıya bakın. 87 Böyle bir duaya ilişkin daha önce bilinen imalar için bkz. BeDuhn, *The Manichaean Body*, 147-48. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 268 ---

248 8. Bölüm, Denetçiler adına sadaka karşılığında verilen yemek sonrası dualarla ilgilidir. 3.4 'Büyülü' ve Pratik Hizmetler Son olarak, Denetçilere Seçilmişler tarafından sihirli uygulamalar şeklinde sağlanan daha 'yasadışı' ritüel hizmetlerle karşı karşıya kalabiliriz. Mani'nin, bazı geleneklere göre, büyücülüğü yasakladığı söylenir.⁸⁸ Ancak BeDuhn, P.Kellis V Copt'tan alıntı yaparak, "Seçilmişler tarafından sunulan "sihirli" hizmetler arasında, muhatapların fiziksel sağlığı için yazışmalarda dualar buluruz, ilahi güçlerin hayatları için kutsamalarını dile getiririz ve ayrıca alıcının oldukça sıradan konularda kullanması için ara sıra büyü yaparız" dedi. 31, 32 ve 35.⁸⁹ İlk ikisi, yukarıda tartışıldığı gibi, alıcıların manevi sağlığı ve sadaka talebiyle ilgilidir. Ancak ikincisi, Ouales'in P.Kellis V Copt. 35, açıkça 'sihir' ile ilgilidir. Papirüs iki metinden oluşuyor: Üst yarıda iki aşığı ayırmaya yönelik bir büyü, alt yarıda Ouales'in ona eşlik eden mektubu, büyü'nün açıklaması ve diğer yazıların karşılığında 'kutsanmış olan' ile gönderilmesi talebi yer alıyor. Paylaşılan Maniheist kimlik, Ouales'in 'Efendimiz Paraclete' (I.27) adına ettiği yeminle belirtilir. Bu nedenle, Mani'nin (muhtemelen) onaylamamasına rağmen, Ouales ve Psais III sihirden çekinmedi. Belki de Rebillard'ın Kuzey Afrika'daki Hristiyanlar için öne sürdüğü gibi, onlar kendi dini kimliklerinin yaptıkları uygulamalarla alakalı olduğunu düşünmüyorlardı.⁹⁰ Ancak, değişimin dini çerçevesinin bununla bağdaşması zor görünüyor ve başka olasılıklar da var. Mani'nin kendi yaptıkları büyü'nün dışındaki diğer büyü türlerine uygulanması yasağını göz ardı etmiş olabilirler ya da bunun farkında değillerdi: Bu onun öğretilerinin önemli bir parçası değildi ve kolaylıkla göz ardı edilebilecek bir şeydi. Ya da belki de görevin onaylanmamış doğasının farkındalığı, Ouales'in gönderdiği metinle ilgili gizemli bir şeyi açıklayabilir: 'Kendi açımdan bunun Kallikles kardeşe getirilmeyeceğini bilerek gönderiyorum' (II.32-34).⁹¹ Bu, Kellis'te bulunan tek büyü olmaktan uzaktır; House 1-3 belgeleri, Kellis'in başka yerlerinden gelen papirüslerde olduğu gibi, tılsımlar ve astrolojik takvimlerle ilgili birkaç örnek içerir (P.Kellis I Gr. 82-90), bu tür isteklerin olduğunu belirtir ⁸⁸ Bkz. Mirecki, Gardner ve Alcock, 'Magical Spell', 10-11 n.44. Bu tür uygulamaların ilk kilise otoritesi olan Mani'nin öğrencisi Kustaios tarafından reddedilmesi için SGW'de astroloji yapan Seçilmişlerin eleştirisine bakınız (Hom. 30.2-4). ⁸⁹ BeDuhn, 'Ev İçi Ortam', 265-66. ⁹⁰ Bkz. Rebillard, Christians and its Many Identities, 74-75; ama bkz. 5. Bölümdeki tartışma. ⁹¹ Bunun başka bir açıklaması için bkz. Mirecki, Gardner ve Alcock, 'Magical Spell', 31. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 269 ---

249 Maniheist Ritüeller olağandışı değildi.92 Seçilmişlerin ritüel güçlerinden daha sıradan amaçlar için yararlanabilmek, Denetçilerin yatırımlarını sürdürmeleri için bir teşvik sağlayacaktır. Seçilmişler için sihirli formül üretmek, laik kesime dinsel yeterliliklerine ilişkin 'somut' kanıtlar sağlamanın etkili bir yolu olabilirdi.93 Bu, hareketin otoritelerinin kanonik metinlerde bulunan bu tür uygulamaların eleştirisini vurgulama konusunda daha az istekli olmasına neden olmuş olabilir. Ancak burada bir uyarıda bulunmak önemli: Ouales'in aslında bir Seçilmiş olduğuna dair hiçbir kanıt yok. Paraklit'i dindarca anması dışında ayrıntılı ipuçları kullanmaz ve kendisini dini bir otorite olarak tanımlamaz. Onun bir Seçilmiş olarak anlaşılması, bu mektubun muhtemelen manastır ortamına bağlı. 'Kutsanmış birinin' olaya dahil olması, olayı çerçeveleyen çevrenin Seçilmişleri de içerdiğini gösterse de, bu onun kendisinin de öyle olduğu anlamına gelmez. Seçilmişlerin çoğunluğunun olmasa bile belli bir düzeyde okuryazarlığa sahip olmasının beklenmesi, her halükarda onları, sihir kopyalamanın yanı sıra çeşitli ortamlarda Denetçiler için yararlı kılacaktı. Daha sıradan bir Seçilmiş yazı hizmeti P.Kellis I Gr'de bulunabilir. 48. Burada Psekes adlı biri, eylemini 'olağanüstü Hıristiyanlığa' (ὁπερβολὴν χ[ρ]ι[στ]ιανότητος) başvurarak açıklayan Valerios tarafından bir kölenin serbest bırakılmasını garanti eder. Psekes, Worp'un yeniden yapılandırmasında "en saygıdeğer babamız" (αἰδε[σιμω]τάτου πατρ[ὸς] ἡμῶν) (II.9-10) olarak biçimlendirilmiştir ve "keşişlerin" olduğu oldukça akla yatkındır. ([μο]ναχῶν) da girişiyle ilgili olarak restore edilmelidir (II.10-11). Belgenin sonunda kendisine muhtemelen papaz için olan πρ() (I.20) kısaltılmış başlığı verilmiştir. Bu faktörler, Psekes'in keşişler adına hareket eden bir dini lider olduğunu akla getiriyor gibi görünüyor. Worp, bunun ecclesia'da bir Hıristiyan azat edilmesi olduğu hipotezine karşı, belgenin iki taraflı karakterini ve bir piskoposun ya da diğer kilise temsilcilerinin yokluğunu belirtiyor.94 Bununla birlikte, manastır topluluğu adına hareket eden bir Seçilmiş yetkilinin varlığının, belgenin geçerliliğini güvence altına almak için yeterli olabileceği Maniheist bir bağlam söz konusu olduğunda, bu itirazların fazla bir ağırlığı olmayacaktır. Eğer öyleyse, P.Kellis VII Copt. kitabının yazarı Psekes ile özdeşleştirilebilir. 90, 'Apa' unvanına dayanarak seçilmeye aday olan, ayrıntılı (her ne kadar belirgin bir şekilde Maniheist olmasa da) dini ipuçları kullanan ve 'kardeşimiz' Timotheos'la ilişkilendirilen kişidir.95 Bu nedenle, kanıt 92 Örn. Ev 4'ten P.Gascou 84 ve D/8'den P.Gascou 87. Bkz. Worp, 'Muhtelif Yeni Papirüsler'. 93 Belki de bu şekilde devam eden bir rol, Mezopotamya'da bulunan (beşinci-yedinci yüzyıllara tarihlenen) Maniheist alfabetiyle yazılmış, Aramice yazılmış koruyucu büyü sözler bulgularını daha da açıklayabilir. Bkz. Pedersen ve Larsen, Süryanice Maniheist Metinler, 5-8. 94 P.Kellis I, 142. 95 P.Kellis I Gr. 48'in mektup formatında verilmesine rağmen, Apa Psekes'in Nil Vadisi'ndeki uzun süreli varlığı (P.Kellis VII Copt. 90'a göre) kimlik tespitini engellememektedir. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 270 ---

250 Bölüm 8 kesin olmasa da, bir Seçilmiş'in azat edilmenin geçerliliği için hem dünyevi bir tanık (Roma hukukunun gerektirdiği şekilde) hem de manevi bir garanti sağladığını makul bir şekilde kanıtlayabilir. 3.5 Özet Özetlemek gerekirse, Kellis'in, çoğunlukla dolaylı da olsa, Seçilmişlerin Denetçilere çeşitli kanallar aracılığıyla hizmet verdiğine dair kanıtları var. Belgesel metinlerdeki ritüel toplantılara ilişkin kanıtlar ne yazık ki yetersizdir ve Nil Vadisi'ndeki faaliyetlerle sınırlıdır. 7. Bölümde tartışılan mezmurlar, Kellis'te de toplu toplantıların yapıldığını güçlü bir şekilde ortaya koyuyor. Bölgede kesinlikle aktif olmalarına rağmen Seçilmişlerin katılıp katılmadığından veya ne sıklıkta katıldığından emin olamayız. Ayrıca, yine esasen dolaylı da olsa, ileri düzey dini eğitimin verildiğine ve Seçilmişlerin ruhani ve yazma yeteneklerini büyü yapmak gibi daha pratik konulara kanalize ederek otoritelerini güçlendirdiklerine dair bazı kanıtlar da var. 4 Sonuçlar Yukarıdakilerden yola çıkarak, Kellis metinlerinde görünen Seçmen-Denetçi etkileşiminin, Medinet Madi'deki Maniheist geleneklerden ve diğer kaynaklardan anlaşılabilenlerle büyük ölçüde uyumlu olduğu ortaya çıkıyor. Dördüncü yüzyılın ortalarında Kellis'te sadaka verme, Seçmenler ve Denetçiler arasındaki istikrarlı bağlar yoluyla bir dereceye kadar rutinleşmeye uğramıştı. Sadakalar, hem yerel topluluklar içinde hem de bölgesel mesafeler arasında düzenli olarak belirli sıradan kişiler tarafından dağıtılıyor veya Seçilmişlerin kendileri tarafından alınıyordu. Sadaka karşılığında Seçilmişler, sıradan ruhlara bakım sağlamaya, toplumsal ritüellere katılmaya, dualar ve talimatlar sağlamaya ve belki de büyülü formüller ve diğer daha "sıradan" hizmetleri sağlamaya yönelik hizmetler sağlıyordu. Kanıtlar toplantıların mutlaka nadir olmadığını göstermesine rağmen, Seçilmişlerin meslekten olmayanlara katılma sıklığı bilinemez. Bu farklı etkileşim türleri yoluyla geliştirilen yakın Seçmen-Denetçi ilişkileri, Seçilmişlerin ağ içindeki söylemi, uygulamaları ve inanç kavramlarını yaymasının ve dini bilgi ve belagat gösterileri yoluyla potansiyel olarak kendi statülerini güçlendirmesinin bir yolu olarak işlev gördü. Denetçiler katılarak, Seçilmişlerden manevi faydalar elde ettiler ve onların pratik, ritüel yetkinliğinden yararlanabildiler. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 271 ---

© Håkon Fiane Teigen, 2021 | doi:10.1163/9789004459779_010 Bu, CC BY-NC-ND 4.0 lisansının koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir bölümdür. Bölüm 9 Maniheist Kilisesi: Seçilmiş Örgütlenme Bu bölüm, bir önceki bölümde başlattığımız Maniheist sosyal kurumların incelemesine devam ediyor. Orada Seçmen-Denetçi uygulamalarına odaklanılırken, biz burada dikkatimizi Seçilmiş akran etkileşimine çeviriyoruz. Roma İmparatorluğu'ndaki Seçilmişler hakkındaki baskın akademik görüş, onların büyük ölçüde düzensiz bir yapı oluşturduğu, kurumların yokluğu ve zayıf uyumla karakterize edildiği yönündedir; bu bölümün karşı çıkmaya çalıştığı bir yorumdur bu. Gördüğümüz gibi, Maniheist topluluklar genellikle Denetçilerin evlerinde Seçilmiş olarak kabul edildiği samimi, aile içi gruplar veya 'hücreler' halinde örgütlenmiş olarak kabul edilir. Bu örgütlenme hareket için hem bir gereklilik hem de bir sorumluluk olarak değerlendirildi. Bir yandan hücreler, gezgin Seçilmişlerin arasında nispeten güvenli bir şekilde hareket edebileceği, birbirine sıkı sıkıya bağlı gruplara izin veriyordu. Böylece zulme karşı bir koruma önlemi sağladılar. Öte yandan, kilise örgütünü zayıflatmış veya dışladığı da görülüyor. Jason D. BeDuhn yakın zamanda taraftarların özel alanla sınırlı kalmaktan, özel öz-tanımlamayı doğrulamak için kamusal ibadet eylemlerini yerine getirememekten nasıl acı çektiklerine dikkat çekti.¹ Maniheizm'in gerilemesini kısmen Seçilmiş seyyahlığa bağlayan Peter Brown daha güçlü bir itirazda bulundu: 'Maniheizmin modası geçmişti.... Bu, [Hristiyan manastırcılığından] daha ilkel bir çilecilik eğilimini temsil ediyor: Süryani anavatanının zorunlu serseriliğiyle dünyadan radikal izolasyonu sürdürdü.'² Tecrit ve serseriliğin birleşimi, Seçilmişlerin daha iyi organize olmuş Hristiyan manastır hareketi tarafından rekabette geride bırakılmasına yol açtı. Bu argüman Richard Lim tarafından Batı Latin'deki Maniheistlerle ilgili olarak daha kapsamlı bir şekilde ifade edilmiştir. Seçilmiş rejimin kendisinin bir 'Kilise' örgütlenmesine yardımcı olmadığını ileri sürüyor: 1 BeDuhn, 'Domestic Setting', 270-71. 2 Brown, 'Maniheizmin Yayılması', 101-2. Benzer şekilde, Baker-Brian, Seçilmiş-Denetçi ilişkilerini şu şekilde tanımlamaktadır: 'Dinleyicilerin konutları muhtemelen, kendi yönetmeliklerinin rehberliğinde köksüz gezginler haline gelen ve görevlerini yerine getirirken farklı yerler arasında hareket eden Seçilmişler için ara istasyon görevi görmüştür.' Baker-Brian, Maniheizm, 130. Aynı zamanda, onların güçlü bir toplumsal ahlaka sahip olduklarını, yani 'öz kimliklerinin' olduğunu ileri sürer. İstisnai bir din olarak Maniheistler, Mani'nin öğretilerine ve onun anısının kutsanmasına olan bağlılıklarının kolektif ifadesinde yatıyordu' Age, 131. Ancak o, böyle bir öz kimliğin nasıl korunduğuna dair bir görüş sunmuyor. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 272 ---

252 9. Bölüm Herhangi bir şehirdeki tek bir Maniheist kiliseden açıkça bahsetmek, analitik gözümüzü mevcut "alt-kültürlerin" çeşitliliğine karşı körleştirdiği ölçüde yanıltıcıdır. Çeşitlilik kaçınılmazdır ve seçilmişlerin ve dinleyenlerin yaşamları arasındaki temelde farklı koşulların bir sonucu olarak ortaya çıkar; diğer yandan, bir grup dinleyici ile bir grup seçilmişin aynı "sınıftaki" muadillerine göre daha fazla ortak noktaya sahip olmasına neden olabilecek belirli sosyalleşme ve temas kalıpları nedeniyle ortaya çıkar.³ Lim'in haklı olarak işaret ettiği gibi, Seçilmişleri birbirinden izole eden sosyalleşme kalıpları, kilise yetkililerinin eylemi koordine etme, bağlılığı güçlendirme, eylemlerini koordine etme yeteneğini zayıflatabilirdi. münzevi disiplin ve uygunsuz davranan Seçilmişlere yaptırımlar uygulayın. BeDuhn'un iddia ettiği gibi, denetçi incelemesi uyum sağlamak için sosyal baskı sağlama konusunda bir miktar yol kat etmiş olabilir.⁴ Bununla birlikte, 'grup içi', yani Seçilmiş akranlar tarafından baskıya yönelik pratik mekanizmaların bulunmaması, sonuçta yetkililerin dini otoritenin kötüye kullanılmasını veya bağımsız fikirli Seçilmişler tarafından parçalanmasını önlemesini zorlaştıracaktır. Eğer Roma Mısır'ında etkili bir kilise örgütü mevcut olsaydı, yetkilileri bu sorunlarla başa çıkmanın yollarını aramış olmalıydı. Önceki bölümlerde Kellis'teki topluluğun ara sıra başıboş Seçilmişleri kabul eden bir Denetçi 'hücre' olarak resmedilmesinin oradaki kanıtları kapsamadığını göstermişti. Tam tersine, topluluk oldukça genişti, Seçilmişler taraftarlarıyla aktif bir şekilde iletişim halindeydi ve Sadakalar genellikle uzak mesafelerden Seçilmiş gruplara gönderiliyordu. Aşağıda, bu argümanın Seçim örgütü açısından sonuçlarını daha ayrıntılı olarak ele alıyoruz. Seçilmiş rejimin üç merkezi yönü incelenecektir: gezicilik (ve Kilise içindeki rolü), akran denetimi (özellikle hiyerarşiyle ilgili olarak) ve son olarak daimi Maniheist manastırları sorunu. Her durumda, Bölüm 8'de olduğu gibi, Kellis kanıtlarına geçmeden önce farklı edebi tanıklıkları inceliyoruz. Özellikle Augustinus'un yazıları burada daha önce olduğundan daha fazla ilgi görüyor, çünkü Roma İmparatorluğu'nda seçilmiş akran etkileşiminin, liderliğin ve manastır topluluklarının bulunmadığını kanıtlamak için öncelikle onun tanıklığı alındı. Bu bölümün göstermeyi amaçladığı gibi, Roma Maniheizminin seçilmiş kurumların yokluğuyla karakterize edildiği iddiası savunulabilir değildir. Maniheist kaynaklara dayalı olarak tartışılmamıştır ve Augustine'in polemiklerini doğru şekilde konumlandırmayan bir okumasından kaynaklanmaktadır. ³ Lim, 'Birlik ve Çeşitlilik', 239. ⁴ BeDuhn, 'Ev İçi Ortam', 264-66. Bu konuya aşağıda tekrar döneceğiz. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 273 ---

253 Maniheist Kilisesi 1 Gezinme ve Grup Oluşturma 1.1 Edebi Gelenekler Sık sık seyahat etme ve halkla konaklama uygulaması olan gezi, Maniheist ahlakın en ayırt edici özelliklerinden biridir, ancak kökeni Suriye-Mezopotamya Hristiyanları arasındaki gezgin keşişlerin geleneğinden gelse de.5 Maniheistler arasında, ruhun dünyaya yabancı olduğuna dair (oldukça geleneksel) anlayışlarıyla bağlantılıydı. dünya. Onu bedenden kurtarmak için Seçilmişlerin kendilerinin de yabancı olmaları, dünyevi bağlılıklardan kaçınmaları ve ruhlarını göksel kökenlerine (yeniden) yönlendirmeleri gerekiyordu. Al-Biruni, Mani'nin Seçilmişlere dayattığı "mevcut dünyada sürekli seyahat etmek, misyonerlik yapmak ve insanları doğru yola yönlendirmek" kuralını alıntılararak kısa ve öz bir formülasyon sağlar.6 Seçilmişler, gezgin "kutsal adamı" kendi temsillerinin bir parçası olarak benimsemiştir ve bu ideal, geniş bir metin dizisi içinde ifade edilmektedir. Dolayısıyla, Medinet Madi Mezmurlar kitabında bulunan Kıpti mezmurlar koleksiyonunun başlığı, ⲙⲉⲙⲓⲛⲉⲧⲉ ⲙⲁⲓ ⲙⲉⲙⲓⲛⲉⲧⲉ, muhtemelen 'gezginlerin mezmurları' veya 'hacılar' anlamına gelir.7 Berlin Kephalaia'dan mükemmel Denetçi ile ilgili bir bölüm (mutlaka Kendisini Seçilmişleri örnek alan kişi), keph.91, bunun özünü şöyle anlatır: Onun hesabına göre, evi bu pansiyonlar gibi olacaktır (ⲙⲉⲙⲓⲛⲉⲧⲉ ⲙⲁⲓ ⲙⲉⲙⲓⲛⲉⲧⲉ). Şöyle diyor: Birkaç gün ve aylardır kiralık bir evde yaşıyorum. Kardeşleri ve akrabaları, onun hesabına, yolda onunla birlikte seyahat eden yabancılar olarak gerekli olacaktır. 1 Ke. 228.25-29 Daha ayrıntılı düzenlemelerin olup olmadığı belirsizdir. Daha sonraki bir kaynak olan Mu'tezili yazar el-Cahiz (fl. dokuzuncu yüzyıl), Seçilmiş Maniheistlerin aynı evde iki günden fazla uyumayı günah olarak değerlendirdiğini duymuştu.8 Hiçbir şey 5 Bkz. Arthur Vööbus, *History of Asketicism in the Suriye Orient: A Contribution to the Culture of History in the Near East*, 3 cilt. (Louvain: Secrétariat du Corpus, 1958), 109-37; Julien Ries, 'Commandments de la Justice et vie Missionnaire dans l'Église de Mani', *Gnosis and Gnosticism*'de, ed. Martin Krause (Leiden: Brill, 1977), 101. 6 Athar, çev. Reeves, *Prolegomena*, 212. 7 Peter Nagel, 'Die Psalmoi Sarakoton des manichäischen Psalmbuches', *Orientalistische Literaturzeitung* 62, no. 1-6 (1967). 8 Kitab al-hayawan, bkz. Reeves, *Prolegomena*, 206. Belki anonim bir erken dönem Hristiyan yazar tarafından yazılan, taraftarlara 'peygamberlerin' iki ya da üç geceden fazla kalmasına izin verilmemesi yönünde bir emir içeren On İki Havari Öğretisi (Didake) ile karşılaştırılabilir (Did. 12). Vöö otobüsü (Çileciliğin Tarihi, 116-17) şöyle diyor: 'Håkon Fiame Teigen'de asla iki gece geçirilmemesi kuralı - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 274 ---

254 9. Bölüm, Maniheist materyalin kendisinde bulunan bilgilerime göre çok özeldir. Göreceğimiz gibi, hem doğu hem de batı dünyasının gelenekleri, Seçilmişlerin belirli binalarda düzenli olarak buluşmasını bekliyor. Herhangi bir yerde kalmama kuralı muhtemelen belirli bir evdeki uyku düzenlemeleriyle ilgili olarak alınmıştır ve istisnalar da olabilir. Üstelik Maniheist metinler, seyahat etmenin izolasyon anlamına gelmediğini öne sürüyor. Aslında izolasyondan kaçınılması gerektiğini ve grup seyahatinin güçlü bir şekilde teşvik edilmesi gerektiğini gösteren kanıtlar var. Keph'ten bir pasaj. Bölüm 8'de (Bölüm 2.1) daha kapsamlı bir şekilde alıntılanan 38, hatalı bir Seçilmiş'in her zaman şu şekilde fark edilebileceğini belirtir: 'Her zaman yalnız girmek ve dışarı yalnız çıkmak isteyecektir... Her zaman yalnız yürümek isteyecektir'. İyi huylu Seçilmişler, akranlarıyla birlikte seyahat edenlerdi. Daha sonraki bir gözlemci buna pratikte de uyulduğunu belirtiyor. Yukarıda alıntılanan El-Cahiz, aynı zamanda kaynağından şu bilgiyi almıştır: 'Onlar (zındık rahipler) her zaman çiftler halinde dolaşırlar. Onlardan birini gözlemlediğinizde, etrafınıza bakın ve yakında onun yoldaşını göreceksiniz'.9 1.2 Augustinus'un Gezici davranışı, Augustinus'un etkileşimde bulunduğu Maniheist otoritelerin birçoğu için belirtilmiştir. Yerel Denetçilere vaaz vermek ve hizmet etmek için Hippo'ya seyahat eden Seçilmiş Felix'in ve Kartaca'dan uzun yıllar uzakta kalan ve muhtemelen Kuzey Afrika'nın başka yerlerindeki Maniheistlere hizmet eden piskopos Faustus'un davranışlarında da bu ima ediliyor gibi görünüyor.10 Bunlar aynı zamanda bu tür seyahatlerin aynı şehirde uzun süreli kalmayı engellemediğini de gösteriyor. Seçilmiş bir papaz olan Fortunatus, Hippo'da uzun bir süre vaaz vererek ikamet etmiş ve Augustine, Kartaca'da bulunduğu süre boyunca belirli Seçilmişlerle düzenli toplantılar yapmış ve yakın ilişkiler geliştirmiştir.11 Üstelik, özellikle üç pasaj, Seçilmişlerin genellikle seçilmiş kardeşlerinden ayrılmış ve Seçilmiş gruplar için herhangi bir önemli rolü dışlayan serseri bir yaşam sürdürdüklerini ima etmek için alınmıştır. Bunlardan ikisi Augustinus'un arkadaşı Constantius'un manastır projesine ilişkin tasviriyle bağlantılıdır.12 Bu pasajlar aynı yerde değerlendirilmektedir ... Ruhban ez-Zenadika gibi titiz çevreler tarafından empoze edilmiş gibi görünmektedir ve bu nedenle genel bir düzenleme değildir.' 9 Al-Jahiz, Kitab al-hayawan, çev. Vööbus, Çileciliğin Tarihi, 116-17. Kaynak, İran'daki Ahvaz'a gelen iki keşiş hakkında bir hikaye anlatmaya devam ediyor. Diğer zamanlarda muğlak olsa da, bu örnekte zındık terimi oldukça açık bir şekilde Maniheistlerle ilgilidir. 10 Felix için bkz. Geri Çekme. 2.8.35; Faustus için, BeDeuhn tartışması, Augustine's Manichaeen Dilemma I, 108. 11 Fortunatus için bkz. Geri Çekme. 1.15.1; bu tür toplantılar için bkz. De mor. 2.19.71-72 (Bölüm 8, Bölüm 3.2'de belirtilmiştir) ve 2.8.11. 12 Ay. 2.19.74 ve c. Faust. 5.5. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 275 ---

255 Maniheist Kilisesi aşağıda manastırcılıkla ilgili tartışmada ayrıntılı olarak anlatılmaktadır; burada bunların sıklıkla yanlış yorumlandığı iddia edilmektedir. Üçüncü pasaj, Augustine'in Kartaca'daki zamanından hatırladığı bir olayla ilgilidir.13 Augustine, bir grup Seçilmiş'in birlikte yürüdüğünü ve ahlak dışı davranışlar sergilediğini gördüğünü anlatır: Ben - ve yalnızca ben değil, aynı zamanda kısmen bu batıl inançtan kurtulmuş olan ve kısmen de bundan kurtulacaklarını umduğum insanlar - Kartaca'daki bir kavşakta, çok iyi bilinen bir meydanda, Seçilmişlerin bir değil üçten fazlasını gördüm, Şu ya da bu kadının arkasından birlikte geçen kadınlar, onları öylesine utanmazca bir hareketle itip kakıyorlar ki, yeryüzündeki tüm pisliğin pisliğini ve küstahlığını geride bırakıyorlar. Bunun uzun süredir devam eden bir alışkanlıktan kaynaklandığı ve kendi aralarında bu şekilde yaşadıkları, hiçbirinin bir yoldaşın varlığından korkmadığı ve bu şekilde hepsinin veya neredeyse hepsinin bu kötülüğe bulaştığını gösterdikleri yeterince açıktı. Çünkü onlar aynı evin adamları değil, kesinlikle farklı yerlerde yaşayan erkeklerdi; belki de hep birlikte toplantının yapıldığı yerden gelmişlerdi.14 Bu pasajın birçok özelliği, bunun öncelikle dağınık ve yalıtılmış bir Seçilmiş varoluşunun kanıtı olarak alınamayacağını gösteriyor. İlk olarak, Seçilmişlerin birlikte yürüdüğünü görmenin görünüşte sıra dışı bir olay olmadığı belirtilebilir. Yukarıda alıntılanan pasajdan kısa bir süre sonra Augustine, bir papaz eşliğinde tiyatroyu düzenli olarak birlikte ziyaret eden bir grup Seçilmişle sık sık karşılaştığını anlatır.15 Daha da önemlisi, Augustine'in bu seçilmiş Seçilmişlerin "tek haneden" olmadığını vurgulamak için gösterdiği özen, bizi "tek haneden" gelen Seçilmişlerin, yani birbiriyle ilişkili birden fazla Seçilmiş grubun olduğu yönündeki ima edilen varsayım konusunda uyarmalıdır. Aslında, bu Seçilmişlerin "tek bir haneden" değil, birkaç "ev"den veya Seçilmiş gruptan olduklarını belirtiyor gibi görünüyor - ancak bu şekilde, bu "üçten fazla" Seçilmiş'in kamusal davranışının "kendi aralarında" "hepsinin veya neredeyse tamamının" kötü yollarını kanıtladığı yönündeki argümanı anlamlı oluyor: kötü davranışların birçok, farklı Seçilmiş gruba nüfuz ettiğini göstermeyi amaçlıyor. Onun tahminine göre Seçilmişler ahlaki açıdan o kadar yoksundu ki, bu tür gruplar içindeki akran baskısı işe yaramadı. Değerlendirmesinde haklı olup olmadığı tartışmalı; önemli olan çıkarımlardır 13 Örneğin Lim, 'Unity and Diversity', 240. 14 De mor. 2.19.68, çev. Teske, Maniheist Tartışma, 99-100. 15 Ay sonra. 2.19.72, aşağıda tartışılmıştır. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 276 ---

256 Seçilmiş akran etkileşiminin, muhtemelen önde gelen otoriteler tarafından (keph. 38'de görüldüğü gibi) bu tür davranışları kontrol altında tutması amaçlanmıştı. Yukarıda alıntılanan pasaj, Seçilmişlerin akran topluluğunu korumaya çalıştığı başka bir yola ışık tutuyor. 'Hepsinin buluşması' ile ilgili son satır, Augustine'e göre 'tüm' Seçilmişlerin büyük toplantılarının sıradan işler olduğunu gösteriyor: Farklı gruplardan bir araya gelen bu Seçilmişlerin neden birlikte yürüdüklerine dair en makul açıklama. Böyle bir toplantı muhtemelen aynı eserinde daha önce tanımladığı ve Fortunatus'la tartışmasının başında bahsettiği toplantıyla aynı türdedir: Seçilmişlerin yemek yemek için her gün toplanması.16 1.3 Kellis Kanıtı Kellis'ten tanınan Seçilmişler kesinlikle sık sık hareket halindeydi. En iyi belgelenmiş örnek, Öğretmenin kendisidir. Matthaïos, P.Kellis V Kıpti'de kendisinin ve beraberindekilerin Piene ile birlikte Antinoopolis'ten nasıl kuzeye gittiklerini anlatıyor. 25 ve Piene'nin kendisi de P.Kellis V Kıpti'de görüldüğü gibi Öğretmen ile İskenderiye'ye kadar seyahat edeceğini yazıyor. 29. Makarios, Öğretmen'in P.Kellis V Copt. 24. Ancak Öğretmenin faaliyetlerine uzun bir 16 De mor ekleyebiliriz. 2.16.52 ve c. Kale. sırasıyla 3. Lim, ikinci pasajı 'seçilmişlerin faaliyetlerinin gizemle örtüldüğünü veya en azından bize onlar hakkında pek bir şey söylenmediğini' ima etmek için kullanıyor. Uzun bir süredir Maniheist olan Augustine bile, kendisi uygun gördüğünde onların faaliyetlerine ilişkin bilgiyi makul bir şekilde reddedebilirdi.' Lim, 'Birlik ve çeşitlilik', 239. Bununla birlikte, Augustine, Seçilmişlerle birlikte duaya katıldığını ve onları göze çarpmayan bulduğunu açıkça belirtiyor ve sadece şunu söylüyor: 'Ancak, siz, Seçilmişlerin, kendi aranızda ne yaptığınızı bilemiyorum. Çünkü sizden sık sık Efkariya törenini aldığınızı duydum, ama bunu aldığınız zaman benden gizli tutuldu, o halde ne aldığınızı nasıl bilebilirdim?' (c. Fort. 3, çev. Teske, The Manichaean Debate, 146). Augustine, onların toplantıları ve hatta konumları hakkındaki bilgisini açıkça inkar edemezdi ve De mor'da Seçmenlerin acemileriyle birlikte yemek yemesine ilişkin 'grafik' tanımının da gösterdiği gibi, Seçilmişlerin ortak yemeklerine ilişkin bilgi sahibi olduğunu iddia ederdi. (2.16.52). Bunun yerine, Fortunatus'un yanıtlamaya tenezzül etmediği, yalnızca başka Seçilmişler varken Seçilmişlerin insan spermi içeren kekler yediğine dair söylentileri sinsice ima etme fırsatını değerlendiriyor. Bu pasaja göre, batıdaki Denetçilerin yemekte bulunmadığı görülüyor: Doğudaki Denetçiler için de durum aynıydı. Gördüğümüz gibi, eğer isterlerse dualar, okumalar ve vaazlar içeren bağış törenine katılabilirlerdi -Augustine'in katıldığını ima ettiği bir tören- ancak yemeklerin servis edildiği zamanı bilmediğini iddia ettiği için bağış töreni muhtemelen doğudakinin aksine yemek ritüeliyle devam etmiyordu. Bkz. BeDuhn, The Manichaean Body, 131-33. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 277 ---

257 Maniheist Kilisesi, diğer tüm iyi belgelenmiş Seçilmişlerin yaptığı yolculukların listesi.17 Yolculukları hem Vaha'da (P.Kellis V Kıpti 32'de ve Petros mektuplarında) hem de Nil Vadisi'nde (Öğretmen'in durumunda) yukarı ve aşağı gerçekleşti. Lysimachos en azından bir süreliğine Antinoopolis'te kalmış olabilir, ancak genel olarak materyal oldukça hareketli bir Seçilmiş grubu tasvir ediyor. Bunun seyahat normuna atfedilmesi muhtemeldir. Kuşkusuz, Tehat'ın P.Kellis V Copt. 43, eğer Seçilmişlerden bahsediyorsa, önceki bölümde geçici olarak ele alındığı gibi bu fikri yansıtabilir. Öğretmen ve Piene'nin sürekli yolculukları kesinlikle seyahatin ışığında yorumlanmalıdır ve diğer Seçilmişlerin yolculukları bunun genel olarak atfedilen bir uygulama olduğunu düşündürmektedir. Daha ziyade, bu tür davranış kalıplarının örgütlenme yeteneklerini nasıl etkilediği sorusu hala devam ediyor. 'Gezgin' genellikle 'organizasyon'un karşısı olarak kullanılır.18 Gördüğümüz gibi, Seçilmiş geziciliğin grup bağlılığının ve örgütlenmenin zayıflamasına neden olduğu düşünülüyor. Kendi Denetçi çevreleriyle birlikte kalan Seçilmiş Bireyseller, kurumsal disipline uyma baskısından kurtulacaklardı. Akranların güçlendirilmesine yönelik mekanizmaların eksikliği, Kilise'yi parçalanmaya karşı savunmasız bırakacaktır. Ancak bu hipoteze karşı, burada Seçilmiş hareketliliğin daha ziyade Kilise yetkililerinin grup bağlılığını sürdürme ve güçlendirme çabalarının bir parçası olarak görülmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Birincisi, belgelenen seyahatler büyük ölçüde toplumsal faaliyet çerçevesinde gerçekleşiyor. Özellikle önemli bir işlev, sadaka konusunda laik ve seçilmiş gruplar arasında arabuluculuk yapmak olabilir. Böylece, P.Kellis V Kıpti'de. 32'de Baba, Eirene'nin tekstil işini denetlemek ve onun ruhani ihtiyaçlarını karşılamak için seyahat eder; P.Kellis VII Kıpti'de. 58, Saren Horion'la buluştu. 17 P.Kellis VII Kıpti'ye göre Lysimachos ara sıra yola çıktı. 82; ve hatta belki de P.Kellis V Kıpti'de restore edilebilecek olan Kellis'e kadar ulaştı. 30. 'Kardeşimiz' Ision bu yolculuğu kesinlikle P.Kellis VII Kıpti'de yapmıştır. 80. 'Mısır'daki Baba' P.Kellis V Kıpti'ye yaptığı bir geziden bahseder. 31 (I.34) ve P.Kellis V Kıpti'yi yazan Baba. 32, kendi konumu ile Eirene arasında seyahat ediyordu (ve her ikisi de yoldaki ajanlardan bahsediyor; P.Kellis V Kıpti 32'de bir 'kardeşimiz' ve belki de Seçilmiş olabilecek bir 'oğlum' P.Kellis V Kıpti). Rahip Saren, Horion'a P.Kellis VII Kıpti ile seyahat etmek üzere olduğunu bildirdi. 58. 'Kardeşimiz' Petros, P.Kellis V Kıpti'de 'kardeşimiz' Timotheos ile birlikte 'anne' ile 'oğul' arasında gidip gelirken, Petros'un her mektubunda yolda tasvir ediliyor. 39. Ouales, P.Kellis V Kıpti'de metinlerin Psais III'ten kendisine taşınması için 'kutsanmış bir kişiye' emanet edilmesini özellikle talep etti. 35. 18 Weber'in 'gezgin karizmatik' kavramında örtük olarak yer aldığı ve yaygın olarak varsayıldığı gibi. Bununla birlikte, Theissen'in ve bu kavramın daha sonraki akademik kullanımının bir eleştirisi için bkz. Jonathan A. Draper, 'Weber, Theissen ve "Wandering Charismatics" in the Didache', Journal of Early Christian Studies 6, no. 4 (1998). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 278 ---

258 Bölüm 9 tekstilleri geri almak için. Üstelik seyahat, geniş kapsamlı taraftar ağını güçlendirme, haber, bilgi ve yazı yayma işlevi görebilir. Petros ve Timotheos'un seyahatleri buna güzel örneklerdir. 'Oğul' şöyle yazıyor: 'Kardeşimiz Timotheos geldiğinde ona seni sordum (pl.). İyi olduğunu söylüyor" (P.Kellis V Kipti. 39 II.5-7); ve aynı şekilde Petros hakkında: '[Ben] size kardeşimiz Petros'un buraya geldiğini bildiriyorum. Çocuklardan sonra [sordum]. Şöyle diyor: "Onların durumu iyi, sizin de onların mektuplarından öğreneceğiniz gibi" (P.Kellis V Copt. 40 II.4-6). Elbette bunu yapan tek aktör Seçilmişler değildi, ancak yüksek seyahat sıklıkları ağı bağlanabilirliğini artıracaktı. Bu pasajlar bizi seyahate çıkma konusundaki etik emrin daha geniş kilise topluluğuna hizmet etmek için bir araç olarak kullanılabileceği konusunda uyarıyor. İkincisi, Seçilmişlerin genellikle gruplar halinde seyahat ettiğini düşünmek için iyi nedenler var. Elbette materyalde bulduğumuz Seçilmişler izole değil, kural olarak akranlarıyla birlikte mevcutlar. Sadaka verme vakalarının çoğunun ortak yemeklere iştaret ettiği zaten tartışılmıştı, ancak aynı zamanda yazdıkları veya selamlaştıkları örnekler de bunu açıkça ortaya koyuyor. Mesela P.Kellis V Kipti'de Lysimachos 'kardeşlerimiz'den selam veriyor. 30 (I.21) ve P.Kellis I Gr.'de en az bir Seçilmiş (veya Seçilecek Aday) Ision ile birlikte mevcut. 67. Sadece birkaç mektupta yoldaşlardan bahsedilmiyor.19 Bazı 'kardeşler' Denetçiler olabilir: Philammon II'nin kendisi ve diğerlerinin (muhtemelen Denetçi arkadaşları) P.Kellis VII Kipti'de Apa Lysimachos ile nasıl ayrılacaklarını anlattığını görüyoruz. 82. Ancak birden fazla Seçilmiş'in varlığı çoğunlukla örtülü ve bazen de açıktır. Örneğin P.Kellis VII Kipti. 72, Pamour III, 'Apa L(ysimachos) ve Horos'un (ⲙⲁⲓⲁⲓⲁⲓ ⲙⲁⲓⲁⲓⲁⲓ ⲙⲁⲓⲁⲓⲁⲓ)' (II.35-36) selamlarını aktarır ve daha sonra listelenen diğerleri arasında bir diyakoz da vardır. Bu ifade, Iain Gardner'ın dikkat çektiği gibi, Seçilmişlerin 'şirketler' halinde gruplandırıldığını ima ediyor olabilir. P.Oxy biçimindeki çağdaş papirolojik kanıtları öne sürüyor. XXXI 2603 (=P.Harr. 107), Oxyrhynchus'un Maniheist kökenli olduğu belirlenen dördüncü yüzyıldan kalma bir tanıtım mektubu.20 Yazar Paul, alıcıdan bir grup insanı kabul etmesini ister: 'Arkadaş olarak aşıklar, çünkü onlar din adamlarından değil, 19 P.Kellis VII Copt. 61 açılıyor: 'Öğretmene ve benimle birlikte olan kardeşlere: tüm papazlara, çocuklarıma, sevdiklerime; Ploutogenios ve Pebo ve diğerleri (II.1-4). 'Babalar'ın hepsi birinci çoğul şahıs kullanıyor: P.Kellis V Copt. 31 (1.25), 32 (1.24); P.Kellis I Gr. 63 (I.38) ve P.Kellis V Copt.'un yazarları. 31 ve P.Kellis I Gr. 63 açıkça yanlarındaki kardeşlerden bahsediyor. Yalnızca P.Kellis V Kipti. Petros ile ilgili 38 numaralı fotoğrafta bir yoldaş bulunmuyor ancak Petros, P.Kellis V Kipti'de "kardeşi" Timotheos ile birlikte seyahat ederken görülüyor. 39. 20 J. H. Harrop, 'A Christian Letter of Commendation', The Journal of Egypt Archaeology 48 (1962); tanımlama için bkz. Gardner, Nobbs ve Choat, 'P. Harr. 107'; Gardner, 'Bir Kez Daha Mani'nin Mektupları Üzerine', 307. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 279 ---

259 Maniheist Kilisesi Ision ve Nikolaos (τῶν περὶ Ἰσίωνος καὶ Νικολάου ἰδ[ί]οι) ve “onlar için bir şey yaparsan, benim için yapmış olursun”.²¹ 'Onlar için bir şey yaparsan, benim için yapmışsın demektir' ifadesi, Gardner'ın gösterdiği gibi, Matt'in sözlerini başka sözcüklerle ifade ettiği Mani'den doğrudan bir alıntıdır. 25:40 ve Seçilmişleri 'en az'la eşitliyor.²² Başka bir deyişle, bir Seçilmiş grupla karşı karşıyayız. Lysimachos ve Horos grubuyla birlikte ele alındığında, Seçilmiş grupları belirli bireylere atama uygulamasıyla karşı karşıya olabiliriz.²³ Gardner'ın buradaki argümanına, Augustine'in, De moribus'ta bulunan (aşağıda alıntılanan) Kartaca'daki tiyatroyu düzenli olarak ziyaret ettiğini gördüğü bir papazın vesayeti altındaki bir Seçilmiş grubu tasvirini ekleyebiliriz. Elbette Seçilmişler her zaman gruplar halinde seyahat etmiyordu ama bu ortak bir strateji olmalıydı. O halde, Kellis papirüsündeki Seçilmiş davranışlara dair kısa bilgiler, gezici davranış normlarına geniş ölçüde bağlı kalındığını gösteriyor. Seçim gezileri sadaka ve uyumlu bir ağın sürdürülmesiyle bağlantılı işleri içeriyordu. Açıkça görülüyor ki, kendi bireysel seçmen kitlelerine hizmet vermekle yetinen, yalıtılmış bir dini ustalar hareketi yaratmadı. Bunun yerine, Seçilmişlerin hareketliliği Kilise'nin örgütsel ihtiyaçlarını karşılamaya yönlendirildi. Grup seyahati, Seçilmiş ahlakının korunması ve güçlendirilmesi için bir mekanizma görevi gördü. Elbette ki bu örgütlenme tarzının Seçilmişleri, örneğin Pachomian manastırlarındaki keşişlere kıyasla çok daha özgür ve daha bağımsız bıraktığı doğrudur; bu, onların diğer Hristiyanlardan gelen disiplin ve örgütlenmeden 'eksik' olduğu suçlamasına bir ölçüde inandırıcılık kazandırmış olabilir. Ancak arşivde gördüğümüz Seçilmişlerin Kilise kurumlarını sürdürmek için çok çalıştıkları görülüyor. 2 Hiyerarşi ve Denetleme 2.1 Edebi Gelenekler Maniheist gelenekler, Seçilmişlerin faaliyetlerini koordine ettiğini, misyonerlik çalışmalarını ve ritüel faaliyetlerini bir hiyerarşinin yönetimi altında ortak olarak organize ettiklerini varsayar. Archehos, 12 Öğretmen, 72 piskopos ve papazlardan oluşuyordu. Yetkililerin sayısının hem İsa'nın 12 havarisine hem de 72 elçisine (21 P.Oxy) göre modellendiği kabul edilen bir dini ideoloji geliştirdi. 2603, II.26–28, çev. J. H. Harrop, 'Bir Hristiyan Mektubu'. 22 Gardner, 'Bir Kez Daha Mani'nin Mektupları Üzerine', 307–8. Seçilmişlere yardım etmek, Mesih'in kendisine yardım etmekle eşdeğerdir, çünkü Seçilmişler ilahi olanı özgürleştirmeye katılırlar. 23 Aynı eser. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 280 ---

260 Bölüm 9 ve aynı zamanda kozmik ışık tanrıları sırasına göre.²⁴ Yetkililer, örneğin keph'te görüldüğü gibi, üstler tarafından 'ellerin üzerine konulması' (χειροτονία) ile rütbelendiriliyordu. Berlin Kephalaia'nın 9'u. Pratik görev ve işlevlerine gelince, kaynaklar açık değildir ancak bazı bilgiler toplanabilir. Liderliğin grupları denetlemede ve Seçilmişleri disipline etmede önemli bir rolü vardı. Kellis'te bulunan 'Hastalık mektubunda' Mani, inanmayan astlarından haberdar edilmek istiyor ve şöyle yazıyor: 'Ve sizin öğretimi sizden almayan herhangi bir papaz: Bana yazın ve bana kim veya nerede olduğunu söyleyin ki ben de onu tanıyayım' (P.Kellis VI Kıpti. 53,81.2-6). Medinet Madi'den birkaç pasaj, yazar oldukları sırada tüm liderliğin Seçilmiş disiplini ele almak için bir araya gelmesi gerektiğini gösteriyor. Keph'te durum budur. 38, hatalı bir Seçilmiş kişiye öğüt vermek ve onun kaçmasını önlemek için bir araya gelen dört memur kademesini tasvir etmektedir (1 Ke. 97.30-98.3). Böyle bir 'islah edici' toplanma keph'te de anlatılmaktadır. 149, burada günah işleyen bir Seçilmiş kişi kilisenin ortasına getirilir (1 Ke. 360.17-20). Seçilmişleri cezalandırmaya yönelik nihai karar, en azından Mani zamanında, üst düzey yetkililere ait olabilir: 'Hastalık mektubundan' (Bölüm 7'de alıntılanmıştır) bir pasaj, diğer Seçilmişlerden elde ettiği raporlara dayanarak, Seçilmişleri kendi bakanlıklarından 'geri alma'nın Öğretmen'in yetkisinde olduğunu ima etmektedir (P.Kellis VI Kıpti. 53,61.12-16). Çeşitli Medinet Madi metinlerinde açıkça belirtildiği gibi, asılsız söylentilerin ve iftiraların yayılmasının Maniheist otoriteler tarafından büyük bir günah olarak görülmesi şaşırtıcı değildir.²⁵ Özellikle ilgi çeken makamlardan biri de papazlık makamıdır. İran metinlerinde bu makam için en sık kullanılan terim mānsārār, "evin efendisi"dir ve Çin Özeti'nde bu unvan "hukuk salonlarının efendileri" olarak açıklanır.²⁶ Bu nedenle Presbiterler sıklıkla doğudaki Maniheist manastırların liderleriyle ilişkilendirilir. CMC'de (örneğin 89.9-10), Mani'nin babası Pattik'e οἰκοδεσπότης, 'evin efendisi' unvanı verilmiştir ve bu, kelimenin tam anlamıyla MP mānsārār'a karşılık gelir. Bu terimin CMC'nin Maniheist yazar(lar)ından ziyade 'Elchasaite' topluluğunun terminolojisini yansıtabileceği ileri sürülmüştür.²⁷ Ancak İran kaynaklarında mānsārār kullanımının pek olası görünmemektedir.²⁴ Bu sayılara yönelik teolojik bir açıklama artık Dublin Kephalaia'da Mani'ye atfedilen bir pasajda bulunmuştur. Bkz. Jason D. BeDuhn, 'Kıpti ve İran Kephalaia Arasındaki Parallels: Goundesh ve Touran Kralı', Mani at the Court of the Persian Kings, ed. Iain Gardner, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley (Leiden: Brill, 2015), 69-70. ²⁵ Özellikle bkz. SGW (Hom. 30.6-15) ve keph. 73 (1 Ke. 179.30-180.18). ²⁶ İran metinlerinde papazların sıklıkla 'haznedar' olarak tanımlandığı da eklenebilir, ancak bu sıfatın ne anlamda anlaşılması gerektiği açık değildir. Leurini, The Manichaean Church, 219. ²⁷ John C. Reeves, 'The "Elchasaite" Sanhedrin of the Cologne Mani Codex in Light of Second Temple Jewish Sectarian Sources', Journal of Jewish Studies 42 (1991): 68-91. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 282 ---

262 Bölüm 9 bölüm, keph'e dayanmaktadır. 85, bu seçilmiş kişi bir amir tarafından kardeşler adına sadaka toplamak üzere gönderilebilir. İran kaynaklarındaki sadaka denetçisinin aksine, bir ofis olarak tanımlanmamıştır ve muhtemelen batıda bu şekilde kurumsallaştırılmamıştır. Ancak bu pasaj bizi sadaka toplama işini koordine etmede 'üstlerin' rolü konusunda uyarıyor. 2.2 Augustine Augustinus'un kendisi de yukarıda taslağı çizilen hiyerarşik yapı için kaynaklarımız arasında yer alıyor ve son dönem eseri De haeresibus'ta bu yapının yetkililerini tasvir ediyor. Buraya, normal Seçilmişlerin bile "bu hatayı mevcut olduğu yerde güçlendirmek ve desteklemek, ya da olmadığı yere dikmek için" gönderildiğini ifade ediyor.³² Seçilmişlerin yerel grupları oluşturmak veya güçlendirmek için gönderilmiş olması, eğer onun sözleri gerçek anlamda kabul edilirse, onların faaliyetlerinin bir dereceye kadar merkezi koordinasyonu anlamına geliyor. Vaaz vermek için Hippo'ya giden ve böylece Fortunatus'un yerine geçen Felix'in örneği, bunun pratikte gerçekleşmesine bir örnek sağlayabilir. Yukarıda tartışıldığı gibi seçim gezileri Kilise'nin stratejisinin bir parçasıydı. Üstelik piskopos Faustus, yazılarından Kuzey Afrika Maniheistleri arasında merkezi bir otorite olarak ortaya çıkıyor. Ancak Augustine'in yazılarında açıkça görülen organizasyonun özellikle etkili olamayacağı sıklıkla tartışılır. Decret, Faustus'u Kuzey Afrika'daki tek piskopos olarak kabul ederek, Hristiyan piskoposların çokluğuna karşın onun yokluğunun orada Maniheist liderliğin eksikliğini gösterdiğini savundu.³³ W.H.C. Frend şunu kaydetti: "Üst düzey Maniheist notlarının yalnızca iki kategori, Seçilmişler ve İşitenler lehine düşürülmesi bir Afrika uzmanlığıdır."³⁴ Özellikle Lim, Seçilmiş görevlilerin Kuzey Afrika topluluklarında herhangi bir öneme sahip olduğu fikrini eleştirdi. Şunu ileri sürmüştür: Kartaca'daki tüm Maniheist hiyerarşi, eğer anlamlı bir şekilde mevcut olsaydı, en iyi ihtimalle şeffaf değildi. Bir piskoposun kimliği ve nerede olduğu o kadar iyi gizlenmişti ki, şikayette bulunan Maniheist dinleyiciler ona yaklaşamıyordu bile. Augustine'in söylediği bu durum, muhbirler tarafından ifşa edilme ve yetkililer tarafından tutuklanma korkusundan kaynaklanmıştır.³⁵ Augustine'in özellikle piskoposlara papaz ataması burada ele alınamayacağı anlamına gelir, ancak özellikle CMC ve Medinet Madi metinlerinde bulunan çeşitli hiyerarşi listeleri ışığında daha fazla ilgiyi hak etmektedir. Bölüm 7, Kısım 2.3.2'de belirtildiği gibi, terminoloji muhtemelen zamanla bir miktar gelişmiştir. 32 De haer. 46.16, çev. Teske, Arianism, 45. 33 Decret 'Le manichéisme présentait-il', 12-13. 34 W. H. C. Frend (1953), alıntı: Lim, 'Unity and Diversity', 238. 35 Lim, 'Unity and Diversity', 241. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 283 ---

263 Maniheist Kilisesi O halde merkezi liderlik yoktu, hatta bulunması imkansızdı. Alt rütbelere için Lim, Fortunatus'un vaaz vermek için Hippo'da kalma özgürlüğünü ve Hippo'daki Seçilmiş temsilci olarak Felix'in bir doktor tarafından değiştirilmesini, kilise içindeki rütbe veya görev ayırımına saygı gösterilmediğine işaret eden olaylar olarak değerlendirdi. Sonuç olarak hiyerarşi, Augustinus'un sert, bölücü bir grup olan Mattarii'nin ortaya çıkışıyla ilgili olarak belirttiği gibi, Seçilmişler arasındaki aşırı uygunsuz davranışları dizginleyemedi.³⁶ Ancak bana öyle geliyor ki bu tasvir, Augustinus'un ifadesinin hatalı bir yorumuna dayanıyor. Aşağıdaki her noktayı göz önünde bulunduruyoruz: liderliğin bulunmaması, alt kademelerin özgürlüğü ve Mattarii bölünmesi. Birincisi, Decret'in varsaydığı gibi Faustus'un tek piskopos olup olmadığı (ve yalnızca özellikle karizmatik ve önemli bir piskopos olmadığı) belirsizdir. Her halükarda, Maniheizm örneğinde "basit" Seçilmişlerin bile sürüye hizmet etme görevini üstlendiği iki Kilisenin çok farklı yapıları ve boyutları, Maniheist ve Hristiyan piskoposları eşitlemeyi yanıltıcı hale getiriyor. Dahası, Lim'in hiyerarşinin şeffaf olmadığı ve üst düzey yetkilileri bulmanın zor olduğu iddiası De moribus'ta anlatılan bir olaya dayanıyor. Bu pasaj, Augustinus'un kötü davranışı nedeniyle rapor ettiği, ancak liderlik içinde Romalı yetkililere ihanet edilme korkusu nedeniyle cezalandırılmayan bir Seçilmiş ile ilgilidir; Augustine'in başka bir olayda da benzer bir şikayetle geldiğinde kendisinin de aldığını iddia ettiği bir yanıt.³⁷ Teske'nin çevirisinde şöyle yazıyor: Bu yanıtı, bir kadının bize şikayette bulunduğunu tarikat liderlerine bildirdiğimizde de aldık. Diğer kadınlarla birlikte olduğu, Maniheistlerin kutsallığı nedeniyle kendine güven duyduğu bir toplantıda, Seçilmişlerden birkaçı içeri girip içlerinden biri ışığı söndürdükten sonra, kim olduğu belli olmasa da karanlıkta onlardan birinin kucağında yakalandı... Ve bu, bir ziyafetin nöbetini kutladığınız gece yapıldı. Ama gerçekte, ihanet korkusu olmasa bile, tanınmamak için bu kadar önlem alan bir adamı kim piskoposun huzuruna kınama için getirebilirdi? Sanki aynı anda içeri girenlerin hepsi aynı suça bulaşmamış gibi! Çünkü hepsi kaba bir şekilde şakalaşırken ışık söndürüldü.³⁸ 36 Age, 237-43. 37 Bkz. De mor. 2.19.68-69. 38 Ay daha. 2.19.70, çev. Teske, Maniheist Tartışma, 100. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 284 ---

264 Bölüm 9 O halde Augustine, iki farklı durumda Seçilmişler arasındaki kötü davranışların bildirilmesine katıldığını iddia ediyor. Şikayetler, aralarında bir piskoposun da duruşmalara başkanlık ettiği "mezhebin liderleri" tarafından alınıyordu. Son cümlelerde açıkça görüldüğü gibi, yerini tespit etmek zor olan piskopos değil, diğer Seçilmişlerin (Augustine'in tahminine göre suç ortağı olan) arasında saklanırken kadını karanlık bir odada yakalamaya özen gösteren Seçilmiş suçludur. Bu pasaj, dolaylı bir yapıya işaret etmek yerine, Denetçilerin liderliğe nispeten kolay erişime sahip olduğunu ve kötü davranış raporlarının - liderler her zaman harekete geçmese bile - rutin bir olay olduğunu öne sürüyor. Hatta bu pasaj, disiplin meselelerinin yukarıda alıntılanan Maniheist kaynaklardan ortaya çıkan tabloyla büyük ölçüde uyumlu bir şekilde ele alındığını öne sürüyor. Kuşkusuz, Mani'nin Hastalık mektubunda çok önemli bir rol oynayan Öğretmen, Augustine'in anlatımında eksiktir. Kuzey Afrika'da bir tane olmayabilir. Disiplin ve manastır denetimi konularında Maniheist liderliğin ortak doğası, Denetçi Constantius'un oradaki piskoposlarla buluştuğu Roma'da bir manastırın kurulmasıyla ilgili pasajlarda bir kez daha ima edilmektedir (aşağıya bakınız). Augustine, Constantius'un "projesini gerçekleştirmek için yardımlarını almak zorunda kaldığı piskoposların yozlaşması nedeniyle büyük çabalarının engellendiğinden şikayet ettiğini" belirtir.³⁹ Yolsuzluk suçlaması asılsızdır ve açıkça retorik bir figürdür. Proje, zengin ve etkili bir meslekten olmayan kişi tarafından desteklenmiş olsa da, yine de piskoposluk onayına ihtiyaç vardı. Ancak Constantius içlerinden birini öncü olmaya ikna etmeyi başardığında bu gerçekleşti. Üstelik yine Kephalaia'yla uyum içindedir; gördüğümüz gibi keph. 81, büyük Seçilmiş toplantıların genellikle papazdan (yani piskoposlar veya Öğretmenler) daha üst düzeydeki yetkililer tarafından denetlendiğini belirtti. Augustinus'un aktardığı başka bir olay, liderliğin kolektif olarak doktrinsel sorunları çözdüğünü bile önerebilir: Tartışmanın sonunda, papaz Fortunatus, Augustinus tarafından gündeme getirilen konular hakkında Kartaca'daki üstlerine (maiores) danışacağını belirtir.⁴⁰ Alt rütbelere dönersek, onların sahip olduğu özgürlük, sıradan Seçilmişlerin kendilerinin bir yapı eksikliğinden ziyade bir tür memur olduğu Maniheist kilisesinin özel yapısına bağlıdır. Fortunatus'un "üstünler"den söz etmesi onun bir hiyerarşi çerçevesinde hareket ettiğini düşündüğünü gösteriyor. Felix'in Fortunatus'u nominal lider olarak değiştirmesi pek de mümkün görünmüyor. 2.19.74, çev. age, 102. 40 C. Fort. 37. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 285 ---

265 Maniheist Kilisesi önemli: Seçilmiş görevliler zorunlu olarak belirli bölgelere daha az bağlıydı.⁴¹ Maniheist kalıpların Hristiyan kalıplarına uymaması, onların bir şekilde yetersiz olduğunu düşünmemize yol açmamalı. Yine de Lim'in işaret ettiği gibi onların spesifik sorumluluklarına ilişkin bilgimizin yetersiz olduğu doğrudur. Tespit edilebilecek görevlerden biri papazların keph'te bulunan kardeşlerle birlikte 'yürüme' sorumluluğudur. 81. De moribus'ta Augustine, Kartaca'dayken düzenli olarak bir papazın eşlik ettiği bir grup Seçilmiş'i gördüğünü iddia eder. Pasaj şöyle: 'Tiyatrolarda yaşlı bir rahiple birlikte, yaşları ve yaşam tarzları açısından oldukça saygın olduklarını düşündüğümüz Seçilmişler üyeleriyle çok sık karşılaştık.'⁴² Onun (ve diğer Denetçilerin) bu grubu gözlemlemelerindeki düzenlilik, onların bir 'topluluk' oluşturmuş olabileceklerini gösteriyor. Benzer düşüncelere sahip, "saygın" Seçilmişler arasındaki gayri resmi dostluk belki tamamen göz ardı edilemez, ancak papazın varlığı muhtemelen Augustine tarafından fark edildi çünkü bu onun retorik noktasını güçlendirdi: Papazın denetleyici ve örnek olarak liderlik etmesi gerekiyordu ve bu yüzden onları tiyatroya götürerek görevini yerine getirmiyordu. Son olarak Augustinus'un Mattarii'nin bölünmesine ilişkin ifadesine inanmamak için hiçbir neden yok. Ancak bu, Seçilmişler arasında genel olarak kurallara uyma konusunda yetersizlik olduğunu kanıtlamaz. El-Nedim'in aktardığına göre, yedinci yüzyılın sonlarında Maniheist Kilisesi'nde Seçilmiş uygulamasına ilişkin buna benzer bir tartışma yaşanmıştı; bu da sorunun 'gevşek ahlak' değil, yorum farklılıkları meselesi olduğunu gösteriyordu.⁴³ Bununla birlikte, Augustine'in vurguladığı önemli bir zorluk, hareket içindeki söylentilerin rolüdür. De moribus'ta harekete yönelik eleştirileri bunun en iyi kanıtını sağlıyor. Kendisi ve Denetçi arkadaşları, tanıdığı neredeyse tüm Seçilmişler hakkında suiistimal söylentileri duyduklarını iddia ediyor ve belirli yanlış söylentiler örneklerini anlatıyor: 41 Augustine'in Felix'i tanımlarken doktoru teknik anlamda büyük Öğretmen (Geri Çek. 2.34.1) olarak kullandığını sanmıyorum - örneğin; Decret, L'Afrique manichéenne, 363; Giulia S. Gasparro, 'Felix ile Tartışma: Augustine'in Polemiklerinin Temaları ve Modaliteleri', Gerçeğin İzinde, ed. Jacob van den Berg, vd. (Leiden: Brill, 2011). Lim bu konudaki şüphelerini dile getiriyor ("Birlik ve çeşitlilik", 237), bana göre haklı. Ayrıca bkz. BeDuhn, Augustine's Manichaeism Dilemma I, 306 n.23. Eğer Felix gerçekten "büyük bir Öğretmen" olsaydı, bu nokta muhtemelen hem tartışmada zafer kazandığını iddia eden Augustine tarafından hem de özellikle Felix'in daha sonra din değiştirdiğini iddia eden biyografi yazarı Possidius tarafından vurgulanırdı - korunmuş elyazması geleneğinin sonuç bölümünde belirtildiği gibi, ancak Augustine bundan söz etmez. De haer'de. 46.16'da hiyerarşinin ikinci seviyesine doktor değil hakim denir. Maniheistlerin kesinlikle resmi olmayan "öğretmenleri" ve vaizleri vardı. 42 Ay daha. 2.19.72, çev. Teske, Maniheist Tartışma, 101. 43 Bkz. Reeves, Prolegomena, 264-66. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 286 ---

266 Bölüm 9, Seçilmişlerin kendileri tarafından yayılmıştır.⁴⁴ Hikayeleri abartılı olsa da, söylentileri doğrulamanın zorluğu kesinlikle Kilise içinde çok fazla endişe ve güvensizliğe neden olurdu. Bu çatışmalar Augustinus'un nihai hayal kırıklığına katkıda bulunmuş olmalı ve karşılıklı inceleme sistemlerine güvenmenin potansiyel olumsuz etkilerini gösteriyorlar. Seçilmiş yetkililer, 370'ler, 380'ler ve sonrasındaki zulüm tehdidiyle birleşen büyük zorluklarla açıkça karşı karşıya kaldılar. Ancak Augustinus'un kanıtları, bu tür sorunlara rağmen bir Kilise teşkilatını sürdürmeyi ne ölçüde başardıklarını gösteriyor. 2.3 Kellis Kanıtı Kellis'ten gelen kanıtların Kilise'yi halkın bakış açısından yansıttığı göz önüne alındığında, Seçilmiş yetkililere ve onların pratik kaygılarına ilişkin kanıtların sınırlı olması şaşırtıcı değildir. Ancak var olmayan bir durum değil. Hiyerarşi ve onun sorumlulukları, bölgede bulunan Mani'nin Mektupları'ndaki tasviri sayesinde halk tarafından iyi biliniyordu. Üstelik, sertifikalı bir Seçilmiş yetkilinin yazdığı korunmuş bir mektup da var: Büyük Öğretmen, yoğun seyahat programına rağmen, muhtemelen Vaha'da bulunan papazlara, Ploutogenios ve Pebos'a ve diğer "çocuklara" hitap etmek için zaman buldu. Mektup disiplini olan ilgisi nedeniyle dikkat çekicidir. Korunan başlıca bölüm, şu duanın yer aldığı açılış kısmıdır: 'Her zaman İsa Mesih'e dua ediyorum: Seni bu kokuyla ((mükemmel davranış)) benim için korusun, çünkü sen, [davranışına] karşılık gelen herkes tarafından [onurlandırıldın]' (P.Kellis VII Kıpti. 61, II.9-13).⁴⁵ Aşağıdaki satırlar, çok parçalı olmasına rağmen, onların erdemlerini koruma temasını devam ettiriyor (II.15-16).⁴⁶ Mektubun uzunluğu onun bu konuyu tartıştığını gösteriyor başka meseleler de var, ancak yeni başlayanın iyi davranış tavsiyelerine bu kadar büyük bir vurgu yapması dikkat çekicidir. Öğretmen'in, Seçilmiş'in kendi yetki alanının çok ötesindeki davranışlarına bile ilgi göstermesi açıkça bekleniyordu. 'Piskoposlara' dönecek olursak, bu makamın tek örneği Apa Lysimachos'un Horos I, P.Kellis V Kıpti'ye yazdığı mektuptadır. 30, ilk yarıda büyük ölçüde kaybetti. Bu tartışmanın sonunda Lysimachos, muhtemelen Öğretmenden (ⲓⲛⲁⲓⲛⲁⲓ) bahsettikten kısa bir süre sonra 'piskoposlardan' (ⲓⲛⲁⲓⲛⲁⲓⲛⲁⲓ) bahseder. 'Akrabalarımız arasında yer alan çocuklarımız' (II.3-5) ile ilgili bazı olaylar karşısında şaşkınlığını (ⲓⲛⲁⲓⲛⲁⲓⲛⲁⲓ) ve muhtemelen dehşetini ifade ederek devam ediyor. Maniheizm hiyerarşisi ve belki de özellikle mektubun sonunda bahsedilen 'Joubei'nin ölümü'ne (I.24tr) ilişkin konuları açıkça tartışıyor. Maalesef 44 Bkz. De mor. 2.19.68, 2.20.74. İkincisinde, Roma'dan Kuzey Afrika'ya bir suiistimal söylentisi yayılmıştı. 45 'Koku' ile 'mükemmel davranış' arasındaki ilişki için bkz. Bölüm 5, Kısım 4, n.69. 46 P.Kellis VII, 33. Belki P.Kellis VII Copt. 84. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 287 ---

267 Maniheist Kilisesi Tartışmasının itici gücü kayboldu. Aksi takdirde materyalde piskoposlardan bahsedilmiyor.⁴⁷ Yalnızca Vadideki Öğretmen ve (yerel) papazların Kellis'e bağlı Maniheistlerle etkileşimde olduğu görülüyor. Malzemede en sık bahsedilen makam olan papazlık hakkında daha fazla açıklama yapılabilir. Öncelikle papaz Saren figürünü kısaca ele alabiliriz. Gördüğümüz gibi Horion'la yakın ilişki içindeydi, Tehat/Hatres'e yazdığı her iki mektupta da çok sayıda kukuleta alırken görülüyor, bu da onun bir grup adına hareket ettiğini kuvvetle ima ediyor. Emrin Horion'a gönderilmesinden ve kıyafetlerin alınmasından Saren kendisi sorumludur. Eğer papaz sıfatıyla hareket ediyorsa, bir seçilmişler grubundan sorumlu bir papaz örneğiyle karşı karşıyayız ve bu makamın sadaka toplama sorumluluğunu da içerdiğine dair güçlü bir gösterge var. İkinci olarak, Öğretmen'in P.Kellis VII Kıpti'de diğer 'çocuklar' arasında muhatapları olarak özellikle papaz yetiştirenleri seçmesi dikkate değerdir. 61. Muhtemelen kendi bölgelerindeki en yüksek rütbeli Seçilmiş kişilerdi. En azından bu papazlardan biri olan Pebos'un kimliği arşivin başka bir yerinde bulunabilir. Diğer iki mektupta din meseleleriyle bağlantılı bir Pebos yer alıyor: P.Kellis VII Copt. 111 ve 120. İkincisi, 'baba' Pebos'un yer aldığı dini metinlerle ilgilidir. Pekos adlı yazar, Pamour III'ten Pebos'tan metinler toplamasını ister: Lamon'un sahip olduğu bu kitap hakkında: Elçilerin İşleri kopyalansın. Ama İncil: Onu bana baba Pabo'dan getirsinler. Bu 5 maje incir [...] bana getirmelerine izin verdin. Diğerlerine gelince: Ben onları size gönderinceye kadar bekleyin. Bu mektubu <size> almadıysanız, 48 ona vermesini sağlayın ve Peder Pebo'nun evine gönderin. P.Kellis VII Kıpti. 120, II.3-15 O halde 'Baba' Pebos/Pabo bir 'evin' reisiydi ve dini metinlerin saklanmasıyla ilgileniyordu. Onu Öğretmen tarafından karşılanan papazla ilişkilendirmek mantıksız görünmüyor: Her ne kadar Pebos adı Kellis'in diğer bölgelerindeki Yunanca materyallerde sık sık geçse de, House 1-3 metinlerinde nadirdir. Aynı mektup, bir 'hücre' (ⲛⲓⲛⲓ) ve bir 'nekahet/dinlenme yeri' (ⲛⲓⲛⲓⲛⲓ) ile ilişkili olarak 'baba'yla, muhtemelen Pebos'la ilgili diğer faaliyetlerden söz eder. Pebos, P.Kellis VII Kıpti'de dini metinlerle ilgilenen bir otorite olarak yeniden karşımıza çıkıyor. 111. Burada Pebos, Psais III'e hitap eden birincil yazardır. P93.103 (II.18-19), Gardner ve Worp'ta, 'En Dikkat Çekici Mektup'. 48 Yoksa 'Mektup' mı? Bkz. P.Kellis VII, 256. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 289 ---

269 Maniheist Kilisesi, Saren vakasında da görüldüğü gibi, Seçilmiş gruplar adına sadaka toplanmasından sorumluydu. Son olarak, Seçilmişlerin genel olarak Kilise'nin bütünlüğünü, özellikle de Denetçiler karşısında nasıl korumaya çalıştığını ele alabiliriz. BeDuhn, Seçmenler ve Denetçiler arasındaki karşılıklı incelemenin hareketi karakterize ettiğini savundu. Makarios'un P.Kellis V Copt. 19 belirli bir diyakozun davranışı hakkında.53 Pek çok mektup madalyonun diğer yüzünü, yani Seçilmişlerin Denetçilerin dürüst davranışlarına ilişkin kaygılarını doğrulamaktadır. Erdemli davranışa yapılan vurgu, laiklere gönderilen korunmuş Seçilmiş mektupların retorik performanslarına da yayılmıştır. Örneğin P.Kellis I Gr. 67'de Lysimachos'un Theognostos'u ayıklığına dikkat etmesi konusunda teşvik ettiğini görüyoruz. P.Kellis V Copt'un yazarı. 32, muhatabı Eirene'nin manevi durumuna ve devam eden bağlılığına büyük ilgi gösterdi. P.Kellis V Copt'un yazarları. 31 ve P.Kellis I Gr. 63, diğer erdemlerin yanı sıra, meslekten olmayanların yaptıklarıyla kazandıkları 'iyi itibara' övgüde bulundu. Bizim (en azından bazı durumlarda) gerçek bir endişe olmasa da genel bir konu ile uğraştığımıza itiraz edilebilir, ancak bu daha ziyade onun Kilise için muhtemelen temel bir değer olarak statüsünü güçlendirir. Dahası, iyi itibar ve doğru davranışa ilişkin endişeler bazı Denetçilerin kulağına dank etti. Böylece, P.Kellis V Kipti'de. 19'da Makarios, Mani'nin öğretmenlere mesafeli olsalar bile saygı duyması gerektiğini hatırlatarak Matthaïos'u iyi davranışlara teşvik etti: 'Şimdi, değerli konularda olun; tıpkı Paraklit'in dediği gibi: "Doğruluk müridi, kendisinden uzaktayken bile, (bir?) koruyucu gibi, hocasının korkusuyla bulunur" (II.8-11). Özetlemek gerekirse, Seçilmiş disiplinine yönelik kaygılar topluluğun dini söylemine yayılmıştı. Sorumlulukları doğrudan tartışılmasa bile hiyerarşi üyelerinin disiplini sürdürmede rol oynadıkları açık görünüyor. Öğretmen dışında en göze çarpan kişiler, Saren ve Pebos papazlarının faaliyetlerinden de anlaşılacağı üzere, muhtemelen Vaha'da aktif olan daha küçük Seçilmiş gruplardan sorumlu görünen papazlardır. Belgeler ofisin sadaka toplama işini organize ettiğini gösteriyor. Son olarak Seçilmişler, toplumun genelinde 'iyi davranışlara' büyük önem verdi. 53 BeDuhn şöyle yazıyor: 'Kellis'teki Maniheist hücrelerinden yakın zamanda keşfedilen mektuplardan biri, sıradan biri olan Makarios'un gözlemlediği ve hata yaptığı bir 'diyakoz'un davranışından kaynaklanan bir çatışmaya değiniyor. Sonuç olarak diyakoz "geri çevrildi" ve Makarios'a şikayette bulundu: "Bana karşı ne işin var?" İkinci itiraz, oruç tutmak ya da itiraf almak gibi "uygulaması sırasında" yapılmıştı ve Makarios, dini ibadetleri sırasında öfkeli olduğunu da kusurlarına ekliyordu.' BeDuhn, 'Domestic Setting', 264-65. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 291 ---

271 Sadaka olarak Maniheist Kilisesi manastırları.59 Keph. Yukarıda Bölüm 2.1'de atıfta bulunulan 81, her gün 'kilisede' toplanan elliden fazla Seçilmiş başkanlık eden bir lideri tanımlamaktadır (1 Ke. 193.31-194.1). Keph. Önceki bölümün Bölüm 2.1'inde alıntılanan 85. soru, yerel kilisesinin bir amirinden (ⲉⲙⲓⲣⲉⲗⲉⲣ ⲉⲧⲉⲛⲉⲣ) emirler alan bir Seçilmiş'in sorusu olarak çerçevelenmiştir. Belki de bu pasajlar bir binayı ima etmek yerine 'cemaat' anlamına gelebilir. Bununla birlikte, bazı pasajlar ⲉⲙⲓⲣⲉⲗⲉⲣ ('cemaat', 'tarafhtarlar topluluğu') ve ⲉⲙⲓⲣⲉⲗⲉⲣ terimleri arasında örtülü bir farklılaşmayı göstermektedir. Keph'te. 70, Mani 'kilisede, cemaatin ortasında oturuyor (ⲉⲙⲓⲣⲉⲗⲉⲣ ⲉⲧⲉⲛⲉⲣ ⲉⲙⲓⲣⲉⲗⲉⲣ)' (1 Ke. 169.27-28, benim çevirim). Bu pasaj iki farklı alanı ima ediyor: fiziksel alan, 'kilise' ve sosyal alan, 'cemaat'. Mani'nin son yolculukları ve ölümüyle ilgili vaazda (SNC) bulunan başka bir pasajda, ayrılan Mani'ye ağıt sunan üç kadın Denetçi yer alıyor: 'kiliselerinizin ortasında tüm dünyaların sizin için yas tutması gerekiyor (ⲉⲙⲓⲣⲉⲗⲉⲣ ⲉⲧⲉⲛⲉⲣ) ve cemaatlerinizde alenen ağlayın (ⲉⲙⲓⲣⲉⲗⲉⲣ)' (Hom. 59.13-17), kapalı 'kiliseler' ile açık 'cemaatler' arasında bir ayrım olduğunu ima eder. 'Mesken yeri' veya 'kilise' olarak adlandırılan, Seçilmişlere özgü binalar kavramının Mısır'daki Maniheist yetkililer tarafından bilindiği açıktır. Bu tür yapıların varlığından ziyade batıda ne kadar yaygın oldukları, içlerinde neler yaşandığı sorulmalı. İkinci soruya gelince, karşılaştırma için doğudaki kaynaklara bakmamız gerekiyor. Çin Özeti'nin bir bölümü (kısaca Bölüm 8, Kısım 2.1'de anılmıştır) açıkça manastırların planını ele almakta ve işlevleri hakkında bir fikir vermektedir. Özet beş oda öngörmektedir: biri dini metinleri ve resimleri depolamak için, biri oruç tutmak ve vaaz etmek için, biri ibadet ve günah çıkarmak için, biri dini eğitim için ve biri de hasta seçilmişler için. Ayrıca şunu belirtmektedir: 'Yukarıdaki gibi kurulan beş odada, keşiş topluluğu ortak bir şekilde yaşamalı ve iyi işleri şevkle yerine getirmelidir. Rahipler bireysel odalar, mutfaklar veya depolar inşa etmemelidir.'⁶⁰ Bu, binanın doğuda ne amaçla yapıldığına dair oldukça net bir fikir veriyor: ihnen genützt werden, das heißt, in den Kirchen und den Häusern, (nämlich) die Kleider" usw.' Funk, Kephalaia I (lf. 17/18), 277 gibi dini faaliyetlerin kopyalanması gibi. n.8 Ancak keph ışığında pek de tuhaf görünmüyor. 59 M 47 II/v/4-5 adlı benzetmesel bir metin, Denetçilerin Kilise (dēn) için manastırlar inşa etmeleri için sadaka verme (ruwānagān) ile ilgili bir emir içerir: 'Das sind die Almosenspenden. (ruwānagān ast niyōšāgān ō dēn kunēnd mānistān dēsēnd), çev. Sundermann, Mittelpersische und parthische kosmogonische und Parabeltexte, alıntı: Leurini, Manichaeen Church, 272. 60 Bu çeviri için bkz. Lieu, 'Precept and Practices', 85. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 292 ---

272 9. Bölüm kitaplar ve oruç, ancak (rahat) yaşam olanakları değil.⁶¹ Yemekler muhtemelen oruç tutmak ve vaaz vermek için odada yeniliyordu. Uygur Türkçesindeki bir metin, manastırları 'element tanrılarının şifa yeri (otaçlık)' olarak tanımlamaktadır: yani, Işık Unsurlarının artırıldığı ve Seçilmiş ritüel yemek yoluyla serbest bırakıldığı yer.⁶² Manastır binalarıyla ilgili çoğu belirsizlik, Maniheist 'manastırların' ortak yaşam alanları olarak tasarlanıp tasarlanmadığı etrafında dönüyordu. Doğuda 'manastır' için en sık kullanılan terim olan MP mănīstān, orijinal anlamıyla 'ev, ev, mesken yeri' anlamına geliyordu.⁶³ Yukarıda bahsedilen Uygur Türkçesindeki pasajda manastırlardan 'dinlenme yerleri'⁶⁴ olarak da bahsedilmektedir ve Part metinlerinde 'manastır' için mănīstān ile birlikte 'manastır' için de Part dilinde ārām, 'dinlenme yeri' kullanılmıştır.⁶⁵ 'Dinlenme', Işık Elementlerinin iyileştirilmesi, ancak manastırlar daha gerçek anlamda 'dinlenme yerleri' ve 'şifa' olabilir: Özet, hasta keşişlerin tedavisi için bir oda öneriyordu.⁶⁶ Bununla birlikte, manastırların uyumak için değil, esas olarak dini işler ve toplantılar için tasarlandığını düşünmek için iyi nedenler var. Özet'teki pasaj yalnızca hasta keşişler için yer içermektedir ve manastırın ayrı yaşam alanları içermemesi gerektiği açıkça ifade edilmektedir. İran'daki deliller, Seçilmişlerin genel olarak manastırlarda uzun süre kalmaktan kaçınmaları gerektiğini gösteriyor.⁶⁷ Yakın zamanda yayınlanan MP 61'de Ayrıca bkz. Lyndon A. Arden-Wong, 'Maniheist Mimari ve Doğu Uygur Kağanlığı'ndaki Uygulamaları Üzerine Bazı Düşünceler', *Among Rome and China: History, Religions and Material Culture of the Silk Road*, ed. Samuel N. C. Lieu ve Gunnar Mikkelsen (Turnhout: Brepols, 2016), 181-254. 62 T II D. 171R.26-37; bkz. BeDuhn, *The Manichaean Body*, 183-84. 63 Bo Utaş, 'Manistan ve Xanaqah', *Papers in Honor of Professor Mary Boyce*, ed. A. D. H. Bivar, *Acta Iranica* (Leiden: Brill, 1985), 657. 'Işık Zihninin meskeni' olarak bu terimin olası teolojik önemi için bkz. Sundermann, 'Studien III', 71-72. 64 Terim ornangusi'dir, ornan- kelimesinden gelir, "yerleştirmek veya kurmak, yerleştirmek veya kurmak", Zieme bunu Siedlungsorte olarak tercüme eder. Peter Zieme, 'Mānīstān, 'Kloster' und manichäische Kolophone', *Zur lichten Heimat: Studien zu Manichäismus, Iranistik und Zentralasienkunde im Gedenken an Werner Sundermann.*, ed. Turfanforschung Takımı (Wiesbaden: Harrassowitz, 2017), 742). 65 Utaş, 'Manistan and Xanaqah', 663. Örneğin hem ārām hem de mănīstān'ı kullanan Part ilahi döngüsü Huyidagmān'da görülür. Bkz. M 625bv I.6a, Tsui Chi, 'Mo Ni Chiao Hsia Pu Tsan "Manichæan İlahilerinin Alt (ikinci?) Bölümü"', *Doğu ve Afrika Araştırmaları Okulu Bülteni* 11, no. 1 (1943): 218. 66 Belki tecrit gibi manevi hastalıkların yanı sıra şüpheli bir Seçilmiş'in keph'te tanımladığı gibi fiziksel hastalıklar da olabilir. 86. Paul Pelliot, 'hastalık' olarak manevi sıkıntı ve şüphe kavramının belirli bir Mani Mektubu no. El-Nedim'in 'Sağlıklı ve Hasta' başlıklı listesinde 67. sırada yer alıyor. Pelliot ve Chavannes, 'Un featureé manichéen', 134 (10) n.1; bkz. Dodge, *The Fihrist*, II, 801. 67 Bkz. Zieme, 'Mānīstān', 749. Ayrıca bkz. Utaş, 'Manistan and Xanaqah', 664. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 293 ---

273 Mani'nin yazdığı bir mektubun Maniheist Kilisesi parçası, bir `spync', 'pansiyon'da bulunan bir Seçilmişleri selamlıyor ve eğer bir manastır -ki çok muhtemel olduğu gibi- düşünülüyorsa Seçilmişlerin bu tür yerlerde geçici olarak kalacağını gösteriyor.⁶⁸ Uygur kraliyet fermanından pasajlar, Maniheist manastırlara ilişkin kuralları içeren 'Manastır parşömeni', üst hiyerarşi üyelerinin ikamet etmiş olabileceğini ima ediyor Her ne kadar bu geç bir gelişme olsa da, Uygur himayesi zamanında manastırlarda mevcuttu.⁶⁹ Batılı kaynaklara dönecek olursak, belirtildiği gibi açık değildir ancak derlenebilecek olanlar doğulu materyallerle büyük ölçüde örtüşmektedir. Ortak yemek yemenin merkezi bir işlev olduğu açıkça görülüyor. Yemeklerin kiliselerde yapıldığı keph'ten anlaşılmaktadır. 85, Bölüm 8'de alıntılanan, burada sadaka toplamaya giden Seçilmişlerin onları yerel bir kiliseye geri getirmesi bekleniyordu. Keph'te anlatılan kilise. 81, elli Seçilmiş kişinin günlük oruç tuttuğu yerdi ve ışığın 'şifası' için önemli bir yerdi: Yazar, oruç tutarken 'meleklerin' nasıl serbest bırakıldığını anlatıyor. Muhtemelen bu binalar, açıkça belirtilmese bile, ibadet faaliyetlerini, festivalleri ve dua toplantıları gibi dindar olmayanların da dahil olduğu toplantıları (𐭪𐭫𐭬𐭭𐭮𐭯) kolaylaştırdı. Ancak uyuma konusunda SGW, idealleştirilmiş bir gelecekte seçilmiş kadınların manastır binalarında değil aristokrasinin saraylarında nasıl uyuyacağını anlatıyor (Hom. 24.9-10). Keph. Bölüm 8'de alıntılanan 91, ideal Denetçiye, evine geçici ikamet için bir pansiyon (𐭪𐭫𐭬𐭭𐭮𐭯𐭰𐭱) gibi davranan olarak tanımlamaktadır. 𐭪𐭫𐭬𐭭𐭮𐭯𐭰𐭱, 'konaklama evi' terimi, ārām (ve `spync) terimine benzer şekilde kelimenin tam anlamıyla 'dinlenme yeri' anlamına gelir. Belki de bu metafor mükemmel bir Denetçinin evini Seçilmişlerin manastır binalarına ve onların geçici işlevlerine benzetmektedir.⁷⁰ O halde Batı gelenekleri, Kilise'ye adanmış binaların Seçilmişler için düzenli toplanma noktaları olarak kullanılmasını açıkça emrediyordu. Kanıtlar, kapsamlı olmasa da, Seçilmişlerin yemek ve diğer ritüeller için her gün 'manastırlarda' toplanması gerektiğini, ancak muhtemelen başka bir yerde uyku düzenlemeleri yapması gerektiğini gösteriyor. Seyahat eden Seçilmişler, seyahat ederken geceleri orada geçirebilir ve bu da onları kelimenin tam anlamıyla 'konaklama evleri' haline getirebilir. Bu anlayış açıkça erken bir gelişmeydi ve farklı Maniheist gelenekler arasında tutarlıydı, ancak bazı işlevler (belki de uyku düzenlemeleri dahil) farklılık göstermiş olabilir. 68 M501p+R6. Sundermann, 'Bir Maniheist Koleksiyonu', 272 n.94. 69 Takao Moriyasu, Die Geschichte des uigurischen Manichäismus an der Seidenstrasse, çev. Christian Steineck (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2004), 75-77; ve bkz. Arden-Wong, 'Bazı Düşünceler', 186-87. 70 Terim 2 P'de bulunur. 173.22, ruh için bir metafor ve SNC'nin parçalanmış bir pasajı olarak (Hom. 65.25). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 294 ---

274 Bölüm 9 3.2 Augustine Augustine'in ifadesi, 'manastırların' Maniheizt Seçilmişler arasında, en azından Roma Kuzey Afrika'sında bir yenilik olduğunu göstermek için alınmıştır. Bu genellikle De moribus'ta anlatılan Roma'daki bir olayda gösterildiği gibi görülür. Augustine, zengin bir Denetçinin (daha sonra onun daha sonra 'Katolik'e geçen Constantius olduğu ortaya çıkar)⁷¹ uygulamaları nedeniyle eleştirilen Seçilmişlerin ahlakını tartışmalarda nasıl savunmak zorunda kaldığını anlatır; 'orada burada çok kötü bir şekilde serseri olarak yaşıyorlardı' ve bu yüzden onları evinde toplamaya karar verdi. İlk olarak Roma'daki Maniheizt piskoposlar tarafından reddedilmesine rağmen, projeye katılmayı kabul eden rustik, eğitimsiz bir piskopos buldu. Augustine, Seçilmişlerin evde ilk kez nasıl toplandığını, ancak birçoğunun daha sonra ayrıldığını anlatıyor: Piskopos onu övdü ve kabul etti. Evinde yaşayan ilk kişi olmayı seçti. Bunu yaptıktan sonra Roma'da bulunabilen tüm Seçilmişler orada toplandı. Mani'nin mektubundaki yaşam kuralı önerildiğinde birçok kişi bunu katlanılmaz buldu ve oradan ayrıldı. Ancak yine de utançtan birkaç taneden fazlası kaldı.⁷² Projenin sonu pek iyi olmadı. Geriye kalan Seçilmişler arasında tartışmalar patlak verdi; birkaçı Constantius'a karşı suçlamalarda bulundu ve kurallara dayanamayacaklarını iddia etti; o da ya tüm emirlere uymamaları ya da hiçbirine uymamaları gerektiğini söyledi. Piskoposun rezil olması üzerine proje çöktü: Piskoposun kendisine özel olarak yiyecek getirdiği ve parasını özel bir cüzdandan ödediği ortaya çıktı. Augustine, piskopos Faustus'a karşı polemiğinde Seçilmiş yaşam tarzına saldırırken bu hikayeyi yeniden anlattı: Faustus, cüzdanınızda para taşımadığınızı söyleyecek kadar ileri gitti. Eğer bir şeyi söyleyip başka bir şekilde yaşamaysaydınız, sizin durumunuzda bunu eleştirmezdik. Yoksa sandıklarınızda ve çantalarınızda altın olmasına rağmen cüzdanınızda para taşımadığınız gerçeğini mi söyledi? Artık Katolik Hristiyan olarak kardeşimiz olan Constantius hala yaşıyor. Mani'nin emirlerini yerine getirmek için birçoğunuzu Roma'da evinde topladı... Ve zayıflığınız bu emirlerin altında ezilince, her biriniz kendi yoluna dağıldınız. Dolayısıyla bunlarda ısrar etmek isteyenler

71 C. Faust. 5.5, aşağıya bakın. 72 Ay daha. 2.20.74, çev. Teske, Maniheizt Tartışma, 102. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 295 ---

275 Maniheizt Kilisesi toplumunuz arasında bir ayrılık yarattı ve mataryalarda uyudukları için onlara Mattaryalılar deniyor.⁷³ O halde Augustinus, Seçilmişleri dağınık ve izole edilmiş, yalnızca 'Mattaryalılar'ın cemaatlerde birlikte yaşamaya devam ettiği bir şekilde tasvir ediyor gibi görünüyor. Bu sunum bilim adamları tarafından sıklıkla kabul edilmiştir. Üstelik bu, Maniheizt münzevi disiplinin çöküşünün kanıtı olarak kabul edildi. Örneğin Decret, bunu meşgul Kilise görevlilerinin belli bir derecede ihmal ettiğini gösteriyordu.⁷⁴ Daha da güçlü bir şekilde, Lim'in şu sonuca varmasına neden oldu: Bu çeşitli anlatımlardan, Maniheizm dediğimiz "bir şeyin" başlığı içindeki çeşitliliğe dair kısa bir bakış yakalayabiliriz. Gezici seçilmişlerin faaliyetlerini düzenleme konusunda herhangi bir merkezi otoritenin güçsüzlüğünü ve özellikle ara sıra zulmün özellikle yoğun olduğu, bir şehirdeki Maniheiztlerin, hem seçilmişlerin hem de dinleyenlerin sık ve düzenli bir şekilde yüz yüze görüşebildiği bir "merkezi yer"in yokluğunu hissediyoruz.⁷⁵ Ancak tablo daha karmaşıktır. Contra Faustum'dan alınan pasaj, Augustinus'un "sandık ve çantalarda" altın bulundurdıklarına ilişkin iddiasına inanılacak olursa, aslında Seçilmişlerin ortak hazinelere sahip olduğunu gösteriyor (bu, Turfan'daki tapınak hazinelerine ilişkin kanıtlarla kesinlikle uyum içinde olacaktır).⁷⁶ Başka bir pasaj, onların bu alıntıda ima edildiği kadar dağınık olmadıklarını gösteriyor. Augustine, De moribus'tan retorik açısından daha az yüklü bir pasajda, yukarıda tartışıldığı gibi, Seçilmişlerin yemek için düzenli olarak toplandığı Kartaca'daki bir Seçilmişler toplantısından, "hepsinin toplantısının yapıldığı yer"den bahseder.⁷⁷ O halde bu olaydan ne anlam çıkaracağız? Augustine'in Roma'daki Seçilmişlerin Mani'nin manastır hayatıyla ilgili "gerçek" emirlerinden habersiz olduğunu söylediğinde kesinlikle inanmamalıyız, ancak yoruma yer olabilir. Yukarıda belirtildiği gibi, yetkili Maniheizt geleneğin Seçilmişler için açıkça bir 'merkezi yerler' kavramı olmasına rağmen, bu muhtemelen bireysel odaları ve uyku düzenlemelerini içermiyordu. Bu, Seçilmişlerin bir anlamda birlikte 'yaşamadığı' anlamına gelmiyordu: 73 C. Faust. 5.5, çev. Teske, Faustus'a Cevap, 88. 74 Decret, 'Le manichéisme présentait-il', 13. 75 Lim, 'Birlik ve Çeşitlilik', 243. 76 Bkz. Lieu, 'Precept and Practices', 86, 90-96. Oldukça spekülasyon olarak, Gardner ve Worp'un 'A Most Remarkable Papyrus' adlı eserindeki P93.104 (II.23-27) karşılaştırılabilir. 77 Daha mor. 2.19.68, yukarıda daha ayrıntılı olarak alıntılanmıştır. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 296 ---

Seyahat etmedikleri için bu tür yerlerde her gün birlikte yemek yiyor, dua ediyor, şarkı söylüyor ve pratik yapıyorlardı. Ancak Mısır'daki Pachomian topluluklarında gelişenler gibi, büyük Seçilmiş gruplar için kalıcı yaşam alanları anlamında "manastırlar" yoktu. Bu, Constantius'un projesinin yeniliği idi; Maniheist yerleri Pachomius manastırlarına benzer şekilde yeniden düzenleme girişimini temsil ediyordu, daha önce Decret'te işaret edildiği gibi.⁷⁸ Augustinus, Maniheistlerin uygulamalarını eleştirmek için, Seçilmiş çileciliğin, özellikle de uyku düzenlemeleriyle ilgili olarak nasıl organize edileceğine ilişkin Maniheistler arasındaki bir anlaşmazlığı istismar ediyor. Constantius'un yönetimini reddeden Seçilmiş'i Mani'nin emirlerine yabancı olarak sunarken, aslında yeni bir yorum yapmaya çalışan Constantius'tur.⁷⁹ Augustine'in De moribus'ta (her ne kadar arkadaşını 'gerçekten' bir Maniheist olmaktan temize çıkarma gözüyle de olsa) kolaylıkla itiraf ettiği gibi, Constantius'un ana motivasyonu Mani'nin emirleri değil, Seçilmişlerin itibarına yönelik bir endişeydi. Seçilmiş liderlerin çoğu ve Seçilmişlerin çoğunluğu, muhtemelen Mani'nin mektubuna ilişkin kendi yorumlarına aykırı olduğu için bunu açıkça reddetti. Constantius'u takip etmeye karar verenler bile ayrıntılar konusunda anlaşılamadılar, bu da çatışmaya ve sonunda manastırın yıkılmasına neden oldu. Augustine elbette bunu, sanki Seçilmişlerin her zamanki kötülükleri gibi yeni rejime dayanamayacakları gibi sunuyor. Bu görüşe Mattarian fraksiyonu arasında destek bulmuş olabilir; bunlar 'onlarda ısrar etmek isteyenler [örn. emirler]'. Muhtemelen, 'ana akım' Maniheist Kilisesi bu tür uyku düzenlemelerini reddetmeye devam ederken, onlar toplu halde matların üzerinde uyudular. Ancak bu, günlük Seçmen etkileşimini kolaylaştıran ortak toplantı yerlerine sahip olmadıkları anlamına gelmiyor. 3.3 Kellis Kanıtı Mısır'daki Maniheist manastırlar sorunu, Kellis'teki kazılardan önce bilim adamları tarafından zaten ele alınmıştı; Mani'nin İskenderiye'deki öğrencisi Adda, Turfan'dan gelen materyallerde manastırlar kuruyor olarak tasvir ediliyordu.⁸⁰ Kesin kanıt sağlamak için Kellis'ten metinsel materyal alındı: P.Kellis V'in editörleri, Tithoes I ve KAB'ın kanıtlarına dayanıyordu. (aşağıya bakınız), 'Kellis civarında bir Maniheist manastırının bulunduğu kesin görüldüğünü' ileri sürmüş ve böyle bir manastırın 78 Bkz. Kararname, 'Le manichéisme présentait-il', 15 olacağını ileri sürmüştür. Bu gerilim belki de Çin Özeti'nde (yukarıda alıntılanan) bulunan ve Seçilmişlerin "ortak yaşamaları" gerektiğini, ama aynı zamanda kendi uykularını yaşamalarının da yasak olduğunu belirten reçeteye benzer reçetelerde bulunabilir. bölmeler. 79 Decret tarafından da tartışıldığı gibi, age, 16–20. 80 Bkz. Koenen, 'Manichäische Klöster' ve özellikle Stroumsa, 'The Manichaean Challenge'. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 297 ---

277 Maniheizt Kilisesi, 'Seçilmiş yaşamının merkezi odağı olmuştur... burada evanjelik çalışmalardan uzakta değilken yaşamışlardır'.⁸¹ Yine de, onların varlığı veya işlevleri konusunda bilim adamları arasında konu üzerinde henüz bir fikir birliğine varılmış gibi görünmemektedir. Örneğin ilki yakın zamanda Mattias Brand tarafından reddedildi.⁸² Üstelik P.Kellis VII'deki malzemenin de hesaba katılması gerekiyor. Bu nedenle kanıtları biraz ayrıntılı olarak incelememiz gerekiyor. Üç ana delil ileri sürülebilir. İlk ve en açık şekilde Tithoes I ve oğlu Samoun'un yazışmalarında bir manastırdan açıkça bahsediliyor. Samoun'un isteği üzerine Tithoes I, genç Tithoes II'yi bir 'manastıra' gönderdiğini belirtir - C. 200000 (P.Kellis V Copt. 12, I.6), Gr. μονοστή[ριον] (P.Kellis I Gr. 12, II.18-19) - 'baba' Pebok ile birlikte, böylece keten dokumayı öğrenebilir.⁸³ Brand, bu mektuplarla ilgili olarak, "mektuplarda güçlü Maniheizt bir dil olmadan ve sadece zayıf prosopografik bağlantılar olmadan, bu mektupları bir Maniheizt dilin varlığına kanıt olarak okumanın son derece problemli olduğunu" belirtmektedir. Maniheizt manastırı.⁸⁴ Ancak House 2, P.Kellis II Copt.'da bulunan Maniheizt edebi kompozisyonu dikkate almaz. 8 veya Bölüm 4'te (Bölüm 1) tartışılan Tithoes ve Pamour aileleri arasındaki bağların gücü. Paylaşılan yakınlar arasında, hem Tithoes hem de Makarios tarafından 'kardeş'/'kız kardeş' olarak adlandırılan ve ikincisi tarafından açıkça ortak taraftarlar olarak ele alınan Psenpnouthes I ve Kyria I ve P.Kellis VII Kıpti'de Psais III ile ortak bağlılığı gösteren ipuçlarını kullanan Tapshai II yer alıyor. 116 (Bölüm 6, Kısım 2). Başka bir deyişle bu ailenin Maniheizt bağlılığına dair güçlü kanıtlar vardır. Ayrıca bir 'Pebok', P.Kellis V Copt'ta tekrarlanıyor. 47, burada hesap yazarı 'Pabok için/yünü' elde etmiştir (2000 200000, I.24). Editörler bu ikisini tanımlamanın özel bir nedeni olmadığını belirtmektedir.⁸⁵ Bunun aksine, bu iki olayın eşzamanlılığı, Tehat'la (Tithoes I aracılığıyla) ortak bağlantı ve hatta tekstille ortak ilgi, bunların tanımlanmasını destekleyen faktörlerdir. Üstelik Kellis'te Pebok/Pabok isminin yalnızca bir örneği daha vardır.⁸⁶ Tehat'ın P.Kellis'te(?) Pebok için edindiği yün 81 P.Kellis V, 76. 82 Bkz. Brand, 'Kellis'in Maniheiztleri', 243-46. 83 Ayrıca bkz. Iain Gardner, "'Manastıra Gitti.....'", Studia Manichaica: IV. Uluslararası Maniheizt Çalışmaları Konferansı Bildirileri, Berlin 1997, ed. Roland E. Emmerick, Werner Sundermann ve Peter Zieme (Berlin: Akademie Verlag, 2000). 84 Brand, 'Kellis'in Maniheiztleri', 245. 85 P.Kellis V, 35. İsmi varyantındaki farklılığın önemli olması muhtemel değildir: örneğin Pekysis (2006ω/2006ω) veya Pebos varyantlarına bakınız. (2000/2000). 86 Bu ismin diğer tek örneği, Ana Tapınaktaki Tapınak 3'teki tarihsiz ve başka şekilde yazıtsız bir ostrakon üzerindedir, O.Kellis I 250. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 298 ---

278 Bölüm 9 V Kıpti. 47, Tehat'ın başka yerlerdeki agape ile ilgili yoğun kaygıları göz önüne alındığında, sadaka amaçlı bir giysi için yapılmış olabilir.⁸⁷ Maniheist bir kurumun bu şekilde kanıtlanmamasına itiraz edilebilir. Pebok, diğer Ev 1-3 metinlerinde Maniheist ipuçlarına yer vermez ve dogmatik olmayan Maniheistlerin, örneğin iş amacıyla Hristiyan keşişlerle işbirliği yaptığını göz ardı edemeyiz. Belki de II. Tithoes'in gönderildiği manastırda dokumacılık yapılıyor olması, ideal olarak herhangi bir saygısız iş yapmamaları nedeniyle Seçilmiş emirlere aykırı olarak değerlendirilebilir. Ancak bu sorun çözülmedi: Yerel, "doğulu" bir Kilise yetkilisinin Turfan'da bulunduğu ve yeni gelen Suriyeli bir Electa'nın giysileri diktiğinden şikayetçi olduğu bir mektubun da gösterdiği gibi, bazı Seçilmişler tekstil işini meşru görüyordu.⁸⁸ P.Kellis V Kıpti'de tekstil işinin seçilmiş denetimi Baba tarafından kanıtlanmıştır. 32 ve P.Kellis VII Kıpti'de Saren. 58. Batı Seçilmişleri, en azından daha çevre bölgelerde yaşayanlar, Turfan'daki kardeşlerinin her türlü el emeğinin üzerinde kalma lüksüne sahip olmayabilir. İkinci bir kanıt ise KAB'da bir topos Mani'nin ortaya çıkmasıdır. KAB'ın gelir hesaplarında zeytin ve hurmayla ilgili iki kez bahsedilmesi, toposun ekim için KAB sahibinden arazi kiraladığını gösteriyor. Daha sonraki kayıtlarda 'keşiş' Petros, zeytin ve hurmaların kirasını kendi adına ödüyor.⁸⁹ Gr. τόπος sıklıkla türbeler için kullanılıyordu ve dördüncü yüzyıldan itibaren manastır kurumları için yaygın bir terim haline geldi.⁹⁰ Burada bir manastır bağlamı, 'keşiş' Petros'un aracı olarak varlığı açıkça ima ediliyor. Daha önce tartışıldığı gibi Petros, Ev 1-3'teki Petros mektuplarında geçen bu isimdeki adam ve dolayısıyla özellikle Maniheist bir keşiş olarak tanımlanabilir. Choat ve Pedersen'in işaret ettiği gibi, buradaki 'Mani' teriminin biçimi ve önemiyle ilgili sorular varlığını sürdürüyor.⁹¹ Elbette, yukarıda tartışılan topos ve 'manastırın' tek ve aynı olduğundan kesinlikle emin olamayız, ancak hem Petros hem de Pebok sorumlu olan Tehat ile bir bağlantı paylaşıyordu⁸⁷ Alternatif olarak, Pebok, belki de P.Kellis VII Kıpti'deki Saren gibi, yünü kendisi sağlamış olabilir. 58 (I.25). 88 M112 + M146a + M336c (I.16), Werner Sundermann, 'Ein Re-Edition zweier manichäisch-soghdischer Briefe', Iran Languages and Texts from Iran and Turan: Ronald E. Emmerick Memorial Volume, ed. Maria Macuch, Mauro Maggi ve Werner Sundermann (Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2007), 408. 89 KAB 320 (Τόπ(ι) Μανι), 975-976 (Πέτρος μοναχ(ι) αντι Μανι); ayrıca bkz. 1109, 1433. 90 P.Kellis IV, 81-82. 91 Yunancada Mani genellikle Μανι değil, Μάνης veya Μανιχαῖος yazılır. Bir kısaltma olabilir, ör. Τόπ(ος) (τῶν) Μανι(χαίων), Pedersen tarafından önerildiği gibi, ancak bir kısaltma işareti bulunmamasına rağmen. Bkz. Pedersen, 'Maniheist Kendini Tanımlamalar', 189; Choat, 'Manastır Mektupları', 57 n.228. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 299 ---

279 Agape için Maniheist Kilisesi.⁹² Ancak her şeyi hesaba katarsak, bir Maniheist kurumla karşı karşıya olduğumuz ihtimali hiç olmadığı kadar yüksek görünüyor. Choat, topos Mani teriminin tek başına yeterli olmadığını savunurken şunu belirtmiştir: 'P. Kell'deki referansla birlikte. V Kıpti. 39.35'ten "küçük bir hücreye" (ⲕⲉⲥⲉⲣⲉ ⲛⲉⲧⲉ, aynı zamanda bir evdeki bir odaya da atıfta bulunabilir, CD 288a), kanıtların birleşimi editörlerin haklı olabileceğine işaret ediyor.'⁹³ Bu 'kanıtların birleşimi' Kellis veya civarındaki bir manastır kurumu hakkındaki üçüncü argümanı oluşturuyor. Editörler manastır ortamlarını kanıtlayabilen iki mektup bütünü'nün altını çizdiler: Ouales'in Psais/Andreas'a yazdığı mektuplar (P.Kellis V Kıpti. 35-36) ve yukarıda adı geçen Petros mektupları (P.Kellis V Kıpti. 38-41). İkincisi, 'kardeşimiz' Petros ve 'kardeşimiz' Timotheos dahil olmak üzere birçok 'babayı' ve 'kardeşi' içerir. Bazı pasajlar aslında keşşilere açık göndermeler içerebilir: Hem 'yaşlı adam' hem de 'keşiş' anlamına gelebilen ⲕⲉⲥⲉⲣⲉ terimi yazışmalarda iki kez geçmektedir.⁹⁴ ⲕⲉⲥⲉⲣⲉ'nin geçtiği harflerin dini bir bağlamı düşündüren başka özellikleri de vardır. P.Kellis V Kıpti'de. 40 yaşındaki oğul, artık dinlenemeyecek bir yere geldiğini söylüyor ve 'yaşlı adam'/'keşiş' ile yaşadığı tartışmayı (mecazi anlamda?) şöyle anlatıyor: 'Çünkü geldiğim günden beri bedenim huzursuz; Kendimi uykuya vermedim çünkü yeri burası değil! Yaşlı adamın (ⲕⲉⲥⲉⲣⲉ) da kavga ettiği başka biri gibi [...] (II.9-13). Aşağıdaki pasaj parçalıdır, ancak oğul 'öteki' ve 'yaşlı adam' ile ilgili devam eden bir olayı tartışıyor gibi görünmektedir. Daha sonra 'glediğim günden beri hasta olduğumu' söylüyor (I.24). Daha sonra iyileşmeyi öneren esrarengiz bir açıklama yapıyor: '[... bir yıl daha] böyle kalacağım. Geleceğim. Büyük bir [...] rahatsızlık yok, bedende de sorun yok, körlük durumumuz iyi (ⲕⲉⲥⲉⲣⲉ) [...]' (II.29-30). Ne yazık ki, biri bir huzursuzluk durumunu iddia eden⁹⁵, diğeri görünüşte 'körlükten' (ruhsal hastalık?) kurtulmaya gönderme yapan iki parçalı pasajdan tutarlı bir resim elde etmek zordur. Oğlunun fiziki konumuyla manevi durumu arasında açıkça bir bağlantı var. Buna P.Kellis V Kıpti'de şunu ekleyebiliriz. 39, yukarıda Choat'ın belirttiği 'küçük hücreyi' tartışıyor, ama aynı zamanda bir 'cazibeyi' (ⲕⲉⲥⲉⲣⲉ ⲛⲉⲧⲉ) ve bir mektubun ve 'parçaların' yazılmasını (ⲕⲉⲥⲉⲣⲉ ⲛⲉⲧⲉ)⁹⁶ (II.34-38) tartışıyor. Oğul aynı zamanda "anne" tarafından üretilen kumaşların satışıyla da ilgilenmektedir (P.Kellis V Kıpti. 41) ve 92 Ayrıca, Petros ve Bok'u (muhtemelen Pebok için) "keşiş" Psais'in yanında listeleyen Batı Kilisesi'nden O.Kellis I 121'de isimlerinin birlikte geçmesini sağlamaktadır. Bkz. Bölüm 4, Bölüm 6.2 n.66. 93 Choat, 'Manastır Mektupları', 57 n.228. 94 P.Kellis V Kıpti. 39 (II.26-27), 40 (I.13). Editörler ihtiyatlı bir şekilde her ikisini de 'yaşlı adam' olarak tercüme ediyorlar, ancak bkz. P.Kellis V, 240. 95 Bkz. P.Kellis V, 244. 96 Bu terim aynı zamanda '(kitap) bölümü' anlamına da gelebilir, bkz. Crum 286a. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 300 ---

280 Bölüm 9 Malların parasını öder (P.Kellis V Kıpti. 38, 40) ve bu nedenle kendisinin bir keşiş olmasının pek mümkün olmadığı iddia edilebilir, ancak Petros ve P.Kellis V Kıpti'deki Babanın durumu budur. 32, Seçilmişlerin ekonomik konulardan her zaman çekinmediğini gösteriyor. Tithoes yazışmalarındaki manastırın kendisi de tekstil üretimi için bir yerdi ve bu nedenle 'anne'den gönderilen tekstillere ihtiyaç duyması pek olası değil; ama yine de 'oğul' dinlenebileceği 'yer'den uzaktadır. Ouales'in Psais III'e yazdığı mektubuna dönecek olursak, P.Kellis V Copt. 35'te, Paraklit üzerine ettiği yemin, kendi eliyle kopyaladığı büyü ve çevresinde başka metinlerin olduğu imalarının da gösterdiği gibi, onun özellikle Maniheist bir yazıt bağlamında yer aldığı daha önce tartışılmıştı. Bunlara onun büyük papirüs ihtiyacını, "dörtlülere" düzenlemekten sorumlu üstlerinin görüldüğünü ve Ouales ile Psais arasında aracılık etmekten "kutsanmış birinin" sorumlu olduğunu ekleyebiliriz. Bir Maniheist manastır yazı salonu ima edilmelidir.⁹⁷ Bu, Pebos ve Olbinos'un P.Kellis VII Kıpti'deki diğer 'tetrad' talebiyle bağlantılıdır. 111, ayrıca Psais III'e, Bölüm 7'de tartışıldığı gibi, dini metinlerin üretimi için merkezi olarak yönetilen yazma faaliyetlerini gösteren bir mektup. Ayrıca, P.Kellis VII Copt. 120, 'baba' Pebos, ⲡⲱⲃⲟⲩ, 'iyileşme yeri' olarak adlandırılan bir yerle ilişkilidir.⁹⁸ Yazar Pekos, Pamour'dan ilk olarak baba Pebo'dan İncil'i göndermesini istemiş ve ona bazı eşyalarla ilgili sorular sorar: 'Onları indir ve hücrenin içine koy (ⲡⲱⲃⲟⲩ). Adamı görmek için nekahet yerine (ⲡⲱⲃⲟⲩ) gitmeyi geciktirmeyin, çünkü onlar babanın peşine düştüler' (II.19-25). Buraya açıkça bağlı olan baba, Pebos'un başlangıçta bahsettiği pekala baba olabilir. Bu, Pebo'nun papaz olarak tanımlanması argümanı (yukarıda) uyumlu olarak, İncil'in saklandığı dini bir işlevin bulunduğu bir yerle karşı karşıya olduğumuzu gösteriyor. ⲡⲱⲃⲟⲩ terimi, belirsiz de olsa, Petros'un P.Kellis V Copt mektubunda da eski haline getirilebilir. 41, annenin birisini göndermesi gereken yer için.⁹⁹ Kuşkusuz, benim bildiğim kadarıyla Maniheist bir kurum için başka bir yerde bulunmuyor, ancak yukarıda tartışılan 'dinlenme yerleri' ve 'şifa' kavramını açıkça hatırlatıyor. Kanıtlar, tetradlarla ilgili Psais III'e yazılan mektupların, sadaka ve dini literatürün saklandığı bir "evde" yer alan Maniheist yetkililerden çıktığını güçlü bir şekilde ortaya koyuyor. Presbyter'lar 97 Rezervasyonlar Mirecki, Gardner ve Alcock, 'Magical Spell', 30-31'de ifade edilmiştir; ancak bkz. P.Kellis V, 223. 98 Muhtemelen 'yatmak' anlamına gelen ⲭⲱⲩ kelimesinden türetilen terim için bkz. P.Kellis V, 240; ve Crum 595b, 792a. 99 P.Kellis V, 257. Buna Psais III'ün harfleri ile Petros çevresi arasında sıkı prosopografik bağlantılar olduğunu ekleyebiliriz: özellikle 'baba' Pini ve 'kardeşimiz' Hom, aynı zamanda Lammon ve Heni. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 301 ---

281 Maniheist Kilisesi bu çalışmaya dahil oldu. Yukarıda önerildiği gibi, öncelikli olarak daha küçük Seçilmiş gruplardan sorumlularsa, Pebos'un kurumu muhtemelen çok büyük değildi. P.Kellis VII Copt'un ima ettiği gibi Hibis'te bulunuyor olabilir. 111. Son olarak Maria/Makarios çevresinde ortak alanlara ilişkin bazı kanıtlar bulunmuştur. Makarios parçalanmış bir pasajda bizim 'tapınak'ımız ya da 'kutsal alanımız'dan bahseder: 'Bunlar ya da bizim kutsal alanımız (□□□□□□) kaç tanedir?100 Siz kendiniz bir ilahiyatçı değil misiniz? Çünkü burada hiç kimseye bize yaptıklarından dolayı misilleme yapmıyoruz' (P.Kellis V Copt. 22, II.61-62). Bu, editörler tarafından bir manastırdan ziyade kiliseye benzeyen, sıradan bir toplumsal kurum olarak ele alındı.101 Ancak bu açıklamanın hemen öncesindeki parçalı satırda Makarios, birinin 'Dinleneceğim' dediğini aktarıyor (†□□□□□□, I.60) ve hemen takip eden satırlarda bir kitabın kopyalanması ve bir kitabın çalınması tartışılıyor (II.63-66). Seçilmiş manastırlar ile sıradan kiliseler arasındaki ayrım çok katı olmayabilir. Bununla ilgili olarak P.Kellis V Kipti'de Matthaïos'tan alınan pasajı dikkate almalıyız. 25, burada Öğretmenin Piene'yi İskenderiye'de nasıl 'kilisede okuttuğunu (□□□□ □□□□□□□□)' yaptırdığını anlattı. Özetlemek gerekirse: iki mektupta bir manastırdan açıkça bahsedilmektedir ve bir Mani toposunun varlığı ima edilmektedir.102 Buna ek olarak, birçok harf dinlenme ve iyileşme,103 dini metinlerin üretimi ve/veya depolanması,104 ve Seçilmiş faaliyetler105 ile ilişkili mekansal terimler içermektedir ve bunların tümü bir manastırı akla getirmektedir, ancak bunların hiçbirisi bir miktar belirsizlik içermemektedir. 'Yer' veya 'ev' gibi terimler, Maniheist dini söylemde yer alırken, kendi başlarına manastır binalarının varlığını kanıtlamayacak kadar belirsizdir. Terminolojideki bu belirsizlik, çok güçlü sonuçlara varılmaması konusunda uyarıda bulunabilir; ancak resmi olmayan söylemde teknik terimlerin bulunmaması, yetkili Kipti Maniheist kaynaklarda teknik sözcük dağarcığının eksikliği göz önüne alındığında sürpriz olmamalıdır. Bununla birlikte, 'dinlenme'yi içeren ve dini literatürün saklandığı ortak alanlara yapılan atıfların zenginliği, Kilise için ayrılmış binalardan söz ettiğimizi kuvvetle göstermektedir. Bölüm 8, Kısım 2.5'te tartışıldığı gibi, Kellis'teki sadaka örneklerinin Seçilmiş kolektiflere yönelik olduğu gerçeğiyle desteklenmektedir. 100 □□□□ için, yanyor. 'tapınak' (bazen 'kilise' için kullanılır), bkz. Crum 298b. Aynı mektubun sonunda Makarios, editörlerin toponim olarak kabul ettiği 'herkesi Pouapo'da' (□□□□□□, yani 'büyük kutsal alan') selamlıyor. P.Kellis V, 181. 101 Age., 78. 102 P.Kellis V Copt. 12, P.Kellis I Gr. 12 ve KAB sırasıyla. 103 P.Kellis V Kipti. (22?), 40, [41?], P.Kellis VII Kipti. 120. 104 P.Kellis V Kipti. 22, 35, 39, P.Kellis VII Kipti. (111?), 120. 105 P.Kellis V Kipti. 25, 39, 40, P.Kellis VII Kipti. (111?), (120?). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 302 ---

282 Bölüm 9 O halde Kellis materyalinde, P.Kellis V'in editörlerinin ileri sürdüğü gibi, hem Kellis civarında hem de başka yerlerde Maniheizt toplumsal merkezlerin varlığına dair iyi kanıtlar vardır. Bu kurumun doğası hala soruları gündeme getiriyor. Yukarıda gördüğümüz gibi editörler Seçilmişlerin zamanlarını manastırlarda geçirmesini önerdi. Bununla birlikte, aynı zamanda Kellis'te kazılanlar gibi kilise binalarında Denetçiler ile esas olarak etkileşime girmiş olma olasılığını da göz önünde bulundurdular ve iki olası kurum konusunu gündeme getirdiler: [Agape teslimatları sorunu] dördüncü yüzyılda Mısır'daki Maniheiztlerin iki farklı türde dini yapıya, yani manastırlara ve kiliselere sahip olup olmadığı sorusunu gündeme getiriyor. Doğu literatüründe mutlaka iki paralel terim kullanılmaktadır; ve bu ciltte belki (parçalanmış bir pasaj) Makarios'un 'bizim kutsal alanımız'dan bahsettiğini görebiliriz... Yine de genel olarak Kellis Maniheiztlerinin köyde dini bir yapıya sahip olabileceğini ve böyle bir 'kilisenin' geniş anlamda Hristiyanlarınkine benzer olabileceğini varsaymak mantıklı görünüyor.¹⁰⁶ Ancak terminoloji, sıradan ve seçilmiş binalar arasında net bir ayrım yapmamıza izin verecek kadar tutarlı görünmüyor. Hem Seçilmişlerin hem de laiklerin aynı 'kutsal alanlarda' buluşması daha muhtemel görünüyor. Burada edebiyatı ve diğer toplumsal değerli eşyaları depoluyorlardı ve Seçilmişler muhtemelen zamanlarının çoğunu (belki de günün daha iyi bir kısmını) 'dinin işlerini' yaparak, yazarak, dua ederek ve yemek yiyerek - vaaz vermedikleri, Denetçileri ziyaret etmedikleri veya başka seyahatlerde değilken - diğer Seçilmişlerle birlikte geçiriyorlardı. Seçilmişlerin de orada uyuyup uyumadığı, Medinet Madi ve Augustine'in kanıtları ışığında daha az olası görünse de, mevcut kanıtlarla bilinemez. 4 Ağ Bağlantılı Bir Maniheizt Kilisesi Yukarıdaki bölümlerden, Augustinus gibi otoriter geleneklerden gelen kanıtların ve Kellis'teki papirüslerin birbirini iyi bir şekilde tamamladığı ortaya çıkıyor. Birlikte, Maniheizt Seçilmişler arasında genellikle izin verilenden daha büyük bir uyumun olduğunu öne sürüyorlar. Şimdiye kadar sadece arka planda beliren bir soru artık dikkatimizi çekebilir: Kellis materyali, topluluğun diğerleriyle ne ölçüde bağlantılı olduğunu ortaya koyuyordu? Başka bir deyişle, 106 P.Kellis V, 78. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirilmiştir.

--- SAYFA 303 ---

283 Maniheizt Kilise Sırasıyla Kellis, Medinet Madi, Augustine ve Mani'nin kendi vakfından bilinen, birbirine bağlı tek bir Kilisenin bir kısmına göz atıyoruz? Soru biraz spekülasyon olarak değerlendirilebilir. Mısır'da, Mani'nin metinlerinden ilham alan ve kendilerini 'Kutsal Kilise' ilan eden, rakip Maniheizt grupların olduğu göz ardı edilemez. Augustinus'un Mattarian'larla ilgili kanıtları bu tür bölünmüş grupların var olduğunu gösteriyor. Ama en azından Kellis'in kanıtları buradaki yerel topluluğun önemli bir kola ait olduğunu gösteriyor: Oldukça erken bir zamanda yerleşmiş, Mısır'a yayılmış ve Medinet Madi ve Augustine tarafından belgelenenlere çok benzer uygulamalar ve edebi geleneklerden yararlanmış olması gereken bir kol. Makarios'un Hocası tarafından yönetilen geniş ağın, şüphe götürmez bir şekilde kanıtlanamasa bile, Mısır'daki en eski ve baskın Maniheizt örgütü temsil ettiğini varsaymak makul görünmektedir. Bununla birlikte, olumlu bir cevaba yönelik bir başka zorluk, eski iletişim koşulları göz önüne alındığında, Kilise'nin Mısır'ın ötesine, Orta Doğu'daki diğer Maniheizt gruplara ve genel olarak Roma İmparatorluğu'na yayılmasının gerçekten mümkün olup olmadığıyla ilgilidir. Herhangi bir gönüllü, "devlet dışı" örgütün bu kadar geniş bir ağı sürdürebilmesi, ilk bakışta pek olası görünmüyor. Ancak bana göre, en azından dördüncü yüzyılın ortaları ve sonlarına kadar varlığını sürdüren bölgelerarası bir kilise ağının varlığını a priori reddetmek için hiçbir neden yok. Göreceğimiz gibi, çağdaş özel dini derneklerin standartlarına göre oldukça organize edilmiş böyle bir ağın var olduğunu düşünmek için iyi nedenler de var. Ancak böyle bir ağı mümkün kılan kanıtların ve mekanizmaların daha yakından değerlendirilmesi gerekmektedir. 4.1 Edebi Gelenek Yakın zamanda, özellikle Dublin Kephalaia üzerine yapılan çalışmayla, "doğulu" ve "batılı" Maniheiztler arasındaki bağlantılar konusuna yeniden odaklanıldı. Bu kodeksin içeriğine ilişkin bir ön yayında BeDuhn, bunun, en azından edebi geleneklerin yeniden üretimi düzeyinde, hareketin tutarlılığına ilişkin önemli sorulara yeni bir ışık tuttuğunun sinyalini verdi.¹⁰⁷ Çok uzaklara yayılmış bir Kilise, kesinlikle Mani ve müritlerinin tutkusuydu. Bu, Mani'nin 1. Bölümün girişindeki pasajda bulunan 'uluslararası' kehanet öncüleri listesinde ve başka yerlerde, örneğin Berlin Kephalaia'dan sık sık alıntılanan bir pasajda açıkça görülmektedir: 107 BeDuhn, 'Parallels', 52. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 304 ---

284 Bölüm 9 Seni, iyi seçimi, Baba tarafından gönderildiğim kutsal kiliseyi seçtim. Yaşam tohumunu ekdim. Ben [...] doğudan batıya... umudum dünyanın doğuşuna ve yaşanılan her yere doğru gitti; kuzey iklimine ve [...] Havariler arasında bunları yapmayan hiç kimse [... benim umudum], [İsa'nın kıyamete dönüşüne ve o benim kilisemi] sağ tarafa [ve kötülük yapanları] sol tarafa koyana kadar dünyada kalacaktır.108 Aynı eser, Mani Kilisesi'nin neden diğerlerinden daha üstün olduğunun on nedenini sıralayan, sık sık alıntılanan başka bir bölüm içermektedir. İlk gerekçe şöyle: 'Bu ilk konuda kilisem ilk kiliseleri geride bırakıyor: Çünkü ilk kiliseler yere göre, şehre göre seçilmişti. Benim kilisem, benim: Bütün şehirlerden çıkması sağlanmış ve onun müjdesi her ülkeye ulaşıyor".109 Yine Mısır'da faaliyet gösteren erken dönem Maniheizt Kilisesi için "uluslararası" bir bakış açısı birincil öneme sahipti. Aynı zamanda Kellis'teki taraftarlardan herhangi birinin bu sözleri okuyup duymadığını veya 'Kilise'lerinin tam olarak ne kadar ileri gittiğini düşündüklerini bilmiyoruz. Tersine, dünya çapındaki 'hayali bir topluluk' kesinlikle uygulamada bu tür bir teması sürdürmeyi amaçlayan gerçek bir örgütün varlığına bağlı değildir. Ancak Maniheiztlerin, her ülkeye ulaşmasa bile, ilk misyonerlik çabalarının çok ötesinde bölgelerarası teması sürdürmek için çalıştıklarına dair kanıtlar var. Turfan'daki Maniheizt metinler doğuya doğru bölgeler arası bağların sürdürüldüğüne dair kanıtlar sağlıyor. Erken dönemden itibaren, Mezopotamya'da bulunan bir kilise yetkilisinin (belki de arkegos Sisinnios), Mani'nin Merv'deki (bugünkü Türkmenistan'daki Meryem) müritlerinden biri olan Mar Ammo'ya yazdığı mektup, üçüncü yüzyılın sonlarında 'merkezi' Kilise ile onun gezici misyonerleri arasındaki yakın teması göstermektedir.110 Mezopotamya'daki hiyerarşi ile Orta Asya'da kurulan kiliseler arasındaki temas, daha sonra "lekelenmiş" olmasına rağmen devam etmiştir. 9. yüzyıla kadar uzanan kaynaklarda bulunur.111 108 1 Ke. 15.24-16.17, çev. Gardner ve Lieu, Maniheizt Metinler, 2. 109 1 Ke. 371.15-20, çev. age, 266. 110 Asmussen, Maniheizt Edebiyatı, 23-24. 111 İlk kilisede Mezopotamya hakimiyeti, Kaşkarlı Sisinnios'un (Dicle Nehri kıyısında) ilk arkegos olarak atanmasıyla ortaya çıktı; bkz. Michel Tardieu, 'La nisba de Sisinnios', *Altorientalische Forschungen* 18, no. 1 (1991). Mezopotamya uzun süre önceliğini korudu. Al-Nadim, altıncı yüzyılın sonlarında Mezopotamya liderleri ile Orta Asyalı (dīnāwariya) Maniheiztler arasında arkegoların konumu konusunda meydana gelen bir ayrılığı anlatır: el-Nadim'in aktardığı yerleşik Maniheizt geleneğe göre, arkegoların Mezopotamya'da yer alması gerekiyordu (Dodge, *The Fihrist*, II, 792). Yedinci yüzyılda bir uzlaşma sağlandı, ancak kısa süre sonra yeni bir bölünme meydana geldi. Merkezi liderliğin pratikteki rolü bilinmiyor. Håkon Fiane Teigen'i iddia edemezdi - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla indirildi

--- SAYFA 305 ---

Batı alanına gelince, Turfan'dan gelen bir kilise tarihi metni, Mani'nin İskenderiye'de çalışan müridi Adda'ya aralarında kendi eseri olan Hayat Hazinesi'nin de bulunduğu kitaplar gönderdiğini anlatır.¹¹² Sasani Mezopotamya'sı ile Roma Mısır'ı arasında devam eden temasın ana kanıtı ise Medinet Madi arşivinin kendisidir. Mezmurlar kitabı arkegos Sisinnios'u öven mezmurlar içerir (Mezmurlar 234, 241). SNC'den bir pasaj, Sisinnios'un II. Behram (c.276-93) yönetimi altında ölümüne ve onun halefi Innaios'un (Hom. 82.21-22) atanmasına değinmektedir.¹¹³ Elçilerin İşleri Kodeksi'nden korunmuş yapraklar, Kral II. Hürmüz'ün hükümdarlığı sırasında (c.302-309) Mezopotamya'da Innaios'un Mezopotamya'daki faaliyetlerine ve Kiliseye yapılan zulme ilişkin anlatıları anlatmaktadır.¹¹⁴ İlk Maniheist heyeti Mısır'a en az MS 270'te ulaştığına göre, bu tür literatürün Mezopotamya'dan daha sonraki bir tarihte yayılmış olması gerekir.¹¹⁵ Bunlar, Mezopotamya hiyerarşisinden kaynaklanan materyallerin Kıpti diline tercümesinin dördüncü yüzyıla kadar uzandığını gösteriyor. Kanıtların Mısır ile diğer bölgeler arasındaki düzenli bağlantıları gösterecek şekilde ele alınamayacağına itiraz edilebilir. Gardner ve Lieu, Medinet Madi metinlerinin yayılmasının, Sasani İmparatorluğu'ndaki zulümlerden kaçan Maniheistlere atfedilebileceğini öne sürdü.¹¹⁶ Bana göre bu açıklama yetersizdir. Elçilerin İşleri Kodeksi'nin Süryanice orijinali - ya da en azından çok etkili bir otorite, muhtemelen Mani'nin prestijine ve (gerçek ya da icat edilmiş) törenlerine güvenmek zorunda. Öte yandan, eğer bu gruplar arasında önceden var olan bir koordinasyon olmasaydı, kopmalar pek yaşanmazdı. Sundermann tarafından yayınlanan ve dokuzuncu yüzyıla tarihlenen bir Soğd mektubu ('Ein Re-Edition', 408), Mezopotamya ve Orta Asya topluluklarının bölünmeye rağmen hâlâ birbirlerini aynı 'Kilise'nin parçası olarak gördüklerini ve o yüzyılda hâlâ temasta olduklarını (veya bağlantılarını yenilediklerini) gösteriyor. Asmussen'de 112 M 2, Maniheist Edebiyat; T II D + T II K, Sundermann, Mitteliranische manichäische Texte, 34-36; ve id., 'Studien III', 70. Mani zamanında topluluklar arasındaki kapsamlı temasa ilişkin bir argüman için bkz. François Decret, 'Le manichéisme en Afrique du Nord et ses rapports avec la secte en Orient', ARAM 16 (2004). ¹¹³ Sisinnios'un ölüm tarihi için bkz. Iain Gardner, 'New Readings in the Coptic Manichaean Homilies Codex', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 205 (2018): 124-26. ¹¹⁴ Bkz. Pedersen, 'A Manichaean Historical Text'. ¹¹⁵ Bazı metinler (Thomas'ın Mezmurları gibi) Mezopotamya'da yazılmıştır; örneğin Berlin Kephalaia, Mısır'da düzenlenmiş olabilecek, organik olarak büyüyen bir gelenek olarak kabul edilmiştir. Bkz. Gardner, The Kephalaia, xxiii-xiv. Bununla birlikte, Dublin Kephalaia, Sasani sosyal ve politik koşullarına aşina olan, dolayısıyla muhtemelen Mezopotamya'da bulunan insanlar tarafından yazılmış olması gereken materyaller içermektedir ve dahası, daha önce Tardieu tarafından öne sürüldüğü gibi ("La difüzyon") iki Kephalaia elyazmasının farklı geleneklere ait olduğunu varsaymak için çok az neden vardır. Bkz. Gardner, 'Bir Giriş'; Dilley, 'Mani'nin Bilgeliği'. ¹¹⁶ Gardner ve Lieu, 'Narmouthis'ten', 152. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 306 ---

286 Bölüm 9'da yer alan hadisler, Mısır'da daha sonra tasnif edilmesinde durumunda, anlatının ne kadar ileri gittiğine ve kompozisyon ve yayılım için izin verilmesine bağlı olarak, en erken ve muhtemelen daha sonra, ancak dördüncü yüzyılın ikinci çeyreğine ulaşmış olabilir. Her ne kadar o dönemde Sasani İmparatorluğu'ndaki Maniheistlerin koşulları hakkında çok az şey bilinse de, zulümler konusunda özellikle belirtilmemiştir.117 Ayrıca, Sasani İmparatorluğu'ndaki zulümden kaçan Maniheistlerin, oraya sığınabilmeleri için Roma İmparatorluğu'ndakilerle temasları olmuş olmalıdır. 4.2 Kellis ve Daha Geniş Kilise Kellis metinleri hem Kilise içindeki temasın sürdürülmesine ışık tutar hem de onu kavramsallaştırmak için bir model sağlar. İlk noktaya göre, köyden alınan materyalde bölgeler arası bağların varlığını destekleyen kanıtlar var. Süryanice - Kipti kelime listeleri ve Süryanice edebiyatının kalıntıları, Maniheist merkeze ait metinlerin dördüncü yüzyılın ortalarında Kellis'teki taraftarlar tarafından hâlâ dağıtıldığını ve çevrildiğini gösteriyor. Toplumun görünüşe göre Ision gibi Süryanice 'okuyucuları' yetiştirmeye ihtiyacı vardı.118 Bu faaliyetlerin, en azından dördüncü yüzyılın ortalarına kadar Roma İmparatorluğu ile bağlarını sürdürmeye devam eden müritler ve kilise yetkilileri tarafından yazılan, Mezopotamya'dan (nispeten) yakın zamanda gelen Süryanice kitapların yayılmasına yönelik sürekli bir çaba ile ilişkili olabileceğini düşünüyorum.119 P.Kellis VII Kipti'de Elçilerin İşleri adlı bir kitabın ortaya çıkışı. 120, eğer Elçilerin İşleri Kodeksi'nden bilinen kilise tarihi çalışması amaçlanıyorsa, böyle bir metnin bir örneğini bile sağlayabilir.120 Kellis materyali, Mısır'ın aktarım için bir köprü sağladığını gösterebilir. 117 Bir istisna, Maniheistleri de vurmuş olabilecek, II. Şapur'un 379'da Hristiyanlara yaptığı zulüm olabilir; bkz. Lieu, Roma İmparatorluğu'nda Maniheizm, 81-83. 118 Alternatif bir açıklama ise Süryanice'nin Kilise'de kutsal bir dil olarak kalması olabilir; Leurini, Maniheist Kilisesi, 79-85; ve Pedersen ve Larsen, Süryanice Maniheist Metinler, 11-12'deki tartışma. Ancak Maniheist otoriteler tarafından yerel dillere tercümeye yapılan büyük vurgu, Kellis'teki Süryanice-Kipti kelime listeleri ve orada Kipti'ye tercüme edilen (Mani'nin Mektupları dahil) Maniheist literatür buluntuları göz önüne alındığında, bu pek olası görünmüyor. Daha geçici olarak, Süryanice metinlerin Kellis'te korunmasında, örneğin P.Kellis VII Copt. 57: Daha önce daha uzun bir Süryanice metin için kullanılmış olan, ahşap bir tahta üzerine Kipti dilinde yazılmış bir mektup. Bkz. P.Kellis VII, 18. 119 Farklı yollardan (bkz. Bölüm 2, Bölüm 1, n.7) ziyade Lindt'in (Mitolojik Figürler, 221-22) işaret ettiği terminoloji farklılıkları, çevirinin farklı dönemlerini yansıtır olabilir. 120 Ne yazık ki Medinet Madi eserinin başlığı benim bildiğim kadarıyla korunmamıştır, ancak Pekos tarafından P.Kellis VII Kipti'de kullanılan terim. 120 (□□□□□□□□□□) mutlaka o eserin resmi başlığını yansıtmayabilir. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 307 ---

287 Maniheist Kilisesi'nin Roma İmparatorluğu'nun Latince konuşulan bölgelerindeki topluluklara yönelik edebiyatı veya desteği: Öğretmenin Latince Piene eğitiminden veya en azından P.Kellis V Copt tarafından belgelendiği gibi Öğretmenin bu dile ilişkin kendi bilgisinden batıya doğru bir bağlantı çıkarılabilir. 20. Piene'nin kendisinin batıya seyahat etmesi pek olası değildir, ancak edebiyat çevirilerine katılmış olabilir. Editörler, Mısır'daki önemli Romalı yetkililerle etkileşimde Latince'nin faydalı olabileceğini belirtiyor, ancak bu bana daha az olası görünüyor.121 İkinci olarak Kellis ağı, bu tür bölgeler arası teması nasıl kavramsallaştırmamız gerektiğine dair bir model sağlıyor. Gördüğümüz gibi Kellis'teki yerel aile, ticaret ve himaye ağları ve bunların katıldığı bölgesel ticaret oldukça genişti. Psbtneis'teki Thio ve Ammon ailesi gibi yerel gruplarla, aynı zamanda Khargeh Vahası'ndaki Hibis'teki gruplarla ve Aphrodito, Antinoopolis/Hermopolis, belki Lycopolis ve hatta Nil Vadisi'ndeki İskenderiye'deki gruplarla da bağlar buluyoruz.122 Yukarı ve Aşağı Mısır arasındaki daha güçlü bağlar, bunlara benzer ağlarla ve oradaki daha fazla nüfus ve ulaşım kolaylığı göz önüne alındığında muhtemelen çok daha yoğun olan ağlarla sürdürülürdü. Temas yalnızca halk tarafından sürdürülüyordu: en önemlisi, belgeler farklı bölgelerdeki dini otoriteler arasındaki koordinasyonu gösteriyor. Öğretmen, yol boyunca yerel cemaatleri ziyaret ederek Yukarı Mısır'dan Aşağı Mısır'a seyahat etti ve Pebos ve Ploutogenios'a yazdığı mektup, bizzat görüşemediği daha uzaktaki yetkililerle iletişimi sürdürme konusundaki endişelerini gösteriyor. P.Kellis V Kıpti'deki papaz Saren ve Baba. 31'i Oasis'ten Valley'e kadar sadaka istemek için bağlarını kullandı. Bu Seçilmiş faaliyeti sıradan ağlar tarafından kolaylaştırıldı; Seçilmişler sosyal arabulucu olarak katılıp haberler, kutsama ve selamlar taşıırken aynı zamanda barınak ve sadaka da alabiliyorlardı. Bu da onların uzak topluluklar arasında düzenli bağlantılar kurmalarını sağladı. Bu tür yerel ve bölgesel ağlar, çok uzaklara yayılan iletişim ağlarının temelini oluşturabilir. İskenderiye ile Antakya arasındaki ticaret ve trafik sıkı ve Mısır'daki Maniheist ağının Suriye'dekiyle bağlantı kurmasına olanak tanıyacaktı; oysa Kızıldeniz'deki ticaret bir süre için 121 P.Kellis V, 170 sağlayabilirdi. 345-370 yılları arasında bilinen Mısır'ın en yüksek sivil valilerinin tümü (Nestorius I'den Fl. Eutolmius Tatianus'a kadar) Yunanca konuşulan bölgelerin yerlisiydi; 359'da üç aylığına valilik yapan Italicianus (Libanius'un hâlâ Yunanca konuştuğu (Bölüm 238)) ve 361/2'de Latince konuşulan batının değil Ermenistan'ın yerlisi olan vali Gerontius 2 hariç. Bkz. A. H. M. Jones, J. R. Martindale ve J. Morris, *The Prosopography of the Later Roman Empire* (Cambridge: Cambridge University Press, 1971), 1094-95 ve bunların bireysel girişleri. Muhtemelen asaları da Yunanca konuşuyordu. 122 Assiut/Lycopolis ile bağlantılı bir 'Aristakenia evi'nden Makarios P.Kellis V Copt. 19, ancak dini bir bağlılığı olarak açıkça anılmıyor (her ne kadar bkz. P.Kellis V Kıpti. 17). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 308 ---

288 Bölüm 9 Mezopotamya'ya daha doğrudan bir yol.123 Latin Batı'ya gelince, Augustinus, Roma ve Kartaca'daki Maniheistler arasındaki temasın sıradan bir olay olduğunu açıkça ima ediyor.124 Faustus ve Augustinus'un yazılarında görülen diğer Afrika Seçilmişleri oldukça hareketliydi ve yukarıda tartışıldığı gibi oldukça iyi organize edilmişlerdi. Augustine, sıklıkla belirtildiği gibi, Kartaca'dan Milano'ya taşındığında Maniheist bağlardan yararlandı. Hatta Doğu Yunanlı bir taraftarın Latin alanında aktif hale geldiğine dair kanıt bile sunabilir.125 Bu, Horden ve Purcell tarafından önerilen Akdeniz bağlantısı modelini takip ederek, Seçilmiş uygulamalarla eşleştirilen, kısmen örtüşen yerel ve bölgesel taraftar kümelerinin, nasıl uzun mesafeli teması kolaylaştırabilecek günlük bir ortam sağladığını göstermek için yeterli olacaktır.126 Maniheizm örneğinde, bağlantı, aktif olarak teşvik eden Maniheist otoritelerden ivme kazanmıştır. uzun mesafeli temas ve gezici rejimi bunu sürdürmek için oldukça iletkendi. Hatta Seçilmiş Yüksek görevliler daha uzun iletişim hatlarını yönetmekle görevlendirilmiş bile olabilir: 'Büyük Öğretmen'in Antinoopolis'ten İskenderiye'ye kadar olan yolu sık sık ziyaret etmesi ve hatta bizzat Latince öğretmesi ya da piskopos Faustus'un Kartaca'dan bu kadar uzun yıllar geçirmesi bir tesadüf gibi görünmüyor. Mısır'daki Öğretmen(ler)'in Mezopotamya'daki liderlerden düzenli olarak emir aldığını veya bu liderlerin uzaktan misyonlar planladığını veya doktrinsel yorumları dayattığını kesinlikle düşünmemeliyiz. Gittikçe gerginleşen bir ortamda gönüllü bir kuruluş olarak bu tür bağlantıların ne kadar etkili olabileceğinin sınırları vardı. Örneğin Mısır ve Mezopotamya arasındaki tüm mesafeyi yalnızca birkaç grup veya birey katedebilirdi ve orada faaliyet gösteren ağların bağlantısı muhtemelen çok yüksek değildi. Ancak ara sıra gerçekleşen temaslar bile, Granovetter'in "zayıf bağlantı yayılımı" olarak adlandırdığı şey aracılığıyla, uzak grupların ortak bir kültürel alanda sosyalleşmesine hizmet edebilir.127 Farklı bölgeler arasındaki düşük yoğunluklu temas, buna karşılık gelen Kana (Umman), Sumhuram/Khor Rori (Yemen) gibi 123 Yerleşim ve Sokotra'daki yerleşimler, Mısır ile Basra Körfezi bölgelerini geç antik çağa bağlayan önemli merkezlerdi. Eivind Seland, 'Batı Hint Okyanusunda Ticaret Arkeolojisi, MÖ 300 - MS 700', Arkeolojik Araştırma Dergisi 22 (2014), 367-402. 124 Örneğin bkz. De mor. 2.20.75. 125 Augustine henüz bir Maniheist iken, kendi kendine Latince öğrenen ve eserleri Augustine'in arkadaşları arasında dolaşan Hierius adında Suriye doğumlu bir retorisyçiye hayranlık duymaya başladı (Konf. 4.14.21). Bu Hierius, Augustinus'un sık sık ziyaret ettiği çevrelerdeki itibarına ve Brown'un önerdiği gibi Augustinus'un kendisine ithaf ettiği eserin doğasına bağlı olarak pekala bir Maniheist olabilir, 'Diffusion of Manichaeism', 97. 126 Bkz. Horden ve Purcell, The Corrupting Sea, özellikle. Ch. 5. 127 Özellikle bkz. Granovetter, 'Zayıf Bağların Yeniden Ziyareti', 215-16. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 309 ---

289 Maniheist Kilisesi bilgi ve metni, birbirine bağlı bir Maniheist dünya, tek bir Maniheist 'Kutsal Kilise'ye ait olma duygusu yaratmak için yeterli olurdu. 5 Sonuç Önceki bölümde Kellis metinlerinden tespit edilebildiği kadarıyla sadakaların toplu olarak ve Denetçiler ile belli bir mesafede tüketildiğini, aynı zamanda onlarla düzenli iletişim halinde olunduğunu görmüştük. Bu bölümde, Elect'in tanınmış seyahat normuna bağlı olduklarını ancak aynı zamanda düzenli akran etkileşimini sağlayacak mekanizmalara sahip olduklarını gördük. Öğretmen iç disiplinle ilgilenirken, rahipler de dini metinler de dahil olmak üzere sadaka toplamakla meşguldü. Üstelik Kellis'ten, 'Kilise'nin dini amaçlarla ayrılmış binaları koruduğuna dair çok sayıda gösterge var. Bu tablo edebi geleneklerle tamamlanmaktadır. Maniheist gelenekler ve Augustine'in yazıları dikkate alınarak, üst düzey yetkililerin, yani öğretmenlerin ve piskoposların disiplinden ve daha büyük Seçilmiş cemaatlerden genel sorumluluğa sahip olduğu, papazların ise daha küçük Seçilmiş grupları denetlediği ileri sürülmüştür. Bu tür gruplar muhtemelen günlük pratikleri için "manastırlar"ın Maniheist bir yaklaşımını temsil eden ortak binalardan yararlanırken, oldukça hareketli kalarak bu tür manastırlar arasında ve manastırlar ile sıradan evler arasında seyahat ediyordu. Buna karşılık, bu Seçilmiş hareketlilik, Maniheist ağının bağlantısını güçlendirecek ve Kellis topluluğunun daha büyük bir Maniheist Kilisesi ile bütünleşmesine yardımcı olacaktı. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 310 ---

© Håkon Fiane Teigen, 2021 | doi:10.1163/9789004459779_011 Bu, CC BY-NC-ND 4.0 lisansının koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir bölümdür. 10. Bölüm Sonuç: Dünyadaki Bir Kilise Çalışmamız görünüşte basit bir soruyla açıldı: Horos ve Horion için Maniheizm neydi? Bu soruyu 'Maniheizm'e öncelikle sosyal bir uygulama olarak yaklaşarak ve House 1-3 arşivindeki insanlar arasındaki karmaşık bağları keşfederek yanıtlamayı önerdik. Bu sonuç bölümünde bazı konuları bir araya getireceğiz ve bu yaklaşımın getirdiği bazı cevapların taslağını çıkaracağız. Aynı zamanda, bu yanıtların, önceki bölümlerin bazılarında zaten değindiğimiz iki daha geniş soruna ilişkin sonuçlarını ele alacağız: "yaşanan din" ile otoriter dini kurumlar arasındaki ikilik ve "din" in geç antik çağda ayrı bir toplumsal alan olarak ortaya çıkışı. İlk olarak, bulguları özetlemek gerekirse, bu çalışma House 1-3 materyalinin Kellis'te aktif olan canlı bir dini topluluğu ortaya çıkardığını ileri sürmüştür. Dini bağlar, 3. Hane'deki Pamour ailesinin ağı içindeki aile bağları, mahalle bağları ve ticaret bağlarıyla iç içe geçmişti. Toplulukta tüccarların yanı sıra zanaatkarlar ve kiracı çiftçiler ve meraklı sınıfından en az bir patron da vardı. Büyüklük açısından, Ev 3 metinlerinde görülebilen taraftar grubu, köyün geneline göre oldukça geniştir. Edebi kalıntılar, grubun mezmur söylemek gibi dini hizmet için toplantılar düzenlediğini gösteriyor; ancak hizmet için nerede ve ne sıklıkta buluştuklarını ya da kaçının düzenli olarak katıldığını bilmiyoruz. Aynı şekilde, materyalin topluluğun yerel ötesi boyutlarına, yerel taraftarların daha geniş bir Maniheizm dünyayla bağlantı kurma biçimlerine dair kanıt sağladığı iddia edildi. Maniheizm literatürden alınan ifadelerle daha geniş bir kilise topluluğuna üye olduklarından bahsediyorlardı. Onları Maniheizm evrenle temasa geçiren dualardan ve mezmurlardan ve Mani'nin diğer 'mezheplerden' farklı olarak bu yeni Kiliseyi nasıl kurduğunu anlattığı Mektuplardan yararlandılar. En azından, Mısır'ın diğer bölgelerindeki -bazı seçilmişler de dahil olmak üzere- taraftarlarla kapsamlı etkileşimler yoluyla böyle bir toplulukla fiili bağları vardı. Kaynaklarımız esas olarak Seçilmiş faaliyetlerle ilgili olmasa da, elde ettiğimiz bilgiler onların daha geniş bir kilise organizasyonunu sürdürürken yerel toplulukla bağları güçlendirmeye çalıştıklarını gösteriyor. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 311 ---

291 Sonuç 1 Maniheizm Kimlik ve 'Maniheizm' Şimdi Horion'un mektubundan ortaya çıkan temel meseleye dönelim. Gördüğümüz gibi, son araştırmalar, Kellis'teki Denetçilerin esas olarak Mani'nin öğretilerindeki Hristiyan unsurlarla meşgul oldukları varsayımıyla desteklenen, Maniheizm olmayanların kendi mensubiyetlerini daha yüksek bir 'Hristiyanlık' biçimi olarak gördükleri argümanını desteklemek için Kellis malzemesinin Hristiyan yönlerini kullanmıştır. Bunun imaları, Seçilmişlerin bilinçli olarak din adamlarından daha fazla 'Maniheizm' yönleri uzak tuttuğu ya da din dışı kesimin bunlarla ilgilenmediği gibi görünür.1 Aynı zamanda, Mani'nin orijinal Kilisesi'nin esas olarak bir Hristiyan hareketi olduğu ve daha sonraki kilise yetkililerinin çalışmaları yoluyla ayrı bir 'Maniheizm' halinde gelişip sağlamlaştığı ileri sürülmüştür.2 Bu görüşe göre, Kellis laikliğinin esas olarak Hristiyan kimliği daha orijinal bir türü temsil etmektedir; kilise yetkilileri tarafından muhtemelen daha 'Maniheizm' bir kimlikle değiştirmeye çalıştı. Hiçbir öneri tatmin edici değil. Romalı Maniheizmler kendilerini kesinlikle bir anlamda 'Hristiyan' olarak görüyorlardı, ancak Mani ve onun ilk takipçilerinin kavramsallaştırdığı şekliyle 'Hristiyan'dı. 'İnanç' açısından bu, Işık ile Karanlık arasında, ilkel Işık'tan çıkan bir dizi tanrı, ruh göçü yoluyla parçalanmış ve maddeye hapsedilmiş bir dünya ruhu ve Mani'nin vahiyleri ve otoritesiyle desteklenen doğal ve metabolik süreçler yoluyla Işığın artırılması arasında orijinal bir savaşı içeriyordu. Uygulama açısından, çeşitli kişisel teknikleri (günlük dualar gibi), toplumsal ritüelleri ve Seçmenler ile Denetçiler arasındaki karşılıklı işbirliğini içeriyordu. Bu çalışma sırasında gördük ki, onların bilgileri kesinlikle Seçilmişlerinki kadar kapsamlı olmasa da, açıkça Maniheizm fikir ve uygulamalar Kellis'teki dördüncü yüzyılda din dışı kesim tarafından benimsenmişti. Seçilmiş 'Maniheizm'e karşı bir tür 'Hristiyanlık' uyguluyor olarak görülmemeliler. Kendilerini 'Hristiyanlıktan' uzaklaştırmak amacıyla bilinçli olarak 'Maniheizm' kavramını ortaya atanların öncelikle daha sonraki Maniheizm otoriteler olduğu da görülmemektedir. Bir yandan, 'Maniheizm' terimi, bizim akademik deyimle Maniheizm kimlik olarak adlandırdığımız şeyin gelişimi için bir ön koşul değildi. Aslında 'Maniheizm' terimi bulunamadı. 1 Mesela P.Kellis II, ix-x; Nongbri, Before Religion, 72. 2 Böylece Pedersen, 'Maniheizm Kendini Tanımlamalar', 193. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 312 ---

292 10. Bölüm, çok daha sonraki Orta Asya kanıtlarında bile.³ Öte yandan, "Maniheizm" in "Hristiyanlık"tan ayrılmasını ima eden bir kategorizasyon şeması erken dönem Maniheizm literatürde zaten mevcuttu. Bu ikisini ayırma süreci, Sasani İmparatorluğu'ndaki Mani'nin, Mazda'ya tapanların (ve belki de Budistlerin) yanı sıra diğer Hristiyanlar arasında da üstünlük iddialarına karşı direnişle karşılaşmasıyla başlamış olmalı. Bu, onun 'Kilisesi'ni erken bir tarihte ayrı bir sosyal varlık olarak işaretlemiş olurdu: Maniheizm piskopos Faustus'un sözleriyle, farklı inanç ve uygulamalardan oluşan bir varlık veya 'başkalarından çok farklı görüşlere sahip olan ve kendisi için çok farklı bir ritüelle tanrıya tapınmayı tesis eden bir grup'.⁴ Bu, Maniheizm'in kendi önceliklerini iddia etmelerini engellemedi ve bu nedenle Mani'nin taraftarlarının iddialarını sürdürmeleri şaşırtıcı değil. Bu gelenekleri anlamak için referans noktaları Mani, onun öğretileri ve Kilisesi olarak kalsa da, Roma İmparatorluğu'nda üstün "Hristiyanlar" ve Orta Asya'da "Mazda'ya tapanlar" olmak.⁵ Ancak, analitik açıklık adına, bu, modern bilim adamlarının kendi isimlerini kolayca benimseyemeyeceklerini ima ediyor. 2 Elit-Lay İkilemi Maniheizm kimlik sorunu daha geniş sorularla, geç antik çağda 'dini kimlik' kavramını nasıl anlamamız gerektiğine ilişkin sorularla ilişkilidir. Bu, dini otoritelere karşı sıradan direnişi ve daha geniş anlamda kimliklerin değişken, durumsal doğasını nasıl kavramsallaştıracığımız sorusuyla özellikle ilgilidir. Antik dinin bu yönlerine odaklanan akademisyenler, kanonik metinlerdeki uygulamaları ve yorumları sıradan insanların hayatlarına dogmatik bir şekilde naklederek katılmış, doktrin merkezli "dinler" imajı yaratan eski bilime gerekli bir düzeltme sağladılar. Aynı zamanda, 'yaşanan din' geleneği içindeki bazı yeni araştırmalar, dini kurumlara çok sınırlı bir rol atfetmiştir. 'Popüler' ve 'seçkin' din arasındaki mutlak ayrımı reddederken genel düşünce, dini otoritelerin ve onların teşvik ettiği uygulamaların günlük dini ifadeler üzerinde çok az etkisi olduğunu düşünmek olmuştur. Yakın tarihli bir ciltte, Jörg Rüpke ve Erik Rebillard, Virginia Burrus ve Rebecca Lyman'ın seçkinler ikilemini reddetmesini onaylayarak aktarıyor, ancak bunu yapmamız gerektiğini öne sürüyorlar. 3 Pedersen'in belirttiği gibi, 'Manichaean Self-Designations', 193 n.38. 4 C. Faust. 20.3, çev. Teske, Faustus'a Karşı, 264. 5 Pedersen, 'Maniheizm Kendini Tanımlamalar', op. alıntı. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 313 ---

293 Sonuç, 'bireysel yenilikleri, farklılıkları, manipölasyonları veya sapmaları' vurgulamaktadır.⁶ David Frankfurter, meslekten olmayan ifadeler ile otoriter kurumlar arasındaki karşılıklı bağımlılığa defalarca işaret ederken,⁷ yine de neredeyse yalnızca bu tür kurumların yaratıcı bir şekilde sahiplenilmesine odaklanır ve ilk etapta onların 'otoritesini' doğuran süreçlere çok az dikkat eder.⁸ Mattias Brand benzer şekilde, laik olmayan kurumsal dinin çatışma modelinin yetersizliğine işaret eder, ancak dini kimliğin Seçilmişler için esas olarak önemli olduğu ve Kellis'teki sıradan taraftarların günlük yaşamlarıyla yalnızca sınırlı bir ilgisi olduğu sonucuna varıyor.⁹ Bu çalışma boyunca gördüğümüz gibi, bu, oradaki topluluğun yaşamını gerektiği gibi yansıtmıyor. Kanıtlar daha ziyade günlük yaşamlarında ortak Maniheist kimliğini aktif olarak benimseyen ve ifade eden sıradan insanların olduğunu gösteriyor. Sahiplenme, yetkili geleneklerden alınan uygulamaların büyük ölçüde yeniden üretilmesini gerektiriyordu: kilise okumaları, ilahiler söyleme, bireysel dua, kitap kopyalama ve Seçilmişlere sadaka verme gibi uygulamalar. Seçilmiş yetkililer, dinsel hizmetler ve sık ziyaretler aracılığıyla halkla yakın bağları koruyarak bu yeniden üretime yardımcı olmak için büyük çaba gösterdiler. Elbette bu, Maniheist kimliğin diğer tüm kimliklerin yerini aldığı veya yerini aldığı anlamına gelmemelidir. Hane 1-3'ün sakinleri muhtemelen "dinin" pek çok ortamda alakasız olduğunu düşünüyorlardı, kendilerine uygun olduğunda norm ve fikirlerin önemini azaltıyorlardı veya göz ardı ediyorlardı, Maniheist kurumlara dair kendine özgü yaklaşımlar üretiyorlardı ve zaman zaman Seçilmişlerle kavga ediyorlardı. Cemaat kurumları koşullara uyum sağlamak zorunda kalacaktı ve bazen dış baskılar ya da iç faktörler nedeniyle ihmal edilmiş, hatta çökmüştü. Yine de Kellis'te bulduğumuz özdeşleşme tarzları ve pratikler çoğunlukla 'kanonik' Maniheist metinlerden bildiklerimizle iyi uyum sağlıyor. Kimliklerin bir dereceye kadar durumsal ve değişken olması gerçeği, bu nedenle bizi grup sınırlarının korunmasında bir dereceye kadar sürekliliği dışlamamıza veya dinsel norm ve fikirlerin doğası gereği ilgisiz - veya Maniheizm için sıklıkla olduğu gibi, laiklerin sıradan dünyasıyla bağdaşmaz - olarak değerlendirmemize yol açmamalıdır. 6 Erik Rebillard ve Jörg Rüpke, 'Giriş', Geç Antik Çağda Grup Kimliği ve Dini Bireysellik (Washington, DC: Catholic University of America Press, 2015), 6. 7 Bakınız örn. Frankfurter, Christianizing Egypt, 52. 8 Antropolog Candace Lukasik'in yakın tarihli bir incelemesinde belirtildiği gibi ('Christianizing Egypt: Syncretism and Local Worlds in Late Antiquity', Political Theology 19, no. 6 (2018), 545). 9 Brand, 'Kellis'in Maniheistleri' 337-45. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 314 ---

294 Bölüm 10 3 'Dini' Yeniden Düzenlemek Son olarak, bu tartışma bizi çalışmamızın antik dindarlıktaki değişime ilişkin çıkarımlarına getiriyor: 'din'in geç antik dönemde ayrı bir sosyal alan olarak ortaya çıkışı. Böyle bir değişimin meydana geldiği evrensel olarak olmasa da geniş çapta kabul edilmektedir.¹⁰ Ancak bunun doğası ve kapsamı konusunda anlaşmazlıklar devam etmektedir. Kimliklerin değişken doğasına odaklanan akademisyenler ve muhalif otoritelerin aksine, bunun öncelikle din uzmanları tarafından yönlendirilen ve sıradan insanların yaşamları üzerinde çok az etkisi olan seçkin bir söylem olduğunu öne sürdüler.¹¹ Ancak bana öyle geliyor ki, bu değişimi aynı zamanda onu daha geniş bir toplumda yeni dini kimlik biçimlerini yayan somut sosyal yapılara - yeni kurumlar ve örgütsel biçimler - yerleştirmeden anlayamayız.¹² Bu kurumsal gelişmeyi karakterize eden şeyin ne olduğunu anlamak için, bu değişimi kısaca karşılaştırabiliriz. Kellis topluluğu için tanımlanan özellikler, Maniheizm öncesindeki özel dini organizasyonların baskın modeli olan klasik ve erken Roma antik çağının sözde gönüllü derneklerinde genel olarak bulunan özelliklerdir.¹³ Elbette 'gönüllü dernekler', farklı zaman ve yerlerden gelen heterojen grup oluşumlarını tek bir kategoride toplayan modern bir kavramdır, ancak bazı özellikler karşılaştırma için bir 'ideal tip' sağlamaya yetecek kadar yaygın görünmektedir.¹⁴ Gönüllü dernekler kültür ve dini kuruluşlar arasında değişmektedir. mesleki olanlara kadar, ancak hepsi şu ya da bu şekilde kültür uygulamaları içeriyordu.¹⁵ Birçoğunun, büyüklüklerinin yalnızca birkaç ila birkaç yüz üye arasında değişebileceğini gösteren üyelik listeleri vardı, ancak ortalama olarak 10 See North, 'Dini Çoğulculuğun Gelişimi'; Stroumsa, Kurban Sonu; James Rives, 'Klasik ve Geç Antik Çağda Dini Seçim ve Dini Değişim: Modeller ve Soru', ARYS 9 (2011): 265–80; BeDuhn, 'Mani ve Kristalleşme'. 11 Rebillard, Hristiyanlar ve Birçok Kimlikleri, 93–94; Frankfurter, Mısır'ı Hristiyanlaştırıyor. 12 James Rives'in argümanı doğrultusunda, 'Dini Seçim'. 13 Terim için bkz. Stephen G. Wilson, 'Gönüllü Dernekler: Genel Bakış', Greko-Romen Dünyasındaki Gönüllü Dernekler, ed. John S. Kloppenborg ve Stephen G. Wilson (Londra: Routledge, 1996). 14 Buluşsal bir model olarak bu terimin kullanışlılığı hakkındaki tartışma için bkz. Richard S. Ascough, 'Paul, Synagogues, and Associations: Reframing the Question of Models for Pauline Christ Groups', Journal of the Jesus Movement in its Jewish Setting 2 (2015); Eric S. Gruen, 'Kurumsal Modeller Olarak Sinagoglar ve Gönüllü Dernekler: Richard Ascough ve Ralph Korner'a Bir Yanıt', Yahudi Ortamında İsa Hareketi Dergisi 3 (2016); Richard S. Ascough, 'Dernekler Olarak Sinagoglar ve Mesih Grupları Üzerine Metodolojik Düşünceler: Eric Gruen'e Bir Yanıt', Yahudi Ortamında İsa Hareketi Dergisi 4 (2017). 15 Bkz. Wilson, 'Gönüllü Dernekler'; Harland, Dernekler, 30–38. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 315 ---

295 Sonuç Sayı 20 ile 60 arasında bir yerdeydi.¹⁶ Uzmanlaşmış tarikat dernekleri hanelerde kurulabilir veya varlıklı hayırseverlerin hanelerinde toplanabilir. Yaygın olarak paylaşılan işlevler arasında toplu yemeklerin ve kült törenlerinin organize edilmesi ve üyeler için cenaze törenleri yer alıyordu.¹⁷ Üyeler bu faaliyetlerin finansmanına katkıda bulundular, seçildiler ve/veya memur olarak görev yaptılar ve toplumsal toplantılara katıldılar. Toplantıları halka açık alanlarda, zengin patronların evlerinde veya derneğin bir kuruluş olarak sahip olduğu binalarda yapılabiliyordu.¹⁸ Ziyafetlerin yanı sıra dualar ve bazı gruplarda ilahi olanla ilgili konuşmalar da içeriyordu.¹⁹ Dernekler sıklıkla üyeleri arasındaki sosyal davranışı düzenlemeye, cömert üyelerini heykeller veya onurlandırıcı yazıtlarla ödüllendirmeye ve utandırıcı yazılar, para cezaları veya iyi hal ihlalleri nedeniyle ihraç edilme gibi cezalar dayatmaya çalışıyordu.²⁰ Bu kısa taslak, bazı genel benzerlikleri göstermek için yeterli olmalıdır. Gönüllü dernekler ile Kellis materyalinde görülebilen Maniheizm topluluk arasında. Üyelik listeleri gibi bazı özelliklerden yoksundu ancak kaynakların toplanması ve dağıtılmasına yönelik mekanizmalar, ortak alanlar, resmi denetim ve grup ilişkilerini düzenleyen normlar gibi diğer özelliklerin çoğunda paylaşılıyordu. Ama aynı zamanda daha önce alışılmadık veya marjinal olan özellikleri de açığa çıkarıyor: toplumsal metinsel uygulamalar, sık ve düzenli (teorik olarak, günlük) toplumsal toplantılar, kurumsallaşmış, yerel ötesi bağları olan gezici görevliler ve iç uyum konusunda güçlü kaygılar (sıklıkla işaret edildiği gibi bu ulaşılamaz ideale pratikte asla ulaşılmaya bile).²¹ Daha eski paralellikler de mevcut olabilir, örneğin 16 John S. Kloppenborg, 'Membership Practices in Pauline Christ Groups', *Early Christian* 4, hayır. 2 (2013). 17 Harland, *Associations*, 28. 18 Age, 53-56; Binaların genişletilmesi veya satın alınmasıyla ortaya çıkan derneklerin yayılması için bkz. Richard S. Ascough, 'A Place to Stand, a Place to Grow': Architectural and Epigraphic Evidence for Expansion in Greco-Roman Associations', *Identity and Interaction in the Ancient Mediterranean: Jewish, Christians and Others*. Stephen G. Wilson için *Festschrift*, ed. Zeba Crook ve Philip Harland (Sheffield: Sheffield Phoenix Press, 2007). Erken bir 'İsa grubu'nun toplanma yeri için bkz. David G. Horrel, 'Domestic Space and Christian Meetings at Corinth: Imagining New Contexts and the Buildings East of the Theatre', *New Testament Studies* 50 (2004). 19 Bkz. IG II² 1368 = AGRW 7 (I.115). 20 Kloppenborg, 'Üyelik Uygulamaları', 195-202; Venticinque, 'Aile İşleri', 280-88. 21 Dolayısıyla, metinsel uygulamalar Greko-Romen çağrışımlarında bir rol oynamış olsa da (Richard Last, '"Communities That Write": Christ-Groups, Associations, and Gospel Communities', *New Testament Studies* 58, no. 2 (2012)), üçüncü ve dördüncü yüzyılda ortaya çıkan farklı Hristiyan kitap kültürünü karşılaştırmak gerekir. Bkz. Lane Fox, 'Okuryazarlık ve Güç'; Walter Burkert, *Antik Gizem Kùltleri* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1987), 70-72. Uygunluk endişeleri için, Håkon Fiane Teigen'i onurlandırmak veya utandırmak amacıyla yazıtların kullanımına karşıtlık gösterin - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla indirildi

--- SAYFA 316 ---

296 Bölüm 10 Yahudi gruplar ya da Epikürosçular gibi felsefi okullar arasında.²² Maniheistlerin kendi kurumları kesinlikle bir dizi farklı etkinin etkisiyle bir araya getirilmişti.²³ Kendi başına 'yenilik'ten ziyade, dindeki geç antik değişimi karakterize eden şeyin, yeni dini örgütlerle bütünleştirilen ve onlar tarafından yayılan kurumsallaşmış uygulamaların 'paketleri'nin bir araya getirilmesi olarak tanımlanması belki daha doğru olacaktır. Bu tür örgütlere en azından, Bölüm 9'da (Bölüm 2) tartışılan inceleme düzeyine sahip üyelerle kısmen paralel olarak gelişen 'ana akım' Hristiyan Kilisesi örnek olarak verilebilir ve BeDuhn'un 'Maniheist Haftalık İtiraf'ında tartışılan itirafın kullanımına bakın. İtiraf Kellis'te belgelenmemiştir, ancak T.Kellis II Kıpti'de kısmen korunmuş bir mezmur olan Mezmur 222'de bahsedilmektedir. 4a. Dernekler için çoğunlukla gayri resmi olmak üzere yerel-ötesi bağlara dair bazı kanıtlar bulunabilir, ancak bunlar çok seyrek. Bkz. Richard S. Ascough, 'Gönüllü Dernekler ve Erken Hristiyanlık Arasında Yerel Ötesi İlişkiler', *Journal of Early Christian Studies* 5, no. 2 (1997). 22 Richard S. Ascough, *Erken Kilisede ve Bugün Kilisede Topluluk Oluşumunda 'Greko-Romen Felsefi, Dini ve Gönüllü Dernekler'*, ed. Richard N. Longnecker (Peabody: Hendrickson, 2002), 7-8. 23 Yapısı açıkça hem hiyerarşi hem de Seçmen-Denetçi bölümü açısından çeşitli kaynaklardan yararlanıyordu. Marcionite topluluğunun Hristiyan nüfuzunun merkezi aracısı olduğu ve iki taraflı bölünmesi ve 'piskoposların' kullanılması için bir ilham kaynağı olduğu öne sürülmüştür (örn. Puech, *Sur le manichisme*, 253-54; Lieu, *Manichaeism in the Roman Empire*, 32-37). Ancak Maniheist "kozmik" kaygılar da öne sürülmüştür: Tardieu (*Maniheizm*, 59), 12 Öğretmen, 72 piskopos ve 360 papaz (doğu geleneğinde bulunan son sayı) bölümünün olası bir astrolojik yönüne işaret etmiştir; bu argüman, onu Maniheist tanrılarla ilişkilendiren Leurini tarafından daha kapsamlı bir şekilde geliştirilmiştir ('Dünya ve Cennet arasındaki Maniheist Kilise', *New Light on Maniheizm*, ed. Jason D. BeDuhn (Leiden: Brill, 2009); Her iki yorum da artık Dublin Kephalaia'dan destek alıyor; burada bir bilge olan Gundesh'in Mani'den topluluğun yapısını (özellikle 12 Öğretmen ve 72 piskoposun kurumu) açıklamasını istediği bir bölüm var. BeDuhn şunu belirtiyor: 'Mani, bu rütbeleri hem İsa'nın seçtiği iki öğrenci grubuyla (Luka ve Diatessaron'da) hem de melek hiyerarşileriyle birleştiriyor.' BeDuhn, 'Parallels', 70. Mani'nin gençliğinin 'Elchasaite' mezhebi (veya benzer 'vaftizciler' grupları) da bir etki kaynağıydı. Abbasi tarihçisi el-Ma'sûdî şunu iddia etmiştir: 'Hristiyanlar bu (dini) makamların bir kısmını Sâbîlerden almıştır; Maniciler (aynı şekilde) "rahip", "diyakoz" ve geri kalanlar için de aynısını yaptılar; ancak "seçilmişler", "denetçiler" vb. için geçerli değildi.' Reeves, *Prolegomena*, 208; ayrıca bkz. Koenen, 'Manichäische Klöster', 99-100; Reeves, 'Elchasaite' Sanhedrin'; Stanley F. Jones, 'Maniheist Kurumlarla İlgisi Açısından Elchasaite Kitabı', *ARAM* 16 (2004). Bazı Kumran metinlerinde bulunan liderlik yapısı, erken Hristiyan kilise yapısına da en yakın paralellik olarak kabul edilmiş ve belki de Hristiyanlar ve Maniheistler için ortak bir kaynak sağlamıştır (Lane Fox, *Pagans and Christians*, 495). İyi gerçekler var

Ana özelliği, Mani'nin 'Seçilmiş' ve 'Denetçi' arasındaki ayrımını, Bardaisan gibi yazarlar aracılığıyla Hint geleneklerinden etkilenmiş olarak veya Seçilmişlerin rolünün özel bir şekilde geliştirildiği gibi Hintli çilecilerle kendi karşılaşmalarından etkilenmiş olarak görmektir. Bkz. Deeg ve Gardner, 'The Case of Jainizm'; Dilley, 'Mani's Wisdom', 50. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13 ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 317 ---

297 Sonuç Maniheist olan ve daha sonra Roma devlet aygıtıyla eşleştirildiğinde zamanına göre son derece etkili bir örgüt haline gelen.²⁴ Yahudi patrikhanesi gibi diğerleri de aynı dönemde benzer bir eğilimi temsil ediyor.²⁵ Bu gelişmelerin birey düzeyinde sonuçları oldu, özellikle de yeni toplumsal kurumların ortaya çıkışının dini kimliklerin üretimiyle güçlü bir şekilde bağlantılı olması nedeniyle. James Rives'in işaret ettiği gibi: Dini kimlik açısından bakıldığında, klasik antik çağları geç antik çağlardan, Plutarkhos'un dünyasını Julian'ın dünyasından gerçekten ayıran şey, bireyin içsel deneyimindeki bir değişiklik ya da hatta bir kişinin dünya görüşü ve yaşam tarzı için derin anlamlar içeren dini seçimlerin mevcudiyeti değildi; bireyleri bu sonuçları her zaman kişisel olmasa da kamusal olarak kabul etmeye zorlayan şey, daha ziyade sosyal yapıların varlığıydı.²⁶ Bu, dini kimliğin yalnızca yukarıdan dayatma meselesi olduğu anlamına gelmemelidir. Otoriter söylemlerin her zaman daha geniş iktidar ağları içinde yer alan spesifik kurumlar tarafından üretildiği ve Maniheistlerin durumunda bunun gönüllü katılımı gerektirdiği unutulmamalıdır. Dördüncü yüzyılın sonlarında Hristiyan piskoposlar otoritelerini güçlendirmek için Roma hükümetinin araçlarını kullanabilse de, diğer hareketler hiçbir zaman böyle bir etkiye ulaşamadı. Maniheistlerin otoritesi 24 Dördüncü yüzyıla kadar Hristiyan kurumlarının gelişimi için bkz. Lane Fox, *Pagans and Christians*, 493-517; Sakal, Kuzey ve Fiyat, *Roma Dinleri*, 304-6; Rapp, *Kutsal Piskoposlar*, 24-37. Konstantin'in Kilise'ye verdiği desteğin ardından piskoposluk gücünün büyümesi, örneğin Konstantin ve daha sonraki imparatorlar tarafından cenaze derneklerinin piskoposlara tabi kılınmasında görülebilir, bkz. Sarah E. Bond, 'Mortuary Workers, the Church, and the Funeral Trade in Late Antiquity', *Journal of Late Antiquity* 6, no. 1 (2013). Genel olarak dördüncü yüzyıldaki piskoposluk etkisi için bkz. Peter Brown, *Güç ve İkna*. 25 Yahudi patrikliğinin Yahudi cemaati içinde en geç MS ikinci yüzyılın son çeyreği ve üçüncü yüzyılın başlarında Yehudah ha-Nasi (Patrik Yahuda) yönetimi altında kendini göstermeye başladığı genel olarak kabul edilir, ancak gelişimi ve etkisi konusunda önemli anlaşmazlıklar vardır. Bkz. David M. Goodblatt, 'The Political and Social History of the Jewish Community in the Land of Israel, c.235-638', *The Cambridge History of Judaism*. Cilt 4: Geç Roma-Hahamlık Dönemi, ed. Steven T. Katz (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 417-23. Patriğin başarılı olup olmadığı burada daha az önem taşıyor; temel argüman, patrikhanenin gelişiminin Hristiyanlar ve Maniheistler arasında, patriklik ile Hahamlar arasındaki ilişki de biraz tartışmalı bir konu olsa bile, resmi olarak dini otoriteleri - Hahamları - kullanarak, siyasi bir çerçevenin dışında (başlangıçta) nominal olarak merkezi, yerel ötesi örgütler geliştirme çabalarına paralel olduğudur; bkz. aynı eser. 26 Rives, 'Dini Seçim', 280. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 318 ---

Seçilmişler, laiklerin kendi kurumlarına gönüllü olarak el koymasına bağlıydı: Sadaka vermeyi, dua etmeyi, itiraf etmeyi veya Işık Ruhlarına inanmayı empoze edecek hiçbir mekanizmaları yoktu. Meslekten olmayanların kendileri de bu kurumların sunduklarına ilgi duymuş olmalı: bireysel ve toplumsal kişisel pratiklerin yeni biçimleri, ilahi güce erişmeye yönelik yeni teknikler ve ortak bir kimlik duygusuyla daha geniş sosyal ağlara katılım. Ve Frankfurter, yerel sahiplenmenin genellikle yerel kaygılar tarafından yönlendirileceğine işaret etmekte haklı olsa da²⁷, kurumların bu tür kaygıların algılanma biçimini şekillendirebileceği diyalektik ilişkiyi küçümsememeliyiz. Daha önce de tartışıldığı gibi, kimlikleri ve uygulamaları şekillendirme yeteneklerinin elbette sınırları vardı. Mısır'daki 'Maniheist Kilise'yi, Mezopotamya'daki 'ana kilisenin' birebir kopyası olan, sınırlı veya tamamlanmış bir varlıkla karıştırmamak için dikkatli olmalıyız. Dini hareketlerin yayılması, Frankfurter'in bir tabiriyle, her zaman 'yorumlama, yerelleştirme ve yerleştirme' süreçlerini içerir.²⁸ 'Maniheizmin' bir Roma'da, bir Mısır'da veya bir Oasite bağlamında yeniden yaratılması, yerel ağların kendi rollerini oynadığı çevirileri ve uzlaşmaları, bilinçli ve bilinçsiz uyarlamaları gerektiriyordu. Otoritelerin merkezi özellikler olarak kabul ettiği özelliklerin sürdürülmesi, kimlik sınırlarının yanı sıra yerel koşullara da sürekli dikkat edilmesini gerektirecekti. Ancak iş başında olan tek güç 'yerelleşme' değildi. Kellis'in bulgularının da kanıtladığı gibi, kuruluşların birbirine bağlı doğası ve metinlerin ve kurumsal şablonların çoğaltılması, değişimin mevcut geleneklerle sürekli diyalog halinde gerçekleşmesini sağladı. Ayrıca bu sürecin ne kadar yaygın olduğunu da vurguluyorlar. Mısır'ın uzak bir bölgesinde, devlet desteği olmadan ve hareketin uzak Mezopotamya'daki kuruluşundan bir asırdan kısa bir süre sonra kurulmuş bir Maniheist topluluğunun varlığı, bu sosyal örgütlerin geniş kapsamını sergiliyor. Yeni toplumsal "din" alanının ortaya çıkışı köy düzeyinde bile hissedildi. Bunun sonuçları Akdeniz dünyasına ve ötesine yayılacak. 4 Kilisenin Kaderi Berlin Kephalaia, Kilisesi'nin diğerlerinden üstün olmasının nedenlerinden biri olarak Mani'yi şöyle anlatıyor: 'Benim kilisem bundan sonra kalacak ve dünya çapında açılacak... sağlamlığına kavuştu ve sarsılmaz, 27 Frankfurter, Mısır'ın Hristiyanlaştırılması, 31. 28 Age., 72. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 319 ---

299 Sonuç dünyanın sonuna kadar devam edecek'.²⁹ Göreceli başarısına rağmen Kilise sabit kalmadı ve dünyanın sonuna kadar da varlığını sürdürmedi. Çözülmesi beşinci yüzyılda başlamış olabilir. Peter Brown, beşinci ve altıncı yüzyıllarda ticaret kalıplarındaki değişiklikleri ve Hristiyan piskoposluk gücündeki artışı, Roma devletinin düşmanlığının yanı sıra gerilemedeki temel faktörler olarak tanımlarken muhtemelen haklıydı.³⁰ Bu tür değişiklikler, taraftarların literatürü yaymasını, Seçilmişlerin toplanma yerleri veya güvenli destek sığınakları bulmasını ve topluluklar arasında bölge ötesi ve hatta yerel ötesi temasın sürdürülmesini giderek daha da zorlaştırdı. Örneğin Mısır ve Mezopotamya'daki Maniheistler arasındaki temasın bu dönemde uzun süre devam etmesi pek olası değildir. Yine de Maniheizm üzerine yapılması gereken çok iş var. Geriye kalan Medinet Madi kodekslerinin gelecek ciltleri, Maniheist Kilisesi'nin tarihi, fikirleri ve öz anlayışı hakkındaki bilgimize şüphesiz çok şey katacaktır. Ain el-Gedida, Mut ve Amheida gibi komşu bölgelerden gelen materyaller gibi Kellis'teki metinsel materyal de yayınlanmamış ve belki de keşfedilmemiş durumda. Yeni buluntular prosopografiyi ve burada önerilen diğer argümanları yeniden gözden geçirme ihtiyacını doğurabilir. Kellis'in MS 400 civarında terk edildiği anlaşıyor. Oradaki Maniheist topluluğu ne olduğu bilinmiyor. House 1-3 arşivinde gördüğümüz insanlar muhtemelen Oasis'in başka yerlerine, Afrodit'o'ya ya da Nil Vadisi'ndeki başka yerlere yerleşerek yaşadılar, ancak 'Kutsal Kilise'ye desteklerini sürdürüp sürdürmediklerini ya da ne kadar süre koruduklarını bilmiyoruz. Mısır'daki Maniheistlere dair kanıtlar genel olarak bu dönemde ortadan kayboluyor. Mısır'da Maniheizm'in daha sonraki gelişmeleri ve nihai ölümü belgelenmiyor. Yedinci yüzyılda Kipti Hristiyan Kilisesi'nin patriği İskenderiyeli Benjamin, MS 643'te Mısır dux'u tarafından idam edilen iki Maniheist hakkında bir hikaye anlatır, ancak bu hikayenin doğruluğu kesin olarak tespit edilememektedir.³¹ İbn el-Nedim'e göre, Ebu Hilal el-Dayhuri adında bir "Afrikalı", Halifelik döneminde Irak'taki Maniheistlerin lideri (yani arkegos) olarak atanmıştı. el-Mansur (754-775 CE). Onun lakabı muhtemelen Mısır'daki bir kökene işaret eder; ancak bu, Kilise'nin burada dördüncü yüzyıldan beri devam eden varlığını kanıtlamaz.³² 527 yılında, Roma İmparatorluğu'nda Maniheistlere yönelik son büyük zulüm sırasında, Maniheistlerin Photeinos adlı lideri zincirlere vurularak çıkarıldı ve 291 Ke'nin şehrinde önde gelen bir teolog olan Pavlus ile tartışmaya zorlandı. 371.31-372.10 (kısaltılmış), çev. Gardner ve Lieu, Maniheist Metinler, 266. 30 Brown, 'Maniheizmin Difüzyonu'. 31 Bkz. Gardner ve Lieu, Maniheist Metinler, 123. 32 Bkz. Reeves, Prolegomena, 266 n.78. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 320 ---

300 Bölüm 10 Konstantinopolis.³³ Eğer bu anlatım, genel olarak kabul edildiği gibi, tarihsel açıdan doğruysa, Photeinos muhtemelen Roma İmparatorluğu'ndaki bir Maniheist Kilisesi'nin son kalıntılarına başkanlık ediyordu. Kilise Mezopotamya ve İran'da üç yüzyıl daha varlığını sürdürdü. Abbasi yönetimindeki zulümler onu zayıflatmıştı, Orta Asya'yla olan bağlarına giderek daha bağımlı hale getirdi ve sonunda kaçmasına neden oldu.³⁴ Ancak daha büyük "Kilise" ortadan kaybolursa bile, belirli bölgelerde taraftar grupları hayatta kalmış olabilir; dördüncü yüzyıl Kellis'indeki Maniheist ailelerine benzer ağ kalıntıları. 33 Lieu, Roma İmparatorluğu'nda Maniheizm, 171-73; Byard Bennet, 'Farslı Paul', Encyclopedia Iranica Online (2003), <http://www.iranicaonline.org/articles/paul-the-persian>. 34 Halife el-Mehdi'den (775-785) başlayarak, Arap kaynaklarında anlatıldığı şekliyle Abbasi otoriteleri tarafından Maniheistlere yapılan zulümler için bkz. Reeves, Prolegomena, 235ff. Mezopotamya ve İran'daki Maniheist Kilisesi'nin daha sonraki tarihi esas olarak el-Nedim'in güvenilir anlatımından bilinmektedir. Yedinci yüzyılın başlarında Mezopotamya ve Soğd kolları arasında, altıncı yüzyıldan kalma bir çatışmanın devamı olan ve ancak imam (arkegos) Ebu Sa'id Raha döneminde nihayet çözülen bir ayrılığı anlatır (bkz. Dodge, The Fihrist, II, 793). Flügel, Raha'yı 884'te aktif hale getiren İranlı Müslüman alim Şehirastani'den alıntı yapıyor (Flügel, Mani, seine Lehre, 328). El-Nedim'e göre imam kısa bir süre sonra Mezopotamya'yı tamamen terk etti. Bununla birlikte, vali Mu'izz al-Dawlah (946-67) zamanında, yani MS onuncu yüzyılın ortalarında Bağdat'ta hâlâ "onlardan üç yüz kadarını (yani Maniheistleri)" tanıyordu; ancak bu yazının yazıldığı sırada (MS 990 civarı) şunu söylüyor: 'aramızda onlardan beşi bile yok', çev. Dodge, The Fihrist, II, 803. Bu dönemde Maniheistler esas olarak Rustaq (kuzey Afganistan'da?), Semerkant, Sughd (Sogdia) ve özellikle Tunkath'ta (Taşkent yakınında) bulunuyorlardı. Görünüşe göre liderlik Semerkant'a taşınmıştı. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 321 ---

Kaynakça Adams, Colin. Roma Mısır'ında Kara Taşımacılığı. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Adams, Colin. 'Roma Mısır'ında Göç: Sorunlar ve Olasılıklar'. Luuk de Ligt ve Laurens E. Tacoma tarafından düzenlenen Erken Roma İmparatorluğu'nda Göç ve Hareketlilik, 264-84. Leiden: Brill, 2016.

Adkin, Neil. 'Kafirler ve Maniciler'. Orpheus 14 (1993): 135-40. Alcock, Anthony. 'Agape'. Vigiliae Christianae 54, no. 2 (2000): 208-9. Alexander, Jeffrey. 'Kültürel Pragmatik: Ritüel ve Strateji Arasındaki Sosyal Performans'. Sosyolojik Teori 22, no. 4 (2004): 527-73. Allberry, Charles R. C. Bir Maniheizt Mezmur Kitabı. Bölüm II. Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 1938. Alston, Richard. 'Roma Mısır'ında Ticaret ve Şehir'. Ticaret, Tüccarlar ve Antik Kent'te, editörler Helen Parkins ve Christopher Smith, 265-316. Londra: Routledge, 1998. Repr. 2012. Ansell, Christopher K. ve John Padgett. 'Güçlü Eylem ve Medici'nin Yükselişi, 1400-1434'. Amerikan Sosyoloji Dergisi 98, no. 6 (1993): 1259-319. Aravecchia, Nicola. 'Geç Antik Çağda Batı Çölü Hristiyanları: Yukarı Mısır'daki Ain el-Gedida Dördüncü Yüzyıl Kilise Kompleksi'. Doktora, Minnesota Üniversitesi, 2009. Aravecchia, Nicola, Roger S. Bagnall ve Raffaella Cribiore. 'Trimithis'te ve Dakhla Vahasında Hristiyanlık'. Bir Vaha Şehrinde, editörleri Roger S. Bagnall, Nicola Aravecchia, Raffaella Cribiore, Paola Davoli, Olaf E. Kaper ve Susanna McFadden. New York: New York University Press, 2015. Arden-Wong, Lyndon A. 'Maniheizt Mimari ve Doğu Uygur Kağanlığı'ndaki Uygulamaları Üzerine Bazı Düşünceler'. Roma ve Çin Arasında: İpek Yolunun Tarihi, Dinleri ve Maddi Kültürü, Samuel N. C. Lieu ve Gunnar Mikkelsen tarafından düzenlenmiştir, 181-254. Turnhout: Brepols, 2016. Asad, Talal. 'Antropolojik Bir Kategori Olarak Dinin İnşası'. Din Şeceresinde: Hristiyanlık ve İslam'da Disiplinler ve İktidarın Nedenleri, 27-54. Baltimore: John Hopkins Basını. Ascough, Richard S. 'Greko-Romen Felsefi, Dini ve Gönüllü Dernekler'. Erken Kilisede ve Bugün Kilisede Topluluk Oluşumu, Richard N. Longnecker tarafından düzenlendi, 3-19. Peabody: Hendrickson, 2002. Ascough, Richard S. 'Dernek Olarak Sinagoglar ve İsa Grupları Üzerine Metodolojik Düşünceler: Eric Gruen'e Bir Yanıt'. Yahudi Ortamında İsa Hareketi Dergisi 4 (2017): 118-26. Ascough, Richard S. 'Paul, Sinagoglar ve Dernekler: Pauline Mesih Grupları İçin Model Sorununu Yeniden Çerçevelemek'. Yahudi Ortamında İsa Hareketi Dergisi 2 (2015): 27-52. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 322 ---

302 Kaynakça Ascough, Richard S. "'A Place to Stand, a Place to Grow": Greko-Romen Derneklerinde Genişlemeye Yönelik Mimari ve Epigrafik Kanıtlar'. Antik Akdeniz'de Kimlik ve Etkileşim: Yahudiler, Hristiyanlar ve Diğerleri. Stephen G. Wilson için Festschrift, Zeba Crook ve Philip Harland, 76-98 tarafından düzenlenmiştir. Sheffield: Sheffield Phoenix Press, 2007. Ascough, Richard S. 'Gönüllü Dernekler ve Erken Hristiyanlık Arasındaki Yerel Ötesi İlişkiler'. Erken Hristiyan Araştırmaları Dergisi 5, no. 2 (1997): 223-41. Ascough, Richard S. 'İsa Grupları ve Dernekleri Hakkında Şimdi Ne Söylüyorlar?'. İncil Araştırmalarında Akımlar 13, no. 2 (2015): 207-44. Asmussen, Jes P. Maniheizm Edebiyatı. New York: Akademisyenlerin Faksları ve Yeniden Basımları, 1975. Asmussen, Jes P. Xuāstvānīft: Maniheizm Çalışmaları. Kopenhag: Prostant Apud Munksgaard, 1965. Ast, Rodney ve Roger S. Bagnall. 'Trimithis'in Roma Garnizonu İçin Yeni Kanıtlar'. Tyche 30 (2015): 1-5. Bagnall, Roger S. 'Roma Yukarı Mısır'da Ordu ve Polis'. Mısır'daki Amerikan Araştırma Merkezi Dergisi 14 (1977): 67-86. Bagnall, Roger S. 'Dördüncü Yüzyıl Karanilerinde Liturgistlerin Mülkiyetleri'. Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni 15, no. 1/2 (1978): 9-16. Bagnall, Roger S. 'Erken Bizans Mısır'ında Dini Dönüşüm ve Onomastik Değişim'. Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni, no. 19 (1982): 105-24. Bagnall, Roger S. 'Geç Roma Mısır'ında Deve, Vagon ve Eşek'. Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni 22, no. 1 (1985): 1-6. Bagnall, Roger S. Dördüncü Yüzyıl Mısır'ında Para Birimi ve Enflasyon. Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni Takviyeler. Chico: Scholars Press, 1985. Bagnall, Roger S. Mısır'da Geç Antik Çağ. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1993. Bagnall, Roger S. Papyri Okumak, Antik Tarih Yazmak. Londra: Routledge, 1995. Bagnall, Roger S. ed. Kellis Tarımsal Hesap Kitabı (P. Kellis IV Gr. 96). Oxford: Oxbow, 1997. Bagnall, Roger S. Mısır'daki Erken Hristiyan Kitapları. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009. Bagnall, Roger S. 'P.Gascou 18-19: Dakhleh Vahasından İki Ortaklık Anlaşması'. Mélanges Jean Gascou'da: Textes et études papyrologiques (P.Gascou), editörler: Jean-Luc Fournet ve Arietta Papaconstantinou, 33-45. Paris: Collège de France, 2016. Bagnall, Roger S. ve Nicola Aravecchia. 'Roma Vahasında Ekonomi ve Toplum'. Bir Vaha Şehrinde, editörler: Roger S. Bagnall, Nicola Aravecchia, Raffaella Cribiore, Paola Davoli, Olaf E. Kaper ve Susanna McFadden New York: New York University Press, 2015. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 323 ---

303 Kaynakça Bagnall, Roger S. ve Paola Davoli. 'Helenistik ve Roma Mısırı Üzerine Arkeolojik Çalışmalar 2000–2009'. Amerikan Arkeoloji Dergisi 115, no. 1 (2011): 103–57. Bagnall, Roger S. ve Bruce W. Frier. Roma Mısırının Demografisi. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. Bagnall, Roger S., Colin A. Hope ve Klaas A. Worp, eds. 'M.S. İkinci Yüzyıl Kellis'ten Aile Belgeleri'. Chronique d'Egypte 86, no. 171–172 (2011): 228–53. Bagnall, Roger S. ve Olaf Kaper. 'Giriş'. Bir Vaha Şehrinde, editörleri Roger S. Bagnall, Nicola Aravecchia, Raffaella Cribiore, Paula Davoli, Olaf Kaper ve Susanna McFadden. New York: New York University Press, 2015. Bagnall, Roger S. ve Dirk D. Obbink, eds. Colomibia Papyri X. Atlanta: Scholars Press, 1996. Bagnall, Roger S. ve Giovanni Ruffini, eds. Amheida I: Trimithis'ten Ostraka. 2004–2007 Sezonlarından Metinler. New York: New York University Press, 2012. Bagnall, Roger S. ve Giovanni R. Ruffini. 'Dördüncü Yüzyıl Trimithis'inde Sivil Yaşam. 2004 Kazılarında İki Ostraka. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 149 (2004): 143–52. Bagnall, Roger S. ve Gaelle Tallet. 'Metropolitan Sanat Müzesi'ndeki Hibis'ten Ostraka ve Hibis Şehri Arkeolojisi'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 196 (2015): 175–98. Bagnall, Roger S. ve Klaas A. Worp. 'Kellis'ten İki 4. Yüzyıl Hesabı'. Papyri'de onuruna Johannis Bingen octogenarii (P. Bingen), Düzenleyen: Henri Melaerts, Rudolf de Smet ve Cecilia Saerens, 496–509. Leuven: Peeters, 2000. Baker-Brian, Nicholas J. Maniheizm: Yeniden Keşfedilen Eski Bir İnanç. Londra: Continuum, 2011. Baker-Brian, Nicholas J. 'Geç Antik Dinde Kitle ve Elit: Maniheizm Örneği'. Yunan ve Roma Dünyalarında Kitle ve Elit: Sparta'dan Geç Antik Çağa, Richard Evans tarafından düzenlendi, 165–84. Londra: Routledge, 2017. Barth, Fredrik. 'Etnik gruplar ve sınırlar'. Etnik Gruplar ve Sınırlar. Kültür Farklılığının Sosyal Organizasyonu, editör: Fredrik Barth, 9–38. Boston: Little, Brown and Company, 1969. Bauer, Walter. İlk Hristiyanlıkta Ortodoksluk ve Sapkınlık. Robert A. Kraft ve Gerhard Krodel tarafından çevrilmiştir. Philadelphia: Fortress Press, 1971. Baur, Ferdinand C. Das manichäische Religionssystem nach den Quellen neu untersucht und entwickelt. Tübingen: S.F. Osiander, 1831. Beard, Mary, John A. North ve S.R.F. Price. Roma Dinleri. 2 cilt. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. BeDuhn, Jason D. 'Kurtuluş İçin Bir Rejim: Maniheizm Çilecilikte Tıbbi Modeller'. Semeia 58 (1992): 109–34. BeDuhn, Jason D. 'Maniheizm Kutsal Yemek'. Turfan, Hotan ve Dunhuang'da: Vorträge der Tagung Annemarie v. Gabain und die Turfanforschung, düzenleyen: Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 324 ---

304 Kaynakça Ronald E. Emmerick, Werner Sundermann, Ingrid Warnke ve Peter Zieme, 1-17. Berlin: Akademie Verlag, 1996. BeDuhn, Jason D. 'Eucharist mi Yasna mı? Maniheizt Yemek Yemeğinin Öncülleri. *Studia Manichaica* IV'te. IV. Uluslararası Maniheizt Araştırmalar Konferansı Bildirileri, Berlin, 14.-18. Juli 1997, editörlük yapan: Ronald E. Emmerick, Werner Sundermann ve Peter Zieme, 14-33. Berlin: Akademie Verlag, 2000. BeDuhn, Jason D. *Maniheizt Beden: Disiplin ve Ritüelde*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2000. BeDuhn, Jason D. 'Maniheizt Günah Çıkarma Uygulamasının Yakın Doğu Bağlantıları'. *ARAM* 16 (2004): 161-77. BeDuhn, Jason D. 'Roma Geç Antik Döneminde Maniheizt Kült Derneklerinin Yurtiçi Ortamı'. *Arşiv für Religionsgeschichte* 10 (2008): 259-74. BeDuhn, Jason D. *Augustine'in Maniheizt İkilemi*. Cilt I: Dönüşüm ve Döneklik, MS 373-388 Philadelphia: Pennsylvania Üniversitesi Yayınları, 2010. BeDuhn, Jason D. 'Maniheizt Haftalık İtiraf Ritüeli'. *Gnosis'i Uygulamak: Nag Hammadi, Maniheizt ve Diğer Antik Edebiyatlarda Ritüel, Büyü, Teurji ve Liturji*, April D. DeConick, Gregory Shaw ve John D. Turner, 271-99 tarafından düzenlenmiştir. Leiden: Brill, 2013. BeDuhn, Jason D. 'Kipti ve İran Kephalaia arasındaki paralellikler: Goundesh ve Touran Kralı'. *Mani Pers Krallarının Sarayında: Chester Beatty Kephalaia Kodeksi Üzerine Çalışmalar*, Iain Gardner, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley, 52-74 tarafından düzenlenmiştir. Leiden: Brill, 2015. BeDuhn, Jason D. 'Chester Beatty Kephalaia'daki İran Destanı'. *Mani Pers Krallarının Sarayında: Chester Beatty Kephalaia Kodeksi Üzerine Çalışmalar*, Iain Gardner, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley, 136-58 tarafından düzenlenmiştir. Leiden: Brill, 2015. BeDuhn, Jason D. 'Mani ve Üçüncü Yüzyıl İran'ında 'Din' Kavramının Kristalleşmesi'. *Mani Pers Krallarının Sarayında: Chester Beatty Kephalaia Kodeksi Üzerine Çalışmalar*, Iain Gardner, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley, 247-75 tarafından düzenlenmiştir. Leiden: Brill, 2015. BeDuhn, Jason D. 'Ben Hristiyan mıyım? Maniheizt-Hristiyan Arayüzünde Birey'. *Geç Antik Çağda Grup Kimliği ve Dini Bireysellik*, Éric Rebillard ve Jörg Rüpke, 31-53 tarafından düzenlenmiştir. Washington, DC: The Catholic University of America Press, 2015. BeDuhn, Jason D. ve Paul A. Mirecki, eds. *İnancın Sınırları: Archelaus'un Elçilerinde Hristiyanların Maniheizmle Karşılaşması*, cilt. 61. Leiden: Brill, 2007. Bennet, Byard. 'Persli Pavlus'. *Encyclopedia Iranica Online* 2003'te. <http://www.iranicaonline.org/articles/paul-the-persian> (erişim tarihi: 22.10.2020). Berg, Jacob A. van den. *Maniheizt Misyoner Uygulamasında İncil Argümanı: Adimantus ve Augustine Vakası*. Boston: Brill, 2009. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 325 ---

305 Kaynakça Berger, Peter L. ve Thomas Luckmann. Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bilgi Sosyolojisi Üzerine Bir İnceleme. New York: Penguen, 1968. Bermejo-Rubio, Fernando. 'Ευχη των προβολων'un Maniheist Doğası Üzerine Ek Açıklamalar (P. Kellis Gr. 98)'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 168 (2009): 221-38. Beskow, Per. 'Maniheizme Karşı Theodosian Kanunları'. Maniheist Araştırmalar'da, cilt. 1. Birinci Uluslararası Maniheizm Konferansı Bildirileri, 5-7 Ağustos 1987, Peter Bryder tarafından düzenlenmiştir, 1-11. Lund: Plus Ultra, 1988. Birrel, Michael. 'İsmant el-Kharab Mezarlıklarında Kazılar'. Dakhleh Oasis Projesinde: 1992-1993 ve 1993-1994 Tarla Sezonlarına İlişkin Ön Raporlar, Colin A. Hope ve Anthony J. Mills tarafından düzenlendi, 29-41. Oxford: Oxbow, 1999. Blumell, Lincoln H. Yazılı Hristiyanlar: Hristiyanlar, Mektuplar ve Geç Antik Oxyrhynchus. Leiden: Brill, 2012. Boe, Bosco B. 'Kendilere İnanmak ve Bilişsel Uyumsuzluk: Bireyi ve Toplumu "İnanç" Yoluyla Bağlamak'. Dinler 7 no. 7 (2016): doi:https://doi.org/10.3390/rel7070086. Bond, Sarah E. 'Geç Antik Çağda Cenaze İşçileri, Kilise ve Cenaze Ticareti'. Geç Antik Çağ Dergisi 6, no. 1 (2013): 135-51. Boozer, Anna L. 'Mısır'ın Kenarında Arkeoloji: Dakhleh Vahasında Arkeolojik Araştırma, 1819-1977'. Antik Batı ve Doğu 12 (2013): 117-56. Boozer, Anna L. 'İmparatorluk Perspektiflerinde Sınırlar ve Sınır Bölgeleri: Roma'nın Mısır sınırını keşfetmek'. Amerikan Arkeoloji Dergisi 117, no. 2 (2013): 275-92. Boozer, Anna L. 'Geç Roma Trimithis'inde (Dakhleh Oasis, Mısır) kentsel değişim'. MS Birinci Binyılda Mısır'da: Yeni Saha Çalışmasından Perspektifler, Düzenleyen: Elisabeth R. O'Connell, 23-42. Leuven: Peeters, 2014. Boozer, Anna L. Amheida II. Dakhla Vahasında Geç Roman-Mısır Evi: Amheida Evi B2. New York: New York University Press, 2015. Boozer, Anna L. 'Ticaret ve Göçün Sosyal Etkisi: Firavun ve Firavun Sonrası Mısır'da Batı Çölü'. Oxford Handbooks in Archaeology Online'da, editör: Christina Riggs Oxford: Oxford University Press, 2015. Boozer, Anna L. 'Roma Mısır'ında Ev İlişkileri Arkeolojisine Doğru'. Antik Çağda Akdeniz Aileleri: Haneler, Geniş Aileler ve Ev İçi Alan, S. R. Huebner ve G. Nathan, 174-203 tarafından düzenlenmiştir. Blackwell, 2017. Borgatti, Stephen P., Ajay Mehra, Daniel J. Brass ve Guiseppe Labianca. 'Sosyal Bilimlerde Ağ Analizi'. Bilim 323, hayır. 5916 (2009): 892-95. Bormann, Ernest G. 'Fantezi ve Retorik Vizyon: Sosyal Gerçekliğin Retorik Eleştirisi'. Üç Aylık Konuşma Dergisi 58 (1972): 396-407. Bormann, Ernest G., John F. Cragan ve Donald C. Shields. 'Sembolik Yakınsama Teorisinin (SCT) Geliştirilmesi, Temellenmesi ve Kullanımıyla Otuz Yıldır'. Uluslararası İletişim Derneği Yıllıkları 25, no. 1 (2001): 271-313. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 326 ---

306 Kaynakça Boulluec, Alain le. Yunan Edebiyatı İle-İlle yüzyıllarındaki La notion d'hérésie. Paris: Études Augustiniennes, 1985. Bourdieu, Pierre. Bir Uygulama Teorisinin Ana Hatları. Cambridge: Cambridge University Press, 1977. Boyarin, Daniel. Sınır Çizgileri: Yahudi-Hristiyanlığın Bölünmesi. Philadelphia: Pennsylvania Üniversitesi Yayınları, 2004. Bowen, Gillian E. 'İsmant el-Kharab'daki Dördüncü Yüzyıl Kiliseleri'. Dakhleh Oasis Projesinde: 1994-1995 ile 1998-1999 Tarla Sezonları Üzerine Ön Raporlar, Colin A. Hope ve Gillian E. Bowen tarafından düzenlendi, 65-85. Oxford: Oxbow, 2002. Bowen, Gillian E. 'Tekstil, Sepetçilik ve Deri: İsmant el-Kharab'dan Ürünler'. Dakhleh Oasis Projesinde: 1994-1995 ile 1998-1999 Tarla Sezonlarına İlişkin Ön Raporlar, Colin A. Hope tarafından düzenlendi; Gillian E. Bowen, 87-103. Oxford: Oxbow, 2002. Bowen, Gillian E. 'İsmant el-Kharab'daki 4. Yüzyıl Kiliselerinden ve Hristiyan Mezarlığından Paralar'. Numismatic Chronicle 170 (2010): 457-83. Bowen, Gillian E. 'İçindeki Çevre: Mısır'ın Dakhleh Vahasındaki Kellis'teki Ev 3'teki Metinlerin Arkeolojik Bağlamı'. İçinde Antik Akdeniz'de Konut ve Habitat: Kültürel ve Çevresel Yanıtlar, editörler: A. A. Di Castro ve Colin A. Hope, 231-41. Leuven: Peeters Publishers, 2015. Bowman, Alan K. Firavunlardan Sonra Mısır 332 - MS 642: İskender'den Arap Fetihlerine. Berkeley: University of California Press, 1986. Bowman, Alan K. 'Septimus Severus'tan Konstantin'in Ölümüne Mısır'. Alan K. Bowman, Averil Cameron ve Peter Garnsey tarafından düzenlenen The Cambridge Ancient History'de, 313-22. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. Bowman, Alan K. ve Dominic W. Rathbone. 'Roma Mısır'ında Şehirler ve Yönetim'. Roma Araştırmaları Dergisi 82 (1992): 107-27. Brakke, David. 'Athanasius'un Otuz Dokuzuncu Bayram Mektubundan Yeni Bir Parça: Sapkınlık, Apokrif ve Kanon'. Harvard Theological Review 103, no. 1 (2010): 47-66. Brakke, David. 'Erken Hristiyanlıkta Kutsal Yazılarla İlgili Uygulamalar'. İçinde Buluş, Yeniden Yazma, Gasp: Antik Çağda Dini Gelenekler Üzerine Söylemsel Kavgalar, Jürg Ulrich, Anders-Christian Jacobsen ve David Brakke, 263-280 tarafından düzenlenmiştir. Frankfurt: Peter Lang, 2012. Brand, Mattias. 'Dini Kimliklerin Göstergesi Olarak Konuşma Kalıpları: Geç Antik Mısır'da Maniheizt Toplum'. Sinews of Empire: Networks in the Roman Near East and Beyond, Eivind H. Seland ve Håkon F. Teigen tarafından düzenlenmiştir, 105-20. Oxford: Oxbow, 2017. Marka, Mattias. 'Kellis'in Maniheiztleri: Din, Toplum ve Gündelik Yaşam'. Doktora, Leiden Üniversitesi, 2019. Brand, Mattias. 'Maniciliği Gerçek Hale Getirmek: Şarkı Yoluyla Grup Oluşumu'. Geç Antik Çağda Rezonans İnancı, Arkadiy Avdokhin tarafından düzenlendi. Londra: Routledge, yakında. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 327 ---

307 Kaynakça Bremmer, Jan N. 'İlk Hristiyanların Sosyal ve Dini Başkenti'. *Hephaistos* 24 (2007): 269-78'de. Bremmer, Jan N. Gibbon, Harnack ve Rodney Stark'ın Gözünden Hristiyanlığın Yükselişi. Groningen: Barkhuis, 2010. Broekaert, Wim. 'Zihinselleşmek: Roma'nın Doğu ile Ticaretinde Kültür, Değişim ve Uzlaşma'. *Sinews of Empire: Networks in the Roman Near East and Beyond*, Håkon F. Teigen ve Eivind H. Seland tarafından düzenlendi, 1-22. Oxbow: Oxbow, 2017. Brown, Peter. 'Roma İmparatorluğu'nda Maniheizmin Yayılması'. *Roma Araştırmaları Dergisi* 59, no. 1/2 (1969): 92-103. Brown, Peter. 'Geç Antik Çağda Kutsal Adamın Yükselişi ve İşlevi'. *Roma Araştırmaları Dergisi* 61 (1971): 80-101. Brown, Peter. *Geç Antik Çağda Güç ve İkna: Hristiyan İmparatorluğuna Doğru*. Madison: University of Wisconsin Press, 1992. Bryen, Ari Z. *Roma Mısır'ında Şiddet: Hukuki Yorumlama Üzerine Bir Araştırma*. Philadelphia: Pennsylvania Üniversitesi Yayınları, 2013. Burke, Peter ve Jan E. Stets, *Kimlik Teorisi*. Oxford: Oxford University Press, 2009. Burkert, Walter. *Antik Gizem Kùltleri*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1987. Burkitt, Francis C. *Maniçilerin Dini*. Cambridge: Cambridge University Press, 1925. Burrus, Virginia. "'Bu Yaşamın Tiyatrosunda": Geç Antik Çağda Ortodoksluğun Performansı'. *İçinde Antik Hristiyanlığın Sınırları: R. A. Markus Onuruna Geç Antik Düşünce ve Kültür Üzerine Denemeler*, W. Kingshern ve M. Vessey tarafından düzenlenmiştir, 80-96. Ann Arbor: Michigan Üniversitesi, 1999. Burrus, Virginia ve Rebecca Lyman. 'Tarihin Odağını Değiştirmek'. *Geç Antik Hristiyanlıkta. Bir Halkın Hristiyanlık Tarihi*. Cilt 2, V. Burrus tarafından düzenlenmiştir, 1-23. Minneapolis: Fortress Press, 2005. Böhlig, Alexander. *Kephalaia. Zweite Hälfte. Lieferung 11/12*. Cilt 1. Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 1966. Böhlig, Alexander. 'Manichäismus'ta Christliche Wurzeln'. *Mysterion und Wahrheit'te: gesammelte Beiträge zur spätantiken Religionsgeschichte*, 202-21. Leiden: Brill, 1968. Böhlig, Alexander. *Die Bibel bei den Manichäern und verwandte Studien*, Peter Nagel ve Siegfried Richter tarafından düzenlendi. Leiden: Brill, 2013. Calhoun, Craig. 'Aidiyetin Değişkenliği: Rogers Brubaker'a Bir Yanıt', *Ethnicities* 3 no.4 (2003): 558-68. Ceccarelli, Paola, Lutz Doering, Thorsten Fögen ve Ingo Gildenhard, der. *Mektuplar ve Topluluklar: Antik Epistolografinin Sosyo-Politik Boyutlarına İlişkin Çalışmalar*. Oxford: Oxford University Press, 2018. Chi, Tsui. 'Mo Ni Chiao Hsia Pu Tsan "Manihaist İlahilerin Alt (İkinci?) Bölümü". *Doğu ve Afrika Araştırmaları Yüksekokulu Bülteni* 11, no. 1 (1943): 174-219. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 328 ---

308 Kaynakça Choat, Malcolm. 'Geç Antik Mısır'da Keşiş Teriminin Gelişimi ve Kullanımı', *Jahrbuch für Antike und Christentum* 45 (2002): 5–23. Choat, Malcolm. Dördüncü Yüzyıl Papirüsünde İnanç ve Kült. Turnhout: Brepols, 2006. Choat, Malcolm. 'Erken Kıpti Mektuplarında Mektup Formülleri'. *Actes du huitième congrès uluslararası d'études coptes*, editörleri Nathalie Bosson ve Anne Boud'hors, 667–77. Leuven: Peeters, 2007. Choat, Malcolm. Kellis cilt 2'den Kıpti Belgesel Metinlerinin İncelenmesi, Gardner, Alcock ve Funk, eds. *Bryn Mawr Klasik İnceleme* (2016): 503–4 Choat, Malcolm. 'Geç Antik Mısır'dan Papirüs Üzerine Manastır Mektupları'. *Erken Mısır Manastırcılığında Yazım ve İletişim*, Malcolm Choat ve Maria Chiara Giorda tarafından düzenlendi, 17–73. Leiden: Brill, 2017. Choat, Malcolm ve Alanna Nobbs. 'İkinci Yüzyıldan Dördüncü Yüzyıla Papirüs Üzerine Yunan Mektuplarında Tek Tanrılı İnanç Formülleri'. *Greko-Romen Hristiyanlık ve Yahudilik Dergisi* 2 (2001–2005): 36–51. Clark, Elizabeth A. 'Elit Ağlar ve Sapkınlık Suçlamaları: Origenist Tartışmanın Sosyal Tanımına Doğru'. *Semeia* 56 (1992): 79–117. Clark, Elizabeth A. *Tarih, Teori, Metin: Tarihçiler ve Dilbilimsel Dönüş*. Cambridge: Harvard University Press, 2004. Colditz, Iris. 'Bir Dinin Özeti veya: Maniheizm Nedir?'. *Dublin'deki Mani'de: Chester Beatty Kütüphanesi'ndeki Uluslararası Maniheizm Araştırmalar Birliği'nin Yedinci Uluslararası Konferansı'ndan Seçilmiş Makaleler*, Dublin, 8–12 Eylül 2009, editörler: S. G. Richter, C. Horton ve K. Ohlhafer, 47–70. Leiden: Brill, 2015. Yaka, Anna. 'Ağ Teorisi ve Dini Yenilik'. *Mediterranean Historical Review* 22, no. 1 (2007): 149–62. Yaka, Anna. *Roma İmparatorluğu'nda Dini Ağlar: Yeni Fikirlerin Yayılması*. New York: Cambridge University Press, 2013. Coyle, J. Kevin. 'Yabancı ve Deli: Roma İmparatorluğu'nda Maniheizmin Etiketlenmesi'. *Din / Bilim Din Çalışmaları* 33, no. 2 (2004): 217–34. Coyle, J. Kevin. 'Roma Afrika'sında Maniheizmin Özellikleri'. *Maniheizm Üzerine Yeni Bir Işık*, Jason D. BeDuhn tarafından düzenlendi, 101–14. Leiden: Brill, 2009. Coyle, J. Kevin. 'Maniheizmde Kadınlar Üzerine Bir Araştırmaya Prolegomena'. *Maniheizm ve Mirası*, 187–205'te. Leiden: Brill, 2009. Coyle, J. Kevin. 'Augustine İki İncelemesi De Moribus'u Yazarken Maniheizm Hakkında Ne Biliyordu?'. *Maniheizm ve Mirası*, 251–64'te. Leiden: Brill, 2009. Cromwell, Jennifer. 'MS Dördüncü Yüzyılda Dakhleh Vahasında Yerli Tekstil Üretimi'. *Mısır Tekstilleri ve Üretimlerinde: 'Kelime' ve 'Nesne'*, Maria Mossakowska-Gaubert tarafından düzenlenmiştir, 139–152. Lincoln, NE: Zea Books, 2020. Crum, Walter E. *A Kıpti Sözlüğü*. Oxford: Clarendon Press, 1939 (ed. 2000). Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 329 ---

309 Bibliyografya De Stoop, Émile G. Essai sur la diffusion du manichéisme dans l'empire romain. Gent: Université de Gand, 1909. Decret, François. L'Afrique manichéenne: IVe – Ve siècles. Tarihsel ve Doktrinsel Çalışmalar. Paris: Études augustiniennes, 1978. Decret, François. 'Encore le manichéisme'. Revue d'Etudes Augustiniennes et Patristiques 26, no. 3–4 (1980): 306–12. Decret, François. 'Le manichéisme présentait-il en Afrique et à Rome des feature-ismes régionaux Differentifs?'. Augustinianum 34, hayır. 1 (1994): 5–40. Decret, François. 'Le manichéisme en Afrique du Nord et ses rapports avec la secte en Orient'. ARAM 16 (2004): 279–83. Deeg, Max ve Iain Gardner. 'Mani Üzerindeki Hint Etkisi Yeniden Değerlendirildi: Jainizm Örneği'. Uluslararası Jaina Araştırmaları Dergisi 5, no. 2 (2009): 1–30. Delia, Diana ve Evan Haley. 'Komarşinin Verasetine İlişkin Anlaşma'. Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni 20, no. 1–2 (1983): 39–47. Derda, Tomasz ve Ewa Wipszycka. 'L'emploi des titres abba, apa et papas dans l'Egypte byzantine'. Hukusal Papiroloji Dergisi 24 (1994): 23–56. Dickey, Eleanor. 'Belgesel Papirüslerde Akrabalık Terimlerinin Gerçek ve Genişletilmiş Kullanımı'. Mnemosyne 57, hayır. 2 (2004): 131–76. Dilley, Paul C. 'Geç Antik Avrasya'da Dini Geçişler: Kayıp, Yolsuzluk ve Kanon Oluşumu'. Dünya Tarihi Dergisi 24, no. 1 (2013): 25–70. Dilley, Paul C. 'Mani'nin Pers Krallarının Sarayındaki Bilgeliği'. Mani Pers Krallarının Sarayında: Chester Beatty Kephalaia Kodeksi Üzerine Çalışmalar, Jason D. BeDuhn, Iain Gardner ve Paul Dilley, 15–51 tarafından düzenlenmiştir. Leiden: Brill, 2015. Dilley, Paul C. 'Ayrıca Schriebe Zerdüş mü? "Zarades Yasası"nın Yorumcusu Olarak Mani. Mani Pers Krallarının Sarayında: Chester Beatty Kephalaia Kodeksi Üzerine Çalışmalar, Jason D. BeDuhn, Iain Gardner ve Paul Dilley, 101–35 tarafından düzenlenmiştir. Leiden: Brill, 2015. Dodge, Bayard. El-Nedim'in Fihrist'i: Onuncu Yüzyıl Müslüman Kültürüne İlişkin Bir Araştırma. Cilt II. New York: Columbia University Press, 1970. Draper, Jonathan A. 'Weber, Theissen ve Didache'de "Gezgin Karizmatik". Erken Hristiyan Araştırmaları Dergisi 6, no. 4 (1998): 541–76. Dross-Krüpe, Kerstin. 'Roma Tekstil Üretimi Nasıl Organize Edilir (Değil)'. Mısır Tekstilleri ve Üretiminde: "Kelime" ve "Nesne", Maria Mossakowa-Gaubert tarafından düzenlenmiştir, 128–38. Lincoln, NE: Zea Books, 2020. Dubois, Jean-Daniel. 'Une lettre manichéenne de Kellis (P. Kellis Copt. 18)'. Erken Hristiyan Sesleri: Metinler, Gelenekler ve Sembollerde, David H. Warren, Ann G. Brock, David W. Pao ve François Bovon, 431–38 tarafından düzenlenmiştir. Boston: Brill, 2003. Dubois, Jean-Daniel. 'Une lettre du manichéen Matthaios (P. Kellis Copt. 25)'. Coptica, Gnostica, Manichaica'da: Mélanges, Louis Painchaud ve Paul-Hubert Poirer tarafından düzenlenen Wolf-Peter Funk'a sunuluyor. Québec: Les Presses de l'Université Laval (éditions Peeters), 2006. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 330 ---

310 Kaynakça Durkin-Meisterernst, Desmond ve Enrico Morano, eds. Mani'nin Mezmurları. Turfan Koleksiyonu'ndaki Orta Farsça, Partça ve Soğdca Metinler. Turnhout: Brepols, 2010. Emirbayer, Mustafa ve Jeff Goodwin. 'Ağ Analizi, Kültür ve Aracılık Sorunu'. Amerikan Sosyoloji Dergisi 99, no. 6 (1994): 1411-54. Evans, T. V. 'Zenon Arşivinde Dilsel Stil ve Çeşitlilik'. Yunanca ve Latince'de Çeşitlilik ve Değişim: Sorunlar ve Yöntemler, Martti Leiwo, Hilla Halla-aho, Marja Vierros, 25-40 tarafından düzenlenmiştir. Helsinki: Suomen Ateenan-Instituutin säätiö, 2012. Finley, Moses I. Antik Ekonomi. Berkeley: University of California Press, 1973. Flügel, Gustav. Mani, seine Lehre und seine Schriften: Ein Beitrag zur Geschichte des Manichäismus. Leipzig: F. A. Brockhaus, 1862. Foltz, Richard. İran Dinleri: Tarih Öncesinden Günümüze. Londra: Oneworld Yayınları, 2013. Fournet, Jean-Luc. 'Notlar eleştirileri sur des pétitions du Bas-Empire'. Hukuksal Papiroloji Dergisi 28 (1998): 7-18. Frankfurter, David. Roma Mısır'ında Din: Asimilasyon ve Direniş. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1998. Frankfurter, David. Brent Nongbri'nin Before Religion kitabının gözden geçirilmesi. Erken Hristiyan Araştırmaları Dergisi 23, no. 4 (2015): 632-34. Frankfurter, David. Mısır'ın Hristiyanlaştırılması: Geç Antik Çağda Senkretizm ve Yerel Dünyalar. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2018. Franzmann, Majella. 'İsmant el-Kharab'dan (Roman Kellis) Süryanice-Kipti İki Dilli: Çeviri Süreci ve Maniheist Misyonerlik Uygulaması'. Il Manicheismo'da. Yeni gelecek della ricera. Quinto uluslararası kongresi Manicheismo'daki çalışmalar. Atti. Napoli, 2-8 Settembre 2001, editörler: Alois van Tongerloo ve Luigi Cirillo, 115-22. Turnhout: Brepols, 2005. Franzmann, Majella. 'Yeni Ahit'in "Sapkın" Bir Kullanımı: Matta 6:19-20'nin Maniheist Bir Uyarlaması, P. Kellis Copt. 32'. Yeni Ahit'te yorumlanmıştır: Bernard C. Latagan Onuruna Yazılar, editörlük yapan: Cilliers Breytenbach, Bernard C. Latagan, Johan C. Thom ve J. Punt, 153-62. Leiden: Brill, 2006. Franzmann, Majella. 'Dokumacı Tehat: Dördüncü Yüzyıl Roman Kellis'inde Kadınların Maniheizm Deneyimi'. Avustralya Din Çalışmaları İncelemesi 20, no. 1 (2007): 17-26. Franzmann, Majella. 'Maniheist Manevi Yaşamın Hazinesi'. Gerçeğin Arayışında: Augustine, Maniheizm ve Diğer Gnostisizm. Johannes van Oort at Sixty için Çalışmalar, editörler: Jacob A. van den Berg, Annemaré Kotzé, Tobias Nicklas ve Madeleine Scopello, 235-44. Leiden: Brill, 2011. Franzmann, Majella. 'Augustine'in Kellis'teki Maniheist Topluluğunun Maniheist Sadaka ve Sadaka Vermesine İlişkin Görüşü'. 69, hayır. 1 (2013). Frend, W. H. C. Hristiyanlığın Yükselişi. Philadelphia: Fortress Press, 1984. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 331 ---

311 Kaynakça Funk, Wolf-Peter, ed. 'Zur Faksimileausgabe der koptischen Manichaica in der Chester-Beatty-Sammlung'. *Orientalia* 59, hayır. 4 (1990): 524-41. Funk, Wolf-Peter, ed. *Kephalaia I. Lieferung 13/14. Zweite Hälfte*. Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 1999. Funk, Wolf-Peter, ed. *Kephalaia I. Lieferung 15/16. Zweite Hälfte*. Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 2000. Funk, Wolf-Peter, 'Kipti Synaxeis Kodeksine Göre Mani'nin Diğer Dinler Hesabı'. *Maniheizm Üzerine Yeni Bir Işık*, Jason D. BeDuhn tarafından düzenlendi, 115-27. Leiden: Brill, 2009. Funk, Wolf-Peter, ed. *Kephalaia I. Lieferung 17/18. Zweite Hälfte*. Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 2018. Gábor, Kósa. 'Kipti Manichaica'daki Havarilerin Kıyamet Eylemlerinin Kahramanı Katalogları - Kanıtların Yeniden Değerlendirilmesi'. *İllahun'dan Djeme'ye. Ulrich Luft Onuruna Sunulan Makaleler*, editörler: Eszter Bechtold, András Gulyás ve Andrea Hasznos, 107-120. Oxford: Archaeopress, 2011. Gardner, Iain. Öğretmenin Kephalaia'sı: Yorumlu Çeviride Düzenlenmiş Kipti Maniheist Metinler. Leiden: Brill, 1995. Gardner, Iain. ed. *Kellis Edebi Metinler* cilt. 1 (P. Kellis II). Oxford: Oxbow, 1996. Gardner, Iain. "'Manastıra Gitti...'". *Studia Manichaica IV'te. IV. Uluslararası Maniheist Araştırmalar Konferansı Bildirileri*, Berlin, 14.-18. Juli 1997, editör: Roland E. Emmerick, Werner Sundermann ve Peter Zieme, 247-57. Berlin: Akademie Verlag, 2000. Gardner, Iain. 'Mani'nin Üç Kipti Kodeksi'nden Mektuplarının Yeniden İnşası (İsmant el-Kharab ve Medinet Madi)'. Paul Mirecki ve Jason D. BeDuhn tarafından düzenlenen *The Light and the Darkness*'ta, 93-104. Leiden: Brill, 2001. Gardner, Iain. 'Mani ve Hint Dinleri Üzerine Bazı Yorumlar: Kipti Kephalaia'ya Göre'. *II Manicheismo'da. Yeni gelecek della ricerca. Quinto Congresso Internazionale di Studi sul Manicheismo. Atti. Napoli, 2-8 Settembre 2001*, editörler: Alois van Tongerloo ve Luigi Cirillo, 123-36. Turnhout: Brepols, 2005. Gardner, Iain. 'Öğretmenden Bir Mektup: Mektup Yazımı ve IV. Yüzyıl Mısır'ındaki Maniheist Toplum Üzerine Bazı Yorumlar'. *Coptica, Gnostica, Manichaica'da: Mélanges*, Louis Painchaud ve Paul-Hubert Poirier tarafından düzenlenen Wolf-Peter Funk'a teklif ediyor, 319-31. Louvain: Editions Peeters, 2006. Gardner, Iain., ed. *Kellis Edebi Metinler*, cilt. 2 (P. Kellis VI). Oxford: Oxbow, 2007. Gardner, Iain. 'Mani'nin Marcellus'a Mektubu: Acta Archelai'de Yeniden Ziyaret Edilen Gerçek ve Kurgu'. *İnancın Sınırlarında. Archelaus'un Elçilerinde Hristiyanların Maniheizmle Karşılaşması*, Jason D. BeDuhn ve Paul Mirecki tarafından düzenlenmiştir, 33-48. Leiden: Brill, 2007. Gardner, Iain. 'P. Kellis I 67 Yeniden Ziyaret Edildi'. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 159 (2007): 223-28. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 332 ---

312 Kaynakça Gardner, Iain. 'İsmant el-Kharab'dan Kıpti Belgesel Papirüslerinde Akrabalık Terimleri Üzerine Bazı Yorumlar'. The Oasis Papers 2: İkinci Uluslararası Dakhleh Oasis Projesi Konferansı Bildirileri, Marcia F. Wiseman tarafından düzenlenmiştir, 129-36. Oxford: Oxbow, 2008. Gardner, Iain. 'Mani'nin Dini Gelişiminin ve Maniheizt Kimliğinin Arkeolojisinin Anlaşılmasına Doğru'. Din ve Cezalandırıcı Mantık: Profesör Garry W. Trompf'un Onuruna Yazılar, Carole Cusack ve Christopher Hartney tarafından düzenlendi, 147-58. Boston: Brill, 2010. Gardner, Iain. "'Saf Bir Kalp ve Doğru Bir Dille": Maniheizt Günlük Dualar Metninin Kurtarılması'. Geç Antik Çağ Dergisi 4, no. 1 (2011): 79-99. Gardner, Iain. 'Antik Kellis'te Maniheizt Ritüel Uygulaması: Sözde Yayılma Duasının Anlamı ve İşlevine İlişkin Yeni Bir Anlayış'. Gerçeğin Arayışında: Augustine, Maniheizm ve Diğer Gnostisizm. Johannes van Oort at Sixty için Çalışmalar, Jacob A. van den Berg, Annemaré Kotzé, Tobias Nicklas ve Madeleine Scopello tarafından düzenlendi, 245-62. Leiden: Brill, 2011. Gardner, Iain. 'Bir Kez Daha Mani'nin Mektupları ve Mektup Yazımı Üzerine'. Zeitschrift für Antikes Christentum 17, no. 2 (2013): 291-314. Gardner, Iain. 'Chester Beatty Kephalaia Kodeksine Giriş'. Mani Pers Krallarının Sarayında: Chester Beatty Kephalaia Kodeksi Üzerine Çalışmalar, Iain Gardner, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley, 1-12 tarafından düzenlenmiştir. Leiden: Brill, 2015. Gardner, Iain. 'Mani'nin Son Günleri'. Mani Pers Krallarının Sarayında: Chester Beatty Kephalaia Kodeksi Üzerine Çalışmalar, Iain Gardner, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley, 159-208 tarafından düzenlenmiştir. Leiden: Brill, 2015. Gardner, Iain. 'Son On Bölüm'. Mani Pers Krallarının Sarayında: Chester Beatty Kephalaia Kodeksi Üzerine Çalışmalar, Iain Gardner, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley, 75-97 tarafından düzenlenmiştir. Leiden: Brill, 2015. Gardner, Iain. 'W. Sundermann'ın Düzenlediği Orta Farsça Mani Mektupları Kodeksinin Kalıntıları Üzerine Bazı Yorumlar'. Zur lichten Heimat'ta: Studien zu Manichäismus, Iranistik und Zentralasienkunde im Gedenken an Werner Sundermann., Düzenleyen: Team Turfanforschung, 173-80. Wiesbaden: Harrassowitz, 2017. Gardner, Iain. 'Kıpti Maniheizt Vaazlar Kodeksinde Yeni Okumalar'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 205 (2018): 118-26. Gardner, Iain. 'P. Kellis 82 ve Maniheizt Günlük Duaların Fark Edilmemiş Kaydı', Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 211 (2019): 89-91. Gardner, Iain. Maniheizmin kurucusu. Mani'nin Hayatını Yeniden Düşünmek. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. Gardner, Iain ve Samuel N. C. Lieu. 'Narmouthis'ten (Medinet Madi) Kellis'e (Ismant el-Kharab): Roma Mısır'ından Maniheizt Belgeler'. Roma Araştırmaları Dergisi 86 (1996): 146-69. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 333 ---

313 Kaynakça Gardner, Iain ve Samuel N. C. Lieu. Roma İmparatorluğu'ndan Maniheizt Metinler. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. Gardner, Iain, Anthony Alcock ve Wolf-Peter Funk, eds. Kellis ciltten Kipti Belgesel Metinleri. 1 (P. Kellis V Kipti. 10-52, O. Kellis Kipti. 1-2). Oxford: Oxbow, 1999. Gardner, Iain, Anthony Alcock ve Wolf-Peter Funk, eds. Kellis cilt 2'den Kipti Belgesel Metinleri (P. Kellis VII 57-131). Oxford: Oxbow, 2014. Gardner, Iain, Alanna Nobbs ve Malcolm Choat. 'P. Harr. 107: Bu Başka Bir Yunan Maniheizt Mektubu mu?'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 131 (2000): 117-24. Gardner, Iain, Jason D. BeDuhn ve Paul Dilley, editörler. Rabbim Mani'nin Bilgeliğinin Bölümleri. Bölüm III: Sayfa 343-442 (Bölüm 321-347). Leiden: Brill, 2018. Gardner, Iain ve Klaas A. Worp, eds. 'İsmant el-Kharab'daki Ev 4'ten Bulunan Yunanca En Dikkat Çekici Dördüncü Yüzyıl Mektubu'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 205 (2018): 127-42. Garnsey, Peter ve Greg Woolf. 'Roma Dünyasında Kırsal Yoksulların Himayesi'. Antik Toplumda Patronaj, Andrew Wallace-Hadrill tarafından düzenlendi, 153-70. Londra: Routledge, 1989. Gibbs, Matt. 'Roma Mısır'ındaki Ticaret Dernekleri: Varoluş nedenleri'. Antik Toplum 41 (2011): 291-315. Gibbs, Matt. 'Üretim, Ticaret ve Ekonomi'. Christina Riggs tarafından düzenlenen The Oxford Handbook of Roman Egypt, 38-56. Oxford: Oxford University Press, 2012. Gleis, Reinhold ve Stefan Reichmuth. 'Kıyamet, Hukuk ve İman Arasında Din: Kur'an dini ve Kur'an'ın Latince Çevirilerinde Çevirisi'. Din 42, hayır. 2 (2012): 247-71. Gonis, Nikolaos. 'Çeşitli Belgelere İlişkin Notlar'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 143 (2003): 158-62. Gonis, Nikolaos ve Cecilia Römer. 'Ein Lobgesang an den Vater der Grösse, P. Kellis II 94'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 120 (1998): 299-300. Goodblatt, David M. 'İsrail Topraklarındaki Yahudi Cemaatinin Siyasi ve Sosyal Tarihi, c. 235-638'. Cambridge Yahudiliğinin Tarihi'nde. Cilt 4: Geç Roma-Haham dönemi, Steven T. Katz tarafından düzenlenmiştir, 404-30. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. Granovetter, Mark. 'Zayıf Bağların Gücü'. Amerikan Sosyoloji Dergisi 78, no. 6 (1973): 1360-80. Granovetter, Mark. 'Zayıf Bağların Gücü: Yeniden İncelenen Bir Ağ Teorisi'. Sosyolojik Teori 1 (1983): 201-33. Gruen, Eric S. 'Kurumsal Modeller Olarak Sinagoglar ve Gönüllü Dernekler: Richard Ascough ve Ralph Korner'a Yanıt'. Yahudi Ortamında İsa Hareketi Dergisi 3 (2016): 125-31. Gulácsy, Zsuzsanna. Mani'nin Resimleri. Sasani Mezopotamya'sından Uygur Orta Asya'sına ve Tang-Ming Çin'ine kadar Maniheiztlerin Didaktik İmgeleri. Leiden: Brill, 2015. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 334 ---

314 Bibliyografya Salonu, David D., ed. Amerika'da Din Yaşandı. Bir Uygulama Tarihine Doğru. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997. Harland, Philip A. Dernekler, Sinagoglar ve Cemaatler: Eski Akdeniz Toplumunda Yer Almak. Minneapolis: Fortress Press, 2003. Harland, Philip A. İlk Hristiyanların Dünyasında Kimlik Dinamikleri: Dernekler, Yahudiler ve Kültürel Azınlıklar. New York: T&T Clark, 2009. Harland, Philip A., ed. Antik Çağda Seyahat ve Din. Waterloo: Wilfred Laurier University Press, 2011. Harnack, Adolf von. İlk Üç Yüzyılda Hristiyanlığın Yayılması. Cilt 2. James Moffatt'ın çevirisi. 2. baskı. Londra: G. P. Putnam's Sons, 1908. Harrop, J. H. 'A Christian Letter of Commendation'. Mısır Arkeolojisi Dergisi 48 (1962): 132-40. Heath, Jane. "'Metinsel Topluluklar": Brian Stocks Konsepti ve Antik Çağ Üzerine Son Burslar'. İçinde Eğitim ve Din Arasındaki Arayüzde Scriptural Interpretation, Florian Wilk tarafından düzenlendi, 5-35. Leiden: Brill, 2018. Henning, Walter B. 'Devlerin Kitabı'. Doğu ve Afrika Araştırmaları Yüksekokulu Bülteni 11, no. 1 (1943): 52-74. Henrichs, Albert. 'Köln Mani Kodeksi Yeniden Değerlendirildi'. Klasik Filolojide Harvard Çalışmaları 83 (1979): 340-54. Henrichs, Albert. "'Bir Ağacı Öldürmeyeceksin": Yunan, Maniheiz ve Hint Masalları'. Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni 16, no. 1-2 (1979): 85-108. Henrichs, Albert ve Ludwig Koenen. 'Ein griechischer Mani-Codex (P. Colon. inv. no. 4780)'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 5 (1970): 97-216. Hope, Colin A. 'Kellis Tarım Hesap Kitabının Buluntu Bağlamı'. Roger S. Bagnall tarafından düzenlenen Kellis Tarımsal Hesap Kitabı'nda, 4-15. Oxford: Oxbow, 1997. Hope, Colin A. 'Ismant el-Kharab'daki Mesleğin Tarihlendirilmesine İlişkin Gözlemler'. İçinde The Oasis Papers: Proceedings of the First International Symposium of the Dakhleh Oasis Project, editörlük yapan: C. A. Marlow ve Anthony J. Mills, 43-59. Oxford: Oxbow, 2001. Hope, Colin A. 'Ismant el-Kharab Yerleşimindeki Kazılar: Beş Tarla Mevsimi 1995-1999'. Dakhleh Oasis Projesinde: 1994-1995 ile 1998-1999 Tarla Sezonları Üzerine Ön Raporlar, Colin A. Hope ve Gillian E. Bowen tarafından düzenlendi, 167-208. Oxford: Oxbow, 2002. Hope, Colin A. 'Mısır'ın Dakhleh Vahasındaki Roma Dönemi Kellis Evleri'. İçinde Antik Akdeniz'de Konut ve Habitat: Kültürel ve Çevresel Yanıtlar, editörler: A. A. Di Castro, Colin A. Hope ve B. E. Parr, 199-229. Leuven: Peeters, 2015. Hope, Colin A. ve Gillian E. Bowen. 'Arkeolojik Bağlam'. Kellis'ten Kıpti Belgesel Metinleri'nde. Cilt 1, Iain Gardner, Anthony Alcock ve Wolf-P tarafından düzenlenmiştir. Funk, 96-122. Oxford: Oxbow, 1999. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 335 ---

315 Kaynakça Hope, Colin A. ve Klaas A. Worp. 'Dakhleh Vahasından Bir Kil Tablet Üzerine Bir Yunan Hesabı'. Papyri'de onuruna Johannis Bingen octogenarii (P. Bingen), Düzenleyen: Henri Melaerts, Rudolf de Smet ve Cecilia Saerens, 471-86. Leuven: Peeters, 2000. Hope, Colin A. ve Klaas A. Worp. 'Ana Tapınaktan İthaf Yazıtı'. Dakhleh Oasis Projesinde: 1994-1995 ile 1998-1999 Tarla Sezonları Üzerine Ön Raporlar, Colin A. Hope ve Gillian E. Bowen tarafından düzenlendi, 323-31. Oxford: Oxbow, 2002. Hope, Colin A. ve Klaas A. Worp. 'Kellis'ten Minyatür Kodeksler'. Mnemosyne 59, hayır. 2 (2006): 226-58. Hopkins, Keith. 'Roma İmparatorluğu'nda Vergiler ve Ticaret (MÖ 200 - MS 400)'. Roma Araştırmaları Dergisi 70 (1980): 101-25. Hopkins, Keith. 'Hristiyan Sayısı ve Etkileri'. Erken Hristiyan Araştırmaları Dergisi 6, no. 2 (1998): 185-226. Horden, Peregrine ve Nicholas Purcell. Bozulan Deniz: Akdeniz Tarihi Üzerine Bir Araştırma. Oxford: Blackwell, 2000. Horrel, David G. 'Korint'te Eysel Mekan ve Hristiyan Toplantıları: Yeni Bağlamları ve Tiyatronun Doğusundaki Binaları Hayal Etmek'. Yeni Ahit Çalışmaları 50 (2004): 349-69. Humfress, Caroline. Roma Hukuku ve Sapkınlığın Kovuşturulması. Oxford: Oxford University Press, 2007. Iricinschi, Eduard. 'Tam pretiosi codices uestri: Augustine'in Maniheizm Karşıtı Yazılarında İbranice Kutsal Yazılar ve Farsça Kitaplar'. Geç Antik Çağda Vahiy, Edebiyat ve Topluluk, Philippa Townsend ve Moulie Vidas tarafından düzenlendi, 153-76. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011. Iricinschi, Eduard ve Holger M. Zellentin. 'Kendini Yaratmak ve Başkalarını İşaretlemek: Kimlik ve Geç Antik Heresiolojiler'. Geç Antik Çağda Sapkınlık ve Kimlik, Eduard Iricinschi ve Holger M. Zellentin, 1-27 tarafından düzenlenmiştir. Tübeck: Mohr Siebeck, 2008. Iwersen, Julia. 'Bir Maniheist Yükseliş Ritüeli mi? T. Kell'in Tartışması. Kipti. 2 A 5'. Zur lichten Heimat'ta: Studien zu Manichäismus, Iranistik und Zentralasienkunde im Gedenken an Werner Sundermann, Düzenleyen: Team Turfanforschung, 232-40. Wiesbaden: Harrassowitz, 2017. Jackson, Robert B. İmparatorluğun Sınırında: Roma'nın Mısır Sınırını Keşfetmek. New Haven: Yale University Press, 2002. Jones, A.H.M., J.R. Martindale ve J. Morris. Geç Roma İmparatorluğu'nun Prosopografisi. Cambridge: Cambridge University Press, 1971. Jones, Stanley F. 'Maniheist Kurumlarla İlişkisi Açısından Elchasai Kitabı'. ARAM 16 (2004): 179-215. Jong, Albert de. 'A quodam persa exsterirunt': Maniheist Kökenleri Yeniden Yönlendirmek'. Empsychoi Logoi'de. Antik Çağda Dini Yenilikler: Pieter Håkon Fiane Teigen Onuruna Çalışmalar - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 336 ---

316 Kaynakça Willem van der Horst, editörler: Alberdina Houtman, Albert de Jong ve Magda Misset-van de Weg, 81–106. Leiden: Brill, 2008. Jong, T. de ve Klaas A. Worp, eds. 'MS 373'ten kalma bir Yunan Burç'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 106 (1995): 235–40. Jong, T. de ve Klaas A. Worp, eds. 'Kellis'ten (Dakhleh Vahası) daha fazla Yunan Burçları'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 137 (2001): 203–14. Kaper, Olaf E. 'Roman Dakhleh'de Isis'. Nil Nehri'ndeki İsis'te: Helenistik ve Roma Mısır'ındaki Mısır tanrıları. IV. Uluslararası IŞİD Araştırmaları Konferansı Bildirileri, Liège, 27–29 Kasım 2008, editörler: Laurent Bricault ve Miguel John Versluys, 150–80. Leiden: Brill, 2010. Kaper, Olaf E. 'The Western Oasis'. İçinde Christina Riggs, 717–35 tarafından düzenlenen The Oxford Handbook of Roman Egypt. Oxford: Oxford University Press, 2012. Kaper, Olaf E. Roman Dakhleh'deki Tapınaklar ve Tanrılar: Mısır Vahasının Yerli Kültürleri Üzerine Çalışmalar. Groningen: özel yayın, 1997. Keenan, James G. 'The Afrodite Papyri ve Bizans Mısır'ında Köy Hayatı'. Bülten de la Société d'archéologie copte 26 (1984): 51–63. Kessler, Konrad. Mani. Forschungen über die manichäische Din. Berlin: Georg Reimer, 1976. 1889. Khosroyev, Alexander. 'Zu einem manichäischen (?) Gebet'. II Manicheismo'da. Yeni gelecek della ricerca. Quinto uluslararası kongresi Manicheismo'daki çalışmalar. Atti. Napoli, 2–8 Settembre 2001, editörler: Alois van Tongerloo ve Luigi Cirillo, 203–22. Turnhout: Brepols, 2005. Khosroyev, Alexander. 'Manichäismus: Bir Sanat Hristiyanlığı devam mı ediyor?'. Arafa Mustafa, Jürgen Tubach ve G. Sophia Vashalomidze tarafından düzenlenen Inkulturation des Christentums im Sasanidenreich'te, 43–53. Wiesbaden: Reichert Verlag, 2007. King, Karen L. Gnostisizm Nedir? Cambridge, Mass.: Belknap Press, Harvard University Press, 2003. Klauck, Hans-Josef ve Daniel P. Bailey. Eski Mektuplar ve Yeni Ahit: Bağlam ve Yorum Kılavuzu. Waco: Baylor University Press, 2006. Kloppenborg, John S. 'Pauline Christ Gruplarında Üyelik Uygulamaları'. Erken Hristiyanlık 4, hayır. 2 (2013): 183–215. Koenen, Ludwig. 'Zur Herkunft des Kölner Mani-Codex'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik (1973): 240–41. Koenen, Ludwig. 'Mısır'da Manichäische Mission und Klöster'. Das Römisch- Byzantinische Ägypten: Akten des Internationalen Symposions 26.–30'da. Eylül 1978, Trier., Düzenleyen: Günter Grimm, 93–108. Mainz: Philipp von Zabern, 1983. Koenen, Ludwig ve Cornelia Römer, eds. Der Kölner Mani-Kodex: Über das Werden seines Leibes. Kritische Sürümü. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1988. Kucera, Paul. 'Al-Qasr: Dakhleh Vahası'nın Roma kalesi'. The Oasis Papers 6: Dakhleh Oasis Projesi Altıncı Uluslararası Konferansı Bildirileri, Håkon Fiane Teigen tarafından düzenlendi - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 337 ---

317 Kaynakça: Paula Davoli, Roger S. Bagnall ve Colin A. Hope, 305-16. Oxford: Oxbow, 2012. Lane Fox, Robin. MS İkinci Yüzyıldan Konstantin'in Dönüşümüne Kadar Akdeniz Dünyasındaki Paganlar ve Hristiyanlar. Londra: Viking, 1986. Lane Fox, Robin. 'Erken Hristiyanlıkta Okuryazarlık ve Güç'. Antik Dünyada Okuryazarlık ve Güç, Alan K. Bowman ve Greg Woolf tarafından düzenlendi, 126-48. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. Lane Fox, Robin. Augustine: Dönüşümler ve İtiraf. Londra: Penguin Books, 2015. Repr. 2016 Sonuncusu, Richard. "'Yazan Topluluklar': Mesih Grupları, Dernekler ve İncil Toplulukları'. Yeni Ahit Çalışmaları 58, no. 2 (2012): 173-98. Leurini, Claudia. 'Dünya ve Cennet Arasındaki Maniheizt Kilisesi'. Maniheizm Üzerine Yeni Bir Işık, Jason D. BeDuhn tarafından düzenlendi, 169-80. Leiden: Brill, 2009. Leurini, Claudia. Maniheizt Kilisesi: Esas Olarak Orta Asya Metinlerine Dayalı Bir Deneme. Roma: Scienze e lettere, 2013. Lewis, Naphtali. Roma Mısır'ının Zorunlu Kamu Hizmetleri. 2. baskı. Firenze: Edizioni Gonnelli, 1997 (1982). Lewis, Naftali. 'Dördüncü Yüzyılda Kleros, Komarch ve Komogrammateus'. Chronique d'Egypte 72, no. 2 (1997): 345-47. Lewis, Naftali. 'Notationes legentis'. Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni 34, no. 1-4 (1997): 21-33. Lichterman, Paul, Rubina Raja, Anna-Katharina Rieger ve Jörg Rüpke. 'Eski Yaşayan Dinde Bir Araya Gruplanmak'. In Roma İmparatorluğunun Dini 3 (2017): 3-10. Lieu, Judith. Yahudi ve Greko-Romen Dünyasında Hristiyan Kimliği. Oxford: Oxford University Press, 2004. Lieu, Judith, John North ve Tessa Rajak, eds. Paganlar ve Hristiyanlar arasındaki Yahudiler. Londra: Routledge, 1992. Lieu, Samuel N. C. Geç Roma İmparatorluğu ve Ortaçağ Çin'inde Maniheizm. Manchester: Manchester University Press, 1985. Repr. 1999. Lieu, Samuel N. C. 'Daha Sonra Roma Anti-Maniheizt Polemiklerinde Bazı Temalar: I'. John Rylands Üniversitesi Kütüphanesi Bülteni 68, no. 2 (1986): 434-72. Lieu, Samuel N. C. 'Daha Sonra Roma Anti-Maniheizt Polemiklerinde Bazı Temalar: II'. John Rylands Kütüphanesi Bülteni 69, no. 1 (1986): 235-75. Lieu, Samuel N. C. Mezopotamya ve Roma Doğu'da Maniheizm. Leiden: Brill, 1994. Lieu, Samuel N. C. 'Sung Hanedanlığında Eski Bir Maniheizt'in Konfüçyüsçü Bir Yetkiliyle Yazışmaları (1264)'. Orta Asya ve Ortaçağ Çin'inde Maniheizm'de, 98-125. Leiden: Brill, 1998. Lieu, Samuel N. C. 'Maniheizt Manastırcılığında Kurallar ve Uygulamalar'. Orta Asya ve Ortaçağ Çin'inde Maniheizm'de, 76-97. Leiden: Brill, 1998. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 338 ---

318 Bibliyografya Lieu, Samuel N. C. "'Benim Kilisem Üstündür...": Mani'nin Kipti ve Orta Farsça Misyoner Bildirisi'. *Coptica, Gnostica, Manichaica*'da: *Mélanges*, Louis Painchaud ve Paul-Hubert Poirer, 519–27 tarafından düzenlenen Wolf-Peter Funk'a teklif ediyor. Quebec: Laval University Press, 2006. Lieu, Samuel N.C., Greg Fox ve John Sheldon, eds. *CFM Serisi Subsidia: Maniheizm Kozmogoni ve Etik Üzerine Yunan ve Latin Kaynakları*. Turnhout: Brepols, 2010. Ligt, L. de ve Laurens E. Tacoma, eds. *Erken Roma İmparatorluğu'nda Göç ve Hareketlilik*. Leiden: Brill, 2016. Lim, Richard. 'Batı Manicileri Arasında Birlik ve Çeşitlilik: Mani'nin sancta ecclesia'sının Yeniden Değerlendirilmesi'. *Revue d'Études Augustiniennes et Patristiques* 35, no. 2 (1989): 231–50. Lim, Richard. 'Nomen manichaeorum ve Geç Antik Çağda Kullanımları'. *Geç Antik Çağda Sapkınlık ve Kimlik*, Eduard Iricinschi ve Holger M. Zellentin, 143–66 tarafından düzenlenmiştir. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008. Lindt, Paul van. *Maniheizm Mitolojik Figürlerin İsimleri: Kipti Kaynaklarındaki Terminoloji Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1992. Lukasik, Candace. *Mısır'ı Hristiyanlaştırmanın Gözden Geçirilmesi: Geç Antik Çağda Senkretizm ve Yerel Dünyalar*, David Frankfurter. *Siyasi Teoloji* 19, no. 6 (2018): 544–45. Luttikhuisen, Gerard P. 'Mani Gençliğinin Baptistleri ve Elchasaites'. G. P. Luttikhuisen tarafından düzenlenen, *Yaratılış Hikayeleri ve Erken İsa Geleneklerinin Gnostik Revizyonları*, 170–84. Leiden: Brill, 2006. Malkin, Irad. *Küçük Bir Yunan Dünyası: Antik Akdeniz'deki Ağlar*. New York: Oxford University Press, 2011. Martinez, David G. 'Papyri ve Erken Hristiyanlık'. İçinde Roger S. Bagnall, 590–622 tarafından düzenlenen *Oxford Papiroloji El Kitabı*. Oxford: Oxford University Press, 2009. Matthews, John. *Theophanes'in Yolculuğu: Roma Doğu'da Seyahat, İş ve Günlük Yaşam*. New Haven: Yale University Press, 2006. McBride, Daniel. 'Mısır Maniheizmi'. *Mısır Eski Eserleri Araştırma Derneği Dergisi* 18 (1988): 80–93. McGuire, Meredith. *Yaşanan Din: Günlük Yaşamda İnanç ve Uygulama*. Oxford: Oxford University Press, 2008. Meeks, Wayne A. *İlk Kentli Hristiyanlar: Havarî Pavlus'un Sosyal Dünyası*. New Haven: Yale University Press, 1983. Mikkelsen, Gunnar. 'Augustine ve Kaynakları: Doğu ve Batı'daki Maniheizmlerin Ağzlarında 'Şeytanın Tuzakları ve Kuş Kireci'. *Gerçeğin Arayışında: Augustine, Maniheizm ve Diğer Gnostisizm*. Johannes van Oort at Sixty için Çalışmalar, Jacob A. van den Berg, Annemaré Kotzé, Tobias Nicklas ve Madeleine Scopello tarafından düzenlendi, 419–25. Leiden: Brill, 2011. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 339 ---

319 Bibliyografya Mills, Anthony J. 'Dakhleh Vahasındaki Firavun Mısırlılar'. Dakhleh Vahası Araştırmasından Raporlar 1977-1987, Charles S. Churcher ve A. J. Mills tarafından düzenlenmiştir, 171-78. Oxford: Oxbow, 1999. Minnen, Peter van. 'Evden Eve Araştırmalar: Roman Karanis'e Disiplinlerarası Bir Yaklaşım'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 100 (1994): 227-51. Minnen, Peter van. Ortadoğu'dan Belgesel Mektupların İncelenmesi: Yunanca, Kıpti, Güney Arabistan, Pehlevi ve Arapçadaki Kanıtlar (MS 1. - 15. Yüzyıl), Eva Mira Grob ve Andreas Kaplony, eds. Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni 46 (2009): 235-39. Minnen, Peter van ve Klaas A. Worp. 'Hermopolis'ten Yunan ve Latin Edebiyat Metinleri'. Yunan, Roma ve Bizans Araştırmaları 34, no. 2 (1993): 151-86. Mirecki, Paul, Iain Gardner ve Anthony Alcock. 'Sihirli Büyü, Maniheist Mektup'. Emerging from Darkness'ta, Paul Mirecki ve Jason D. BeDuhn tarafından düzenlendi, 1-32. Leiden: Brill, 1997. Molto, J. E. 'Kellis'in Biyo-Arkeolojik Araştırması 2. Genel Bir Bakış'. Dakhleh Oasis Projesinde: 1994-1995 ila 1998-1999 Tarla Sezonlarına İlişkin Ön Raporlar, Colin A. Hope ve Gillian E. Bowen tarafından düzenlendi, 239-55. Oxford: Oxbow, 2002. Moriyasu, Takao. Die Geschichte des uigurischen Manichäismus an der Seidenstrasse. Christian Steinec tarafından çevrildi. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2004. Moriyasu, Takao. 'Batı Uygur Krallığı'nda Maniheizmin Gelişmesi. Qoço'daki Maniheist Manastırının İdaresine İlişkin Uygur Tüzüğü'nün Yeni Baskısı. Dünya Tarihinde İpek Yolu Gözüyle Yeniden Düşünüyor. Mayıs 2003'te College de France'da Dört Ders, 63-83. Osaka: Osaka Üniversitesi, 2003. Nagel, Peter. 'Die Psalmoi Sarakoton des manichäischen Psalmbuches'. Orientalistische Literaturzeitung 62, no. 1-6 (1967): 62-103. Nevett, Lisa. 'Aile ve Ev, Antik Tarih ve Arkeoloji: Roma Mısır'ından Bir Örnek Olay'. Yunan ve Roma Dünyalarındaki Ailelere Bir Arkadaş, Beryl Rawson tarafından düzenlendi, 15-30. Blackwell, 2011. Nongbri, Brent. Dinden Önce: Modern Bir Kavramın Tarihi. New Haven: Yale University Press, 2013. North, Douglass C., John J. Wallis ve Weingast R. Barry. Şiddet ve Sosyal Düzen: Kayıtlı İnsanlık Tarihini Yorumlamak İçin Kavramsal Bir Çerçeve. New York: Cambridge University Press, 2009. Kuzey, John. 'Dini Çoğulculuğun Gelişimi'. Judith Lieu, John North ve Tessa Rajak tarafından düzenlenen Paganlar ve Hristiyanlar arasındaki Yahudiler, 174-93. Londra: Routledge, 1992. Oates, John F., ed. 'Eşek Satışı (P.Duke inv. G9)'. Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni 25 (1988): 129-35. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 340 ---

320 Kaynakça Oates, John F. ve Peter van Minnen, eds. 'Kellis'ten Üç Duke Üniversitesi Papirüsü'. Klaas A. Worp ve Adriaan J. B. Sirks tarafından düzenlenen P. J. Sijpesteijn'in Anısına Papyri (P.Sijp.), 54-64. Oakville: Amerikan Papirologlar Derneği, 2007. Oort, Johannes van. 'Würdigung Isaac de Beausobres (1659-1738)'. Studia Manichaica IV'te. IV. Uluslararası Maniheizm Araştırmalar Konferansı Bildirileri, Berlin, 14.-18. Temmuz 1997, editörlük yapan: Ronald E. Emmerick, Werner Sundermann ve Peter Zieme, 658-66. Berlin: Akademie Verlag 2000. Oort, Johannes van. 'Genç Augustine'in Maniheizm Bilgisi: 'İtiraf'lar ve Diğer Bazı İlgili Metinlerin Analizi'. Vigiliae Christianae 62, no. 5 (2008): 441-66. Oort, Johannes van. 'Tanrı, Bellek ve Güzellik: Augustine'in İtiraflarının Maniheizm Bir Analizi, Kitap 10, 1-38'. Augustine ve Maniheizm Hristiyanlık'ta, Johannes van Oort tarafından düzenlenmiştir, 155-75. Leiden: Brill, 2013. Oort, Johannes van. 'Augustine'in Yaşamında ve Eserlerinde Maniheizm Kadınlar'. Vigiliae Christianae 69 no'da. 3 (2015): 312-26. Oort, Johannes van. Mani ve Augustine: Mani, Maniheizm ve Augustine Üzerine Toplu Denemeler. Leiden: Brill, 2020. Pedersen, Nils A. Büyük Savaş Vaazında Çalışmalar: Dördüncü Yüzyıldan kalma Maniheizm-Kipti Metninin İncelenmesi. Aarhus: Aarhus University Press, 1996. Pedersen, Nils A., ed. 'Bir Maniheizm Tarihsel Metin'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 119 (1997): 193-201. Pedersen, Nils A. Tanrı'nın Savunmasında Açıklayıcı Kanıt: Bostra'nın Contra Manichaeos'lu Titus'u Üzerine Bir Araştırma. Leiden: Brill, 2004. Pedersen, Nils A., ed. Maniheizm Vaazlar: Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Bir Sayıda Parçayla. Turnhout: Brepols, 2006. Pedersen, Nils A. 'Batı Geleneğinde Maniheizm Kendini Tanımlamalar'. Augustine ve Maniheizm Hristiyanlık'ta, Johannes van Oort tarafından düzenlenmiştir, 177-98. Leiden: Brill, 2013. Pedersen, Nils A. ve John M. Larsen, eds. Süryanice Maniheizm Metinler: İlk Baskılar, Yeni Baskılar ve Çalışmalar. Turnhout: Brepols, 2013. Pelliot, Paul ve Émmanuel-Édouard Chavannes. 'Çin'de Un feature manichéen retrouvé'. Journal Asiatique (1913): 261-394. Pettipiece, Timothy. 'Rhetorica Manichaica: Kephalaia'nın Retorik Analizi Bölüm 38: "Hafif Zihin, Havariler ve Azizler Üzerine" (Ke 89.19-102.12)'. Coptica, Gnostica, Manichaica'da: Mélanges, Louis Painchaud ve Paul-Hubert Poirier tarafından düzenlenen Wolf-Peter Funk'a teklif ediyor, 731-45. Québec: Les Presses de l'Université Laval/Peeters, 2006. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 341 ---

321 Kaynakça Pettipiece, Timothy. Maniheist Kephalaia'da Beşli Redaksiyon. Leiden: Brill, 2009. Pettipiece, Timothy. 'Tüm Kiliseleri Açacak Bir Kilise: Alımlama Teorisi İçin Bir Test Vakası Olarak Maniheizm'. *La théorie de la réception* 61, no. 2 (2015): 247-60. Pinto, Pasquale M. 'P. Kellis III Gr. 95 ve Evagoras I'. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 168 (2009): 213-18. Piras, Andrea. 'Yazıyı İşiten: M 101d'nin Önerilen Restorasyonu'. *Zur lichten Heimat'ta. Studien zu Manichäismus, Iranistik und Zentralasienkunde im Gedenken an Werner Sundermann*, 525-34. Wiesbaden: Harrasowitz, 2017. Piras, Andrea. 'Bedeni Mühürlemek: Maniheist Çileciliğin Teorisi ve Uygulamaları'. *Roma İmparatorluğu'nda Din* 4 (2018): 28-44. Polotsky, Hans J., Carl Schmidt ve Hugo Ibscher. 'Mısır'da Ein Mani-Fund: Originalschriften des Mani und seiner Schüler'. *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften* (1933). Polotsky, Hans Jakob ve Alexander Böhlig. *Kephalaia (I). Lieferung 1-10. Erste Hälfte*. Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 1940. Polotsky, Hans Jakob ve Hugo Ibscher. *Manichäische Homilien*. Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 1934. Price, Simon. 'Roma İmparatorluğu'nda Dini Hareketlilik'. *Roma Araştırmaları Dergisi* 102 (2012): 1-19. Puech, Henri-Charles. *Sur le manicheisme et autre essais*. Paris: Flammarion, 1979. Rapp, Claudia. *Geç Antik Çağda Kutsal Piskoposlar: Geçiş Çağında Hristiyan Liderliğinin Doğası*. Berkeley: University of California Press, 2005. Rathbone, Dominic W. *Ekonomik Rasyonalizm ve MS Üçüncü Yüzyıl Mısır'ında Kırsal Toplum: Heroninos Arşivi ve Appianus Malikanesi*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991. Rathbone, Dominic W. 'Roman Egypt'. *Walter Scheidel, Ian Morris ve Richard Saller tarafından düzenlenen The Cambridge Economic History of the Greko-Romen World'de*, 698-179. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. Rebillard, Eric. *Geç Antik Çağda Hristiyanlar ve Pek Çok Kimlikleri: Kuzey Afrika, MS 200-450*. Ithaca: Cornell University Press, 2012. Rebillard, Eric. 'Hristiyanlığın Geç Antik Sınırları: Augustine Çağında Kuzey Afrika'. *Geç Antik Çağda Grup Kimliği ve Dini Bireysellik*, Éric Rebillard ve Jörg Rüpke, 293-318 tarafından düzenlenmiştir. Washington, DC: The Catholic University of America Press, 2015. Rebillard, Eric ve Jörg Rüpke. 'Giriş'. *Geç Antik Çağda Grup Kimliği ve Dini Bireysellik*, 3-12. Washington, DC: The Catholic University of America Press, 2015. Rees, Brinley R. 'Mısır'daki defensor civitatis'. *Hukuksal Papiroloji Dergisi* 6 (1952): 73-102. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 342 ---

322 Kaynakça Rees, Brinley R. 'Mısır'daki küratör civitatis'. Hukuksal Papiroloji Dergisi 7-8 (1953-1954): 83-105. Reeves, John C. 'İkinci Tapınak Yahudi Mezhep Kaynaklarının Işığında Köln Mani Kodeksinin "Elchasaite" Sanhedrin'i. Yahudi Çalışmaları Dergisi 42 (1991): 68-91. Reeves, John C. 'Ephrem'in Düzyazı Reddi'nden Maniheist Alıntılar'. Emerging from Darkness'ta, Paul Mirecki ve Jason D. BeDuhn tarafından düzenlendi, 217-88. Leiden: Brill, 1997. Reeves, John C. 'Maniheist bir "Kan İftirası" mı?'. ARAM 16 (2004): 217-32. Reeves, John C. Prolegomena, İslamileşmiş Maniheizmin Tarihine. Sheffield: Equinox, 2011. Reeves, John C. 'Antakyalı Severus'un Gizemli "Mani-Alıntılarına" İlişkin Daha Fazla Metinsel Kanıt'. Açık Teoloji 1'de (2015): 436-44. Richter, Siegfried G., ed. Liber Mezmur. Pars II. Fasc. 2. Die Herakleides-Mezmur. Turnhout: Brepols, 1998. Richter, Siegfried G. 'Die manichäischen Toten- oder Seelenmesse'. Ägypten und Nubien in spätantiker und christlicher Zeit'te, editörler: Stephen Emmel, Martin Krause, Siegfried G. Richter ve Sofia Schaten, 563-80. Wiesbaden: Reichert Verlag, 1999. Richter, Siegfried G. 'Arbeiten am koptisch-manichäischen Psalmenbuch, Teil 1 – ein Zwischenbericht'. II Manicheismo'da. Yeni gelecek della ricerca. Quinto uluslararası kongresi Manicheismo'daki çalışmalar. Atti. Napoli, 2-8 Settembre 2001, editörler: Alois van Tongerloo ve Luigi Cirillo, 343-354. Turnhout: Brepols, 2005. Richter, Siegfried G. 'Lykopolis ve Nag Hammadi arasındaki Panopolitan Bölgesinde Maniheizm ve Gnostisizm'. Yukarı Mısır'da Hristiyanlık ve Manastırcılıkta, Gabra Gawdat ve Hany N. Takla, 121-28 tarafından düzenlenmiştir. Kahire: Kahire'deki Amerikan Üniversitesi, 2008. Ries, Julien. 'Emirler de la adale et vie misyoner dans l'Église de Mani'. Gnosis and Gnosticism'de, editör Martin Krause, 93-106. Leiden: Brill, 1977. Rives, James B. 'Hristiyan Yayılımı ve Hristiyan İdeolojisi'. W. V. Harris tarafından düzenlenen İlk Dört Yüzyılda Hristiyanlığın Yayılması, 15-41. Leiden: Brill, 2005. Rives, James B. 'Klasik ve Geç Antik Çağda Dini Seçim ve Dini Değişim: Modeller ve Sorular', ARYS 9 (2011): 265-80. Robinson, James M. Medinet Madi'nin Maniheist Kodeksleri. Eugene: Cascade Books, 2013. Robinson, Thomas A. İlk Hristiyanlar Kimdi? Kentsel Tezin Parçalanması. New York: Oxford University Press, 2017. Roe, Alan. 'Antik Çağda Eski 'Darb al Arbein' Kervan Yolu ve Kharga Vahası'. Mısır'daki Amerikan Araştırma Merkezi Dergisi 42 (2005): 119-29. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 343 ---

323 Kaynakça Römer, Cornelia. Kölner Manibibliographie'deki Görevler: Metin Kritischer Yorum ve Erläuterungen zu s. 121-s.192, Kölner Mani-Kodex. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1994. Ruffini, Giovanni. Bizans Mısırında Sosyal Ağlar. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. Ruffini, Giovanni. 'Dioscoros'tan önce Aphrodito'. Amerikan Papirologlar Derneği Bülteni 45 (2008): 225-39. Sandwell, Isabella. Geç Antik Çağda Dini Kimlik: Antakya'da Yunanlılar, Yahudiler ve Hristiyanlar. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. Scheidel, Walter ve Sitta von Reden. 'Giriş'. Walter Scheidel ve Sitta von Reden tarafından düzenlenen Antik Ekonomi'de, 1-8. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2002. Schor, Adam. Theodoret'nin Halkı: Geç Roma Suriye'sinde Sosyal Ağlar ve Dini Çatışma. Berkley: University of California Press, 2011. Scibona, Concetta G. 'Mani'nin Dualizmi Ne Kadar Tek Tanrılıdır? Bir Kez Daha Maniheist Gnosis'te Tektanrıcılık ve Düalizm Üzerine. Numen 48, hayır. 4 (2001): 444-67. Scopello, Madeleine. Femme, gnose ve manichéisme: de l'espace mythique au territoire du réel. Leiden: Brill, 2005. Seland, Eivind H. 'Doğu Afrika ve Kızıldeniz/Hint Okyanusu Ticaretinde Erken Hristiyanlık'. Afrika Arkeolojik İncelemesi 31, no. 4 (2014): 637-47. Seland, Eivind H. 'Batı Hint Okyanusunda Ticaret Arkeolojisi, MÖ 300 - MS 700', Journal of Archaeological Research 22 (2014): 367-402. Sfameni Gasparro, Giulia 'Felix ile Tartışma: Augustine'in Polemiklerinin Temaları ve Modaliteleri'. Gerçeğin Arayışında: Augustine, Maniheizm ve Diğer Gnostisizm. Johannes van Oort at Sixty için Çalışmalar, Jacob A. van den Berg, Annemaré Kotzé, Tobias Nicklas ve Madeleine Scopello tarafından düzenlendi, 519-44. Leiden: Brill, 2011. Sims-Williams, Nicholas. 'Maniheist Emirler: Kaynakların İncelenmesi'. Profesör Mary Boyce Onuruna Yazılar, A. D. H. Bivar tarafından düzenlendi, 573-82. Leiden: Brill, 1985. Sirks, A. J. B. 'Geç Roma Hükümeti İnsanları Mesleklerine veya Statülerine Bağlamaya Çalıştı mı?'. Tyche 8 (1993): 159-77. Skeat, T. C. 'Antik Dünyada Papirüs "Ucuz" mu, yoksa "Pahalı" Olarak mı Değerlendiriliyordu?'. Mısır 75, hayır. 1/2 (1995): 75-93. Smith, Jonathan Z. 'Din Taksonomileri'. Harvard Theological Review 89, no. 4 (1996): 387-403. Smith, Jonathan Z. 'Din, Dinler, Dini'. Dini Araştırmalar İçin Kritik Koşullarda, Mark Taylor tarafından düzenlenmiştir, 269-84. Chicago: University of Chicago Press, 1998. Smith, Wilfred C. Dinin Anlamı ve Sonu. İnsanlığın Dini Geleneklerine Yeni Bir Yaklaşım. New York: Macmillan, 1963. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 344 ---

324 Kaynakça Stark, Rodney. Hristiyanlığın Yükselişi: Bir Sosyolog Tarihi Yeniden Değerlendiriyor. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996. Stark, Rodney ve William S. Bainbridge. Dinin Geleceği: Sekülerleşme, Uyanış ve Kült Oluşumu. Berkeley: University of California Press, 1985. Stowers, Stanley. Greko-Romen Antik Çağda Mektup Yazımı. Philadelphia: Westminster Press, 1986. Stroumsa, Guy G. 'Monachisme et marranisme chez les Manichéens d'Égypte'. Numen 29, hayır. 2 (1982): 184-201. Stroumsa, Guy G. 'Mısır Manastırcılığına Maniheizm Mücadele'. James E. Goehring ve Birger A. Pearson tarafından düzenlenen Mısır Hristiyanlığının Kökleri, 307-19. Philadelphia: Fortress Press, 1986. Stroumsa, Guy G. 'Isaac de Beausobre Yeniden Ziyaret Edildi: Maniheizm Araştırmaların Doğuşu'. Studia Manichaica IV'te. IV. Uluslararası Maniheizm Araştırmalar Konferansı Bildirileri, Berlin, 14.-18. Juli 1997, editörlük yapan: Roland E. Emmerick, Werner Sundermann ve Peter Zieme, 601-12. Berlin: Akademie Verlag, 2000. Stroumsa, Guy G. Kurban Sonu: Geç Antik Çağda Dini Dönüşümler. Susan Emanuel'in çevirisi. Chicago: University of Chicago Press, 2009. Stroumsa, Guy G. Yeni Bir Bilim: Akıl Çağında Dinin Keşfi. Cambridge: Harvard University Press, 2010. Stroumsa, Sarah ve Guy G. Stroumsa. 'Geç Antik Çağda ve Erken İslam Döneminde Maniheizm Karşıtı Polemiklerin Yönleri'. Harvard Teolojik İnceleme 81, no. 01 (1988): 37-58. Sundermann, Werner. Mitteliranische manichäische Texte kirchengeschichtlichen Inhalts. Berlin: Akademie Verlag, 1981. Sundermann, Werner. 'Studien zur kirchengeschichtlichen Literatur der iranischen Manichäer III'. Altorientalische Forschungen 14, no. 1 (1987): 41-107. Sundermann, Werner. Der Sermon vom Licht-Nous: Eine Lehrschrift des östlichen Manichäismus Edition der parthischen und soghdischen Version. Berlin: Akademie Verlag, 1992. Sundermann, Werner. 'Maniheizm Budizmle Buluşuyor: Budistin Maniheizm Üzerindeki Etkisi Sorunu'. Bauddhavidyasudgakaraha'ta. Petra Kieffer-Pülz ve Jens-U tarafından düzenlenen, 65. yaş günü vesilesiyle Heinz Bechert Onuruna Yapılan Çalışmalar. Hartman, 647-56. Swistal-Odendorf: Indica ve Tibetica, 1997. Sundermann, Werner. 'Mani'nin Devler Kitabı ve Enoch'un Yahudi Kitapları. Bir Terminolojik Farklılık Vakası ve Neyi İfade Ettiği. Manichaica Iranica'da. Ausgewählte Schriften von Werner Sundermann, editörler: Christiane Reck, Dieter Weber, Claudia Leurini ve Antonio Panaino, 697-706. Roma: Istituto italiano per l'Africa e l'Oriente, 2001. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 345 ---

325 Kaynakça Sundermann, Werner. 'Sadaka Verme Yasası Üzerine Bir Maniheist Ayin Talimatı'. Işık ve Karanlıkta, Jason D. BeDuhn ve Paul A. Mirecki tarafından düzenlenmiştir, 201-8. Leiden: Brill, 2001. Sundermann, Werner. 'Ein Re-Edition zweier manichäisch-soghdischer Briefe'. İran Dilleri ve İran ve Turan'dan Metinler: Ronald E. Emmerick Memorial Cilt, Maria Macuch, Mauro Maggi ve Werner Sundermann tarafından düzenlenmiştir, 403-22. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2007. Sundermann, Werner. 'Bir Maniheist Mektuplar Koleksiyonu ve Mani'nin Orta Farsça Mektuplarının Bir Listesi'. Maniheizm Üzerine Yeni Bir Işık, Jason D. BeDuhn tarafından düzenlendi, 259-77. Leiden: Brill, 2009. Sāve-Söderbergh, Torgny. Kıpti Maniheist Mezmur Kitabındaki Çalışmalar: Aruz ve Mandaean Paralellikleri. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1949. Tardieu, Michel. 'Vues nouvelles sur le manichéisme africain?'. Revue d'Etudes Augustiniennes et Patristiques 25, no. 3-4 (1979): 249-55. Tardieu, Michel. 'Les manichéens en Mısır'. Bülten de la Société Française d'Égyptologie 94 (1982): 5-19. Tardieu, Michel. 'La difüzyon de bouddhisme dans l'empire Kouchan, l'Iran et la Chine, d'après un kephalaion manichéen inédit'. Studia Iranica 17 (1988): 153-82. Tardieu, Michel. 'Sebastianus étiqueté comme manichéen'. Klio 70, hayır. 2 (1988): 494-500. Tardieu, Michel. 'La nisba de Sisinnios'. Altorientalische Forschungen 18, no. 1 (1991): 3-8. Tardieu, Michel. Maniheizm. M. B. Devoise tarafından çevrilmiştir. Urbana: University of Illinois Press, 2008. Teigen, Håkon F., 'Işık Zihninin Uzuvarı: Maniheist Bir Topluluğun Sosyal Dünyası'. Doktora, Bergen Üniversitesi, 2018. Teigen, Håkon F. ve Eivind H. Seland. 'Giriş'. Sinews of Empire: Networks in the Roman Near East and Beyond, Håkon F. Teigen ve Eivind H. Seland tarafından düzenlendi, v-xii. Oxford: Oxbow, 2017. Teske, Roland J. Arianizm ve Diğer Sapkınlıklar. New York: New City Press, 1995. Teske, Roland J. Letters 211-270, 1*-29* (Epistulae). New York: New City Press, 2005. Teske, Roland J. Maniheist Tartışma. New York: New City Press, 2006. Teske, Roland J. Faustus a Maniheist'e Cevap. New York: New City Press, 2007. Thanheiser, Ursula. 'Kellis'ten Görülen Mısır'da Roma Tarımı ve Bahçeciliği'. Dakhleh Oasis Projesi'nde: 1994-1995 ila 1998-1999 saha sezonlarına ilişkin ön raporlar, Colin A. Hope ve Gillian Bowen tarafından düzenlenmiştir, 299-310. Oxford: Oxbow, 2002. Theissen, Gerd. Erken Filistin Hristiyanlığının Sosyolojisi. John Bowden'ın çevirisi. Philadelphia: Fortress Press, 1978. Thomas, J. David. 'Mısır'da Exactor civitatis'in En Eski Oluşumu (P. Giss. Inv. 126 Recto)'. Yale Classical Studies 28 (1985): 115-25. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 346 ---

326 Kaynakça Thomas, J. David. 'Dördüncü Yüzyılda Stratejiler ve kesinlik: Bir Ofis mi, İki mi?'. *Chronique d'Egypte* 70, no. 139-140 (1995): 230-39. Thomas, J. David. Kellis I'den Yunan Papyri'sinin incelemeşi, Klaas A. Worp, ed. *Mısır Arkeolojisi Dergisi* 84 (1998): 261-63. Tongerloo, Alois minibüsü. 'La Structure de la communauté manichéenne dans le Turkestan chinois à la lumière des emprunts Moyen-Iraniens en Ouigour'. *Orta Asya Dergisi* 26, no. 3 (1982): 262-88. Torallas Tovar, Sofya. 'Bizans Mısır'ında Polis: Dördüncü Yüzyıldan Yedinci Yüzyıla Papirüslerdeki Hiyerarşi'. Christina Riggs ve A. McDonald tarafından düzenlenen *Current Research in Egyptology*'de. Oxford, 2000. Tubach, Jürgen. 'Die Thomas-Psalmen und der Mani-Jünger Thomas'. *Il Maniche ismo*'da. Yeni gelecek della ricerca. Quinto uluslararası kongresi Manicheismo'daki çalışmalar. Atti. Napoli, 2-8 Settembre 2001, editörler: Alois van Tongerloo ve Luigi Cirillo, 397-416. Turnhout: Brepols, 2005. Utaş, Bo. 'Manistan ve Xanaqah'. Profesör Mary Boyce Onuruna Yazılar, A. D. H. Bivar tarafından düzenlendi, 655-64. Leiden: Brill, 1985. Vaage, Leif E. Erken Roma İmparatorluğu'nda Dini Rekabetler ve Hristiyanlığın Yükselişi. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, 2006. Vásquez, Manuel A. İnançtan Daha Fazlası: Materyalist Bir Din Teorisi. Oxford: Oxford University Press, 2011. Venticinque, Philip F. 'Ortak Nedenler: Roma ve Geç Roma Mısır Ekonomisi ve Toplumunda Loncalar, Zanaatkarlar ve Tüccarlar'. Doktora, Chicago Üniversitesi, 2009. Venticinque, Philip F. 'Aile İşleri: Roma Mısır'ında Lonca Düzenlemeleri ve Aile İlişkileri'. Yunan, Roma ve Bizans Araştırmaları 50 (2010): 273-94. Vergote, J. 'L'expansion du Manichéisme en Égypte'. İçinde Chalcedon'dan Sonra: İlahiyat ve Kilise Tarihi Çalışmaları, düzenleyen: C. Laga, J. A. Munitiz ve L. van Rompay, 471-78. Leuven: Orientalia Lovaniensia Analecta, 1985. Vöö otobüsü, Arthur. Suriye Doğusunda Zühd Tarihi: Yakın Doğu Kültür Tarihine Bir Katkı. 3 cilt. Louvain: Secrétariat du Corpus, 1958. Wagner, Guy. Les Oasis d'Egypte: à l'époque grecque, romaine et byzantine d'après les documents grecs. Paris: Institut français d'Archéologie orientale du Caire, 1987. Wallace-Hadrill, Andrew. 'Giriş'. Antik Toplumda Patronaj, Andrew Wallace-Hadrill tarafından düzenlenmiştir, 1-13. Londra: Routledge, 1989. Wasserman, Stanely ve Katherine Faust. Sosyal Ağ Analizi: Yöntemler ve Uygulamalar. Cambridge: Cambridge University Press, 1994. Wearing, Andrew. '21. Yüzyılda Maniheist Araştırmalar'. İçinde Karanlık Bir Camın İçinden: Kutsal Üzerine Düşünceler, Frances di Lauro tarafından düzenlendi, 249-61. Sidney: Sydney University Press, 2006. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 347 ---

327 Kaynakça White, Harrison C. Kimlik ve Kontrol: Sosyal Oluşumların Ortaya Çıkışı. 2. baskı. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008. White, John L. Light from Ancient Letters. Minneapolis: Fortress Press, 1986. Whitehouse, Helen. 'Bir Ev Ama Tam Olarak Bir Yuva Değil mi? Kellis'teki Boyalı Konut Yeniden Ziyaret Edildi '. İçinde Antik Akdeniz'de Konut ve Habitat: Kültürel ve Çevresel Yanıtlar, editörler: A. A. Di Castro, Colin A. Hope ve B. E. Parr, 243-54. Leuven: Peeters, 2015. Widengren, Geo. Maniheizmde Mezopotamya Unsurları. Uppsala: Lundequistska bokhandeln, 1946. Williams, Frank. Salamisli Epiphanius'un Panarion'u, Kitaplar II ve III. 2. baskı. Leiden: Brill, 2013. Williams, Michael A. "Gnostisizmi" Yeniden Düşünmek: Şüpheli Bir Kategoriyi Ortadan Kaldırmaya Yönelik Bir Argüman. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996. Wilson, Andrew ve Alan K. Bowman. 'Giriş: Ticaret, Ticaret ve Devlet'. İçinde Roma Ekonomisinin Ölçülmesi: Yöntemler ve Sorunlar, editörler: A. Wilson ve A. K. Bowman, 1-26. Oxford: Oxford University Press, 2009. Wilson, Stephen G. 'Gönüllü Dernekler: Genel Bakış'. Yunan-Roma Dünyasındaki Gönüllü Dernekler'de, John S. Kloppenborg ve Stephen G. Wilson, 1-15 tarafından düzenlenmiştir. Londra: Routledge, 1996. Wipszycka, Ewa. 'Katholiké et les autres épithètes qualifiant le nom ékklesía: contribution à l'étude de l'ordre, hiérarchique des églises dans l'Egypte byzantine'. Hukuksal Papiroloji Dergisi 24 (1994): 191-212. Wipszycka, Ewa. L'industrie Textile dans l'Egypte Romaine. Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1965. Wipszycka, Ewa. 'La valeur de l'onomastique pour l'histoire de la hristiyanlaşma de l'Mısır. A propos d'une étude de R. S. Bagnall'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 62 (1986): 173-81. Woolf, Greg. 'Sadece Bağlantı mı? Roma Dünyasında Ağ Analizi ve Dini Değişim'. Hélade 2, hayır. 2 (2016): 43-58. Worp, Klaas A., ed. Kellis ciltten Yunan Papyri. 1 (P. Kellis I Gr. 1-94). Oxford: Oxbow, 1995. Worp, Klaas A., ed. 'Kellis Tapınağından Yeni Bir Ahşap Tahta (Levha XXVI ile birlikte)'. Akten des 21. Internationalen Papyrologenkongresses, Berlin, 13.-19.8 1995, editörlük: Bärbel Kramer, Hedwig Maehler, W. Luppe ve G. Günter, 1014-21. Stuttgart: B. G. Teubner, 1997. Worp, Klaas A., ed. 'Ana Tapınaktan Kısa Metinler'. Dakhleh Oasis Projesinde: 1994-1995 ile 1998-1999 Tarla Sezonlarına İlişkin Ön Raporlar, Colin A. Hope tarafından düzenlendi; Gillian E. Bowen, 333-49. Oxford: Oxbow, 2002. Worp, Klaas A., ed. 'Kellis'ten Mitolojik Bir Ostrakon'. The Oasis Papers 3: Dakhleh Oasis Projesi Üçüncü Uluslararası Konferansı Bildirileri, Gillian E. Bowen ve Colin A. Hope tarafından düzenlendi, 379-82. Oxford: Oxbow, 2003. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 348 ---

328 Kaynakça Worp, Klaas A., ed. Kellis ciltten Yunan Ostraka. 1 (O. Kellis I 1-293). Oxford: Oxbow, 2004. Worp, Klaas A. 'Kellis'ten (Dakhleh Oasis) Belgelerdeki Hristiyan Kişisel İsimleri'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 195 (2015): 193-99. Worp, Klaas A., ed. 'Kellis'ten Çeşitli Yeni Yunan Papirüsleri (P.Gascou 67-88)'. Mélanges Jean Gascou'da: Textes et études papyrologiques (P.Gascou), editörler Jean-Luc Fournet ve Arietta Papaconstantinou, 435-83. Paris: Collège de France, 2016. Worp, Klaas A. ve Olaf E. Kaper, eds. 'Kellis'in Tapsais'ini Temsil Eden Bronz'. Revue d'Égyptologie 46 (1995): 108-21. Worp, Klaas A. ve Albert Rijksbaron, der. Kellis Isocrates Kodeksi (P. Kellis III Gr. 95). Oxford: Oxbow, 1997. Worp, Klaas A. ve R.P. Salomons. 'Onomasticon Oasiticum: Greko-Romen Zamanlarındaki Theban Vahasındaki Belgesel Metinlerde Bulunan Kişisel İsimlerden Oluşan Bir Onomasticon'. (2009). doi: http://media.leidenuniv.nl/legacy/onomas_final.pdf (erişim tarihi: 2.5.2016). Wursth, Gregor, ed. Liber Mezmur. Pars II. Fasc. 1. Öl Bêma-Mezmur. Turnhout: Brepols, 1996. Wursth, Gregor. 'Die Bedeutung der manichäischen Sonntagsfeier (Manichäischen Psalmenbuch I, 127)'. Ägypten und Nubien in spätantiker und christlicher Zeit'te, editörler: Stephen Emmel, Martin Krause, Siegfried G. Richter ve Sofia Schaten, 563-80. Wiesbaden: Reichert Verlag, 1999. Wursth, Gregor. 'L'état de la recherche sur le canon manichéen'. Le canon du Nouveau Testament: Regards nouveaux sur l'histoire de sa formation içinde, Gabriella Aragona, Eric Junod ve Enrico Norelli tarafından düzenlenmiştir, 237-67. Cenevre: Labor et Fides, 2005. Youtie, Herbert. 'Çünkü Harfleri Bilmiyorlar'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 19 (1975): 101-8. Youtie, Herbert. 'ὑπογράφει: Greko-Romen Mısır'da Okuma Yazma Yokluğun Sosyal Etkisi'. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 17 (1975): 201-21. Zakrzewska, Ewa D. 'Gizli Bir Dil Olarak L*: Erken Kipti'nin Sosyal İşlevleri'. Orta Mısır'da Hristiyanlık ve Manastırcılık: Al-Minya ve Asyut, Gabra Gawdat ve Hany N. Takla, 185-98 tarafından düzenlenmiştir. Kahire: Kahire Amerikan Üniversitesi Yayınları, 2015. Zerbini, Andrea. 'Roma Yakın Doğu'sunda İnsan Hareketliliği: Kalıplar ve Motifler'. Luuk De Ligt ve Laurens E. Tacoma tarafından düzenlenen Erken Roma İmparatorluğu'nda Göç ve Hareketlilik, 305-44. Leiden: Brill, 2016. Zieme, Peter. 'Mānīstān, 'Kloster' ve manichäische Kolophone'. Zur lichten Heimat'ta: Studien zu Manichäismus, Iranistik und Zentralasienkunde im Gedenken an Werner Sundermann., Düzenleyen: Team Turfanforschung, 737-54. Wiesbaden: Harrassowitz, 2017. Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13 ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 349 ---

Kaynak Dizini Maniheist Edebi Kaynaklar Çin Özeti 194n69, 225, 228, 260, 271-72, 276n78 Kipti Elçilerin İşleri Kodeksi 5, 6, 135n83, 141n4, 141n9, 285, 286 Berlin Kephalaia (1 Ke.) Kephalaion 1 13,30-14,7 196 13,35-14,2 137 16,3 196 16,3-4 135 Kephalaion 2 19,30-22,1 137 Kephalaion 6 34,6 136n87 Kephalaion 7 35,21-22 135 36,4-5 135 36,9-11 135 Kephalaion 9 213n126, 260 42,2-8 261n31 Kephalaion 28 79,13-81,20 136n85 80,32 188n45 Kephalaion 38 134-35, 198, 227, 254, 256 97,7-19 200n88 97,30-98,3 260 98,15-22 227 Kephalaion 58 148,7-15 136n83 Kephalaion 63 135-36, 199n84 156,10-14 136n84 Kephalaion 67 166,13-16 229n41 Kephalaion 70 169,27-28 271 Kephalaion 73 179,30-180,18 260n25 Kephalaion 75 136n85 Kephalaion 80 271n58 193,12 270 Kephalaion 81 228, 264 193,31-194,1 261, 271 194,29-30 261 Kephalaion 85 262, 271, 271n58 208,23-33 226 212,10-12 226 Kephalaion 85 213,3 136n87 213,5-6 227 Kephalaion 86 232n52, 272n66 Kephalaion 87 217,6-11 136n85 Kephalaion 90 227,18-26 232 Kephalaion 91 228,20-229,20 189 228,25-29 253 230,4-5 229n41 Kephalaion 104 258,4-25 131n69 Kephalaion 105 15n56 Kephalaion 115 15n55, 213n126, 245 279,11-19 229n41 279,15-26 247 Kephalaion 119 285,21 136n87 Kephalaion 122 295,5 135n80 292,4-5 243 Kephalaion 143 346-347 135n80 346,22-347,9 226 Kephalaion 149 357,9 136n86 360.17-20 260 Kephalaion 150 364.14-17 3, 228 Kephalaion 151 18n70 371.31-372.10 135n81, 299 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Şuradan indirildi: Brill.com06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 350 ---

330 Kaynak Dizini Kephalaion 152 376.22-29 190 Kephalaion 158 396.7-9 270 Kephalaion 166 411.15 197n79 412.1-3 197n79 Homilies Codex (Hom.) Dua Üzerine 2.24-25 227n36 Vaaz Büyük Savaş 17.11-14 230 24.9-10 273 26.11-12 270 30.2-4 248n88 30.6-15 260n25 30.32 245-46 Çarmıha Gerilme Hikayesi Bölümü 44.26 230n45 59.13-17 271 65,25 273n70 82,21-22 285 85,26 136n86 Mezmur kitabı, Bölüm I (1 Ps) Mezmur 68 183n20 97,13-22 185 97,23-25 185 Mezmur 108 183n20 Mezmur 126 183n21 Sıralanmamış yapraklar 277-278 183n20 Mezmur kitabı, Bölüm II (2 Ps) Mezmur 119 1-3 212n123 Mezmur 222 183n20, 187, 209 Mezmur 227 22.11 136n85 Mezmur 239 40.2-3 137n89 Mezmur 241 47.22-23 220n15 Mezmur 245 53.24-25 230n45 Mezmur 246 183n20, 185 55.7-8 187n37 Mezmur 249 209 58.9-10 137 Mezmur 252 62,17 230n45 Mezmur 261 183n20, 209 75,28-29 187 Mezmur 272 91,8-13 137n89 Mezmur Sarakoton 171,22 136n83 173,22 273n70 175,8-9 137n89 175,22 230n45 Yunan Köln Mani Kodeksi (CMC) 6-7, 149, 149n39, 224, 262n31 17,2-7 136n83 89,9-10 260 111 141n2 142,3-13 225 144-45 141n9 İran Dua ve İtiraf Kitabı (M 801) 261n28 M 2 270n54, 285n112 M 47 II 271n59 M 216c 270n54 M 112 + M 146a +M3 36c 278n88, 285n111 M 501p+R6 273n68 M 625b 272n65 M 731v 224n25 M 4579 270n54 T II D + T II K 285n112 Latin Tebessa Codex 226 (Ps.)-Hegemonius, Acta Archelai 167n84, 238n63 Uygur Manastırı Parşömeni 273 T II D 171 272n62 Xuastvanift 192n63 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 351 ---

331 Kaynaklar Dizini Diğer Edebi Kaynaklar Arapça el-Biruni, Athar 224, 253 el-Nedim, Kitab el-Fihrist 5, 194n70, 265n43, 272n66, 284n111, 299n32, 300n34 el-Cahiz, Kitab el-hayawan 253, 254 Yunan Didache 253n8 Salmisli Epiphanius, Panarion 141n9 İskenderiyeli Origen, Celsus'a Karşı 150n43 Antakyalı Severus, Katedral Övgüleri 137n88 Latin Augustine Contra epistulam Manichaei quam vocant fundamenti 5 200n87 Contra Faustum 275 5.5 236n58, 254n12, 274-75 15.5-6 211n122 20.43 292 Contra Fortunatum 3 256n16 37 264n40 İtiraf 5.7 246n81 4.14 288n125 De haeresibus 262 46.16 197n78, 262n32, 265n41 Moribus 259, 263, 265, 274, 275, 276 2.8.11 186n33, 246n81, 254n11 2.16.47 240n69 2.16.52 256n16 2.19.68 275n77 2.19.68-69 263n37 2.19.70 263 2.19.71 246n81 2.19.71-72 254n11 2.19.72 265n41 2.19.74 254n12, 264n39 2.20.74 266n44, 274, 274n72 2.20.75 169n93, 288n124 Epistula 236 212n124 Geri çekilmeler 1.15.1 254n11 2.8.35 254n10 2.34.1 265n41 Historia monachorum, Aegypto 149n37 Possidius, Vita Augustini 142 Kellis Coptic'ten Papirolojik Kaynaklar P.Kellis II Copt. 1 184, 184n26, 185n27, 185n28, 185n29, 185n31, 186, 186n32, 186n34, 186n35, 187, 187n36 P.Kellis II Kipti. 2 183, 183n20, 183n21, 184n26, 185n29, 185n31, 186, 186n32, 187, 209 P.Kellis II Kipti. 8 147, 202n94 P.Kellis V Kipti. 11 44, 56, 221n21 P.Kellis V Kipti. 12 56, 83, 84n8, 105n66, 147-48, 223, 277, 281n102 P.Kellis V Kipti. 14 133n75 P.Kellis V Kipti. 15 45, 69, 69n52, 70n56, 79n95, 119, 120, 121, 131n71, 136, 209, 219, 229, 230, 237, 237n62, 240n69, 241 P.Kellis V Copt. 16 70n56, 120, 219 P.Kellis V Kipti. 17 69, 69n51, 70, 70n56, 78n90, 119, 120, 121, Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 352 ---

332 Kaynak Dizini 131n71, 133n75, 209, 224, 229, 231, 237, 240n68(f), 240n69, 241-42, 287n122 P.Kellis V Copt. 18 68, 68n 71n61, 105, 120, 121, 220, 222, 224, 229, 231 P.Kellis V Kipti. 19 60n19, 64n30, 65, 78n87(f), 78n88, 84n10, 116, 120n37, 131n71, 133n75, 147, 149, 149n39, 160, 160n74, 161, 163, 165, 203, 203n99, 204, 205, 205n103, 207, 209, 220, 224, 228n38, 269, 287n122 P.Kellis V Copt. 20 64n30, 64n31, 77n85, 116, 117, 160, 171, 172, 173, 176, 207, 219, 224, 246, 287 P.Kellis V Copt. 21 45, 116, 117, 149n38, 203n99, 209, 224 P.Kellis V Kipti. 22 64n30, 64n31, 65, 116, 117, 118, 118n33, 133n75, 137, 166, 171, 172, 173, 175, 176n113, 209, 232n46, 281, 281n103, 281n104 P.Kellis V Kipti. 23 64n30 P.Kellis V Kipti. 24 64n30, 64n31, 116, 203n99, 205n103, 224, 244, 256 P.Kellis V Kipti. 25 60n19, 64n30, 64n31, 76n80, 78n90, 94n41, 127n54, 131, 133n75, 147, 149, 149n38, 153, 161, 164, 166, 171, 172, 208, 221, 223, 224, 244, 256, 281, 281n105 P.Kellis V Kipti. 26 45, 64n30, 64n31, 78n90, 91n33, 92, 120n36, 131n71, 203n99 P.Kellis V Kipti. 27 64n30 P.Kellis V Kipti. 28 64n30 P.Kellis V Kipti. 29 64n30, 133n75, 149n38, 224, 244, 256 P.Kellis V Kipti. 30 105n66, 132, 132n72, 132n73, 221n18, 222, 223, 224, 229, 230, 257n17, 258, 266 P.Kellis V Copt. 31 127n54, 132, 132n72, 133n75, 136, 138, 147, 174, 176n113, 215, 222, 224, 228, 230, 231, 233, 234, 235, 241, 248, 257n17, 258n19, 269, 287 P.Kellis V Kipti. 32 127n54, 137, 138, 147, 222, 224, 228, 231, 233, 234, 235, 236, 237n62, 239, 241, 245, 245n80, 248, 257, 257n17, 269, 278, 280 P.Kellis V Kipti. 33 132, 203, 203n99, 204, 205, 205n103, 222, 224 P.Kellis V Kipti. 34 171 P.Kellis V Kipti. 35 66, 124n48, 203n99, 205, 205n103, 206, 208, 221n18, 223, 245, 248, 257n17, 279, 280, 281n104 P.Kellis V Copt. 36 66, 67, 67n43, 133n75, 221n18, 223, 279 P.Kellis V Kipti. 37 66, 67n42, 92, 124n48, 131, 131n71, 149, 166n82, 174, 176n113, 207n10958 P.Kellis V Copt. 38 70, 71, 224, 245n80, 258n19, 279, 280 P.Kellis V Kipti. 39 71, 221, 221n21, 224, 257n17, 258, 258n19, 279, 279n94, 281n104, 281n105 P.Kellis V Kipti. 40 70, 71, 221n21, 224, 258, 279, 279n94, 280, 281n103, 281n105 P.Kellis V Kipti. 41 71, 245n80, 279, 280, 281n103 P.Kellis V Kipti. 42 62n22, 156n56(f) Kipti (devam) Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 353 ---

333 Kaynak Dizini P.Kellis V Copt. 43 68, 68n48, 69n51, 127n56, 155n56, 228n38, 230, 239, 257 P.Kellis V Kipti. 44 45, 77n87, 78n88, 79, 92n36, 229, 239 P.Kellis V Kipti. 45 45, 71n60 P.Kellis V Kipti. 46 92n36 P.Kellis V Kipti. 47 60n19, 68n47, 90n30, 91n35, 92n36, 220n17, 229, 239, 277 P.Kellis V Kipti. 48 45, 71, 71n61, 79, 92n37, 211 P.Kellis V Kipti. 50 68, 77n85, 91, 91n33, 91n35, 158 P.Kellis V Kipti. 51 68 P.Kellis V Kipti. 52 64n30, 116, 224 P.Kellis VI Kipti. 53 194, 195, 196, 197, 198, 200, 260 P.Kellis VI Kipti. 54 135n82, 178, 194, 198, 200 P.Kellis VII Kipti. 57 286n118 P.Kellis VII Kipti. 58 45, 56n8, 68, 71n61, 77n86, 120, 121, 220, 224, 229, 231, 236, 238, 242, 245n80, 257, 257n17, 278, 278n87 P.Kellis VII Kipti. 59 56n8, 66n36 P.Kellis VII Kipti. 60 56n8 P.Kellis VII Kipti. 61 120n37, 127n54, 129, 132, 132n73, 133n75, 219, 220, 224, 258n19, 266, 267 P.Kellis VII Kipti. 62 133n75 P.Kellis VII Kipti. 63 132 P.Kellis VII Kipti. 64 60, 62n22, 74n74, 76, 76n77, 78n93, 122n42 P.Kellis VII Kipti. 65 84n10, 123, 133n75, 148, 171 P.Kellis VII Kipti. 66 62n22, 93, 159n68 P.Kellis VII Kipti. 67 62n23 P.Kellis VII Kipti. 68 62n23, 122n42, 221n21 P.Kellis VII Kipti. 69 60, 122n42 P.Kellis VII Kipti. 70 62n23, 84n9, 84n10, 122n42, 131n71 P.Kellis VII Kipti. 71 62n22, 62n25, 123, 124, 124n47, 125n49, 133n75, 171 P.Kellis VII Kipti. 72 60, 61, 62n23, 62n25, 76, 76n77, 78n93, 84n9, 105n66, 123, 124n48, 133n75, 175, 220, 224, 258 P.Kellis VII Kipti. 73 60, 67n43, 71n60, 122, 127n54, 222, 229, 268 P.Kellis VII Kipti. 75 61n20, 78n89, 79n94, 121 P.Kellis VII Kipti. 76 70, 70n56, 122, 159n68 P.Kellis VII Kipti. 77 62n22, 84n9, 122, 159n68 P.Kellis VII Kipti. 78 45, 70, 70n56, 78n89, 79n94, 91, 91n32, 91n35, 122, 133n75, 149, 150, 202n93 P.Kellis VII Kipti. 79 60, 70, 70n56, 78n89, 122, 131n71, 202n93 P.Kellis VII Kipti. 80 62, 78, 78n90, 245n80, 257n17 P.Kellis VII Kipti. 81 59n13, 78, 149n39 P.Kellis VII Kipti. 82 64n31, 76, 131n71, 133n76, 223, 224, 257n17, 258 P.Kellis VII Kipti. 83 71n60, 175 P.Kellis VII Kipti. 84 71n60, 222, 266n46 P.Kellis VII Kipti. 85 57, 133n75 P.Kellis VII Kipti. 86 148 P.Kellis VII Kipti. 88 66n39 P.Kellis VII Kipti. 89 66n39, 133n75 P.Kellis VII Kipti. 90 94, 221, 224, 249, 249n95 P.Kellis VII Kipti. 91 57, 66n39, 70 P.Kellis VII Kipti. 92 57, 77n86, 78n90, 105n66, 221, 224 P.Kellis VII Kipti. 93 57, 68, 131n71, 202n93, 224 P.Kellis VII Kipti. 94 57, P.Kellis VII Kipti. 95 68, 79 P.Kellis VII Kipti. 96 78n89 P.Kellis VII Kipti. 102 78n93 P.Kellis VII Kipti. 103 62n23, 76, 76n78 P.Kellis VII Kipti. 105 66n38, 66n41, 67, 67n42, 71n60, 78n93, 94, 131n71, 232n47 P.Kellis VII Kipti. 107 156n56(f) Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 354 ---

334 Kaynak Dizini P.Kellis VII Kipti. 108 78n93 P.Kellis VII Kipti. 110 59, 75, 146 P.Kellis VII Kipti. 111 66n38, 67, 67n43, 93n39, 156, 203n99, 205, 205n103, 206, 207, 224, 267, 268, 280, 281, 281n104, 281n105 P.Kellis VII Kipti. 112 91n32, 91n35, 131n71, 150 P.Kellis VII Kipti. 115 62n22, 66n38, 66n41, 67, 124, 131n71, 133n75, 148 P.Kellis VII Kipti. 116 84, 84n9, 84n10, 148, 277 P.Kellis VII Kipti. 118 66n38, 67, 156, 160n74 P.Kellis VII Kipti. 120 79n94, 93n39, 203, 203n99, 204, 205, 205n103, 224, 238n65, 267, 268, 280, 281n103, 281n104, 281n105, 286, 286n120 P.Kellis VII Kipti. 121 57 P.Kellis VII Kipti. 122 131n71, 158, 159, 159n68 P.Kellis VII Kipti. 123 158 P.Kellis VII Kipti. 124 158 P.Kellis VII Kipti. 126 159n70 P.Kellis VII Kipti. 127 157n60, 204 P.Kellis VII Kipti. 128 157n60 P.Kellis VII Kipti. 131 157n60 T.Kellis II Kipti. 1 147n33, 185, 200, 213, 246 T.Kellis II Kipti. 2 183, 183n20, 184, 184n26, 186, 186n32, 186n34, 187n36, 187n39, 187n40, 187n41, 187n42, 188, 209, 245 T.Kellis II Kipti. 4 187, 187n36, 187n38, 187n40, 209, 296n21(f) T.Kellis II Kipti. 6 186n35, 187, 187n40, 209 T.Kellis II Kipti. 7 147n33, 158, 185n29, 185n31, 186n32, 186n35, 187, 204 Yunanca P.93.103 159-60, 267n47, 275n76 P.Bingen 119 105n64, 160, 160n74 P.Bingen 120 44, 45, 84n6, 87n18, 159, 160, 160n74 P.Gascou 18 50n82, 90n29, 169n94 P.Gascou 19 50n82, 90n29, 169n94 P.Gascou 67 87, 88 P.Gascou 69 47n65, 86, 86n15, 156, 157 P.Gascou 70 46n58 P.Gascou 71 86, 157 P.Gascou 72 46n59, 157n61 P.Gascou 80 88n23, 157n61 P.Gascou 81 157n61 P.Gascou 82 88n21 P.Gascou 84 249n92 P.Gascou 87 249n92 P.Kellis I Gr. 3 69n53, 83 P.Kellis I Gr. 4 86 P.Kellis I Gr. 5 83, 86 P.Kellis I Gr. 6 83, 86 P.Kellis I Gr. 7 83, 83n5, 87, 88 P.Kellis I Gr. 8 48n67, 84, 84n6, 88 P.Kellis I Gr. 9 83 P.Kellis I Gr. 10 45, 84, 84n8 P.Kellis I Gr. 11 84 P.Kellis I Gr. 12 68, 83, 84n8, 148, 277, 281n102 P.Kellis I Gr. 13 49, 74n73 P.Kellis I Gr. 14 46n57, 71n61, 93n40 P.Kellis I Gr. 15 42 P.Kellis I Gr. 16 83, 87 P.Kellis I Gr. 18 68n47, 90n30 P.Kellis I Gr. 19 74n74, 75 P.Kellis I Gr. 20 86 P.Kellis I Gr. 21 47n65, 82 P.Kellis I Gr. 22 78n87(f) P.Kellis I Gr. 23 39n38, 46n57, 46n58, 47, 68n47, 82n2, 88, 90, 92, 169 Kipti (devam) Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 355 ---

335 Kaynak Dizini P.Kellis I Gr. 24 47, 47n66, 50n82, 51, 59, 59n14, 62n21, 68n47, 83, 90, 90n28, 91, 92, 93n38, 169-70, 220n17 P.Kellis I Gr. 25 46n58, 46n59, 173n106 P.Kellis I Gr. 27 46n59 P.Kellis I Gr. 29 78n87(f), 87, 88 P.Kellis I Gr. 30 60, 62, 63, 63n27, 63n28, 64, 94, 146n29 P.Kellis I Gr. 32 51, 59n14, 94, 170, 220n17 P.Kellis I Gr. 33 60, 74n74 P.Kellis I Gr. 38 59n16, 72, 85, 85n12, 86, 153-54, 155 P.Kellis I Gr. 42 59, 59n14, 93, 93n38, 94 P.Kellis I Gr. 43 93n38 P.Kellis I Gr. 44 61, 93, 93n38 P.Kellis I Gr. 45 46n57, 61, 155n56, 161n76 P.Kellis I Gr. 46 77n84, 87n18 P.Kellis I Gr. 48 50n83, 94n41, 127, 221, 224, 249, 249n95 P.Kellis I Gr. 50 77n87, 78n88, 91n32 P.Kellis I Gr. 51 76, 85 P.Kellis I Gr. 52 85 P.Kellis I Gr. 53 82, 82n2 P.Kellis I Gr. 54 82, 82n2 P.Kellis I Gr. 58 50, 170, 220n17 P.Kellis I Gr. 60 99n61 P.Kellis I Gr. 61 45, 170n97 P.Kellis I Gr. 63 86, 87, 127, 132, 132n72, 133n75, 152, 222, 223, 224, 228, 230, 233, 234, 235, 241, 247, 258n19, 269 P.Kellis I Gr. 64 127n56 P.Kellis I Gr. 65 59n13, 77n86, 149 P.Kellis I Gr. 66 59n13, 75, 78n87(f), 149 P.Kellis I Gr. 67 132n73, 144, 203n99, 205n103, 206, 222, 223, 224, 229, 234, 244, 246, 258, 269 P.Kellis I Gr. 68 89n26, 151n46 P.Kellis I Gr. 69 88n23, 157n61 P.Kellis I Gr. 71 60, 61, 62n22, 64, 76n80, 91n32 P.Kellis I Gr. 72 60, 61, 62n22, 63, 63n27, 63n28, 81, 122, 155n56 P.Kellis I Gr. 73 62n22, 75, 91, 91n32, 91n33, 150 P.Kellis I Gr. 75 66n38, 67, 89n26, 151n46, 221n18 P.Kellis I Gr. 76 60, 61, 61n20, 83, 96n52, 121, 158n67 P.Kellis I Gr. 77 62, 78n87(f) P.Kellis I Gr. 78 89n26 P.Kellis I Gr. 79 77, 159n68 P.Kellis I Gr. 81 89n26, 202n93 P.Kellis I Gr. 82 179n1, 211, 248 P.Kellis I Gr. 88 187n42, 187n43 P.Kellis I Gr. 90 179n1, 248 P.Kellis II Gr. 91 182n16, 187, 187n42, 193 P.Kellis II Gr. 92 182n16, 184n26, 185, 185n27, 185n29 P.Kellis II Gr. 93 187n42, 187n43 P.Kellis II Gr. 94 187n42, 187n44 P.Kellis IV Gr. 96 (KAB) 7, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 68, 51, 69n53, 71, 84n6, 88, 89n25, 89n26, 92, 99, 105, 105n67, 106n67(f), 154, 154n51, 158, 158n67, 159, 160, 160n74, 221, 224, 229, 238n65, 239, 239n66, 239n67, 239n68, 240, 278, 278n89, 281n102 P.Kellis VI Gr. 97 55n3, 184n26, 185, 185n27, 185n28, 185n29, 185n31, 198 P.Kellis VI Gr. 98 129n60, 187, 187n42, 189, 198n81, 211n119 Süryanice T.Kellis II Syr/Kipti. 1 179 T.Kellis II Syr/Kipti. 2 179 P.Kellis II Syr/Gr. 1 179 P.Kellis VI Sr. 2 157 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 356 ---

336 Kaynak Dizini Ostraka O.Kellis 4 96n52 O.Kellis I 58 155n55 O.Kellis I 60 106n67(f) O.Kellis I 79 156n56(f) O.Kellis I 84 155n56 O.Kellis I 85 87n17, 87n18, 106, 106n67(f), 154, 155, 155n55 O.Kellis I 94 156n56(f) O.Kellis I 98 49 O.Kellis I 111 155n56 O.Kellis I 112 106n67(f) O.Kellis I 114 105, 155n56, 224 O.Kellis I 115 105, 224 O.Kellis I 117 105, 224 O.Kellis I 118 156n56(f) O.Kellis I 119 106n67(f) O.Kellis I 121 105, 221n18, 224, 279n92 O.Kellis I 123 49n75 O.Kellis I 124 99n61 O.Kellis I 131 106n67(f) O.Kellis I 137 99n61, 155n55, 155n56 O.Kellis I 145 49 O.Kellis I 250 277n86 O.Kellis I 287 87n18 O.Kellis I 288 88n22, 155n56 Diğer Papirolojik Kaynaklar M.Chr. 78 (= P.Lips. I 36) 33n14, 173n106 O.Trimithis I 19 44 O.Trimithis I 241 85n12 P.Col. X 274 154n50 P.Oxy. XXXI 2603 (=P.Harr. 107) 129n60, 258-59 P.Oxy. XIV 1679 234n54 P.Oxy. XXXI 2595 94 SB XXVI 16581 234n54 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 357 ---

İsimler Dizini Kellis Malzemesindeki Aktörler Horion passim sadaka sorumlulukları 229, 230-31, 236-39 çemberi 68-70 dini ipuçları 119-21 Ision 144, 206, 223, 224, 245, 246, 247, 257n17, 258, 286, Lysimachos (Apa) 65, 117, 124, 132, 133n76, 151, 206, 219, 220, 221, 221n18, 222, 224, 228, 235-36, 246, 247, 257, 257n17, 266, 269 Makarios passim çemberi 64-65 toplumsal selamlaşmalar 161-63 dini ipuçları 116-19 Maria I 56, 58, 64-65, 75, 131, 145, 161, 162n78, 166, 171, 173, 174, 207, 209, 245 çemberi 64-65 dini rol 116-19, 131, 147, 171, 174 Maria II 56, 58, 64-65, 91, 145 olası ölüm arasında 62-64 Valerios oğlu Pausanias sadaka mektubunun alıcısı olarak passim 233-35 yazışmaları 83, 86-87 himaye bağları 152-57 Psais II'nin oğlu III. Pamour passim çevresi 58-64 dini ipuçları 122-124, 171-72 Pebok 223, 224, 277-78, 279n92 Pebos (presbyter) 132, 206, 207, 220, 224, 258n19, 266, 267-68, 269, 287 Psais II'nin oğlu Pekysis passim çemberi 58-64 dini ipuçları: 121-22 Petros (keşiş) 171, 221-22, 224, 237, 245, 257n17, 258, 258n19, 278, 279, 279n92 Piene 223, 224, 229, 244, 246, 256, 257, 287 Ploutogenios (presbyter) 132, 220, 224, 258n19, 266, 287 Psais III ipuçlarının alıcısı olarak passim 124-25 65-67 metinsel etkileşim çemberi 205-6, 207-8 Psais (presbyter) 221, 221n18, 224, 268n52 Psekes (presbyter) 221, 224, 249-50 Saren (presbyter) 121, 220-21, 222, 224, 229, 231, 237, 238, 245, 257, 257n17, 267, 269, 278n87 Öğretmen, 65, 117, 118, 120n37, 129, 131, 132, 133n76, 166, 208, 220, 223, 223n23, 224, 229, 256, 257, 258n19, 266, 267, 268, 269, 287, 288, 289 Tehat passim sadaka sorumlulukları 229-30, 229 daire 68-70 Theognostos 56, 61, 64, 69-70, 71, 78, 124, 146, 162, 175, 204, 206, 206n107, 223, 229, 234-35, 245, 246, 247, 269 dini rolü 222 Timotheos (keşiş) 221-22, 224, 245, 257n17, 258, 258n19, 279 Antik ve Modern Yazarlar Alexander of Lycopolis 13, 31, 32, 149, 149n39, 151 Alcock, Anthony 7 Allberry, Charles R.C. 183n20, 187n37 Bagnall, Roger S. 7, 35, 39n35, 39n36, 42, 42n46, 52, 74, 77, 87, 106n67(f), 154n51, 164, 165 Bainbridge, William S. 167n85 Baker-Brian, Nicholas 10, 11, 14, 251n2 Baur, Ferdinand C. 12 Beausobre, Isaac de 12 BeDuhn, Jason D. 2n2, 3n9, 11, 18, 139n91, 143n19, 145, 197, 205, 208, 210, 213, 215, 216, 217, 242, 248, 251, 252, 269, 269n53, 283, 296n23 İskenderiyeli Benjamin 299 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi: 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 358 ---

338 İsimler Dizini Berg, Jacob A. van den 31n1, 32n7 Bermejo-Rubio, Fernando 189 al-Biruni 224, 253 Blumell, Lincoln 126n51 Boozer, Anna L. 36, 54n2, 73 Bourdieu, Pierre 25n96 Bowen, Gillian E. 72, 73, 219n10(f) Brakke, David 203 Marka, Mattias 19, 111, 119n34, 133n76, 134, 134n77, 146n30, 168, 173, 176, 182n16, 208, 208n114, 211n119, 219, 220, 237, 293 Brown, Peter 142, 251, 299 Brubaker, Rogers 111, 112 Bryen, Ari 48, 48n67, 48n68 Burkitt, Francis C. 13 Burrus, Virginia 292 Casson, Lionel 52n86 Celsus 150 Choat, Malcolm 114, 117, 126, 126n51, 129n60, 131n73, 219, 278, 279 Clark, Elizabeth A. 23 Collar, Anna 23 Coyle, Kevin J. 210n117 Cromwell, Jennifer 77, 77n83 Davoli, Paola 42 Decret, Francois 10, 262, 263, 275, 276 Kör Didymus 32 Dubois, Jean D. 161, 228 Durkin-Meisterernst, Desmond 189, 190 Suriyeli Ephrem 13, 15, 142 Salamisli Epiphanius 4, 141n9 Erikson, Erik 109 İskenderiyeli Eutychius 32 Fakhry, Ahmed 7 Flügel, Gustav 300n34 Foote, Nelson 112n10 Fox, Robin Lane 143n22, 217 Frankfurter, David 112, 112n14, 140, 293, 298 Franzmann, Majella 144, 157, 228, 232 Frend, William H.C. 143, 262 Frier, Bruce W. 74, 164 Funk, Wolf-P. 6n16, 7, 194n71, 270n56, 270n58 Gardner, Iain 6n16, 7, 8, 15n56, 19, 72, 129, 129n60, 135, 168, 179, 180, 183, 183n20, 183n22, 184, 188, 188n46, 189, 190, 192, 192n62, 193, 193n64, 194, 194n71, 195, 198, 198n82, 201, 206, 210, 236, 259, 285 Ghedini, Guiseppe 126 Giversen, Søren 6n16, 183n17, 183n20 Goffman, Erwin 110 Granovetter, Mark 23, 288 Nazanzuslu Gregorius 36 Harland, Philip 26, 95n44 Harnack, Adolf von 142, 143 Herodot 33 Homer 48, 114 Hope, Colin A. 42n46, 72 Horden, Peregrin 288 Isocrates 8n21, 48, 179 al-Jahiz 253, 254 Kessler, Konrad 12 Khosroyev, Alexander 14, 189, 192n59 Kloppenborg, John S. 95n44 Koenen, Ludwig 32, 193n64 Leurini, Claudia 210n117, 296n23 Lieu, Samuel N.C. 17n61, 144, 180, 212, 285 Lim, Richard 10, 11, 13, 14, 17, 19, 142, 212, 217, 251, 251, 252, 256n16, 262, 263, 265, 265n41, 275 Lukasik, Candace 293n8 Lyman, Rebecca 292 Malkin, Irad 23 Mani see Mani (Konu Dizini) Martinez, David G. 129n60 al-Masudi 296n23 Meeks, Wayne A. 23 Mills, Anthony J. 42n46 Morano, Enrico 190 al-Nadim 5, 190, 192, 194, 211, 211n119, 265, 272n66, 284n111, 300n34 Nevett, Lisa 73 Nobbs, Alanna 129n60 Nongbri, Brent 17 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9'dan indirildi Brill.com06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişim yoluyla

--- SAYFA 359 ---

339 İsimler Dizini Thebes'li Olympiodorus 33, 35, 36 Oort, Johannes van 210n117, 246n81 Tarsuslu Paul 16, 122n39, 137, 184, 203, 204 Pedersen, Nils A. 11, 15, 15n56, 18, 143n19, 278 Pelliot, Paul 272n66 Pettipiece, Timothy 128, 201, 218n9 Polotsky, Hans-J. 5, 18, 19n16 Possidius 142, 265n41 Ps.-Demetrius 114 Ps.-Hegemonius 4 Ps.-Serapion 129n60 Purcell, Nicholas 288 Rebillard, Eric 19, 111, 112, 112n12, 115, 126, 248, 292 Reitzenstein, Richard 12, 13 Rives, James B. 297 Robinson, Thomas 167n84 Ruffini, Giovanni 23, 39n36, 87, 97, 99 Rüpke, Jörg 292 Saller, Richard 155, 226 Salomons, R.P. 57n11 Schaefer, Hans 13 Schmidt, Carl 5, 5n14 Schor, Adam 25n96, 26 Serapion of Thmuis 32 Severus of Antioch 137n88 Sharastani 300n34 Skjærvø, P. Oktor 17 Smith, Jonathan Z. 17 Smith, Wilfred C. 17 Stark, Rodney 23, 145, 151, 167n85 Stock, Brian 202 Stoop, Émile de 142, 143 Sundermann, Werner 270n55, 285n111(f) Swidler, Ann 111, 112, 112n12 Tardieu, Michel 10, 32, 225, 296n23 Theissen, Gerd 10, 23 Theodorus of Cyrrhus 26, 27 Theonas of Alexandria 31 Titus of Bostra 143n19 Tübach, Jürgen 31n2 Venticinque, Philip 95 Vergote, Jozef 32 Vööbus, Arthur 253n8, 270n55 Wagner, Guy 33 Wallace-Hadrill, Andrew 155, 226 Winlock, Herbert E. 7 Woolf, Greg 24 Worp, Klaas A. 7, 48n67, 50n80, 50n83, 55, 55n5, 57n11, 82, 90n28, 193, 193n64, 233, 234n55, 249 Wurst, Gregor 183, 283n21 Zieme, Peter 272n64 Zosimus 36 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 360 ---

Konular Dizini Abydos 33 Elçilerin İşleri Kodeksi (Medinet Madi) 5, 6, 135n83, 141n4, 141n9, 285, 286 Adda 31, 31n2, 32, 141, 276 Edirne 141n7 Aelana 32 Aeons 19n70, 185, 190, 191, 191-92n58, 192, 200, 201, 211 agape 69, 88, 119, 120, 121, 138, 229, 230, 236-37, 239-40, 241-42, 278, 279, 282 229 teriminin kullanımı ayrıca bkz. sadaka verme Ain Amour 33n14 Ain el-Gedida 37, 105n67, 299 Ain es-Sabil 37 İskenderiye 31, 32, 38, 87, 156, 208, 244, 256, 276, 287, 288 sadaka verme 137n89, 147, 152, 207-8, 213, 215-16, 222, 224-43, 278 225, 225n30 ile ilgili 228-31 yetkililerin kimliği, 261-62, 268-69 mesafe üzerinden aktarıldı 236-37, 239, 240-41 katkılarının boyutu 241-42 Antinoopolis 32, 38, 59, 65, 76, 148, 149, 151, 244, 256, 257, 287, 288 Antakya 287 Afrodito, köy 51, 59, 60, 60n18, 61, 62, 75, 93, 94, 97, 106, 170, 287 Havarı bkz. Mani Işık Havarileri (tanrısallık) 16, 135, 135n80, 192n58(f) archehos 4, 197n78, 219, 259, 261, 261n29, 284, 284n111, 285, 299, 300n34 toplulukları, kurumsal 295-97 dernekler, gönüllü 25-26, 49, 95-96, 150, 155, 155n53, 167, 168, 171, 283, 294-95 Denetçiler 210n117 Maniheist literatüre geçici erişim sadaka sorumlulukları sadaka vermeye bakın 197, 269'un seçilmiş incelemesi görmek Maniheist kimlik dini eğitimi 65, 202, 245-47 Bağdat 300n34 Bahram II 2, 167, 285 Bassa 15n55 Bardaisan 296n23 inancı, 181, 181n10, 210, 213 sorunu bkz. Maniheist kavramlar Işıkların Sevgilisi 185, 185n29, 188 Bema festivali 151n46, 187, 209, 244 piskopos (Maniheist ofisi) 4, 199, 219, 259, 261, 261n31, 262-64, 274, 276, 296n23 Kellis materyalinde 223, 240, 266-67 ayrıca bkz. Milevis'in Faustus Devler Kitabı (Mani tarafından) 134, 193, 210n117, 227n35 Gizemler Kitabı (Mani tarafından) 193 Dua ve İtiraf Kitabı (Turfan'dan) 261n28 sınırlar (sosyal) 24n89, 110, 167-68, 293 Buda 16, 18, 137 Budizm, Mani üzerindeki etkisi 16-17, 18, 270, 270n55, 292, 296n23 Kartaca 4, 254, 255, 259, 262, 264, 265, 275, 288 hücre (Maniheist grup) 144, 144n23, 166, 177, 217, 243, 251-52, 269n53 merkezilik, ağ kavramı 22, 51, 97-100, 101-5 arasındalık 98 Mesih grupları 16n59, 25, 295n18 Hristiyan, terimin kullanımı 13-17, 127, 127n54, 291-92 ayrıca bkz. Maniheist kimlik; Maniheizm ve Hristiyanlık chrysargyron vergisi 42, 96, 96n52 kilise passim binaları 37, 40, 42, 50, 52, 53, 155, 166, 270-71, 280-81 'Katolik' bkz. katholike 'Kutsal' kontra 'Katolik' 169, 169n93 167 Håkon Fiane Teigen'in sosyolojik kavramı - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 09:31:13PM ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 361 ---

341 Konular Dizini terimi, kullanımı Mani 16, 18-19, 18n70, 284 ayrıca bkz. Maniheist Kilisesi; Batı Kilisesi Köln Mani Kodeksi (CMC) 6-7, 141n2, 149, 149n39, 224, 225, 260, 262n31 Özeti (Turfan) 194n69, 225, 228, 260, 271-72, 276n78 itiraf 4, 16, 16n60, 187, 243, 244, 271, 296n21, 298 İtirafı (Augustine) 211 uygunluğu 252, 258, 295, 295-96n21 bağlantısı 97, 100, 101, 287-89 dönüşümü bkz. dini yayma Constantius (Augustine'in arkadaşı) 254, 264, 274, 276 Cross of Light 226 Ctesiphon 141 ipuçları (dini) 25, 25n96, 27, 70, 87, 109, 113-39, 145, 146, 148, 149, 152, 159, 207, 209, 220, 221, 231, 277 Pamour ailesinde 116-26 Baba harflerinde 131-33 D/8 (yapı) 51, 86, 88n21, 97n54, 155, 157, 160, 249n92 Günlük dua, 129n60, 182, 187, 189-93, 211 Dakhleh Oasis 36 hükümetinin 37-40 35-37 papazın (Maniheist ofisi) sosyal yapısının passim yerleşim modeli 219, 261, Kellis metinlerinde 261-62n31, 296n23 65, 91n31, 124, 166, 170n95, 220, 224, 258, 269, 269n53 Işık Diademi 186 Diocletianus 31, 96, 144, 156, 167 düalizm, Mani'nin doğası 191 ekonomik yaşamı (Kellis) 43, 52 ayrıca bkz. Elchasai ticareti 1, 2, 2n3, 13 Maniheizm üzerindeki etkisi 16, 261-62, 296n23 Seçilmiş passim çıraklığı 148, 246-47 ortak alanlar 241, ayrıca bkz. Maniheist manastırlar toplumsal fonlar 236n58, 275 şirket 258-59, 261, 265 grup sosyalleşmesi 227-28, 251-52, 254, 255-56, 257-59, 260 hiyerarşi 4, 9, 135n82, 199-200, 219, 252, 259-69, 273, 284, 285, 296n23 218-24 seyahatin tanımlanması 9, 52, 144, 145, 252, 253-59, 261, 288, 289 mektup yazma 132-33 akran incelemesi 197, 255-56, 264-65, 269 Seçilmiş yemek ritüeli 193, 215-16, 217, 225-28, 234, 234n56 238n63, 241-43, 247, 256, 256n16, 272-73 komünal doğası 225-28, 241-43 elit Kellis'in passimi 46-48, 51-52, 53, 89- 93, 95 dindar bkz. elit-laik ikilemi elit-laik ikilemi 11, 19, 292-93 'kucaklama' formülü 125, 130, 133, 133n75, 221 Düşman mektubu 195, 196-97, 198, 199, 200 Mektuplar (Mani) 5, 6, 6n16, 8, 129, 130, 132, 135, 138, 147, 178, 180, 182, 193-200, 208, 219n13, 224, 266, 286n118, 290 'uzak ama yakın' formülü 131, 132, 133n75, 165-66, 231 Baba harfleri 115, 132, 133n76, 136-38, 174-75, 222, 228, 230, 231-35, 241-42, 247, 258n19 222 Büyüklüğün Babası 191-92n58'in yazarı ayrıca bkz. Işıkların Babası Işıkların Babası 3, 185, 187n43, 188, 190, 211 ayrıca bkz. Milevis'in Hakikat Tanrısı Faustus 139n91, 143n19, 211, 246, 254, 254n10, 262, 263, 264, 274, 288c Felix (öğretmen) 254, 254n10, 256n41, 262, 263, 264, 265n41 Firmus (tüccar) 142 First Man 185, 185n29 Fortunatus (presbyter) 254, 254n11, 256, 256n16, 263, 264 parfüm 131n69, 132, 266 Freedom bkz. parrhesia Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13 ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 362 ---

342 Konular Dizini meyve, Maniheist metafor: 137, 198, 209, 231, 232, 233, 251 cenaze töreni 244, 245 nezaket 117, 119, 120, 132, 199 Gnostisizm 9, 12, 142-43 Gerçeğin Tanrısı 123, 124, 130, 133n75, 137, 171, 195, 201 ayrıca bkz. Işıkların Babası grupluğu 111 Gundesh 296n23 Hermopolis 36, 65, 76, 85, 86, 148, 287 Hibis, şehir 37, 38, 43, 47, 49, 51, 88, 89, 156, 160n74, 207, 281, 287 Hibite nome 39, ayrıca bkz. Khargeh Oasis Hierius 288n125 Hippo 4, 246, 254, 262, 263 Homilies (Medinet Madi'den) 5, 6n16, 243, 285 Hürmüz II 285 Ev 1-3 Pamour ailesinin yaşadığı yer 72-73 Ev 4 51, 87, 97n54, 106n67, 157-60, 249n92 hane 72, 73, 74, 75, 79, 140, 144, 146-47, 151, 161, 162, 164-65, 176 kimlik passim ve sosyal kurumlar 297-98 kavramı 25-26, 109-12 bireysel kontra paylaşımlı 112, 112n11, 139, 208, 293 Maniheist bkz. Maniheist kimlik sitüasyonist yaklaşımı 19, 26, 111-12, 292-93 Kimlik Teorisi 110, 112 indüksiyon 43n49, 84n6 Innaios 285 kurumu, 24 entelektüelin 11 tanımı, 14, 141, 142, 151-52 Ismant el-Kharab Kellis Isocrates 8n21, 48, 179 seyahat bkz. Seçilmiş seyahat Jain 16, 16n60, 296n23 İsa Mesih 1, 2, 14, 15n56, 16, 18, 135, 137, 184, 190, 191n58, 192n60, 194, 195, 201-2, 212, 259, 296n23 127, 127n54, 132, 266 duaları ve İsa Mesih'in Havarisi olarak Mani see Mani Görkemli İsa 188, 191-92n58, 192 Patrik Yahuda (Yehudah ha-Nasi) 297n25 Havadaki Yargıç 188, 188n45 gerekçeler 25, 181, 181n9, 212-13, 215, 247 katholike ('Katolik') 50, 51, 169, 169n93, 169n94, 170, 170n95, 220 Kellis (Ismant el-Kharab) 7-8, 40-42 ekonomi kazıları 42-45 siyasi hayat 46-48 dini hayat 48-51 yerel kimlik, 94 Kephalaia, Berlin (Medinet Madi'den) 6, 15, 15n56, 18, 18n70, 128, 134, 136, 137, 138, 172, 180, 181, 188, 189, 190, 191n58, 193, 194, 197n79, 198-99, 201-2, 213n126, 218, 218n9, 226, 232, 245, 253, 260, 261, 264, 270, 283, 285n115, 298 Kephalaia, Dublin (Medinet Madi'den) 2n5, 6, 15, 15n56, 260n24, 283, 285n115, 296n23 Khargeh Oasis 32n8, 33, 33n14, 36, 38, 43, 51, 156, 173n106, 238, 287 akrabalık terimleri, 57-58, 58n12, 64, 69, 87, 96n52, 113, 147-48, 166, 222 komarch 39-40, 46, 47, 48, 68n47, 82'nin genişletilmiş kullanımı 88, 90, 92, 169 Işık Ülkesi 1, 137, 185, 187, 188, 211, 245 harf yazımı ve kimlik 113-14 Işık Elementleri 158, 185, 185n31, 186, 192, 192n60, 192 Işık Zihin 69, 119, 120, 130, 132, 133, 133n75, 134-38, 188, 191-92n58, 192n60, 193, 227, 231, 270, 272n63, 283, 284, 289, 299 135-37 Håkon Fiane Teigen'in ortak rolü - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan indirildi 06/09/2021 21:31:13PM ücretsiz erişimle

--- SAYFA 363 ---

343 Konular Dizini Hafif Ruh 3, 132, 133n75, 198 Işık İkiz 2, 193 ayrıca bkz. Paraklit ayini (devlet hizmeti) 38-39, 39n38, 40, 46, 47, 48, 63, 63n27, 81-82, 88, 90, 169 ayin (din hizmeti) 183-84, 210-12, 244 yaşanmış din 19, 19n72, 26, 109-112, 292-93 Yaşayan İncil (Mani'nin kitabı) 5, 137n88, 187, 193, 200, 204, 270 Yaşayan Ruh 185, 185n29, 192n60, 211 Lycopolis 32, 33, 33n13, 59, 149, 287 büyü 8, 71, 129n60, 157, 179n1, 248-49, 250 yargıç 38-39, 46, 47, 48, 83, 86, 87, 88, 92, 104, 106, 127, 152, 153 Ana Tapınak (Kellis) 40, 41, 48-49, 53, 97n54, 106n67, 157, 158, 277n86 İsa Mesih'in Havarisi olarak Mani passim 2, 194, 200, 202 Işığın Havarisi 16, 135, 135n80, 136n84, 137, 192n58, 200 biyografi 2 Kendini tanımlama olarak Maniheist passim 13-15, 291-92 özdeşlik ('Maniheistlik') 10-11, 13-15, 17-19, 27, 109, 111-12, 115, 127-28, 137, 139, 140, 178-79, 179-81, 202-3, 209-14, 291-93, 297-98 misyon 31-32, 140-43, 284 mitler ve doktrinler 3-4, 16, 130, 132-33, 138, 143, ayrıca bkz. Maniheist kavramlar kavramlar 134, 160, 166, 181, 184-202, 211-14 dünya 181, 202, 209, 212, 218 Maniheist Kilisesi 9, 216-17, 251-52, 294-97 Maniheist manastırların kurumsal karakteri 9, 105n66, 148, 171, 223, 225, 249, 261, 270-82, 289 yaşam alanları olarak 271-73, 275-76, 281-82 'merkezi yerler' olarak 275-76 Kellis'te 276-82 terminoloji 270-73, 277, 278, 280-81 Maniheizm passim ve Hristiyanlık 15-16, 18-19, 178, 181, 291-92 etik etiket olarak 15-16, 291-92 'din' olarak 14, 17-19 140ff manistan 272, 272n65 Marcion 142 Mattarii 263, 265, 274-75, 276, 283 Madde 3, 137, 185 ayrıca bkz. Şeytan Mazdayasna 12, 16, 16-17n60, 17n61, 292 Medinet Madi metinleri 1, 5-6, 9, 12-13, 21, 134n78, 136, 138, 184, 192, 218, 230, 230n45, 234n55, 240, 250, 260, 262n31, 270, 282, 283, 285-86, 299 ayrıca bkz. Elçilerin İşleri Kodeksi; Homilies Kodeksi; Kephalaia; Mezmur kitabı; Synaxeis Kodeksi tüccarları bkz. ticaret Mesobe 74n70, 89n26, 160n74 Milano 288 hareketlilik 52 ayrıca bkz. Seçilmiş gezi manastırı, Maniheist bkz. Maniheist manastırlar Manastır Parşömeni 273 keşiş, terimler 221, 221n21, 279 ayrıca bkz. Petro; Timotheos; Psais Yaşamın Annesi 185n29, 193 Mothis (Mut), şehir 35, 36, 39, 40, 42, 46, 87, 299 Mothite nome 39, 46, ayrıca bkz. Dakhleh Oasis nae (merhamet et, yardımseverlik) 228, 228n38, 229-30 ağ 21, 22-24, 25, 26, 27, 52, 81, 85, 90, 95, 96, 97-106, 140, 144, 145, 150, 156, 176-77, 179, 247, 282-83, 287-89, 297, 298, 300 analiz bkz. Sosyal Ağ Analizi ve kültürü 24, 24n89, 25 teori 22-24 bkz. güven ağı Oxyrhynchus 148n36 Palmyra 141, 141n6 Panopolis 32 Pappos (Mani'nin öğrencisi) 31, 31n2 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 364 ---

344 Konular Dizini Paraclete 65, 117, 130, 133, 133n75, 138, 187, 206, 207, 233, 234, 248, 249, 269, 280 Mani 188n44 parrhesia (özgürlük) 117 ile birleşiyor, 118, 171, 172 himaye 47, 86, 154, 152-56, 176 155 Kusursuz Adam 187 tanımı, 188 performans, sembolik 25, 25n97, 27, 234-35 zulüm 2, 31-32, 144, 167, 168, 172-74, 176, 251, 266, 285-86, 299-300 ayrıca bkz. gerilim, dini Photeinos 299-300 Resimli kitap (Mani'nin kitabı) 134n79, 209n115 Zafer Sütunu 188, 193 polemik, Maniheizm karşıtı 5, 9, 11, 13, 14, 17, 31-32, 129n60, 141, 141n9, 211, 213, 238n63, 274-76 Taşıyıcılar (Yaşayan Ruhun Oğulları) 185, 185n29, 192n60, 211 bireysel isim 185n30, 211 uygulama (kavram) 24-26 dua etme 247-48 ayrıca bkz. Belgesel metinlerdeki günlük dua papazı passim 50n82, 169, 169n94, 170, 91n31, 94n41, 121, 127, 132, 207, 229, 267-69 Maniheist ofisi 4, 197, 197n79, 199, 219, 259, 260-61, 265, 280-81, 289, 296n23 'Katolik Kilisesi' 50n82, 169, 169n94, 170 ayrıca bkz. Pebos; Ploutogenios; Psais; Psekes; Saren fiyatları 44 prosopografi 21, 26, 57, 73, 81 Mezmurlar kitabı (Medinet Madi'den) 5, 5n14, 8, 31n2, 182-87, 212, 220n15, 244, 253, 285 Mezmurlar ve Dualar (of Mani) 182, 189-90 Mezmur söyleme 182, 209, 211-12 Psbtneis 92, 287 pshto (nekahat yeri) 267, 280, 280n98 gerekçeler gerekçe okuyucusuna bakın (Maniheist makamı) 223, 223n23, 243-44, 245-46, 261, 261n31, 286 Kızıldeniz 32, 76, 142n14 287-88 reenkarnasyon bkz. göç dini dönem geçiş eleştirisi 17-18 geç antik değişim 21, 21n76, 294-98 dini yayılım 23, 145 repertuar (sembolik) 25, 27, 27n104, 65, 111, 126, 133, 139 itibar 117, 131, 231, 233-34, 235, 269, 276 ayrıca söylenti 'geriye kalan' formülüne bakın 130, 130n66, 133 rol (sosyolojik terim) 24, 25, 111 Roma 264, 266n44, 274, 275, 288 söylenti 260, 265-66 dikkat çekicilik 19, 111, 139, 213 Semerkant 300n34 Şeytan 123, 130, 133n75, 137, 171, 198 ayrıca bkz. Matter kutsal metin uygulamaları bkz. metinsel uygulamalar Sebastianus (Mısır dux'u) 141n7 mezhepçilik 167, 168 Secundinus 14, 15n55 Shabuhrgan 200, 224 Shapur I 2, 2n4 Shapur II 286n117 Hastalık mektubu 195-96, 197, 198, 260, 264 Sosyal Ağ Analizi 22-23, 97-100 sosyal siteler 112, 112n14, 140 sosyal dünya 25 bkz. Maniheist dünya Şarkısı Aşıklar 211 çalışma 205, 246 Güneş ve Ay (tanrılar) 132, 186, 186n35, 188, 191, 192, 192n58(f), 211, 232 Sembolik Etkileşimcilik 22, 24 Synaxeis Codex (Medinet Madi'den) 5, 6n16, 270n56 Süryanice 144, 157, 160, 179, 206, 206n107, 223, 244, 246, 285, 286, 286n118 Öğretmen (Maniheist makamı) 4, 197, 197n78, 199, 219, 259, 260, 261, 261n31, 264, 265n41, 288, 296n23 ayrıca bkz. Öğretmen, (Kellis aktörleri) Tébesa 5 gerilimi, dini 119, 167-68, 171-77 ayrıca bkz. zulüm tetradları 205-6, 208, 268 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 02:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi

--- SAYFA 365 ---

345 Konular Dizini tekstil atölyesi 43, 68, 73, 78-79, 92, 150 metinsel topluluk 25, 179, 202-3, 209-14 metinsel uygulamalar 203-9 Thio, köy 62, 160n74, 161, 161n76, 165n81, 287 Üçüncü Büyükelçi 188, 191n58, 191-92n58, 192, 193, 200-2, 213, 246 Thomas (Mani'nin öğrencisi) 31, 31n2 topos Mani 105, 105n65, 154, 154n51, 171, 221, 278-79, 281 278n91 göçünün çözünürlüğü 181, 191, 192, 211, 212, 291 trapeza ('masa') 226, 226n34, 230 Hayat Hazinesi (Mani'nin kitabı) 193, 285 İnceleme (Mani'nin kitabı) 193 ticaret (Pamour ailesi) 75-78, 79, 84-85, 90-92, 95-96, 148-52, 156, 159-60 Maniheistlerin 141-42 Trimithis (Amheida) 36, 36n23, 37, 40, 42, 46, 85n12, 144, 299 'üçlü dua' formülü 122, 123, 124, 125, 130, 132, 133, 148, 232, 235 güven ağı 96, 150 Turfan malzemesi 5, 9, 12, 129, 134, 182, 189, 192, 200n88, 207, 210n117, 211, 260-61, 271-73, 275, 276, 278, 285 Oniki Bakire 200, 200n88 Valens (İmparator) 141n7, 147 Valentinianus (İmparator) 147 Victorinus (alt diyakoz) 212 Işık Bakiresi 188 erdem 131, 131n68, 185, 185n30, 269 gezgin karizmatik 10, 257n18 zayıf bağlar, fonksiyon 23, 23n85, 288 Batı Kilisesi 40, 50, 88n22, 97n54, 105, 105n64, 155-56, 221n18, 279n92 kadınlar, 146-47 Zerdüşt 16, 18, 137 Zenobia 141 Håkon Fiane Teigen - 978-90-04-45977-9 Brill.com'dan 06/09/2021 21:31:13PM'den ücretsiz erişimle indirildi